

DE OPKOMST
VAN HET
NEDERLANDSCH GEZAG
IN
OOST-INDIE.

VERZAMELING VAN ONUITGEGEVEN STUKKEN UIT HET OUD-KOLONIAAL
ARCHIEF.

UITGEGEVEN EN BEWERKT

DOOR

JHR. MR. J. K. J. DE JONGE,
Adjunct-Rijks-Archivaris.

NEGENDE DEEL.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.

AMSTERDAM,
FREDERIK MULLER.

MDCCCLXXVII.

UNIV.
LEIDEN
AFGESCHREVEN

VOORREDE.

In dit deel, dat aanvangt met het jaar 1717 en ongeveer met het jaar 1743 eindigt, vindt men hoofdzakelijk stukken betreffende den Javaanschen oorlog, van 1718—1723 gevoerd, de politiek der Compagnie tegenover Madoera, hare afwisselende besluiten omtrent de koffijkultuur. Verder wordt daarin gewezen op de steeds klimmende misbruiken, het toenemend wanbestuur en de telkens heviger geworden tweedragt in den boezem der Hooge Regering. Eindelijk wordt daarin verhaald de gruwel in 1740 tegen de Chinesen gepleegd en de Javaansch-Chinesche oorlog, daaruit voortgesproten, welke besloten werd met het traktaat van 1743, waarbij het rijk van Mataram, alle strandlanden en zelfs zijne souvereiniteitsregten verloor.

De voorstellen en maatregelen van van Lubhoff, tot „redres der vervallen zaken van de Compagnie,” de Madoeresche en

grootte Javaansche oorlog met de daarop gevolgde splitsing van Mataram, zullen de onderwerpen zijn van een volgend deel.

Ik heb hier nog een aangenamen pligt te vervullen, dank te betuigen, namelijk, aan den Heer J. Meinsma te Batavia, die de moeite genomen heeft van een register te maken op de zeven eerste deelen van dit werk, dat door deze toevoeging ongetwijfeld in bruikbaarheid veel heeft gewonnen.

Moge het hem gegeven zijn, ook op de volgende deelen een even goed register zamen te stellen, niemand zal hem daarvoor meer dankbaar kunnen zijn dan de schrijver.

's GRAVENHAGE, Januarij 1877.

I N H O U D.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK	Blz.	1
EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK	"	XLII
Brieven en papieren van de Hooge Regering in Indië, bij het Opperbestuur in Nederland ingekomen, en eenige aanschrijvingen door het Opperbestuur naar Indië gezonden (1717—1743).		
I. De Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll en Rade van Indië aan de bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII), dd. Batavia, 30 November 1717.	"	1
II. Joan Frederik Gobius en Raad aan de Hooge Regering te Batavia, dd. Soerabaja, 23 Januarij 1718.	"	9
III. Joan Frederik Gobius (alleen) aan dezelfden, dd. Soerabaja 23 Januarij 1718	"	12
IV. Dezelfden en Raad aan dezelfden, dd. in 't leger bij Soerabaja, 11 Februarij 1718	"	14
V. Dezelfden (alleen) aan dezelfden, <i>ibid.</i> et <i>cod.</i>	"	17
VI. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardkroon en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. Comp. (Heeren XVII), dd. Batavia, 6 December 1718	"	18
VII. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 15 Januarij 1719	"	23
VIII. Aenwyzinge der suykermolens op de Noort-Oostcst van Java, 1719	"	35
IX. De G.-G. Hendrik Zwaardkroon en Rade van Indië aan de Bewindhebbers (Heeren XVII), dd. Batavia, 28 Maart 1719	"	37
X. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 30 November 1719	"	44
XI. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 26 Maart 1720.	"	64
XII. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 29 October 1720	"	67
XIII. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 30 November 1721	"	69

XIV. Extract uit de Verbalen van het Haagsche Besoigne (missiven uit Indië, dd. 31 Maart 1722), dd. 18 Mei 1723 . Blz.	77
XV. Extract uit verbaal als boven, (de missiven uit Indië Nov. 1722—Maart 1723) dd. 5 Mei 1724 "	79
XVI. Verbaal als boven, Maandag 4 Junij 1725 (uit de brieven uit Indië van September 1723—September 1724). "	81
XVII. Uit verbaal als boven, 24 Mei 1726 (uit de missiven en papieren uit Indië, November 1724—Maart 1725) "	86
XVIII. Uit verbaal als boven, Donderdag 26 Junij 1727 (uit de brieven uit Indië September 1725—October 1726) "	88
XIX. Extract nyt eene memorie door den oud-G.-G. Zwaardekroon en Rade van Indië overgeleverd, dd. 7 Augustus 1725 en uit eene missive apart aan de Heeren XVII, dd. 4 Sept. 1725, (Toestand van Indië en zijdekultuur) "	95
XX. Verhoog van den G.-G. Matheus de Haan over de koffijprijzen, dd. 15 Januarij 1726 "	99
XXI. Extract-resolutie G.-G. en Raden, 5 Maart 1726 (vermindering der koffijprijzen) "	110
XXII. Dito extract-resolutie, dd. 12 Maart 1726, (tegen het omhakken van koffijboomen). "	111
XXIII. De Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. Comp. (Heeren XVII), dd. Batavia 5 December 1726 "	112
en extracten uit vijf brieven van den oud-G.-G. Zwaardekroon, als bijlagen "	115
XXIV. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 30 November 1727 "	118
XXV. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 8 December 1728 "	127
XXVI. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 29 Maart 1729 "	139
XXVII. De Gouverneur-Generaal Diderik Durven en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 18 Julij 1729 "	142
XXVIII. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 30 September 1729 "	146
XXIX. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 30 November 1729 "	148
XXX. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 23 Maart 1730 "	154
XXXI. Schriftelijk Rapport der ord ^e . en extraord ^e . Raden van der Schuer en van Baerle over een verzoek der koffijleveranciers tot verhooging der koffijprijzen, dd. 7 September 1731 met eene bijlage houdende aanwijzing der geleverde en ingezamelde koffij sedert 1724 tot 1730 en tot wat prijzen "	158
XXXII. Missive van de Heeren XVII aan Gouverneur-Generaal en Rade, dd. 14 September 1731 "	161
XXXIII. Missives van de Heeren XVII aan Gouverneur-Generaal en Rade, dd. 9 October 1731 "	167
XXXIV. De Gouverneur-Generaal Diderik Durven en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 12 October 1731 "	172

XXXV. Contract tusschen de Compie. en Bantam, dd. 17 Aug. 1731. Blz. ?	182
XXXVI. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 25 October 1732	187
XXXVII. Secrete Missive door Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. Comp. (Heeren XVII), dd. Batavia, 8 Dec. 1732 . . .	196
XXXVIII. Gewone Missive van dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 22 December 1733	200
XXXIX. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 7 Maart 1734	207
XL. Contract tusschen de Compagnie en den Soesochoenan, dd. 8 November 1733	235
XLI. Contract tusschen de Comp. en Bantam, dd. 9 Dec. 1733	241
XLII. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. 6 October 1734.	247
XLIII. De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. 21 Maart 1735	250
XLIV. Rapport van de Raden extra-ord. van Indië F. J. Coijett en G. W. van Imhoff over de koffijkultuur en eenige andere kulturen, dd. 26 Augustus 1735	253
XLV. De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Rade van Indië, aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 6 April 1736	262
XLVI. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 2 April 1737	265
XLVII. Verdrag tusschen de Comp. en den Soesochoenan, dd. 7 Maart 1737	269
XLVIII. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valkenier en Rade van Indië, aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C., Batavia dd. 27 Januarij 1738	272
XLIX. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 31 Januarij 1739	278
I. Dezelfden aan dezelfden, dd. Batavia, 12 December 1739	287
II. Provisionele separate verdediging van A. Valkenier. (extract) dd. 30 Augustus 1740	293
III. De Gouverneur-Generaal A. Valkenier en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 31 October 1740	295
IIII. Secrete Brief door den Gouverneur-Generaal A. Valkenier aan de Vergadering van Zeventien, dd. Batavia, 31 October 1740	312
IIIIa. Eenige bijlagen tot bovenst. brief	323
IIIV. Secrete brief van den Gouverneur-Generaal A. Valkenier aan dezelfden, dd. Batavia, 1 December 1740	328
IIVa—IIVd. Bijlagen tot bovenst. brief	335

LV. Secrete missive van dezelfden aan dezelfden (extract), verweerschrift van A. Valkenier, dd. Batavia, 8 Jan. 1741. Blz.	341
LVI. Extract uit de aantekening gehouden in Rade van Indië, op Dingsdag 6 December 1740.	360
LVII. De Gouverneur-Generaal A. Valkenier en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII). (Extract)	372
LVIII. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Rade van Indië aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII), dd. Batavia, 6 December 1741.	393
LIX. Dezelfden aan dezelfden (extract) dd. Batavia, 14 Jan. 1742.	406
IX. Dezelfden aan dezelfden (extract en marginalia), dd. Batavia, 5 December 1742	410
LXI. Dezelfden aan dezelfden (extract en marginalia) dd. Batavia, 11 Januarij 1743	420
LXII. Dezelfden aan dezelfden (extract en marginalia), dd. Batavia 5 April 1743	422
LXIII. De Gouverneur-Generaal Gustaaf Willem van Imhoff en Rade van Indië, aan de Bewindhebbers der Gen. O.-I. C. (Heeren XVII) (extract), dd. Batavia 31 December 1743.	428
LXIV. Tractaat van vrede-reconciliatie enz. tusschen de Comp. en den Soesoehoenan, dd. 11 November 1743.	434

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het plechtige gezantschap van den Soesochoenan Pakoeboewana, dat op den 8 Julij 1717 ¹ te Batavia was aangekomen, had, zooals wij reeds gemeld hebben, in last, aan de Hooge Regering kennis te geven, dat de Soesochoenan eindelijk het geduld jegens de weerspannige regenten op Madoera en Java's Oostkust had verloren en vast besloten was om zijn gezag in Sampan en Soerabaija te handhaven, de regenten aldaar te tuchtigen, te verstooten en door anderen te doen vervangen. Daartoe riep hij de raadgevingen en de hulp der Compagnie in.

Het gebrek aan krijgsvolk en schepen dwong de Hooge Regering tot het kiezen van een middenweg en zij besloot daarom het regt van den vorst tot strafoefening op zijne „rebellierende „onderdanen niet tegen te spreken; doch te gelijk zich te gedragen alsof zij het nog mogelijk achtte de wederspannigen „tot gehoorzaamheid en onderwerping over te halen. Om alzoo „'s Compagnie's naaktheid nog bedekt te houden”, aldus drukken Gouverneur-Generaal en Raden zich uit, werd in dien geest een antwoord opgesteld en Johan Frederik Gobius als kommandeur en kommissaris daarmede naar Kartasoera gezonden, met last om van daar met voorstellen tot bevrediging zich ook tot de weerspannige regenten te wenden ².

1 Op bladz. cxli, van het vorige deel (VIII) staat 1718; dit is eene drukfout en moet gelezen worden 1717.

2 Nadat op den vorigen dag alle leden der Hooge Regering geweigerd hadden als commissaris naar Kartasoera en de Oostkust te vertrekken werd op 27 November

De voorstellen van Gobius vonden te Kartasoera, bij den Soesoehoenan goedkeuring en nu wendde de kommissaris zich tot de weerspannige regenten met brieven van hun souverein, waarbij hun vergiffenis onder zekere voorwaarden werd aangeboden. Zij huichelden die voorwaarden aan te nemen; maar naauwlijks had Gobius hunne kusten verlaten en was hij naar Samarang teruggekeerd, of zij wierpen het masker af en het verzet veranderde in een opstand. Grissée, Sidajoe, Toeban werden door de rebellen verwoest, Soerabaja geheel door hen in bezit genomen, zoodat de nederlandsche bezetting in het fort werd opgesloten; terwijl zij inmiddels met vorsten van Bali en met dien van Blambangan betrekkingen aanknoopten om met hen gemeene zaak tegen den Soesoehoenan te maken.

De Vorst van Sampan, Tsjakraningrat, bleef echter zijne dubbelzinnige rol vooreerst voortspelen, aan de ééne zijde zond hij gezanten naar Batavia om bescherming tegen den Soesoehoenan van de Compagnie te verzoeken, aan den anderen kant vaardigde hij zendelingen af naar Bali om van daar hulptroepen te halen, terwijl hij te gelijkertijd den Sultan van Bantam in den opstand zocht te wikkelen.

Voor al het verschijnsel eener geheime verstandhouding tusschen Madoera en Bantam, bragt de Hooge Regering tot de overtuiging, dat het gevaarlijk zou zijn, nu nog langer met het nemen van krachtiger maatregelen te dralen. „Tot herstel der „zaken in het oosten en het dempen der rebellie” zond zij een klein leger van ongeveer 1500 man, voor de helft uit Europeanen gevormd, onder bevel van den kapitein Dominicus Marius Pasques de Chavonnes, naar Samarang.

De kommandeur Gobius maakte zich gereed en reeds gedeel-

1717, J. F. Gobius tot deze commissie aangewezen, tevens benoemd tot kommandeur en gezaghebber op Java's Oostkust in plaats van Caspar de Hertogh, die om zijn hoogen leeftijd ontslag als zoodanig had verzocht. In plaats van Gobius werd tot resident van Cheribon benoemd Arnoldus van Tets en tot eersten administrateur en secunde van Gobius te Samarang, Gerard van Kervel. Zie miss. 30 Nov. 1717 en 15 Januarij 1718 en Resol. G.-G. en R. 26 en 27 Novber. 1717.

telijk was zijne legermagt ingescheept om te Soerabaija den veldtocht tegen de regenten aldaar, Poespita, Djangrana, Soerangrana en de zonen van Soerapati te openen, toen nogmaals zendelingen van Tsjakraningrat van Madoera bij hem verschenen, om hem de verzekering te geven, dat hun meester nooit voornemens was geweest de gehoorzaamheid aan de Comp. op te zeggen; maar integendeel hare bescherming voor zich zelven inriep.

Tsjakraningrat had goede redenen om nu aldus te spreken; want er had eene geheele omkeering van zaken op Madoera plaats gegrepen. Terwijl Tsjakraningrat de van Bali opgeroepen hulptroepen verwachtte om daarmede op Java's Oostkust den opstand tegen den Soesoehoenan voort te zetten, had hij met eigen krachten intusschen de regenten van Pamakassan en Soemanap aangetast. Te midden echter van dien aanslag tegen deze regenten, die onder de bescherming stonden van de Comp. waren de hoofden zijner eigen districten, bevreesd geworden voor de gevolgen, hem afgevallen en hadden dezen onder de aanvoering van zijn broeder Soera-di-ningrat, hem verklaard, dat zij de zijde van den Soesoehoenan en van de Compagnie wilden blijven houden.

Hieruit was een strijd ontstaan en Soeria di-ningrat azende op het regentschap van Sampan, had met zijn aanhang Tsjakraningrat in zijn Dalem aangetast.

Nu hij geen anderen uitweg meer zag, zocht hij zijn heil bij Gobius. Deze, vreezende dat Tsjakraningrat of naar den Oosthoek of naar Bantam zou ontvlugten, gaf hem den raad van bij hem aan boord te komen. Maar inmiddels waren de zaken op Madoera nog slechter geworden, door zijn broeder en door die van Soemanap en Pamakassan tot aan het strand vervolgd, vlugtte Tsjakraningrat om zijn leven te redden, met vrouw, oudsten zoon en broeder aan boord van het Compagnie's schip Oegstgeest, dat juist op den togt naar Soerabaija in straat Madoera was aangekomen. De kapitein de Chavonnes en de luitenant La Rose, bevonden zich met een deel hunner manschappen op dit vaar-

tuig, dat in de straat geankerd lag. In den nacht van 16 op 17 Januarij 1718 namen zij tot hun ongeluk, Tsjakraningrat met de zijnen aan boord. Weinige uren daarna, bij het limieren van den dag, naderden eenige schuiten, waarop Soeria di-ningrat zich bevond, die, onbewust dat zijn broeder Tsjakraningrat op de Oegstgeest gevlugt was, met den Nederlandschen bevelhebber over de herstelling van een geregeld bestuur op Madoera kwam raadplegen. Zoodra de zoon van Tsjakraningrat op het halfdek gezeten, de vervolgers van zijn vader in de schuiten zag naderen, meende hij dat hij door de Nederlanders was verraden, om door dezen in de handen zijner tegenstanders te worden overgeleverd. Onder den eersten indruk vliegt hij op, schreeuwt Amok, zwaait zijn kris, valt aan op La Rose dien hij kwetst; doch door wien hij zelf in de worsteling wordt gedood. De vader, Tsjakraningrat, hoort in de kajuit het gerucht, ook hij grijpt zijn wapen, springt te voorschijn, doodt den schildwacht, ontmoet bij het oploopen van den sloop den ongelukkigen de Chavonnes; die naar de oorzaak van al dit rumoer komt vernemen. In dolle woede brengt Tsjakraningrat aan Chavonnes eene doodelijke wonde toe, zoodat deze het kort daarna bestierf; echter niet dan nadat hij zelf zijn razenden tegenstander ook den degen door het hart gestooten had.

In korter tijd, dan voor de beschrijving noodig is, had deze ramp, waarbij vier menschen gedood werden en één gewond raakte, plaats gehad. De overige Madoerezen werden door het scheepsvolk gegrepen en gebonden.

Deze gebeurtenis had in zooverre voor de Compagnie goede gevolgen, dat Madoera sedert van de partij der opstandelingen was afgesneden, want de nieuw opgetreden regent Soeria-diningrat, met het doel om door de Comp. en den Soesoehonan in de waardigheid zijns broeder te worden bevestigd, toonde zich genegen, tegen de rebellen op te treden.

Na deze voorvallen in straat Madoera, zette de scheepsmagt van de Comp. haren togt naar Soerabaja voort. Nadat Gobius

aldaar aan land was getreden, oordeelde hij, dat de vijanden te talrijk waren om met hoop op goeden uitslag een aanval op hen te wagen. Wel werd de zeeplaats Ampel zonder veel moeite genomen; maar bij een uitval uit de vesting te Soerabaja, op de sterkten der opstandelingen, stootte Gobius het hoofd. Men moest dus het voortzetten der krijgsverrigtingen uitstellen, tot dat het groote leger des Soesoehoenans onder bevel der beide strandgouverneurs, Djajaningrat en Tsitrasoema, over land van Kartasoera uitgezonden, zou zijn aangekomen.

Inmiddels gingen de zaken van den Soesoehoenan niet vooruit. Het leger onder de twee strandgouverneurs kon of wilde zich niet met 's Comps. krijgsmagt vereenigen en werd aldus op zich zelf staande, door de opstandelingen, die door een groot getal Baliërs waren versterkt, in roete geslagen.

Het overschot droop weder naar Kartasoera af. Aan het hof aldaar werden allerlei fijngesponnen intrigues geweven. De Ratoe kupte om de reeds vastgestelde troonsopvolging, van den oudsten prins Mankoenegara, te doen overbrengen op haar meergeliefden zoon Poerbajja en daarbij had zij den rijksbestierder Tsjakradjaja op haar hand. Een ander pangerang, uit een bijwijf gesproten, Diepo Negoro genaamd, was overgelopen naar de rebellen.

De Hoogo Regering weinig voldaan met de leiding van Gobius, besloot op 24 Mei den ouden Hans Frederik Bergman, als bevelhebber hem ter zijde te stellen ¹. Bergman vertrok op 13 Junij 1718 naar het tooneel van den opstand en nu slaagde 's Comps. krijgsmagt er in, om in de maand October, de rebellen en Baliërs uit Soerabaja te verdrijven en tot Kapoetran terug te slaan. Bij het verder vervolgen leden echter de troepen van de Compagnie tot tweemalen toe gevoelige nadeelen; boven-

¹ In de berigten van Javaansehe zijde afkomstig en in navolging van dezen ook bij Hageaan, wordt Bergman vermeld onder den naam van Brinkman, een bevelhebber, die niet bestaan heeft.

dien werd gedurende en na den togt menigte van menschen door koorts en andere ziekten weggesleept.

Terwijl dit op Java's Oostkust voorviel, stierf op 12 November te Batavia de Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll en kwam het bestuur in handen van Hendrik Zwaardkroon. De toestand aan het Hof te Kartasoera baarde aan de Hooge Regering meer en meer ongerustheid. „De Soesoehoenan, hetzij „door list van de Ratoe en haren aanhang”, schreven Gouverneur-Generaal en Raden op 15 Januarij 1719, aan het Opperbestuur, „dan wel door angst voor de vijanden en zijne af- „vallige mandsje-negara's of ook wel door ouderdom, schijnt „somwijlen als versuft, radeloos, slapende, of wel timide om „zich te uiten. Adviezen uit Kartasoera brengen in twijfel of „hij van tijd tot tijd niet wel het boekje kwijt is en bijna „genegen om het hof te verlaten, te gelijk met de bescherming „en liefde, die hij schuldig is aan zijn zoon den kroonprins „en de Compagnie, die hem op den troon geholpen heeft en „tot nogtoe met zooveel ernst heeft bewaakt en bewaard. . . . „Kartanegara een groot favoriet van de Ratoe is de eerste „persoon en de voorgem. Ratoe nog evenzeer geporteerd voor „haren meest beminden zoon Poerbaija. Deze heeft in de laatste „ziekte van den vorst eene rol gespeeld, waardoor hij niet „duister te kennen gaf, dat hij, bij sterfgeval van zijnen vader „eene kans op den troon zou wagen en den wettigen Kroonprins, Mankoenegara verkloeken.

„Tusschen deze twee is de keuze voor de Compagnie niet „moeijelijk; want de wettige Kroonprins, wordt beschreven als „een vreedzaam, goedhartig en voor de Compagnie genegen „vorst; terwijl de fiere Poerbaija, wel schrandere; maar gansch „niet welgezind schijnt voor de belangen van de Comp. en „geheel schijnt vergeten te hebben, hoe wonderbaarlijk en „kostbaar zijn vader en zijne gansche familie in 1703 en 1704 „is gered en opgevoerd tot de Mataramsche Kroon. Bovendien „toont Poerbaija eene overmatige zucht voor het Mohamme-

„tanisme en dus een universelen afkeer voor alles wat daar-
„buiten is.”

Gobius, van wien men als veldheer toch weinig meer verwachtte, werd nu naar Kartasoera gezonden, om den „suffenden” Soesoehoenan in zijn ouden dag met raad en daad te steunen en den reeds sedert lang benoemden en door de Compagnie erkenden troonopvolger in de successie te handhaven.

Maar Gobius voldeed te Kartasoera evenmin als te Soerabaija.

In vertrouwen deelde de wispelturige Soesoehoenan hem mede, dat hij nu weder, noch zijn oudsten, noch zijn tweeden; maar zijn derden zoon, Pangeran Blitar, tot opvolger wenschte.

In plaats van de belangen der Compagnie te blijven behartigen en de bevelen zijner meesters te blijven uitvoeren, verliet Gobius, hetzij door de Ratoe gewonnen, hetzij door onervarenheid in hare kuiperijen gewikkeld, het Hof zonder verlof der Hooge Regering, om over Samarang naar Soerabaija terug te keeren en daar met den rijksbestierder Tsjakradjaja, die daar te velde lag en een vertrouwd gunsteling der Ratoe was, te raadplegen, „de zaken aldus in het onzekere te Kartasoera „latende.”

Te midden van deze verwarde kuiperijen overleed op 22 Februarij 1719 de Soesoehoenan Pakoeboewana.

De sedert lang aangewezen troonsoopvolger Mankoenegara, volgde hem, onder den titel van Hamangkoe-rat (II) onverwijld op en aanvankelijk zonder tegenstand, omdat de Hooge Regering hijtijds zóó te Samarang als te Kartasoera de bezettingen had versterkt en de Compagnie's bedienden aan het Hof voorloopig goede maatregelen hadden genomen.

De jeugdige Soesoehoenan toonde diplomatieke tact te bezitten.

De erfgoederen zijns vaders liet hij geheel over aan zijne moeder de Ratoe, hierdoor hoopte hij haar stil te houden. De prinsen, zijne broeders Poerbaija en Blitar, benevens zijn oom Aria Mataram, hunne zonen en vele mantris, zocht hij tot zich te trekken door „allerhande caressen, geschenken en certitels”

maar tevens poogde hij aan dezen de overtollige manschappen, die zij om zich hielden geschaard, te ontlokken.

Hoewel het geen vereischte was, aanvaardde Mangkoenegara de kroon niet, dan nadat hij vooraf te Batavia de goedkeuring van de Hooge Regering gevraagd en gekregen had, om zoo doende zich daar een steun te verschaffen.

Al deze voorzigtige maatregelen konden echter niet wegnemen het heimelijk misnoegen en gemor onder de andere partij, ook in het oosten, onder het te velde staande leger, door den rijksbestierder en veldheer aldaar, Tsjakradjaja aangewakkerd. Het duurde dan ook niet lang of de pangérans Poerbajja en Blitar, broeders van Hamangkoerat en zijn oom Aria Mataram weken uit het hof, behalven een grooten aanhang, met zich voerende den jeugdigen zoon van den nieuwen Soesoehoenan evenals dezen vóór zijne troonsbeklimming Mangkoenegara getiteld; terwijl vooraf reeds twee voorzonen uit een bijwijf van Pakoeboewana, Diepo Negoro en Diepo Sonto genaamd, te velde getrokken waren.

Een deel van midden-Java en geheel Oostelijk Java, was nu in rep en roer.

De hoop, die men in het einde van 1718 te Batavia nog een oogenblik gekoesterd had, van weldra den opstand rondom Soerabaja te zullen onderdrukken, was thans vervlogen.

Men kwam nu integendeel tot het besluit, dat de oorlog in 1717 met geen ander doel was uitgebroken, dan om de Compagnie te velde te lokken, den oorlog aan alle zijden te doen ontbranden en 's Compagnies krijgsmagt door aanvallen op vele punten te gelijk en door ongemak en vermoeijenis te verdeelen en te doen versmelten, om haar dan onverwachts van alle zijden op het lijf te springen.

Dit vermoeden werd versterkt, toen op 25 Junij 1719 de uitgeweken pangerans onverhoeds een woedenden aanval waagden op de hofplaats Kartasoera. Hunne plannen om zich van den Soesoehoenan en den Kraton meester te maken werden echter

verijld door de Nederlandsche bezetting, die hen met groot verlies terug sloeg. Groot was nu de benaauwdheid van den jongen Soesoehocnan, die zich door bijna alle zijne grooten zag verraden of verlaten.

Evenals zijne voorgangers zocht hij alleen redding bij de Compagnie.

Deze maakte van deze gelegenheid gebruik om hare vesting te Kartasoera zóó in te rigten en te versterken, dat volgens het „getuigenis der Hooge Regering zelve, des Soesoehoenans na- „zaten mogelijk naderhand nog wel eens zouden wenschen van „deze naburige vesting, die zelfs den dalam kon dwingen, „ontslagen te mogen worden.”

Rondom de uitgeweken prinsen als middenpunt verzamelde zich nu een groote aanhang ook uit de bovenlandsche regenten, onder anderen van Madioen en Panaraga.

De zetel van deze verzamelde menigte was in het land van Mataram, maar vooral achter Demak.

Blitar deed zich Soesoehocnan noemen, terwijl Poerbaija den titel aannam van Pancembahan.

De ongunstige toestand in midden-Java en in het rijk van Mataram vond cenig tegenwigt in betere tijdingen uit het oostelijk gedeelte. Daar waren sedert Julij de rebellen verjaagd uit Kapoetran, Wonokromo en Koepan; doch den moed gaven de opstandelingen daarom nog niet verloren. Het gevaar voor den Soesoehocnan verminderde cenige maanden later, toen er tweedragt tusschen Poerbaija en Blitar aan de ééne zijde en Aria Mataram aan de andere uitbrak. Deze twespalt kwam aan de Compagnie goed te stude; want hiervan was het gevolg, dat Panaraga zich onderwierp en Aria Mataram in de handen der Nederlanders viel, die hem aan den Soesoehocnan op zijnen eisch daartoe, nitleverden. Aria Mataram moest kort daarna met eenigen van zijn aanhang even als den pangéran Diepo Sonto, zijn opstand tegen den Soesoehocnan te Kartasoera met het leven boeten.

Op het einde van 1719 toog H. F. Bergman, die op nieuw tot opperbevelhebber was benoemd, naar Kartasoera, om den Soesoehoenan te beschermen en met hem over het herstel der zaken in overleg te treden. Blitar en Poerbaija ondervonden van Bergman gevoelige slagen, tengevolge waarvan zij eerst werkeloos bleven en toen zij zich niet meer geheel konden herstellen, naar het Oosten verhuisden om zich daar met de rebellen te vereenigen. De Comp. had intussehen ook, zoo in het land van Mataram als in het Oosten, door ziekte en vermoeijenis zware verliezen aan menschen geleden. Eene compagnie de marine moest o. a. ontbonden worden, omdat zij tot 13 man versmolten was.

Volgens een door Bergman met den Soesoehoenan beraamd plan, trok hij nu met het grootste gedeelte van 's Comps. krijgsmagt eerst over Samarang, daarna over zee, naar Grissée, terwijl eene andere krijgsafdeeling onder den majoor van Sprée, in vereeniging met eene troepenmagt van den Soesoehoenan uit Kartasoera over land naar het Oosten kwam. De beide legerafdeelingen zouden elkander te Djipan ontmoeten, om dan gezamenlijk den vijand aan te tasten. Dit voornemen werd volvoerd. In hunne sterkten te Kadjang en Kapatian werden de rebellen en prinses aangevallen en daaruit verdreven.

De toeleg echter om hun de vlugt naar het Malangsche gebergte af te snijden, mislukte.

Het doel van den veldtocht van 1721 werd nu, om de weerspannigen in het gebergte van Malang in te sluiten en door gebrek tot overgave te dwingen.

Maar ook dit werd niet bereikt, hoofdzakelijk tengevolge van de trage opkomst der Javaansche troepen en van het verzwijgen door de bevelhebbers des Soesoehoenans van de voornaamste toegangswegen tot het gebergte. Na eene vrij onvruchtbare expeditie, waarin weder eene menigte Europeische soldaten door vermoeijenis en ziekte werd weggemaaid, moest men in September en October, wegens den regennoeson de kanton-

nementen aan strand betrekken. Wat met de wapenen niet volvoerd had kunnen worden, bragt ziekte en vermoeijenis ook bij de tegenstanders te weeg. Een der pretendentes op de kroon en wel de gevaarlijkste, Pangéran Blitar, stierf gedurende dezen veldtogt in het Malangsehe gebergte.

Op aandrang van den opperlandvoogd Zwaardecroon werd eenigen tijd daarna J. F. Gobius, die nog steeds als commissaris voor de zaken in het Oosten in dienst was, ontslagen naar Batavia opontboden en door den secretaris der Hooge Regering J. W. Dubbeldekop vervangen.

Zwaardecroon legde aan Gobius ten laste, dat hij zich schuldig zou hebben gemaakt aan malversatie, aan zwakheid in het handhaven van 's Comps. octrooi tegenover de twee schepen der West-Indische Compagnie onder Jacob Roggeveen, die te dier tijd, na eene reis om den aardbol zich op Java's Oostkust vertoond hadden en eindelijk verweet hij aan Gobius gemis aan elk staatkundig overleg. Onder meer seiten tot staving van zijn gevoelen wees Zwaardecroon er op, hoe Gobius zich meer en meer had laten wikkelen in de hofintrigues en in den stroom der wisselvallige „humeuren” te Kartasoera, zich had laten verleiden om eerst Tsjakradjaja gevangen te nemen, daarna toen de Ratoc haren invloed op den nieuwen Soesochoenan had herkregen, hem weder vrij te geven.

Teregt vreesde Zwaardecroon, dat Tsjakradjaja, die daarop onder den naam van Danoe redjo tegelijk met Karta negara weder tot rijksbestierder verheven was, over deze gevangenneming vroeg of laat zich op de Comp. zou wreken.

De algemeene leiding der krijgsoperatiën bleef toevertrouwd aan den ouden Bergman, die om zijne hooge jaren te Samarang zijn verblijf hield. Doch de veldtogt van 1722 zou niet veel opleveren. Men bepaalde er zich toe om den tot magteloosheid vervallen vijand in het oog te houden; terwijl de pangerang Poerbajja, wiens aanhang tot 400 man was versmolten, te Lamadjang in kommer en ellende voortleefde. De toestand der

opstandelingen werd hoe langer hoe slechter. Eindelijk kon de kommissaris Dubbeldekop de gelukkige tijding op 21 Mei 1723 aan de Hoogere Regering toezenden, dat de oudste zoon van den in den vorigen krijg omgekomen Soerapati, met twee zijner zonen en een zijner broeders, voorts de pangerang Poerbaija, de zoon des Soesoehoenans, Mankoenegara en de onechte broeder Diepo Negoro, allen te zamen zich uit gebrek te Pasoeroean hadden overgegeven, onder voorwaarde dat lijf en goed hun zouden behouden worden.

De Soesoehoenan eischte al deze vorsten op; doch de Hooge Regering te Batavia beducht, dat zij te Kartasoera, even als Aria Mataram, om het leven zouden worden gebragt, zocht het verder bloedvergieten te voorkomen.

Den zoon van Soerapati met zijne kinderen en zijn aanhang verzond zij naar Ceijlon, den pangerang Diepo Negoro naar de Kaap de Goede Hoop, waar zijn broeder Loring Passir zich reeds bevond. Mangkoenegara, den zoon des Soesoehoenans gaf zij aan zijn vader terug, onder voorwaarde dat hem geen leed zou worden aangedaan; maar den pangeran Poerbaija, den broeder des Soesoehoenans, voor wien de slechtste kans te Kartasoera gewacht mogt worden, wees de Hooge Regering in het Tangerangsehe een landgoed aan, om daar onder toezigt van de Compagnie „in vrede te zaaijen en te maaijen.”

Door deze gewigtige gebeurtenis kon de oorlog gerekend worden te zijn geëindigd. De uiterste Oosthoek van Java bleef echter nog gedurende langen tijd in onrust, door de woelingen, welke daar door de kleinzons van Soerapati werden gaande gehouden. De kring waarbinnen deze woelingen zich bepaalden was echter niet groot genoeg, om veel zorg voor het overige gedeelte van Java te baren.

Terwijl de opperlandvoogd Zwaarddeeroon dezen lastigen oorlog en de ingewikkelde Javaansche staatkunde had te leiden, eischten andere belangrijke zaken niet minder zijne zorg.

Het octrooi der Compagnie meende hij te moeten handhaven,

door beslag te leggen op de schopen der West-Indische Compagnie, die onder Jacob Roggeveen, na eene reis om den aardbol en eene ontdekkingstogt in de zuidelijke en Westelijke zeeën van Amerika in den Archipel waren aangekomen. Deze daad van gezag en maatregelen tegen de nieuw opgerigte Compagnie te Ostende, het schrikbeeld der Ned. Oost-Ind. Comp. en de lastpost van alle diplomaten van dien tijd, gaven aan de Hooge Regering in Indie meer dan gewone bezigheden. Doch het jaar 1722 gaf meer dan drukke bezigheden, men beleefde in den aanvang van dat jaar te Batavia gevaarlijke oogenblikken, nadat in de laatste dagen van December 1721 eene zamenzwering aan het licht was gekomen, die aanvankelijk niet zwaar werd getild; maar weldra bleek niets minder ten doel te hebben gehad, dan het vermoorden van alle Europeanen en het overrompelen van den hoofdzetel der Compagnie. Bij gelegenheid van een Chineesch feest in de laatste dagen van 1721, waarop allerlei soort van volk in grooten getale pleegt te zamen te loopen, werd opgemerkt, dat meer dan gewoonlijk vuurwerken werden afgestoken en uit de voorstad geworpen op het bolwerk Zeelandia, waarin eene zeer groote voorraad buskruid lag geborgen. Dit wekte de aandacht van de overheid en strenge maatregelen werden genomen.

Voortgezet onderzoek gaf aanleiding, dat de kommissaris tot de zaken van den inlander, Reijkert Heere, tot de ontdekking kwam, dat eenige Javanen bezig waren met het verzamelen van slaven op zekere vaste punten.

Men bevond dat aan die slaven, van allerlei volksaard, amuletten waren uitgedeeld en hun was wijsgemaakt, dat zij daardoor onkwetsbaar werden.

Eindelijk verder naspeurende, kwam men tot de ontdekking, dat men te doen had met eene ontzettende zamenzwering, aan wier hoofd stond een mesties, een vermogend burger van Batavia, Pieter Erberfeld geheeten, die in arrest genomen, door pijniging tot bekentenis kwam, dat hij met een inlandsch

sergeant, Madja Praija, een doekoen Karta Naija, de Javanen Anga Sarana, Karta Drija, Sarapada en nog een aantal anderen zaamgezworen had om op Nieuwjaarsdag met aangeworven slaven, Batavia en het Kasteel te overrompelen, in de eerste plaats den Gouverneur-Generaal en verder alle Europeanen te vermoorden. Hierna zou Erberfeld als Goesti en Patti van Batavia zijn opgetreden, onder de overige zamenzweeiders zouden de hoofdrollen ziju verdeeld; terwijl, naar zij hoopten, de Chinezen, Mooren, Makassaren en Javanen zich daarna wel aan hen zouden onderwerpen.

Toen Erberfeld en zijne voornaamste medebeschuldigen nader het „scherp examen” nogmaals ondergingen, beschuldigten zij een aantal prinsen op Java van medepligtigheid. Zij noemden vorsten van Bantam, Cheribon, van de bovenlanden van Batavia, ja zelfs regenten van landen op de Oostkust, die allen, volgens het zeggen van Erberfeld deel hadden in het komplot en zoodra het verraad zou ziju uitgebroken, te zamen wel met 17000 man, deels op Batavia, deels op andere vooraf aangewezen punten, zouden ziju losgetrokken. Binnen en rondom Batavia telde de zamenzwering ongeveer 10000 deelgenooten, die door eenę amulet of Djimat voor elkander herkenbaar zouden ziju. Het moeilijk en ingewikkeld onderzoek in deze zaak was op den 8n April afgeploopen en werd besloten op 15 April 1721 met de bloedige terechtstelling van 16 mannen en drie vrouwen en later nog van 30 andere schuldigen. Het huis van Erberfeld werd, krachtens besluit der Hooge Regering van 14 April, geraseerd en de oprigting op die plaats van een gedenkteeken werd bevolen, opdat zou aangewezen ziju, „dat aldaar nooit weder gebouwd „mocht worden, tot aan het einde der eeuwen.” Zoowel omdat de zaamgezworenen hunne briefwisseling met de hoofden en regenten op Java nog bij tijds hadden weg gemaakt, als „om „geen algemeene commotie op het toen reeds zóó bewogen „Java te weeg te brengen,” besloten Gouverneur-Generaal en Rade, om staatkundige redenen geen verder onderzoek in te

stellen, naar de waarheid van de beschuldigingen door Erberfeld tegen een aantal hoofden op Java ingebragt; maar integendeel „alle recherches verder te laten rusten.”

De maand April 1722, waarin Erberfeld met zijne zaamgezworenen werd terechtgesteld, was te Batavia eene bloedmaand; want weinige dagen later werd wederom het schavot opgerigt en werden niet minder dan 26 menschen, waaronder elf Europesche kwartiermeesters, ter dood gebragt. In 1721 was de Gouverneur-Generaal Zwaardekroon op het spoor gekomen van eene uitgebreide zamenspanning tusschen de Europesche kwartiermeesters, aan wie de zorg voor het lossen en laden der schepen was opgedragen, en die sedert lang van dit vertrouwen misbruik hadden gemaakt om op groote schaal dieverij van- en morshandel in specerijen te plegen. Kort daarna kwam ook een groote diefstal van Comps. buskruid aan den dag.

Zwaardekroon hoopte nu eens met één slag een einde te maken aan het steeds meer in omvang toenemende bestelen van de Compagnie. Hij deed door den raad van Justitie een streng onderzoek instellen. Reeds bij het reglement van 1676 en bij de daaruit voortgevloede plakkatén, was de straffe des doods en die van geeseling en bannissement bedreigd, tegen het drijven van morshandel in Compagnie's monopolie-goederen.

Het einde dezer instructie was dan ook, dat in de laatste dagen van April niet minder dan 26 schuldig bevonden dieven werden ter dood gebragt en vele anderen tot mindere, hoewel toch zware, straffen werden veroordeeld. Indien Zwaardekroon door deze gestrengé regtspleging gehoopt heeft schrik te verwekken onder hen, die zich aan oneerlijkheid jegens de Comp. schuldig maakten, dan is die indruk zeker niet van blijvenden aard geweest. Indien men aan dit stelsel had vastgehouden, zou men ook in de hogere rangen der bedienden, vooral op de buitenkantoren ter vaste kust van Indie, de dieven hebben moeten opsporen; want zij zaten, als parasiten, overal in menigte.

De ontwikkeling der hulpbronnen van de Comp. op Java in het algemeen; maar in het bijzonder van de koffijkultuur, onder van Hoorn aangevangen en onder van Riebeeck voortgezet, vond in Zwaardekroon een ijverig bevorderaar.

Naar aanleiding van grooter vraag naar suiker door het Opperbestuur, werd onder Zwaardekroon de aanvoer van suiker uit Koedoes, Patti en Japara een tijd lang weder niet gestuit; hoewel hij zelf vreesde daardoor nadeel aan de suikerindustrie in de Jacatraseden landen te zullen toebrengen. Hij deed het aantal suikermolens op Java's Noordoostkust opnemen en het bleek toen, dat in die streken 37 molens in werking waren, die allen in handen waren van Chinezen; doch waarin nu wegens de troebelen op Java weinig suiker werd voortgebracht. De overvoer van suiker naar het moederland trachtte men in dezen tijd geregelder en sneller te maken, door bijzonder daartoe ingerigte suikerfluitschepen te doen aanbouwen.

Hoewel men intusschen tegen het overmatig aanplanten van riet, het oprigten van molens en tegen overtolligen aanvoer uit Bantam bleef waken, was het in 1721 reeds gebleken, dat die voorzorgsmaatregelen vruchteloos waren; want toen reeds was het noodig, wegens het verval der suikerindustrie rondom Batavia, het oprigten van nieuwe molens in die landen aan te moedigen. Sedert 1722 ondervond 's Comps. handel in suiker echter een groot nadeel, omdat te dier tijde in Perzie de Soffidynastie van den troon werd verjaagd, daarna de handel van alle Europesche natien in dat rijk, eerst werd geschorst en na dien tijd, gedurende den strijd met de Afghanen aan zoovele wisselvalligheden bleef blootgesteld, dat de Comp. aldaar nooit meer den afzet van suiker en de handelswinsten van vroegere tijden weder bereiken kon. Uit deze omstandigheid laat het zich in het stelsel van de Compagnie verklaren, dat men sedert, de suikerkultuur in de landen des Soesochoenan's opnieuw „diffieil” trachtte te maken.

Ter voldoening aan de bevelen uit Nederland, wist Zwaar-

dekroon ook den handel der Chinezen te Batavia te herstellen. Besluiten onder den Gouverneur-Generaal van Riebeeck genomen om den te grooten aanvoer van Chinezen te belemmeren, daarna weder maatregelen door van Swoll ingesteld, met het doel de Chinezen te dwingen hunne aangevoerde thee beneden de waarde aan de Compagnie af te staan, hadden tengevolge gehad dat niet ééne Chinesche jonk meer te Batavia aanlandde.

In 1722 slaagde Zwaardekroon er in, de eerste jonken weder naar den hoofdzetel der Compagnie te lokken. In dat jaar kwamen er twee uit Shangae en drie uit Ton'king, in 1723 verschenen er reeds weder 13 jonken, zoo uit Aymoi, als Shangae en Nimpho en drie uit Ton'king. Hierdoor werd de theehandel te Batavia op voordeelige wijze hervat, zoodat toen reeds de omzet met de Chinezen 372089 Rds. aan verkoop en 192723 Rds. aan inkoop bedroeg. Zwaardekroon zorgde er voor, dat de Chinezen die overgekomen waren „op eene zachte wijze „wierden behandeld en vrijgehouden van de poenaliteyten „op harde wijze gestatueerd tegen den aanvoer van Chinese „nieuwelingen boven het bepaalde getal;” terwijl hij aan de suikermolenaars en arakbranders vergunning verleende tot aanneming van nieuw Chinesch werkvolk. Weinige jaren later, in 1727 werd de aanvoer van behoeftige Chinesen, vooral uit Aymoi weder zóó groot, dat de openbare veiligheid er door bedreigd werd en men niet alleen tot de strenge handhaving der plakكاتen van 1706 weder zijne toevlugt moest nemen; maar zelfs een deel dier zwervende Chinezen deed oppakken en naar Ceylon, Banda en de Kaap, een ander deel naar China deed vervoeren ¹.

Vooraf echter vond de koffijkultuur in Zwaardekroon een warm voorstander. „Het werk van de koffij,” schreef hij aan het Opperbestuur, „schijnt men, door Gods goedheid te zullen „krijgen onder de knieën.” In 1721 kon 198.786 fl, in 1723

¹ Zie hierachter no. XXIV. Brief van 30 Novber. 1727.

reeds 919.258 ffl naar Nederland verzonden worden; terwijl men in dat jaar reeds den oogst berekende op 1427500 ffl in Jacatra en 276750 ffl in Cheribon. „Men had een bijzonder „genoegen bij de Javanen van Jacatra geremarqueerd” voegde Zwaardekroon er bij, „als zij de penningen voor hunne koffij „ontvingen, alzoo zij zagen daardoor in staat te zijn, rijst tot „mondkost en andere dingen te kunnen koopen.”

In Europa daarentegen begonnen de Bewindhebbers bevreesd te worden voor overproductie en voor het uitgeven van te veel gereed geld. Zij gaven daarom aan de Hooge Regering in overweging, den koffijprijs van 8 stuivers per pond voor een vierde deel in kleedjes te betalen, waartoe Zwaardekroon met weezin op 12 Dec. 1724 overging en wat door de Javanen met nog grooter weezin vernomen werd.

Nadat Zwaardekroon van het Opperbestuur daartoe verlof bekomen had, legde hij op 8 Julij 1725 zijne hooge waardigheid neder en trok hij zich terug naar zijn landgoed Kadoeang, om zich geheel aan zijne liefhebberij, den landbouw te wijden.

Ook nadat hij was afgetreden ging hij voort, zooveel hij vermogt, de kulturen te bevorderen en vestigde hij bij herhaling de aandacht zoo van de Hooge Regering als van het Opperbestuur op dit voor Java en voor de Comp. zoo belangrijk onderwerp. Hij leverde vertoogen in over de zijdeteelt, over het kweeken van wilde zijwormen, over de vervaardiging van plantaardige kleurstoffen en hij mag worden aangemerkt als de eerste, die de aandacht vestigde op de vervaardiging van verw uit anil. Deze uitvinding der aniline werd echter na hem weder verwaarloosd. Zijne vertoogen en „consideratien” vonden meestal weinig ingang, integendeel, indien hij rust heeft gezocht op zijn landgoed, dan is hij daarin teleurgesteld; want telkens moest hij van zijn opvolger en van zijne vijanden; die hij te Batavia bij het afleggen zijner hooge betrekking door zijn ijveren tegen misbruiken, in groote getale had achter gelaten, allerlei kleinere of grootere smaadheden ondervinden,

waartegen hij zich dan ook weder met heftigheid verzette, zoodat hij veel eer zijn ambteloos leven in onrust dan in rust doorbragt, totdat hij in de maand Augustus 1728 op zijn landgoed overleed.

Zijn, door het Opperbestuur aangewezen, opvolger Mattheus de Haan, beraamde reeds kort nadat hij was opgetreden, andere maatregelen ten opzichte van de koffijkultuur, overeenkomstig de voorschriften bij den eisch der retouren voor 1726 door de Heeren Zeventien hem verstrekt. Op 15 Januarij 1726 bragt de Haan over dit onderwerp een „schriftuur” ter tafel bij den Raad van Indie ¹, waarin hij als „zijn sentiment verklaarde, dat het te vreezen was, dat de opulenten aanbrenge „van koffij, den prijs in Nederland aanmerkelijk zou doen „dalen; maar dat dit zoo zorgelijk niet scheen, als wel de „rijkdom en de weelde der Javaansche hoofden voortgesproten „uit den ontvangst der hooge koffijprijzen. Ligt” meende hij, „konden dezen uitspatten en gevaarlijk worden en het scheen „onraadzaam de Compagnie nog magtelooser te maken door het „overbrengen van nog meer schatten in hunne beurzen, als „hebbende deze hoofden uit de vruchten der landen, die de „Comp. in eigendom toebehooren, in de laatste vier jaren eene „schat van 615.187 Rds. genoten.” De Haan wist de Javaansche hoofden te belezen, dat zij met 5 Rds. het pikol van 125 ff te vreden zouden zijn, mits zij geen kleeden in betaling zouden krijgen; doch zij beweerden toch van hun kant, dat zij van die 5 Rds. na aftrek der transportkosten, slechts 2 Rds. konden overhouden. Men kan hieruit afleiden hoe weinig de bevolking zelve dus voortaan in handen zou krijgen. Een pamphletschrijver, die omstreeks 1741 een hoogstmerkwaardig vlugschrift opstelde ² zegt dan ook van dezen maatregel, dat de Gouverneur-Generaal de Haan „mogelijk daardoor eenige honderd duizend gulden

¹ Zie dit verloop, belangrijk ook daarom, omdat daarin een overzicht der koffijproductie is te vinden, hierachter onder n°. XX.

² Droom van den opstand te Batavia in 1740 enz. manuscript. R. A.

voordeel aan de Heeren meesters aanbragt; maar zeker wel tien millioen vervloekingen van de inlandsche bevolking op hen laadde."

De Raad van Indie vereenigde zich met de voorstellen van den opperlandvoogd de Haan en besloot bij secrete Resolutie van 15 Januarij 1726 voor de *reeds geleverde, maar nog niet betaalde* koffij uit 's Comps. eigen landen, 9 of 10 Rijksdaalders, zonder gedwongen levering van kleedjes, betaald zou worden; dat de helft der gelden, die de Javaansche hoofden voor hunne geleverde koffij nog moesten ontvangen, zou worden ingehouden en hun van die som gegeven worden $4\frac{1}{2}$ % rente „soo om 't gebrek aan geld, als om hen daardoor in teugel en aan de Comp. verbonden te houden;" dat voortaan niet meer dan 5 Rds. per pikol koffij uit 's Comps. landen en 6 Rds. per pikol uit de Bataviasche landen zou worden besteed; dat het plakkaat van 1723 tegen den morshandel in koffijboonen hernieuwd en verscherpt zou worden. Het gebruik, het koopen en verkoopen en het bezit van schietgeweer onder de niet christen-inlanders werd tevens verboden en de Javaansche hoofden, die zich over de vermindering van den koffijprijs niet ongemakkelijk zouden betoonen, zouden met een „douceur" vereerd worden. Weinige dagen later werd ook de koffijprijs op Amboina, op welk eiland reeds 161066 jonge en 17126 vruchtdragende koffijboomen waren aangekweekt, tot op 4 stuivers het pond verlaagd.

Naar het schijnt, begonnen de Javaansche hoofden al dadelijk nadat dit besluit bekend was geworden de koffijboomen om te kappen; want reeds op 12 Maart 1726 achtte de Hooge Regering het noodig, bij plakkaat „*ernstig op straffe van de kettling te interdiceren, het uytroeyen van eenige vrugt- veel min coffijboomen, uyt hunne akkers of landeryen, als deselve maar ter leen bezittende, naardien de Comp. is de wettige Heer en eygenaar.*

Of achter dien ijver van de Haan, om dadelijk aan de wenschen van het Opperbestuur tot verlaging der koffijprijzen gehoor te geven, ook naijver en haat schuilden, een „culturkampf" in

werkelijkheid, tegen zijn voorganger Zwaardekroon, zooals deze en zijne aanhangers hebben beweerd ¹ is uit eene officiele briefwisseling, waarin in den regel de geheime beweegredenen bedekt blijven, noch te bevestigen, noch tegen te spreken. Ongerijmd klinkt echter zulk eene beschuldiging niet, wanneer men let op den hardnekkigen, met moeite zelfs in de officiele bescheiden bewimpelden haat en wrok, die er en vroeger en toen en later gedurende het grootste gedeelte der 18e eeuw tusschen de leden der Hooge-Tafel worden waargenomen en die eindelijk in 1740 het toppunt bereikten.

Zoo er ook al geen hatelijke terugwerking tegen een voorganger in het spel was, van bedachtzaamheid althans getuigde de maatregel niet; want reeds drie jaren later moest de Haan zelf met den raad van Indie tot het besluit overgaan om op Cheribon „uithoofde van *het schielijk* verval der koffijcultuur, „door *ieder* gezin nog 10 boomen te doen aanplanten” ². De prijsverlaging had dan ook sneller gewerkt dan men verwacht had; want in 1728 was er reeds een te kort van 672250 ponden op het uit Nederland geëischte retour van vier millioen ponden.

Nadat Matheus de Haan op 1 Junij 1729 was overleden en mr. Diderik Durven bij meerderheid van stemmen tot zijn opvolger was verkozen, schreef de nieuwe opperlandvoogd reeds in zijn eersten brief aan het Opperbestuur: „zonder dat men van in- „convenienten heeft gehoord, is de koffijjoogst weder geringer; „zoo uit de Cheribonsche als Jacatrasche bovenlanden is niet „meer dan 520580 fß ingekomen, overzulks deze vermindering „naar onze gedachten, wel ten principale werd gecauseerd, „door den presenten lagen prijs, waarmede de leveranciers „onmogelijk kunnen bestaan” ³. Het duurde dan ook niet lang of de koffijprijzen werden weder verhoogd; de Jakatrasche koffij

1 Zie o. a. Dubois, *Vies des Gouvern^{rs}. Généraux.* page 300 en 301.

2 Resol. 1 Maart 1729.

3 Gener. missive dd. 18 Julij 1729. N°. XXVI hierachter.

op Comps. land gekweekt tot 6 Rds. en die op eigen landen ingezameld tot 7 Rds. de pikol; terwijl de Cheribonsehe en Javasche koffij tot 5 en $5\frac{1}{2}$ Rds. de pikol werd opgevoerd ¹.

Maar hiermede namen de slingeringen in de koffijpolitiek nog geen einde. Slechts vijf jaren later, gedurende welken korten tijd, achtereenvolgens twee andere opperlandvoogden aan Diderik Durven waren opgevolgd, begon men een geheel ander stelsel toe te passen, het stelsel van uitroeijing (extirpatie) der koffijboomen en gedeeltelijke vervanging van de koffijkultuur door den peperaanplant.

Nadat reeds in 1733 de extirpatie van de koffij in het rijk des Soesochoenans bij traktaat was bedongen, werd op 26 Augustus 1735, na het hooren van een uitvoerig, daartoe strekkend verslag van de raden-extraordinair van Indie, F. J. Coyett en Gust. Will. van Imhoff door de Hooge Regering besloten om, wat in 1726 nog onder bedreiging van kettingstraf verboden was, nu van overheidswege te doen uitvoeren, om namelijk door het uitroeijen en verplanten van koffijboomen voorloopig de productie in de Preanger-en Jakatrache bovenlanden tot op de helft en in Cheribon met één achtste deel te verminderen; den inkoops prijs der koffij van 7 tot 6 rijksdaalders per pikol te verlagen; maar daarentegen de peperkultuur op Java aan te wakkeren, door aanbieding van 5 rijksdaalders per pikol en door het uitloven van premiën voor de levering van iedere honderd pikols, gedurende de eerste vijf jaren ². Naar aanleiding van klagen der Cheribonsehe prinsen, waarbij tevens bleek, dat de vastgestelde koffijprijs aldaar nooit volledig was uitbetaald, werd kort daarop in Cheribon de prijs per pikol op $5\frac{1}{2}$ rijksd. vastgesteld ³. Hoewel het Opperbestuur zelf de eerste geweest was, die zich beangst

¹ Resol. 24 Januarij 1730.

² Resol. G.-G. Ab. Patras en Rade van Indie. dd. 26 Aug. 1735.

³ Resol. 10 Januarij 1736. Gouv.-Genl. A. Patras en Rade van Indie.

had getoond, voor te groote koffijproductie, begon het nu weder bevreesd te worden voor de gevolgen der extirpatie.

Maar de Hooge Regering stelde het spoedig gerust, door naar Nederland te schrijven, dat er voor de Compagnie geen gevaar daaruit te vreezen was: want ondanks de maatregelen tot onderdrukking van de koffijkultuur had in 1736 het jongste retour, aan koffij, alleen uit Cheribon en Jakatra, niet minder dan 9859848 $\frac{2}{3}$ fl bedragen. De te groote aanplant van vroeger jaren, in den aanvang zonder ernstig nadenken over de gevolgen voorgeschreven, begon nu met kracht vruchten af te werpen en ondanks de thans bevolen, maar niet overal ingevoerde extirpatie groeide de aanvoer van koffij jaarlijks aan. In 1738 was de restant-voorraad koffij te Batavia niet minder dan 13236880 $\frac{1}{2}$ fl, waarbij uit de oogst van datzelfde jaar nog 4381062 fl gevoegd werden. Met meer koffij, dan de Compagnie in Europa of elders wist te slijten, overkropt, daarentegen van het noodige geld voor de uitbetaling ontbloot, ging de Hooge Regering op het laatst van 1738 alweder een stap verder op den weg der extirpatie ¹ en besloot zij, „de koffijboomen alomme hier ter „stede (Batavia) soowel als in de Jacatrase boven- en Preanger- „landen met die van Cheribon tot op de helft te laten extirperen en de koffijleveranciers te doen aankondigen, dat men „voor den aanstaanden jare niet meer voor d'ordinaire leverantie sal aannemen dan de helfte van de quantiteyt, welke „dezen jare (1738) geleverd is, mitsgaders bij aanhouding van „voors. geldgebrek, deselve voor de eene helft in contant en „voor de andere helft in obligatien tegens den interest van „4 $\frac{1}{2}$ pCt. te doen afbetalen en voor het verdere den inlander „daarentegen sooveel mogelijk tot d' aanplanting van den peeper „aan te maanen en sien permoveren.”

Weinige maanden later bleek het echter, dat althans in Cheribon deze besluiten onuitvoerbaar waren. Het waren dáár

1 Resol. 5 Dec. 1738 op voorstel van den Gov.-Genl. A. Valckenier.

niet alleen de prinsen en grooten die er door getroffen werden, het was vooral de arme bevolking, die in den aankweek van koffij haar onderhoud vond, „arme luiden, zoo als gezegd „werd, die schier geen kleedje aan het lijf hadden, de koffij „in kleine partijen leverden en met elkander hun aandeel bij- „droegen om de beesten te huren, waarmede de afbreng ge- „schiedten kon.” Voor zulke lieden was comptante betaling onontbeerlijk. De Hooge Regering besloot dus af te zien van de betaling in obligatien en niet meer in Cheribon op extirpatie aan te dringen; doch zij bleef weigeren meer dan de helft van vroegere leveringen aan te nemen en volhardde in de aanmoediging van de peperkultuur ¹.

Toen echter ook de hoofden der Preanger- en Jakatrasche bovenlanden kwamen klagen en vragen van de extirpatie en de betaling in obligatien bevrijd te blijven, werden zij teruggewezen en op grond, dat zij ongehoorzaam zouden zijn geweest aan de bevelen tot uitroeijing der koffij, werd het bevel tot extirpatie verscherpt en werden gecommiteerden naar de Preanger gezonden om te onderzoeken of de bevelen tot extirpatie thans werden uitgevoerd ².

¹ Resol. G.-G. en R. 13 Maart 1739.

² Resol. G.-G. en R. dd. 20 Maart en 7 April 1739. Zie ook algem. missive dd. 12 Dec. 1739.

De Hooge Regering meende de disobedientie der Hoofden in de Preanger- en Jakatrasche bovenlanden te mogen constateren uit de hoeveelheden geleverde koffij, die sedert 1734 niet of niet merkbaar verminderd waren. Zij hadden sedert dien tijd geleverd:

in het boekjaar 1734/35		
de Preanger	6389 pikols	
de Bat. bovenlanden	32567 "	
		38956 piks.
in het boekjaar 1735/36		
de Preanger	5116 pikols	
de Bat. bovenl.	15732 "	
		20848 piks.
in het boekjaar 1736/37		
de Preanger	6955 pikols	
de Bat. bovenl.	22872 "	
		29827 piks.

De betaling met comptant geld werd hun echter toegestaan.

De hoeveelheid koffij, welke jaarlijks door de Compagnie zou worden aangenomen, werd nu kort daarop vastgesteld op 21740 pikols 'sjaars ¹; maar naauwlijks was deze bepaling in werking of de Hooge Regering werd bevreemd, dat zij binnen een viertal jaren niet meer instaat zou zijn te voldoen aan den eisch uit Nederland, die nu weder tot zes millioen ponden geklommen was. Extirpatie en prijsverlaging hadden in Januarij 1740 reeds zooveel uitgewerkt, dat men berekende reeds in 1744 de geëischte hoeveelheid niet meer te kunnen leveren; terwijl de restanten-koffij, die onder de hoofden en bevolking bleven, voor smokkel- en- morshandel met vreemden beduchtheid gaf. Om die redenen werd voor 1740 en volgende jaren, de hoeveelheid koffij door de Compagnie aan te nemen, bepaald op vier millioen ponden, waarvan 1500000 door Cheribon en 2500000 ff door de Preanger- en Jakatrasche bovenlanden zonden geleverd worden ².

Na dien tijd vindt men gedurende den eerstvolgenden tijd van koffij, geen melding in de Resolutien der Hooge Regering gemaakt, hetzij omdat er toen werkelijk voor het eerst tijdelijk eenige vastheid in de koffijpolitiek der Comp. was gekomen; hetzij omdat er aan dit onderwerp een tijdlang minder aandacht werd gewijd, nadat in en na 1740 alles op Java overhoop was geraakt.

Om het verhaal der zich telkens afwisselende maatregelen van de Comp. omtrent de koffijkultuur niet af te breken, hebben wij aan de tijdsorde der overige gebeurtenissen op Java vooruitgelopen.

in het boekjaar 1737/38

de Preanger	6519 pikols
de Bat. bovenl.	22179 "

28698 piks.

Voor deze ruime levering werden zij gestraft door bovengen. besluit.

1 Resol. G.-G. en R. dd. 2 Oct. 1739.

2 Resol. G.-G. en R. dd. Januarij 1740.

Wij treden daarom nu terug tot 1725, den tijd, waarop Zwaardekroon als Gouverneur-Generaal door Matheus de Haan werd opgevolgd.

Weinige maanden daarna stierf te Kartasoera, de Soesoehoenan Hamangkoe-rat (II), niet zonder eenig vermoeden, dat hij door vergif om het leven was gebracht. De aangewezen kroonprins, de Adepati Anoem, een jongeling van 16 jaren, volgde hem op, onder den naam van Pakoeboewana (II). De rijksbestierder Danoe-redjo had echter aanvankelijk als eerste staatsdienaar en mede-voogd over den jongen vorst, de geheele leiding van het bestuur in handen. Door den dood van Hamangkoe-rat kwam er verandering in de verhouding tusschen den Soesoehoenan en den vorst van Sampan op Madoera, Tsjakraningrat. Deze invloedrijke regent was met Hamangkoe-rat overeengekomen, dat hij de dochter van dezen, de Radhen Aijoe Aijoenan of Binkring ten huwelijk zou verkrijgen. Toen echter Tsjakraningrat tot de voltrekking van dat huwelijk te Kartasoera was aangekomen, had Hamangkoe-rat geweigerd zijne dochter te geven. Over deze belediging hevig verholgen, was Tsjakraningrat daarop naar Madoera teruggekeerd, zwerende nooit weder aan het Hof des Socsochoenans terug te zullen keeren. Hetzelfde verzet dat tot den laatsten oorlog aanleiding gegeven had, dreigde dus nu weder op nieuw. De nieuwopgetreden Soesochoenan, Pakoeboewana verleende echter aan Tsjakraningrat voldoening voor de ondervonden belediging en gaf hem zijne zuster ten huwelijk. De vrees voor hernieuwd verzet, werd dientengevolge wel een tijd lang weg genomen; doch nu ontstonden nieuwe gevaren voor de toekomst.

Tot bruidschat had Pakoeboewana aan zijne zuster, Sidaijoe gegeven en toegezegd de landen van Paseroean, Bangil en Daringa (Daroengan?) in het Oosten van Java. Deze toegezegde landen waren toen echter nog in handen der niet onderworpen kleinzonen van Socrapati, de hoofden der opstandelingen, Mâs Brahim en Djajoeda.

Door de schenking van Sidajoe en de toezegging van landbezit en bestuur op Oost-Java aan Tsjakraningrat, kwam de Soesoehoenan lijnrecht in strijd met het sedert den oorlog tegen Troeno-djojo door de Comp. aangenomen staatkundig beginsel, dat geen bezit of bestuur aan Madoerezen op Java meer mogt worden toegekend. Sedert dezen tijd begint dan ook het eiland Madoera eene gewichtige rol in de staatkunde van de Comp. te spelen. De hooge eischen van den vorst van Madoera en de dubbelzinnige houding waarin de Comp. tusschen Mataram en Madoera werd gebragt, gaven in later tijd aanleiding tot een ongelukkig conflict.

Tsjakraningrat streefde steeds naar het verkrijgen van twee zaken; vooreerst naar het bezit van en het bestuur over den Oosthoek van Java, welke landen aan zijne vrouw als bruidschat waren toegezegd; ten anderen, naar onafhankelijkheid van den Soesoehoenan en verwisseling van het leenmanschap aan dien vorst tegen een beschermheerschap door de Compagnie uit te oefenen.

In den beginne weifelde de Compagnie gedurende eenigen tijd omtrent de houding, welke zij zou aannemen tegenover het streven van Tsjakraningrat, om weder vasten voet op Java te verkrijgen, maar weldra keerde zij terug tot het vroeger aangenomen grondbeginsel, dat geen Madoerezen op Java zich mogten nestelen. Sedert dien tijd trachtte men te Batavia het bereiken door Tsjakraningrat van dat doel, op allerlei wijzen te verijdelen.

Terwijl de Comp. te Kartasoera met weinig moeite het gevaarlijke en minder wenschelijke van een afstand der oosterlanden aan Madoera deed gelden, ontzag zij zich niet aan de andere zijde, op grond dat de toegezegde bruidschat niet geleverd was, maar inderdaad om het geven van dien bruidschat voor altijd te verijdelen, aan Tsjakraningrat in stilte den raad te doen hooren, dat hij zijne reeds hoog zwangere echtgenoot, aan haren broeder den Soesoehoenan zou terugzenden. Het andere doelwit door Tsjakraningrat beoogd, zijne onafhankelijkheid van

den Soesoehoenan en het beschermheerschap der Comp. over hem en zijn land, werkte de Hooge Regering daarentegen, telkens wanneer daartoe gelegenheid was, in de hand. Het zou de grenzen die wij ons hier moeten stellen, overschrijden, indien wij al de fijngesponnen draden wilden uitspinnen, welke de diplomatie der Hooge Regering wist te weven, om tot het einddoel te geraken, dat men zich had voorgesteld, het verwijderd houden namenlijk van den Madoerees uit Java en het verkrijgen der suzeriniteit over geheel Madoera.

Dan eens meer genaderd tot, dan weder teruggedrongen van den eindpaal, bewegen zich toch de feiten van 1723 tot 1746 steeds in deze rigting, totdat na twee bloedige en gevaarlijke oorlogen, de zoogenaamde Chinesche en Madoeresche oorlogen, de Comp. ten laatste haar einddoel bereikte.

Onder de regering van een zestienjarigen Soesoehoenan, hadden, zoo als men zich gemakkelijk kan voorstellen, de hof-intrigues vrij spel. De rijksbestierder Danoe-redjo en de weduwe van Hamangkoe-rat speelden daarin de hoofdrollen, begunstigten hunne aanhangers en zochten zooveel mogelijk het verderf hunner tegenstanders. Een dier slagtoffers was een ouder, halve broeder des Soesoehoenans, Mangkoenegara, aan wien oneerbare aanslagen op een der echte vrouwen van den jongen Soesoehoenan werden te laste gelegd. Hoewel het feit waarvan hij werd beschuldigd niet werd bewezen en zelfs naderhand gebleken is, dat hij onschuldig was, werd Mangkoenegara uit Java gebannen. De Comp. om hem het leven te redden leende daartoe de hand en verzond hem naar Ceijlon; maar de ongelukkige vrouw, die men in de, waarschijnlijk door den rijksbestierder en de ratoe Hamangkoe-rat verzonnen, geschiedenis had gemengd, werd door worging om het leven gebragt.

Het was onder het bestuur van den Gouverneur-Generaal de Haan in 1728, dat een talrijk gezantschap met den rijksbestierder Danoeredjo aan het hoofd, van Kartasoera te Batavia aankwam en tot den 20 Aug. van het volgende jaar aldaar verbleef.

De hoofdonderwerpen van de onderhandeling waren de onafhankelijkheidsverklaring van den vorst van Madoera, de afstand der Oosterlanden aan dezen vorst en eene nadere regeling der verpligte rijstleverantien.

De geslepen Javaansche diplomaat wist de Hooge Regering met behendigheid om den tuin te leiden. Zoolang hij te Batavia was, stemde hij gewoonlijk in met de voorstellen, die hem gedaan werden, of trok hij zich terug achter het voorwendsel van niet voldoende gemagtigd te zijn; doch zoodra hij te Kartasoera was teruggekeerd maakte hij alles weder ongedaan, bewerende dat de Soesochoenan zijn meester, zijne handelingen niet goedkeurde. Nieuwe verwikkelingen ontstonden hierdoor met Tsjakraningrat van Madoera, die verstoord geworden, omdat hij noch zijne onafhankelijkheid van den Soesochoenan, noch de beloofde bruidschat zijner gemalin kon verkrijgen, opnieuw weigerde de jaarlijksche hofreis naar Kartasoera te volbrengen.

Inmiddels was de Gouverneur-Generaal de Haan overleden en de Opperlandvoogdij, door den Raad van Indie, bij meerderheid van stemmen, onder nadere goedkeuring van het Opperbestuur, toevertrouwd aan Mr. Diderik Durven. Het zou, bij gemis aan voldoende of volledige bewijsstukken, niet regtvaardig zijn, dezen nieuw opgetreden Gouverneur-Generaal schuldiger of nalatiger dan sommigen zijner voorgangers te veroordeelen, te meer, omdat voor een deel althans op hem ook is nedergekomen de nalatenschap van voorgangers en dat hij dus niet alleen voor eigen kwaad, maar ook voor dat van anderen, dat sedert jaren reeds in Indie bestond, heeft moeten boeten. Een feit is het echter, dat onder zijn bestuur, de maat overliep, de bom in stukken barstte en hij „buiten dienst en gagie naar Nederland werd opgeroepen.”

De gruwelen, die in 1730 op Ceylon werden ontdekt, kunnen aan Diderik Durven niet wel te laste worden gelegd; want die gruwelen dagteekenen reeds van vroeger en hij was nog nauwelijks één jaar Opperlandvoogd toen de misdaden van

den Gouverneur op dat eiland, Peter Vuyst aan het licht werden gebracht. „Misdaden en wreedheden zoo enorm groot bevonden” dat een crimineel regtsgeding tegen dezen hooggeplaatsten ambtenaar moest worden aangevangen, dat met zijne onthaling op het schavot te Batavia eindigde.

De ontdekking van een uitgebreiden morshandel in amfoen, sedert geruimen tijd door Engelschen gedreven in verstandhouding met den Gouverneur van Malakka, een man door Zwaardekroon, in eene andere betrekking reeds van malversatie verdacht, wierp mede een ongunstig licht op het bestuur in Indie.

Eene juist omschreven beschuldiging; een proces, heeft het Opperbestuur tegen Durven niet opgemaakt, men weet dus niet met zekerheid, wat hem in het bijzonder is ten laste gelegd.

Men vermoedde, naar 't schijnt, dat hij zich schuldig maakte aan ambtsverkoop, ten minste dat hij in het algemeen niet om niet, voordeelige betrekkingen aan zijne gunstelingen bezorgde. Dit althans mag aan Durven als eene groote grief worden aangerekend, dat hij, na de ondervinding in 1730 met Peter Vuijst opgedaan, ter vervanging van dien misdadigen landvoogd van Ceijlon, zijne keuze vestigde op een man als Versluijs, die weldra bleek weinig beter dan zijn voorganger te zijn.

Het oordeel der Heeren XVII over Diderik Durven werd niet gunstiger, toen reeds kort na zijn optreden, het Opperbestuur kennis kreeg van dieverijen aan alle kanten gepleegd, van misbruiken en verslappingsen in schier alle takken van bestuur. De indruk der bloedige teregtstellingen onder Zwaardekroon was sedert lang uitgewischt op Batavia. Heemraden hadden besluiten genomen, gronden aan zich zelve of ambtgenooten uitgegeven, openbare wegen en vaarten van bestemming veranderd, zonder voorafgaande vergunning der Hooge Regering. De bewaring der minuten en protocollen van notarissen bleek verwaarloosd. De „generale visitatie” der boeken was sedert jaren nagelaten, zoodat Durven zelf beweerde in het verwarde kluwen geen draad meer te kunnen vinden. De schepen

der Compagnie werden met particuliere goederen overkropt bevonden, „zoodat men zich ten uiterste moest verwonderen, hoe „zij daarmede over zee waren gekomen” ¹. De kantoren op de vaste kust van Indie, waren broeinesten van knevelarij, diefstal en ontucht.

Reeds in 1730 had het Opperbestuur over het gemis aan ijver en over liefdeloosheid der bedienden in Indie geklaagd.

De Hooge Regering had daarop door brieven naar de buitenkantoren te schrijven, getracht de ambtenaren tot pligtsvervulling aan te sporen.

In September 1731 gaf het Opperbestuur op nieuw zijn misnoegen te kennen en rigtte tot Gouverneur-Generaal en Rade een schrijven, dat niet anders dan eene opsomming van grieven van allerlei aard inhield. „Tot hun smartelijk, leedwezen hadden de Heeren XVII een groot verval in den godsdienst en de justitie vernomen.” Zij gaven daarom bevel, dat aan de leden der regterlijke collegien en inzonderheid aan den raad van Justitie meer eer zou bewezen worden. Zij drukken ten slotte de hoop uit, „dat de Hooge Regering in Indie toonen zou, waartoe zij „was aangesteld, zonder iemand van wat rang of conditie, die „wezen mogt, in zijne kwade handelingen te ontzien.”

De uitwerking dezer bestraffing wachtte het Opperbestuur niet eens af. Eene maand later reeds, op 9 October 1731, vermoedelijk tengevolge van nadere berigten of ontdekkingen, schreef het naar Indie: „Om het groot verval, dat wy tot ons smartelyk leedwezen vernemen, alomme in Indien, en wel byzonder „aan de hoofdcomptoiren tot Batavia en op Ceylon te wesen „in en omtrent alles, zoo politique als mercantile zaaken, en „selfs in 't stuk van justitie, de slegte gesteldhejd van 's Comps.

¹ Gustaaf Willem van Imhoff was te gelijk algemeen secretaris en water-fisikaal en verwaarloosde naar 't schijnt, zijne pligten aan de laatste der twee betrekkingen verbonden. Daarom werd door het Opperbestuur dan ook bevolen bij aanschrijving van 9 Oct. 1731 dat hij keuze moest doen tusschen deze twee betrekkingen en eene daarvan verlaten.

„ navale magt en publicque werken, door gebrek van noodige
 „ reparatien, de menigvuldige excessen, die omtrent het een en
 „ 't ander worden begaan of getolereerd, door luyden van hoogen
 „ en lagen stand, waaruyt by verderen voortgang niet anders
 „ dan den totalen ondergang van 's Comps. ganschen omslag in
 „ Indien te wachten is, hebben wy ons eyndelyk, hoewel seer on-
 „ gaarne, genoodsaakt gevonden de volgende verandering in de
 „ Indische regering te maken en mitsdien in deze onse vergadering
 „ na rype overweging van zaken, goedgevonden en verstaan, den
 „ presenten Gouverneur-Generaal Mr. Diderik Durven van desselfs
 „ eed te ontslaan en te stellen buyten dienst en gagie van de
 „ Compagnie; alsmede den Directeur-Generaal, Cornelis Hasselaar,
 „ de raden-extraordinaris, Hendrik van Baarle en Wouter Hendriks,
 „ de oppercoopluyden van 't Casteel, Jacob de la Fontaine en
 „ Joachim Guillebant, den pakhuysmeester, Jacob Willink Meures,
 „ David Andreas Stier, gecommiteerde tot de zaken van den
 „ inlander, Frans Robbe, gewesen binnenregent van t hospitaal
 „ en althans sittende in het collegie van scheepenen; den fabrycq,
 „ Anthony Willem van Sorgen, de scheepstimmermansbazen,
 „ David de Zittert en Cornelis van Sorgen.

„ De personen van Meyndert Semeijns, Jan Boy en Jan
 „ Koninek, benevens de vrouwspersonen Adr. Henriette van
 „ Marken, huysvrouw van Heemskerk, de jufvrouwen Smuysen
 „ en Reael, weduwe Leydekker en eene jufvrouw van Petten;
 „ alle welke hier vorengenoemde personen en 's Comps. dienaren
 „ met de eerste of uysterlyk de tweede besendinge na den ont-
 „ vang dezès, haar naar 't vaderland zullen hebben te begeven,
 „ zonder gagie of eenig commando.”

In plaats der ontslagen leden van de Hooge Regering, werden
 tegelykertijd door de Heeren XVII aangesteld, tot Gouverneur-
 Generaal, Dirk van Cloon; tot directeur-generaal, Michiel
 Westpalm; tot raden ordinaris, Mr. Jan François de Witte van
 Schooten, Rogier Thomas van Heyningen en Adriaan Oost-
 walt; tot raden-extraordinaris, Abraham Patras, Jan Bernarts,

Johannes Thedens, Josua van Arrewyne en Frederik Julius Coyett.

De aanschrijving van het Opperbestuur van 9 October 1731, noemde slechts in het algemeen de redenen van ontevredenheid, welke men in Nederland tegen het bestuur in Indie gelden deed. In bijzonderheden tegen den Gouverneur-Generaal en de overige genoemde personen werd niet getreden. Bij gemis aan nadere officiële toelichting door het Opperbestuur, blijft het een geheim, waarom de Gouverneur-Generaal en drie leden van de Hooge Regering tegelijk met mindere bedienden, bijzondere personen en zelfs vrouwen werden teruggeroepen. Het blijkt uit de aanschrijving dat de Vergadering van XVII tot deze ongewone remotie van hooge en lagere ambtenaren en gelijktijdige uitzetting uit Indie van bijzondere personen was overgegaan, op grond van klagten bij Haar in Europa ingebracht.

Het Opperbestuur gaf echter noch aan den Gouverneur-Generaal Durven noch aan zijne mede-opgeroepenen vooraf gelegenheid om zich te verantwoorden ¹. De geweldige maatregel doet denken aan de ontdekking eener zamenspanning tegen de belangen van de Compagnie. Diep was de indruk te Batavia, door deze maatregel van het Opperbestuur te weeg gebracht en aan geruchten, die men in de vlugschriften van dien tijd terugvindt ontbrak het dan ook niet. Allerlei gruwelen vindt men in die geschriften aan Diderik Durven toegeschreven. Het doen empaleren van Chinezen, waarvan er één aldus gemarteld voor het stadhuis te Batavia nog negen dagen zou hebben geleefd; het bedrijven van de diepste onzedelijkheid en het verkoopen van bedieningen, zijn onder de beschuldigingen en sterk gekleurde aantijgingen, wel de voornaamsten.

¹ In een vertoog ten gunste van Durven, dat in handschrift in het Rijksarchief berust, wordt gemeld, dat een lid van den Raad van Justitie, Cornelis van Gaesbeek en diens huisvrouw, brieven vol van lasterlijke aantijgingen tegen D. Durven aan het Opperbestuur heimelijk hadden opgezonden; doch dat Durven zich van dien laster op 27 Januarij 1730 in Rade van Indie had gezuiverd.

De geweldige maatregelen van het Opperbestuur, zonder bepaalde beschuldiging uit te spreken of voorafgaande verantwoording toe te laten, moesten onvermijdelijk eene ongunstige terugwerking hebben op het ontzag voor de Opperlandvoogdij, op welker prestige nu weder een gevaarlijke inbreuk was gemaakt. Meer nog dan vroeger wakkerden sedert dien tijd, de geheime beschuldigingen, de geschillen en twisten aan. Rondom de Hooge-Tafel en daarbuiten vermeerderde het verzet tegen den Gouverneur-Generaal. De Raad van Justitie, wist minder dan ooit te blijven binnen gepaste grenzen, stak het hoofd op en gedroeg zich als ware dit collegie een fransch parlement geweest.

Reeds op den 20 December 1733, dus slechts één en een half jaar na zijn optreden, schreef de Gouverneur-Generaal van Cloon, aan het Opperbestuur in een toon, waaruit men hooren kan, hoezeer hij, ten gevolge van het onophoudelijk worstelen tot handhaving van zijn gezag, walgde van zijne hooge betrekking.

„Het algemeene werk” zoo schreef hij toen reeds, „is con-
„siderabel en bij uitstek geaccresseerd, buiten vele andere
„hatelijke zaken en ontmoetingen meer, die bequaem zijn alle
„brave mannen, welke geen ander doelwit hebben, dan God,
„hun meesters en alle raisonable menschen genoeg te geven,
„een afschrik te doen hebben van een arbeid, daar hij onder
„zuchten moet.”

Bezweek een man als van Cloon schier onder den last van dagelijksch terugkeerende twisten, later onder een niet gematigd opperlandvoogd, zouden zulke regeringstoestanden, kan het nog verwondering wekken, eindelijk eene hevige crisis doen ontstaan.

Hoewel van Cloon, slechts gedurende drie jaren, van 28 Mei 1732 tot 10 Maart 1735 als Gouverneur-Generaal het bewind voerde, sloot hij toch in dien korten tijd twee gewigtige trak-
taten; het eene met den sultan van Bantam; het andere, met den Soesochoenan.

In het rijk van Bantam zat Sultan Zein Alabadihn nog altijd op den troon.

Niet zonder onrust evenwel en niet zonder grillen; want de vorst werd bestuurd door de vrouwen van zijn harem. In 1723 hadden zelfs zeer bedenkelijke feiten binnen Bantam plaats gehad. De zonen van den Sultan en eenige grooten, de grillen en kuren van den vorst moede, hadden weder de oude geneigdheid betoond om het landsbestuur onder elkander te deelen, toen op eens, op 25 Sept. 1723, de vermoedelijke troonsopvolger, dezelfde voor wiens regten op de kroon in 1708 de sultan zich zoo bezorgd had getoond, plotseling op straat binnen Bantam, door een zoogenaamden amokmaker werd vermoord en een zijner broeders gewond. De Sultan gaf van dit gewigtig feit niet eens dadelijk kennis aan de Hooge Regering, die naar men uit hare brieven zou opmaken, niet verre verwijderd was van het vermoeden, dat de Sultan zelf de hand in dezen moord had gehad, om op die wijze aan de zamenspanning zijner kinderen, waarvan sedert niet één gewapend meer ten bove komen mogt, een einde te maken. Aan herhaalde moeilijkheden tusschen de Compagnie en den Sultan over de hoedanigheid en de wijze van levering van de peper, had het natuurlijk in dit tijdsverloop ook niet ontbroken.

In de maand Oct. 1730 werd eindelijk Sultan Zein Alabadihn plotseling door eene beroerte getroffen en nog was de troonsopvolging in het rijk, sedert den moord op den kroonprins gepleegd, niet geregeld. Buiten aller verwachting herstelde echter de Sultan, die nu in overleg met de Hooge Regering zich haastte de erfopvolging in zijn rijk te regelen. Een plechtig gezantschap met den heer Westpalm aan het hoofd, begaf zich van Batavia naar Bantam om die regeling tot stand te brengen. Dit doel werd bereikt en onder goedkeuring van de Comp. de Pangeran Rana Mangala tot pangeran Ratoe aangewezen. Van deze gelegenheid werd gebruik gemaakt om met den Sultan eene nieuwe overeenkomst te sluiten, waarbij, tegen eenige

kleine handelsvoordeelen en eenige weinig beteekenende bepalingen tot verzachting der exclusive contracten, door de Compagnie toegekend, de Sultan van zijn kant nieuwe waarborgen voor eene betere peperleverantie en tegen den smokkelhandel in dat product aanbood, terwijl hij in het laatste artikel bekrachtigde eene schenking van poelo Pandjang, welk eiland men bij deze gelegenheid na lang aanhouden, van den Sultan in eigendom voor de Compagnie wist te verkrijgen, waardoor men den sleutel van de baai van Bantam in handen kreeg ¹.

De dagen van den ouden Sultan waren echter geteld en op 12 Julij 1733 gaf Zein Alabadiln, na van 1691 gedurende twee-en-veertig jaren op den troon te hebben gezeten, eindelijk den geest. De rijksbestierder en eene partij te Bantam verlangden een ander dan de aangewezen kroonprins tot troonsopvolger; doch hoewel deze vorst weinig reden tot tevredenheid aan de Compagnie gegeven had, wilde de Hooge Regering toch niet van de eens aangenomen en door haar bekrachtigde erfregeling afwijken.

In zijnen angst voor de tegenpartij wendde de troonsopvolger zich heimelijk tot den directeur-generaal Westpalm, onder wiens bemiddeling hij verzocht, dat de Hooge Regering hem tot de troonsbestijging de hand mogt bieden. Gouverneur-Generaal en Rade gaven daartoe geen toezegging, vóórdát de pangeran een verbandschrift had geteekend, waarbij hij onder meer andere punten belofte gaf, dat voortaan de dienaren van de Comp. de peper aan de leveranciers in persoon zouden mogen uitbetalen; dat de peperaanvoer van Sumatra's Westkust door hooger betaling te Bantam zou worden bevorderd, dat de uit Batavia weggelooopen slaven zouden worden opgepakt, dat zekere kampong tegen 's Comps. vesting gelegen, een brocinest van allerlei kwaad, aan de Comp. zou worden overgeleverd en eindelijk dat 's Comps. duiten ook in Bantam geldig zouden zijn. Na

1 Zie dit contract hierachter onder n° XXXV.

deze voorloopige verbindtenis werd de Kroonprins als Sultan door de Comp. erkend en werd het lid van den raad van Indie, Blom aan het hoofd van een gezantschap naar Bantam afgevaardigd. Hoewel deze gezant aanvankelijk een ontwerp-contract maakte, dat de goedkeuring der Hooge Regering niet in allen deele mogt verwerven, kwam toch eindelijk op 9 Dec. 1733 een nieuw tractaat tusschen de Comp. en den nieuwen Sultan Aboe'l Fatach Mohammed Saefi Djainoe'l Arifin tot stand, waarbij alle vorige contracten werden hernieuwd en nieuwe artikelen daaraan toegevoegd, die bijna allen op den peperhandel betrekking hadden.

Van den toestand van het rijk en de bevolking in Bantam krijgt men een denkbeeld, uit de mededeelingen daarover door Gouverneur-Generaal en Rade aan het Opperbestuur.

„De peperleverantie, schrijven zij, „waaromme het de Comp. „op Bantam toch principaal te doen is begon in het laatste „der dagen van den overleden Koning, in het riet te loopen, „door de stoutmoedigheid zijner zoonen, die zonder eenigen „schroom, zich niet ontzagen dezelve als met geweld naar zich „te nemen. . . . Vermits nu de peperleverantie ten „dezen kantore, door de slappe regering van den ouden en „afgeleefden Koning, gevoegd bij de baldadigheid en assu- „rantie zijner ongebonden kinderen zoodanig in verval was „geraakt en de aanbreng daarenboven ook nog merkelyk ver- „minderde, door dien degenen, die de manceance van dezelve „van wege den Koning was toebetrouwd, de Lampongsche „handelaars zoodanig traverseerden, knevelden, zelfs met ge- „weld benadeelden, dat die menschen meer en meer ontmoedigd „werden om met hunne vaartuigen op Bantam te komen en „dientengevolge de aanbreng natuurlijk moest verminderen, „alzoó zij dat ziende, of de culture met minder empressement „zullen hebben bezorgd of andere wegen gezocht om de peper „op eene wijze, minder gevaarlyk en meer voordeelig van de „hand te zetten, . . . zoo oordeelden wij het dan ook

„meer dan tijd, om over dit gewigtige punt nader onze atten-
 „tie te laten gaan en ten minste bij of na den dood van den
 „Koning te zoeken een noodig redres in te voeren, namelijk
 „om de peper die van Lampong werd aangebragt door de Comp.
 „zelve, aan de leveranciers te doen betalen, . . . want de
 „arme menschen werden door 's Konings zoons en zijne op-
 „zigters over dezen korl, niet alleen bij den ontvangst, door
 „de maat ellendig bedrogen; maar ook nog omtrent de be-
 „taling besnoeid en gekneveld en sommigen konden zelfs in het
 „geheel geen betaling krijgen, moettende door de sinistre streken
 „der Bantammers zoolang aldaar blijven, dat zij somtijds reeds
 „alles, wat zij te voren stonden verteerd hadden” ¹.

Ongeveer ééne maand vroeger, dan waarin het contract met Bantam werd gesloten, had van Cloon op 8 November 1733 een nieuw traktaat met den Soesochoenan Pakoebowana (II) aangegaan.

Kort te voren had deze vorst het juk der voogdij, waarmede zijn rijksbestierder hem te zwaar naar zijne begeerte drukte, afgeworpen.

Men waant zich terug in de dagen van een Lodewijk den XIII, den kardinaal de Mazarin of den maréchal d'Ancre, als men leest hoe de Soesochoenan met zijne gunstelingen een jaar lang eene hofkabaal met de meeste omzigtigheid en geheimzinnigheid, langs allerlei vooruit beraamde middelen wist op te zetten en af te spinnen, om zijn eersten minister, Danoeredjo ten val te brengen. Tot besluit der intrigue werd de rijksbestierder op behendige wijze naar Samarang gezonden, om den gevolmagtigden gezant der Compagnie, F. J. Coyett te gaan begroeten en de bedongen rijstleverantie te doen. Te Samarang werd de oude staatsdienaar, vóór hij gelegenheid had met zijn aanhang in verzet te komen, door Coyett, die in het geheim was, op last des Soesochoenans gevangen genomen, van al

¹ Uit Generl. missive dd. 7 Maart 1734, zie hierachter n° XXXIX.

zijne waardigheden vervallen verklaard en eerst naar Batavia, vervolgens vandaar naar Ceylon verzonden ¹.

De Hooge Regering door in deze hofomwenteling de rol van „geweldiger des Keizers” op zich te nemen verschaftte zich voor het vervolg weinig voordeel; want de rijksbestierder, die nu optrad, Radhen Depati Noto Koesoemo toonde zich eerst een even geveinsd vriend als zijn voorganger, later een veel meer geducht vijand van de Compagnie; terwijl de Soesoehoenan, die maar korten tijd in staat bleek te zijn om zijn eigen meester te wezen, weldra tengevolge van eigen zwakheid, moest ondervinden, dat hij slechts van meester had verwisseld.

Aanvankelijk intusschen werkte de hulp in deze hofrevolutie door Coyett aan den Soesoehoenan verleend, althans dit uit, dat men er nu eindelijk in slaagde, een nieuw contract met den Soesoehoenan tot stand te brengen, waarmede het lang beoogde doel, vergoeding aan de Comp. voor de gedragen lasten in den oorlog van 1718 tot 1723 op Java's Oostkust gevoerd, en voor de onkosten der bezetting te Kartasoera, werd bereikt. Bij dit nieuwe traktaat werden in de eerste plaats, als altijd, alle vorige traktaten en oetroyen bekrachtigd.

De artikelen 2, 3 en 4 regelden de schuld des Soesoehoens en de door hem te leveren vergoedingen, die daarin zouden bestaan, dat hij gedurende 22 jaren, jaarlijks 10000 Rksd. sp. betalen zou en gedurende 50 jaren jaarlijks te Batavia, één duizend kojang rijst zou leveren, eindelijk dat hij iedere maand voor de Nederlandsche bezetting op Kartasoera 1300 Rksds. sp. zou betalen.

Op het tijdstip waarop dit contract gesloten werd, begon men te Batavia reeds tot het stelsel van extirpatie der koffijboomen over te hellen. In dien geest en om zoowel de koffijkultuur op 's Comps. eigen landen te bevorderen als de nu

¹ Zie hierover secrete missive van van Cloon, dd. 8 Dec. 1732 en Generale missive dd. 7 Maart 1731 n°. XXXVII en n°. XXXIX hierachter.

weder begeerde perperkultuur aan te wakkeren, werd bij art. 5 van dit contract, van den Soesoehoenan de belofte verkregen, dat hij „bij placeate alomme in zijn rijk zou ordonneren een „totale nitroeijing der coffijplantagien en tevens zou interdicieren „dezelve nergens te mogen aanplanten.”

Daarentegen beloofde de Compagnie voor ieder pikol peper voortaan 5 Rds. te zullen betalen. Het zevende artikel regelde de verpligte leverantie van houtwerken in de regentschappen van Japara, Demak en Brebes.

Tegenover alle deze voor haar gunstige bepalingen, verklaarde de Comp. in art. 10, dat zij de overige schulden des Soesoehoens kwijtschold, zoolang dit contract en de vorige traktaten getrouw wierden nageleefd.

Om, zoo het heette, den handel op Java „florissanter” te maken zou de Soesoehoenan, krachtens art. 11, het katoenen garen, volgens bij het contract gevoegde monsters in grooter hoeveelheid en beter hoedanigheid dan vroeger leveren, waarvoor dan de Comp. een hooger prijs, van 36 Rds. Holl. en 25 Rds. Holl. voor het pikol, zou betalen.

Dezen waren de voornaamste bepalingen van het contract, dat op 8 November 1733 door den gevolmagtigde van de Hooge Regering, F. J. Coijet met den Soesoehoenan te Kartasocra gesloten werd ¹. De gewigtige betrekking van Opperlandvoogd werd sedert niet lang meer door Dirk van Cloon bekleed. Te midden eener algemeene ziekte, waardoor in 1734 en 1735 Batavia buitengewoon geteisterd werd, bezweek hij op den 10en Maart 1735 en werd door het lot, daar aan de Hooge Tafel de stemmen staakten, tusschen Adriaan Valkenier en Abraham Patras, beslist, dat de laatste als Gouverneur-Generaal zou optreden.

Nog korter dan zijn voorganger bleef Patras, een goedaardig;

¹ Zie Generl. missive dd. 7 Maart 1734 en het contract dd. 8 Nov. 1733 hierachter onder n°. XXXIX en XL.

doch oud en afgeleefd man, aan het bewind. Zijn kort bestuur kenmerkte zich vooral door het in werking brengen van het stelsel van extirpatie der koffijboomen, waartoe op 26 Aug. 1735 overeenkomstig het daartoe strekkend rapport van de raden Coyett en van Imhoff werd besloten en waarover wij hierboven reeds de bijzonderheden hebben medegedeeld.

Een nieuw of additioneel contract betreffende de regtspraak, werd nog door Patras met den Soesoehoenan gesloten, waarbij werd vastgesteld, dat geschillen tusschen Javanen, door regters van den Soesoehoenan zouden worden uitgewezen; maar dat over alle delicten van Javanen, sorterende onder de Oosten- en Westerlandregentschappen, bedreven tegen de Compagnie of hare onderdanen door de bedienden van de Comp. te Samarang zou mogen gevonnisd worden, onder voorwaarde dat bij de examinatie iemand van wege den Soesoehoenan aanwezig zou zijn en de executie zouden geschieden door des Soesoehoenans gerechtsdienaren, uitgenomen in bijzonder „execrabele” gevallen wanneer de Comp. zelve zou mogen doen „executeren” ¹.

In den nacht tusschen 2 en 3 Mei van het jaar 1737 stierf Abraham Patras en reeds den dag daaraan op den 3en Mei, werd Adriaan Valkenier met algemeene stemmen tot Opperlandvoogd door den Raad van Indie verkozen.

¹ Zie dit contract dd. 7 Maart 1737 hierachter onder n°. XLVII.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De verkiezing van Valkenier tot Opperlandvoogd, was zoo kalm en rustig afgeloopen, binnen Batavia en op het grootste gedeelte van Java, was het, oppervlakkig gezien, zóó rustig, zóó alledaagsch, dat niets, naar 't scheen, mogt doen vermoeden, dat weldra na de optreding van dezen Gouverneur-Generaal een tijdperk zou aanvangen, waarin zoovele bloedige gebeurtenissen, zoovele geweldige maatregelen, zoovele twisten, ja zoo geheel een ommekeer van bestaande toestanden zouden plaats hebben.

Bij zijn optreden vond Valkenier, Bantam in rust onder den nieuwen Sultan Arifin, niet beter; maar ook niet slechter bestuurd dan vroeger. Wel had kort te voren de Panembahan, Pangéran Poetra, een vriend der Compagnie en bij de bevolking bemind, uit vrees voor Arifin de wijk naar Batavia genomen; doch moeilijkheden waren daaruit niet voortgekomen. Integendeel in het bezit van dien prins vond de Hooge Regering een middel te meer tot bedwang van den Sultan. In een geschil tussehen Bantam en Palembang, over het vruchtbare Lampongsche district Toelang-Bawang gerezen, was de Compagnie als scheidsregter ingeroepen en de Hooge Regering wees op gronden van langdurig bezit dit landschap aan den Sultan van Bantam toe.

In den uitersten Oosthoek van Java, duurden wel is waar de woelingen onder den kleinzoon van Soerapati, Mas Brahim,

nog steeds voort; maar die toestand was in die streken als normaal geworden en bood, althans voor het oogenblik weinig gevaar aan. Alleen de hof-intrigues te Kartasoera gaven, voor een korten tijd, reden tot bezorgdheid. Dáár was de tweede rijksbestierder, Pangéran Poerbaija door de Ratoe Hamangkoe-rat en den Nederlandschen resident beschuldigd van geheime verstandhouding met de opstandelingen in het Oosten en met een Vorst op Makassar, met wier hulp, men beweerde, dat hij de vrede van het rijk bedreigde. Doch alle zorg daarover verdween, zoodra eene versterking van troepen naar Samarang was gezonden, Poerbaija kort daarop door den Sultan verbannen en door de Comp. naar de Kaap was overgebracht.

De rijksbestierder Noto Koesoemo, mede door de Hooge Regering verdacht van in het complot te hebben gezeten, wist zich bij zijn vorst schoon te wasschen en ontkwam aan den invloed der Compagnie. De prins van Madoera, Tsjakraningrat was nu ook genoegzaam meester in Sidaijoe, tengevolge van de verheffing van zijn oudsten zoon tot regent van dat landschap; doch daarmede was hij niet tevreden; maar begeerde voor zijne jongere zonen, ook de overige landen als bruid-schat zijner gemalin hem toegezegd.

De Compagnie hield echter de vervulling dier wenschen van den Madoerees, te Kartasoera met goed gevolg tegen.

Oppervlakkig beschouwd, scheen dus alles vrij rustig en alledaagsch bij het optreden van den Gouverneur-Generaal Valkenier; maar indien men dieper doordringt, naauwkeuriger onderzoekt, ook achter het alledaagsche en onder het oppervlak, dan vindt men weldra broeistof genoeg, waaruit, wat vroeger of wat later naarmate de omstandigheden daartoe al dan niet aanleiding zouden geven, de vlam moest slaan, de uitbarsting moest komen.

Dat er sedert eene reeks van jaren slecht in Indie werd geregeerd, in Nederland óf slecht óf niet óf vruchteloos werd bestuurd, kan aan de aandacht niet zijn ontgaan. Het

kwaad dagteekende van jaren herwaarts, het was niet altijd even groot geweest, nu en dan echter was het duidelijker zichtbaar geweest.

Reeds onder Reiniersz. en onder van der Lijn was er eene slip opgeligt van den sluijer, die de wonden bedekte. Na den dood van Speelman was het kwaad in al zijn naaktheid blootgekomen. Onder Camphuis had het gezag zich slechts wankelend staande gehouden, Zwaardekroon had vruchteloos geijverd, van Cloon was onder het gewigt bezweken; de gruwelen op Ceijlon door een man als Vuijst bedreven, het schandelijk bestuur op dat eiland onder eenigen zijner opvolgers gevoerd, de remotie van Durven en van zoovele hooge regenten, dit alles had in den laatsten tijd, de diepte der wonden meer blootgelegd, ook voor hen, voor wien die wonden tot nog toe bedekt waren gebleven ¹. Het opperbestuur in Nederland had voor een niet gering aandeel schuld, aan die verrotting in de hoogste lagen der regering in Indie, omdat het sedert meer dan honderd jaren, sedert Hendrik Brouwer, geen opperlandvoogd meer uit Nederland had uitgezonden.

Telkens was, in dat lange tijdperk, een lid uit den raad van Indie, meestal door dit collegie zelf gekozen, als Gouverneur-Generaal aan den afgetreden of gestorven landvoogd opgevolgd; maar schier altijd had dan ook de nieuw opgetreden landvoogd zijn voorraad haat of gunst op de hooge stoel mede gebragt, want te midden van dien kleinen regeringskring had hij geleefd, door allerlei draden, meermalen ook door familiebanden, was hij er in vastgeweven, ook al wilde zoo iemand, hij kon zich moeilijk losmaken van vroegere vrienden of gunstelingen, zich ontdoen van oude veten, somtijds ook van vroegere medepligtigen.

Zoo was er in die honderd jaren nooit een versch man als opperlandvoogd opgetreden.

¹ Zie o. a. wat wij reeds mededeelden in Deel VI (III) bladz. II en IV en deel VIII (V) het 17e hoofdst. tot bladz. XVIII en hierboven in het voorg. hoofdstuk van dit deel.

Men behoeft zich slechts de geschiedenis van het ambtsbejag te dier tijde, in de Republiek der Vereenigde Nederlanden, nog onlangs zoo helder aan den dag gebragt te herinneren ¹, om schier geen twijfel te behouden, dat in Indie, wel niet minder dan in Nederland, de hooge of voordeelige bedieningen in handen kwamen van hen, die zich de gunst van hooger geplaatsten wisten te verwerven, op welke wijze dan ook, of het handigste wisten zaam te spannen om elkander te helpen, elkander de handen te vullen of te wasschen en anderen uit te sluiten ².

Hieruit ontstonden natuurlijk partijschappen, veten, twisten, aan de eene zijde van de Hooge-Tafel zat dan ook in den regel eene naauw aanééngesloten kliek van leden, die elkander steunden, aan de andere zijde eene niet minder naaawverbonden partij, die de eerste tegenwerkte en haar het genot van openbare of verborgen voordeelen betwistte. Contracten van correspondentie zooals men toen in Nederland sloot en in den laatsten tijd zijn teruggevonden, treft men onder de officiele naar het Opperbestuur in Nederland opgezonden papieren, natuurlijk niet aan; zoo zij bestaan hebben, zullen de legendarische witte mieren deze overeenkomsten wel hebben vernietigd. Maar

1 Contracten van Correspondentie en andere bijdragen tot de geschiedenis van het ambtsbejag in de Republiek der Ver. Nederlanden, met eene inleiding door jhr. mr. J. de Witte van Citters, 's Gravenhage, M. Nijhoff, 1873. Zie over de Oost-Ind. Comp. in Nederland, aldaar, bladz. 296 volgg.

2 In een vertoog over het terugroepen van den G.-G. D. Durven e. al. door een ongenoemde (manusc. R. A.) wordt stoutweg beweerd: • dat men den agoniseerenden staat van India moet toeschrijven aan het gedrag der Bewindhebbers zelve, want niet alleen dat men de Regering van India aan een deel luize weetnieten, die mogelijk wel de kostelijkste geschenken zenden, met postpositie van bequame mannen toevertrouwt, bloedvrienden en goede bekenden uitzendt met vehemente recommandatien om in de beste en lucratiefste bedieningen te worden gesteld ten fine gaauw hare zakken te vullen enz., . . . Weet men niet dat een P. F. d'O . . . een zwaar banquerout hebbeude gemaakt en vermits 100000 gl. aan een Amsterdamsch Bewindhebber genaamd *** schuldig was, na India met kragtige recommandatien is gezonden en dat hij voor 's Comps. verkogte peeper die schuld reeds ten deele voldaan heeft, enz.

aanwijzingen, waaruit is af te leiden hoe eigenlijk de feitelijke, niet officiele toestanden te Batavia en elders in Indie waren, komen zelfs nu en dan uit de officiele bescheiden voor den dag, als de twistende regenten, in het vuur der aantijgingen tegen hunne tegenstanders, vergaten, dat zij hunne eigen geheimen verklapten. Zoo hoort men het raadslid Thedens, aan Valkenier het verwijt toedruwen, dat op het woord van een Generaal geen staat meer is te maken, omdat een ander dan de neef van hem, Thedens, tot Gouverneur van Kormandel was verkozen, wien toch deze voordeelige betrekking was toegezegd. Zoo leest men in een brief van het Opperbestuur, (28 Aug. 1742) dat het tot de ontdekking was gekomen, dat er in Indie kinderen van 3 jaren, zoontjes van gezaghebbers sedert jaren reeds aanstelling bezaten als assistent op eene bezoldiging van / 20 's maands. Zoo leert men uit de lange geheime brieven van Valkenier, de oorzaken kennen van den wrok en den haat, die er sedert jaren tusschen Valkenier en van Imhoff bestonden. Want uit die geschriften verneemt men, dat Valkenier van oordeel was, dat hem reeds in 1735, bij de verkiczing van den afgeleefden Patras, de opperlandvoogdij door de knipe-rijen van van Imhoff zou zijn ontfutseld; dat van Imhoff op zijne beurt gepoogd had, het directeur-generaalschap meester te worden en nu eindelijk, steunende op zijne aanzienlijke bloedvrienden en beschermers in Nederland, „met al te groote regeerzucht en precipitante ambitie” het Generaalat tot einddoel van zijn aanhoudend streven zou gesteld hebben. De onthullingen van een man als Valkenier, door haat en afkeer tegen van Imhoff bevooroordeeld, zijn zeker geen vertrouwbare bronnen; maar dezen, vergeleken met andere berigten en aan feiten getoetst, maken het toch hoogst vermoedelijk, dat van Imhoff, die invloedrijke familieleden onder de bewindhebbers had, reeds sedert 1738 tegelijk met zijne verplaatsing van Ceijlon naar de Hooge Tafel te Batavia, de toezegging verkregen had, van aan Valkenier, wien het Opperbestuur tegelijker tijd vrijheid liet

om na eenigen tijd af te treden, als Gouverneur-Generaal te zullen opvolgen. Na de terugkomst van van Imhoff van Ceijlon te Batavia, vangen dan ook eerst de hevigste twisten aan in den raad van Indie en genoegzame aanwijzingen bestaan er om te doen gelooven, dat van Imhoff door prachtvertoon, door luisterrijke feesten, door meer eerbewijzen van inlandsche vorsten en grooten aan te nemen dan hem toekwamen, zoo zachtkens aan den feitelijken Gouverneur-Generaal Valkenier, een man, veel minder bekwaam dan van Imhoff, zocht te overschaduwen en van zijne plaats te dringen.

Pamfletschrijvers zijn zonder twijfel even weinig vertrouwbare zegsmannen, als verbitterde opperlandvoogden; toch mogen zulke gelijktijdige hulpbronnen niet geheel buiten rekening worden gehouden, onder voorwaarde dat zij slechts met groote omzigtigheid worden gebruikt. Zulk een merkwaardig vlugschrift leverde de schrijver van zekere „Droom” over den opstand der Chinezen te Batavia ¹, dat kort na de vreeselijke gebeurtenissen van 1740 werd opgesteld, door iemand die de Hooge Regering bij het nemen van hare besluiten en in alle hare handelingen heeft gadeslagen en die, naar het schijnt, tot de vrienden van van Imhoff behoorde. Dit vlugschrift levert omtrent de behandeling der Chinezen te Batavia reeds sedert 1727 mededeelingen, die ten eenemale ongelooflijk zouden schijnen, indien zij slechts door eenige officiele gegevens konden worden weersproken; doch integendeel worden zij door de officiele berigten veeleer bevestigd. Bovendien geeft een ander schrijver, die bijna veertig jaren later de pen opvatte ², soortgelijke verhalen, geheel onafhankelijk van vroegere berigten en hoewel noch de een noch de andere schrijver geheel betrouwbaar zij, treft men

¹ Zie dit vlugschrift, dat in handschrift in het Rijksarchief aanwezig is, ook aangehaald door v. Hoevell: Batavia in 1740. Tijdschrift v. Neerl. Indie. 1840 bladz. 447.

² Zamenpraak nopens de oorzaken van het bederf der Ned. O. I. C. en vervolg of middelen van redres. 1779.

in deze verhalen van tijdgenooten zooveel aan, wat met de waarheid strookt, dat men wel tot het besluit moet komen, dat in het midden der 18e eeuw te Batavia en elders in Indie een toestand van diep ingekankerd bederf moet hebben bestaan, die grootendeels aanleiding heeft gegeven tot en verklaring geeft van de geweldige en schijnbaar onverwagte gebeurtenissen, welke in 1740 en 1741 te Batavia en op Java hebben plaats gegrepen.

Men zal zich herinneren, hoe door de bemoeijing van Zwaardekroon, de door van Riebeeck en van Swoll teruggedrongen vaart der Chinezen in 1722 weder naar Batavia was gelokt. Sedert was een stroom van Chinezen binnen Batavia en Java doorgebroken, „ongragt de geëmaneerde placcaten, tegen den „aانبreg dier natie.”

De talrijke nieuw aangekomen Chinezen bleken weldra geen rustige ingezetenen te zullen zijn, handel noch landbouw bloeiden in dien tijd genoegzaam te Batavia, om voor die menigte voldoende werkzaamheid aan te bieden. Velen gingen aan het „vagabonderen” en zochten binnen 's lands de kost, op wettige of onwettige wijze. Om die reden werd op 10 Junij 1727 door Gouverneur-Generaal en Rade besloten, „niet alleen het zwerven „der Chinezen buyten de voorsteden en buytenposten op poene „van de ketting, te interdiceren; maar ook om die Chinezen, „die sedert 10 of 12 jaren verlof hadden tot verblyf, by verlies „van hun permissiebriefjes, tegelyk met de ongelicenticeerden, „naar China terug te zenden; *ten ware dezen om continuatie „briefjes vragen en die bekomen.”*

Onder de resolutien der Hooge Regering van 14 Februarij 1730, vinden wij vermeld, dat Andreas Stier, kommissaris tot en over de zaken van den inlander, eenige dagen te voren een zeker getal Chineseche zwervers had opgepakt, omdat zij vermoedelijk roovers waren. Dezen werden naar de ketting verwezen. Bij die gelegenheid werd besloten „tot voorkoming van „onheilen, bij placcaat te verbieden, niet alleen het houden van „warongs, herbergen of kraampjes door Chinezen in de boven-

„landen, maar ook dat niemand van die natie, zonder permissie-
 „briefje van den gecommiteerde tot de zaken van den inlander
 „zich buiten het district van 's Comps. fort en of buitenposten
 „zal mogen begeven.”

Hoewel het hard en onbillijk schijnt, dat Chinesen, die reeds 10 à 12 jaren op Java verblijf hadden gehouden, op eens werden verwijderd en het vreemd voorkomt, het houden van warongs te zien verbieden, in een land, waar toen voor de menschen, die uit de bovenlanden hunne producten naar de magazijnen in de stad moesten afbrengen, geen andere herbergen op de wegen te vinden waren, mogen toch de genomen resolutien, als krachtige hoewel strenge maatregelen van politie worden aangemerkt. Maar de inhoud dier resolutien komt in een geheel ander daglicht, wanneer men de niet-officiële mededeelingen van tijdgenooten leest over de wijze waarop deze resolutien werden ten uitvoer gelegd. Men weet, hoe in die tijden in Nederland, baljuwen en anderen, wier taak het was de politie en de placaten te handhaven, in den regel zich van die taak kweten. De schrijver van „*de Droom*” nu geeft een verhaal van de wijze, waarop bovenaangehaalde resolutien der Hooge Regering door baljuwen en drosten werden toegepast, waaruit, indien zijn verhaal slechts gedeeltelijk met de waarheid overeenstemt, niet alleen de sedert jaren bestaande spanning onder de Chinesen, maar ook het steeds aangroeiend aantal van dat volk, zich gemakkelijk laat verklaren.

De slotbepaling der resolutie van 10 Junij 1727, waarbij de gelegenheid aan de Chinesen werd overgelaten om zoogenaamde continuatie-briefjes te vragen en te bekomen, zou sedert, voor den daartoe aangewezen ambtenaar en welligt ook voor den hooger geplaatsten, die hem deze betrekking bezorgd had een bron van inkomsten zijn geworden. Op het daartoe strekkend verzoekschrift kreeg ieder Chinees eene gunstige apostille, deze apostille kostte den Chinees echter geld en het aantal der Chinesen, die geacht werden op „clandestine en onwettige wijze verblijf

te houden vermeerderde steeds op wonderdadige wijze, zelfs, zoo beweerd wordt, door geheimen aanvoer van elders, met het doel om telkens meer permissie-briefjes te slijten en volgens het zeggen van den schrijver van „de Droom” zou daaruit voor den betrokken ambtenaar een inkomen van 20000 Rijksds. zijn voortgevloeid, dat echter niet tot in 's Comps. kas zijn weg wist te vinden. Met het besluit tot het opheffen der warongs, zou het, altijd op gezag van dienzelfden schrijver, niet beter gesteld zijn geweest. De commissaris over de zaken van den inlander Stier, zou middel gevonden hebben om ter vervanging van de verjaagde waronghouders, andere personen met het regt tot het houden van zulke kraampjes op de wegen te begunstigen tegen betaling aan hem van f 24 's jaars voor iederen warong; terwijl de op die wijze van hunne kostwinning beroofde Chinesen het getal zwervende en roovende Chinesen slechts vermeerderden.

Hoe onder den Gouverneur-Generaal Diederik Durven en den commissaris Stier, de Chinesche zwervers, roovers en huisbrekers tot de in Batavia ongewone straf van geëmpalleerd te worden, werden veroordeeld, hoe één van zulke ongelukkigen negen etmalen geëmpalleerd voor het stadhuis in het leven bleef, daarvan levert deze pamflettist verhalen, welke bijna te afschuwelijk zijn om onverdeeld geloof te vinden; dat er echter te dier tijde iets buitengewoons moet zijn voorgevallen wordt genoegzaam en officieel bewezen door bestraffende aanschrijvingen kort daarna door het Opperbestuur naar Indie gezonden, over onmenselijke en liefdelooze behandeling der inlanders en door het feit dat de commissaris Stier tegelijk met Durven naar Europa werd teruggeroepen.

Hoe streng de placaten, onder Durven tegen de Chinesen uitgevaardigd, ook waren, zij bleken krachteloos om het kwaad tegen te gaan, misschien wel, omdat de uitwerking er van verijdeld werd door de baljuwen en drossen zelven, die voordeel vonden in het uitgeven van talrijke permissie-biljetten.

In 1732 werd besloten alle opgepakte Chinesche zwervers

in de ketting naar de Kaap te zenden en in 1738 nam de Hooge Regering nogmaals het besluit, dat alle Chinesche nieuwelingen zich moesten voorzien van licentbriefjes, tegen betaling van 2 Rijksdaalders te verkrygen ¹.

Eindelyk op 25 Julij 1740, „nadat te meermalen onder de „Heeren Leden (van den raad van Indie) praealabel gediscouereert en althans weder gesproken was over het groot aantal Chinesen, die soo te deser stede Batavia als principaal in de bovenlanden zich onthouden” werd het besluit genomen „om alle suspecte zwervende Chinesen, ook al waren „zij van permissie-briefjes voorzien te doen oppakken, in de „boeijen te slaan en te doen examineren”.

Van Imhoff was de man, die den raad van Indie tot dezen buitengewonen maatregel overhaalde, de Gouverneur-Generaal Valkenier was er tegen en toen het bleek, dat de resolutie, waardoor verkregen regten werden aangetast, eerst vier dagen later ten uitvoer was gelegd, ontstonden er weder hevige twisten aan de Hooge Tafel, eerst over de vraag of dit uitstel al dan niet door toedoen van Valkenier had plaatsgevonden, daarna, toen de bekende opstand der Chinesen, twee maanden later, was uitgebroken over de vraag, of die opstand was uitgelokt door het besluit van 25 Julij, dan wel door de trage wijze waarop het was uitgevoerd.

Uit de verwijten die men elkander over deze zaak heeft toegevoegd is moeijelijk meer een besluit te trekken; maar zeker is het, dat in de notulen van den raad van Indie, van 19 Augustus dus reeds 37 dagen vóór het uitbreken van den opstand, geconstateerd wordt, de „verkeerde interpretatie aan „de resolutie van 25 July gegeven, waardoor deze meer quaad „dan goed quam uit te werken, aangesien niet alleen de suspecte; maar ook een groot getal andere Chinesen, die zich „eerlyk crueerden op den weg als in hunne kostwinning zyn

¹ Resol. Gouv.-Gen. en Rade dd. 18 Julij 1732 en 22 April 1738.

„opgepakt en in de boeijen overgebracht, waardoor sommigen „uit vrees dat hun soodanig lot mede stond te beurt te vallen, „zich naar Bantam en elders hadden geretireerd en anderen „difficulterden zich buyten de deur te begeven om hunne „waaren te koop te brengen, maar hunne warongs gesloten „hielden” ¹.

Inmiddels liep onder de Chinesche bevolking het gerucht, dat de opgepakte Chinesen door de Hollanders aan boord van schepen werden gebracht om, zoo het heette, hen naar Ceylon of de Kaap over te brengen; maar dat in werkelijkheid de aldus opgepakte gedurende de reis in zee werden verdronken. Hoezeer de spanning door den maatregel van 25 Julij en deze uitgestrooide geruchten intusschen onder de Chinesche bevolking toenam, kan men zich gemakkelijk voorstellen. Er zijn echter gronden om te gelooven dat reeds sedert 1734, eene zamenzwering tusschen de Chinesen te Batavia heeft bestaan. De Hooge Regering alleen bemerkte daarvan, naar het schijnt, niets. Verblind door hartstogt en haat, braken, terwijl men aldus te Batavia op een vulkaan leefde waarvan de uitbarsting naderde, op nieuw hevige twisten aan de Hooge Tafel uit. Aanleiding of voorwendsel gaf eene geld-quaestie. Des te vinniger was de strijd. Het Opperbestuur had te kennen gegeven dat er in 1738, ruim 1463000 ponden suiker meer en 1394000 ponden koffij minder uit Batavia waren overgezonden, dan uit Nederland waren geëischt, dat de schuldigen aan dit verzuim met de schade daardoor aan de Compagnie berokkend, op hunne rekeningen moesten worden belast.

De schuldigen waren de Directeur-Generaal van den handel, die de retourlading had zamengesteld en de Gouverneur-Generaal, die de stukken ter expeditie had onderteekend.

¹ Zie hierachter een extract uit de notulen, onder N^o. LIIIIa. Hierdoor vervalt de bewering van sommige schrijvers, dat eerst *na* het uitbreken van den opstand, de resolutie van 25 Julij en de uitvoering er van „pour le besoin de la cause”, als oorzaak dier gebeurtenis is opgezocht en aangewezen.

Valkenier trachtte zich van deze belasting vrij te maken of wat niet onredelijk scheen, althans uitstel te verkrijgen en wenschte de nadere „decisie” van Heeren Meesters te vernemen. Van Imhoff en de zijnen daarentegen, wenschten de zaak af te doen en door concluderende stem aan de extraordinaris raden te geven werd doorgedreven, dat terstond zoowel de Gouverneur-Generaal als de Directeur-Generaal, beiden met eene aanzienlijke som, eenige tonnen gouds beloopende, werden belast. Vóór het echter zóóver gekomen was, hadden de heyligste tooneelen in den raad van Indie plaats en werd de wrok van Valkenier tegen van Imhoff sedert nog grooter dan ooit te voren ¹.

Dit had plaats op 29 Augustus. Vóór dat ééne maand verloopen was, brak de opstand der Chinesen uit. Op 26 September 1740 werd aan Valkenier, door den inlandschen kapitein Pasqual Andriesz. de eerste onthulling van het zamenrotten der Chinesen in de bovenlanden gedaan; maar Andriesz. een spion en, naar het schijnt, een weinig geacht werktuig van Valkenier, verzocht wegens het gevaar voor zijn leven ongenoemd te blijven. Daarop volgden vrij verwarde mededeelingen door drie Luitenants-Chinesen. Onmiddellijk werd de raad van Indie des avonds te 7 ure bijéén geroepen en door Valkenier aan de leden medegedeeld, dat hij berigt ontvangen had van een opstand onder de Chinesen in de bovenlanden. De drie Luitenants-Chinesen werden in de vergadering ontboden en zij verhaalden, dat de zoogenaamde berg-Chinesen in de bovenlanden complotteerden en in troepen van 50 à 100 man, ieder onder een hoofd vereenigd werden, dat een Chinees uit de bovenlanden bij een ijzersmid buiten de Utrechtsche poort, getracht had een groot aantal wapenen te doen aanmaken; doch dat dit verijdeld was, omdat de Chinese smid onder voorwendzelen zich daarvan had afgemaakt; dat nu op andere wijze

¹ Zie den secreten brief van Valkenier dd. 30 Aug. 1740.

wapenen werden aangeschaft; dat die wapenen heimelijk binnen Batavia zouden worden gevoerd; dat een ander Chinees aanwervingen deed onder zijne landgenooten aan wien deze ken-teekenen uitreikte en dat er reeds veel over het zamenrotten der Chinesen, in de warongs werd gesproken. De oud-schepen Thornton bevestigde deze mededeelingen en wist zelfs te verhalen, dat er achter Kadoewang bij Bakassie en op andere plaatsen reeds zulke zamenrottingen van Chinesen waren gezien en dat het algemeen opperhoofd, zekere Thi-oesja in een niet bekend huis op den weg naar de Fluit zich ophield.

De mededeelingen van Valkenier en van zijne zegsmannen, de drie Chinesen, vonden weinig geloof bij de leden van den Raad.

„Over alle deze onaangename en gansch onverwachte be-
 „rigten, dan onder de Leden in 't breede gedelibereerd zijnde,“
 zoo leest men in de notulen der Hooge Regering, „en aan de
 „eene zijde in overweging genomen, dat alschoon aan de
 „waarheid van die berigten nog maar zeer weinig geloof kan
 „worden gedefereerd, om daaromtrent veel beweging te maken
 „als eenlijk gegrond op oververtellen en hooren zeggen, zonder
 „de minste verzekering of aannemelijke redenen van den op-
 „stand, het al echter aan den anderen kant met de voorzich-
 „tigheid overeenkomt, dat men een wakend oog houde en in
 „alle secretesse zoo min mogelijk beweging te maken, den
 „kapitein en de luitenants der Chinezen te ordonneren op alles
 „goede acht en bij nadere ontdekking kennis te geven, door
 „den landdrost den weg naar de Fluit te doen bekruijsen,
 „zonder opschudding volk op ontdekking uit te zenden, einde-
 „lijk met het onderzoek de schepenen te belasten.”

Vijf dagen later op 1 October, gaf de drossaart Vink aan den Gouverneur-Generaal berigt, dat op zeker land Tajo-Idan genaamd, niet minder dan duizend gewapende Chinesen waren bijéengerot. Valkenier riep de leden van den raad van Indie op, om onverwijld in het kasteel bijcèn te komen en liet intusschen nader onderzoek naar de waarheid van het

berigt doen. De oneenigheid tusschen de leden van de Hooge Regering bleek ook nu weder, zelfs te midden der ernstige gebeurtenissen. De leden Thedens, van Imhoff en hunne medestanders lieten weten, dat zij zich niet in het kasteel konden vereenigen, zij beweerden, dat er geen gevaar was en de berigten overdreven waren. Men had slechts goede wacht te houden. Maar op den volgenden dag, Zondag 2 October, werden de berigten van den drossaart bevestigd. Valkenier deed nu uit voorzorg de wachten op het stadhuis en aan de poorten versterken.

De raad van Indie werd weder bijeengeroepen en ook in deze vergadering gaven van Imhoff, Thedens en van Schinne alweder te kennen, dat men te veel beweging over de zaak maakte.

Inmiddels hadden schepenen, wier president was de raad van Indie, Elias de Haze, krachtens de resol. der Hooge Regering van 26 Sept. een onderzoek aangevangen en naar het schijnt waren sedert dien tijd vele Chinesen opgepakt. Het ingestelde onderzoek had echter niet veel licht gegeven. In de vergadering der Hooge Regering op Dingsdag 4 October gaven de Directeur-Generaal van Schagen en de raadsleden van Imhoff, de Haze, van Schinnen en Chavonnes als hun gevoelen te kennen, dat geen Chinesen meer moesten worden opgepakt, vooral ook omdat bij die arrestaties zoo vele „excessen plaats hadden, dat „van de opgepakt, zij die onschuldig bleken, moesten „worden losgelaten; want dat door deze extraordinaire beweging „alles werd gealarmeerd en meer kwaad dan goed gedaan.”

Na dit advies werd bij meerderheid van stemmen besloten, bij dag de verdubbeling der wachten door Valkenier gelast in te trekken; doch alleen des nachts die te versterken, alle in het werk gestelde maatregelen „te doen cesserer” en geen Chinesen meer te laten oppakken dan „ten pericul” van den regter. Doch reeds den volgenden dag, 5 Oct. bragt de Gouverneur-Generaal Valkenier bij de vergadering in omvraag, of men alsnog wenschte te „persisteren” bij de besluiten van den vorigen dag; nadat men gehoord zou hebben de berigten, die

ingekomen waren; namelijk, dat in den afgelopen nacht een groot aantal gewapende Chinesen in een suikermolen bij Paningarang waren bijeengerot, voorzien van wapens en vaandels, dat tusschen Grogol en Paningarang reeds een inlandsch sergeant in dienst der Comp. was vermoord, dat de kampongbewoners waren bedreigd, dat de posthouder op Meester-Cornelis onmiddelijk bijstand vroeg, want dat 600 gewapende Chinesen gereed stonden om hem aan te vallen. Nu goten van Imhoff en zijne partij, wat water in huu wijn en met intrekking van het geresolveerde van den vorigen dag, werd tot herstel der wachten en tot versterking van de buitenposten aan de Zuid- en Oostzijde van de stad besloten.

Valkenier stelde nu al verder de vraag aan de vergadering of tegen de „muitinerende Chinezen defensief of offensief geageerd „diende te worden, dan wel bij wege van amnestie weder „ieder tot zijn pligt moest worden gebragt.” Over deze vraag, kenbaar gesteld met het doel, om van de oppositie te vernemen, of men nog altijd maar den opstand der Chinesen als niets beteekenend moest achten of als ernstig bestrijden, werd in „t breede gediscoureerd” en eindelijk besloten, „onaangezien „de bereids bij precautie genomen maatregelen tot gebruik van „ernstige middelen, men echter vooronderstellen moest, dat „onder dat getal van Chinezen, velen, uit vrees voor vervolging „bij elkander geloopen zijn en misschien wel met goede woorden „tot reden te brengen zouden wezen en dat dit langs eenen „minzamen weg behoorde onderzocht te worden, zoo werd dan „uit dien hoofde goedgevonden en verstaan, den zachtsten weg „in te slaan en een eminent minister te committeren om te „onderzoeken, of op voormelde wijze door zachte middelen de „goeden niet van de kwaden te scheiden waren.” Met deze zending werden de leden van den raad van Indie, van Imhoff en van Aerden belast.

Op den 7n October, Vrijdag, deelde nu van Imhoff aan de vergadering mede, dat, terwijl hij trachtte te Tanah-Abang de hem

opgedragen commissie te volbrengen, hem door vier Chinesen een brief was aangebragt, aan den Kapitein-Chinees te Batavia geschreven door den Chineschen veldoverste Tay Wansoey, „die „van meening was” zoo luidde de aanhef, „Batavia met de „wapenen aan te tasten.” In dit schrijven werd met schamperheid gezinspeeld op de slechte en onbezonnen regenten van Batavia „in welke stad zoo weinig Hollanders en zooveel Chi- „nezen wonen en waarin men nogthans de Chinezen zoo buiten- „gewoon hard durfde te vallen en onregtvaardig te verdrukken, „zoodat dit niet langer dragelijk was en de Chinesehe natie „genoodzaakt was, zich te vereenigen en met alle kracht den „oorlog aan de Hollanders te verklaren.”

De brief eindigde met eene uitnoodiging aan den kapitein Chinees om van alle kanten de Hollanders aan te vallen, gelijk de schrijver met de zijnen niet in gebreke blijven zou, om hen aan te tasten en te verdelgen.

Nadat deze brief was gelezen werd besloten de opstandelingen bij Tanah-Abang aan te tasten, de leiding dier onderneming aan van Imhoff en van Aerden op te dragen. Vooraf had van Imhoff nog ter sprake gebragt de „quade ontmoetingen, zelfs geldafpersingen, die de Chinesen van den gemeenen man moesten verduren. Valkenier toonde zich over deze mededeeling verwonderd en verklaarde daarvan niets te weten. Intusschen werd besloten daartegen bevelen uit te vaardigen.

Nu volgde op dien Vrijdag het eene kwade berigt op het andere, met zekere gejaagdheid werden allerlei tijdingen en geruchten medegedeeld. In de gesloten huizen der Chinesen, zouden wapenen, brandstoffen en gewapende lieden zijn verborgen. De geweldiger van den drossaart verhaalde, dat de warongs der Chinesen gesloten bleven, dat de eigenaars dier winkels, op zijne uitnoodiging om hunne kramen te openen, allerlei voorwendsels hadden bijgebragt en eindelijk met dreigenden spot hem hadden toegeroepen, „wacht maar een beetje! Sinjeur!” Twee vrije Baliërs kwamen berigten, dat de Chinesen

250 bamboezen van hen hadden gekocht, twee andere inlanders wisten te verzekeren, dat de Chinesen rijst in prauwen wegvoerden, nog weer een ander bericht meldde, dat 600 Chinesen op het land Tjantiga stonden.

Men bleef echter bij het besluit om geen nadere bevelen te geven. De vergadering op den volgenden morgen, Zaterdag 8 October, ving al weder aan met allerlei angstaanjagende mededeelingen door den Gouverneur-Generaal. De drossaart had hem verwittigd, dat de Chinesen dien nacht of in den morgen van buiten aanvallen en van binnen zouden uitvallen en dat het aansteken van lantaarns voor de zaamgezworenen tot sein van aanval strekken zou. Twee soldaten, uit het fort de Qual gevlugt, bragten de tijding, dat deze post door de Chinesen was overvallen. Een detachement onder bevel van den vaandrig Edsart Lamoraal Rengers, op weg naar de veldschans Tangerang, was door de Chinesche muitelingen aangetast, verslagen en de vaandrig met 12 zijner soldaten gruwzaam vermoord. De opstandelingen nestelden te Kadoewang. Het raadslid Thedens voegde nog bij deze berichten de mededeeling, dat eenige huizen buiten de Nieuwpoort, na onderzoek, als verdacht mogten gehouden worden. Eindelijk gaf Valkenier nog bericht, dat de Chinesen in benden vereenigd binnen de stad kwamen, en de vrouwen en kinderen der Chinesen werden weggevoerd. Hij vroeg aan den Raad of men nog maar altijd zou voortgaan met aan de Chinesen het binnenkomen in de stad vrij te laten. De Raad van Indie begon nu ook angstig en onrustig te worden. Het binnenkomen en het vervoeren van vrouwen en kinderen werd nu verboden en magtiging verleend, om alle Chinesen, die gewapend van buiten de stad kwamen en hun geweer niet wilden afleggen, voor den kop te schieten; uit de Nieuwe-Utrechtsche- en Diestpoort patrouilles uit en om de stad te doen trekken; de wachten even als vóór 5 October weder te versterken, twee poorten te sluiten behalve het klinket, eene derde, de Rotterdamsche geheel gesloten te houden; de Chinesen

te gelasten na half 7 ure 's avonds binnen hunne huizen te blijven, geen licht te ontsteken en hunne deuren te sluiten, het huis van den Kapitein-Chinees te doen onderzoeken, eindelijk om overal en op alles een wakend oog te houden.

Zóó wachtte men in groote spanning af, wat er verder gebeuren zou, men wist nog niet wat er sedert de laatste tijdingen buiten de stad was voorgevallen. Des avonds te 5 ure kwam van Imhoff terug in het kasteel, om verslag te doen van zijn togt naar Tanah-Abang.

Door kapitein van Oosten had hij onder zijne leiding de muitelingen doen aantasten, die, na moedig weerstand te hebben geboden, eindelijk op dat punt waren verjaagd. Uit Tangerang, Anké en Meester-Cornelis kwamen echter ongunstige berigten. De posthouders aldaar, zoowel als van Imhoff, vroegen om versterking, welke hun verleend werd. De toestand werd dus, ondanks het voordeel te Tanah-Abang behaald, hoe langer hoe hachelijker. Er werd daarom besloten de leden der Hooge Regering als Commissarissen af te vaardigen naar de verschillende toegangen en hoofdpunten van de stad en hun daar het kommando op te dragen. De Heeren Thedens en van Imhoff sloegen hun kwartier op aan de Diestpoort, die uit gebrek aan soldaten met matrozen en gewapende ambachtslieden werd versterkt; van Suchtelen en de Chavonnes gingen naar de Rotterdamsche poort; van Schinne en Lakeman naar de Utrechtsche; Guillot en Berendregt naar de Nieuwpoort, Crul en Macaré naar de Waterpoort; terwijl van Aerden op Tanah-Abang post bleef houden.

Terwijl deze besluiten in de vergadering werden genomen, begon buiten de stad de toestand nog dreigender te worden. Eene wacht bij het fort Zelandia, werd door de Chineesen teruggedreven, overal in die streek zag men de gebouwen op het land in brand. De punt Hollandia werd met doller woede door de Chineesen bestormd; doch men slaagde er in hen tegen te houden.

Het werd later in den nacht; nu werd ook de Diestpoort en de brug daarvoor door de Chineesen met toemeloze woede aangetast.

Van Imhoff en Thedens moesten op nieuw hulp uit de stad ontbieden.

De ingenomen stellingen werden echter gehandhaafd en bij het limieren van den dag slaagde men er eindelijk in, de Chinesen op alle punten terug te doen deinzen. Zoo was de lange bange nacht doorworsteld. Binnen de stad verkeerde inmiddels iedereen in de hevigste spanning. Angst dat ook de Chinesen binnen de stad plotseling uit hunne huizen zouden uitvallen, terwijl men aan de poorten en punten streed, vulde de menigte, vrees, verbittering en opgewondenheid maakten zich achterevolgens van de gemoederen meester. Slechte raadgeefsters ten allen tijde. Eindelijk brak de morgenstond aan. Het was Zondag 9 October geworden; 's morgens vroeg te 6 ure reeds riep de Gouverneur-Generaal den Raad van Indie bijéén en Valkenier opende de vergadering met te zeggen, dat: „vermits de Chinesche natie in den gepasseerden nacht, niet „geschroomd hebbende, gewapenderhand op stoutmoedige wyze „onze voorposten of wagten te attaqueren en zelfs voor de „muuren en poorten van deze stad zich te verthoonen en vyandelykheden te bedryven, hy deze vergadering expresselyk had „doen convoceren, om HunEdelH. voor te dragen of in deze „omstandigheid, dat die natie haar door voorz. ondernemingen „voor openbare vyanden van de Comp. heeft verklaard, *men „de stad niet behoorde te ruymen van de Chinezzen*, die in grooten „getale nog binnen dezelve gevonden werden, om te voorkomen „dat men den vyand niet binnen en buyten te gelyk had, dan „wel of men de huizen zou doen visiteren en op wat wyze?”

Ieder der leden bragt op zijne beurt over dit gewigtig voorstel van Valkenier zijn advies uit. De directeur-Generaal oordeelde dat alle Chinesche woningen moesten worden onderzocht en de bewoners dier huizen waar wapenen werden gevonden opgepakt moesten worden. Van Imhoff meende „dat om te „ervaren, hoe het buiten de stad gesteld was, met parthyen moest gerecognosceerd worden en dat geconmitteerde

„schepenen met de dienaren der justitie, geëscorteed door
 „eene Compagnie ruitery naar buiten moesten gezonden worden
 „en eene generale proclamatie gepubliceerd moest worden tot
 „bevrediging der oproerige Chinesen; dat wyders de overige
 „officiëren en gecommitteerden soo van de schepenen als van
 „de justitie, den geheelen dag behoorden bezig te zyn met
 „het visiteren van alle Chinesche huizen, zonder onderscheid,
 „in de stad en dat al de huizen waarin wapenen of verzame-
 „ling van volk werden gevonden bezet moesten worden en het
 „volk er van in de boeyen geslagen; maar dat de overige goede
 „Chinezen ongemolesteert moesten blyven, mits zich binnen de
 „deur houdende na half 7 ure.”

Nadat ieder lid zijn gevoelen gezegd had, werd bij meerder-
 heid van stemmen overeenkomstig het advies van van Imhoff
 besloten. Er zou dus worden gerecognosceerd buiten de stad,
 bevredigende proclamatiën zouden worden afgekondigd, alle
 huizen der Chinesen zouden worden geinspecteerd, de kwaden
 zouden in de boeijen gezet worden, de goeden zouden „onge-
 molesteerd” blyven en de verzekering krijgen, dat hun geen
 leed geschieden zou. De resolutie vermeldt echter tevens, dat
 dit besluit viel „contrarie het sentiment van den Gouverneur-
 „Generaal, die van gedachte was, dat men voortaan de Chi-
 „nezen in 't generaal voor vyanden van den staat moest aan-
 „zien en dat er vooral diende gezorgd te worden van ons van
 „binnen te *suiveren*, soo wy ons in staat wilden stellen om
 „den vyand van buyten tegen te gaan, nadien het anders te
 „vreezen stond, dat wy allen en het land verloren zouden
 „gaan.”

Terwijl dit in de raadzaal voorviel, was in de stad de gisting
 en de opgewondenheid tegen de Chinesen in de hoogste mate
 toegenomen.

Het schijnt wel, dat Valkenier toen hij zijn voorstel deed
 om „de stad van de Chinezten te ruimen”, slechts de tolk was
 van een groot gedeelte der Bataviasche bevolking, die op welke

wijze dan ook, verlost wilde zijn van die duizende Chinesen binnen de wallen, van wien men ieder oogenblik een uitval uit hunne huizen vreesde, op hetzelfde oogenblik waarop de Chinesen van buiten hunne aanvallen zouden herhalen. Tot nog toe hadden de Chinesen binnen de stad zich echter niet verroerd. Toch was reeds kort na het eindigen van de vergadering der Hooge Regering, sommigen beweren één uur daarna, anderen daarentegen zeggen terstond daarop, de aanval tegen de Chinesen aangevangen. Het Chinesche kwartier lag in het Zuid-Oostelijk gedeelte van de stad. In de Utrechtsche straat van dat kwartier brak nu brand uit. Hierdoor ontstond eene geweldige opschudding. Men heeft naderhand verhaald, dat de Chinesen de stad op deze wijze wilden doen afbranden; doch anderen verzekeren, dat de Europeanen zelve den brand hebben aangestoken. Bijna op hetzelfde oogenblik kwamen ter uitvoering van de zoo even genomen resolutie in Rade van Indie, de gecommiteerde schepenen en leden der Justitie met hunne talrijke bonden te voet en te paard opdagen, om de huizen der Chinesen te onderzoeken. Dit escorte vermengde zich al zeer spoedig met de door den brand te hoop geloopte bevolking. Als ware dit een sein, men begon nu in plaats van de Chinesche huizen te onderzoeken, die te plunderen, de bewoners vlugten of werden er uitgchaald, aangevallen, doodgeslagen en weldra ontaardde het in eene algemeene „massacre” zonder erbarming of genade. Welligt dat de beschuldiging later ingebracht, dat de Hooge Regering of althans de Gouverneur-Generaal tot dat moorden en plunderen had last gegeven, daaruit is ontstaan, dat juist op het oogenblik waarop de Justitie en de schepenen zich vertoonden om de huizen te onderzoeken, de brand was uitgebroken, de menigte te hoop geloopte en daardoor de escorte der gecommiteerden onder de menigte vermengd geraakte en door deze omstandigheid, want plundering en oproer zijn, naar het schijnt, steeds aanstekelijk, de vreeselijke gebeurtenis althans is bevorderd en verhaast. Doch hoe de mis-

daad bij zijn eersten aanvang ook in het werk zij gegaan, zeker is het, dat plotseling de moord algemeen werd. De inlanders en de slaven volgden het voorbeeld der blanken.

Aan het blusschen van den brand dacht niemand meer. Niemand dan eene razende menigte was meester van de stad. Het bloed stroomde in kleine beken door de straten, de grachten waren vol lijken en stervenden; vrouwen noch kinderen werden gespaard, ja, zelfs de weerlooze Chinesen in de boeijen en het hospitaal werden om hals gebragt. Het huis van den kapitein Chinees, werd met kanon platgeschoten.

Nergens, in geen enkel stuk, blijkt van een bevel door Valkenier tot de *algemeene massacre* gegeven, en het is zelfs later in regten geconstateerd, „dat geenzints voldoende blijkt, dat „de gedaagde (i. e. Valkenier) de massacre zou hebben ge„ordonneerd.” Valkenier heeft dan ook tot zijn dood toe volgehouden, dat hij zulk een bevel *niet* gegeven had. In *foro conscientiae* doet dat wel niet veel af, want Valkenier door zijne „propositie” op Zondagmorgen, „om de stad van de Chinezen „te ruimen” heeft getoond, de *wil* tot zoodanig bevel te hebben gehad; doch *in foro judicis* maakt dit een aanmerkelijk verschil. Maar heeft Valkenier al geen bevel tot de „massacre” gegeven, hij heeft ook niets gedaan om den gruwel te doen ophouden of beletten. Deze lijdelijke schuld draagt hij echter niet alleen; want Thedens en van Imhoff voerden het bevel als commissarissen aan de Diestpoort, welke *onnmiddelijk* grensde aan het Chinesche kwartier en Guillot en Berendregt hadden het kommando aan de Nieuwpoort *in* het Chinesche kwartier, zoodat de vreeslijkste moordtooneelen juist onder de oogen dezer vier kommissarissen zijn voorgevallen. Teregt voerde Valkenier dan ook later *zonder tegenspraak* aan, „dat de raden commissarissen aan de poorten de massacre zelven hebben aan„schouwd, *acht dagen lang* en *daartegen niets gezegd of gedaan* „of rapport er over aan de Gouverneur- Generaal ingebragt.”

Het dooden der Chinesen in de Compagnies en burgerboeijen

heeft echter zonder twijfel, het is zelfs door de beschuldigten bekend, plaats gehad op voorstel van den fiskaal Philips en op last van Valkenier; terwijl de zieke en gewonde Chinesen op last van deze beiden uit het hospitaal gejaagd zijn op straat, alwaar deze ongelukkigen, aanstonds, genoegzaam alleen door dezelfde, die de uitjaging hadden gedaan, werden om hals gebracht. Deze misdaad, gepleegd jegens menschen, die niet alleen weerloos gelijk de overige Chinesen; maar zelfs reeds in de magt hunner beulen waren, is zelfs niet te vergoelijken, door redenen voor den eersten aanval bijgebracht; want de moord der Chinesen in de boeijen en het hospitaal had eerst één dag later, op 10 October plaats, nadat de eerste angst en daaruit voortgekomen furie gerekend mag worden eenigzins reeds te zijn geweken; want er waren toen reeds zooveel Chinesen gedood, dat de gevangenen en zieken geen gegronde vrees voor de Europeanen meer konden opleveren.

Maar de regtvaardigheid eischt ook hier weder te vermelden, dat Valkenier en Philips daarin wel de hoofd- doch niet de eenige schuldigen zijn geweest; want Elias de Haze, president van schepenen en burgerkolonel, dezelfde die kort daarop zooveel misbaar maakte tegen Valkenier, heeft, dit blijkt in regten, de order uitgevoerd, niet alleen zonder eenigen tegenspraak; maar zonder zelfs iemand te verschoonen en met zoodanig „exces” dat hij zelfs verder ging dan de bedoeling was van Valkenier.

Wat men overigens te denken heeft van de later zoo hoog geroemde barmhartigheid en onschuld der overige leden van de Hooge Regering, in tegenstelling der wreede maatregelen aan Valkenier alleen te laste gelegd, leert men uit eene resolutie, genomen nog op 13 October, dus vier dagen later, in eene vergadering van den Raad van Indie, waarin alle leden, behalve de Heer van Berendregt tegenwoordig waren, waarbij besloten werd „den inlander te *animeren tot verdelging van de oproerige Chinesen buiten de stad*, door eene premie van twee

dukatons op het hoofd van iederen Chinees, buiten de stad afgeslagen, te stellen. De Chinezen buiten de stad waren ontegenzeggelijk in openbaren opstand en tot vijanden verklaard; maar na het moorden op 9 en 10 October en volgende dagen, *binnen* de stad, mag de vraag gedaan worden of door deze resolutie niet *alle* leden der regering althans den schijn aannamen tegenover de bevolking, alsof zij stilzwijgend hunne goedkeuring gaven, hun zegel hechtten aan wat geschied was. In ieder geval gaven zij aan het zoo gevaarlijke inlandsche element een vrijbrief, ja zelfs loofden zij eene belooning uit voor manslag in de omstreken en binnen het gebied van Batavia gepleegd.

Intusschen was op den 10 October van den kommandant der veldschans Tangerang berigt ingekomen, dat hij reeds twee malen door 3000 Chinesen was aangevallen, dat een derde aanval nabij was en dat hij ondersteuning noodig had.

Hem werd ijlings last gezonden zijne voorposten op te offeren, de brug te hernemen en Tangerang tot den laatsten man te verdedigen. Uit Bantam werden de Europeesche soldaten inmiddels opontboden.

De brand en plundering in het Chinesche kwartier duurden nog steeds voort en de geheele stad werd met ondergang bedreigd. Afdoende middelen daartegen werden niet genomen, totdat op voorstel van den Heer van Berendregt eindelijk ook de spuiten van de equipagewerf tot blussching werden aangewend.

Eerst op den 11en October nam de raad van Indie het besluit om het rooven en plunderen tegen te gaan; doch de onmagt der regering blijkt uit de middelen die zij daartoe gebruikte. Niet een streng bevel, des noods door krijgsmagt uitgevoerd, wordt er gegeven; maar door schadeloosstelling, door omkoopning bijna, tracht men de bezetting, de bevolking en de matrozen, door moord en plundering dronken, tot rust en plicht te brengen. Ter bereiking van dit oogmerk „werd ieder gemeen „dienaar zes dukatons en aan de officieren eene dubbele portie” toegezegd. Alle inlanders in 's Comps. dienst zouden oorlogs-

soldij sedert 1 Oct. ontvangen; de „zwarte jongens” zou men dan naar hunne meesters en de soldaten, ambachtslieden en matrozen „op de *zachtste* wijze” op hunne bescheiden posten terug brengen. Maar het plunderen was voordeliger dan het handgeld en op den 17en October, 8 dagen na den aanvang van den moord moest de Hooge Regering hare resolutie nog eens herhalen, „om, daar niettegenstaande het gearresteerde „op den 11en om den gemeenen man door zijne officieren op „de zachtste wijze van de straat en op zijne bescheiden posten „te krijgen, dezelve, naar men verneemt, nog bij dag en bij nacht „loopt te rinkelrooijen en rooven in de gedemoliceerde huizen „der Chinezen, hem op zijne posten te houden en daartoe alle „vljijt aan te wenden.

De onmiddellijke omtrek van de stad werd inmiddels van opstandelingen zooveel mogelijk zuiver gehouden, door den sergeant-majoor van Oosten, die met de noodige troepen in de rigting van Tandjong-priok was uitgerukt en door den kolonel der burgerij, de Haze, wien bevolen was, met hulp van inlandsche militie, kantonnement te houden buiten de stad.

Nog was de strijd op straat niet voleindigd of de strijd in de raadzaal der Hooge Regering werd met verdubbelde heftigheid hervat.

De notulen geven slechts eene flaauwe terugkaatsing der tooneelen die dáár voorvielen.

Op Maandag den 17en October gaf Valkenier in rade te kennen, dat „overmits de Directeur-Generaal op gisteren Z. Ed. „expresselijk was komen afvragen of men nu niet zoude op „houden met der Chinezen hun bloed te vergieten en of het „niet eens tijd begon te worden om daarin ordre te stellen, „of de raad ook vermeende daarbij vooralsnog te zullen blijven „dan wel anderzints daartegen de noodige maatregelen te be- „ramen.” De leden van den Raad van Indie, die allen, gedurende meer dan acht dagen het moorden hadden aangezien, gedurende al dien tijd zonder in Rade eenig verzet te doen

hooren, begonnen *nu eerst*, nu schier geen Chinees meer in de stad in leven was, de vraag te stellen, of het bloedvergieten niet moest ophouden.

Met te veel pralerij, om niet meer aan politieke of persoonlijke bedoelingen, dan aan eene innige, diep gevoelde en waarachtige verontwaardiging over den gepleegden moord, te doen denken, legde nu van Imhoff een vooraf opgestelde schriftelijke verklaring ter tafel, waarin hij mededeelde, „dat gelijk hij aan „de eerste beginselen der destructie van de Chinesche natie en „vooral die ijsselijke massacre in de stad op 9 October ll., noch „deel noch verantwoording wilde hebben; maar dezelve overliet „aan de geene, *die daartoe de ordres hebben verleend*, alzoo „ook aan de gevolgen van dat ongehoorde geval niet participeren wilde, schoon hij gaarne wat verbrod en bedorven was „wilde helpen herstellen en verbeteren.” Na eene, zoo als te vermoeden is, weinig bedaarde beraadslaging, viel in rade het besluit: „de massacre der Chinezen voor rekening van den „gene, die sulx geordonneert heeft over te laten, en voorts „aan alle Chinezen, die binnen eene maand de wapens komen „af te leggen, eene generale amnestie te verleenen, doch na „de expiratie van dien termyn, de overigen als vyanden te „tracteren.”

Valkenier bleef in de minderheid, hij volhardde in zijn gevoelen, dat de zaken nog niet waren in dien gerusten staat, dat eene generale amnestie kon verleend worden; maar dat zij, die zich vrijwillig zouden overgeven, naar bevind van zaken zouden worden behandeld.

Tevens betrugde Valkenier, „dat hij in staat was, om op „de bittere bewoordingen van den Heer van Imhoff met valable „bewijzen aan te toonen voor zijne Meesters, dat hij nooit tegen „het besluit der Hooge Regering was aangegaan, protesterende „wijders wel expresselijk tegen hetgeen hem door den Heer „van Imhoff werd aangedaan en ten laste gelegd, alsof hij „order zou gegeven hebben tot het doodslaan der Chinezen.”

Niet vóór 21 October was de vertaling der acte van amnestie gereed en de plechtige afkondiging er van, vond eerst den volgenden dag plaats. De verwachting, welke de meerderheid van den Raad van Indie omtrent de uitwerking van dat stuk koesterde werd teleurgesteld en het gevoelen van Valkenier daarentegen ditmaal door de feiten bevestigd. Dit was te voorzien; hoe had deze amnestie, na de „beklaaglijke en afschuwelijke massacre” zoo dadelijk uitgevaardigd, eenig vertrouwen, eenig geloof kunnen vinden bij het overschot der Chinesche bevolking, waarvan de onschuldigen voor het grootste gedeelte waren gedood, en de schuldigen, de eigenlijke opstandelingen zich buiten de stad bevonden. Van de vele duizenden Chinesen die daarbuiten nog in leven waren, maakten dan ook slechts eenige weinige honderden en dan nog schoorvoetend en wantrouwend gebruik. De Chinesen hadden geen ongelijk, toen zij zich wantrouwend betoonden; want op 4 November was, naar 't schijnt, de plotseling opgekomen geest van barmhartigheid, reeds weder vrijwel uit den Raad van Indie geweken. Toen werd op advies van den Raad van Justitie besloten, de gevangene Chinesen slechts de plano teregt te stellen en de gewapenden voor den kop te schieten. Op 11 November besloten de leden, waaronder ook van Imhoff, doch niet Valkenier, die afwezig was, al verder, geen Chinesen uit de bovenlanden meer af te brengen maar „dezelve af te maken.”

Weinige dagen daarna, steeds zonder medewerking van Valkenier, besloot de Raad van Indie, in de laatste dagen van den gestelden termijn van ééne maand, „niet dan met spaarzaamheid de briefjes van amnestie meer uit te reiken en op 22 November, den dag waarop de termijn der amnestie eindigde, alle Chinesen die afkomen mochten, aan den raad van Justitie over te leveren. Wat de Chinesen van dit Collegie hadden te verwachten, is ligt op te maken uit de resolutie van 4 November. Na verloop van ééne maand, keerde dus de meerderheid grootendeels terug tot de zienswijze door Valkenier op 17 Oct. voorgestaan,

waartegen toen zóóveel beweging was geweest en erkende men door feiten, „dat de zaken nog niet waren in den gerusten „staat, dat eene generale amnestie kon plaats hebben.”

De amnestie had dan ook niet veel gevolg gehad, want niettegenstaande reeds sedert 20 October de kapitein Crummel met eene legermagt uit Batavia, ondersteund door een detachement uit Onrust, van Tangerang naar Kadoewang was uitgezonden en de Chinesen bij de suikermolens in dien omtrek berhaaldelijk met goeden uitslag had aangetaast, zware marschen in het rond had afgelegd, de omstreken had gezuiverd, totdat hij met zijn expeditie-leger op den 2 November door de Hooge Regering naar Batavia was teruggeroepen, kwam op 8 Novber. tijding, dat bij Bakassi en Kali-Abang weder niet minder dan 18000 gewapende Chinesen hadden postgevat. Op dit berigt besloot de Hooge Regering nogmaals alle voorbereidselen te maken om na expiratie der amnestie tegen de rebellen te velde te trekken en 3000 man van de Cheribonsche prinsen op te roepen. De toestand was nog verre van geruststellend. Het gemeene volk, dat tijdens de massacre losgelaten was of zich losgemaakt had, bleef nog steeds zóó ongebonden, dat het de in submissie afkomende Chinesen uitplunderde of massacreerde, zelfs had een hellebardier van den opperlandvoogd zich aan zulk een euveldaad schuldig gemaakt.

Op den 15 November dacht de Hooge Regering „de toenemende landplagen en de verzwaringe der oordeelen van de „slaande hand Gods” af te weren, door een algemeene dankboet- en- bededag uit te schrijven, maar het vertrouwen in deze Christelijke verdemoediging schijnt niet overal onwrikbaar te zijn geweest, want onder de slaven en Maleijers te Batavia verspreidde zich het gerucht, dat zij, juist op dien bid- en- dankdag, even als de Chinesen kort te voren, door de Europeanen zouden worden „gemassacreerd.” Die geruchten vonden zooveel geloof en baarden onder de bevolking zooveel onrust, dat zij van overheidswege weersproken, de poorten weder op het

klinket gesloten en de wachten versterkt moesten worden.

Inmiddels waren sedert den 21 October, de extra-ordinaris raden Crul en van Aerden belast met het zoeken naar middelen „tot redres der vervallen colonie.” Als een der eerste middelen werd door dezen voorgesteld, de Chinesen voortaan buiten de stad te houden, de zuider-voorstad geheel van gebouwen te zuiveren, het blok gebouwen binnen de stad, strekkende van het noorden langs de westzijde van de groote rivier en langs den oostkant van de Jonkersgracht tot bij de Portugesche kerk, op te ruimen en daarvoor in de plaats een groot plein te maken ¹. Het ook nu nog bestaande Chinesche kamp, heeft zijn bestaan aan deze voorstellen te danken.

Ten einde bij de ophanden zijnde komst der jonken uit China de opstandelingen niet op nieuw versterkt of van wapenen zouden voorzien worden, werd verder besloten voorzorgsmaatregelen daartegen te nemen en bekruijing en observatie der jonken, die verwacht werden, in straat Singapoer en Banka bevolen.

Doch tevens zou men de gezagvoerders der aankomende jonken, door vertrouwde personen doen onderrigten, dat zij veilig ter reede van Batavia konden komen, opdat de handel ongestoord mogt blijven.

Langzamerhand begonnen vrees en angst binnen Batavia wat weg te sterven, de ellendige tweespalt aan de Hooge-Tafel, die de kracht der regering reeds sedert zoolang had verteerd, bleef echter in volle kracht voortleven. De zitting van den Raad van Indie op 4 November, gaf daarvan weder een droevig voorbeeld. Hewige debatten hadden er toen weder plaats over verschillende punten. Een dezer betrof de vraag, of de brief van het Chinesche opperhoofd Tay Wansoey, op 7 Oct. ontvangen, wel ter goeder trouw was vertaald. Doch dit was slechts een ondergeschikt punt. Heftiger was de woordenwisseling over het voor-

¹ Resol. G.-G. en R. 11 Novber. 1740.

stel of de genotuleerde resolutien, waarin de zaken van den opstand waren behandeld, vóór de eindresumtie bij de leden ter lecture zouden rondgaan. Valkenier had hiertegen bedenking. Maar de twist liep het hoogste, toen de Gouverneur-Generaal voorstelde, dat de wachtposten voortaan militaire honneurs zouden geven aan de burgerofficieren, die sedert den opstand tijdelijk in krijgsdienst waren. De aan de poorten en op de wachten gecommiteerde leden van den Raad verklaarden zich hier tegen, doch tot eene eindbeslissing kwam het niet. Buiten kennis der vergadering, liet nu Valkenier krachtens zijn gezag als Kapitein-Generaal zoo als hij volhield, deze militaire honneurs niettemin aan de burgerofficieren geven.

Vier dagen later, terwijl de Gouverneur-Generaal wegens ziekte buiten de vergadering bleef, trok de Raad van Indie deze „nieuwigheid” in en gaf met de bevelen van den Opperlandvoogd en Kapitein-Generaal strijdige orders. Onder protest dat zijne waardigheid en zijn gezag was aangetast, week Valkenier echter ditmaal voor het besluit der Vergadering; maar onder 's hands liet hij door den sergeant-majoor, de kapiteins en andere militairen in verhoor nemen en van die verhooren attestatien opmaken, waaruit moest bewezen worden, wie de tegen zijne orders strijdige bevelen hadden gegeven.

Van de ziekte van Valkenier, trachtte de raad van Indie en de uit zijn midden aan de poorten gecommiteerde raadsleden gebruik te maken, om zich meer en meer gezag aan te matigen. Buiten voorkennis van Valkenier, deden op 25 November van Imhoff en de Haze met een aantal militairen, inlanders en burgers een verkenningsstogt naar Poelo Gadong; op dezelfde wijze zonder voorkennis van den Opperlandvoogd en Kapitein-Generaal, besliste de raad op 29 Novber., dat de poorten weder als voorheen zouden worden geopend. Drie dagen later viel eindelijk het besluit, dat als de laatste aanleiding mag worden aangemerkt tot het sedert lang dreigende conflict tusschen den Gouverneur-Generaal en den Raad van Indie.

De Raden-Commissarissen aan de Diest- en- Utrechtsche poorten, de leden Thedens, van Imhoff, van Schinne en Lake- man, rapporteerden, „dat er verscheidene attestatie over de „saken de regering en hare leden betreffende, concernerende „de boveng. Commissarissen clandestine werden belegd en dat „de sergeant-majoor Duurvelt daarover moest worden gehoord.” De raad deed den majoor Duurvelt roepen, die zeer verlegen over de hem gestelde vragen, eerst beweerde dat de vertoonde vraagpunten waarop de attestaties waren ingewonnen, door hemzelve waren opgesteld; doch ten slotte in de engte gedreven en met straf bedreigd, erkende op bevel van den Gouverneur-Generaal te hebben gehandeld. Tot overgave van het papier zelf, was hij niet te brengen, hij beweerde dit verlorder te hebben. De Directeur-Generaal Schagen, wilde nu de zaak daarbij laten rusten; doch van Imhoff, de Haze, van Schinne en de Chavonnes dreven heftig door, zoodat de Vergadering besloot „1^e den majoor bij herhaling van het feit en bij niet „inlevering der geëischte stukken met strenge correctie te be- „dreigen, 2^e den Directeur-Generaal met de twee secretarissen „naar den Gouverneur-Generaal te zenden, om ZHED. te be- „tuigen de verwondering der Vergadering over deze zaak en „met verzoek, dat de verlangde stukken voor de Vergadering „mogten worden blootgelegd.”

Zooals te verwachten was, weigerde Valkenier aan dit gestelde ultimatum te voldoen. Hij voegde er slechts bij, „dat hij zich „verbaasde, over de onderneming welke de Heeren in dezen „hadden durven bestaan.” Men had het nu, van beide kanten, door kleingeestige naijver en het najagen van gezag, zoóver gebracht, dat eene botsing onvermijdelijk was geworden.

De eerstkomende Dingsdag, den 6^{en} Decber., was de gewone vergaderingsdag van den Raad van Indie. De Gouverneur-Generaal Valkenier verscheen voor de eerstemaal na zijne ziekte ter vergaderzaal. De gewone en loopende zaken werden stroef maar bedaard afgedaan. Zoodra dezen waren afgehoopen, verscheen

op last van den Opperlandvoogd, een detachement grenadiers met de bajonets op de geweren en van scherp in hunne patroontassen voorzien. Zij schaarden zich rondom de tafel waaraan de Hooge Regering gezeten was, zoodat het collegie in een kring was opgesloten. Een tweede detachement stelde zich op, wederzijds van de zaal. Ook daarbuiten was men in de wapenen. De doorgang door de poort van het kasteel werd gesloten. In hevige gemoedsbeweging, Valkenier was van natuur reeds oplopend, nu echter door het langdurig sarren en door het gewigt van het oogenblik schier buiten zich zelve, gelaste thans Valkenier den tweeden secretaris een manifest, dat hij hem overhandigde, voor te lezen, hoofdzakelijk van dezen inhoud: „Tot een onwrikbaar fundament nemende, dat alle „instructien, ordres en usances van de Comp. medebrengen, „dat de Gouverneur-Generl. moet zijn en blijven, de Opperste „gebieder hier te lande niet alleen van alle 's Comps. dienaren „in 't generaal, maar ook wel bijzonder van al het volk van „oorlog en derzelve officieren, mitsgaders dat deze laatste bij „uytstek van den Gouverneur-Generaal dependende en van „denselven alleen hunne ordres moeten ontfangen, die hetzij „met communicatie van raden, t'zij op privé autoriteit door den „Gouverneur en Capiteyn-Generaal wierden gegeven, soo verklaart „de Gouv.-Generl. thans aan de leden deser vergadering, dat „dewijl hij van de vorenstaande, aan *zijn* ambt *alleen* eigen „magt en autoriteit bij resolutie van den 8en October jl. naar „vercysch en noodzakelijkheid van dien tijd en om redenen bij „die resolutie vermeld, eenige gedeeltens heeft afgestaan en „gedemandeerd aan zijne Raden, in qualiteyt als speciaal aan- „gestelde Commissarissen aan de poorten en het raadhuys van „Batavia, hij nu verneemt, dat het meer dan tijd begon te „worden, om deze magt ingevolge van zijn ambt weder naar „zich te nemen, waarom hij dan als G.-G. deze zijne delegatie „van nu aan deed ophouden, met intentie die geleende magt „weder zelf alleen te exerceren, ontheffende te dien einde de

„raden van hunne commissie aan de poorten en het raadhuis,
 „mitsgaders van het bewaren der sleutels der stadspoorten,
 „welke zij zullen laten of moeten teruggeven aan den bailluw
 „dezer stede, alles om reden niet alleen dat de buitengewone
 „omstandigheden, die tot deze delegatie van magt aanleiding
 „hadden gegeven, niet meer bestonden; maar ook omdat de
 „Gouverneur-Generl. zonder eenig uitstel zich genoodzaakt zag
 „tot het intrekken van voornoemde commissie, *wegens het des-*
 „*potiek gedrag en tumultueus en ongequalificeerd bestaan van eenigen*
 „*der gecommiteerde raden*, hoewel zij wisten, dat deze hunne
 „ongewone geconcedeerde magt, zich niet verder kon of mogt
 „uitstrekken, dan alleen om bij aanval der vijanden, op hunne
 „toevertrouwde posten, alles te beschikken, wat ter verdediging
 „vereischt zou worden, blijvende nogthans onder het oppergezag
 „en de onafscheidelijke subordination van den Gouverneur-Kapitein-
 „Generaal, hebbende echter zich durven onderwinden, deze be-
 „komen commissie *te extenderen tot het geven van orders regts-*
 „*draads contrarie tegen die van den Gouverneur-Generaal* en hunne
 „magt niet alleen bovenmate te verheffen tot behandeling van
 „saken buyten communicatie van den G.-G. en Kapitein-Genl.;
 „maar zelfs boven en over deszelfs persoon en zijne principaalste
 „bediendens.

„Zoo is onder meer ondernomen door eenige commissarissen
 „van de Nieuw- Diest- en- Utrechtsche poorten, om op
 „eigen gezag, nadat daarvan bij deze regering seker onge-
 „qualificeert besluit was genomen, te contremanderen en buiten
 „executie te stellen, zekere order door den sergeant-majoor op
 „specialen last van den Gouverneur en Capitein-Generl. aan de
 „officieren der poorten gegeven, om de Christen burger-officieren,
 „de gewone militaire honneurs te geven. Voorts hebben de
 „twee raden Gustaaf Willem van Inhoff en Elias de Haze
 „zich zooverre komen te emanciperen, dat op eigen willekeurige
 „authoriteit zonder prealabele kennis van den Gouverneur-
 „Kapit.-Generl. op Zaterdag 26 Novber. jl. de Chinezen hebben

„durven gaan opzoeken en recognosseren met een detachement
 „van 12 burgerruiters en een groot aantal, volgens sommigen
 „200, volgens anderen van 700 inlandsche soldaten en volle
 „suite van Comps. dienaars.”

Voorts werd in dit manifest er op gewezen, dat er onderscheidene „onqualifiede besluyten over militaire zaken” zouden genomen zijn, zonder voorkennis van den Gouvern.-Kapit.-Genl. en inzonderheid gewag gemaakt van de laatste, bovenvermelde resolutie op 2 December.

Ten slotte werd in het manifest verklaard, dat de Gouv.-Genl. gedwongen was thans tot deze ongewone, hoewel volstrekt noodige maatregelen zijne toevlugt te nemen, om zich in het hoog, aanzienlijk en onschendbaar karakter hem door de Majores toevertrouwd te handhaven; dat hij aan de leden ernstig herinnerde, dat zij den eed aan Hem hadden gedaan; dat hij niet langer dulden zou, dat men hem de opperste magt zou zoeken te ontwringen en dat hij dus de gecommitteerde raden van hunne commissien ontsloeg, de sleutels van de stad terng eischte en mededeeling verlangde van alle geheime besluiten zonder zijne voorkennis genomen.

Hierbij echter bleef het niet, met groote hevigheid, herhaalde Valkenier nu nog eens zelf zijne eischen en nadat de secretarissen verklaard hadden, dat er geen andere geheime besluiten bestonden, dan die in de notulen te vinden waren, terwijl intusschen lang naar de sleutels werd gewacht, nam het tooneel in hevigheid toe. Redenen of tegenspraak werden niet meer aangehoord, tergende blikken van van Imhoff en het gezegde van van Schinne, dat hij in zulk een vergadering niets meende te adviseren, bragten Valkenier hoe langs hoe meer buiten zich zelve. Hij schold deze leden voor belhamels en oproermakers en riep ten laatste een officier, wien hij gelastte de heeren van Imhoff, de Haze en van Schinne in militair arrest te stellen. Do officier weifelde nog, de Gouverneur bedankte met meerder bedaardheid dan verwacht werd de leden voor de diensten gedurende den opstand bewezen

en maakte zich gereed de raadzaal te verlaten. Vóór zijn vertrek zeide echter Valkenier, dat de leden mede konden weggaan, uitgezonderd de drie heeren, wien hij arrest had aangezegd. Met hernieuwde hevigheid voegde hij er bij, dat zoo men zich daartegen wilde verzetten, de militie er dan maar op invallen moest. Onder gefier, geroep en protest werd nu de vergadering opgebroken.

De drie heeren, die in arrest geslagen waren, wendden zich nu terstond na het vertrek van Valkenier tot hunne medeleden, die nog in de raadzaal gebleven waren, en protesteerden met groote hevigheid tegen deze schending van den Raad van Indie.

Eene deputatie van vier leden, de heeren Directeur-Generaal Schagen, Thedens, van Suchtelen en van Aerden werd tot den Gouverneur-Generaal afgezonden, om te trachten op minzame wijze te verkrijgen, dat de soldaten mogten verwijderd worden. Alleen de Directeur-Generaal werd bij Valkenier toegelaten, doch hij verkreeg niets. Herhaalde onderhandelingen met den Gouverneur-Generaal bleven eveneens zonder vrucht. Eindelijk, bij het hardnekkig volhouden van den Gouverneur-Generaal, werden de drie heeren van Imhoff, de Haze en van Schinne, nadat zij hunne degens hadden moeten afgeven aan den sergeant-majoor Duurvelt, onder militair escorte, ongeveer te 5 ure des avonds naar hunne huizen in militair arrest gebracht.

Ruim eene maand daarna, op 10 Januarij 1741, werden deze drie leden der Hooge Regering, in voortdurend militair arrest, en hunne degens en rottingen in een kist gepakt, ieder op een afzonderlijk schip, dat de Kaap de Goede Hoop niet mogt aandoen, naar Nederland opgezonden.

Toen later de Gouverneur-Generaal Valkenier wegens deze handelingen van „crimen laesae majestatis” werd beschuldigd, heeft hij zich verdedigd door zich te beroepen op het regerings maxime in Indie, dat de Gouverneur-Generaal steeds had uitgemaakt „de pars potentialis” der Regering, dat *hem* het oppergebied was toevertrouwd, dat inzonderheid het krijgsvolk

tot gehoorzaamheid aan *hem* als Kapitein-Generaal was verbonden, ook op grond van reglementen, in 1706 door de Staten-Generaal daarop vastgesteld; dat hij *zijne* *hooge* *bediening*, *niet* *zijn* *persoon* verdedigd had, en dat de Raden van Indie door eed tot gehoorzaamheid aan den Opperlandvoogd, zonder wien zij niets konden tot stand brengen, waren verbonden; dat hij volgens de artt. 14 en 166 der instructie van 1650 als Gouverneur-Generaal over zijne Raden en anderen, had magt van bevel en dwang, en dat dus de Raden geen gelijkheid konden pretenderen met den Opperlandvoogd; noch bij pluraliteit, noch bij overstemming boven hem magt konden uitoefenen, en dat eindelijk de drie gearresteerde Raden, en op hun voorbeeld meest alle de anderen, de getrouwheid, de gehoorzaamheid, den eerbied en de achting, aan hun opperhoofd gezworen, uit het oog hadden verloren en verwaarloosd.

Voorloopig bleef nu de Gouverneur-Generaal Adriaan Valkenier meester van het terrein; terwijl zijne drie hevigste tegenstanders naar Nederland onder zeil waren.

De Chinesen intusschen hadden op 13 December nogmaals op de versterking van Tangerang een woedenden aanslag beproefd; doch toen zij ook daar weder met bebloede koppen waren teruggeslagen en zij inzagen, dat Batavia door een kring van versterkingen te Tangerang, op Bekassie, Telokhangsana, op Tandjong-priok, Meester Cornelis en op den weg naar Sonthar tegen hen te goed was gedekt, verliepen zij langzamerhand meer landwaarts in. Batavia had dientengevolge wel niet veel meer van de Chinesen te duchten; maar nu openbaarde zich weldra de opstand van dit volk ook elders op Java. Het eerst vertoonde zich dit kwaad in het Japarasche, in het land van Patti, in het dorp Tandjong, waar de Chinezen moordden en brandden en ten slotte zich nestelden.

In overleg met de Javaansche strandregenten zond de kommandeur Visscher eene afdeling Javaansche soldaten ter verdrijving van deze zamenscholing der Chinesen, doch spoedig,

en zonder iets te hebben verrigt, keerden de Javaansche hoofden terug. Het vermoeden ontstond, dat de Javanen met de Chinesen in verstandhouding stonden. Intusschen groeide het aantal Chinesen in het Japarasche aan en korten tijd daarna verspreidde de opstand zich verder over Java. De luitenant-Chinees te Batavia verdween uit de stad om zich bij zijne landgenooten op de oostkust te voegen; zijn huis werd bij onderzoek opgevuld met krijgsammunitie gevonden. Weldra kwam het berigt, dat de post Joanna door de Chinesen was afgelopen en Demak werd bedreigd. Ten gevolge van het uitzetten van verschillende posten en het zamentrekken van troepen op Batavia, had men de bezetting te Samarang zeer moeten verzwakken. Het duurde dan ook niet lang of deze hoofdplaats op de noordkust van Java werd door de Chinesche opstandelingen omsingeld. De kampong aldaar werd door de rebellen verbrand en de passebaan door hen bezet. Toen eene afdeeling krijgslieden, door Javanen ondersteund, was uitgezonden om Kaliwangoe en Toegoe van Chinesen te zuiveren, kwam het verraad der Javanen duidelijk aan den dag. Door misleiding op den weg, door het berooven van den artillerietrein, werd de troep gedwongen op Samarang terug te trekken met verlies van twee stukken geschut. Inmiddels waren Rembang en Tagal mede door de Chinesen in gevaar gebragt en de weg naar Kadoe gesloten door eene opgeworpen benting. De opstand verspreidde zich als een loopend vuur, dat met iederen dag de kustplaatsen, maar inzonderheid Samarang meer in gevaar bragt. Hetzelfde verschijnsel, dat zich op Batavia had voorgedaan, vertoonde zich nu ook binnen Samarang. Ook hier verloren de ambtenaren hunne tegenwoordigheid van geest en in hunnen angst namen zij toevlugt tot dezelfde middelen, zij wisten niets beters te verzinnen dan alles in het werk te stellen om de Chinesen door eene „algemeene massacre” uit te roeijen. Daartoe noodigden zij den Soesoehoenan en de Javaansche regenten uit en gaven bevel aan den gezagvoerder te Kartasœra om, ingeval de Soe-

soehoenan hem geen hulp verleende, op Samarang terug te trekken.

Evenals in den raad van Indie ontstond er in den politieken raad te Samarang tevens tweedragt en dientengevolge regering-loosheid. Eindelijk werd de tweespalt zóó groot, dat de leden van den politieken raad eene aanklagt tegen den kommandeur Visscher bij de Hooge Regering inzonden en bevelen en hulp van Batavia inriepen.

De Hooge Regering eischte van den politieken raad te Samarang verantwoording wegens deze beschuldiging; inmiddels echter riep zij Visscher terug en verving hem door den opperkoopman Abraham Roos. Vooraf reeds hadden Gouverneur-Generaal tegenbevel naar Kartasoera gezonden en den gezagvoerder aldaar verboden, volgens last van den raad van Samarang naar die plaats terug te trekken. Door dit tegenbevel hebben zij de verantwoordelijkheid op zich geladen van de bloedige gebeurtenissen, welke weldra te Kartasoera voorvielen. De berigten, welke in dien tijd te Batavia aankwamen werden telkens ongunstiger, Tagal verkeerde in nood, de bevolking aldaar maakte gemeene zaak met de Chinesen, de bezetting te Rembang werd dagelijks naauwer ingesloten, de gemeenschap tusschen de reede en deze plaats afgesneden, eindelijk werd deze vesting verbrand en de ongelukkige bezetting vermoord; zelfs van Samarang kwam tijding, dat deze plaats het geen maand langer zou kunnen volhouden. Alleen op Soerabaija was de Europesche bezetting meester gebleven en had zij de Chinesen „gemassacreerd.” Niettegenstaande ook te Batavia het garnisoen zwak was en de hoofdstad zelve nog slechts ten deele rustig, werd de Hooge Regering nu toch gedwongen, een deel der Batavia'sche bezetting af te staan en naar Samarang te zenden. Tot ontzet van deze plaats vertrok Nathaniel Steijnmetz met 143 Europesche en 1184 inlandsche soldaten, kort daarna gevolgd door nog twee gewapende schepen en 75 Europesche militairen. Samarang was intusschen tot eenige verademing gekomen. Het

was aan de bezetting aldaar op 25 Augustus gelukt, de Chinesen uit den kampong te slaan en 44 stukken geschut hun te ontveldigen; doch dit was niet bereikt dan na een bloedig gevecht, waarin 's Comps. militie wel groote dapperheid had betoond; doch 55 zoo Europeesche als inlandsche soldaten gelaten had. De overwinning bragt echter ook hare nadeelen mede, de uitgestrektheid, welke nu door de Samarangsche bezetting moest worden verdedigd, werd dientengevolge voor hare krachten te groot en nog eens was versterking van 2000 man noodig. Op 22 September werden nu 1600 soldaten uit Batavia afgezonden en uit Makassar 1 à 2000 Makassaren ontboden. Terwijl dit op de kust van Java voorviel, werd de houding van het Hof te Kartasoera steeds meer twijfelachtig. Een tijd lang weifelde men daar nog in het nemen van een besluit en in het kiezen tusschen de twee partijen, die in den kraton tegen elkander woelden.

De ééne partij, die van de Ratoe-Hamangkoe-rat en van pangerang Loring-Passir, des Soesoehoenans broeder, door ondervinding in vroeger jaren opgedaan, wijs geworden, raadde den Keizer trouwe naleving der traktaten met de Compagnie aan; de andere partij echter, onder leiding der twee eerste staatsministers, van den rijksbestierder en Aria Pringalaja, ijverde om den Soesoehoenan er toe over te halen, dat hij van deze gelegenheid zou gebruik maken om de Nederlandsche Kaffirs van Java te verdringen. De Kommandant van de post te Kartasoera, van Velzen, een mestics, waarschuwde bij tijds, dat zijn leven en dat zijner ondergeschikten in gevaar was; doch de rijksbestierder en de Soesoehoenan wisten de Hooge Regering te Batavia in slaap te wiegen en den kommandant van Velzen bij zijne meesters verdacht te maken, totdat op 8 Augustus de tijding te Batavia plotseling vernomen werd, dat de gemeenschap tusschen Samarang en Kartasoera volledig was afgesneden en de bezetting te Kartasoera in hare sterkte nabij de hofplaats omsingeld en belegerd werd gehouden. Weldra

volgde het berigt, dat op den 20sten Julij (1741) de hofwacht op de Lëmah-Doehoer verraderlijk was aangevallen, dat gelijktijdig een aantal Javanen getracht had het fort te overrompelen, dat dezen echter waren gedood; maar het fort, nadat het garnizoen eenigen tijd tegenstand had geboden, uit gebrek aan levensmiddelen den Soesochoenan was overgegeven, dat de bezetting daarop gedwongen was tot den Islam over te gaan en de weinigen, die geweigerd hadden zich te laten besnijden, waren van kant gemaakt; dat eindelijk de kommandant en eenige andere officieren verraderlijk waren omgebracht ¹. Na deze gebeurtenis sloeg de vlam des opstands allerwege op Java uit. Zelfs in de Cheribonsche en Preanger-landen werden de regenten en de bevolking in naam des Soesoehoenans door den regent van Banjoemaas tot den heiligen krijg, tot uitroeijing van de Compagnie opgeroepen. De opdrang rondom Samarang was zoo groot, dat men met moeite de buitenposten en de logie bezet hield, maar men geheel buiten staat was om aanvallend te handelen. Alleen de vorsten van Madoera, de pangeran Tsjakraningrat en de regenten van Socmanap en Pamakassan bleven aan de Compagnie getrouw. Dezen boden hulp aan en Tsjakraningrat begon het werk reeds dadelijk, door de Chinesen op Grissée uit te roeijen. De in het naauw gebragte bedienden te Samarang namen gretig de aangeboden hulp der Madoeresen aan; Tsjakraningrat echter zocht van deze gelegenheid gebruik te maken om nu het zoo lang beoogde doelwit te treffen, vrij te worden van de suzeriniteit des Soesoehoenans en het verkrijgen van gezag over de landen van Socrabaija, Grissée en Toeban. Vóórdat nog de Hooge Regering te Batavia daarover eene beslissing genomen had, reikten de ministers te Samarang, in den angst waarin zij verkeerden, aan Tsjakraningrat eene acte uit, waarbij zij, in naam der Hooge Regering, in behoorlijken

1. De bijzonderheden omtrent deze gebeurtenis vindt men zoo uit Javaansche als Nederlandsche bronnen beschreven, in de „Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde van N. I.“ 6de deel. 1863. bladz. 366 en 7de deel. bladz. 102. seq.

vorm, hem ontsloegen van de gehoorzaamheid aan den Soesoehoenan. Gouverneur-Generaal en Rade van Indie berustten in dit feit; doch toen Tsjakraningrat er op aandrong, dat hij nu ook de oosterdistricten van Java onder zijn bestuur mogt krijgen, antwoordden zij hem, dat daarover in de bestaande omstandigheden nog niet kon worden beslist. De toestand op oostelijk Java was thans voor de Compagnie zoo gevaarlijk geworden, dat de Hooge Regering de benoeming van een „expressen commissaris” voor de oostkust noodig oordeelde. Zij kozen tot die betrekking den Ontvanger-Generaal Hugo Verijssel, wien zij den oud-Opperkoopman Jan Herman Theling als tweeden persoon toevoegden.

Te midden ongeveer van de „wanhopende gesteldheid van 's Comps. zaken op Java”, zoo ten minste beschreef de Hooge Regering den toestand, werd de aanschrijving dd. 2 December 1740, van het Opperbestuur, dat toen natuurlijk nog onbewust was van wat er in de laatste maanden van dat jaar op Java was voorgevallen, te Batavia ontvangen. Bij deze aanschrijving werd aan Adr. Valkenier zijn verzoek om eervol ontslag als Opperlandvoogd, door hem reeds in October 1738 aangevraagd, ingewilligd en tevens Baron Gustaaf Willem van Imhoff tot zijn opvolger benoemd. Van Imhoff echter was intusschen in militair arrest opgezonden en op reis naar Nederland. Op nieuw braken nu de twisten uit in den Raad van Indie en eerst na nijdig en verward krakeelen over den tijd en de wijze van aftreding van Valkenier, vertrok deze landvoogd eindelijk op 6 November 1741 naar het moederland. In de opperlandvoogdij werd hij tijdelijk vervangen door Johannes Thedens, die daartoe bij dezelfde aanschrijving van de Heeren XVII, „by aflyvigheit of afwezigheit” van van Imhoff bij substitutie was aangewezen.

Met algemeene instemming, met gejuich schier, zagen de leden van de Hooge-Tafel hun Voorzitter, den Gouverneur-Generaal Adriaan Valkenier verdwijnen; „met onvermoeiden „ijver,” beloofden zij bij hun eerste schrijven aan het Opper-

bestuur „te zullen werkzaam zijn, hetwelk met des te meer „vermaak en vergenoeging zou worden betracht, om reden zij „zich flatteerden, dat Jehova den staat der maatschappij van „nu af aan met een gunstiger oog zou komen te aanschouwen, „dan onder de jongst in verdeeldheid geverseerd hebbende „regering van Indië.”

Werkelijk namen, als door toeval, te gelijkertijd in de eerste dagen van November, de zaken te Samarang een meer gunstige wending, te vroeg echter om daarin eenig verband te zien met het vertrek van Valkenier.

Te naauw door duizenden opdringende Javanen en Chinesen in de engte gebragt, had de kommissaris Verijssel met den kriegsraad te Samarang besloten, ongeacht de onvoldoende sterkte van het garnisoen een aanval te wagen en meer ruimte om zich heen te slaan. Het waagstuk gelukte en 's Comps. troepen maakten zich meester van de geheele rivier Kaligawe, van Torbaj en Pangong met het daarbij behoorend stroomgebied, terwijl kort daarop ook de passebaan bezet werd. Bijna op dienzelfden tijd had pangérang Tsjakraningrat uit Grissée in de rigting van Sidajoe, Lamoengan en Toebang zijne operatien tegen de Chinesen en Javanen aangevangen, om in het Pasoeroeansche ruimte te maken.

De onderneming van Tsjakraningrat werd weldra door eene luisterrijke overwinning bekroond. Inmiddels waren de Madoeresche hulpbenden van Pamakassan en Socmanap onder leiding van kapitein Maximiliaan Constanz naar Pasoeroean opgemarscheerd. Het tussehenliggend Japara was nog steeds in een gevaarlijken toestand; doch ook hier duurde het niet lang of de vijand werd teruggeslagen en zijz geschut hem ontnomen. Nu wendden zich de Soesochoenan en de Ratoe, zijne moeder, zich weder tot de Compagnie. Zij zonden een brief aan den kommissaris Verijssel, waarin zij trachtten zich te verontschuldigen, over wat te Kartasoera was voorgevallen, waarin zij de schuld van al het gebeurde stelden op rekening van den kom-

mandant van Velzen, die dood was en dus tot zwijgen gebragt. Zij verzochten vergiffenis, onder belofte, dat de Javaansche troepen uit de legers der Chinesen zouden worden teruggeroepen.

Reeds op 3 December 1741 gaf de Hooge Regering aan den kommissaris Verijssel voorschriften omtrent de voorwaarden, waarop hij, zoo mogelijk, den vrede met den Soesoehoenan mogt herstellen; tevens verleende zij hem de vrijheid van, ingeval de Javaansche vorst van de harde voorwaarden niets mogt willen weten, bij proclamatie in de strandlanden bekend te maken, dat van nu voortaan iedereen in die gewesten ontheven zou zijn van de gehoorzaamheid aan den Soesoehoenan.

Doch zoover behoefde men niet te gaan, de onderhandelingen met den Soesoehoenan werden inderdaad aangevangen. De kapitein Joh. Andr. van Hohendorf en de vendrig Ferd. Carel Hogewitz lieten zich de gevaarlijke commissie welgevallen van slechts vergezeld door een zevental soldaten naar Kartasoera op te trekken, ten einde daar op de plaats zelve het herstel van den vrede voor te bereiden.

De bekommering en de onzekerheid over den uitslag bleef echter nog groot; want aan de eene zijde bleek het, dat zoo al de Soesoehoenan en de Ratoe vrede begeerden, de rijksbestierder Noto Koesoemo zijne plannen nog geensints had opgegeven en met zijne talrijke Javaansche krijgsmagt veelmeer de Hollanders zocht te benadeelen en de Chinesen te beschermen, dan mede te werken tot den vrede; terwijl aan de andere zijde het hoe langer hoe duidelijker werd, dat Tsjakraningrat met zijn hulpbetoon aan de Compagnie, wijdstreckkende, heerschzuchtige plannen ten eigen bate in het schild voerde. Die plannen werden duidelijk toen hij onbewimpeld van de Hooge Regering verzocht, in het bezit te worden gesteld van alle gewesten door hem veroverd. In dien neteligen toestand van de Compagnie, tusschen een vorst die zich wilde onderwerpen; maar zelfs daartoe de magt niet meer had; talrijke benden Chinesen en Javanen, die den opstand voortzetten en een bondgenoot, die

voor eigen rekening veroveringen maakte, kwam plotseling en geheel onvoorzien eene wending, die de verwarring, naar 't scheen, nog grooter maken zou, toen het berigt vernomen werd, dat de „rebellerende Chinesen en Javanen” den Soesochoenan van den troon vervallen hadden verklaard en een nieuwen keizer Mâs Grondi genaamd, onder den titel van Hamangkoe-rat uitgeroepen. Groot was de aanhang, die zich onmiddellijk om dezen nieuwen keizer schaarde.

Te Batavia zag men nog zoo dadelijk niet in al het gewigt en den omvang van dezen nieuwen opstand. Terwijl men aan de Hooge-Tafel nog beraadslaagde, kwam uit Samarang dd. 7 Julij 1742 het geheim schrijven, dat alles te Kartasoera reeds onderste boven was, dat de Soesochoenan uit zijne hofplaats was verjaagd, de kraton verbrand en Kartasoera in handen der opstandelingen was gevallen. Het ontbrak echter den opstandelingen aan innerlijke kracht en aan leiding. Het was eene, wel zeer talrijke, maar zaamgeraapte bende uit Chinesen en Javanen, waar iedereen den ander wantrouwde en niemand den nieuw opgeworpen Soesochoenan eerbiedigde. De Soesochoenan Pakoeboewana, de Ratoe-weduwe, de pangerang Anoem, met hunne gezinnen waren door Hohendorf en Hogewitz beschermd, eerst over Mataram, dan door bosschen en woeste streken geleid en in veiligheid gebragt in het Pranaragasehe gebergte. De nog kort geleden, aan de Compagnie zoo trouwe-looze, nu echter geheel hulpelooze vorst, betuigde aan Hohendorf, dat zoo de Compagnie hem alles, wat geschied was, wilde vergeven en hem op zijnen troon herstellen, hij bereid was de strandlanden en het regt van benoeming van een rijksbestierder, aan de Nederl. Comp. af te staan.

Deze aanbieding, door Hohendorf naar Samarang overgebrieft en van daar naar Batavia opgezonden, de gunstige uitkomsten inmiddels door de kapiteins Mom en Korenaer te Damak, Wallahan en Batan behaald, waarna de landstreken van Brebes, Tagal en Pamalang zich aan de Comp. onderwierpen, deed te

Samarang het plan ontstaan, om een veldtog naar Kartasoera te doen ondernemen. Doch eer het tot een besluit daartoe gekomen was, eer tijdig de orders daartoe uit Batavia waren ontvangen; terwijl men weifelde en talmde zoowel te Batavia als te Samarang, besloot de Madoeresche prins Tsjakraningrat, wiens krachtige geest geen talmen kende en die bovendien zijne eigen plannen koesterde, zelf en op eigen gelegenheid eene expeditie naar Kartasoera te bevelen. Terwijl hijzelf te Djipau de vijandelijke linie doorbrak, deed hij eene sterke afdeeling zijner troepen onverwacht naar Kartasoera opmarscheren. De krijgshaftige Madoeresen verjoegen nu op hun beurt de Chinesen en Javanen en maakten zich in de maand December 1742 van Kartasoera meester. „In eeuwigheid, zoo verklaarde de Madoerees, zou hij den kraton niet wedergeven of den Soesochoenan op zijn troon herstellen; want deze was zijn onverzoenlijken vijand.”

Het opperhoofd van Soerabaja, Reinier de Klerek, die sedert geruimen tijd in goede verstandhouding met Tsjakraningrat had gestaan, wist echter den heerschezuchtigen Madoerees door minzame overreding tot andere gedachten te brengen en het zelfs zoover te brengen, dat Tsjakraningrat eindelijk verklaarde, dat hij ter wille van de Compagnie, de hofplaats aan den Soesochoenan zou inruimen. Hij hield echter vol, dat de Soesochoenan veel eer tot een voorbeeld voor anderen, wegens het verraad, dat hij had gepleegd, moest worden gekrist. De kommandeur-veldoverste Steinmetz, kreeg nu bevel met 's Compagnies troepen op te rukken naar Kartasoera, welke hoofdstad hij op 20 December 1742 binnentrok. Daags daaraan marscheerden de Madoeresen af, zooals Tsjakraningrat had beloofd, en onmiddellijk daarop werd de Soesochoenan weder binnen zijne oude hofplaats binnengeleid en op den troon hersteld. Nu was het al dankbaarheid bij den Javaanschen despoot, die nog zoo kort geleden de Nederlandsche bezetting had doen vermoorden of tot afval van haar geloof dwingen. Tot viering van zijn herstel op den

troon koos hij zich eene nieuwe vrouw, als zinnebeeld zijner nieuwe verbindtenis met de Compagnie, en hij zou voortaan, zoo betuigde hij, aan de hand van die beiden, tusschen de Comp. en zijne nieuwe gemalin, zijn levensweg bewandelen.

Jegens den Madoereschen vorst, Tsjakraningrat, die de reeds zoo verzwakte Compagnie zoo bij tijds en onverwacht uit den nood had gered, bleef men echter vol wantrouwen over zijne verdere plannen in den Oosthoek van Java. Het zou niet lang meer duren of deze heldhaftige, maar hartstogtelijke en heerschzuchtige oosterling, zou zelf de bittere vijand worden van de Compagnie en in zijn strijd tegen haar, den ondergang vinden.

De opgeworpen keizer, Mâs Grendie, geraakte nu geheel in verval en op den achtergrond. Hij bood het „ampoem” aan. „Tegen zijnen wil was hij onder de rebellen vervallen,” zoo luidde zijne verklaring aan de ministers van de Compagnie, „hij zag nu kans zich van hen los te maken, hij wachtte slechts op de bevelen van Compagnie, aan wie hij zijn leven of sterven in handen gaf.” De onbeduidende stroopop, van wien geen kwaad meer was te duchten, beloofde men lijfsbehoud. Het duurde echter nog geruimen tijd, eer hij werkelijk in onderwerping kwam en zich overgaf.

Kort na deze gebeurtenissen was Gustaaf Willem van Imhoff, op den 28 Mei 1743, te Batavia teruggekeerd, gehandhaafd in zijne aanstelling tot Opperlandvoogd, bovendien met eerbewijzen overladen door het Opperbestuur in Nederland, dat zijn arrest en opzending verklaard had „te wezen informeel, nul, krachteloos en van geener waarde.”

Nog op denzelfden dag, waarop hij te Batavia was aangekomen, aanvaardde van Imhoff het Generaalat en legde de heer Thedens de hooge betrekking, tijdelijk door hem waargenomen, neder. Behalve van een aantal andere onderwerpen, welken hij dadelijk ter hand nam en die later eene opzettelijke vermelding zullen eischen, zocht van Imhoff zich op de hoogte te stellen van den stand der zaken op Java en zette hij zich

ter overweging van de middelen tot bevrediging van Java's Oosthoek. De weg daartoe vond hij reeds effen gemaakt. Wel zwierven er nog talrijke benden, aan plundering en roof gewoon geraakt en ongeneigd tot rust terug te keeren, maar allengs werden dezen door verspreide troepenafdeelingen deels uiteéngesjaagd, deels vernietigd. De aanhang van Mâs Grendio verliep en versmolt tot niets, zoodat deze opgeworpen keizer in de eerste dagen van October 1743 te Samarang kwam en zich in handen van de Comp. overgaf. De vraag was nu slechts of men de verzoening met, de herstelling van den Soesoehoenan Pakoebowana en de hernieuwing der traktaten, vroeger tusschen hem en de Comp. gesloten; doch sedert door hem en zijne staatsdienaren verraderlijk geschonden, tot grondslag zou nemen van de bevrediging van Java.

De afkeer van een groot aantal Javaansche regenten van Pakoebowana en de vrees, dat door eene verzoening van de Comp. met dezen vorst, het „prestige” van de Comp. zou lijden, omdat de inlandsche bevolking het hernieuwen dier traktaten en het vergeven van het gepleegd verraad te Kartasoera, al ligt aan zwakheid der Nederlanders zou toeschrijven, waren redenen die tegen eene zoo vreedzame oplossing pleitten; maar aan den anderen kant deinsde men terug voor de mogelijke gevolgen eener zoo diep ingrijpende omwenteling, als de ontrooning van Pakoebowana en zijne vervanging door een ander vorst, zijn zou. De Hooge Regering zocht en vond een middenweg om zonder tot het uiterste te komen, toch het prestige der Compagnie te behoeden. Zij vaardigde eene algemeene amnestie uit, voor den tijd van drie maanden; doch maakte daarbij uitzondering voor twee personen, voor den opperpriester te Kartasoera en eenen Radja Niti, die de voornaamste aanstokers waren geweest van het verraad in de hofstad aan de Nederlanders gepleegd en die hen tot afval van hun geloof door allerlei kwellingen hadden gedwongen. De Gouverneur-Generaal van Imhoff, deed door kapitein Hohendorff de uitlevering van

deze twee personen van den Soesoehoenan afvorderen, met den geheimen last tevens om den vorst zelve, indien hij mogt weigeren, plotseling uit zijne hofplaats op te ligten en in allerijl naar Samarang over te brengen. Doch deze uiterste maatregel behoefde men niet ten uitvoer te brengen. De Soesoehoenan leverde de twee opgeëischte personen uit en gaf in alles toe¹. Nu volgde weldra eerst een préliminair, daarna een definitief traktaat, dat op den 11den Novber. 1743 tusschen de Compagnie en den Soesoehoenan gesloten werd, tot „accommodement” met het Javaansche hof. Groot waren de voordeelen, welken onder deze omstandigheden de Compagnie voor zich bedong. Geen rijksbestierder of strandregent zou voortaan door den Soesoehoenan mogen worden benoemd, dan na voorafgaande goedkeuring van de Comp. en geen dezer ministers of regenten zou voortaan zijne betrekking mogen aanvaarden, dan nadat hij te Samarang in handen van den Nederlandschen commandant den eed van trouw en gehoorzaamheid aan de Comp. evenals aan zijn vorst zou hebben afgelegd. Zelfs zou zoodanig minister of regent daarbij uitdrukkelijk de belofte moeten afleggen, dat hij bij tweestrijd, aan de bevelen van de Comp. den voorrang boven die van den Soesoehoenan geven zou (artt. 2 en 3). Bij het 6e artikel van het contract stond de Soesoehoenan het geheele eiland Madoera aan de Comp. af; terwijl het landschap Sidajoe ten eeuwigen dage als regentschap gegeven zou worden aan één der zonen van den prins van Madoera. In art. 9 verklaarde de Comp. alle de in den krijg veroverde landen aan den Soesoehoenan terug te geven; doch uit erkentelijkheid voor deze restitutie moest de Soesoehoenan aan de Comp. afstaan, de volkomen heerschappij over den Oosthoek van Java, „in diervoege alsof er eene linie getrokken „ was van Pasocrocan dan wel eenige nabijgelegen plaats of „ rivier, zuid en noordwaarts tot aan den oever der zee, alzoo

¹ Zie hierachter, bladz. 433, noot.

„dat alles wat beoosten die linie ligt, zou zijn en blijven aan „de Comp.”

Voorts werd aan de Comp. op gelijke wijze afgestaan, 600 roeden lands langs het geheele strand van de zee en de oevers van alle rivieren, die in zee uitloopen, op en rondom geheel Java, met alle regt van eigendom, opperheerschappij, gebruik en jurisdictie. Ten derden wierd met alle vrijheden, heerlijkheden en voorregten van soevereiniteit in vollen eigendom aan de Comp. afgegeven: Soerabaija met de onderhoorige regentschappen, het geheele district Rombang met de houtbosschen en alle geregtigheden; de sabandharijen op Samarang, Kaligawe, Torbaija en Goemelak, welke sabandharijen tot nog toe tot de inkomsten des Soesochoenans behoorden. Verder zou het aan niemand dan aan de Comp. vrijstaan, in Zijner Majesteits landen eenige forten, vastigheden of logies te bouwen of te bezitten. Te Kartasoera en op den weg daarheen zou eene bezetting door de Nederl. Comp. worden gelegd.

De art. 11, 12 en 13 regelden de schuld des Soesochoenans; de art. 14—20 de contingenten, de verpligte leverantien en de kulturen op eene in het stelsel der Comp. passende en sluitende wijze. Bij art. 21 werd de scheepvaart der Javanen deels geheel afgesneden, deels nog meer aan banden gelegd en ten slotte werd den Soesochoenan zelfs het soevereine regt van muntslag in zijn eigen rijk ontnomen ¹.

Onder deze harde voorwaarden, waardoor Mataram schier een wingewest en geheel van de zee afgesloten werd, den Soesochoenan het grootste deel van den luister en het gezag, dat hem nog was overgelaten werd ontnomen, kocht de Javaansche vorst zich „de reconciliatie, den vrede, de vriendschap en het bondgenootschap der Compagnie” weder in. Toeh had het oude rijk van Mataram hiermede het eindpunt van zijn ondergang, de Compagnie het tijdperk van rust en vrede op

¹ Zie dit contract onder N° LXIV hierachter.

Java nog niet bereikt. Nieuwe oorlogen, nieuwe opstanden dreigden reeds in het verschiet. Het oosten van Java, was den Madoereschen vorst Tsjakraningrat ontgaan. De gewigtige gebeurtenissen die nu volgden, de groote hervormingsplannen van van Imhoff, de illusien die zijne plannen wekten en de teleurstellingen die zij ten slotte baarden, zijn de onderwerpen tot wier behandeling wij thans moeten overgaan.

Vooraf blijft ons echter te vermelden, welk het lot was van den despotieken, driftigen en onmeedoogenden; doch ten slotte nog beklagenswaardigen Adr. Valkenier.

In het einde van zijn leven zou Valkenier de harde school doorloopen, waarin hij door ondervinding nu zelfs eens leeren zou, wat onrecht lijden beteekent.

Valkenier had, zooals wij gezien hebben, op 6 November 1741, Batavia verlaten, zooals hij er had geleefd, in twist en tweedragt met het meerendeel der leden van den Raad van Indie. Terwijl hij zijne reis naar het vaderland voortzette, had in Nederland inmiddels de fortuin zich van hem afgewend. Dáár waren van Imhoff, de Haze en van Schinne aangekomen en waren zij door de Bewindhebbers niet alleen uit hun arrest ontslagen, maar zelfs in eere hersteld, met eerbewijzen en belooningen als overloden en hunne aanhouding en opzending verklaard te wezen „informeel, nul, krachteloos en van onwaarde” en van Imhoff was bovendien verzocht, op nieuw als Opperlandvoogd naar Indie te willen vertrekken. Doch er was niet alleen ten voordeele van van Imhoff, er was ook ten nadeele van Valkenier beslist. Bij geheime aanschrijving van 23 September 1741, was aan de Hooge Regering in Indie gelast, dat ieder die overtuigd mogt worden of mogt bekennen, dat hij bevel gegeven had tot het ombrengen der Chinesen in de boeijen en in het hospitaal te Batavia in de maand October 1740, over dat bevel crimineel in regten moest worden aangesproken en verder werd door de Heeren XVII

gelast, dat zoo de gewezen Gouverneur-Generaal Adr. Valkenier op den weg tusschen Batavia en Nederland mogt worden ontmoet, hij op zijne beurt in militair arrest naar Batavia moest worden teruggevoerd, om zich aldaar voor den raad van Justitie te verantwoorden. Pogingen door de bloedverwanten en vrienden van Valkenier ten zijnen gunste bij de Staten-Generaal aangewend, bleven vruchteloos en de beslissing bleef in handen der Bewindhebbers, die andermaal bij aanschrijving van 21 April 1742, nu ook ten ernstigste aan de Hooge Regering te Batavia gelastten, Adr. Valkenier wegens het arresteren en opzenden der drie raden en de ongehoorde introductie van militie in rade van Indie voor den bevoegden regter te doen aanspreken ¹. Schier gelijktijdig vroegen en verkregen de heeren van Imhoff, de Haze en van Schinne van den Hove van Holland mandament van arrest en rau-actie met clause van edict tegen Valkenier tot vergoeding van kosten, schade en interessen aan ieder hunner, welk civiel proces deze heeren ook daarna in Indie tegen Valkenier instelden.

De verdelging der Chinesen en de opzending van drie leden der Hooge Regering had in Nederland, hoe geheim in den regel aldaar de Indische zaken werden gehouden en behandeld, te veel opspraak gewekt, dan dat ook de Algemeene Staten zich niet aan de zaak zouden laten gelegen liggen.

De geprikkelde belangstelling der Staten-Generaal bleek al spoedig, toen dezen vorderden, dat de kommandeurs der retourvloten weder naar de oude, doch in onbruik geraakte, gewoonte voortaan ter vergadering van Hoog Mogenden verslag zouden komen doen, over den toestand van Indie. Juist was eene aan-

¹ Met Valkenier moesten tevens ter verantwoording worden geroepen, Mr. Vincent Helvetius, ord. lid van den raad van Justitie; zwager van Valkenier, geabsolveerd, 28 Mei 1755; Mr. Cornelis Philips, advocaat-fiscaal; overleden in gijzeling, Gerrit Hakkenberg, opperkoopman; ontvlugt, Pieter Bookesteijn, baljaw; overleden, Hendrik Duurvelt, sergeant-majoor; overleden, Jan de Roode, vendumeester; overleden; Coenraad Mulder, kapitein; overleden, Jacob Kool, burger-luitenant, Nicolaas Munniks, inspecteur der leprosen en Pasqual Andiesz., inlandsch-luitenant.

vraag der Comp. tot verlenging van haar oetroot, bij het algemeen landsbestuur aanhangig. De laatste gebeurtenissen in Indie gaven nu aanleiding tot conferentien over „pointen van redres van abuizen” en de stukken betreffende den opstand en de verdelging der Chinesen met al wat daarop was gevolgd, werden in handen gesteld eener commissie uit de Staten-Generaal, om daarover aan de vergadering verslag en advies uit te brengen.

Deze commissie bragt op den 30sten October 1741 haar verslag uit, waarin o. a. deze merkwaardige zinsneden gevonden worden: „dat,” namelijk „uit de stukken niet gezien kon worden, van waar de beklagelijke en afschuwelijke massacre „zijn begin hadde genomen, of die uit eigen beweging van het „volk, dan wel op eenige ordre was ondernomen; dat wel „naderhand onder het gemeen verspreid was, alsof door den „Gouverneur-Generaal die order was gegeven; maar dat zulks „niet consteerde; dat echter uit de overgelegde stukken wel „gezien kon worden, dat order was gesteld tot het blusschen „van den brand; maar daarin niet gevonden werd of er eenige „en wat debvoiren door *de Regering* zijn aangewend om het „tumult te stillen en de massacre te doen ophouden, evenmin „van een onderzoek naar de autheurs van eene zoo wreede „actie; tot verzwaring van dien daarbij nogh komende, dat „op 10 October alle de Chinezen zoo in de Comps. als stads- „boeyen op voorstel van den fiscaal Philips, op orde van G.-G. „Valkenier waren geëxecuteerd, eene actie, die niet zonder „horreur kan worden aangemerkt; — dat verder gebleken was, „dat tusschen den Gouverneur-Generaal en de raden van Indie „oneenigheid en disputen zyn gerezen over de magt en de „autoriteit aan den Gouverneur-Generaal competerende of niet „competerende en speciaal om in militaire zaken in qualiteit „als Capitain-Generaal te disponeren zonder of zelfs tegen advies van de Raden; dat hoe ampel en volumineus ook „zijn de schrifturen en stukken in desen overgeleverd, sy ge- „deputeerden evenwel daarin gevonden hadden feiten en alle-

„gation, die meer onderzoek en elucidatie noodig hadden.” Om die reden praeadviseerden zij aan Ho. Mo. de stukken aan de Bewindhebbers der O. C. terug te zenden, „met ernstige „recommandatie, om, in dese saken, die van zoo groot éclat „zyn, alle mogelijke applicatie bij te brengen, met die naauw- „keurig te onderzoeken en vervolgens na bevinding daarin te „disponeren, zooals tot handhaving van de justitie, tot con- „servatie van de goede ordre en tot meesten nut en welweezen „van de Comp. zullen bevinden te behooren.”

De Staten-Generaal vereenigden zich niet dit praeadvies, dat even als het „exposé” van feiten, dat daaraan ten grondslag lag, getuigt van zóó groote objectiviteit bij de commissarissen van Ho. Mo., dat men zelfs nu, na verloop van 136 jaren, nu men natuurlijk geheel vreemd is aan de toen heerschende animositeit voor en tegen de personen, na onderzoek van de stukken tot deze zaak betrekkelijk en van beide partijen afkomstig, tot eene slotsom komen moet, niet veel verschillend van die der Gedeputeerden uit de Staten-Generaal; dat name- lijk ten laste van beide partijen „feiten en allegaties blijven be- „staan, die meer elucidatie vorderen.”

De Heeren XVII echter, zoo al niet geheel onder den invloed, dan toch onder den indruk der hevige klagten en bittere beschuldigingen van de drie raden uit Indie opgezonden, vol illusien bovendien omtrent de door van Imhoff hun voorgestelde middelen tot „redres van 's Comps. zaken”, zagen aanvanke- lijk in Valkenier den eenigen schuldigen en hadden, zoo als wij gezien hebben, reeds op 23 September te voren, bevel gegeven tot aanhouding en vervolging van dien oud-opperland- voogd. Op reis naar Nederland kwam Valkenier den 25sten Januarij 1742 aan de Kaap de Goede Hoop. Hier werd hem door den Gouverneur Swellengrebel de last van het Opper- bestuur bekend gemaakt, dat hij zich in militair arrest had te begeben en hij bij de eerste gelegenheid naar Batavia moest worden teruggebracht, ten einde zich daar te verantwoorden op

de punten, die hem daar ten laste zouden worden gelegd. Niet vóór den tweeden November, dus eerst na ruim negen maanden vóórarrest, kwam Valkenier te Batavia terug, alwaar hij onmiddelijk op de punt Robijn van het kasteel werd „geincarcereerd en gesteld buiten acces.” Nadat Valkenier aldus gedurende drie maanden gezeten had, nam het proces tegen hem en zijne medebeschuldigen een aanvang.

Het zou nu hier de plaats zijn dit proces te behandelen, indien dit namelijk mogelijk ware zonder in eene monographie van dit regtsgeding te vervallen. Indien ik echter mededeel, dat het antwoord van Valkenier op den eisch en de conclusie van den fiscaal niet minder dan 12233 (zegge twaalfduizend tweehonderd en drie en dertig) artikelen bevat, zal ongetwijfeld niemand mij ten kwade duiden, dat ik hier niet tot bijzonderheden afdaal. De loop alleen van het proces en dan nog niet eens zonder bezwaar, kan hier dus worden medegedeeld.

Eerst in Maart 1743, dus eerst één jaar en vijf maanden nadat hij op de punt Robijn was opgesloten, werd Valkenier op artikelen gehoord. Aanvankelijk had Valkenier zich beroepen op zeker regt, dat hem als Amsterdamsch burger en lid eener regenten-familie sedert 2 a 300 jaren, zou competeren, van alleen te mogen teregtstaan voor den Raad van State. Dit beroep werd door den raad van justitie afgewezen en Valkenier had toen, onder reserve van regten, geantwoord.

Niets werd echter door hem „geconfesseerd” en er bleek geen grond te bestaan voor „scherp examen.” De informatie werden daarop voortgezet, zonder dat evenwel de beschuldigde daarvan op de hoogte werd gehouden, veel min geconfronteerd. De proi-nterm fiscaal, Jongsma, die tegen Valkenier en zijne medebeschuldigen agerde, was sedert geruimen tijd een groot vijand van Valkenier en van zijn zwager en medebeschuldigde Helvetius. Die vijandschap schijnt zoozeer in confesso te zijn geweest, dat zelfs de Bewindhebbers daarover naar Indio schreven, „dat hun in den aanvang van het proces al eenige

„zaken waren voorgekomen, waarover bedenkelijkheid zoude
 „kunnen worden gerveert . . . en dat zij ook in geen-
 „derhande maniere begeerden, dat iemand in de zaak van
 „Adr. Valkenier soude ageren of daarover zitten, ten wicns
 „laste eenige bedenkelijkheid van niet in allen deelen neutraal
 „te zijn in de vereyschten van registers te bezitten, plaats zoude
 „kunnen vinden.”

In de plaats van Mr. Jongsma trad nu Mr. Cornelis Roseboom als advokaat-fiscaal op en Valkenier, tegen wien men tot nu toe in extra-ordinair proces geageerd had, werd nu in ordinair proces toegelaten, zoodat hij voortaan bij procureur kon occuperen. Een vol jaar nadat Valkenier op artikelen was gehoord, werd eindelijk de criminele eisch en conclusie tegen hem in judicio geëxhibeerd. Deze eisch is noch onder de papieren in het Rijksarchief; noch onder de stukken mij van elders medegedeeld aangetroffen ¹. Uit een ander stuk blijkt echter, dat de hoofdpunten der beschuldiging tegen Valkenier waren: 1° ambtsverkoop; 2° het ombrengen der Chinesen. Dit punt was drieledig, als *a* de algemeene uitroeiing, *b* het doen sterven der Chinesen in 's Comps. en stadsboeijen, *c* het uitjagen en ombrengen der Chinesen van het hospitaal; 3° het vervalschen eener resolutie; 4° gekwetste majesteit en geweldpleging, door verkrachting der vergadering van den Raad van Indie en het arresteren en opzenden van drie raden. „Om alle welke misdrijven hem ten laste gelegd, de conclusie van eisch strekte tot onthalzing van Adr. Valkenier, met confiscatie zijner goederen,

1 Dat deze eisch en conclusie niet meer aanwezig is in het Rijksarchief, is vermoedelijk daaraan toe te schrijven, dat dit stuk, in 1744 uit Indie verzonden, met het schip Strijen is verongelukt. De eisch tegen den gesuspendeerden advokaat-fiscaal Philips, is echter wel aanwezig. Dat stuk begint in hoogdravenden en opgeblazen stijl: „Indien het waar is, dat in alle welgestelde rijken en gemeenebesten, niet alleen „versheyden regten, welten en ordonnantien; maar ook diverse poenarum genera „pro criminum diversitate bestaan, enz. . . . soo ist.” . . . Een snaak van dien tijd schreef daarop in rood krijt eene kanteekening, luidende in weinig gekuischte taal: „Wat een fraai uithangbord, voor een winkel, daar niets in te koop is”!

„nadat vooraf daaruit de drie raden van Imhoff, de Haze en van Schinne schadeloos zouden zijn gesteld.”

Nadat de eisch en conclusie reeds was beteekend, veroorloofde zich de fiscaal Rooseboom, daarin nog eene geheele zinsnede in te lasseschen, welke daad, die tot nietigheid leiden kon, op 10 Sept. 1746 eene zeer strenge berisping van het Opperbestuur in Nederland ten gevolge had. „Het komt ons,” zoo schreven de Heeren XVII, „vrij wat onbeschaamd voor, dat de raad van justitie zulk eene behandeling tracht te bedekken.”

Intusschen was door Valkenier en Helvetius, ook de president van den raad van justitie, Lakeman gewraakt, op grond dat deze in de zaken van den opstand der Chinesen mede zijn advies gegeven had en kommissaris aan eene der stadspoorten te Batavia was geweest. Bovendien eischte Valkenier, dat Lakeman niet zou optreden als regter, maar als getuige onder eede. De raad van justitie verwierp echter deze wraking en Lakeman bleef tot aan zijn dood als regter over Valkenier zitten.

Hoewel de fiscaal zestien maanden genomen had om zijne conclusie op te maken, werden aan Valkenier slechts drie maanden tot het opstellen van zijne conclusie van antwoord gelaten. Toen het bleek, dat Valkenier onmogelijk binnen zóó korten termijn gereed kon zijn, werd hem op zijn verzoek uitsstel verleend.

Den tijd hun gegeven, hadden Valkenier en zijn gemagtigde niet verbeuzeld. Na negen maanden leverden zij eene conclusie van antwoord in, op 15 December 1744, die, zooals wij reeds gemeld hebben, niet minder dan 12233 artikelen bevatte.

De repiek van den fiscaal volgde den 22en October 1745; maar in dien tusschentijd was een berg van stukken, notulen, dingtalen, enz. tusschen partijen gewisseld, hoofdzakelijk naar aanleiding van het recollement der getuigen door den fiscaal.

Tot het opstellen van zijne dupliek achtte Valkenier het noodig, dat hem eenige kopijën en authentieke extracten uit

de secretarie van den geregte der stede van Batavia wierden uitgereikt.

De schepenen eischten daarop van Valkenier een kort en verstaanbaar berigt, waarin de redenen moesten zijn aangetoond, waarom hij die stukken noodig had. Hieraan werd op 9 Maart 1746 voldaan. Een gelijk verzoek rigtte Valkenier aan Gouverneur-Generaal en Rade, ten einde zekere kopijen en extracten uit de resolutien der Hooge Regering te bekomen. De Gouverneur-Generaal van Imhoff liet bij mondelinge boodschap aan Valkenier weten, dat de beschuldigde, speciale opgave en aanwijzing zou doen der verlangde extracten en kopijen, met opgave waartoe hij, Valkenier, beweerde elk gevraagd stuk noodig te hebben. Valkenier betoogde toen aan de Hooge Regering, dat de „deecisie zijner zaak was gedemandeerd aan den Raad van justitie en dat hij zich mitsdien niet verplicht rekende de gronden zijner verdediging aan den Raad van Indie bekend te maken.” De Hooge Regering volhardde echter in haren eisch en ten slotte gaf Valkenier in Maart 1746 de gevorderde aanwijzing. Niet vóór 11 November 1746 werden nu aan Valkenier 150 stuks kopijen en extracten uit de resolutien uitgereikt, doch 70 anderen, mede door hem gevraagd, werden hem onthouden. Andermaal, doch vruchteloos, wendde zich Valkenier tot de Hooge Regering om de 70 overigen te mogen ontvangen. Naar aanleiding van een verzoekschrift van Valkenier verzocht de raad van justitie van zijne zijde aan de Hooge Regering, dat aan zijn collegie ten minste onder secretesse de papieren in quaestie ter inzage mogten gegeven worden. De Raad van Indie eischte overlegging van het verzoekschrift van Valkenier aan den raad van justitie. Valkenier kante zich daartegen met doleantien, althans zoolang de heer van Imhoff de behandeling zijner zaak in Rade van Indie leidde en in omvraag bragt, de heer Nolthenius daarover medestemde en Jongsma als secretaris fungeerde. De Hooge Regering persisteerde echter in haren eisch en in hare weigering, ondanks de verklaring

van den raad van justitie, dat hij den inhoud der bedoelde stukken althans moest kennen, om de waarde daarvan te kunnen beoordeelen, indien de beschuldigde Valkenier in „essentiele punten” zich op die papieren mogt beroepen. Niettemin leverde Valkenier op 6 Junij 1747 zijne duplick in. Hij was inmiddels sedert geruimen tijd ziek geworden en zeer verzwakt gedurende zijn detentie. In persoon kon hij niet meer „sisteren”. Na November 1747 werd hem ook de levering van papier ontzegd, zoodat hij sedert slechts ter sluik van het noodige schrijfgereedschap meester kon worden.

In den loop dezer laatste incidenten was nu ook weder de advocaat-fiscaal Roseboom afgetreden en pro-interim vervangen door Mr. Waals. Deze dagvaardde nu, tot voortzetting van het geding tegen Adriaan Valkenier, op 30 April 1748. Valkenier wraakte echter den nieuwen fiscaal, op grond dat hij te voren had geoccupeerd als civiel gemagtigde van van Imhoff c. s. De wraking werd door den raad van justitie geadmitteerd, en nu trad als advocaat-fiscaal tegen Valkenier op, H. J. van Suchtelen, die eindelijk de zaak Valkenier tegen 24 December 1748 ter rolle bragt.

Doch nu had Valkenier door zijn procureur „suretéance en statering” doen verzoeken, op grond dat hij zich in 1746/47 bij letteren requisitoriaal gewend had tot den Hove van Holland in Nederland, ter verkrijging van die documenten, welke de Hooge Regering in Indie hem had onthouden. In afwachting van den uitslag van dit nieuwe incident bleef het proces stilstaan. Behalve het proces bij letteren requisitoriaal hadden namens Valkenier zijne gemagtigden in Nederland, onder leiding zijner bloedverwanten en vrienden, en onder dezen waren invloedrijke personen, als zijn zwager Cornelis Hop en de advocaat te Amsterdam Mr. Joh. van der Voort, een proces ten civiele voor den Hoogen Raad te 'sGravenhage aangelegd tegen van Imhoff c. s. en tegen de Oost-Indische Compagnie, tot opheffing van het arrest op de goederen van Valkenier geslagen.

Deze civiele processen liepen voorloopig ten gunste van Valkenier af. Doch Valkenier zelf werd voortdurend ziekelijker in zijne gevangenis. Uit zijne brieven aan C. Hop bespeurt men dat de levenslamp uitging.

Eindelijk kwam de onbewuste dood. Hij zou over de beide vijanden het vonnis uitspreken. Op 1 November 1750 overleed van Imhoff en acht maanden later, op 20 Junij 1751, ook Adriaan Valkenier. De één stierf op zijn hoogen zetel van opperlandvoogd, de ander blies den adem uit in den kerker, waarin hij negen en een half jaar preventief had doorgebracht.

De dood en het tijdsverloop verzoende veel, nam althans vele scherpe kanten weg. Het lijk van Valkenier werd eerlijk, doch zonder „honneurs” ten grave gebragt, en in 1755 werd op last der Heeren XVII verklaard, dat „de criminele actie tegen Valkenier door den dood was geaboleerd”. Kort daarna werd zijn wapenbord in de kerk te Batavia opgehangen.

In 1758 kwam niettemin uit Nederland de last, dat eene civiele actie door de Comp. tegen den boedel van wijlen Valkenier, staande te Batavia onder een *curator ad lites*, moest worden aangevangen tot schadeloosstelling van de Comp. Maar de zoon van Valkenier, Adriaan Isaäc, regerend schepen van Amsterdam, zat van zijn kant ook niet stil en de Oost-Indische Comp. achtte het ten slotte raadzaam, met dezen in onderhandeling te treden over eene dading.

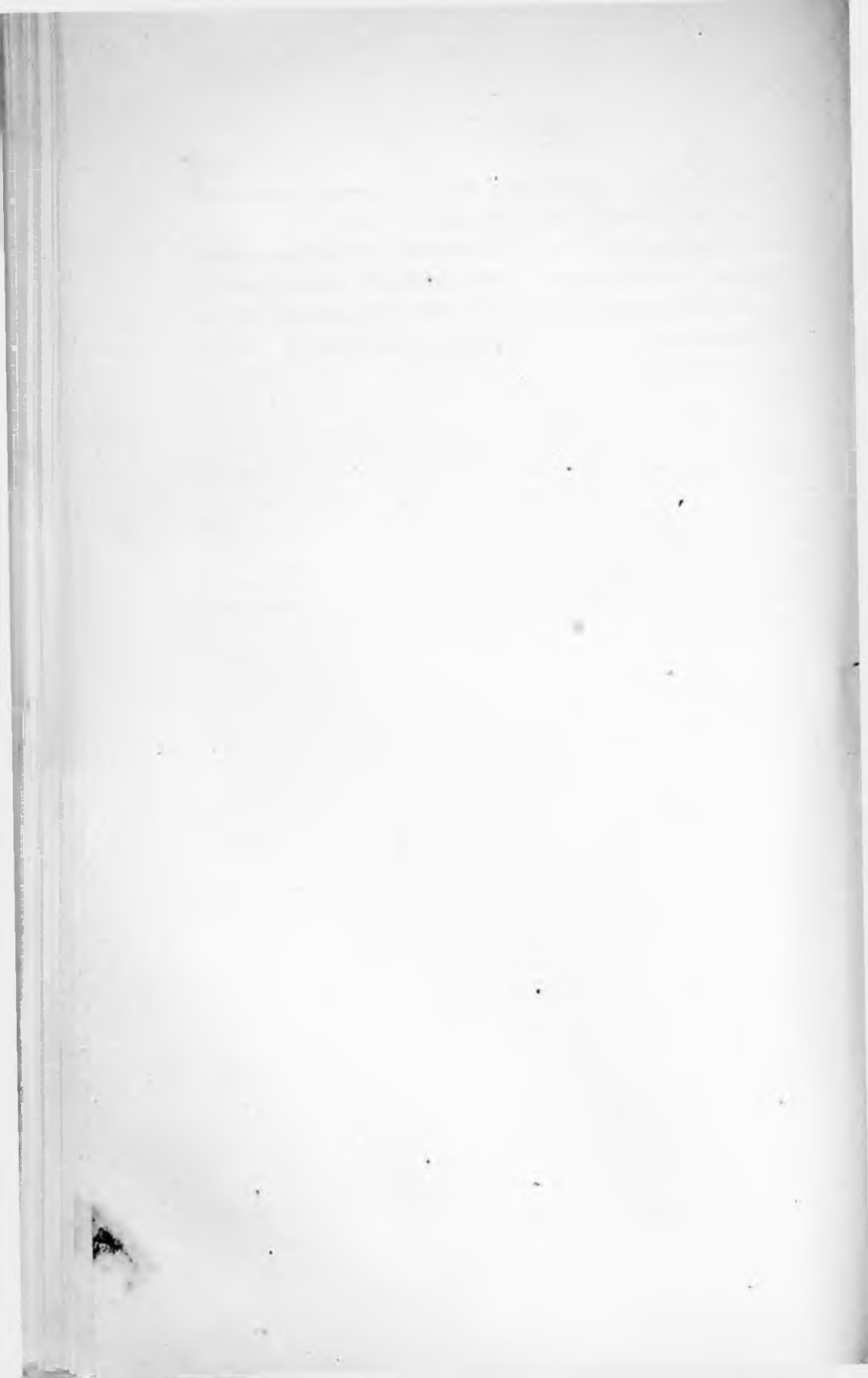
Op 27 en 28 April 1760 kwam eindelijk eene acte van accoord, „transactie en renuntiatie” tusschen partijen tot stand, welke bij willige condemnatie van den Hoogen Raad van Holland op 2 Mei daaraanvolgende werd bekrachtigd. Bij dit accoord transigeerden partijen en verbond zich de Comp. tot betaling aan Adr. Isaäk Valkenier van eene som van 725000 gulden, waarvan 125000 gulden in contanten en de overige 600000 gulden met recepissen, rentende 3 % over twee jaren ten laste der Oost-Ind. Comp., kamer Amsterdam, moesten worden voldaan. De zoon van Valkenier daarentegen „renuntieerde” van alle

verdere aanspraken op de Comp. hoe ook genaamd, en daarmede nam de ellendige zaak van Valkenier een einde ¹.

Met de menschen, die in dit drama eene rol hadden gespeeld, verdwenen ook de hevige hartstogten en de vijandige gezindheden daarbij opgewekt; maar de bloedvlek in het geschiedboek der Nederlanders in Indie, kon geen „willig decreet” tot nog toe uitwischen.

1 Ik werd tot het leveren van dit overzicht van het proces tegen Valkenier, in staat gesteld, door kennis te nemen van eene menigte papieren, zoo in het Rijksarchief aanwezig, als uit de familiepapieren van Valkenier, mij hoogstwelwillend door den Heer Mr Herman J. van Lennep te Amsterdam medegegeeld.

Men vergelijk hiermede een zeer belangrijk „Overzicht der criminele procedures voor den Raad van Justitie te Batavia, gevoerd tegen den gewezen Gouverneur-Generaal A. Valkenier, c. s.” door den Heer Krabbe, destijds adj.-kommies, thans referendaris bij het Ministerie van Kolonien, in het Tijdschrift van Neerl.-Indie, 8e jaargang, tiende aflevering, 1846. Op sommige belangrijke punten verschillen echter de mededeelingen in dat overzicht met de door mij geraadpleegde stukken.

Brieven en papieren van de Hooge Regering in Indie,
bij het Opperbestuur in Nederland ingekomen, en
eenige aanschrijvingen door het Opperbestuur
naar Indie gezonden.
(1717—1743.)

- I. De Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll ¹
en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der
Gen O. I. Comp. (Heeren XVII.)
-

Batavia, 30 November 1717.

Edel Hoog Agtbaren, enz.

Dat de retourschepen, enz.

Java's Oostkust. In plaatse van den Capitain en gesaghebber deser
custe, Caspar Hertogh, die by de Samarangse missive van den 28
April, deses jaars om syn klimmende jaren en tocnemende debili-
teyt syne verlossinge heeft versogt
hebben wy om zyne taalkunde en bequaamheyt tot handelingen met
den inlander wederom aangesteld den koopman en Cheribonsen resident
Joan Frederik Gobius, daarvan in desen meermalen sal moeten werden
gesproken en denselven op dat comptoir (Cheribon) weder laten ver-
vangen door den koopman en eersten administrateur tot Samarang,
Arnoldus van Tets, dewelke in den gemelden synen dienst van eersten
administrateur is vervangen door den resident van Japara, Gerard van
Kervel, die dat comptoir op onse ordre weder heeft getransporteerd
aan den gewesen Cheribonsen seconde, Josua van Arewyne.

Het gesantschap van den Sousounhouang Pacabouana, ² waaraf
gewag gemaakt is, by onsen jongsten aan UEd. H.Agtb. van den 23

¹ Op 17 November 1713 was Christoffel van Swoll aan A. van Riebeck, die
overleden was, als Gouverneur Generaal opgevolgd.

² Zie deel VIII (V) bladz. CXLJ alwaar eene fout is ingeslopen op regel 10,
waar in plaats van 1718 moet gelezen worden 1717.

Maart deses jaars, is den 8 July daaraan ter deser uwer Ed. H.A. hoofdplaatse verscheenen en met de vereyste solemniteyten gerecepieerd, bestaande in de Tommagons Carta Nagara, voormaals tweede ryksbestierder en Tsitra Soema, groot Gouverneur der Oosterse stranden, nevens den Gouverneur van Batang, Poespa Nagara en den ingabey Praya Hita, onder-Gouverneur tot Patty, door wien op hare receptie aen ons wierd toegebracht een missive van gem. Vorst, waarby na dato op den 7 der gem. maand ook nogh hebben overgegeven een ampele memorie, tot nader vertooninge van des Sousouhounangs intentie in hare afsendinge, die ten voornaamste bestond, om ons bekend te maken, dat alsoo de gebroeders regenten van Sourabaya en Lamongan nevens den pangerang Tsjacraningrat op het cyland Madura, nogh bleven volharden in hare ongehoorsaamheyt en weygering om haren pligt te volbrengen en ten hove by den Vorst te verschynen, zyn geduld ten eynde gelopen en hy geresolveerd ware de eerstgem. broeders uyt hun gesag te verstooten en daartoe een ander uyt zyn voornaamste en getrouwste Ministers of Mantrys aan te stellen en gemelte Pangerang tot reden te brengen en dat de Vorst daertoe alleen niet magtig zynde, 's Comp^s. raad en bystand was versoeckende, na de bekommeringe, die ons dat werk al voor lange en sedert den jare 1712 gegeven hadde en wy ook betoond hebben by diverse onser voorjarige brieven en wel in het breede by onsen jongsten van den 23 Martij pass^o. wanneer wy dat gesantschap reeds te genoet sagen.

Het presente gebrek aan schepen en manschap en insonderheyd aan schepen, waaraf reets meer als t'ener plaatse in desen brief gewaagd is en 't geen dagelyks nogh meer en meer schynt te willen toenemen, in sooverre dat men, na 't gene deser dagen omtrent Palembang is voorgekomen, moet bedugt zyn den dienst van UEd. Ho. Agth. zyn beslagh hier te lande niet sal kunnen worden gegeven, heeft ons de deliberatien over voorsz. aanbrengen en versoecken geheel moeijelyk gemaakt, want den Sousouhounang in zyn voornemen te wederspreken als off hy daarin ware geweest, ongefondeerd, konde niet geschieden, omdat zyn regt meer als te groot was, en hy zyn geduld tegens rebelle onderdanen ook buyten en boven de gewoonte der Vorsten van dese landen omtrent deselve gerekt hadde, en hem de begeerde hulpe op voorsz. gebrek te ontseggen, scheen ruym soo ondienstig omdat daardoor niet anders soude hebben kunnen worden

veroorzaakt, als voorsz. ongehoorsame onderdanen in hare halsterrigheyd aen te zetten en den Vorst den moed te doen vallen, en daarby in beyde te verminderen hare agtinge voor 's Comp^s. vermogen en wapenen, een saake vooral ondienstig omtrent den inlander, die hier omtrent zyn gezeten, dogh sal onse nu overgaande aparte resolutie van den 3^e Aug^o. deses jaars UEd. II.Agtb. in den vereyste omstanden en wat breeder konnen aantoonen, hoe wy uythoofde van ged. gebrek dan wel genootsaakt zyn geweest te besluyten tot het kiezen van een middelweg, namentlyk het regt van den Vorst tot straoefening tegen syne rebelle onderdanen niet tegen te spreken, maar te erkennen; dog ons met eenen ook te gelaten als of wy het niet onmogelyk aansagen, gem. weerspannige regenten nogh te doen overreden en te bewegen tot haren pligt van onderwerping en gehoorsaamheyt en wy daarom best en noodigh agteden, alvorens op zyn Maj^{ts}. versogte hulpe te besluyten daarvan een preuve te doen nemen, door het afsenden van den nieuw aangestelden gesaghebber Joan Fredrik Gobius, eerst aan Zyne May^t. tot Cartasoura en vervolgens aan ged. regenten in den Oosthoek en also na vermogen 's Comp^s. naaktheyt nog bedekt te houden en voor beyder oogen te onttreken, ondertusschen dat men soude tyd winnen tot het erlangen van meerder volk so uyt het Vaderland als den Mallabaarsen treyn, als die het aanstaanden jaar onder des Heeren zegen een tydig eynde mogte bekomen.

Wy hebben hierna dan ook gerigt ons antwoord, dat de Vorst met voorn. syne gesanten is toegeschikt, wanneer sy den 20 Aug^o. deses jaars voorsien van de vereyste wedergeschenken, weder voor den Vorst zyn gedemitteerd en afgevaardigd, uysterlyk weltevreden en voldaan, hoewel dat van den eersten gesant niet soo wel is te denken, als van d'andere, omdat hy by meer als eene gelegenheyt in de verhandelinge genoegsaam, hoewel bedektelyk betoond heeft, dat hy de man was, aan wien de Soudouhouang voornemens was het opzigt over de Sourabayase landen te defereren en hem dienvolgens een ander besluit aangenamer en voordeeliger zoude moeten zyn geweest. Met of nevens de gem. gesanten hebben wy per de fluyt Oestgeest en de Chaloepe 't Casteel Batavia ook tegelyk geëxpedieerd den gem. nieuwen gesaghebber Gobius, om, wanneer na het voorwaard genoteerde, den gesaghebber Hertogh soude hebben afgelost, de reyse over Cartasoura na den Oosthoek te ondernemen en onse intentie by

ged. regenten des mogelijk te volbrengen, daertoe door ons voorsien zynde van een aparte memorie, die agter of nevens het afgaande Indias briefboek ingeschreven is en overgaat om door UEdh. desgelievende nagesien te kunnen worden.

Ons (is) by het apart schrijven van gem. Gobius van 16 Oct. pass°. gebleeken dat syne reyse by den Sousouhouang voorspoedig is geweest en dien Vorst sig seer inschikkelyk betoond heeft, schynende hy Gobius, die van Cartasoura weder tot Samarang gekomen was en syne reyse van daar na den Oosthoek en Madura eerst stond te ondernemen, sigh van zyne verrigtingen aldaar meer te beveloven, als wy ons kunnen verbeelden, dan men te gemoet magh sien van die verherde en wrevelige regenten, die niet alleen hebben durven onderstaan hare gebuurvolken tot Grissé, medeonderdanen van den Sousouhouang met zooveel bitterheyt formeel te gaan beoorloogen maar ook besendingen te doen aan vreemde volkeren, om die in haar belangen te wikkelen en daarvan hulpe tegens haren wettigen Heer, den Sousouhouang te bekomen, sooals die van Sourabaya en Lamongan en mogelijk ook die van Madura gedaan hebben by die van Baly en Balemboangan, die desen jare in den Oosthoek tot Passarouang en daaromtrent met een kloek aantal van hare volkeren een groote figuur geslagen en veel beweging gemaakt; maar egter geen groote schade veroorzaakt hebben behalven dat ook den prins off pangerang van Madura heeft derven onderstaan in één en denselven tijd, een besendinge aan ons te doen en onse bescherminge te versoeken onder een hoge betuyginge van syne gehegtheit en trouwe aan den Sousouhouang Pacabouana en een andere aan den Sultan van Bantam, om die in syne belangen te wikkelen; dat wy gedagten Sultan, om hem niet te laten misleyden, het noodige hebben laten voorhouden, wordt in het vervolg onder die materie gevonden.

Adepatty Djajaningrat tot Peccalongan (schijnt) nog al met goeden yver te behertigen de koffycultuur in zyn district, als hebbende het jaar 1715 maar 108 R en a°. 1716, 344 R ; dogh nu jongst door syne afgesondene een soet partytje van 768 R uyt syne pacalonganse plantagie, alhier doen leveren, buyten nogh een ander partytje van 12 R tot een monster uyt syne tweede aangelegde plantagie in de landen van Limberawa. Wy hebben hem daarop

het vereyste berigt by ons antwoordschryven laten toekomen en geanimeerd tot verder voortganck in synen yver tot dat goede werk, soosals men ook daartoe alhier heeft aangeset des Sousouhoungs gesanten, speciaal den Tommagon Poespa Nagara van Batang, die ons almede tot monster hadde toegebracht een partytje van 46 R

Tot Cartasoera, daar het de Commissaris Knol a°. 1709 met het uytdceelen van veele jonge boompjes mede gercecommandeerd had in te voeren, wierd pas een enkel boompje meer gevonden buyten 's Comps. thuyntje, waeruyt ons de gesanten een partytje van 31 R hebben toegebracht, die haar door het posthoudend hoofd aan ons ter bestelling aan ons waren medegegeven.

Evenals eenige jaren na den anderen is geschied, was des Sousouhoungs rykbestierder den Tommagoag Tsjacradjaja van Cartasoera aan de zeestranden tot Samarang afgekomen om te besorgen, dat aan de Ed. Comp. werd opgebracht en voldaan een jaar recognitie ryst, beloopende 800 lasten en de gecontracteerde penningen voor 's Comps. bezettinge op Cartasoura.

Met ons voorneemen en gegeven ordre om ons de Javase suykeren door de molenaars met eygen vaartuygen herwaart te doen toebrengen, heeft het nog niet veel beschoten en de aanbrengh in het geheel, sooveel bekend en aangeteekend is, daar het behoorde, maar beloopende 455 picols, daar de gestatueerde tol voor is betaald; dogh men doet ons belofte van beterschap en dat de maalders hebben aangenomen hare suykeren naar de van hier gesonden monsters, blanker en beter als bevorens te zullen opmaken en herwaarts senden, nevens een berigt wegens de beswaarnissen der suykermaalders over dat werk, waaronder dan buyten twyfel sal wesen, dat haren suyker hier niet als met merkelyk nadeel en verlies konnen aanbrenghen en leveren voor de gewone prijzen van 3 en 3½ rd^{s} . het pikol, als bevorens een geheele rd^{s} . aan pagt off tol hebben betaald en daarby gedragen de onkosten en huren der vaartuygen, waarmede deselve herwaart moeten doen voeren, daar mogelyk by de naaste verpagting tot eenige vermindering op sal worden gereflecteerd.

Onsen eysch van houtwerken voor den ommeslag van Batavia en andere buytencomptoiren, heeft men nevens ons schryven van den 15 Maart jl. naar Samarang geschikt en gelast na gewoonte ter versorging over de houtcomptoiren te verdeelen

sullende de tijd in het vervolgt leeren, hoeverre men aldaar onder 's Comps. bosgangeren en de domme Javaanse houthakkers sal kunnen gangbaar en opvolgelyk maken de voorschriften en aanwysingen, die men haar van hier heeft toegesonden om het sware hout wat meer te mesnageren en te nutte kappen, als men tot nog gedaan ofte geobserveert heeft zynde de Cheribonse bediendens, daarmede van bedeed en gelast hun daarna sooveel doenlyk te rigten dogh voor den een en den ander wat laat, dewijl de bosschen daar en meest alomme op Java sooverre zyn uitgekapt, dat niet als seer diep te lande met extreme moeijten voor den inlander, sware houten zyn te vinden.

Cheribon en de Preangerlanden. Onder Java's oostcust reeds beschreven en vermeld zijnde, de verwisseling van den resident deses Comptoir als ook de verplaatsing van den boekhouder sal men dat te deser plaatse niet ropeteren; maar wegens de princen van dit ryk vermelden, dat deselve in het uysterlyke continneren by een onderlinge ruste, dog egter niet buyten innerlyke verdeeltheden ende wille om den anderen een voordeel af te zien en eygen gezag te vergrooten. Door den Bantansen Koning zyn dezen jare na Cheribon weder diverse bezendingen gedaan, waarvan ons niet anders is voorgekomen, dan dat gestrekt soude hebben tot het bemagtigen van ryst en mooie paarden, mitsgaders tot het bezoeken van de Cheribonse oude Astance of begraafplaatse der gewaande oude Mahummedaanse heylige en eerste stigter eener secte op dit eyland, egter is by reïteratie gelast te letten op andere handelingen, die onder dien dekmantel aengelegd en uytgevoerd soudén kunnen worden.

Buyten een goed getal opgepakte swervers en fugative slaven, heeft men ons desen jare van dat comptoir ook toegezonden 3 crimineele delinquenten, enz.; maar het agterhalen van den moordenaar Wira Troena alsmede by voorgem. jongsten aan UHAgth. vermeld, heeft tot nog niet willen gelukken, onaangesien den ernst, die daartoe door ons en den Sousouhoung Paeoebowana is aangewend maar ontdekt zynde dat den Ingabey Poespa Nagara, regent over het landschap Bodjong Lopang, dien moordenaar uyt een soort van jalousye, tot dat schelmstuk aangeset en omgekogt soude hebben, is denselven nevens eenige anderen in

versekering genomen, en voor de Preanger Jaxas of regters ter judicature gesteld, dog door deselve wat slap behandeld en tot geen confessie gebragt hebbende konnen worden, hebben wy best geagt dien ondeugd met eenige syner medepligtigen voor al haar leven van Java en na Banda te verbanden en weg te senden, soo als te sien is by ons resolutieboek onder den 11^{en} May deses jaars, zynde dese saake in dies omstandigheden breeder te zien, by de aankomende Cheribonse brieven van den 2^{en} May enz., daar ons voor het verdere met eerbied aan gedragen en UEdh. ook by sullen ontmoeten onse dispositie in het opdragen van het gesag over voors. landschap Boedjong Lopang aan den eersten ombol of onder-regent Ingabey Warga Nalla, om het goed getuygenis van synen yver en voor 's Comps. dienst, met uytshlytingen voor altyd van de Croangse depatty Panata Jouda en die van zyn huys, onaaugesien het regt, dat hy vermeent daarop uyt een oude verslete gifte van een der oude Javase grootvorsten aan zyne voorouders te hebben, omdat men den invloed van zyn gesag, in de Preangerlanden, voor derselver ruste, te meermalen ondienstig en daarom ook noodig geagt heeft hem en de synen binnen de Craoangse limiten voor het aanstaande te bepalen, tot afsnydinge van nieuwe of nadere verwerringen, sooals blykt by voorm. ons besluyt van den 11^{en} May deses jaars, enz.

Bantam. Sedert, enz.

By de gewisselde brieven tusschen ons en de Bantamse bedientens sullen UEdh. Agtb. gelievende konnen bespeuren, dat men werk heeft dien Vorst allesints voldoeninge te geven in zyne veranderlykheden en grillen.

Voorwaart by de materie van Java is UEd. IIA. verdoond, hoe men sig bevond, tusschen hoop en vrees, wegens den uitslag der besendinge van den nieuwen gesaghebber Joan Frederik Gobijs by den pangerang Tsjaeraningrat op het eyland Madura, ende de regenten van Sourabaya en Lamongan, om haar was het mogelyk nogh te overreden tot haren optogt ten hove en Java alsoo by de voorgaande ruste te conserveren, dewyl wy daarvan soo goede verwagtingen niet konden maken als de gem. gesaghebber in syne Commissie by den Sousouhounang ontmoet was en hy sigh wegens ged. regenten verbeelde.

Men heeft sedert op den 19 deser met de chaloepe 't Casteel Batavia waarmede ged. gesaghebber Gobijs na den Oosthoek geweest en ver-

volgens tot Samarang teruggekomen was, ontvangen het gemeen en apart schryven van hem en den raad tot Samarang van den 13^{en} bevorens, by die brieven, die in afschrift hier benevens gaan of wel het apart schryven van hem Gobius, sullen UEd. hoge Agtb. omstandig vernemen zyn verrigten by ged. regenten van Madura, Sourabaya en Lamongan en dat zy alle niet als na veel persuagiën en het nederleggen van hare swarigheden gebragt hadden kunnen worden tot het accepteren van des Sousouhonnangs schriftelyk pardon, en tot het aannemen by schriftelyke belofte om de hofreise na Cartasoera te ondernemen, mitsgaders dat de regenten van Lamongan en Grissée niet als na veel moeyte, door hem met den anderen waren bevredigt en d'een den anderen belofte gedaan hadde malkanderen niet meer vyandig te biegenen maar den 23 en 24 deser ontving men met twee expresselyk daartoe afgesondene prauw majjangs of vissersvaartuigen een nadere gemeene en aparte missive van den gesaghebber en raad tot Samarang van den 20 bevorens, waarby ons werd bekend gemaakt, dat die huychelende Sourabayase regenten al kort na het vertrek van hem, Gobius het masker geligt, een kloek getal van wel 1200 Balyers ingeroepen en door dezelve met de volkeren van Lamongan, de stad Grissée hadden doen bestormen, inneemen en totaal verstruereeren en verbranden met bedugtinge voor verdere onderneemingen en successen, die de Sousouhounang buyten 's Comps. hulpe onmagtig soude zyn te stuyten en mitsdien vereyste hoe eer hoe liever de vereyste hulpmiddelen derwaerts te bestellen, om den verderen voortgank van dat vuur te stuyten of dat men anders in korten dien geheelen Oosthoek in vlam en Java in de uytterste verwerringen bevinden soude, na 't gene breeder gesien kan werden by gedagte missive van den 20^{en} deser, die even als de voorgaande van den 13 bevorens nevens desen tot UEdh. werd overgesonden.

Wat wy na den ontfang van laatstgen. adviesen daarover op 23, 26 en 27 deser reeds besloten hebben, kan blyken by de nevensg. extracten uyt de resolutien van gem. datums, aan dewelke men sigh met eerbied sal gedragen, dewyle de tyd niet toelaat daarvan in desen meer te seggen, dan dat men soo spoedig als het sal wesen by te brengen, derwaart staat te depecheren een nomber van 300 à 350 Europese en 4 à 500 inlandsche militairen, neven 250 zeevarende om het gebrek of schaarsheyt van Europese militairen tegemoet te

komen en te bedecken, zynde ook wy wyders verstaan den opperkoopman en gesaghebber Joan Frederik Gobijs het werk vooreerst aan te bevelen en toe te vertrouwen, dewyl niemant onder de leden deser tafel genegen en bequaam gevonden heeft kunnen werden, om dat werk aan te bevelen.

II. Joan Frederik Gobijs en Raad aan de Hooge Regering te Batavia, dd Soerabaya 23 January 1718. (Uittreksel.)

Onze laetste was dd. 11 deser uit Japara, waarna Commandeur Gobijs sig ten eersten met zyn byhebbende manschap op 't jacht de Avonturier begaf, en daarmede met de andere 2 schepen en mindere vaertuygen na den Oosthoek onder zeyl ging en de afgezondenen van den pangerangh Tsacraningrat tot Madura, Demang 'Tirta Marta tot zyn meester terug liet keeren met den parnaekan Intje Coëng, welke laetste op den 15^{en} deser tusschen Toeban en Sidajoe by den Commandeur aan boord kwam, medebrengeude de Madurese ingabeys Tirta Laxana en Tanda Wirapaxa, die aen ons soodanig verhael gedaen hebben als het nevensg. copia relaes van haer komt aen te toonen ende aengesien de Commandeur daernevens voorgekomen was, dat hy 1 à 2 patsjallangs klaer had liggen, om met vrouwen en kinderen daarmede naer den Koning van Bantam te vlugten of anders sig by den vyand tot Toeban te begeven, soo heeft deselve voorm. twee personen aanstonds weder afgesonden, aen gem. Pangeran met een kleyn open briefje aen hem, denselve daerbij nogmaels beleefdeleyk radende, sig by den Commandeur aan boord te vervoegen, indien hy waerlijk soo als hy successivelyk voorgaf, de Ed. Comp. tot syn behout genegen was getrouw te zyn.

Daags daaraan verschenen by meergem. Commandeur en krygsoverste Gobijs op 't jacht de Avonturier de twee egte vrouwen van Tsjacraningrat gen^l. Radeen Ajoe Wetan en Radeen Ajoe Kileen, mitsgaders zyn dogter Radeen Adicara getrouwd met den jongen Radeen Pama-kassan en zyn schoonsoon Radeen Ramidipoera met gevolg, die ons bescheyden, dat des daegs te voren, des pangerans broeder Radeen

Soeriadiningrat gesterkt met de Sumanapse en Pamakassauze wapentorsers op Tondjong voor den Dalm van meergem. prins verschenen waren; hy pangèran sig tegens die magt niet bestant vindende met syn vrouwen en kinderen na strant gevlugt was, met intentie om sig op een van de vier binnen 't gat van poulo Mangaray ten anker liggende 's Comps. schepen te begeven en syn leven aldaer te salveren, op welk berigt de Commandeur Gobius ten eersten een briefje afvaardigde aan den Capitein Dominicus Pasques de Chavonne en raad, met ordre, dat, soo de pangeran Tscacraningrat sig aan zyn boord mogt bevinden ofte nog mogte komen, hem met zyn vrouwen en zoon onder vereyste voorzigtigheyt over te nemen en onder goede agtgevinghe op deselve en nadat al haar geweer afgenomen en secuur geborgen soude zyn, aan boord te laten tot de komste van ged. krygs-overste Gobius, ondertusschen dat de hiervoren gem. 9 personen aen den Tommagong Tscacradjaja wierden overgegeven.

'Snagts omtrent 11 uren voor Poulo Mangeray ten anker liggende, quam de schipper van de fluyt, de Vis, nevens den ondercoopman Adriaan Ploos van Amstel, met de schuyt aan boord, berigtende aan den Commandeur, dat veelgemelde pangeran Tscacraningrat even na den middag met een syner vrouwen, syn oudste zoon Radeen Tommagou Tsjaeranagara en een zyner broeders Radeen Kangsa aen de fluyt Oestgeest was gekomen, nadat sig alvorens aen den Capitain de Chavonnes en de andere presente vrienden verklaart had, dat hy een vrind van de Ed. Comp. en dien dag door zyn broeder Soeria diningrat verjaegt was, op welke verklaring men haer had laten overkomen en minnelyk onthaeld, mitsgaders dat kort daerna, de voorgen. Radeen Soeria diningrat met een briefje van den Capⁿ. Lieut. van der Lely aen den Capit. de Chavonnes, op 't selve schip komende, sonder te weten, dat de door hem verjaegden pangeran daerop was, den voorn. zynen zoon Sasranagara, die op 't half dek was, soodanig ontstelde, dat aanstonds, terwyl de Captⁿ. de Chavonnes met den raed in des schippers camer vergadering hield, zyn kris trok en *amok* riep, kwetsende den vaendrager François Larose aen zyn regterhand, dog die hem, na wat worstelens, zoodanig met zyn houwer trof, dat op 't dek viel en van kant gemaakt wierd; middelerwyl dat zyn vader Tscacraningrat in de kajuyt op dit geraes mede gaende raekte en met zyn krits den schiltwagt voor de kajuytsdeur een steek door 't

dikste van zyn been gaf, dat de andere teffens gequetst wierd, wacrop meergem. Chavonnes sig met de degen in de vuyst van 't halfdek de agtertrap af na beneden begevende, in 't afklimmen, door denselven (Tsaeraningrat), soodanige twee wonden wierden toegebracht, als nevensg. verklaring van den eersten chirurgyn aantoonen, dog dat gem. heer de Chavonnes, des ongeagt syn aanvaller in dier voege gequetst had, dat dood ter neder was gevallen.

Den 17^{en} 's morgens ontving de Commandeur Gobius een briefje van den Capt. Rooseboom en treinm^r. van Vliet, waarby sy het overlyden van ged. Captⁿ. de Chavonnes 's avonds te 11 ure bekend maekten.

Dikgem. Commandeur Gobius op de fluyt Oestgeest gekomen zynde resolveerde men met de gantsche vloot voor de Sourabayase rivier onder Grissé aen te doen, omdat de Commandant van der Lely ons berigt had, dat de Sourabayase rebellen met alle hare magt op de passebaen in wapenen stonden om 's Comps vesting aen te tasten omdat er volgens de algemeene tydingen op Grissé weynigh tegenstand te vinden soude wezen, alsoo die plaets door de rebellen meest verlaten en maer met weynige Baliërs beset was, invoege men ook goed vond onse magt in 3 brigades, twee van de militie en een van de marine, te verdeelen, en die te laten commanderen door den Koopman Gerard van Kervel en de Capt. Harman Vlek en Andries Rooseboom, synde de landing met gem. troepen op den 19 deser met veel succes sonder vyand, seekerlyk afgeschrikt, ontmoet te hebben in goede ordre geschied, dog wy hadden ons naauwlyks op het pleyn voor de vesting alhier in ordre gestelt of men wierd tot drie keeren toe, door den vyand gealarmeert en meest den geheelen nacht in beweging gehouden, hoedanig sy ons nog dagelyks doen, met het uytvallen van eenige hunner troupen en 't losbranden van canon en diverse bassen, tgunt wy nog voor eerst blyven aensien, omdat de vyant gezegd werd over de thienduysend wel gearmeerde mannen sterk te zyn en dat zy haer met steene muuren gefortificeert en overal op den toegang van den Dalm geschut geplant hebben, nitsgaders omdat al onse artillery nog niet aen lant en des Sousouhoungangs magt hier nog niet verscheenen is; alhoewel wy na hare komste niet sullen wagten; maer ten eersten soodra de Madurese, Sumanapse en Pamakassanse wapendragers, die wy binnen 2 à 3 dagen

te gemoet sien hier gearriveert sullen zyn, de rebellen met vigeur sullen aentasten, waartoe de noodige toestel reets gemaakt en de weg na de passebaen door het in brand steken der aen weersyden staende huysen, wat ruymmer gemaakt werd, om haer des te beter te kunnen naderen, verhoopende dat de Almogende ons met de overwinning sal bekroonen.

Hiervoren is vergeten te seggen, dat de Tommagon Tsiacradjaja met den Commandant Gobius op den 17^{en} deser op de fluit Oestgeest komende, de hoofden van den omgebragten pangerang Tsiacraningrat en zyn soon Tsiacranagara liet afkappen en de rompen in zee werpen, mitsgaders den radeen Rangsa, des eersten broeder, die in tyts door het scheepsvolk syn krits ontveldigt en in de boeyen geset was, des andren daags 's morgens met ons goetvinden door kritssteeken ter dood liet brengen en voorts meede sonder hoeft in zee werpen, sulende de afgekapte hoofden met vrouwen en kinderen van gem. Tsiacraningrat door ged^{te}. Ministers den Soesoehoenang toegesonden worden, volgens de Javaase costumen. Ook syn by veelgem. pangeran in een kistje gevonden 2000 harde mexic. realen, item drie kritsen met gouden pondocken en eenige kleedjes, enz.

In plaatse van den overl. Cap^u. de Chavonnes, wiens lijk alhier met fatsoen na tyt en plaatsgelegenheit ter aerde is besteld, hebben wy op den 20 deser in Rade goetgevonden de brigade, welke de Coopman van Kervel in de landing opgevoert en tot dien tyt toe gecommandeert heeft, voortaen te laten commandeeren door den Capt. Lieutenant Stephanus van der Lely, onder den titul van Capitain, enz.

.

III. Joan Frederik Gobius (alleen) aan de Hooge Kegering te Batavia, dd. Soerabaya 23 January 1718.

By de thans afgaende gemeene brieff zal UHE. blyken onse landingh tot Sourabaya, mitsgaders dat van meeninge zyn de rebellen, zoodra de Maduresc, Sumanapse en Pamakassanse wapentorssers hier zouden aangekomen zyn met vigeur aen te tasten, dogh vinde my verpligt

hierby te noteren, dat gemelde Sourabayase rebellen al hare magt van de stranden en binnen 's lands herwaarts ontboden hebben om ons gelyckelyk te attacqueren, welke troupen volgens de gerughten, reeds in aanmarsch zouden zyn, 't gunt zoo zynde, zal men genoodzaakt wesen, des Sousouhounangs leger onder de twee strandgouverneurs Djajaningrat en Tsitrasoema alhier af te wagten, eer men tegens haar iets sal komen te ondernemen, alsoo ik het ongeraden vinde 's Comps. troupen alleen tegens soo grooten getal geresolveerde volkeren in de waagschaal te stellen. Ondertusschen is het eene goede saek, dat de pangerangh Tsiacraningrat uyt de weerelt en het lant van Madura in rust is, vermits wy nu van daer in plaetse van tegenstant alle hulpe en bystant te wagten hebben, synde de radeen Soeria diningrat, die met de goede Madurese ingezetenen gemelde Pangerang verjaagt heeft de Compagnie nae uyterlyken schyn, zeer genegen en volgens syne uytinge bereyd om alles daervoor op te zetten, in vertrouwe dat UHE. en de Sousouhounang sulx erkennen en hem met het gezag op Madura begunstigen zullen, waertoe ik hem goede hoope gegeven en beloofd hebben, hem daaromtrent behulpsaem te zullen zyn, ingevalle hy in zyne trouwe en yver voor den Sousouhounan en d' Ed. Comp. blyft volharden, 't gunt den tyt leeren zal.

Gisteren ontving ik van Sumanap twee ola's waervan d'afschriften hier ingesloten zyn, zynde d'eene van den jongen radeen Aria Tsja-cranagara en de regenten syne voogden aldaar en d'ander door den Balemboangsen regent Sanga Patch Janing Jajastra aen den Chinees Sabandaar tot Sumanap gerigt, tot waarschuwing, dat die van Boeliling met dit presente maenligt met twee duysent Balyers de Sumanappers en Pamakassanners souden komen bezoeken, om dezelve mede in haer belang te trekken, te weten, om de Comp^{ie}. van dese cust te dimoveren of haer anders het allereerste te verdelgen en uyt te roeyen, welke waerschouwinge veroorsaeken zal, dat men van die plaetsen de verwagte hulpe niet erlangen zal, aengezien zy haer zelfs voor den inval van zooveel Balyers, sooveel mogelyk zullen tragten te secureren.

De vrouw van den pangerang Tsiacraningrat met hem op het schip Oestgeest overgekomen, heeft my bekend, dat voorn. haren man niet alleen eene besending aen den Koning van Bantam gedaen, maer dien vorst ook beloofd heeft, 100 lasten ryst te zullen leveren, ingevalle

deselve hem met volk om tegens den Sousouhounang te vegten wilde assisteren, mitsgaders dat gemelte Bantamse vorst hem pangérag, op die presentatie 1000 man toegesegt en beloofd had, binnen korte te sullen leveren. Ook is my berigt, dat de Soerabayse hoofdrehel Aria Djaja Poespita geresolveert is, niet te vlugten voor 's Comps. magt, maer deselve manmoedig af te wagten en sig op de passebaen dood te vegten, waarvan eerstdaags de proef genomen sal werden.

.

IV. Joan Frederik Gobius en Raad aan de Hooge Regering te Batavia, dd. in 't leger gecampeerd tot Soerabaya den 11^{en}. Febr. 1718.

Zedert onse onderdanige laatste van 23 January resolveerden wy, daags daaraan, om de zeeplaats Ampel omtrent $\frac{1}{4}$ uur van 's Comps. vesting in 't oosten gelegen zynde, van groote omtrent een uur in 't rond en met verscheyde steenmuren omringt, door de vrye Macassaren en Maleyers onder de Capiteynen Daïn Mattara en Intje Tenga, met de Madurese wapentorssers te zamen, omtrent 1000 copen sterk, te laten aantasten, omdat volgens de berigten die plaats met weynig volck door de vyanden beset was en de ryxbestierder Tsjaeradjaja seyde sikh te verbeelden de besettelingen, wanneer se door de onsen aengetast wierden, tot ons soudén komen overloopen, inwoege wy dan op den 25^{en} January 's morgens met den dagh de gementioneerde troupen over deze rivier lieten trekken en na Ampel voorsz. afgaan, welke sy oock binnen een uur tyds kloekmoedigh overmeesteren, den vyandt op de vlugt sloegen en alles in de asche leyden, zynde in die actie, maer eenige weynige Maduresen gequetst geworden, niettegenstaande sy uyt een groot vuur uyt bassen en snaphanen hebben moeten doordringen, dogh eghter zyn er geene van de ingesetenen, volgens 't gene de Tommagon Tsjaeradjaja daarvan gedagt had tot ons overgekomen; maar alles gevlugt.

Onder het attacqueren van Ampel lieten wy eenigh canon planten om daarmede de passagien langs welke de vyand die van Ampel met

volk soude hebben kunnen seconderen, te bestryeken en den toegang zooveel mogelyk te beletten, gelyk wy ook eenige bommen en granaten uyt de mortieren na de passebaan wierpen om haar te doen dencken, dat wy te gelyk haar aldaar zouden komen attacqueren en deselve daardoor te doen afsien om na Ampel eenig secours te zenden. Na welke overwinninge wy aanstonds een begin maakten om den vyand tot hare werken te approcheren en onse eerste uytbreyding op den 28^{en} January klaar geraeckt en 't vereyschte canon op de batteryen geplant zynde, deed men eenige van onse troupen daar in trekken, vervolgens aen de tweede en daarna aen de derde approche met alle spoet arbeiden, dat soo gemakkelyk niet toegingh of de rebellen quetsten nu en dan uyt hare werken, de Javaanse arbeiders, schoon dezelve door ons geschut sooveel mogelyk gedekt wierden; den 6^{en} deser de laatste approche vervaardigt zynde, liet men het geschut op de batteryen brengen, inmiddels dat de Sumanapse en Pamakassanse wapendragers, die onder den Radeen Aria Adicara, synen voogt, regent Maas Pandji en Maas Sewanagara te samen 1700 man uytmakende, alhier aangekomen waren; waarom men des te meer haast maakte, om alles tot eene generale attaque in gereetheyt te brengen en den weg tusschen onze approches en des vyands werken soo na doenlyk op te ruymen, om haar des te beter te kunnen trefsen, werdende onder 't arbeiden soo van onse als van hare kant wacker vuur gegeven. Den 8^{en} daaraan alles vervaardigt zynde, besloot men om 's anderen daags morgens met het aanbreken van den dageraad, den vyand te attacqueren, ongeagt de geringe magt der Javanen, welke met die van Sumanap en Pamakassen geen 2000 wapentorssers uytmaakten en dat de rebellen volgens de algemeene gerugten over de 12000 Javanen en 600 Balyers sterk, mitsgaders van geschut, bassen en handgeweeren wel voorsien waren. Dus wy op den 9^{en} deser 's morgens ten half zes uuren met onse gantsche magt uyt ons campement in de approches rukten en ten eersten een begin maakten met cannonneeren en bombardeeren op en in 's vyands werken omtrent 200 treden van d' onse gelegen, waarop sy ons niet schuldig bleven; maar onophoudelyk vuur gaven onder 't welke de Javaanse magt met de brigade van den Capt. der marinen Andries Rooseboom, buyten rukten en op 's vyands pagger los gingen, dog omtrent deselve gekomen zynde, werden er eenige van onse handgranadiers en van de

Javanen gequetst en vier van d' eerste dood geschoten, 't gunt veroorzaakte dat de Javanen, byzonder die van Sumanap en Pamakassan, mitsgaders eenige van onse inlandse dienaren, voornamentl. de Comp. Balyers van den Capitain Abdul Rahim niet verder wilden optreden, hoe kragtig zy door de onsen ook aangezet wierden, overzulk wy de brigade van den Capitain Harman Vleck met nog eenige Compagniën van de brigade van den Capit. Stephanus van der Lely mede lieten buyten trecken om de mariners, soo de vyanden mogten uytvallen te ondersteunen, dog bemerkende dat de rebellen ongemeen gefortificeert en met drie dubbele ryen clappusboomen en andere sware houten wel een groot half uur in 't ronde bepaggert waren, waardoor zy met grof canon, sware bassen en snaphanen sonder stilstand op d' onsen losbranden en dat de passagien dicht onder hare gesegde werken met gragtjens en slooten gesepareert waren, mitsgaders dat er van d' onsen en de Madurese troupen verscheyde gequetst wierden en de Javaanse magt hoe langer hoe meer de moet begon te laten saken, soo vond de Commandeur en krygs-overste Joan Frederik Gobius, die overal present was, niet raadsaam de attaque te vervolgen en onse dierbare Europeanen in de waagschaal te stellen en de glory van d' Ed. Comps. wapenen aan een onsekeren uytslag te hasardeeren, waarop gemelde Commandeur, na ingenomen advys van de brigadiers, onse magt, onder het speelen van 't geschut op den vyand, in volkomen ordre liet binnen trecken en d' attaque voor desen tyd staakte, hebbende degene, welke in den laatsten Javaansen oorlog voor Bangis en andere plaatsen geweest syn, moeten bekennen, noyt soo langen en harden tegenstand ontmoet of zoo hevigen vuur van 's vyands zyde gesien te hebben.

.
 . Thans syn wy doende om onse buytenwerken nogh verder uyt te breyden en soo dicht aan 's vyands pagger te naderen, dat wy van onse batteryen, daerin konnen sien en met handgranaten werpen, om haar dan vervolgens met ons canon en mortieren soo veel te benauwen, als immer mogelyk is en dan te gelyckelyk met alle force haar in hare werken tragten te overvallen. Immiddels hopen wy, dat des Sousouhonnangs strantmagt, onder den Adepatty Djajaningrat en den Tommagon Tsitrasoema, die met omtrent 10.000 man voor Toeban leggen, by ons conjungeren zullen.

V. Joan Frederik Gobius (alleen) aan de Hooge
 Regering te Batavia, dd. In 't leger tot Soera-
 baya 11 Febr. 1718.

Buyten hetgene in den thans afgaanden gemeenen brief genoteert staat, vinde ik my verplicht UHEd. nogh apart te bedeele, dat de radeen Tommagon Soeria Diningrat, broeder van den omgekomen pangerang Tsjaeraningrat, die nu het bevel over de Madurese troupen heeft, aan my verklaart heeft, dat hy verscheyden malen voorn. synen broeder vermaand heeft, dat hy navolgens de les van haren vader den overleden Panembahan, van syn genomen besluit met de Sourabayse regenten, om tegens d' Ed. Comp. en den Sousouhounang op te staan en te rebelleren zoude aftreden. en sig ten hove verwoegen, onder vaststelling dat gem. syne vorst hem in syne reets begane mislagen zoude vergeven en in genade aannemen; dog dat gem. synen broeder hem telkens daarop ten antwoord had gegeven, dat er voor hem niets te vreesen was, vermits de Coning van Bantam, die bij de Ed. Comp. in hoge agtinge en seer gevreesd was, hem in syne belangen soude ondersteunen en door 't bysetten van volk helpen bevorderen, item dat de Comp. thans niet meer soo magtig; maar nu op syn swakste was en in de Westmousson niets meer sou kunnen ondernemen en dat sy ondertusschen, met hulpe der Balyers's Comps. vestingen tot Sourabaya en Passourouan zouden overvallen en die overmeestert hebbende, sy alsdan tegen d' Ed. Comp. en den Sousouhounang genoegzaam bestaan konden. Gemelden Radeen Soeria Diningrat heeft aan my gepresenteert en oock overgegeven het vaandel door voorn. Bantamsen vorst aan Tsjaeraningrat gesonden, mitsgaders by my gesonden den Madurees Mantry Demang Tirtajaja, die my wist te zeggen, dat hy nu omtrent twee maanden geleden, met een Demang Soeria Dipraja door Tsjaeraningrat aan den Coning van Bantam was afgesonden met een brief en dat hem mondeling belast was aan gedagten vorst versock te doen om een persiaans paard en een cameel; dogh dat den inhoud van den brief voor hem was gesecreteerd geworden, item dat hy ook een brief van den Coning in antwoord aan syn meester, gesloten in een kleyn kistje had medegekregen en dat hem nevens dien los waren overgegeven, twee vendels om aan syn

meester te overhandigen en aan hem te seggen, dat hy die vendels moest erkennen en gebruycken tot een teecken van des Sultans ware genegentheyt tot hem en dat hy hem als een broeder beminde, waarop hy sig volkomen konde gerusten, mitsgaders dat de Pangerang gedagte vendels tot een kenteeken moest laten wayen van de vaartuigen, die hy na Bantam zoude komen aftezenden, alsoo niemand dezelve, met zoodanige vlaggen varende, derfde aandoen; mitsgaders dat voorn. Sulthan hem ook belast had aan syn meester te seggen, dat hy met 't uyteynde van de presente Westmousson eene besending aan hem, Tsjacraningrat zoude doen, en dat hy Tirtajaja na verloop van eene maand en 7 dagen tot zyn meester teruggekeerd synde, t'aan hem overgegevene besteld en zyn boodschap aan syn meester volbragt had. Uyt alle 't welke de vyyle en ontrouwen aard der Javanen klaar te beschouwen is, als dervende de dierbaarste verbonden verbreecken, en hare hoogste weldoeners met schelmse en listige aanslagen ondermynen, soodanig dat deselve in geene saacken meer te vertrouwen zyn, en daarom is het te dugten, dat zoo de Rebellen tegen 's Comps. wapenen bestand blyven, sy een ongelooflyken aanhang sullen krygen, waarom ik nogmaals UHEdh. om een spoedig secours onderdanig versoekke, enz.

VI. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardekroon
en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen.
Oost-Ind.-Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 6 Decemder 1718.

WelEdel HoogAgtb. enz.

Alhoewel ons van Cabo, enz.

Batavia. Tot dusverre de materie van Batavia gereed zynde gemaakt geweest door den Heere Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll; die van desselvs siekte hiervoren heeft geschreven, is het geworden van Godes welbehagen zyn Ed. te ontslaan van desen wereldsen last en hem over te nemen in Syn eeuwige ruste en heerlykheyd op den 12^{en} November des avonds omtrent 10 uren.
maar alvorens de vergadering in rade van Indie byeen zynde gekomen op den 13^{en} des morgens en aldaar gelet zynde op de orders van WEdh.

Agtb. tot het aanstellen van een nieuwen Gouverneur-Generaal ten principalen te vinden by derselver instructie van den 22 Aug. a°. 1617 en missive van den 9^{en} Oct. 1714; soo heeft men na het voorbeeld vervat by onse resolutie van den 17^{en} November 1713 vooraf verstaan geen onderscheyd te maken tusschen de stemmen der leden van dese tafel; maar alle deselve aan te sien van een en hetselve gewigt en daarop den eed na d'ordre gedaan zynde is de verkiesing eerst gevallen op den Heer directeur-generaal Frans Castelyn: maar desen sig daarvan by monde en ook by geschrifte excuserende, werd met unanime stemmen tot Gouverneur-Generaal verkösen den raad-ordinaris Henric Zwaardekroon, in weerwil der verschoningen, die hij daartegens inbragt

De beschrijvinge van *Java's Oostcüst* in desen tijd niet gering zynde, niet alleen aan het werk tot Sourabaya en ten hove tot Cartasoera omhanden; maar ook omdat deselve al vry wat is agteruyt geraakt, ter oorsaake de overleden heer Gouverneur-Generaal Christoffel van Swoll, goedr. ged. sig den meesten tyd in syne siekte buyten staat verklaarde te resumeren, hetgene deswegen ten papiere was gebragt en sonder resumtie of toestemming van wel zyn Ed. aan d'andere kant ook geen depeche van papieren konde geschieden soo heeft egter de tegenwoordige Gouvern.-Generaal in weerwil van syne geciteerde debilityten enz. niet willen afwesen, dat werk weder op te vatten

Het employ van den sergeant-major Melchior Ernst Peysen om af te lossen den major Hans Frederik Bergman, is by d'inleyding van desen brief aengeroerd en naderhand de laatste alhier op 15 Novemb. gereverteerd, nemende thans waar zyn vorige functie in dit casteel en is de voorm. Peysen, op den 27 Oct. tot Sourabaya gearriveerd zynde, de crygsmagt aldaar voorgesteld als hunnen overste na onse beveelen, sooals daarvan schryft de Commadeur Joan Frederik Gobius, by synen brief van den 14^{en} November deses jaars uyt Samarang, alwaar hy op den 11 dito van Sourabaya was aangekomen en gereed stond ten hove na Cartasocra op te reysen, ten eynde aldaar den Sousouhounangh in synen ouden dag te ondersteunen met raad en daad alsoo men merkte, denselven binnen 's hofs of ook daarbuyten sooveel niet hadde te seggen of in te brengen als wel zyn beminde de Ratoe, die niet anders schynt te zoeken, dan de voormaels gearresteerde successie van

den oudsten der 3 princen met name Mancoenagara tot de kroon van synen vader, wanneer die door sterfval mogte vacant werden, af te snyden en die te transporteren aan den tweeden soon Poerbaya, zynde de 3^e getogen nae Cadoewang te velde, om daar eenige Balyers en malcontente Javaanse Mantsjenagaras, die in het optreken waren te stuyten en waarin hy tot nog toe schynt met ernst en couragie voor synen vader te wesen beset; maar synen halven broeder Diepanagara, geboren uyt een bywyf, almede aan dien oird eenig commando van militie in handen zynde gegeven, heeft synen vader verraden en is overgelopen tot de vyanden en rebellen, hetwelk den ouden Vorst bysonder heeft gealarmeert en daarom mogelijk de besending van voorm. Gobius aan dat hof niet ondienstig wesen sal, na hetgene hem is voorgeschreven by onse instructie van den 4^{en} Oct. alsochon ons doenmaal nog niet bekend was, den afval van bovengen. Diepa Nagara, maar wel, dat de Javaanse generaalspersoonen Carte Nagara en Sindocredja (die met het leger van den Soesoehocnan by d'onse op Sourabaya noyt gecombineerd zyn geweest, nadien de rebellen dat gansche leger hebben in route geslagen en ten deelen tot afval bewogen) met onse voorkennisse weder na Cartasoera vertrocken en by hunnen meester gereverteerd zyn, dog den veldmaarschalk, den ryksbestierder Sacradjaja houdt het nog gaande met 2 à 3000 Javanen by d'onsen in het leger, van waar men onlangs tyding heeft gekregen, volgens brieven van den 21 en 25 Oct. copielyk nevens desen te vinden, dat de rebellen van Sourabaya met hunne auxiliaire Balyse troupes opgeslagen, hunne werken en logimenten ingenomen en geruineerd, mitsgaders syl. op de vlugt gejaagd en dusdanig een complete victorie op den vyand behaald geworden was, waarmede men ons feliciteerde, dog nadien, met eenen daarby ook te lezen was, hoe d'onsen des daegs daaraan of op den 22 der voorm. maand Octobr. in het vervolgen van den vyand een seer leelijke neep uyt seekere embuscade hadden gekregen, die gantsch niet glorieus was, soo hebben wy die complete victorie niet seer kunnen advoueren; men swyge nog van een ander geval, hetwelke op den 11^{en} Juny bevorens in het forceeren van 's vyands werken was gebeurd, nadat al 2 brigades onder de capitains Roseboom en van der Lely tot binnen deselve waren ingedrongen en sylieden met den wackeren Balyzen Captⁿ. Babandan, nevens een goed getal gemeene, eer se weder terug konden deynsen, het leven moesten laten, waardoor de vyand

bysonder geëncourageerd zynde geworden en niets hoofdzakelyks naderhand verrigt wesende tot in Oct^{ber.} voorm., heeft dat volk, door al dat dralen, middelerwylen geleerd, in wat maniere sy tegens onse wapenen sig moeten beschermen en vast maken, alsoo den tusschentyd van January (wannecr de Commandeur Gobius, met onse eerste detachementen tot Sourabaya is aangekomen en seer gerust geland, na hetgene vervat staat by den onsen van 20 Maart daaraan tot UEdh. afgegaan) tot in Oct. daartoe ruym lang genoeg is geweest en in die dagen al eene schoone quantiteyt soldaten en matroosen door den dood is weggerukt, hoewel vry meer door ongemak en siektens, dan wel door de wapenen van den vyand, buyten nog omtrent 500 koppen, die na de laatste advisen nog wierden in het hospitaal gevonden bedlegerig te wesen aan hunne qualen en wonden oversulx men van ons in weerwil van de considerable manschap, die aan de crygsoversten successive is toegesonden, op nieuw een eisch doet van 600 Europeën voor Soerabaya en ook diergelijken getal voor Cartasoera ten hove, onaengesien onse magt van Europeën en Balyers aldaar wel 500 man kan uytmaken en daarom van herten wel was te wenschen d' Ed. Comp. van desen oorlog, waaraan deselve ter castyding van 's Keysers ongehoorzame regenten van Madura en Soerabaya, door de resolutien van November 1717 geattacheerd is geworden op een fatsoenlyke wyse ontslagen en Java gesuyverd worden van het groote getal der Balyers, die van Boecling gezegd worden, ter assistentie van de rebellen te wesen overgekomen en ook al hebben laten dissemineren tot seductie der Balyse en andere Oosterse troupen in onsen dienst zynde, twee publike brieven van tumulte en opstand, ten cynde haar te bewegen tot verraad om gesamenlyker hand 'd Ed. Comp. en de Nederlanders van desen eyland te verjagen, hoewel wy hopen willen, dat noyt suleke concepten sullen aangenomen werden by onse inlandsehe militie; maar dat UEdh. niet sullen ophouden, navolgens het versogte by d'inleyding van desen, ons met alle vermogen te assisteren door goede Europese manschap, die de bedientens van het leger ook prefereren en wy tot speculatie van UEdh. niet alleen hiervens laten gaan de translaten van bovengem. seditieuse olas; maar ook van een brief, die door een onser Malcytse vendrigs Boejong gen^{t.} geschreven is aan den koopman Blocke, als gecommiteerde tot de saken van den inlander tot blyek, dat de vyandelyke

Baliers beginnen te roven en moorden op d' onderdanen van hun eygen betaalsheeren, de Sourabayasche rebellen, bestaande in 3 hoofden, waarvan er een met name Djangrana reeds soude wesen gesneuveld, dog syne 2 broeders Pandji Soerengrana en Aria Poespita, nog in het leven, die dusdanig wel te laat souden kunnen gewaar worden, voor het aanstaande, dat het aannemen van Balyse hulpbenden in hun dienst, voor hun wat van een gevaarlyken nasleep werden kan en sulks een goede saake voor de gemene ruste, soude kunnen maken, byaldier er maar list of geweld sal kunnen geëmployeerd worden, om de troepen van dat woeste eyland na haar vaderland te doen terugkeeren, ten welken eynde mogelyk nog soude kunnen te stade komen de presentatie, die ons onlangs is gedaan door een der Balyse grooten, den Gusti Dewa Anum van Saccawatti, want desen doet een voorstel synen buurman den Gusti van Boeeling op het eyland Baly sooveel werk te verschaffen, dat denselven niet seer gretig meer soude vallen sync militie na Java over te senden, ter ondersteuning van malcontente regenten des Soesoehoengangs, als te sien is by het translaet van synen brief, die origineel op een gouden plaat geschreven en met een geschenk van thien lyfeygenen voor d' Ed. Comp. verseld zynde geweest, heeft men deselve laten aannemen en volgens besluit van den 11, 18 en 22^{en} Novemb. niet kunnen voorbygaan, permissie te geven aan d' onderdanen van desen vrund, sooals hy sig vertoonen wil, tot verkoop van hunne slaven met 3 vaartuygen aangebragt, onder de gemeente alhier, alsoo se voor een groot gedeelte bestonden in vrouwlieden en kinderen, als te sien is by de lysten daarvan door den Sabandaer Torant overgegeven, benevens nog een memoritje van lyfeygenen, die met een vierde vaartuygje ten getale van 19 stx. almede hier zyn aangekomen en in selver wyse gelicentieerd aan de man te helpen, omdat se bekend stonden door een der welmeenende balyse hoofden, in eygener voegen te wesen afgeschikt en den tyd sal moeten leeren, of er eenige diversie door haarl. in de desseinen der vyanden sal wesen te verwecken, hoewel het langs hoe meer begint door te steeken, alle Mahometanen de Nederlanders beginnen moede te werden en genoegsaam niet een van haar allen is te vertrouwen, waarvan UEdh. Agtb. by den onsen van 30 Nov. 1717 al een staaltje óntmoet sullen hebben gehad in opsigten van den Bantamsen Sultan, die van een vrundelyke en clandestine correspondentie met den pangerang Sjacara

Ningrat van Madura niet vry scheen en de suspitie tegens hem niet minderen kan, wanneer men insiet, dat niet lang geleden ons van Sourabaya zyn toegezonden 2 Bantamse Javanen met name Camiela en Camaloedin, die aldaar waren opgevat en nevens meer anderen hunner mackers eenige maanden sig hadden opgehouden onder de rebellen en sulks onder den dekmantel van religieuse oeffeningen waarinne sy de menschen na hun seggen souden onderwysen.
 al hetwelke wy dus kortelyk vooraf niet hebben mogen nalaten, in weerwil van den tegenwoordigen bekrompen tyd aan UEdh. Agtb. voor te dragen en met eenen, dat buyten de Europese manschap by d'inleydinge deser genoteerd ter quantiteyt van 2672 koppen, ook na den Sourabayzen oorlog is afgestooken, sedert 29 December 1717 tot 24 Sept. deses jaars, bey de inclusive een number van 2106 Oosterse soldaten, enz.

VII. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardkroon en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. O.-Ind.-Comp. (HH. XVII.)

Batavia, dd. 15 January 1719.

Edele Hoog Agtb. enz. Van den aanleg, enz.
Java's Oostcust, wierd niet formaliter beschreven by onsen jongsten aan Uw Edh. Agtb. van den 6^{en} Dec. 1718, om redenen die by dien brief staan vermeld, egter heeft men doemnaal een succinet détail gemaakt van den toestand der saken van oorlog op Sourabaya en Madura, van gelyken een aanwysing van de intrigues, die ten hove tot Cartasocra wierden gesmeed ter dimotie van den croonprins Mancoe Nagara, door wangunst waarmede syne moeder de Ratoe tegens hem was ingenomen by tegenstelling der liefde, waarmede sy voor haaren tweede soone den Pangerang Pourbaya was aangedaan; dat wyders de pangerang Balitar te velde was getoogen en synen vader den Sousouhoungang na behoren trouw bewees; dog dat de onegten soon Dipa Nagara tot den vyand was overgelopen, dat de Commandeur Gobius uyt het leger tot Samarang was aangekomen en de majoor Bergman te deser stede getourneerd, mitsgaders het commando van het leger aan handen van den majoor Peysen gelaten synde, de gemelde Gobius gereed stond

op te gaan na Cartasoera en aan ons een Balyse presentatie was gedaan tot een balans tegens de malcontente Balyse hulptroepen voor de rebellen en wat dies meer sy, oversulx men alle die saken in desen niet in breeder termen sal repeteren ten overvloede, maar ons deswegen gedragen aan voorsz. onsen brief, enz.

Ten desen regarde komt ons dan voor by de Sourabayase advysen van den 12 Dec. dat de rebellen nog blyven posthouden tot Capotran, werwaarts deselve nevens haare Balyse hulptroepen, nadat se wierden opgeslagen, syn geweken en dat de onsen soo door den continuelen regen, als de daaruyt voortkomende onbruikbaarheyt der wegen belet wierden, hun tot sooverre, hoewel sulx niet verre van haar is, te vervolgen, dog insonderheyd ook door de menigvuldige impotenten soo swarte als blanken, die er doenmaals in het hospitaal waren en volgens gemelde schryven wel beliepen 872 coppen, behalven dat aldaar alleen zedert 1° November tot voorsz. 12 December, 88 Europesen door den dood waren weggeruckt, nevens nog 17 inlandse dienaren, des men aan ons versoeck doet om eene versterkinge van 500 blanke coppen; maar nadien men hier aanmerkte den vyand alsoo min by de onsen, die nog sterk waren 1190 gesonde Europeanen en 1478 inlantsche soldaten buyten de Javanen, als de onsen by haer konde komen op Capotran en gem. vyanden almede door siekte vergingen, mitsgaders allengs verlaten wierden door hunne Balyse hulptroepen, van gelyken de manschap in het Batavias guarnisoen wat beter bewaard scheen, met meer andere motiven, soo wierd op 23 December dit versogte recruit gedilayeert.

By onsen brief van 15 April hebben wy de krygsbedienten geordonneert te sorgen voor de stad Grissée, alwaar de quaadwilligen hun eerste rebelye begonnen en de Javaanse Tommagon Poespa Nagara, nevens zyne volkeren daaruyt gejaagd hebben, dog door de onsen weder veroverd is en alsnog wordt ingehouden, alshoon de rebellen verscheyden aanvallen op die plaats gedaan hebben; dog door de onsen rustig afgewesen zyn.

Met geen minder ernst en aandrang heeft by missive van den 30^{en} dito gerecommandeerd te sorgen voor onse post op Passoroang, daar almede diverse Balyers van den vyand waren aangekomen, invoegen de regent van wegen den Soesoehocnang aldaar, Ranga genaamt, nevens de meeste Javaanse ingesetenen daardoor genoodsaakt

wierden tot voor onse vesting onder het bereyk van het geschut te vlugten; maar dat heeft dien regent egter het leven niet kunnen doen behouden, dewyl hy eenigen tyd daarna in haar handen vervallen en gesneuyeld is. Onder de Batavise materie van onsen laatsten brief de dato 6 December, sullen UwEdh. Agtb. reets ontmoet hebben gehad, de presentatien, die ons wierden gedaan, door den Balysen Gusti Dewa Anum van Sakkawati, ter diversie van die van Boeeling, dog naderhand is ons een nieuwen aansoek voorgekomen van den Balysen Coning Dewa Agon, vader van voorm. Dewa Anum, zynde een magtig prins en na de informatien ruym soowel te vertrouwen, als voorm. synen zoone, die gesegd wordt soo groten vrund van synen vader en soo grooten vyand van Boeeling, den Coadjuteur der Javaanse rebellen niet te wezen als het wel behoort of te wenschen ware en daarom in het despescheren van haarl. gesanten of volmagten, de noodige reflectien en distinctie zal dienen geobserveerd te worden, om ons niet bedrogen te sien, terwyl tans vooraff gaat de brief van voorm. Dewa Agon herwaard geschreven, in translaat, alsmede een ander briefken door den regent van Balemboangang aan onse legerhoofden, vertoonende sig als genegen om de rebellen af te wysen, soo se by hem mogten willen komen schuylen, maar of men desen man wel mag vertrouwen heeft vry wat zyn bedenken en daarom had men al by missive van 24 Sept. wel niet tegengesproken het voornemen der krygsbedientens om desen regent van Balemboangang, die sylieden ten goede beschreven by een briefjen tegens de vyanden te animeren; maar ook gelast sig egter door dien man niet te laten misleyden of bedriegen, dewyl hy nogh een oude haat verborgen hield tegens de Comp. dan wel hunne dienaren over de gepleegde moort in den jare 1710¹ aan synce onderdanen tot Panaraga ten schande van de Generale Comp. na hetgeene Uwe Edh. door onse voorjarige advysen reeds sal wesen bekend en gem. regent daarom ook niet buyten reden sig gevoelig zoude kunnen toonen.

De ordres door de krygsbedienten in den Oosthoek beraamd op het

¹ Uit de stukken van 1710 is het mij niet met zekerheid gebleken, van welke daad hier gesproken wordt. Vermoedelijk wordt er gedoeld op eene expeditie in Panaroekan, onder kupit. W. Boreel, waarbij 285 menschen, waaronder vele Blambangers, werden gedood.

ontmoeten van vreemde Europese schepen, hebben wy geaprobeerde en gelaast te agtervolgen met voorsigtigheyd, opdat ook sooveel mogelyk vermyd mogte blyven het geven van eenigen voet tot moeiljykheden voor de Comp. met vreemde potentaten in Europa, die door extremiteyten zouden kunnen worden geboren.

De terugkomst van den E. Bergman uyt het leger van Soerabaya by den onsen van 6 December ll. in het korte zynde aangeroerd, soo sal het ook hier wel voegen op deselve manier te noteceren, dat men hier remarquerende, de crygsoperatien sedert de komste van den Ed. Gobius, aldaar al vry wat slap en gansch niet gingen na onsen zin, wierd noodig gevonden hem toe te voegen den voorm. Bergman, alsmede crygsverste onder gelyke verantwoording, soo haast Syn E. van Mallabaar, uyt den oorlog alhier was gereverteerd en sig bereydwilling toonde om ook dat spel van Soerabaya te helpen afdoen, invoege Zyn Ed. daartoe by resolutie van 24 May verkozen en op 13 Juny per het fregat de Kyk-uit, derwaarts vertrokken, mitsgaders gecontinueerd zynde, totdat de rebellen uyt hare vastigheden verdreven waren geworden, is hy hier terug gekomen op den 15 9^{ber} des verleden jaars, nadat hy alvorens by een overgesonden request verclaard hadde, ter oorsake syner hooge jaren en daaruytvolgende debiliteyten, (sooals daarvan was de stelling) niet langer in staat te syn, het swaare werk aldaar verder te vervolgen en ten vollen ten eynde te brengen en daarom versogt weder te mogen herwaarts komen, des men by resolutie van 26 Sept. in rade van India goed vond Zyn E. sulx te accorden.

Ook hebben wy den Commandeur Gobius gelicentieerd na Samarang te gaan op syne verklaringe van door een qualyek genezen beenbreuke en andere uytgestane fatigues alsmede niet in staat te sullen zyn de presenten regentyd in den Oosthoek dienst te doen, dog met eenen geamplecteerd syne aanbieding om na een weynig uytrustens tot Samarang, vervolgens na het hof tot Cartasoura op te gaan, gelyk volgens de Samarangse brief van 12 Dec. consteert op den 8^{en} bevorens geschied te zyn.

Deze vorst (de Soesoehoenang) hetsy door list van de ratoe en haren aanhang, dan wel door angst van de vyanden en syne afvallige Mandsje Nagaras, of ook wel door ouderdom somwylen schynende als versuft, radeloos of slapende, dan wel timide om sig te uyten,

heeft aan ons in het laatste van 1718 eenige brieven geschreven, die men op 17 Dec. heeft beantwoord ten tyde men hem, nevens een geschenk liet toekomen, de vereyschte kennisse der verandering in dese regering voorgevallen; maar kort bevorens had men advisen van Cartasoura gekregen, die een schyn of twyfel inbragten, alsof de gem. Soesochoenang niet wel het boekje scheen quyt te wesen en byna genegen om het hof te verlaten tegelyk met de patrocine en liefde, die hy schuldig was omtrent syn soone, den Croonprins en vooral omtrent de Ed. Comp., die hem op den troon geholpen en tot nog toe met soo veel ernst had bewaard en bewaakt.

Wegens de veldheeren van des Sousouhounangs hofleger met name Cartanagara en Sindoeredja, is almede by onsen jongsten gesegd, dat deselve na Cartasoura waren voortgegaan om den ouden en suffenden vorst in desen dangereusen tyd tot het noodige aan te manen en te leyden, dogh gem. Sindoeradja by de aparte Sourabaysen brief van 3 Sept. niet ten goede beschreven zynde, heeft men by den onsen van 24 dier maand, den Cartasourasen resident gelast op de gangen van hem en andere qualyck geintentioneerden naauwkeurig te letten, gelyk ook op voorm. Carta Nagara, dewelke een groot favoriet en gunsteling is van de Ratoe of de huysvrouw van den Sousouhounang, mitgaders uyt dien hoofde mogelyk, onlangs ook met meerder inkomsten begiftigd is geworden, na de Cartasocrase advisen van den 12^{en} Nov. pass^o., synde deselve man, die anno 1717 onder des Keysers gesantschap te deser stede, was de eerste persoon, en de voorgem. Ratoe als nog evenzcer geporteerd voor haren meest beminden zoon, Pourbaya en die ook onder de laatste siekte van den vorst een rolle heeft gespeeld, waardoor hy niet duyster te kennen gaf, by sterfval van zynen vader een kansje na de kroon te sullen wagen, ter preuve of hy den wettigen Kroonprins Mancoenagara meergem. nu daarin niet soude kunnen verkloeken, dog daartegen hebben wy gelast, 's Comps. wege op hoede te syn en den benoemden successeeur, die door den vader eens en meermaal soodanig is verklaard ende uytgeroepen na billykheyd te maintineren, inmers soo lange men geene redenen heeft ter contrarie en den vorst selve van geen veranderinge omtrent de successie zal spreken, na hetgene Uw H. Ed. desgelievende, in het breede zal voorkomen by onse brieven na Samarang en Sourabaya van den 24 Juny en 24 Sept. pass^o. behalven dat desen gem. Croonprins by

de Javase advysen wordt beschreven als een seer vreedzaam en goedhartig, mitsgaders voor de Comp. genegen prins, dog de fiere Pourbaya, wel schrander maar gansch niet wel gesint voor de saken off dienaren van UwEdh. Agtb. en dus ook geen weet schynt te hebben hoe wonderbaarlyk en kostbaar syn vader met syne gantsche familie in de jaren 1703 en 1704 sq. gereddet en opgevoerd is geworden tot de Mataramse Croon, hoewel ook hiertoe veel schynt te doen, de overmatige sugt van voorm. Pourbaya tot het Mahumetisdom en dus een universeelen afkeer heeft van alles wat daar buyten is, soodat de keure tusschen die gebroeders voor de Comp. groot zoude syn, indien men al bevoegt ware off goet vinden konde in de vorige verkiesinge eenige veranderinge te maken; oock is by ons wel in consideratie gekomen, dien petulanten Pourbaya in 's Comps. vastigheit tot Cartasoera te locken en aen te houden, om daardoor alle syne concepten te verydelen; maar daarin te veele swarigheden gevonden zynde, die somwylen souden kunnen werden van seer bekommerlyk gevolg, alsoo de neygingen van den Vorst en de Ratoe benevens de mantries dus sus en dan weder zoo schynen, omdat niemand sig voor de vuyst wil openbaren, heeft men sulx niet positive willen ordoneren.

Het eylandt Madura is door de aankomst der Balyers genoegsaam geheel geruineert en verwoest, soodat de Madurezen selfs haar nooddruft elders moeten zoeken, in stede dat bevorens ofte voor de verschyning van gem. gespuys, de vereyste vivres door dat schoone eylandt alomme wierden uytgedeeld; dog werd de tegenwoordige regent en broeder van den omgekomen pangérang Tsjaeraningrat, met name de Tommagon Socria-di-Ningrat voor 's Comps. dienst allesints getrouw en yverig beschreven, soodat hy by continuatie in dat prysselyk gedrag mogelyk het gesag aldaar wel soude kunnen behouden, indien niet de een of ander lieveling van het Hof hem sulx mogt weten te ontwringen, hoewel hy onderwylen al vooraf door den Vorst by provisie met den eertitel van Aria beschonken synde, de onsen by hunnen brieff van 27 Sept. komen te sustineren, dat aan denselven een hooger eernaam, namentlyk die van Adepaty had behooren gegeven te zyn geweest, en sulx te meer, dewyl hy de meeste Madureezen weder aan zyne zyde had en de Tommagons Sasra en Souria Winata, waarvan by voorige brieven is gewaagt en die andersints

wel de naaste tot het gezag op Madura zoude zyn, een gering gevolg van maar pas 20 man onder sig hadde over behouden.

Op het berigt, dat de Balyers gem. eyland hadden geïnvaideerd, hebben de crygsbedientens, nevens de Madurezen, die doenmaals tot Sourabaya waren, ook eenige Europese soldaten derwaard gesonden, die in den beginne al wat werk gehad hebben om voorm. gespuys van daar te verdryven, dog naderhand heeft men na het verlies van eenigen onser manschap, dat land ten meerendeele wederom gesuyverd en daarom wel te wenschen ware, dat het daarby sal mogen blyven, dewyl men als dan van de Madurezen soo se trouw blyven willen, nog al hulpe tegen de rebellen te verwagten souden hebben, daar se anders genoeg te doen vinden, hun eygen land te seureren en bewaren, voornamentlyk omdat de broeder van bovengem. Soeria diningrat met name Tsjaeranagara, door de rebellen en eenige by haar verloopen Maduresen tot hoofd van dat eyland benoemd en dusdanig een verdeeling onder haarl. is geweest waarvan de rebellen sig bysonder hebben weten te bedienen, oversulx noodwendig was by missive van 27 Mey te ordonneren den indrang der Balyers aan dien kant zooveel mogelyk te beletten en soodanige overloopers of afvallige Maduresen, insonderheid dien bovengem. Balisen lieveling by agterhalinge exemplaarlyek te straffen. Dog de nadere Soerabayase advysen van 12 December, hebben ons doen sien ten genoegten, dat het op dat eyland weder was in rust en dat men daarom de volkeren van Sumanap en Pamacassan weder na huys gedimiteerd had, omdat se aldaar niet meer noodig waren en aan de Maduresen maar streekten tot een last, nadat het eyland door den oorlog nu was verwoest en caal gepluukt, hetwelk ook mogelyk sal aanleiding hebben gegeven, aan bovengem. Tsjaeranagara om met syne beminde Balyers van daar te wyken na Passoeroeng, hetwelk almede in dien brief is te vinden, ten ware andersints ook om sig daaromtrent nevens die van Capoetran weder te herstellen en te versamelen, hoewel oock dat niet is te deneken, ter sake de advysen van alomme dieteren den band van genegtheit onder de Sourabayase rebellen, malcontente Maduresen en overwalse Balyers langs hoe kragtelooser wordt en het mistrouwen onder haar ons schynt te beloven een mindering van geweld, want gebrek van goede betaling doet de Balyers hunne meesters veragten en mishandelen, die siektens doen haar versmelten en het weer jaagt

hen naar huys, in voegen, dat al sommigen met pack en zak zyn opgeeraamd; maar off het aanstaande oosterzaysoen daarinne niet sal geven een nieuwen omkeer moet de tyd ontdekken.

Dus sullen UwEdh. mogelyk al genoeg hebben gelesen gehad van de saken des oorlogs en den toestand van het hoff tot Cartasoera, bygevolge men wel soude konnen overgaan tot de ordinaire beschikking en bestel der dingen van den dagelyksen huyshouw en dienst op de Javase Comtoiren; maar het sal haar mogelyk ook niet vervelen in het corte (eer wy aftreden van dese krygsmaterie) uyt desen nog te vernemen, dat het innemen der Madurese hoofdplaats Tanjong buyten het recupereren van Grissée, niet alleen al vry wat mannenwerk is geweest, na het genoteerde voorwaarts; maar dat daartoe ook veel gecontribueerd heeft de lieutenant der marinen Claas Schouten, soo haast als de wackere vendrighs Gerard Lodewyk Solling en Mathys Wolgraven, daarvoor waren gesneuveld in loco en voorm. Solling, alvorens meer andere manhafte daden hadden uytgevoerd ten dienste van d' Ed. Comp. wegens de advisen, die ons zyn toegekomen en van dit Tanjong by Sourabayzen missive van den 3^{7^{ber}}. mitsgaders by die van den 9 April jongstl. gemeld werd van een notabel geval, omtrent en in het massacereren van sekere 118 Balyers, die onder voorgeven van hare wapenen te hebben nedergelegd en dus na haar land te willen keeren, een verkeerd of valsch desseyne scheen te hebben voor gehad door 2 hunner vaartuygen, die door ons krygsvlootje in den grond geboord en alle de voorm. Balyers om het leven wierden gebragt, nadat se met een onbeschryfelyke moed en woede sig selfs midden in het water hadden gedefendeerd.

Tot Brebes heeft sig opgedaan sekeren swerver off bedrieger, die na het vermoorden van den soldaat en bosganger Hans Wonach op een verradelyke wyze, de vlugt nam en sig intituleerende met den naam van Raden en soon van den na Ceylon verbannen pangerang Adepatty Anum, in den beginne al een grooten aanhang verweekte; maar dewyl voors. moord was geschiet ten by wesen van den Brebessen onder-regent Maas Wira-di-Wangsa, die sulx met goede oogen had aangesien, of mogelyk daarin wel toegestemd, hoewel het in syne magt was, dat schelmstuk te beletten, soo hebben wy geordonneerd alle vlyt aan te wenden om hem nevens voorsz. swerver te agterhalen, hetwelk in opsigte van dien Wira-di-Wangsa geluckt en hy ook ten

hove ter dood verwesen, mitsgaders geëxecuteerd geworden is, onaan-
gesien aldaar eenige gevonden wierden, die hem tot voorspraak dienden
en waaruyt men scheen te mogen besluyten, dat voorsz. beroerte aan
't hoff wel konde gesmeed zyn door geesten, die daardoor haar voor-
nemens tot grooter turbulentie hebben getragt te volvoeren. . . .

De gewone lasten deser eust navolgens de negotie boeken, die op
Samarang werden gebouden, hebben sedert primo September 1717 tot
ult°, Aug. 1718 te samen belooopen eene somma van f168981, 2, 8,
en de winsten daarentegen maar f28828, 5, 8, invoege de veragtering
groot blyft, f140151.17, 't welk wel 14077.8 minder is dan anno
vergangen, maar seer vermeerderd sal werden de extraordinaire on-
gelden van den Oosthoek, wanneer de trainsboeken uyt Soerabaya
sullen wesen aan handen gekomen.

Cheribon en de Priangerlanden. Onder de princen deses ryks is zedert
onsen brief aan UEdh. van den 20 Maert des jaers 1718 jl, immers
zooveel wy weten niet van belang voorgevallen; maar continueert het
aldaer alles nog in rust en Haer Hoogh. Syn bereydwilleg tot den
dienst van de Comp.

Ook hebben de gesamentlyke Priangerhoofden beloofd haar vlyt te
sullen aanwenden tot het vergrooten van den insaem van 's Comps.
negotie waren en om het cattoene garen, voortaan fijnder te doen
spinnen, waartoe men de Cheribonse bedienden by onsen brief van
1° April 1718 geordonneert heeft met sagtsinnigheyt en billycke redenen
te lyden, hetwelk van soo goeden effecte geworden is, gem. hoofden
eene soort van garen onlangs tot een monster hebben geleverd, waervan
de picol is gewaardeert geworden op Rds. 48, daer tot nog toe liet
aller fijnste maer betaeld wierd met rds. 36 enz.

Wyders consteert by Cheribonse missive ged. 9 Maart in welker
voegen door gemelte princen, getermineerd zyn diverse geschillen
tusschen eenige hoofden der Priangerlanden, 't welk wy ons by missive
van den eersten April hebben laten welgevallen, ook hebben wy den
nieuwen regent van Bodjong Lopang met name Warga Nala, wiens
aanstelling tot die opperhoofdye UwEdh. reeds bedeed is, by den
onsen van 30 Nov. 1717 toegezonden een acte na het geresolveerde
van den 6^m May 1718, om hem daardoor onder syne mindere be-
dientens te meer aensien te doen hebben, en ook te beter tot den
dienst van de Comp. te worden aangeset, na 't gene UwEdh. zal

blyken by onsen brief nae Cheribon, van 10 May bovengem. en de by dien van den 21 Juny, dat wy geen veranderinge hebben willen of mogen maeken, in de onderlinge geschillen, tusschen de Tommagons Niti Pradja en Wirat Maeca, zynde de voogden van het minderjarig zoontje van den overleden prince Panambahan, met name Maes Cheribon waerof gemelt is, by onsen brief aan UwEdh. van den 30 Nov. 1717; maer alleen geordonneerd, dat gem. Tommagons, het gesag over hare volkeren zoude moeten worden wedergegeven en behouden, op soodanigen voet en wyse, als sy het selve hebben beseten by het leven van den gemelten Panambahan, dien sy daarvoor de revenuen en baten verschuldigt synde gewcest, deselve nu eygener vougen tans sullen moeten cedeeren, aan syn soone, alsoo het gansch niet soude voegen dien jongen prince sig alleen met den bloten titul van gesagh, sonder vrughten soude moeten vergenoegen, hetwelck eygentlyck het oogmerk van gem. Tommagons zoude schynen te wezen.

Over de beschuldiging van den Tommagon Tanoe Baya van Paraccan Moentjang tegens den regent van Tjandjor Aria Wira-Tanoe, namelyk dat deselve, 32 onderhoorige van Parakan Moentjang zoude hebben laten binden en na Tjandjor wegvoeren, omdat deselve 302 Rxds. aen waerde van syne volkeren souden hebben ontvreemd, is van hier geordonneerd die volkeren weder over te geven tot voorkomingen van zulke despotique represailles, die van een quaden gevolg zouden kunnen werden, mits dat die van Paracan Moentjang ook besorgen zouden moeten aan de volkeren van Tjandjor het gestolene weder wierde gerestitueerd.

Bantam. Buyten het aangehaalde by onsen brief aan UwHEd., dd. 30 Nov. 1717 wegens seekere verstandhouding off geheyme correspondentie tusschen den Bantamschen Coning en den naderhand gesneuvelden Pangerangh van Madura Tsjacraningrat sal men ten gevolge van dien in desen seggen, dat men op de ontvangene advysen van den Commandeur Gobius nodig geagt heeft des wegen nader te laten inquireren en herigt te vorderen door en van den gesaghebber Emond Buyk, twelk ons is toegekomen by syne aparte brieven van den 7, 11 en 24 Juny en daerop uytloopt, dat alhoewel gem. gesaghebber juist niet confirmeert ofte gelooft alle hetgene voors. Gobius ons deswegen heeft gecommuniceert, hy egter sommige saeken by navrage wel van soodanige natuur gevonden heeft,

men daaruyt een argwaan soude kunnen opnemen, dog egter in het geheel den Koning niet konde suspecteren yts quaeds tegens ons te hebben in den sin gehad; maar van gevoelen was, voorm. correspondentie ten principalen uytliep tot het bemagtigen van mooye paarden uyt Madura. Egter heeft men ged^{te}. gesaghebber by aparte missive van den 5 July gerecommandeerd, sonder de minste betooining van een ontydig argwaan allesints waakzaam en op hoede te wesen tegens de bedekte intrigues der loose Javanen, om door haer onderschyn van vriendschap niet misleyt ofte verkloekt te werden; want de neygingen van dat volk tot ontrouwe, na de ondervinding van meer dan eene eeuw, sal men nooyt mogen geloven te sullen ophouden en dat se die alleen bedeckt houden na vermogen, uyt vreesse van straffe, zoolange zy komen te oordeelen men in staet blyft haarl. des noods zynde met geweld te kunnen inteugelen, hoewel hare heymelyke hoeteleryen daarom egter ook niet sullen cesseeren, als gebleken is, in het ontdecken der genoemde Moorsee leeraars Camaloedin en Camala onder de Sourabayse rebellen, waarvan gesproken is onder de Batavise materie by onsen jongsten van den 6 December en egter uyt staatkunde ter beschaming van het Bantamsche Hof op 16 dito verstaen is, die 2 leeraars, alshoon sy by ons voor ware spions te boek staen, over te geven aan d'eerst verwagt wordende gesanten van Bantam, als of men niet anders geloofde, dan dat se buyten weten van den Vorst sigh onder die rebellen vervougt hebben gehad, en Zyn Hoogh^t. daarom niet sal nalaten haarl. te doen erlangen derselver wel verdiende straffe, waervan men de uitkomst sal moeten afwagten; dog egter zeer weynig satisfactie deswegen te gemoet zien.

Batavia. Onder dese materie wierd by onsen laatsten van den 6 December des jongstgepasseerden jaars 1718 uyt noodzakelykheid gedilayceerd ons eerbiedig en verschuldigd antwoord op UwEdh. seer gerespecteerde brieven van den 15 July en 8 October 1717 mitsgaders 12 Maart 1718 voorm. in soo verre sulxs niet bereyds mogte geschied wesen onder de capittels der andere comptoiren buyten dese hoofdplaats.

Men sal dan op eene beknopte wyse sulks in desen zoeken te volbrengen en met eenen te vertoonen, hetgenen in den dienst van UwEdh. na dien tyd alhier is voorgevallen en verrigt.

By UwEdh. bovengen. missive van 15 July 1717 geapprobeerd
IX.

zynde het ontbod der suykers van Coedoes, Patti en Japara, navolgens hetgeene daarover van hier geschreven is op 28 Nov. 1715 is dien aanvoer ook niet gestuyt en neemt al goeden schot met vaartuygen van Samarang door Chinesen als anderen; maar of daardoor soowel als door de ingevoerde leverantie van den Coning van Bantam, vermeld staande by die materie, niet eerlang soude kunnen geboren worden een merkelyk verval onder de zuykermolenaars in de Batavise ommelanden, waartoe men voor 30 jaren veel moeyte heeft aangewend om de menschen tot die culture te animeren, sulks soude almede te synertyd kunnen worden een point van opmerking, dewyl het ryk van Djacatra en dies inwoonders syn wettige onderdanen van UEd. hoogAgth., dogh de andere bovengem. zuykerlanden sortabel onder den Sousouhouan, dien niemand versekeren kan, ten allen tyde zal blyven een vrind; toch sal men blyven by dese geaprobeerde toevoeren van Javasche suykeren tot soolange UwEdh. sulks sullen goed of noodig vinden, indien men maer met der tyd niet wel genoodsaakt werde, daarvan af te sien, door de toenemende verargering van dien, dan wel daarmede overcroopt en meerder suykeren aangebragt werden, dan voor het Vaderland, Japan, Persia en Souratte sullen benoodigd wesen.

Onder de retouren sal ook gevonden worden parttye Coffy, Cattoengaren en Indigo van desen eylande, en waervan wordt gewaagd in de beantwoorden eysch, buyten het genoteerde in de materie van Cheribon en Java's Oostcust hiervoren, ten blyke hoe dat een ander door ons wordt aangeset en dat het met den Coffy en Cattoengaren vry wat beter wil opnemen, dan met den Indigo, enz.

VIII. Aenwyzinge der Suykermolens op de Noort-Oosteust van Java, sooals deselve aan den Commandeur (Gobius) opgegeven zyn door de eygenaers, enz. 1719.

Getal molens.	Namen der plaatsen waar de molens staan.	District in welke de molens gelegen zyn.	Eygenaers.	Gerede suiker	Nog te
				no. 1719.	minken no. 1719.
				pikols.	pikols.
1	Kalipoetsjong.	Japara.	Kapt. Chinee v. Japara.	niets	van geen apparantie mits de revolte.
1	Gedong Dawa.	Japara.	Chinees.	15	100
1	Weddie.	Japara.	dito.	20	150
1	Tangoex.	Japara.	dito.	niets	niets
1	Prambatang.	Japara.	dito.	20	100
1	Pinkul.	Coedoes.	dito.	20	200
1	Passourouan.	Japara.	dito.	niets	100
1	Priksa.	Coedoes.	dito.	niets	150
1	Gastos.	Japara.	dito.	30	120
1	Jaty.	Coedoes.	dito.	niets	150
1	Tanjong.	Tanjong.	dito.	niets	100
1	Loram Paccaringau.	Japara.	dito.	niets	niets
1	Loram.	Japara.	dito.	niets	80
1	Wergoe.	Coedoes.	dito.	niets	20
1	Melatie.	Coedoes.	dito.	10	30
1	Caprinting.	Coedoes.	dito.	niets	100
1	Maugawang.	Patty.	dito.	niets	niets
1	Cabantangan.	Patty.	dito.	niets	50
1	Djepan.	Patty.	dito.	niets	100
1	Bedjawa.	Patty.	dito.	niets	niets
1	Tapoes.	Patty.	dito.	niets	50
1	Badang.	Patty.	dito.	niets	50
1	Baring.	Patty.	dito.	niets	70
1	Soembas.	Patty.	dito.	niets	70
1	Thoo.	Coedoes.	dito.	niets	40
1	Jongsalam.	Coedoes.	dito.	15	130
1	Calipoctoe.	Coedoes.	dito.	niets	50
1	Sandie.	Coedoes.	dito.	niets	niets
1	Gedong Sewal.	Coedoes.	dito.	niets	niets
1	Gribik.	Coedoes.	dito.	20	80
1	Besito.	Japara.	dito.	niets	50
1	Soetimara.	Coedoes.	dito.	niets	20
1	Getas Raby.	Japara.	dito.	niets	20
2	op Bantang.	Batang.	Lt. Chinee.	200	200
1	Bodjong Kelor.	Soember.	Chinees.	100	100
1	Moyong.	Samarang.	Chinees. ¹	100	300
37 Suykermolens.				555	2780

¹ De namen der Chinezen hebben wij weggelaten, er is weinig aan gelegen al die Tai-Okó's en Hi-Apko's te kennen.

Welke partye van 555 p^{ca}. gereede en 2780 p^{ca}. nog te maken suyker na het getal van 37 suykermolens vry wat klyn is, na de quantiteyt a°. 1718 opgenomen en UwWEd. genotificeert by missive van hier geschreven den 11 Aug. desselven jaars, synde 6560 potten of 2186 picols, die reets gemalen waren en 20335 potten of 6778 picols, die gemalen stonden te worden, dog dit zoude nu aldus vermindert syn, doordien diverse molens genoegsaem moeten stilstaen, door de presente revolte, welke voortbrengt, dat de Javaensen arbejtslieden verlopen en de nodige buffels tot het werk der suykeren niet te krygen of te houden syn, soodat ook selfs op de vorenstaende quantiteyt niet veel staat gemaakt soude komen worden, soools de Chinese eygenaars der molens verklaren. De 33 molens op Japara, Coedoes en Tanjong worden gedestingueert in 14 groote, 8 middelbare en 11 kleyne molens.

Op de groote molens zyn: 4 Chinese arbejtslieden, welke genieten eene belooning van 200 realen sp^s. soodra het gewas van een rond jaar afgemalen is.

80 Javaense arbejdslieden, genietende eene belooning van 300 realen sp^s. 300 buffels waervoor der eygenaers loon gerekend wordt naar de quantiteyt der nieuwe suyker uyt het riet geperst, t. w. voor ieder 20 vaten een reael sp. krygende daarvan vooraf op de hant voor ieder buffel 2 realen; 150 karren waarvan de belooning aan de eygenaers als boven geschiet, 70 st. molen houten, in plaats van steenen, kostende 1½ Reael ider stel; 10 grote yseren pannen à 20 a 25 realen ider, nadat ze te bekomen zyn; 30 kleyne yseren pannen à 3 a 4 Realen; 6000 aarden suykerpotten kostende 60 realen; 300 Rx^s. aan branthout; 40 Realen aen Jarak-oly tot gebruyk in de lampen; dog meest om de suyker daermede te koken; 200 Realen tot dagelyx onderhout; omtrent de somma van 2505 realen sp. 's jaers en hoger, wanneer er meerder partyen van (dan?) 20 vaten suyker sap gemalen of uytgeperst werd.

De middelbare molens, daarop syn 4 Chinese arbejtslieden, krygende een belooning van 180 realen sjaars, na het afmalen van het gewas van een jaer, 60 javaense arbejtslieden genietende een beloning van 230 realen sjaars; 240 buffels en 120 karren, waarvoor belooning gerekent wordt als voren; 50 stel steenen a 1½ rx. ider stel; 8 groote yseren pannen, kostende als boven; 20 kleyne yseren pannen

kostende als boven; 4000 potten kostende 40 Rx.; 200 realen tot inkoop van hout; 25 dito aan Jarak-oly, tot gebruyk als boven, 20 aan calck, als boven; 200 tot dagelyx onderhoud als voorwaerts genoteert staet, uytmakende 2080 realen 'sjaers, gerekent als voren van de grote molens vermeld staet.

De kleine molens hebben 4 Chinese arbeidsl., genietende een beloning van realen 160, na het afmalen van een jaers gewas suykerriet.

40 Javaense arbeidslieden genietende 150 rxs., 160 buffels en 80 karren gerekent als voren; 30 stel molenhouten als boven; 6 grote en 15 kleyne yseren pannen kostende als boven; 2000 aarde potten kostende 20 rxs.; 100 rxs. aen hout, 15 aen Jarak-oly, 15 aen kalk; 150 tot dagelyx onderhoud als voren, monterende in een ront jaer 1304.

De vier andere molens hier op Samarang tot Batang en Soembar, hebben haer behandeling en bekostiging even als die op Batavia enz.

Was get. Joan Fred. Gobius. Samarang 27 Sept. 1719.

IX. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaarddeeroon en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. O. Ind. Comp. (Heeren XVIII.)

Batavia, dd. 28 Maart 1719.

Edel Hoog Agtb. enz.

Het project enz.

Java's Oostcust. Den opganek van den Ed. Gobius voornt. na het hof van Cartasoera, ten eynde met den Soesoehoenang etc. te aboucheeren, is by onsen laesten ter nedergesteld, dog naderhand vernamen buyten verwagting, dat hy seer schielyk van daer weder was afgetogen na Samarang en selfs intentie had om voort te gaen sonder eenige voorkennisse of permissie na Soerabaya, alwaer den ryksbestierder Tsjacradjaja, zynde de lieveling van de Ratoc, was verbleven tot desen uure, by gevolgen men genoodsackt wierd herwaert te wysen niet alleen op d'onwettigheid van synen aftogt uyt Cartasoera, als nog niet voldacn hebbende aen syne commissie volgens instructie van den 4n October, maar ook van synen opset om in het midden van het regensaysoen sig te begeven buyten noodsakelykheid en onse

voorgaende permissie na het Sourabayase campement, des men hem over het een en 't ander heeft moeten reprocheren, als ook over het ligten en verschansen van dienaren ten synen arbitrage, derwegen hy sig seer flauwelyk comt te verantwoorden, en nog al slegter over synen aftogt uyt het hoff, alwaar hy den coopman en resident Arrewyne, benevens den Rembangsen resident Dubbeldecop gehouden hebbende buyten alle communicatie van syne verrigtingen, heeft men daerover almede doen blyken ons ongenougen, en soo ook over de dissonante advisen, die hy ons had laten toekomen wegens de constitutie en neygingen der princen Mancoenagara, Poerbaya en Balitar, zynde de 3 wettige soonen van den Soesochoenang, buyten de 2 pangirangs Diepa Nagara en Diepa Santal, die beyde thans op de loop syn en sig by de rebelien hebben verwoegt, hieronder wat nader te passe zullende comen. De radeloosheit van den vorst omtrent syne verkiesing van een successieur na synen dood sal UEd. Ho. Agtb. seer naaktelyk consteeren by de brieven van den E. Gobius op 21ⁿ December 1718 uyt Cartasoera aan ons geschreven, en ook uyt een andere van denselven gedateerd tot Sammarang op 18ⁿ Januari, totdat eyndelyk het hooge woord, den gem. vorst nu staet makende om te sterven op den 17ⁿ February ten boesem is uytgevlogen en aan den resident Arrewyne sig declareerde voor den jongsten prince Balitar, die uyt het veld was opgeroepen, onder betuyging aen ons derwegen te willen schryven, nadien hy al lange in sijn gemoet den oudsten off croonprins Mancoenagara had voorgenomen te postponeeren, van wien, en den tweedeu prince Poerbaya met syne moeder de Ratoe ende den voorm. Balitar Uw Ed^{le}. Ho. Agtb. mogelyk al genoeg sullen gevonden gehad hebben by onse laaste brieven.

Om egter in alle dese onseeckerheden soo na doenlyk ook te kunnen spelen met wat seeckerder caert, heeft men al verder op 8 d^o. goedgevonden aenstonds een trouw van 150 Europeese soldaten met het gereed liggende schip Vryburg na Samarang te detachteren om die te gebruyken, daer se te passe zullen kunnen comen, hetzy daer ter plaetse, op Cartasoera, dan wel ook op Sourabaya, waervan hier onder wat nader word gehandeld, en in onse brieven aen den E. Gobius aangetoond, hoe dusdanig by hem en ten hove aen de hand zouden wesen ruym 1000 Nederlandse en inlandse off oosterse dienaren, die de huyselyke commotien door het schynbare sterven, of de ver-

kiesinge van den vorst veroorzaakt, behoorden te konnen wegnemen, off ten minsten tegen te houden tot nader ontset.

Dog nadien men ook bevond, dat op beyde plaatsen ter commando van soo notablen troup volks niet anders aan de hand waren dan lieutenants en vendrighs, zoo heeft men daartegens almede willende voorsien, goedgevonden tot capitain met /80 ter maand aan te stellen den lieutenant Simon Ceesjong, tans zynde op Cartasoera, en anno passato nog singuliere preuven van syne bequaamheyt en dapperheid hebbende gegeven.

D'operatien van pardonbrieven door den Soesochoenang uytgesonden ter noodiging van de afvallige Mantsje Nagaras zyn van geen off weinig aenmerking geweest, maar wel dat den E. Gobius deselve nevens den vorst heeft onderteekend gehad, hetwelk hier als gantsch oneygen is aengesien en hem die faute aangewesen by onsen brief van den 3^a February benevens syne onvoorsigtigheyt in het uytgeven van een formeele last tot het gevangen nemen off massacreren van den prince Poerbaya, navolgens den synen van den 24^a September d'anno passato uyt Soerabaya, oversulx het noodig was hem diergelycke onverantwoordelyke vermetelheden voor het aanstaande met alle serieusheyt by dienselven brief te verbieden, en wyders op den 7n Maart te vertonen syne onbevoegtheyt tot het versoeken van pardon by den vorst over een Moorse paap, die reets gecondemneerd was om te worden geeritst en hy wel wist, dat sulken gedoente van Syn Hoogheyt ons altoos aengenaem te voren moet komen, na de recomandatie tot het persecuteeren van dat quaedaerdig gebroet en hunnen aanhang; by gevolgen die beede den Keyser alsoo vreemd, als ons, die daarvan geen voorkennisse hadden, zal moeten wesen voorgekomen, en wy over sulke en meer diergelycke stoutmoedigheden al vry wat ontstigt zynde geraakt, als nog niet hebben connen aennemen den aanbod van meergem. Gobius, om van Samarang weder op te gaan na Cartasoera, waervan geschreven staat in onsen brief van den 7n deser maand meergem. des men sig na gelegentheyt van den tyd en nader bevinding van saken daarop ook nader sal moeten beraden.

De rebellen na onsen laatsten hebben sig meest stil gehouden op Capotram, en al verder te lande werwaert zy sig hadden getireerd, dog nog al oneenig blyven volgens d'advisen met hunne Balyse hulp-troupen, die door siekte en sterfte, als retour na hun land al vry

wat verminderd zyn, behalven dat haar hoofd Gusti Pandsje van Boelceling gesegt werd, misnoug't en ziek te wesen, van gelycken dat het gantsche eyland Madura en ook Grisse soowel als Lamongang reeds is gesuijverd van alle die Balyse benden, en daarom ook den Maduresen rebel Sjaeranagara is overgetoogen na andere plaatsen op de vaste wal van Java, om sig daar te combineeren met die van Sourabaya, hetwelke hem ook gelukt, en hy met haer benevens den Cartasoerasen gevlugten pangerang Diepa Nagara een aanslag hebben gemaakt om de provincie van Djipan te overmeesteren, hoewel wy hoopen benevens den E. Peysen, zyl. in die vaert wel sullen worden gestuyt, ter oorsake denselven eenige oosterse militie benevens een partye Javanen van den ryksbestierder Sjaeradjaja daertegens uytgesonden heeft, en buyten des als nog de velden door het regenwater soo seer geinundeert gebleven syn, het swerven van die liefhebbers mogelyk wel wat sal verminderen, ten ware zy weder nieuwen moet cregen door de vlugt en afkomst van pangirang Dipa Santal hiervoren gemelt, die onder de siekte van synen vader den Soesoehoenang het hof heeft verlaten, en een volle broeder is van den voorm. Dipa Nagara, mitsgaders dese twee ook jonger broeders van den gereleerden prince Loring passir aan Caab de Goede Hoop, dog te samen als zynde geboren uyt een vorige vrouwe van den Soesoehoenang, ten allen tyde door de tegenwoordige Ratoe vervolgt geworden, tot dat ze eyndelyk in dier wyse zyn gedissipeert geraakt, als dat reeds hiervoren kan blyken in het corte; maer of die 2 gevlugte broeders niet nog al vry wat spook in het ryk zullen maken, moet den tyd blyven aanbevolen.

Men heeft ondertusschen by missive van den 7ⁿ Maart na Soerabaya een aanmerking gemaakt op en over het gedoente der Balemboangers in het stuyten der vlugtende Balyers, alsoo dat aan d'eene cant wel een schyn geeft, alsof die luyden in den sin hadden onse Balyse vyanden te benauwen, maer mogelyk ook wel aangelegt zoude kunnen zyn, om haer dusdanig te dwingen tot verblyf op Java en een nieuwe vereenighingh met de rebellen ter verduyning van den aengevangen oorlogh, waeromtrent d'onse gelast zyn, een nauwkeurig ondersoek te doen, en voortaan wat omsigtig te werk te gaan omtrent soodanige Balyers, als sig met het nederleggen hunner wapenen comen overgeven, om permissie te erlangen tot vertrek na hun land, dewyle

men by den onsen van 3^a February had aengemerkt, hoe seeckere 150 vyandelyke Balyers, dewelke sig in dier maniere vernederd hadden, door bestel van den tegenwoordigen Maduresen regent Soeria Diningrat tegens gegeven parole genougsaem alle waren in den pan gehakt, en maer eenige weynige die massaere ontkomen zynde, dit stuck zoowel op reekening der Nederlanders, als wel van gemelden Soeria Diningrat ter verbitteringh sullen inschryven, dogh zulks noyt vertrouwendheyt off reputatie can verweeken.

De depeche van den Balysen gezant van Gusti Dewa Agong na Calingapocra sal UEd. Ho. Agtb. te voren komen hieronder by de materie van Batavia, en met eenen de ergerlyke bevinding van het gesantschap op den name van synen soone Dewa Anum, oversulx wy dat stuck hier sullen verbygaan.

Maar het sal UEd. Ho. Agtb. mogelyk niet misvallen tot speculatie genoteerd te sien by den onsen van 3^a February onse bevreesding over d' aenwysing en uytreesking der Javase manschap, die den Soesoehoenang als een nieuw leger van meening was te velde te brengen met den aenvang van het naaste drooge zaysoen, sooals daarvan wordt geschreven by Samarangse missive van den 18n January, en uytkomt op 20 à 25000 man, dogh waaronder maar zoude wesen 2000 à 2500 wapentorssers, en soo dan onder die wapentorssers maar souden wesen seer weynig soldaten, can daeruyt gemackelyk gesien werden, hoedat den grootsten last der Javase beroertens moet nederdalen op de manschap en beurse van de generale Compagnie, hetwelke nog met den tyd door een herstellde rust wel zoude kunnen te goede komen, maer het verlies der soldaten door ongemak en siektens is soo groot, men eyndelyk niet weten sal, hoedanig dit sonder een spoedig ontset sal wesen te stoppen, en deswegen wat breder onder het capittel van Batavia gehandelt werdende, sal hier nog tot nader elucidatie aentoonen, dat alleen in de maand van January binnen het Sourabayas campement door den dood zyn weggeruekt 215 Europese en 55 Oosterse dienaren van UEd. Ho. Agtb. die met het eynde van die maand in het geheel niet meer konden uytmaken dan 720 Nederl. en 1029 Inlandsche coppen buyten degeene, welke nog lagen in het hospitaal.

In dienselven brief van den 3^a February sal ook consteeren, dat men d'onse hadde gerecommandeerd, de linien onser circumvallation

die bovenmaten waren geëxtendeerd en aengelegd, te doen incorten, om de militie en ook die van d' artillerie in het midden dier grasseerende siecktens sooveel minder werek te verschaffen. Van gelyken om sikh te dechargeeren van het overtollig swaer canon, en dies dependentien, overmits de werken van den vyand tans gebrooken en geslegt waren geworden.

Al verder heeft men ter encourageering van de nog overige manschap by den onsen van den 3^a February verscheyde officieren absolutelyek bevestigd in de qualiteyten, waarinne deselve by provisie door de legerhoofden waren aangesteld geworden.

Dusdanig dan stonden de sakeu ten hove gesteld, wanneer alhier op den 20^a deser wierden aangebragt nader advisen van Cartasoera aen ons beschreeven op den 23^a February en 5^a deser onder geleide van 3 briefkens in Samarang gedateert op 24 February, mitsgaders op den 5^a en 10^a Maart voornoemt, tsamen in copia hiernevens liggende.

By het eerste word vertoond het overlyden van den Soesochoenang Paccobowana op den 22^a February voormelt des avonds met sons- ondergank, en dat na het oude concept, mitsgaders volgens de preparatien door d' onze daartoe gemaakt, op stonden aan, den croonprins Mancoenagara, als successeeur door synen vader verkooren en door d'E. Compagnie al voor ettelyke jaren geconfirmoord, tot den throon en het bestier des ryks was opgetreden, en geintroduceerd met soo grooten stilte en sonder de minste oppositie als dat enigszints te wenschen soude wesen, want nog de koninginne-moeder, nog de broeders Poerbaya en Balitar, die kort bevorens uyt het veld waren opgekomen en hunnen vader nog hadde gesprooken, nog iemand der mantries van het ryk hadden in het minste ghesiteerd, gem. princee voor haren Soesochoenang te erkennen, en daarvoor wierd hy nog dagelyks van de grooten uyt het land begroet, die met partyen ten hove quamen pairesseeren; maer desen nieuwen vorst heeft uyt staatkunde op gantsch geen onvoorsigtige off onaerdige wyse onder syne moeder niet alleen laten berusten de nalatenschap van synen vader, maer wilde selve den titul van Soesochoenang niet aenneemen voor en alcer hy daartoe van dese tafel d' approbatic zoude hebben erlangd, alhoewel hy weet, dat zulx in het minste niet en is een requisit der Mattaramse croone, maar omdat hy (na het ons toeschynd) dusdanig soude konnen spreeken onder of door een Nederlandse taal en wapenen tegens degene, die

genegen mogten wesen het ryk hem te willen betwisten, oversulx denselven desenthalven een briefken aan den E. Gobijs ende den Raad tot Samarang heeft geschreven, hetwelk met dies antwoord in translaet nevens desen legt, ten blyke hoe zyhyden reets desen prince, sig alleen intituleerende met den naam van pangirang Addapatti Mancoenagara, als Soesoehoenang hebben erkend en begroet, alvorens wy daartoe speciale ordre hebben gegeven gehad; dog ondertusschen hebben oock wy niet mogen verbygaan ten vervolge der menees en leydingen, waarmede nu al ettelyke jaren syn versleeten, gemelden prince Mancoenagara te erkennen voor den wettigen Soesoehoenang van het Mattaramse ryk, en daarom oock op 21^a deser wierd beslooten het briefken door Syn Hoogheyd aan ons over dese verandering geschreven, en almede getranslateerd hiernevens leggende, te doen ontvangen en inhalen met en onder deselve ceremonien, als dat bevorens omtrent de brieven syner voorsaten was in gebruyk geweest, en zulks oock aanstonts wierd werkstellig gemaakt, soo haast, als tenselven dage de Bantamse gesanten (waervan hieronder by dat capittel word gementioneerd) van de wal waren afgestoken, en wy al verder na het depart van desen niet zullen omitteren den nieuwen Keyser te begroeten door soodanigen compliment brief, als anders, soo dat behoord; want wy wenschen door Godes genade UEd. Ho. Agtb. onder de regering van denselven sal toekomen allerhande soort van rust en voordeelen in hunne saken op desen eylande, alsoo den staat van de generale Compagnie ten alleruyterste daaraan is gelegen.

Bantam is tweemaal van hier beschreven op den 14^a February en 21^a deser, nadat onsen laatsten op 15^a January bevorens tot Uw Ed. Hoog Agtb. was afgegaan, en daarin genoteerd geworden den tostant onser residentie en van het ryk des Sultans te dier plaetse; d'afschriften van die twee brieven en van degene, welke men van onse residenten heeft ontfangen gehad, en gedateerd syn op den 16^a, 26^a January, item 6^a, 10^a, 13^a en 25^a February, mitsgaders 2^a, 4^a, 8^a en 17^a deser maend Maert, leggen nevens desen tot speculatie van UEd. Ho. Agtb., soowel als het translaet van een compliment brief, die den Sultan heeft geschreven over de jongste verandering in dese regering, en die oock van hier in een constrictie wyse is beantwoord geworden op den 21^a dito, sooals de copia almede bezyden desen liggende, vertoonen kan.

Beyde dese twee laatgem. brieven syn gekomen en gegaan door

handen van des Konings gesanten den pangirang en ryksbestierder Aria Poerba Nagara, met den pangirang Aria Tista Nagara, dewelke nevens 2 mindere gesanten op den 8ⁿ February alhier met hunne vaartuygen en een geschenk van 130 bhar. swarte peper verscheenen, op den 10ⁿ dito gercicipieerd, mitsgaders op den 21ⁿ deser weder gedepecheerd zyn na d' intentie van den Sultan, en alles onder de gebruykelyke ceremonien.

X. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardcroon en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 30 November 1719.

Edele Hoog Agtb. enz.

Het vertrouwen enz.

Java's Oostcust. Sal UEd. Hoog Agtb. door de papieren en brieven van de jongste retourvloot te voren gekomen wesen in een gedaante, die wel anders was te wenschen, om dat se wat dubieus opdede.

Kort na het depart van het fregat Wynendaal met thee na het Vaderland, op het eynde van Maart jongstleden, scheen de voorm. gedaante te willen worden van een beteren aanschouw, omdat den nieuwen Sousouhounang Amancoerat de princen syne gebroeders Poerbaya en Balitar, benevens synen oom Aria Mattaram, en dies soonen door allerhande caressen, geschenken en eertituls, nevens veele mantries van het hof sogte tot sig te trecken en genegen te maken, ten eynde dusdanig te doen verdwynen den wangunst, waarmede hy wel wist niet alleen, dat syl. maar ook syne moeder de Ratoe tegens hem waren ingenomen, ter oorsaake hy tegens haarl. gedagten en concepten was op den thron geraakt, in dier maniere, als UEd. Ho. Agtb. in eerbied bekend is gemaakt door onsen laatsten van den 28ⁿ Maart deses jaars.

Dog hierom liet hy ook dan al egter met eenen niet na de voorm. broeders Poerbaya en Balitar te ontsetten niet alleen hun overtollige staathoudery, maar ook soo grooten quantiteit van manschap en militie als syl. by het leven van den vader Paccabowana tegens den raad en d' intentie deser tafel hadden weten te verkrygen onder hunne commando, om daardoor na synen dood sig te kunnen aankanten

tegens haren broeder Amancoerat bovengenoemt, doenmaal nog bekend staande met den naam van kroonprins Mancoenagara, alsoo zy ook van hare syde wel wisten dat desen, alshoon den oudsten en wettigsten prins, mitsgaders op ordre van Paccabowana al diverse malen tot successeur van het ryk zynde uytgeroepen geweest, al egter soude vinden een groote moeyte om sig te konnen staande doen blyven, niet alleen omdat se de voorm. grootste magt van wapenen onder sig hadden getrocken in voege voors., maar ook, omdat se bemind waren van haar moeder de Ratoe voornoemt ende den ryksbestierder Saeradjaja, die de rest van de Javaanse magt in handen had tot Sourabaya in den treyn, want dese twee hadden telkens toegelegd om Mancoenagara te drucken en Poerbaya met Balital te verheffen en verstercken tot soo verre, dat selvs den ouden Paccobowana, nog kort voor zyn dood niet konde nalaten, sig voor Balitar als synen navolger te verklaren, in dier wyse, als dat UEd. Ho. Agtb. reeds is bekend gemaakt, alsmede hoe stil en stemmig de vorige wettige successie van Mancoenagara voornoemd, is doorgeset, en wel ten principalen schynd gelukt door de vertooning van de Nederlandse en Oosterse militie, die men ten hove by tyds had doen aan de hand wesen, ten eynde te doen blyken d'E. Compagnie niet ware uytgevallen van de trouwe hares woords, als sig met de publike verkiesing van Paccobawana gevoegd hebbende ten behoeven van meergem. kroonprins.

Maar al dit konde egter niet wegnemen het heimelyck misnoegen en gemor onder de andere partye, want selvs ontsag sig niet den bovengem. Saeradjaja door 2 brieven aan dese regeering op diverse tyden geschreven, genoegsaam sig te verklaren voor Poerbaya en Balitar, nadat hy nu al had gesien de volbragte successie van Mancoenagara, dog van hier heeft men die noyt beantwoord, en daarvan ook geen communicatie gesonden aan den nieuwen vorst, om de hitte van de Javase ongestuymigheden niet verder te sien ontsteeken, in een tyd, den voorm. Saeradjaja nevens d'onse te velde lag, om de Sourabayse rebellen te helpen dompen, en mogelyck, soo hy den toorn des Konings door voorm. syne brieven had sien aanwackeren, niet te goed soude syn geweest, nevens die rebellen te gaan trecken eenen lyn, ter welker materie nader spreken onse resolutien van den 31ⁿ Maart, 4 April en 9 Juny, en nog breeder over dese en diergelyke consideratien gehandelt werd by onse brieven, die na het vertreck van Wynendaal

bovengemeld van hier zyn afgesonden aan de bedientens tot Samarang, Sourabaya, Cartasoura, Tagal, makende te samen een getal van 35 stuks.

daarin sal gevonden werden nog vry grooter quantiteyt van brieven, waarmede den Commandeur Gobius en den Raad tot Samarang ons byna van dage tot dage als overstelpt, en daarby dan ook gevoegd hebben soo nombrensen getal van Javaanse schrifturen, men byna daarin als verwarren moeste, want deselve getranslateerd zynde, bevond men gemeenlyk dat se spraken eene vreemde taal, studienselyck ten papiere gebragt tot verwecking van confusie, en niet alleen aan en door onse bedientens geschreven, of wel aan den Vorst gecarteerd, maar ook door de Javaanen onder malkanderen gewisseld en gedissemineerd waren om de onsekerheyt in den toestand der saacken sooveel vaster en ondoorgrondelyker te maken, nadat het gantsche land in een ongehoorden opstand was gebragt, door een uytwyking van bovenmeergem. prinsen Poerbaya en Balitar en dese ook met sig hadden genomen de soon van den tegenwoordigen Soesoehoung Amancoerat, genaamt zynde Mankoenagara, na den titul die synen vader by het leven van Paccobowana had gevoerd, en daarby ook in dien tyd bekend was; dog van dit geval sal men hieronder mentie maaken in een nader aanwysing, en nu vooraf noteeren, dat alle onse vermaningen ter kekorting van het schryfwerk iterativelyk aan die van Samarang toegesonden, hunl. daarvan niet hebben konnen diverteeren, onangesien den E. Gobius selvs betuiging dede, hem sulks vry lastig viel en hy daardoor was afgemat.

De receptie van den brief die den nieuwen Soesoehoung had herwaarts geschreven is aen UEd. Ho. Agtb. door onsen laatsten bekend gemaakt, en soo ook, hoe dat al by het leven van Paccobowana syne 2 voorsoonen, en dat wel na alle blycken met syne voorkennisse, Diepa Nagara en Diepa Santal veldvlugtig waren geworden, by gevolgen den nieuwen vorst geen minder redenen van bekommering voor dese twee halve broeders en haar omswerven, dan over het machineren van syne twee volle broeders en moeder, binnen het hof zynde toegekomen, heeft kort daaraan het geval gewild, den voorm. Diepa Santak door de syne nageset en uyt het bosch zynde opgevangen, mitsgaders ten hove geconfineerd geworden, eyndelyk over syne seditie wierd gestranguleerd op ordre van den Soesoehoung

Amancoerat, dog desen had sulks niet willen laten effect sortceeren, voor en aléer hy deswegen had ingenomen ons advis, hetwelk hem niet en volgde, ten eynde d'E. Compagnie niet soude behoeven den naam te dragen, als of men sig hadde gemesleerd in het ombrengen van princen door doodstraffe over misdryven, die meer den koning dan wel ons quame aan te gaan, ter verwecking van laster en haat, die reeds tegens de Nederlanders sooverre onder de Mahumetanen was aangegroeyd.

Behalven dat ook meer dan eenmaal, in de Javase brieven onser residenten voornamentlyk en in die van Cartasoera tot op heden betuygd word, dat den tegenwoordigen oorlog die anno 1717 is doorgebrooken, geen anderen gront of oogwit heeft gehad, dan alleen om d'E. Comp. onder schyn van versoeck tot hulpe tegens de malcontente Soerabayers en Madureesen in het veld te locken, aan alle kanten den oorlog te ontsteeken, en dus door groote divisien en ongemacken de Nederlantse manschap te doen versmelten, mitsgaders op haar swackste zynde, van alle kanten en hoeken weder te versamelen ende te vereenigen om dus dat verdeelde Nederlandse hoopje gesamenderhand op het lyf te komen en Java (dus melden sommige inlandse brieven der malcontenten) te suyveren van de roode' vleecken, verstaande daardoor d' Europeen, waarmede het eyland nu veele jaaren was besmet geweest, en over dit project ook een aanmerking word gevonden by den onsen van 7 September na Samarang.

In desen raad (word er al verder gecontesteerd) souden in het leven van Paccobowana onder zyn dictamen getrampeerd en overeen gestemd hebben gehad alle Javaanse pangerangs, tommongons, mantries en prieycs sonder onderscheyd, ten dancke men dien oude vos anno 1703 en 1704 had doen succederen op den stoel van synen overleden halven broeder Amancoerat, wiens soone Addepatti Anum doenmaal moest wyken voor desen synen oom, in dien tyd bekend met den name van pangeran Poegar; des sulks soo synde, misschien wel te wenschen ware geweest, men anno 1717 voormeld had konnen blyven by den inhoude en het besluit der secrete resolutie van dit casteel op 13 Augusto genomen, dog op het eynde van November daaraan subitelyk veranderd, by occasie de Balyers op Grissec een beweging of aanvang van oorlog onder de limiten van Paccobowana hadden aangevangen, waarmede men sig hebbende g'engageerd, als nog daarvan met geen

fatsoen heeft kunnen worden ontslagen, soosals het wel te wensche is, met reputatie, hoewel ook Gode sy dank, de dingen niet zyn van erger gedaante, dan se waren in den beginne van dit gewemel, of ook sig vertoonden in de maand Juny deses jaars, als te beslyuten sal wesen uyt het vervolg van desen.

Want soo haast was Diepa Santak bovengem. ten hove niet gestranguleerd en de levendige princen in hare overmagt niet wat gefnuykt, of den vorst scheen over dese successen al vry wat g'exalteerd en liet (niet?) na om ook bedreygingen sigh te laten ontvallen tegens degeene die al verder tegens hem mogten willen komen in oppositie.

Hy liet selvs niet na daarvan aan ons communicatie te geven met een brief door handen van 4 gezanten, den tommagon van Banjoemaas Soeradipoera, Aria Mandalika, ingabey Singawangsa en ingabey Dja Santa, dewelke hy afzond met geschenken en een antwoord op onsen brief van 4 April, die men had geschreven tot condoleantie over de dood van synen vader en tot felicitatie over syne successie.

Maar pas waren die gesanten met dat geschenk en met dien vorstelyken brief hier niet aangekomen, of men ontving, maar weinig daar aan, eenen nadere brief van Zyn Hoogheit ter bekendmaking, hoedat syne broeders Poerbaya en Balitar (soo als dat ook van onse residenten uyt Cartasoura by missive van den 25ⁿ Juny wierd geadvisceerd) des daags bevorens in den morgenstond met een verwoed geweld op het hof waren afgekomen, met meening om sig van hetselve en de persoon van den Soesochoenan te gelyk soowel als van onse pagger meesters te sien, maar s'wierden met hunne gantschen aanhang soo deftig afgewesen, syl. dit spel lieten varen en nevens hunnen oom Aria Mattaram, als voren in passant gezegd is, op de loop gingen buyten een partye dooden, die hun waren ontvallen in den stryd. De benauwdheyt van den vorst dus niet gering zynde geworden, als verlaten en verraden van alle syne grooten en manschap, die hy nog weinig dagen bevorens had verhoogd met eernanen enz. schreef hertelyk om hulp, en dat wel in een tyd, men van hier reeds alles genoegsaam had bygeset, wat maar was by te brengen voor den treyn tot Soerabaya, en niet minder ter defensie van Cartasoura, alwaar ruym 700 soldaten, soo Europeen als oosterlingen aan de hand waren, en dat wel tegens het huneur van bovengemelde princen, die al by het leven van haar vader, en ook naderhand al listen hadden in

het werk gesteld ter vermindering onser manschap te dier plaatse als quasi daar niet noodig zynde, omdat ten hove de saaken in rust waren, maar na dien zang is niet verder gehuysterd, dan door onse resolutie van den 9ⁿ May word aangetoond, en naderhand gesien hoe soetelyk die militie tegens die quaadaardige princen is te pas gekomen, die desnietteenstaande na haren vlugt nog dikmaals hebben voorgegeven gehad, hare vorige intentie met een grooter magt te willen hernieuwen, want Balitar continueert bij zijn gevoelen, dat hy moet wesen soesoehoenang, Poerbaya laat sig noemen Panambahan; beyde willen sy sig vestigen in den Mattaram en hebben al eens in het geheel overmeesterd de koonryke provincie van Banjoemaas, mitsgaders nu en dan ontveylygd gehad den landweg tusschen Cartasoera en Samarang, om d'onse dusdanig van alle correspondentie en assistentie van de stranden te separeren, maar dit heeft men haar ontset gehad na vermogen, en nu en dan by troupen door detachementen uyt Cartasoura gevoegd by des kryzers nog weynig overgebleven manschap, desen woesten hoop tot 2, 3 en 4 mijlen wegs in den omtrek doen opstaan en wyken uyt hunne gemaakte paggers, mitsgaders sorge gedragen voor de nodige provisien en wapentuig binnen onse vesting tot Cartasoera voornoemt, dewelke ook door het canon van den vorst eenigermaten gemonteerd, en door syne hulpe in desselvs tegenwoordige benauwde dagen soodanig verbeterd, vergroot en versterkt geworden is, als blyken sal by diverse onser brieven, dat deselve of syne nasaten mogelyk naderhand nog wel eens sullen wenschen van dese nabuurige vesting (die selvs den dalm kan dwingen of beschieten) te mogen ontslagen werden; maar dit heeft ontrent dat werk geen belet mogen toebrengen in het capteeren van den tyd, die in dat eas onder het midden van alle dese woelingen wat schoon te vooren quam, en niet mogte worden versuynd om sig daarvan te bedienen.

Middelerwylen lieten ook de hovengem. malcontenten uyt de Mattaram en haren oom Aria Mattaram, voerende aldaar den titul van Soesoehoenang Panoetoeop, hetwelke wil denoteeren den laatsten keyser, niet na, uyt Patti en Coedoes, op allerhande wyse de Javase volkeren te ont-rusten en tot sig te trekken, vestigende sig tot Katoong agter Damak, om haren Heere afvallig te werden en hun aan te hangen, hetwelke hun ook bysonder gelukte, en voornamentlyk onder de mantsje nagaras of hovenlanders, als die van Madion en Panaraga, die ten deele uyt

vrees, ten deele uyt andere insigten, meest alle de bovengemelde twee gebroeders quamen toevallen, en wy onse aanmerkingen over dese vlygt by diverse brieven, als onder andere ook op den 24ⁿ July hebben doen blyken.

Maar desen Aria Mattaram met 6 van syne soonen en desselvs factotum Abroenata, of anders ook genaamt Mangon Onang, vond in Keddoe vry wat grooter tegenstand door verscheyde schermutselingen, die by wege van resistentie hy genootsaakt was te ondergaan met den regent Natta Jouda, dan hy hadde gedagt, want desen scheen wel den principaalsten voorvegter voor synen heere den Soesoehoenang, die genoegsaam van een ygelyk was verlaten, en niemand ten hove had by sig gehouden, dan alleen den tommagon Carta Nagara met ontrent 1000 soldaten, soo als hy selvs aan ons schreef, en desen denselven man is, die by bovengem. secrete resolutie van den 3ⁿ Augustus 1717 bekend staat als eersten ambassadeur van dien tyd, en naderhand 1718 van Cartasoura door Paccabouana gedetacheerd wierd als een der generaals van zyn groot leger, hetwelk in dat jaar met d' onse tot Sourabaya niet konde combineeren.

Denselven Cartanagara ook geweest zynde ryksbestierder of pepatti, naderhand door de listen van de Ratoe wierd vervangen door den tegenwoordigen Sacradjaja hiervoren gemelt, ageerende alsnog in qualite van veldmaarschalk tot Soerabaya, dog by den nienwen vorst verdagt zynde had zyn Hoogheit een project, sooals ons uyt syne brieven voorquam, dien staatsminister op te leggen den oorlog tegens de rebellen te vereffenen en eyndigen, en in zyn plaatse wederom aan te stellen den bovengemelden Cartanagara ten hove als ryksbestierder, hetwelke wel niet quaad ware, maar door zyn Hoogheit wat schielyk dit concept soowel als zyn genoeghen over het wurgen van Diepa Santak hiervoren genoteerd wierd voortgebragt, want door het eerste wierd opgewekt de grimmigheyt der princen, en door het andere nam sterk toe den haat tusschen bovengemelde twee groote ministers Sacradjaja en Carta Nagara.

Den eerstgem. van dese 2 mantries, ook den naam hebbende van den eersten raadsman in het bovengem. concept tot een totaal verraad tegens alle Nederlanders, en den anderen integendeel, dat hij was nevens den tegenwoordigen Soesoehoenang d' eenigste uit de hoffgroten, die daarvan niet en wisten, of ten minsten door Paccobowana niet

wierden vertrouwd, soo dede voorn. Sacradjaja aanstonds na synen ouden meesters dood veel moeyte, om van Sourabaya te mogen opkomen na het hof, hetwelke mogelyk syn oogwit had, uyt vreesse de malcontente princen met haar moeder te kort souden schieten in het dethroneeren van den nieuwen Soesoehoenang, derwegen den verkeerden uytval reeds hiervooren is aangetoond, en daarom dede dan ook zyn Hoogheit wel niet qualyk, denselven daarinne niet ten wille te wesen, maar het had ook zyn swarigheyt, soo misnoegden minister te laten ageeren tegens de rebellen. Nogtans bleek naderhand, als in het vervolg sal gemeld worden, denselven 't sy uyt inkeer, dan wel uyt polityc, ten eynde om aangesien te werden als een man van de goede partye en sentimenten, sig met syne Javanen bysonder wel gesignaleerd heeft, wanneer de Soerabayse rebellen uyt hunne vastigheden van Capoetram, Wonocrama en Coepan wierden verdreven in de maand Augusto deses jaars, hetwelk hieronder wat nader sal worden beschreven.

Naderhand kreeg hy ook de grillen, om zyn wyf en familie te doen afkomen uyt het hof tot aan de stranden onder den Sammarangsen regent Soeria Dimangala, hetwelke den Soesoehoenang eyndelyk door diverse interpellatien als moede gemaakt, quam toe te staan, dog wy hadden wel gewenscht den commandeur Gobius sig met de sollicitatien van dien ryksbestierder, soo voor sig als zyn wyf soo weynig hadde bemoeyd, als wy, wes men denselven niet alleen daarover volgens resolutie van den 18^a July, maar ook wel insonderlyk heeft moeten reprocheeren over syne intrigues, die hy tegelyk met bovengemelden Soeria Dimangala almede buyten ons weten had aangevangen, om door boodschappen en briefkens van raadgevingen de voormelde dwalende princen weder in te locken, hetwelke ook getragt hadde den Soesoehoenang, maar hunne rescriptien aan beyde waren soo bespottelyck, men aan dien kant maar al te laat gewaar wierd, dat sulke vermaningen alleen maar hadden gediend om die opgeblasene pangerangs een verkeerd denkbeeld te geven, als of men door haren vlugt en commotien bysonder was verlegen geraakt en maar na middelen wierd gesogt om haar op een ordentelyke wyse te doen t'huys komen, in voege hunne antwoorden langs hoe onlydelyker wierden, want dan gaven se eens voor, geweeken te zyn uyt het hof uyt vreesse voor de dood, die aldaar voor hun gepræmoveerd wierd, dan weder omdat Balitar moeste wesen den wettigen successieur na de jongste uytpraak

van Paccobowana, die zyn ryk had willen gereparteed hebben, en syl. met malkanderen tegens d'E. Comp. of de Nederlanders niets in den sin hadden, met alsulke beguygelingen meer, als onder anderen weder integendeel, dat sy den Socsochoenang Amankoerat aansagen als een man van onvoorsigtigheyt, die al te veel sig blootstelde en waagde onder de wapenen en bescherming der Nederlanders sig te begeven, nadien deselve niet anders hadden voorgenomen, dan hem met hunne moeder de Ratoe te vervoeren na de zeestranden, en syl. hem daarom ook uyt broederschap moesten aanraden tot haar met gem. Ratoe in de Mattaram af te komen, ten eynde dusdanig het gemoed van den nieuwen vorst te doen wankelen, en op allehande wyse te brengen in twyffel, waarvan men tot nog toe niets bysonders heeft vernomen, dogh na de jongste advisen wel schynt, alsof hy met eenige goede gedagten voor Poerbaya beset ware, hetwelke niet en is te hoopen eenige verdere wortelen zal schieten, ter vermyding van nog al meer embarras.

Men heeft hem ondertusschen al vooraf doen aanraden, goede sorge te dragen tegens d'eschapade van zyn moeder uyt het hof; opdat het loopende spel niet meer en meer door de list van die vrouwe mogte komen te verergeren, waartoe se bequaamheden heeft, die singelier zyn en vooralsnog, soo als geschreven word, door haren soone seer nauw word geobserveerd, indien Zyn Hoogheit zig maar niet laat bedriegen.

De separatie die er is tusschen Aria Mattaram en de meergemelde syne 2 neven Poerbaya en Balitar, die buyten des ook al met eenen niet behoorlyk overeenkomen in hun desseynen, is een geval geweest, het welke ons in dese troublen bysonder is te passe gekomen, en nog meer dat se niet zyn vereenigd geworden met hunnen voorengem. halven broeder Diepanagara, dan wel met de rebellen Aria Poespita en Pandsje Soereengrana of den halven broeder van dese twee, Cartajouda, die al lange had getenteerd, om door Djipan in te dringen en soo met de malcontente mandsja nagaras te combineren, maar dit heeft voor als nog niet willen gelucken, omdat de Javanen aan dien oird sig wel gedragen hebben en met eenige Oosterse militie geduurende het drooge zaysoen g'assisteerd geworden zyn uyt ons leger van Sourabaya, ten belet van dien geconcepierden indrang.

De Balyers die nog maar in een klein getal (na 't seggen is) onder

Pandsje Boeeling sig vonden op de Javaanse wal ontrent Passocrowang, hebben sig gantsch stil gehouden en publicq met de rebellen niet aangespannen.

Het gebeurde dan middelerwylen ook, dat de rebellen van Sourabaya bovengem. het sy uyt ernst, dan wel eens ter preuve in de maand July jongstleden (want tot die tyd toe hadden d' onse sedert October d' anno passato tegens haarl. niets aangevangen of geopereerd) den majoor Peysen ende verdere legerhoofden lieten interpelleeren tot een abotchement ter bemiddeling van saaken, maar d' onse wat stricte blyvende staan op hun verkiesing, dat dan de soonen en de broederen van den hoofdrebel Aria Poespita ten dien fine niet genoeg, maar hy in persoon gehouden soude wesen af te komen, ter opgave van zyn versoek, of dat men anders binnen 4 à 5 etmalen hem selvs soude komen opsoeken, hetwelk ook door d' onse wierd werkstellig gemaakt in een tyd, ons leger door sterfte en siektens als genoegsaam buyten staat wierd beschreven te zyn, om yetwes van belang te entameeren, nadat reeds al cenige maauden van den droogen tyd sonder vrugt waren doorgesloten, en wy niet meer dan 128 Europese soldaten uyt Samarang en 200 man van hier hadden kunnen afsteeken tot recrutes en remplacement, volgens resolutien van den 6ⁿ Juny en 26ⁿ May. Item missive van den 13ⁿ Juny na Sourabaya.

Nogtans gelukte desen aanslag en den vyand wierd verjaagd niet alleen uyt Capoetram, alwaar sy sig op het eynde van anno 1718 hadden versameld, maar ook uyt Wonocrama en Cocpan, waardoor se in het geheel scheenen geslagen te weesen, als hebbende buyten partye manschap uyt hunne bloedvrunden, ook partye geweir en canon enz. moeten verlaten, en sig met eenen gefrustreerd gesien, door het verloop van een groot gedeelte hunner ondersaten, die tot d' onse of eygentlyk den ryksbestierder Saeradjaja, als vassalen van den keyser zyn overgekomen.

Maar al eer men vernam, dat dese actie in voegen bovengem. gewaagd en soo gelukkig geslaagd was, soo had men by resolutie van den 18ⁿ July niet kunnen voorbygaan aan te toonen het groote hasard, waarin d' Ed. Compagnie g'involveerd soude kunnen zyn geweest, by aldien door het bitse antwoord van d' onse, den bovengen. Aria Poespita sig eens had begeven ter submissie en conjunctie met bovengem. princen van Cartasoera, want dan soude men al vry te stellen hebben

gevonden, niet alleen om 's Comps. eygen agting te doen staande houden, maar ook om te maintineeren eenen keyser, die van alle de syne was verlaten en genoegsaam de geheele Javaanse wereld had tot vyand gekregen.

De recrutes, die men soo van hier als van Samarang na Sourabaya had doen bestellen na hetgeene daarvan hiervooren is genoteerd tot soulaas tegens de stervende manschap, moesten ophouden in de maand van Juny niet alleen, omdat men hier was uytverkogt, maar ook vooral, omdat men Cartasoura na die vlugt met den vorst en het hof moest inhouden, en bewaren als een hoofdpunt, hetwelke boven het werk van Sourabaya moeste den rang behouden, oversulx op den 3ⁿ July wierd verstaan, geen de minste manschap van daar te laten afkomen, sonder speciale last, en eghter is gebleeken, dat het op Soerabaya aan geen volk ter verdryving van den vyand heeft gemanqueerd gehad, na hetgene daarvan hiervooren is geschreven.

De versameling van inlandse soldaten en voornamentlyk van Balyers dede sig almede te deser stede wat ongunstig op, als by resolutieboek is te sien op den 27ⁿ Juny, en met eenen, dat men daaromtrent geen harde middelen wilde gebruykt hebben, alsoo men veynsen wilde sulks aan te sien, als een uytwerking der tegensin, die voorn. Balyers hadden opgenomen tegens de quade lugt op Soerabaya, waardoor al veele uyt de hare ten grave waren gedaald, en onder anderen ook 3 hunner capitains versmolten, in welker plaatse men d' onse heeft gequalificeerd gehad 3 andere mannen uyt die natie aldaar in loco te surrogeren volgens resolutie van den 25ⁿ Augustus en by die van den 4ⁿ April bevorens, om ook Europese vendrighs aan te stellen op onse nader approbatie in stede der overledene, hetwelke de legerbedientens ook hebbende nagekomen, zyn daarop aanmerkingen gevallen by missive van 13 Juny na Soerabaya, en naderhand d' actens daartoe gevolgd nevens onsen brief van den 19ⁿ September aan haar geschreven. Item by bovengemelte resolutie van 4 April aan die officiers ter hulpe ook toegevoegd den onderkoopman Jacob Willem Dubbeldekop, gewesen resident van Rembang met de qualiteit van koopman in stede van den koopman van Lis die aldaar was overleden, en in de maanden van Maart en April naderhand gevolgd is door de capitains Johannes Coolhaas, Jurriaan van Glaan, Michiel Born en Hendrik Vuystman.

En by voorn. resolutie van 4ⁿ April verstaan, hunne plaatsen met

geen nieuwe capitains, omdat haar getal na de manschap nog groot genoeg was, te vervullen, en daarom sond men van hier alleen de capitains Philip Vogel en Robbert de la Haye na volgens resolutie van den 28ⁿ April bovengemelt, die ook ter behoorlyker tyd aldaar aangekomen en op den 11ⁿ July in rade van India tot capitain-luïtenants g'advanceerd zyn geworden, de lieutenants Johannes Geelskerken en Daniel Ducerceaux, want door het sterven van Emilius van Paddenburg en den Capitein-lieutenant Josue Samson Dubois, waren die plaatsen vacant geworden.

Wyders is Socrabaya aan een kleine wonde ook om hals geraakt den capitain-lieutenant Harmen Hunning, wiens plaatse niet gesuppleerd, maar van daar na Samarang en wyders na Cartasoura opgesonden is den Capitain Alexander Rengers, om in de presente scabreuse tyden met den capitain Simon Keesjong aldaar de wagt te houden onder den resident van Arrewyne, alwaar ook tot lieutenant is gevorderd den vrendrig Lodewyk Vertangen na onsen brief van 25 April.

Hieronder by het hoofdstuk van Batavia worden vertoond off liever geciteerd de resolutien van de maand Augusti, by welke wierd noodig gevonden den heer Bergman hiervooren onder dit capittel ook aangeroerd, te detacheeeren als opperbevelhebber in de saaken van oorlog ter custe Java; wes zyn Edl. in conformité van dien op ult^o. van die maand ook is onder zeyl gegaan met de schepen prins Eugeen en Beverwyk.

De bovengem. memorie voor den heer Bergman opgesteld, zal mogelyk wat groot in het oog sehyne, en daarom derft men qualyk versoecken deselve moge werden geresumeerd, dog andersints sal ook by naleesing bevonden werden, dat se ter instructie is vervattende den aanvank, voortgank en grond van den tegenwoordigen Javasen oorlog benevens onse consideratien en beveelen, in wat maniere deselve wel diend te worden g'eyndigd, soo en in dier wysen als daarvan ook in dit capittel reeds is gesproken, en daarom dienthalven ook maar weinig thans behoefd te worden aangehaald, want de meeste zaaken zyn hiervooren al beschreven.

Men sal dan in het gunstig wehemen van UEd. Ho. Agtb. alleen daaruyt maar aanroeren, dat men den voornoemden opperbevelhebber om de wille syner hooge jaren heeft gequalificeerd, om na de gesteltnisse synes ligchaams te mogen blyven op Samarang, ten ware hy

liever personelyck wilde te velde gaan, oversulx hy aan 't een nog 't ander wierd gebonden, en ook selvs niet aan den vollen raad, soo syn E. meynde met voordeel eenige assault in secretesse tegens de dwalende partyen in der tyd te sullen kunnen volbrengen, hetsy dan alleen op eygen verkiesing, dan wel met communicatie van dese of gene uyt de ministers, waarvan maar een gedeelte permissie sal hebben tot de lecture van bovengem. instructie, die anders vulgair word, en selvs somwylen gevaar loopt van eenigermaten bekend te raken onder de Javanen, want syl. daartoe hunne vonden weten te employeeren, en gelast zyn in het geheel aan alle kanten sonder onderscheyd, te moeten mistrouwd worden, alsoo sulks den eenigsten weg is, om onder haar in veyligheyt te wandelen en hoope te hebben op een goed succes, hetsy dat de vlugtige princeen komen te sneuvelen in den velde, dan wel door den Soesoehoenang gevangen zynde, met de dood als Dipasanta gestrafd, dan ook wel in submissie komende, van zyn Hoogheit geperdoneerd werden, dog tot dit laatste is verstaan, uyt insigten van den last, die d'E. Compagnie om den wille van dat volk heeft moeten ondergaan, door d'onse geen toestemming sal mogen werden gegeven, voor en alcer het antwoord van dese tafel daarop versogt en ingekomen sal zyn, ten eynde d'E. Compagnie hy wegen van eere daarinne gekend werde, en niet schynen mogte gevogten te hebben in den dienst van een ander, die in sig selven op zyn eygen beenen sonder onse hulpe niet konde staande blyven, sooals daarvan hy d'instructie geraisoneerd en met eenen de noodige reflectie op de verslagene Sourabayers word gemaakt, soowel als op de voorenaangetogen presentatie van den vorst tot het maken van een nieuw contract, want sulks met den tegenwoordigen toestand van hem en den tyd niet schynt overeen te slaan, hetwelk den opperbevelhebber ook diende te weten.

Op 4ⁿ October allhier advis ontfangen uyt Sourabaya ten blijke, dat ook aldaer was overleden den E. zergeant-major Melchior Ernst Peysen, van gelyken, dat in dien dienst na ordre deser tafel van den 4ⁿ October 1718 weder was opgetreden den eersten capitain George van Spree, hetwelke van hier by missive van den 19ⁿ October deses jaars na Samarang g'approbeerd is geworden.

Men heeft ook na onse onderstelling hiervooren aangeroord, naderhand nog eenige tydingen ingekregen nopens den Javasen oorlog, ten

principalen vervat staande by brieven van Samarang op ult^o. October, item 10ⁿ en 17ⁿ deser herwaarts gecarteerd, benevens 2 brieven van den 10ⁿ en 17ⁿ November uyt Coedoes door den heer opperbevelhebber en d' officieren van den treyn.

Van gelycken, in wat wyse sig onder den Soesoechoeng had be-
geven en gesubmitteerd den tommagon van Panaraga, Soera Brata,
wiens magt word begroot op 12000 koppen en met eenen gecommuniceerd, dat de brigade marinieren tot op 13 koppen versmolten zynde, d' officiers van deselve uyt dien hoofde wierden herwaard gesonden, die men op hun versoeck wederom tot de zeevaart heeft laten overgaan na het geene dienthalven is beslooten op den 7ⁿ deser en op den 21ⁿ d^o. dat men den heer opperbevelhebber bovengemelt sal gelasten den pangerang Aria Mattaram (die tot hem met zynen gantschen aanhang van wyven en kinderen is overgekomen, en tot Japara op onse nader ordre soude bewaard werden) te doen overgeven aan den Soesoehoeng Amancoerat, alsoo niet wy, maar Zyn Hoogheyt oversynen oom moet disponeren, ten ware alleen in cas van perdon, waarvan hiervoren in het generaal gesprooken, en al verder vernomen is, hoe op ordre van den vorst twee Javaanse ministers met namen Soera Widjaja en Wangsa Dipraya, waarvan den eersten is de schoonzoon van voorm. Aria Mattaram alvorens gevangen genomen en van Samarang ten hove opgesonden, aldaar gecritst zyn geworden, hetweleke voorm. Aria Mattaram na allen schyn een quaden voorklank maken sal, die by d' onse niet had moeten opgehouden, maar aanstonds na zynen meester opgesonden zyn geweest.

De geslagene Sourabayse rebellen schynen nog de moed niet ver-
looren te geven of sig veel aan den vorst en d'E. Compagnie te
kreunen en veel min te agten de nieuw aangestelde regenten in haar
stede, met namen Sasra en Soeria Winata, voor sooverre men dat
besluyten moet uyt de translaten van twee briefkens door haar aan
ons en den E. Bergman geschreven op d' aanleyding, die haar daartoe
tegens onse intentie was gegeven, want se toonen sig by antwoord
vol stoutmoedigheyt en genegen tot spotteryen, nadat sy het geluk
hebben gekregen, dat Dipa Nagara na onse bekommering hiervooren
aangetoond (de lagen van den vorst die hem sogt in handen te krygen
ontsnapt zynde) sig in alliantie met haarl. heeft begeben, en soo ook
Poerbaya en Balitar, by aldien men voorm. hare brieven sal moeten

geloof geven, invoegen aldus de saaken wat slegter zig souden konnen voordoen, soo het waar is, dat die gasten beginnen aan ééne lyn te trekken, en in een en denselven raad willen te samen loopen, dog ook hiervan word nog divers gesproken; maar dat aan voorm. Soerabayers onse sterkte op Cartasoura ook bysonder in den weg zy, laten deselve openhartig genoeg blyken, en dat de Balyers onder Boeceleeling alsnog geen haast maken tot retrade naar haar land, kan almede by d' advisen worden bespeurd, hetwelk soo goed niet is, als het verslaan van den pangerang Kidoel met de syne, want desen den rol van een pelgrim gespeeld en sig met 1000 koppen agter Damaq in het Zuiden geset hebbende, heeft van d' onse ingewagt een aansienlyk detachement en daartegens stoutmoedig geslagen, tot dat hy wierd overwonnen als te sien is by den trainsbrief van 17^a November bovengemeld.

Maar het versoeck van den Keyser om ook de provintie van Keddoo door onse manschap te deeken, is by den opperbevelhebber afgeslagen om redenen aldaar vermeld, en preparade gemaakt tot de winter-quartieren tegens den aanstaanden regen.

Den Soesochoenang heeft ondertusschen ook kennisse gekregen dat Aria Mattaram synen bovengem. oom was in handen van d' onse gevallen, als blyken kan by een briefken door hem aan den opperbevelhebber Bergman gecarteerd, denwelken hy versoekt, om ten hove te komen met Sacradjaja den ryksbestierder en Mangoen Onang uyt Patti, die den principalen steun van voormelten Aria Mattaram was geweest; dog over desen synen oom houd hy sig binnen en geeft synenthalven geen de minste dispositie, hetwelk wel anders ware te wenschen tot narigt. En soo ook dat den optogt van Pourbaya tegens die van Keddoo bovengemeld door den vorst genotificeerd, moge vrugteloos uytvallen, hetwelke den tyd sal moeten leeren, soowel als 't geene uyt alle de bovengemelde Javaanse brouweryen sal willen behooren werden.

Cheribon en de Preangerlanden blyven nog al in goeden doen, want men verneemt van daar niet anders dan rust en vrede onder den inlander en de gesamentlyke princen.

Al wederom is er nu en dan geklaagd soo uyt name van de princen, als uyt name van den tommagon Panata Jouda over het verloop hunner volkeren, waarmede den een den andere beschuldigd sulks door verleyding veroorzaakt werd, des daarvan diverse passagien in de brieven van Cheribon, als ook in die van Tandjongpouura wegens het district

van Craoang worden gevonden, ter sake hetselve met de Cheribonse priangerlanden nabuurig zynde, den een den anderen daarinne nu en dan soo wat zoekt te benadeelen, en meest herkomstig is, na het voorgeven, ter oorsaake den last der leverantie van kattoene garens, indigo en koffy etc. onder Craoang soo precise niet word ingevorderd van de respective Javaanse huysgesinnen, als wel onder de limiten van Cheribon, en daarvan ook nader vermeld word bij den onsen van den 12ⁿ April bovengem. met meer andere conventien en besluyten door de princen en d'onse met malkanderen beraamd ten beste van den onderdaan, en tot meerder verseekering van bovengemelte whaaren, waarop bysonderen hoope was in den beginne van het goede zaysoen onder beyde bovengemelte districten, maar de hitte en droogte zyn beyde zoo langduurig geweest, men die hoop eerlange wel moest verliesen, want den indigo met de koffyboonen, en ook een party kattoenboompkens wierden ten velde verzengd, invoegen de leverantie sedert Maart jongstleden niet grooter is gevallen, dan sulks beschreven staat aan den voet van dit Cheribonse hoofdstuk, hetwelke wel anders was te wenschen. En soo ook dat de discrepantien tusschen die van Cheribon en Craoang over het verloop der huysgesinnen wilden ophouden door een mutuele overgave van elkanders onderdanen.

Den eysch van houtwerken voor a° 1720 is tydig van hier gesonden by missive van den 27ⁿ May, en daarom sal het bovengem. nieuwe houtbosch aan de westerse limiten van Cheribon gevonden te stade kunnen komen, soo als wy hoopen met goeden successe, en met eenen dat voor het vaderland ook sal voldaan werden hetgene bij den jongsten eysch van UEd. Ho. Agtb. ontmoet en voor dit comtoir geextraheerd zynde, derwaarts by den onsen van October is voortgesonden, om door hetselve te werden voldaan na mate van vermogen, ten principalen bestaande in stampbaarlen, kattoene garens, indigo, koffy, cubebe, lange peper, swavel en cardamon, van welke dingen ons volgens Cheribonse missive van den 6ⁿ dito per Risdam al eenige partytjes zyn toegesonden, mitsgaders in het geheel van dit comtoir na het depart van Wynendaal ontfangen de volgende goederen, namentlyk:

1380000 ₣ ryst,

3013 ₣ koffyboonen,

7312½ ₣ cardamon,

148156¼ ₣ swarte peper, waaronder ₣ 65125 van Palembang,

11063 ₧ indigo,
 37000 ₧ kattoene garens,
 65 ₧ lange peper,
 61 ₧ staartpeper,
 1750 bossen bindrottings enz.

Bantam sal tegenwoordig in syne gestalte met weynig schrifts na de ordinaire wyse aan UEd. Ho. Agtb. kunnen voor oogen werden gebragt, alsoo in dit koningryk niets bysonderlyk is voorgevallen buyten d'aankomste aldaar van eenige Engelsens en dier onderhorige van Bancahoule, die ons successive werden toegesonden op ordre van den sultan.

Want desen vorst had soo haast geene verseekering van de vlugt der Engelse uyt bovengem. plaatse, of hy sond aanstonds den pangerang Tisna Nagara met eenen brief die op primo Mey werd ontfangen alleen maar dienende om van dien uyttogt kennisse te geven en ons sentiment met eenen in te nemen, in wat maniere men d' Engelse voor het aanstaande soude dienen te beletten hunne wederkomst tot Silebaar, noemende sulks syn negorye; maar nadien men daarin aanmerkte gem. sultan sig niet verder explicieerde en gantsch geen mentie maakte, hoedanige schickingen of movementen hy selvs van syne kant wilde adhibeeren in dat geval, en bygevolgen wel scheen dit werk van voorsieninge te willen schuyven op onsen halse, of ten minsten ons by wegen van auxilie daarinne te vermengen, alcer hy selven eens hadde geopenbaard, soo werd best geoordeeld, hem ook maar koeltjes te antwoorden, sonder eenig engagement, als te sien is by ons briefken van den 12ⁿ May aan dien koning geschreven, alsmede by hetgene doenmaal apart daarnevens wierd gecarteerd aan den gesaghebber Emond Buyk, ter onderrigtinge van hem, om den vorst geen nader explicatie af te vorderen of daartoe aanleiding te geven, opdat men aan dat gareel niet soude vastgeraaken.

Men mag wenschen, dat het den sultan, die andersins al vry wat grillig valt, hierby ook sal laten berusten.

Niet minder valt hy geldsugtig, want soo haast is er niet een scheepslading van peper gereed off aanstonds laat hy versoeken om een schip met contanten, soo als dat diverse malen kan werden ontmoet by d'aankomende brieven van het Bantams comtoir, en dus gebeurd het telkens by verwisseling, dat de reekening van Zijn Hoogheit ge-

noteerd by UEd. Ho. Agtb. missive van den 15ⁿ July 1718 dan wat te agteren en dan wederom wat te vooren staat, waarop de noodige agting werd geslagen, ten eynde den agterstal ten lasten van den Sultan tot risico van d'E. Compagnie niet al te seer kome aan te groeyen.

De suykeren op dit eyland groot Java, soo onder het district van den Soesoehoengang, als binnen de limiten van UEd. Ho. Agtb. eygen koningryk Djacatra, ordinair bekend staande met den naam der Bataviase omme- of- bovenlanden, hebben in de laaste jaren verschaft eenige meerdere consideratien, dan wel bevorens, en daarom is te dier materie ook de noodige mentie gemaakt na ons begrip by de laatste brieven van hier op den 15ⁿ January en 28ⁿ Maart deses jaars na het vaderland afgesonden.

Men vind uyt dien hoofde, dat ook op die materie nader reflectie is gemaakt by den generalen brief van 15 July 1718, en resolutie by UEd. Ho. Agtb. genomen tot het doen aanmaken en herwaarts senden van 4 nieuwe suykerfuyten ter ontlasting van India, om dusdanig continueel tusschen ons en het vaderland te wesen in het vaarwater onder soodanigen monture van canon en manschap, als daarnevens wordt aangetoond tot onser narigt, benevens de methode tot het beladen van voorm. schepen, als ook tot het reguleeren van haare onderlaagen, ballast en genier, al hetwelke wy na vermogen en volgens pligt sullen nakomen, soo haast ons voorm. suykerfuyten aan handen willen vallen, en daarom al vooraf te deser materie extract uyt voorm. missive verleend en afgegeven is tot narigt voor de opperkooplieden deses casteels ende den equipagiemeester van de werf in der tyd.

Dog de begeerde lyst der Javase suykermolens in de districten van Japara, Coedoes etc. almede by UEd. Ho. Agtb. als by onse voren- gem. brieven aangevoerd, had men ook aangemerkt, dat hier nog niet was overgekomen, en wierd daarom nader gevorderd by ons schryvens van den 29ⁿ July jongstleden aan die van Samarang afgesonden, van waar daarentegens wierd g'excipieerd op de troublen van dit eyland, onder beloften dat het voorm. register nog naderhand soude volgen, en ook op den 4ⁿ October is ontfangen, mitsgaders daarvan hieronder nader gesproken; maar wat nu belangd de suykermolens onder 's Comps. eygen district gelegen en haren toestand, derwegen meenen wy in het welneemen van UEd. Ho. Agtb. een behoorlyke lyst niet alleen

is overgesonden nevens onsen brief van den 29ⁿ November d' anno 1710, maar dat ook by het resolutieboek van dat selve jaar sal blyken komen op den 20ⁿ Juny en den 10ⁿ October met hoeveel serieusheit en overleg nopens dat stuk ten besten van de generale compagnie ende met eenen tot welwesen van de Bataviase coloniers na de intentie van UEd. Ho. Agtb. al is gehandeld geworden op het ingeleverd rapport dientwegen op 30 September te dier tyde geformeerd door 2 gecommiteerde leden van dese tafel, des wy ons op nieuw daaraan sullen gedragen in het gunstig welmeen, ter saake ons niets meer is voorgekomen, hetwelke ter augmentatie of verbetering van die resolutien en het gemelde raport over de suykeren soude kunnen dienen, derwegen egter in het korte by vervolg nog iets sal worden aangeroord tot rescriptie op UEd. Ho. Agtb. missive.

Onder de materie van Bantam by ons schryvens van den 15ⁿ January deses jaars sal ook blyken onse remarque op den suyker van den sultan in dat ryk, maar desen prince heeft ons daarmede naderhand soo moeyelyk niet meer gevallen, als wel voormaal waardoor men mogelyk wel soude moge gissen, denselven daarmede een gantsch anderen uytweg tans is wetende, dan wel bevoorens.

In dier materie, als dat is by resolutie van den 15ⁿ Augusto jongstleden, en ook daarvan al meer voorbeelden zyn te vinden na tyds gelegenheid, mitsgaders by bovengem. resolutien van den jare 1710, sulks almede word aangesien, als in sommige tyden of gevallen gantsch niet oneygen ter conservatie van de Bataviase suykermolenaars, uyt welker handen ook aldaar word ondersteld, den directen ontfang de naaste te wesen, en nodig om haar, soewel als de Javaanse inwoonders in onse districten, waarvan door UEd. Hoog Agtb. vermeld werd, te doen bestaan en middelen van subsistentie op een ordentelyke wyse aan de hand te geven, des daartegens al verder in dien tyd hoog noodig wierd g'oordeeld, alle voorkoopers en monopolisten, die andersints verscheyde molenaars met hare suykeren aan sig als verpand wisten te houden, en met de grootste winsten doorgingen, te weeren en verby te gaan. Oversulks de leverantie wierd egnaal gesteld en alle middelen ge'employeerd of beraamd, die bequaam souden wesen, dit werk te doen staande blyven, alsoo reeds was gebleeken, hoe groote sommen alleen in India successive, buyten den vaderlandsen verkoop op de suykeren in 30 jaren tyds gewonnen waren.

Tegens het overmatig aanplanten van suykerriet en tegens het oprigten van nieuwe molens door UEd. Ho. Agtb. in consideratie genomen, is in selver wyse al meer dan eenmaal de vereyste sorgje geadhibeerd soo als onder anderen kan gesien werden by ons resolutieboek van den jare 1714, op den 4ⁿ September bygevolgen wy ook geloven UEd. Ho. Agtb. tot soo verre daarin almede reeds sullen wesen voldaan na derselver jongste requisit, buyten het genoteerde by resolutien van den 15ⁿ July 1712, 28 January, 4 Augustus en 10ⁿ November 1716.

Buyten twyffel sal het haar ook niet misvallen te sien, dat niet de scheepen van d' E. Compagnie, maar wel de inlandse vaartuigen van de Chinesee molenaars werden gebruykt ten afhaal der Javase suykeren, alsoo de vrugten en koopmanschappen uyt het ryk van den Soesoehoenang voortkomende, singulierlyk en abstract aan d' E. Compagnie moeten werden geleverd, sonder eenig onderscheyd, navolgens de contracten blyke, hoe waardig dit 'eyland, en vooral de vrede en ruste van dien voor den staat van d' E. Comp. moet worden aangesien, ten welken fine men dagelyks nog sterk arbeyd; dog van dese stoffe is hiervoren onder het verhandelen van Java's oosteust het noodige reeds ter neder gesteld, en onder de Bataviase materie in onsen jongsten van den 28ⁿ Maart het vereyste aangeroord nopens den kloeken invoer der Javase suykeren te deser stede, onaangesien d' impositie daarop gesteld, en by den generalen ontfang werdende ingebracht door middel van collecte.

Onder d' aanmerkingen by het bovengem. rapport van a^o 1710, hetwelke met desselfs bylagen voor Amsterdam en Zeeland volgens een apart register in dat selve jaar van hier is afgegaan, sal ook gevonden werden de groote quantiteit van syroop, door het kookken van suyker vergaderd werdende, en dat die door de arakbranderyen de molenaars afgekogt, en op dese wyse geconsumeerd werden almede ten beste van d' E. Comp. en de colonie, alsoo dien drank voor beyde te stede komt, maar de bruyne of onleverbare suyker, ter saken men voor UEd. Ho. Agtb. negotie niet anders, dan acceptable soorten laat aanneemen, blyft dikmaal den molenaar aan de hand en baard schade, soo se niet mag werden vervoerd na plaatsen alwaar de Cabessa en Bariga suyker van d' E. Comp. niet word gedebiteerd, oversulx den burger deser stede voormaal permissie gehad hebbende, die ongewilde of onaanneemelyke suyker benevens eenigen arak na Malacca te ver-

voeren, om daar of daaromtrent te worden omgeset, soo vond men, dat dit was gestremd en groote klagten baarde, oversulks wierd op 4 April by resolutie verstaan, dien gewoonen en redelyke uytvoer niet meer geinhibeerd te laten blyven, mitsgaders op 5 September goedgevonden een Chinees leverancier van suyker in de beurs te slaan, omdat hy d' E. Comp. had willen bedriegen.

Den peper is van alle kanten soo sterk toegevloeyd, men voor sooverre het ontledigen van bovengem. pakhuiysen soude mogen aansier, als een welslagend geval, want de retoursehopen konnen in vergelyk van onsen voorraad, die sub ult^o. Augusto deses jaars met het sluyten der Bataviase negotieboeken monteerde een nombrense quantiteyt van ₧ 8485597, niet veel weg sleepen, wanneer de stukgoederen daardoor alleen maar worden beloopen, de Chineesen in dit voorjaar, sooals UEd. Ho. Agtb. reets weten sullen, al wederom met hunne jonken niet zynde gecompareerd, is den aftrek niet veel geweest, en de Maccaose Portugeesen wilden wel wat koopen, maar den prys van Rd^s. 10 per pikol was dese menschen wat te hoog na haren sin, en versogten daarom te konnen volstaan met Rd^s. 8 per pikol, dog dit wierd hun afgeslagen by resolutie van den 6ⁿ Juny, om te blyven by die van den 12ⁿ May bevorens.

Den amfoen van Bengale heeft bysondere goede winsten gegeven, als te sien is by het resolutieboek op den 28ⁿ April en den 2ⁿ May, maar naderhand wierden die winsten nog van vry grooter aanmerking, hetwelke de nader resolutien van den 27ⁿ Juny en 4ⁿ July bewysen konnen, want de marct scheen gaande weg te willen rysen, soo haast het overblyven van 3 scheepen met het principaalste gros van die gomme binnen de rivier de Ganges hiervooren by de inleyding deser missive aangeroord, was rugtbaar geworden.

XI. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardceeroon en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. O. Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 26 Maart 1720.

Wellédele Hoog Achtbare, enz.

Op den 9ⁿ February, enz.

Java's oostkust, wierd ons op den 22 January jl. in syne gestalte wat nader opengelegt, door een brief van den 6^{en} welke doenmaal wierd ontvangen van den Heer Opperbevelhebber Bergman. . . .

By onsen laatsten sullen UEdh. hebben ontmoet gehad, in wat voegen derwaarts (naar Kartasoera-di-Ningrat) was opgetogen den meergem. Bergman en thans uyt bovengen. missive dd. 6 January uyt Samarang ontwaren konnen, in hoedanige abouchementen syn Ed. met den vorst geweest en kort daarop naar de Mattaram is voortgeruckt en de rebelleerende gebroeders Poerbaya en Balitar heeft opgeslagen, mitsgaders van daar naar Cartasoera gereverteerd zynde, om den gedugten regen in het veld te ontwycken, in den weg door den vorst by missive op nieuw wierd geinterpelleerd, voorn. princeen, nog nader te gaan vervolgen, dog sulx by de onsen niet raadzaam synde gevonden hebben deselve hun retour na Samarang over Cartasoera voortgeset en het garnisoen op laatstgem. plaats ten versoeke van den Soesoehoenan compleet gelaten alsoo syn H^t. had kondschap gekregen, voorn. syne broeders sig hersteld en op nieuw in de Mattaram beschanst hebbende, voornemens souden wezen een attacque op het hof te komen doen, dog dit liedje is lang gesongen en soude eyndelyk by het een of ander geval ook nog wel eens konnen waar worden, ter sake de vorst al by velen gehaat en syn gedoente door syn eygen moeder, de Ratoe ondermynd en onder 's hands wedergestreeft wordt sooals UEdh. reeds ontwaard en vernomen sullen hebben het arresteren van den ryksbestierder Sacradjaja tot Samarang, die naderhand is gelargeerd en ten hove opgesonden geworden, om nevens Cartanagara de saken van het Javase Keyserryk te bestieren en handhaven; maar nadien dese 2 ministers syn doodelycke vyanden onder malcanderen en de eersten by voorn. ratoe, dog den anderen by den vorst geliefkoost en bemind wordt, soo hebben wy in onse brieven ook laten blyken, niet alleen de duysterheyd, weleke ons in de Samarangse brieven omtrent dat arresteren en largeren van Sacradjaja was voorgekomen, maar ook de bekommering die men heeft, dat door dese staatsministers en door hunne tegenstrydige neygingen en intrigues de saken of in het geheel verbrod, dan wel ten minste in eene groote confusie sullen worden gebragt, die byna onontknoopelyk soude wesen, uyt de oude sugt . . . in de listige Ratoe en haren Sacradjaja voor Poerbaya en Balitar . . . van gelyken dat men

thans ruym sooveel heeft te stellen om het dissidieuse hof van Cartasoera te brengen op een vasten voet als wel om de Sourabaya'se regenten, alshoon deselve nu meer dan eenmaal zyn opgeslagen, te brengen tot eene noodzakelyke gehoorsaamheyt aan dat hof en sulx alleen maar was het point of d' eerste beweging van desen oorlog op het eynde van 1717, die naderhand is geworden van soo notabelen uytbreiding als deselve tegenwoordig geworden is en daarom was het wel te wenschen, men met bovengem. pangirans, Pourbaya en Balitar, benevens haren broeder Dipanagara (over welker vervolging en verdelging onlangs de Sousoubouhang een seer significanten brief heeft geschreven aan den heer Bergman, liggende copielyk nevens desen) al sooverre was geadvanceerd, als met syn H^{te}. oom Aria Maltaram; want dese na onse vorige advisen tot Japara met 6 syner soonen en 2 schoonzonen zynde gearresteerd geworden, heeft de vorst den een en den anderen aldaar ten overstaan van bovengem. Cartanagara en den ooster-strandregent Tsitra Tsoma met meer andere hoffbedienten doen stranguleren en na hetgeene dienswegen wordt geschreven by missive van den 17^{en} January uyt Japara voorm. alsmede dat sulx sonder opschudding is geëxecuteerd geworden; dog dit voorbeeld sal na allen schyn de meergemelde 3 gebroeders van den Soesoehocnan alsoo naar in de oogen voorkomen als het wurgen van synen halven broeder Dipasanta in het verleden jaar en daerom mogelyk haer doen blyven ophouden of anders oock wel opwecken tot een nadere verbittering tegen syn Hooght., die sonder de wapenen van de Ed. Comp. na allen schyn binnenkort soude konnen ongelukkig wesen of werden; dog thans van velen uyt dien insigten nog al wordt aengekleefd, die hem andersints niet lange soude by blyven. En dese selfde aspecten doen ook na onse gedagten nog al getrouw blyven de regenten van Keddac, Manko-en-Natta Jouda, benevens den strandregent Djaja di-Ningrat, van welke de eerste met Javaanse militie door den Soesoehocnan en den anderen op syn onophoudelyke instantien met Nederlandsehe militie tegen de malcontenten geadsisteerd geworden zyn, derwegen wy ons als oock over meergem. Saeradjaja hebben geëxpliceerd gehad by missive dd. 27 January, item over de bedenkeyke gerugten van nieuw overkomende Balyers by Guste Pandjsje Boeeling, dog waarvan men geen nader movementen comt te vernemen, nog oock van den aanslag der

soonen van Soerapatti uyt het Malangse gebergte
 het nodige (is) by onse brieven van den 27 January en 9 Febr. daarop
 aangeteekend, benevens onse bedenkingen over de intentie onser
 ministers tot het detacheren van meerder militie met kleyne troupen
 naar Cartasoera alsoo sulks om gebrek van plaats en om door divisien
 en repartitien, ons volck onder de trouwelose Javanen niet te verdeelen,
 wat niet seer noodig schynt soolange de regentyd niet sal wesen
 voorby geschoten, onaangesien deselve soo schraal en gebrekkig sig
 in de laatste 4 maanden heeft doen gevoelen, men selfs bekommerd
 moet worden voor een aanstaande hongersnood, door gebrek van ryst,
 waarvan het zaad door d' overmatige droogten sooals het wel behoorde,
 niet heeft kunnen in den grond gebragt worden. Andersints was ten
 dese fine bysonder wel geslaagd, dat de provintie van Banjoemaas
 bestaande in schoone koornevelden onlangs van de rebellen is ontledigt
 en den regent Marta Nagara ten hove tot vernedering voor den
 vorst opgetogen, mitsgaders naderhand ook die landstreek in rust
 gebleven (is.)

XII. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardcroon
 en Raden van India aan de Bewindhebbers der
 Gen. O. I. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 29 October 1720.

WelEdele Hoogagtb. enz. .

Na de ordre van, enz.

Niet minder soekt men over allerhande boegen een goed eynde te
 maken, soohaast dat sal mogelyk wesen, met den Javasen oorlog on-
 aangesien deselve volgens onse laatste advisen van den 26 Maart deses
 jaars sig niet al te gunstig liet aanschouwen, dogh naderhand zyn
 de dwalende princen Poerbaya en Balitar geweken uyt hare paggers
 van Marboug (?) en hebben sig oostwaarts begeven na Djipan en
 Madioen verseld van vele Mandsjenegaras (sooals gesegd wordt) en ge-
 assisteerd van de regenten tot Panaraga en Jaggaraga, die tamelyk
 magtig syn, ten eynde aldus het uysterste effort van onse wapenen af
 te wagen, indien se door deselve mogten worden nageset, sooals ook
 is geschiet; want de Heer Opperbevelhebber van den cryg, Hans Frederik
 Bergman, meer dan eenmaal met den Soesohoenan hebbende geëbou-

cheerd ten hove tot Cartasoera, is daar besloten S. E. met de groote helft UwerEdh. militie van Samarang te water langs strand soude voortgaan na Grissee ende van daar zuydwaart optrecken te lande na Djipan voormeld. Wyders dat de majoor van Sprée met eene andere partye van Cartasoera oostwaarts soude marscheren nevens de troupen van den Sousouhounan langs den landweg naar dat selve Djipan, om aldaar met gemelde opperbevelhebber te combineren, hetwelck ook effect genomen heeft en als hoofd over de Javasen benden in selver wyze opgegaan is de Adepatti Mankoepradja, zynde een van des Keyzers twee ryksbestierders, waarvan onse laatste brieven genoeg hebben gesproken, zal men na alle sehn ook daarvan nogh nader moeten melden by de eerste gelegenheyd, want de ander, genaamd Danoe Redja of anders voormaals Sjaeradjaja is tehuys gebleven onder het oog van den vorst, die hem meynt of veynst tegenwoordig te kunnen onderkennen uyt en door onse informatie men sal nu nog maar alleen noteren, dat onlangs een briefken is ontvangen van den Ed. Bergman en verdere legerhoofden op 5 September aan ons geschreven . . . ter aantooning, dat de princen Poerbaya en Balitar sigh vereenigd hebbende met hunnen halven broeder Dipanagara en den nog overgebleven Sourabayasen rebel Soerengrana, door d' onse seer voordeeligh zynde aangetast geweest in hunne sterkens tot Cadjang en Capatjang (Kadjang en Kapatian) van daar syn op de vlugt getogen en door de militie van UEdh. nageset, opdat se sig in Cadiry of het Malangse gebergte niet soudén kunnen verschuylen, hetwelk wy willen hoopen gelukkig sal uytvallen, ten eynde men niet genoodsaakt werde, dat volk nog langer te moeten nalooopen; want men dient hen wel hoe eerder hoe liever 't zy levendigh off dood te kunnen overweldigen, indien men eenigen staat op de rust van Java soude willen maken, waartoe het overlyden van Aria Poespita, den schranderste van de Soerabayse malcontenten geen quaad sal doen.

.
De Cheribonse princen, voorl. jaren zynde uytgesteld geweest in haar versoek om sig eens hier te komen vertoonen hebben desc jare op nader presentatie daartoe verlof gecregen en zyn weder na haar land vertrokken, voldaan en vergenoegd, nadat se op 10 September alhier waren aangekomen en met malcanderen in goeden vrede en harmonye sig hadden vertoond, dog den Gouverneur der Priangerlanden

Pangiran Aria Cheribon is hier nog wat gebleven om te sien adjusteren eenige differenten tusschen de hoofden dier landen tegens die van Craoang en de Jacratase bovenlanden, al eenigen tyd hebbende getrotteerd, hetwelk men wil hoopen op een goeden en billyken voet zal kunnen worden gereduceerd. Men wil ook hoopen, in een gevoeglyke wyse uyt den weg sullen kunnen worden geruynt eenige spitsvinnigheden, door den Sultan van *Bantam* dan wel uyt syn name, door den ryxbestierder Poerba Nagara ter bane gebragt over den invoer van eleden tot Bantam uyt dese stad; maar met een nader explicatie van die stoffe sal men sig hier niet ophouden en liever sulks reserveren tot den naasten generalen brief enz.

XIII. De Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaardeeroon
en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der
Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 30 Nov^{ber}. 1721.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Soo haast was, enz.

Java's Oostcust, met de saken, enz.

Het concept ter insluyting van de malcontenten Princen en rebellen binnen het gebergte van Malang, door de onsen in den treyn geformeerd, is (UEdh.) gecommuniceerd; maar den uitslag is daarvan niet gesuccedeerd naar wensch en sulx wordt ten principalen geschooven op de trage aankomst van de Keyserl. Javanen onder den Ryxbestierder Mankoe pradjja, van gelyken op het verswygen der principaalste advenuen van dat Malangse gebergte, onder welke principaal gesecreteerd was geworden die van Loudayoe en naderhand bevonden, dat alle passagien binnen het voorn. gebergte, waarover wy onse gedagten aan die van den treyn hebben laten toekomen, by missive van 26 July, door het omvellen van swaren boomen voor de onsen gestopt en de vyanden vooraf gevluht waren, nadat se van een detachement uyt onse militie geforceerd waren geworden hare pagger tot Cappogerang te verlaten en naderhand ook hun retranschement tot Oelang Aloe, hetwelk hun alsoo slegt is bekomen als aan 's Keyzers zyde het verlies van 56 koppen, die door hen uit een

detachement van 300 Cartasoerasche Javanen te dier plaatse in den afmarsch ter neder wierden gemaakt, met 3 onser Boeginesen, die gesamentlyk door den Javaansen veldheer Mankoe pradja waren uytgesonden geweest om den vyand te gaan recognosceren en naderhand daerentegen op syn ordre geeeritst wierden 11 javanen uyt de vyandelyke partye, waaronder ook is geweest de broeder eener vrouwe, die moeder is van des Soesochoenans zoon Mankoenegara, want desen getrouwd synde aan de dogter van synen oom Poerabaya heeft gekosen de partye van synen schoonvader en die van synen vader verlaten en Mankoe pradja nae onse gedagten door dese justitie getoond het welvaren van den Keyser te beminnen, omdat hy selfs niet heeft willen sparen Zyn Hg^{ts}. verwantschap als te schuldig synde aan rebelle, hoewel hy (Mankoe pradja) nogthans als suspect wordt beschreven by meergem. brief van 11 Sept. uyt Sindoe, en daertoe bygebragt eenige schynbaarheden, die mogelyk wel zouden kunnen omgekeert; maar materie van dispuut kan den dienst niet bevorderen en daarom zal het mogelyk alleen genoeg wesen aan te roeren, dat desen Mankoepradja als Javaans veldoverste, al van den beginne der jongste Campagne aan den Ed. Bergman is onaangenaam geweest, onaangesien by abouchement tusschen den vorst en syn Ed. desselvs aanstelling gearresteerd geworden was, mitsgaders, dat den anderen ryksbestierder Danoe-redja soude aan het Hof blyven onder het oog van den Keyser, dog soo haast was de voorn. heer Bergman niet in het veld getreden, of deselve liet versoeken om by sig te hebben desen Danoe-redja, zynde deselfde man, die a° 1720 door syn Ed. tot Japara in apprehensie genomen en buyten ons voorweten ook weder gelargeerd geworden is, oversulx, wel te voorsien synde, de Soesochoenan over dese veranderlykheit soude kunnen geraten in vreemde bedenkingen, heeft men sig over dat point aanstonds geëxpliceerd by missive van den 20 May en 14 Juny aan de Samarangse bedientens en nader aan den Ed. Bergman en crygsraad op 26 July, want men sag, dat dit nae onse bekommering was uytgevallen en de vorst bysonder verwonderd had gestaan, als bleek in een brief door Z. H^t. aan S. E. geschreven dog van d' onsen wierd op die bekommerlyke consideratien niet eens geantwoord en men schreef by meergem. brief van 11 Sept. uyt het campement, dat met voorkennis van voorn. Mankoepradja al vroegtyds was resolutie genomen, op den 3° dito tot den afmarsch door den

dagelyksen swaren regen en omdat er voor ditmaal tegens de rebellen niets meer was te doen.

Na het nemen van bovengen. resolutie ter opbrake van de Campagne werd kundschap bekomen dat de vyanden sig in de wildernissen op de vlakte van Ardjenne onthoudende waren, en dat een goed desseyn tegens hunne innesteling en tot af-snyding hunner levensmiddelen wierd verydeld door het vooruytloopen van 2 soldaten buyten het detachement daertoe gecommandeerd, hetwelke ook haar beyden het leven hebbende gekost, geraekte daertegens ook om hals eenen Radeen Sindoredja, dien men den naam geeft van Poerabaya's veldheer en op den 15^{ea} September het voorm. detachement teruggekomen zynde, had men om het goede weer, 't welke thans weder was geraekt aen het opdrogen, Sindoe verlaaten en niet verder affgetrocken dan tot 3 à 4 uren marcherens van daar, om op de vlakte van Kalimaat eens af te wagten of de vyanden niet zouden wesen door misleyding te locken uyt hunne spelonken, dog desen syn wyzer geweest en d'onsen hebben hunnen afmarsch voortgeset op den 7^{en} October naar Bangil, alwaar se den 11^{en} dito zyn aangekomen, wierden de brigades gesepareerd en na hare gedestinceerde cantonnementen gedepecheerd, die gespecificeerd staan by bovengem. trains resolutie van 3 Sept. behalven dat se ook genoteerd staan by een nevensg. rolle geformeerd op 25 Oct. tot Japara benevens de overige manschappen of garnisoenen van Samarang, Cartasoera, Soerabaya, Passorowang, Japara, enz., die onder bovengenoemde geëncantonneerde trainsvolkeren, bestaande alleen maer in 363 Europese en 1498 inlandsche soldaaten, na ons begryp niet kunnen zyn gecomputeerd en al vry wat in het geheel moeten verminderd zyn, omdat by bovengem. missive wordt ontmoet een getal van 157 Europeanen en 43 inlandse soldaten, die in het campement tot Bangil overleden zyn, buyten 329 impotenten, die aldaar in het hospitaal moesten blyven en den opmarsch niet konden bywonen nae het Malangse gebergte, waervan de onvrugtbare verrigtingen hiervooen bereids zyn aangetoond. Niet lange na den gearresteerden afmarsch quam op 16 Sept. te overlyden de bovengen. Adepati Mankoe pradja en in syn plaatse als Javaans veldoverste te succederen den Ooster-strandregent Tommagon Tsitrasoma. (De Socsochoenan) die na de Cartasocrase advisen bysonder is gedecontenanceerd over het verlies

van synen minister Mankoepradja (heeft) daarentegen het geluk gehad, dat niet lang na het overlyden van voorn. synen lieveling ook is gestorven syn H^{ts}. broeder *Balitar*, die na het geschreeuw der malcontente partye in den aanvank van a° 1719 kort voor het overlyden van den ouden Pacoebowona, door syn Hoogh^t. tot den waren successeur van het rijk zoude wesen benoemd, nae hetgeene UwEdh. in dien tyd bekend is gemaekt en nu dan nog overig de middelste van de 3 broeders, Pangiran Poerbaya, die men segt nog verder oostwaerts te wesen opgetogen en sulx buyten twyfel in geselschap van synen schoonsoon Makoe Nagara, hiervoren gen^d. met Diepa Nagara die de volle broeder is van Pangiran Loring Passir nu eenige jaren aan de Caeb synde gebannen geweest, enz.

Thans (schynt) alhier de plaats te wesen om summierlyk aan te toonen hetgeene in 6 maanden uyt Java's Oostcust alhier is aangebragt, bestaande in de volgende goederen, namentlyk :

4751041 $\frac{2}{3}$ ₧ rys,
 41235 ₧ swarte peper,
 8915 ₧ lange peper,
 3225 ₧ staartpeper,
 122 ₧ cardamon,
 1876 ₧ indigo,
 625 lasten zout,
 35 $\frac{1}{2}$ ₧ witte boonen,
 2 $\frac{1}{4}$ ₧ groene cadjang

(en een aantal houtwerken,) belopende te samen / 202617.16.8 daarentegen monteect het versondene na Samarang, soo aan contanten, coopmanschappen, provisien, enz. te samen / 487776.15 waeronder alleen de contanten monterer / 330000 buyten nog / 54000 in payementen voor Tagal.

Cheribon en de Priangerlanden, zyn desen jare niet min, dan andere plaatsen op dit eyland Java door sware hitte en een langdurig gebrek van water geplaagd geweest en aldus veroorzaakt geworden een mindere en schraale leverantie van coffyboonen, indigo, catoene garen; rys etc.; want alles wierd te velde versengd al hetgeen sedert ult°. Maart tot ult°. October uyt die residentie alhier is aangebragt, (bestaat) in het navolgende: 24 ₧ stampbaarlen; 245333 $\frac{1}{3}$ ₧ ryst, 20250 ₧ cattoene garen; 1205 $\frac{3}{4}$ ₧ cardamon; 14000 ₧ koffyboonen;

9081½ indigo; 156375 swarte peper; 64375 swavel aarde; 800 pc. cadjang matten (en een aantal verschillende houtwerken) te zamen monterende f 81373.8.8 daerentegen belooft het versondenc nac Cheribon in contaenten en andere benoedigtheden, enz. te saamen f 54754:19:8.

.
Batavia. De besorging ter inkoop van ryst op Samarang voor den treyn en de guarnisoenen langs de Javase comptoiren als ook voor dese hoofdplaatse en de oosterprovincien tot Tagal en Cheribon, item in Siam zal UwEdh. hiervoren op diverse plaatsen altvoren wesen gekomen, navolgens hunne approbatie gecontinueerd werd en soo ook den inkoop allhier op Batavia, hoewel gem. ryst vry duur valt en dan nog al egter niet na wensch is te bekomen, ter oorsaeke seer vele velden in desen lopenden jare onbebouwd en onbesayd gebleven, mitsgaders de gecultiveerde en beplante akkers een groot gebrek van water door een langdurige droogte hebben geleden en zulk ook oorsaek is geweest, de prianger whaaren almede, in die quantiteit niet syn geleverd geworden, als wel verhoopt was; want den indigo en het cattoen gewasch heeft om die selfde hitte en droogte veel moeten lyden, soo in genoemde priangerlanden als in het Croangs district onder Tanjongpoera; doch de leverancie van coffyboonen uyt de Jaceratase bovenlanden is in die maniere toegenomen als dat reeds aen UEdh. bekend is, mitsgaders ook al gebleken sal wesen, de Bantamse suykerleverantie soo breed niet is vervolgd als het sig in den beginne wel liet aansien navolgens UwEdh. agtb. recommandatien, (wordt een waakzaam oog gehouden) op de conserve der *Batavise suykermolens*; want verscheydenen resolutien als o. a. die van 29 April, 17 Juny, 15 July en 23 Sept. deses jaars ¹ sullen kunnen blyken geven, hoekeer men de molenaars van den suyker tot dat ambagt soekt aan te moedigen; maar sulx kan allhier niet wegnemen het vermageren der gronden door de langdurige suyker-

¹ *Resol. 29 April:* den Capt. der Chinesen Qué Bauqua gepermiteerd het opregten van nog 2 zuykermolens op Baccassy om het minderen derselve en den schralen aanbrengh van zuykeren.

Resol. 17 Juny. Aan denzelfden Chinee toegestaan steen en pannen te mogen bakken op Baccassy alleen ten dienste syner zuykermolens aldaar.

De twee overige aangehaalde resolutien in het Resolutieboek niet te vinden.

planteryen en het ontblooten der bosschen van hout tot het kookken van gem. suykeren, invoegen op een groote duursaamheyd der leverantie onser eygen onderdanen niet veel staat is te maken, ten ware eenige van deselve, dan wel andere mogten zoeken wat hooger of zuydelyker op te dringen tot aan den voet der gebergten, alwaar UwhoogEdh. nog land en bosch genoeg besitten, hewelk daertoe zoude bequaem wesen; maer den afbreng der suykeren zoude wat swaer en moeyelyk vallen omdat de wegen zoowel als de rivieren, opwaerts door watervallen en andere inconvenienten, daertoe niet seer bequaem en nog moeyelyker wesen soude den opvoer van soodanige carren of vaertuygen als tot den afbreng der suykeren worden gebruykt, oversulx wy in het welnemen niet te schielyk sullen wesen in het afwysen der suykeren uyt des Soesoehocnans en ook niet uyt het Bantams gebied, soolange de benodigtheyt van dien voor het vaderland, Persia, Japan en Souratte soo groot blyft opdat ook daardoor d' onderdanen van die vorsten niet langs hoe meer sig komen toe te leggen tot het verkoopen van die soetigheyd aan anderen, hetsy vreemdelingen of ook wel aan andere particuliere handelaars onder UEdh. dienaren, buyten den onmin, die noodwendig uyt sulken afwyzing tusschen bovengem. haar Hoogheden en de Generale Comp. zouden kunnen ontstaan en aldus eenigsints ontzenuwd worden het gerustig bestaan van UwHEdh. op desen eylanden, wanneer den ooster- en westerbuurman en bondgenoot te gelyk mogten gemelyk worden, alsoo by de Javase contracten wel speciaal de leverantie van suykeren voor d' Ed. Comp. is bedongen.

De schepen Haeksberg, Purmerlust en Magdalena desen jare tot UwEdh. gedepecheerd, sullen door huine inladingen tot een bewys kunnen strekken, soo wy hopen, men allhier navolgens derselver geeerd bevel sooveel *goeden thee* heeft ingeslagen, als te bemagtigen is geweest ter voldoening van 202120 ponden uyt de sortimenten, welke te deser stede in het gepasseerde voorjaar wierden aangebragt met de Portugeese scheepkens uyt Macao, des men hoopen wil, sulx sal genoegen hebben gegeven en wy binnen weynig tyds in staet sullen geraken een nieuwen inkoop van thee te kunnen laten doen, uyt de partyen die men al wederom te gemoet siet, met bovengen. scheepkens, dan wel met de Chinase jonken, opdat voldaan moge worden aan het oogwit tot den thee te vinden by den bovengen.

cysch van retouren voor het vaderland; want in onse vorige brieven sal UEdh. al wesen geconsteerd niet alleen, hoe onmogelyk het zy van hier den handel der Europeëen in China te drukken of diffieil te maken; maar ook, hoe noodeloos het is geoordeeld eenige scheepsbesending uyt dese plaats hetsy te dien fine, dan ook wel om nevens haarl. den inkoop van thee en het debit der manufacturen voort te setten, te laten geschieden, hewelk ook als nog in dier wyze wordt begrepen, onder een verwagting de groote hitte van allerhande Europeëen tot de Chinase vaart van selfs wel zal dilueren door het nadeel, 't welk den een den ander in de marct sal toebrengen, buyten de schade, welke hun ook door den Nederlandsen verkoop van thee schynt voor de deure te staen en hier ook alsnog niet hopeloos te vooren komt een herstelde verschyning van bovengem. Chinase jonken, ter oorsake de regenten daardoor hun gewin vinden; dog na de gerugten bysonder gedwarsboomd worden aan het hoff in dat concept, door de heymelyke instigatiën der portugese papen en anderen uit den Senaat van Macao.

Het werk van de coffy schynt men, door Godes goedheyd wat beter te hebben of te sullen krygen onder de knyen na hetgeen daervan UEdh. al gebleken zal wesen uyt onse brieven en besendingen van desen jare ¹ dewelke thans nog werd vervolgd, door een partytje van 22688 R coffyboonen, soo uyt Pacalongang als andersints na onsen jongsten van 19 Sept. nog ingekomen, buyten een berigt uyt Amboina by missive van den 19 Sept. jl. ontfangen tot confirmatie der goede verwagtinge, die men ook van de coffyboonen uyt dat gouvernement, waervan thans een cleen monster overgaat per het schip Amstelveen, schynt te mogen opnemen en behouden na de intentie van UEdh. onder de Amboinase materie nader geinhereerd by generale missive van den 16 July a°. p°. waervan men de bedientens p°. naesten extract sal toesenden en ook hare consideratiën affvorderen off die plantagie niet beter door Europeëen by uitgaven van landeryen, soude kunnen worden besorgd, dan wel door inlanderen; dog wy willen gelooven, dat de reeds in treyn gebragte methode wel de beste en profytelykste zal wesen, alsoo den overvloed van Europ. vrylieden in dat Gouvernement niet seer amplectabel schynt, want om selfs te

1 Op 19 September 1721 per de schepen Purmerlust en Magdalena was naar het vaderland uit Batavia verzonden 176098 R koffyboonen of 1371 balen, op Java geteeld

werken in den acker, vallen se oirdinaire te luy en te groots, oversulx sy sig dan van slaven moeten bedienen, die ze dikmaals onmagtig zyn om in te koopen en vele nooten op hunnen zang hebben die de inlander niet zou durven opheffen en nu al haast in de gewoonte der coffyculturen schynt te sullen wesen overgebracht; maar op Nusse Laut (Noesa Laut) schynt het niet al te wel te willen opnemen; waeraan egter ook niet veel sal wesen verbeurd soolang men andere gronden kan vinden, die van een beter fertiliteyt syn en daerom ook in meergem. brief van Amboina al prealabel wordt geraisonneerd over een aanstaanden overvloed van Cauwa indertyd, waarop men van hier sal regard slaan en antwoord zenden na nootsake-lykheid, alsoo sulke dingen al gebeurlyk konnen werden en by de ministers van Ceylon diergel. ook al in overleg is genomen in het verleden jaer, mitsgaders ten opsigten der leverantie uyt den grond van Jaccratra almede souden konnen komen in consideratie, ter oorsake men onlangs na het afbetalen der Javanen heeft geremarqueerd gehad hun besonder veruoeging in die penningen, alsoo sy sagen daerdoor in staet te wesen om ryst tot mondkost en meer andere dingen daervoor te konnen inkoopen met veel meer gemak, dan se bevoorens waren gewoon geweest, nadien hun alles alleen uyt de rystculture, die wat swaer valt, moeste toekomen en nu het een en 't ander konnende vinden uyt het voortplanten van coffyboomen, waaraan vry minder moeyte en arbeyd verknogt is, sig veel gereeder aanstellen, tot dien ligten arbeyd dan tot het beploegen en beplanten van ackers en velden met pady tot rys, hetwelke nogtans maken moet den voornamen grond niet alleen tot het bestaan en leven van die Javanen; maar ook tot onderhoud van dese importante hoofdplaats, voornamendlyk wanneer men eens by rupture met den Sousoubounangh of een quaad gewasch in syne landen genoodsackt zouden wesen enkeld en alleen te moeten leven uyt en door den rys van Jaccratra, oversulx tot allen deesen oock wel een moderamen zal van node wesen om door een overmatigen lust tot coffy niet te verliesen het essentiele voedsel der menschen in dese landen, wanneer men by vervolg mogt mercken, den sugt tot een gemakelyke geldwinning en luyheid in de Javanen quam te vinden de overhand en zylieden haeren natuurlyken landbouw van den rys daervoor verlaten wilden want de buyksorgen moet in dese gewesten van India altoos blyven een hoofdstuk van preferentie, hoewel het

nogh wat vroeg schynt, met zulke bedenkingen sig bezig te houden en amuseren, voornamelyk soolange de coffyboonen van den eygen aanteld op Java, Ceylon en Amboina niet soo sterk is toegenomen, enz.

XIV. Extract uit de „ Verbalen van het gebesoigneerde en geadviseerde der Heeren Commissarissen uyt de respective kameren van de Oost Ind. Comp. in 's Gravenhage (Haagsche Verbalen) ¹ (uit Missive Gouvern^r.-Genl. en Raden dd. 31 Maart 1722.)

Dingsdag den 18^{en} May 1723.

Na het afhandelen der zaken het Caapse Gouvernement concernerende, is by der hand genomen de lecture der brieven en papieren Batavia en de verdere Comptoiren op Java betreffende.

Uyt de derde Generale missive van Generaal en Raden van 31 Maart 1722 is geremarqueert, dat het summier der aangebragte suykeren voor de Compagnie van Java had bestaan in niet meer dan 3945 picols en 118 ff die by collecte aan thol, na de opgave van den Sabandhaar alleen hadden afgeworpen Rd^r. 1793.

(Gouverneur) Generaal en rade hadden voor altoos verboden eene sekere kwade gewoonte, die op Batavia omtrent het Chinese nieuwe jaar in praetyq plagt te wesen tot het aanregten van publicque spelen, danseryen, dobbelaryen en allerhande ongebondenheden, op alle plaatsen, straten en markten van de stad, onder een ongelooflyke toeloop van allerhanden vreemde uaticn en die daardoor ook aan handen kreegen een vry groote gelegentheyte ter uytvoering van kwade voornemens, dan wel noodig scheenen ter complaisance van sulk een kwaadaardig volk, behalven dat in de maand December 1721 Generaal en Raden was aangebragt eenige kondschap van hare seditieuse imborst

¹ De algemeene missiven der Hooge Regering in Indie, kenmerken zich in dezen tijd door een grooten omhaal van woorden, tot nadeel van de duidelijkheid en de juiste en korte vermelding der feiten. Wat die brieven winnen in lengte, verliezen zij dikwijls in hoedanigheid; om die reden veroorloof ik mij hier en op sommige andere plaatsen de korte en zakelijke extracten, door de Heeren van het Haagsche Besoigne vervaardigd, mede te deelen, die veel korter, maar toch in den regel vrij juist teruggeven, wat door de Hooge Regering was geschreven. Intusschen eischen ook deze verbalen weder nu en dan aanvulling uit de brieven.

en naderhand onder de proceduren tegens eenige belhamels van dien mytineusen hoop geblecken is voor de schepenen van Batavia, namentlyck: dat hun gruwelyk voornemen tot moorden en doodslaan, mitsgaders tot een totale subversie van de Indische Colonie, van vry groter ernst was geweest dan de zaak in den beginne zig wel had verтоont, hoewel die ook seer confuus en zonder 't minste overleg scheen te wesen aangelegt en egter haren aanvang soude hebben genomen gehad op den 2^{en} dag van t jaar 1722 nadat daartoe al twee jaren door de conspirateurs was gearbeyd en in hun belang by belofte waren overgegaan, niet alleen eenige Javaanse groten uyt het Cartasoerace hoff; maar ook uyt Cheribon en Bantam, benevens eenige duysenden uyt Baly en Balemboengang; maar 't apprehenderen der gem. hoofden van dit onbesuysde eedgespan, t welk maar seer weynige dagen voor den gearresterden tyd van den aanvang deser tragedie, was voorgevallen, had eenige Javaanse troupen, die na de confessie der gevangenen al in den afmarsch waren, wederom stil doen na huys keeren, door ongebaande wegen, zooals ze ook hadden gebruykt in hun afkomen; dog Generaal en Raden hadden hiervan nog geen andere sekerheyd of blyk vernomen en zoude de tyd het een en ander nader aan den dag moeten brengen, tot hoeverre men deze draad van kundschap, zeggen Generaal en Raden, zoude mogen vervolgen dan wel afbreken, om geen verder sequeelen onderhavig te werden en gants Java niet in opstand en beroerte te brengen door een al te naauwkeurig onderzoek of suspicie op diegene, die daar wel aan schuldig, dan wel door navraging geformaliseert souden kunnen wesen of werden, hetwelk de Compagnie al mede niet soude dienen en daarom zouden Generaal en Raden met voorsigtigheyd en waaksamheyd in allen desen te werk gaan. . . .

Generaal en Raden zeggen in bovengem. missive dat de thee voor zeer civile prys was ingekogt, overmits voor 't picol van de groene of witte thee niet meerder was betaald dan 28 Rxd^r. t picol en voor de beste soort van thee, Boey, uit de partyen alleen maar 50 Rd^r. en was 2059 Rd^r thee Bing voor 50 Rd^r. p^r. pic^l. ingekogt. Dese verminderde prys van thee was veroorzaakt, ter eenre door een minder inkoop van Engelse en Oostendenaars in China, als wel ziende dat ze door hunne onbesuysde insaam de markt in Europa en malkanderen in de vaart hadden bedurven en ter anderzyde, omdat de Chinesen uyt inbeelding dat dese onmatige begeerte niet soude cessereren, met alle

magt zig hadden begeven gehad tot het aanplanten van dat kruyd, waar door se selfs hun tarwe- en rystakkers hadden belemmerd tot haar eygen schade.

Op Batavia waren aangekomen twee Chinesche jonken uyt Xanhay en 3 dito uyt Tonquin Generaal en Raden zeggen verders dat 't getal van de jonken uyt China op Batavia aangekomen tot 6 was aengegroeyt, zoodat na allen schyn de vaart van die jonken wederom stont geopend te worden.

XV. Uit Verbaal als boven, aangevangen July 1723 en op dato 5 Mei 1724 (uit de missiven uit Indie Nov. 1722—Maart 1723.)

. De materie van de Caap afgehandeld zynde is een begin gemaakt met die van Batavia, Bantam, Cheribon en Java's Oosteust en dieswegen vooraf gelezen: o. a.

Den inhoud der brieven door Generaal en Raden aan gem. vergadering (der XVII) geschreven in datis 30 November 1722, 19 January en 19 Maart 1723.

Java's Oosteust. Uyt de eerste Generale missive van 30 November 1722 is geremarqueert, dat den aanvoer van suyker uyt de Javase molens, dat jaar wederom seer slap en mager was geweest.

Men had van den regent van Pamacassan, den Radcen Aria Adikara een briefje ontfangen, ten geleyde van zyne jaarlykse landvrugten, die langs hoe minder wierden, onaangesien Generaal en Raden deswegen haar ongenoegen zoo aan hem als aan die van Sumanapen Madura al meer dan cenmaal bekend hadden gemaakt.

Volgens de derde Generale missive van 19 Maart 1723 bestont des Comp^s. manschap onder medio December 1722 soo in de garnisoenen als in cantonnementen aan den deegen en andere diensten in een getal van 2311 koppen en daaronder niet meer dan 441 Oosterlingen en 45 Mardykers.

Men had den vorst (den Soesoehonan) laten aanmanen syne gedagten eens te willen laten gaan over de sware lasten van den oorlog, die vyf jaren om zynen't wil alleen by de Comp^s. gedragen waren en dewelke derhalven daartegens wel wat diende gesoulageert te worden, dog syn Hoogheyd heeft sulx verschoven tot het formeren van een contract.

De veragtering op Java onder ult^o. Augusty 1722 surmonteerde die van a^o 1721 met een sware somme van / 205103 : 11 : 8, t welk gehoopt wierd na mate van de diminuatie der oorlogslasten en het afdanken van veel Oostersche soldaten al gaande weg te sullen minderen en afnemen.

Cheribon. By de generale missive van 30 November 1722 blykt, dat de goede toestand op Cheribon en de Prianger landen nog al continueerden, dog dat de Bantamse versoeking en bekruypingen onder voorwendsel van paardekoperye en Beedevaarten aan 't graf van Astana (sic) langs hoe meer suspicie geven en dat die besendingen scheenen te doelen om de princeen tot zaken aan te setten, die de Bantammers uyt sig selven mogelyk niet souden derven aanvangen, waerom den resident Ter Smitte gelast was, op 't naaukenigste na den waren grond daarvan te ondersoeken.

De residentie tot Cheribon was onder ult^o. Augusty 1722 ten agteren geraakt eene somma van / 12883 : 15 synde / 634 . 1 . 8 minder als het vorige jaar.

Bantam. Van Bantam had men ontfangen sedert ult^o. Maart 1722 een quantiteyt van 2275875 æ swarte gearpte peper met 4 schepen, dewelke derwaarts vervoert hadden 96000 pc^s. sp. realen, synde des sultans rekening ten agteren geraakt eene somma van sp. Real. 2434 . 44 . 8. De Bantamse lasten hadden onder ult^o. Augusty 1722 / 6473 . 18 meer bedragen als het jaar te voren.

Volgens de Generale missive van 19 January 1723 hadden Generaal en Raden sig volkomentlyk gevoegt met de ordre van den Bantamsen Sultan, tegens het beleenen en verpanden van zyne juweelen, goudwerken, enz. buyten voorkennisse van hem of zynen ryxbestierder en de bediendens afgevordert een lyst van alsulke Bantamse goederen, dewelke zy seer breed hadden opgegeven tot Batavia beleend en verpand te zyn, synde haar met eenen aangeraden in 't geheel van dat lombardeeren af te zien.

Generaal en Raden hadden de bediendens geschreven, dat de particuliere geldleeningen aan den Sultan, gelyk somwylen de opperkoopman van Tets op crediet gedaan had, haar alsoo oneygen en gevaarlyk voorkwam, als het voormelde verpanden van juweelen.

Batavia. Tot het vermeerderen der suykermolens wierd geen licentie geweygert. Ook hadden generaal en raden de minste

gedagten nog niet gehad om eenige leverantie van Bantamse of Javase suykeren van de hand te wyzen; ingevolge de intentie by den brief der Heeren Seventiene van 30 July 1721 vervat, maar wel hun ongenoegen doen blyken over dies geringen aanvoer.

Het ingekogte van de Portugesen en Chinesen uyt Macao en China in den jare 1722 vergeleeken met het verkogte aan deselve had men dies bedragen bevonden als volgt:

den verkoop monteerde	f 212280 $\frac{2}{3}$
den inkoop	- 116355 $\frac{5}{6}$
oversulks de verkoop grooter als den inkoop	f 95925 $\frac{1}{2}$

XVI. Verbaal als boven, Maandag 4 Juny 1725 (uit de brieven uit Indie van Sept. 1723—Sept. 1724.)

De materie van de Caap afgehandelt synde is een begin gemaakt met die van Batavia, Javaas Oosteust, Cheribon en Bantam en dieswegen vooraf geleesen, o. a.

Vier brieven van Generaal en Raden aan de Vergadering van 17^{en} van 21 September, 5 October 1723, 2 April en 26 September 1724.

Nevens de materie van Java's Oosteust, Cheribon, Bantam en Batavia uyt de drie generale brieven dd. 3 December 1723, 19 January en 28 Maart 1724 door Generaal en Raden herwaarts geschreven. . . .

Op Batavia waren uyt China volgens missive van Generaal en Raden van 21 September 1723 aangekomen 13 jonken van Aymuy, 6 van Xanhay en 2 van Nimpho, buyten 3 anderen van Tsjoan Theuw, Tonquin en Cochin China, benevens vyff Portugeesche vrachtscheepkens en chaloupen uyt Maccao, met een andere uyt de Manilha.

De lading coffyboonen in de retourschepen Linschoten en Aldegonde was geweest een quantiteyt van ₧ 919258 en de thee in de Wendela en laatstgen. bodems, had in soorten gemonteerd ₧ 199972. . . .

Java's Oostkust. Sedert 19 Maart tot in de maand December 1723 was bevonden f 414000 — die langs de comptoiren van Java's Oostkust waren gesonden, aan contanten buyten f 64722.14 aan koopmanschappen, benevens f 55932.10 soo aan provisien en behoeften van Batavia te samen bedragende eene somma van f 516705.4 waarentegens

t' aangebragte van Javaas Oostkust na Batavia had bedragen een
 somma van / 215699.9.8 1.

1 Commissarissen voor de Haagsche Verbalen, zagen naar 't schijnt hoofdzakelijk slechts naar cijfers en gingen onopgemerkt gebeurtenissen voorbij, die op de cijfers grooten invloed konden uitoefenen. Men leest toch behalve het boven gerelateerde in den brief van Gouverneur-Generaal en Rade, dd. 21 September 1723 het navolgende hoogst belangrijke bericht: „Dit briefken mag niet wel afgesonden worden voor en al eer wy ons zelve de eer gegeven hebben UEdh. agtb. te feliciteren met het eynde van den Javasen oorlog; want het heeft God Almagtig behaagd gehad de malcontente prinzen van Cartasocra, de rebellen van Soerabaya en de nasaten van den omgebragten Soerapatty van Baly, die alle in Lamadjang onder groote ellende eenigen tyd by malcanderen hadden huys gehouden, te geven in onse handen, nadien ze gesamenlyk op belofte van aan lyf, leven of goed niet beschadigd te zullen worden zyn overgekomen by den Commissaris Jacob Willem Dubbeldekop en spoedig over Samarang herwaarts gezonden, ten tyde hier gereed lagen de retourshepen voor Ceylon, waarmede men eene partye van de slegtste soort aanstonds na dat cyland heeft geëxpedieert gehad en eenige andere tot nog toe hier aangehouden, buyten den soone van den Soesochoenan Amancoerat, met name Aria Mancoenagara, die op Samarang is verbleven, totdat hy nader door den vader directelyk van dese regering zal versogt wesen, alzoo zyn Hoogh. voor hem wel had afgeschikt een pardonbrief en denselven door een briefwisseling met die van Samarang opgeeycht, benevens een kleynder zoone genaamd Radeen Lindoe zig alhier bevindende, by zyne oomen Poerbaya en Dipanagara van gelyken ook, om nader zyn intentie te interpreteeren aan den E. Dubbeldekop heeft afgesonden gehad zynen ryxbestierder Danoeradja; maar zulks alhier niet schikkelyk genoeg zynde geoordeeld heeft men noodig geagt de vorst tot zyn pligt wat nader te jaten aanmanen, zooals vooreerst zal konnen worden gelezen by vier van onse secrete resolutien, over dit delicate point van Java genomen zynde op den 28 May, item 2 en 19 July mitsgeders 16 Augustus deses jaars en in copia nevens desen zynde gevoegd, ten bewyze van onse behandeling, als ook ter aantooning, hoe na het depart van den Ed. Dubbeldekop ynt den Oosthoek na Samarang, eenige stribbeling is ontsaan onder de 4 jongste zoonen van Soerapatty voorn. alsoo se na Samarang niet van Passaroewang wilden voortgaan, voor en al eer zy blyk zagen, hoe het niet hunne ouder broederen was vergaan, dog men hoopt dit wel te sullen surmoneeren door de orders die bereeds syn afgesonden en herwaard vooralsnog niet opgeroepen de Nederlandsche trainssoldaten, enz.

Wyder (kan) tot ons leedwezen (blyken) by een extract Samarangsche missive van eersten deser, benevens een copia briefken tenzelven dage aan ons apart geschreven, door den Commissaris en Commandeur Jacob Willem Dubbeldekop tot communicatie, hoe op 24 aug. bevorens de onse tot Passaroewang, waarvan hiervoren is gewaagd, uytgetrokken zynde, om de 4 jongerzoonen van Soerapatty, met haren aanhang te gaan opslaan en te constringeren tot overgave van zig zelve na hunne beloften, zeer ruwelyk door dat volk op hunne passchaan geresisteerd en gepousseerd syn geworden, nadat er 31 Nederlanders gesneuveld en nog 21 andere ynt dien trouw gequest waren geworden, oversulks de voorn. Ed. Dubbeldekop, aanstonds met kleen vaartuyg benevens de 2 capteyns Ducereaux en Gelekerken van Samarangh synde uytgetogen en met sig genomen hebbende twee Europese en 4 inlandse compagnien ynt de trainsmilitie, die na het hiervoren aangeroerde ter goeder ure door ons aldaar gelast was vooreerst nog aan te houden.

Bantam. Van Maart tot in October 1723 zoo was met verscheyde Comps. scheepen aan den Koning van Bantam van Batavia gesonden een getal van 149000 sp. realen en bevonden was, dien vorst nog by zyn rekening met de Comp. te boven was sp. R. 538,8.

Aan gem. vorst was ook nog gezonden hondert lasten rys voor betaling, hetwelk aan hem seer aangenaam was geweest.

Het gesondene van Batavia na Bantam zoo aan contanten, kleeden, provisien &c. sedert 20 Maart tot 1 December 1723 had bedragen een somma van f579562,16.

Het aangebragte van Bantam op Batavia aan witte peper 3750 ƒ dito swarte 39377875 ƒ en had belopen een somma van f534443,6.

De sultan had geleverd 1136 picols suyker, dewelke had bedragen Rds. 4261.

De Bantamsche lasten onder ult^o. Aug. 1723 waren minder geweest dan die van 1722, eene somma van f5811,13. ¹

In de missive van Gouverneur-Generaal en Rade van 15 October 1723 leest men hierover verder:

De saken op *Java's Oostkust* door den opstand van Tirta Nata, e. s. (de zoons van Soerapati), waarvan men jongst eenig vermaau gaf, zyn na een spoedige overkomste van den Commissaris en Commandeur Jacob Willem Dubbeldekop tot Passoroewang, die met den ryksbestierder Danoeredja en den prince van Madoera Sjaca Ningrat nevens eenige andere javaanse hoofden, dat quadaardige volk heeft opgeslagen, in geenen deele verergerd.

In de Generale missive van Gouverneur-Generaal en Rade van 3 December 1723 verder nog: "*Java's Oostkust*, dies verbeterden toestand zullen UwEdh. al hebben gesien gehad met corte woorden . . . by onse twee laatsten briefkens van 21 Sept. en 15 Oct. met relatie tot eenige secrete resolutien . . . bijgevolge dan daarby ook gevonden sal worden ons nader beslyt over den pangirang Poerbaya op 15 Oct. 11., volgens hetwelk hy onder een militaire wagt is geplaceerd op secker stuk lands daartoe geprojecteerd, benevens de rest van syn familie die naderhand van Samarang herwaard gekomen en aldaar by hem is gehuysvesd onder seekere limitatien . . . hetwelcke men alhier bereids uyt eenige briefkens van Danoeredja heeft konnen merken soo aangenaam ten hove niet moet wesen, als de overgave en het opzenden van Mankoenagara en radeen Lindoe, des keysers twee zonen na Cartasoera.

By een nader apart briefken van den Commissaris Dubbeldekop, die met den ryksbestierder bovengem. tot Samarang terug gekomen is, aan ons op 19 October gecarteerd (is het gebleken) in wat wyse het geschapen stond met de verjaagde rebellen onder Tirta nata e. s. die van allen aanhank en sustens ontbloot schynende niemand anders by zich vinden, dan die van hare maagschap zyn en van niemand veel heul of troost na alle apprentie te verwagten hebben . . . in wat wyse (ook) altaus de bovengem. Balyse vlugtelingen beset en alle advenuen tegens haar in beslag zyn genomen.

¹ Even als bij *Java's Oostkust* zagen Commissarissen voor het Hingtsche Besoigne

Batavia.

In bovengem. missive (3 Dec. 1723) van Generaal en Raden is gemeld, dat de koopmanschappen, die in den jare 1723 van de Chinesen, Macauwers, enz. voor de Comp. waren ingekogt en ook weder aan haar omgeset het laatste veel grooter was geweest en meerder gerendeert als 't eerste ter somma van Rds. 179365 $\frac{1}{2}$; want 't verkogte aan de Chinesen had gerendcert een somma van Rds. 372089 $\frac{1}{8}$ en den inkoop van deselve bedragen Rds. 192723 $\frac{3}{8}$ bygevolge bovengen. somma van

in Bantam's zaken niets dan cijfers; toch waren in het rijk van Bantam volgens de berigten uit Indie, belangrijke gebeurtenissen, die op de belangen van de Comp. grooten invloed konden uitoefenen, voorgevallen.

In huene missive dd. 15 Oct. 1723 hadden Gouvern.-Generaal en Rade daarover medegedeeld: „maar hoe het nu sal gaan in 't ryk van onsen westerbuurman, den Sultan van Bantam, zulks kan voorsalsnog niet werden geconjectureerd, wyle syn Hooght. uyt sig selven vol grillen en wispelturigheyd beschreven word, als ook geregeerd of liever verleyd te worden, door partye oude wyven en niet in staat te wesen syne kinderen of princeelyke soonen, waarvan sommigen al eenigen lust tot de rogering in het hoofd schynen te hebben, in hare baldadigheyd en overlast tot ongemak van den onderdaan te kunnen beteugelen, waardoor dan ook scheynt gebeurt te wesen op den 25 Sept. den croonprins pangeran Ratoc ende synen broeder Aria te gelyk en seer onverwagt wierden geagresseerd door eenen amokspeelder, hetwelk den eersten het leven heeft gekost; doch de andere heeft ontvangen twee wonden van een minder gevaar, waarvan de Sultan geen de minste kennisse, noch aan den gesaghebber van Tets, noch aan dese Regering hebbende doen geven, is al egter gem. van Tets in desen gevalle bysonder officieus geweest, dewyl hy niet alleen den Koning door gecommiteerdeus heeft laten condoleren, maar ook syn dienst heeft doen aanbieden tot het volgen van de begravenisse waarvan het gevolg sal afwagten en eens uytzien hoedanig de Sultan sig verder sal gouverneren, nadien hy a°. 1708 en 1709 soo grooten beweging maakte, om desen croonprins in die qualité door de Comp. te sien vestigen, als dat bekend is (zie Deel VIII bladz. 341 volg.) uyt aanmerking van hetgeen in die tyden den Cartasoerasen prince Adepate Anum te beurd viel en hem seckerlyk noch het een, noch het andere zal wesen uyt het hoofd geschoten.“

In den generalen brief van 3 December 1723 leest men over dit voorval nog: „Tot eene beknopte rescriptie op (de) Bantamse brieven, die na gewoonte dikmaal vervuld zyn geweest met nietige dingen en nodeloose gedoentens, die verwarring in den dienst konden verwecken, als o. a. de profuse gediensstigheyd van d' onsen in hun aanbod tot het volgen in de begraaftisse van opgem. prince en thans bevinden sullen hoe flauwelyk sulks van de hand gewesen en aldus de Comp. toegebragt een sensibel affront door de onvoorsigtigheyd van den gesaghebber van Tets; want selfs heeft de Sultan tot deser uure niet het minst van dit voorval aan ons laten schryven of weten, onaangesien van een ieder wordt getuigd, dat hy sedert dien tyd al vry wat confuus en radeloos is geworden, mitsgaders niemand van syne soonen navolgens Bantamse missive van 6 Oct. jl. ten Hove wil admitteren dan ongewapend, hetwelk die jongelingen al egter daarom niet kan reiferen in huene baldadigheyd tot roof, vrouwekragt, moord en brand, enz.“

Rds. 179365 $\frac{1}{4}$ den verkoop groter dan den inkoop geweest, ten principalen veroorzaakt, omdat de gem. kooplyden boven den gretigen inslag van peper ook na haar hadden genomen 705 fardeelen cancel.

De Chinesee kooplieden met de jonken overgekomen waren op Batavia op eene sagte manier behandelt en vry gehouden van de poenaliteyten, die op eene harde wyze gestatueert waren tegens den aanvoer van Chinesee nieuwelingen boven het bepaalde getal en hadden Generaal en Raden ten versoeke van de Chinesee suykermolenaars en araksbranders toegestaan tot voortsetting van hun werk, dewyl se in eenige jaren geen nieuwe hulpers uyt China hadden overgekregen, op Batavia aan de wal by partage te mogen aanhouden een getal van 762 Chinesee nieuwelingen, boven en behalven de continuatie van eenige andere Chinesen, die voormaals als inwoondere op Batavia hadden bekend gestaan en weder uyt China waren gereverteert, daarbenevens ook permissie aan twee Anachodas, om met haar jonken een jaar te mogen overblyven.

Generaal en Raden calculeerden, dat de leverantie van de coffyboonen uyt Jacatra by een goed gewas zoude monteeren een quantiteyt van 1427500 ff .

Generaal en Raden hebben noodig geoordeelt om wegens de aanplanting der coffyboomen aan de vergadering van Zeventien kennis te geven, ten eynde de aanplanting derselver niet soude komen te surpasseren de vaderlandse sleet; want daartoe manqueeerde geen grond, nog in de Javanen, die anders wat luy vallen, geen lust of iever ter bevordering van dat werk, omdat se sig daardoor vrywat ryker bevonden, dan se ooit te voren waren geweest en daarom ook gesondeert waren geweest of se niet wel een gedeelte der betaling voor hare coffyboonen zouden willen aannemen in gewilde kleeden, alsoo Generaal en raden daarmede voornamen, de Comp. door de winsten op die kleeden, de betaling van de coffy, zynde agt sware stuyvers per pond, die van den beginne daarop zijn gesteld geweest, te doen dragelijker worden, dog zy hadden niet verder dan voor een quart willen instaan en de resterende drie quart van die prys in contant begeerd.

Cheribon. Volgens 't sehryven van den resident Ter Smitte aan Generaal en Raden, zoo zoude den insaam van coffyboonen ten desen comptoire in de aanstaande drooge tyd al vry wat considerabelder

wosen, dan de leverantie van het jaar 1723, die voor rekening van dit comptoir had bedragen 276750 r alsoo de prinzen in haar districten alsoowel den aantel dier vrugten hadden voortgeset, als de Priangers en daarom Generaal en Raden te meerder in verlangen zouden blijven, om van de vergadering van Zeventienen te mogen weten, tot hoeverre zy sullen mogen gaan, met het voortsetten der vrugten om naderhand met de Javanen buyten twist te blyven, wanneer men niet alles zoude willen aannemen, hetgeene zy kwamen te leveren.

XVII. Uit Verbaal als boven, 24 May 1726 (uit de Generale missiven en andere papieren van Gouverneur-Generaal en Kade dd. Nov. 1724—Maart 1725.

Na het afhandelen der saken het Caaps Gouvernement concernerende, is byderhand genomen de lecture der brieven en papieren, Batavia en verdere comptoiren op Java betreffende en eerstelyk, enz.

Wyders het conteun der brieven door Generaal en Raden op den 30 November 4 en 14 December 1724, 30 January en 26 Maart 1725 aan de Vergadering van Zeeventiene geschreven, enz.

Java's Oostkust. Generaal en Raden hadden goetgevonden om na de Javase residentie te depeschieren een quantiteyt van 47 bodems, ter bestelling en afhalinge van 't gene nodig was te berigten op Samarang, Tagal, Damacq, Japara, Rembang en Sourabaya.

De *inlandse* Militie was tot vermindering der lasten afgedankt en uit kragte daarvan aan het comptoir Samarang aangereckent een somma van $f199166:12:8$, dogh de *Europese* militie in den trein was in den oosthoek nog aangehouden. ¹

1 In den generalen brief van 30 November leest men hieromtrent nog: «(Wy zullen nu voortgaan in het corte een aanwysing te doen van den toestand der saken aen het Hof te Cartasora als ook in den Oosthoek, omtrent het cleene en verswakte overschot nyt de Balyse rebellen van Sourapatty's nasaten (men hoopte) na de advisen deselve binnen korten in het geheel soude verdelgd sien, door den yver waarmede sig tegens haar vond aangedaan, den Javaansen regent van Tenger Sotja Joeda dog men heeft hiervan het gewensch effect en gevolg tot nog niet vernomen, soals besloten kan worden nyt ons briefken apartelyk aan den Ed. Dubbeldekop afgesonden, oversuik wy daarom ook tot nog toe niet positive of absolute hebben willen toetreden om te ligten alle Oosterse en Europese soldaten nyt den treyn, naar het voorstel der Samarangse ministers en alleen maar geconsenteerd in

Buyten eenige koopmanschappen en benooidigheden so waren van Batavia na Samarang gesonden Rds 45000 in contant, na Tagal Rds. 25000 en Sourabaya 20000 Rds.

Het aangebragte van Javaas Oostkust op Batavia in diverse goederen had bedragen een somma van f 283234 . 18 . 8.

Cheribon, De uytlevering der coffybonen ten getale van ₧ 604,000 seggen Generaal en Raden, was al vry wat opulent geweest en ook al vrywat geld uyt dien hoofde na sig gesleekt, want na deese plaats was gesonden ter betaling van die boonen, rys, indigo, cattoenegarens en houtwerken, eene somma van 140000 Rds.

Het geleverde en aangebragte uyt dese divisie op Batavia, had bedragen een somma van f 386916. 11 . 8.

Batavia-Bantam. Generaal en Raden seggen by bovengem. missive, dat de noodige reflectie sullen moeten geven op de aanplanting van de coffyboonen onder het Bantams district, alsoo op het aanwinnen dier vrugten, aldaar seheen toeleg gemaakt te worden, twelk om diverse insigten wel anders te wenschen was, dog hadden Generaal en Raden haar ongenoegen dies aangaande nog ontveynsd en een

het opsenden en afdanken van de inlandse militie. Middelerwylen (is) gesien, dat de regenten tot Gombong of Passoroewang en Cadiry, met namen Adicara en Djajoeda bysonder door den ryksbestierder Danoeredja ten minste voor het uysterlyke zyn aangeset geworden, om dit Soerapatty's gebroed in handen te krygen, waartoe de Javaen schynen goeden moed te hebben, dog het een en 't ander moet van den tyd worden afgewagt, alsmede hoe het nog sal willen allooopen, met den heymelyken wrok, waarmede de Soesoehoenan tegens den Maduresen prince Sjaera Ningrat schynt ingenomen, ter sake hy niet personelyk sig heeft laten vinden ten hove op de celebratie van het jaarlykse feest Herrie moeloet, waarvan geschreven staat by onse bovengen. aparte briefken van den 14 July, alsmede van de heymelyke genegenheyd, waarmede die prince als nog blyft aangedaan, om van het Cartasoerasc jok ontslagen te worden en te mogen sorteren onder het hoger gesag van de Comp evenals die van Pamaccassan en Sumanap, dog men heeft aan dit teedere point in desen tyd nog niet mogen roeren.

Intuschen (is de) ryksbestierder (des Soesoehoenans) op Samarang afgekomen, om aldaar te besorgen de leverantie van rys en contanten na d'ordre van syn meester, die hy volgens het contract met synen vader aan de Ed. Comp. is verschuldigd tot recognitie soo voor het Cartasoera's garnisoen als in erkentnisse der hulpe tot successie op synen troon, hoewel egter de tegenwoordige vorst nog geen melding maakt tot renovatie van het bovengem. contract waarover wy ons hebben geëxpliceerd by aparte missive van den 21 May en naderhand vernomen, dat de contante penningen door synen ryksbestierder tot recognitie op Samarang geteld en dienen konnende tot een bewys deselve voormelde contracten te agnoceran, beloopen hebben 14560 Ryxd. à 54 sware stuivers yder, met 722 coyang ryst.

partytje van 375 ₧ door een Bantammer gepresenteerd aangenomen en betaald evenals die van Jacatra tegen 8 str. per ₧, uyt vrees seggen Generaal en Raden by haar Resolutie van 15 Aug. 1724, dat die anders in handen van de Engelse of andere vreemde natien souden mogen geraakt wesen, dog hoopten Generaal en Raden, dat de luyheyt der Bantamse Javanen, dit werk niet seer voorspoedig soude maken.

By de derde Generale missive in dato 26 Maart 1725 is ter neder-gesteld, dat de Sousouhounang aan zyn mantris had gerecommandeerd het voortsetten der coffyculture, waarin men, seggen G. en R., weynig succes mag wenschen, soolange de Comp. haar gerief op Java in een genoegsame quantiteyt der bonen vinden kan uyt eygen grond en uyt de culture van eygen volk.

XVIII. Uit Verbaal als boven, Donderdag 26 Juny
1727 (naar aanleiding van de brieven ^{Sept.}/_{Oct.}
1725—Oct. 1726.)

'T Caapse Gouvernement afgehandeld zynde, soo is by der hand genomen de lecture der brieven en papieren Batavia en verdere comp-toiren op Java betreffende en eerstelyk geleesen, den inhoud van 't geschreevene door de Vergadering van Seeventiene, enz. wyders vier brieven, door den oud-Gouverneur-Generaal Zwaardcroon aan de vergadering van Seventien, geschreven 4 Sept. 12 Nov. 1725, 9 January en 16 Maart 1726.

Item het contenu der brieven door Generaal en Raden op den 22 October, 30 November 1725, 26 January, 27 Maart en 21 October 1726 beneffens eene memorie van den oud-Gouverneur-Generaal H. Zwaardcroon by het doen van syn transport van 't Generaal Gouvernement in Rade van Indie overgeleverd den 7 Aug. 1725, enz. ¹.

Java's Oostkust. By den Generalen brief van 30 Nov^{ber}. 1725 werd gezegd, dat de gevorderde Javase Cardamon niet te bemagtigen soude zyn, vermits de boomen oud en verstorven waren en de Inlander tot

¹ Zie een extract uit deze memorie onder No. XIX.

eene nieuwe aanplanting sonder speciale last van den keyser onge-
neegen scheen.

De 346 Canassers poeyersuyker, door 2 Chinesen uyt Tagal aan
de Comp. gepresenteert, had men afgewesen, om de Batavise inge-
landen daarin te prefereren, die egter met haar suyker genoeg over-
kropt bleven.

De goederen met 26 schepen aangebragt monteerden eene somma
van / 211709 : 5 : 8 en de derwaarts gesonden bedroegen / 664745 : 118.

Het getal Compagnie's dienaren, had onder ultimo Juny 1725 bestaan
in 1387 koppen, onder welke 989 militairen waren.

De lasten bedroegen onder ult^o. Aug. 1725 . . . / 262094 : 19
de winsten. 33266 : 14

Makende eene veragtingen van / 228828 : 5

Ofte eene considerabele sommen van / 432428 : 13 minder als het
het vorig jaar. ¹

1 Behalve het bovenstaande leest men nog in de missive van *Gouvern.-Generaal en Rade*, dd. 22 October 1725 onder *Java's Oostkust*: den Commissaris en Commandeur Jacob Willem Dubbeldekop, door de goedheid van UEdagtbh. benoemd synde tot een medelid van dese regeering, hebben wy volgens ons besluit van den 17 July jl. van daar opgeroepen om te assisteeren in het algemeene werk aan dese tafel, nadat ZE. alvorens transport van 's Comp^s. effecten en residentien zoude hebben gedaan, aan den directeur ingenieur der fortificatien Pieter Gysbert Noot, die tenselven dage tot vervanger van ZEd. is geëligeerd. Wegens het overschot der Balyse rebellen kunnen wy UEdh. niet anders notificeren, dan dat deselve volgens advysen van den laatsten Aug. door gem. Ed. Dubbeldekop overgebragt, sig nog in een klein getal onthouden in de gebergten van Malang, werwaards de Soesochoenang onder den Tommagong van Grissé, Poetspa Nagara gedetacheerd heeft 3415 Javaanse krygers ter verdelging van deselve, waarvan men dan den uytslag moet afwagten en in desen nog maar hier byvoegen, dat op den 20en July jl. van 's vorsten wegen, als gesanten aan dese regering alhier verscheene zyn, de oosterstraud-gouverneur Adepatty Tsitra Tsoenia, nevens de Tommagons Poetspa Nagara van Batang en Soera di Poera van Banjoemaas met een brief en geschenken, welken men volgens gebruyk op haar vertrek behoorlyk sal remunereren nadat men hun, alvorens eens gehoord sal hebben over dese en gene saken, die haar van den vorst in mandatis syn aanbevolen en waarvan ten naaste behoorlyk verslag sal worden gedaan.*

In den brief van den *Gouvern.-Generaal Matheus de Haan en Rade van Indie*, dd. 27 Maart 1726, leest men verder nog onder *Java's Oostkust*: Onderwylen zyn de Ministers gereprocheerd, over dat men ons onthouden heeft, seker relaas door den Javaan Dipa Naya tot Passoroelang, gedaan wegens den toestand van het nog resterend overschot der rebellen in den Oosthoek, welke sig stil hielden op Iabanioung en Tiugir Blado, mitgaders van de recommendatie van de volkeren op den Gonong Sindro,

Batavia. Generaal en Raden seggen, dat den staat van India langs hoe meer quam te verswakken, en by een langer gebrek aan penningen ook wel aan 't waggelen sou konnen geraken, synde de weesentlyke restanten onder ult^o. Augusti 1724 groot geweest / 35.656.969 : 4 : 7 of / 111513 . 8 . 8 meer als het vorig jaar, veroorzaakt door een minder

(waaraan zy gesanten hadden gesonden) doende waren met hunne padyvelden te planten. Hierby dan gevoegd synde de opgeresen dissidien, tusschen de regenten van Balemboangan en Boelching, die onderling met den anderen tot feytelykheden waren uytgeborsten en dien seditioneusen hoop oversulx van dien kant geen hulpe te wagten heeft, soo soude men mogen onderstellen, dat de dus lang gewenste ruste eyndelyk eens ten volten op dese eylande sal werden verkregen, te meer dit rebellerend geboefte, dat althans op sigselven moet bestaau, sekerlyk wel van selfs sal versmelten. Dog dit alles overgestapt zynde, soo laat het sig egter aansien als of men nog al geen gedaan werk zal hebben, dewyl in den Oosthoek en op het eyland Madura alweder nieuwe onlusten, na het schynt, staan te worden geboren, want by de twee aparte briefjes van den Commandeur Noodt hiervoren gecommeneerd sal UEdhagtb. niet alleen te voren komen, hoe den Maduresen prins Tsjaeraningrat, van wiens mislukt huwelyk met een dogter van den Soesoehoenan, by den onsen van 26 January II. aan UEdh. bereeds is kennis gegeven in stilte uyt het Cartasoerase hof langs de rivier Solo is vertrokken naar syn eyland, tot ongenoegen van den vorst, soo als dat door de Oosten- en Wester-strandgouverneurs aan de bedienden tot Samarang is verteld geworden, met byvoeging dat Syn Hoogh. niet gesind was, zyn geslagt te vermengen met de Maduresen; maar ook hoe dien prins by een Javaansen brief aan den meergeciteerden Kommandeur Noodt heeft te kennen gegeven, dat in den aanstaande, op den grooten feestdag Moeloet niet van meening was weder ten hove te verschynen, uyt vreesse voor den dood, nadien men hem ter ordre van den vorst door een tigtigen drank had tragten van kant en uyt de wereld te helpen, waarvan hy zegt ten volten verzekerd te zyn en van de Javaansen ministers wel het meest suspecte den ryksbestierder Danoe Redja en den evengenoemden wester strandregent dog van welke beschuldigingen men alhier niet kan oordeelen, terzake wegens het geheele geval ten hove de minste beweging niet werd gemaakt of gerept, mogelyk uyt een overtuygd schuldig gemoed; want diegelyke konsten van vergif by de Javanen niet zeldzaam zyn, buyten en behalven dat de Madurezen by de hovelingen, noot in een goed blaadje schynen te hebben gestaan (UEdhagtb.) sullen genoteerd vinden dat de vorst (Soesoehoenan) door eene sware siekte overvallen synde, dewelke hem zyn Hof had doen verlaten en overgaan in den Dalm, waarin hy voormaals als kroonprins heeft gelogeerd, dog van welke hy volgens de laatste advysen merkelyk gebeterd was, by die gelegentheyd tot successour en erfgenaam van de Mataranse kroon benoemd hadde synen egten zoon, den pangerang Adepatti Anum en by overlyden van denselven den pangerang Bowinata, begerende soo dese beyde soonen, voor Z. H. ten grave dalen, dat alsdan in den sefel sal succederen synen anderen soone den Pangerang Loring Passir.

Nog belangrijker berigten worden aangetroffen, in de *missive van Gouverneur-Generaal en Rade*, dd 21 Oct. 1726; doch ook die berigten zijn door de zonderlinge rapporteurs van het Haagse Besoigne over het hoofd gezien. In den brief leest men: „De ziekte van den Soesoehoenang Amancoerat waarvan UEdhhoogagtb. by onsen laatsten, op

versending van retouren, dan het ontfangen had gemonteerd; egter was over geheel India in het jaar 1723 teruggeleert een somma van f3801147:15:5, soodat zeedert ult°. Augusti 1715 ofte in de laatste 9 jaren 's Comps. capitaal vermindert was een notabele som van f10382782:2:5, hetwelk ten laatste tot niet soude moeten loopen, wyl de veragtering jaarlyks augmenteert, door 't sterk afneemen der voordeelen op de Indische comptoiren, behalven dat nog de twee millioen in Persia te seek geraakt, als waare gelden onder de voorschreeven wezentlyke restanten voortloopen.

Van de Europese manufacturen en Indische koopmanschappen, aan de Chinesche, Macaose en Manillase traffiquanten verkogt, was a°.

27 Maart kennisse werd gegeven, (is) soodanig toegenomen, dat kort daaraan op den 20 April synen zetel door den dood heeft ontruimd, waarin na zyn Hooghts. verkiesing gesuccedeerd is synen oudsten egten zoon Pangerang Adepatti Anum, die na het beklimmen van den troon, waartoe onze goedkeuring alvorens is versogt en afgewagt, heeft aangenomen, den naam van synen grootvader, den a° 1719 gestorven Soesoeloenang Pacoebocana. Syn Hoogheyt is tot algemeen genoeg, van alle de Mantris, sonder de minste tegenspraak tot keyser van het Mataramse ryk, uytgeroepen, nadat door ons by een brief was erkend en heeft men van desen jongen vorst, soo het sig thans laat aansien, niet anders dan een gelukkige regering te wagten, in sooverre deselve na onse vernaningen en syne daarop gevolgde belofte in saken van belang, komt op te volgen den voorsigtigen raad, van den ryxbestierder Danoe Redja, dewelke altoos getrouw is gebleven aan de belangen van synen meester en die soo men hoopt, daarby sal continueren nadien de vorst nog maar omtrent 16 jaren oud is. Wegens den toestand van het overschot der rebellen, kan men UEdhagtb. voor tegenwoordig niet anders communiceren dan dat deselve sig nog stil houden en Java daar door nog in ruste is, alsoo van geen oorlog of beroertens iets werd vernomen, cealyk heeft het op Tagal wat overhoop gelegen, onder den inlander, die haren regent den Demang Tertanata om syn onmatige schraapsugt en trotsheyt hebben verstooten, sonder hem weder te willen aannemen, wat middelen daartoe van het Hof ook syn aangewend, nadien liever wilden sterven en haar met de wapenen beschermen, dog de vorst heeft hierin voorsien met den voorn. Tertanata van syn regentschap te ontslaan.

Ondertusschen heeft men van den nieuwen vorst op 14 Sept. te deser plaatse sien aankomen, desselfs gesanten, den Tommagon Niti Nagara met de Ingabeys Singarana en Soena Dinala die ons van wegen haren meester hebben overhandigd soodanigen brief, welkers translaat desen in copia verseld, waarby UEd. H. agtb. sal blyken, niet alleen syne belofte, tot het nakomen der contracten en eene jaarlykse leverantie van 800 lasten ryst voor 50 jaren tot eene recognitie voor de sware oorlogslasten by de Ed. Comp. gedragen, maar ook wat geschenken van denselven daarmeens syn ontfangen, die indertyd staan geremunereerd en ook geantwoord te werden op het versogte by syn Hoogh. brief wegens de verplaatsing van desselfs hof en Compa. vesting tot Kartasocra, waartoe nyt eene soort van bygeloovigheyt of Javaanse superstitie (dat geen hof meer dan van twee of drie Vorsten mag bewoond worden) schynt geinclueerd te wesen. . .

1725 niet meer in Comps. casse gekomen als Rds. 273209, synde Rds. 5394 $\frac{7}{8}$ minder, als den uytgaaf voor thee, ongemunt goud, Chinesee zydenstoffen &c. waaraan besteed was Rdrs. 278603 $\frac{7}{8}$.

Van de Chinesee jonken waren er in 't jaar 1725, 13 stux op Batavia verscheenen.

Uit den generalen brief van 26 January 1726 is genoteerd, dat de Bataviase lasten en winsten onder ultimo Augusti 1725 bedragen hadden, als volgt:

de lasten	/	3356348:11:2
de winsten	-	2071213:2:14

synde alzoo in 12 maanden

veragtert	/	1285135:8:4	twelk /	172509:11:4
minder was, als het jaar bevorens.				

Door Generaal en Raden te meermalen in consideratie genomen zynde, omme ingeolge de ordre der Heeren Seeventien, vervat by den eysch van retouren voor den jare 1726 den prys der Jacatraxe coffybonen te verminderen, had de Gouverneur Generaal tot een duydelyk begrip en verklaring van zyn sentimenten over dat importante werk een schriftuur ingebracht, twelk by secreete resolutie van 15 January 1726 staat geinsereert. By welk schriftuur onder anderen gezegd wordt, dat het te vreesen is, dat den opulenten aanbreg van die koffy, den prys in Nederland merkelyk sou doen dalen; maar dat hetselve soo sorgelyk niet scheen, als wel den rykdom en weelde der Javaanse hoofden, die door misnoegen ligt konden uytspatten en seer gevaarlyk werden; dat het daarom ook niet raadsaam is, de Compagnie nog magtelooser te maken, door het overbrengen van meer schatten in derzelve beursen; als hebbende in de vier laatste jaren uyt de vrugten der landen, die de Comp. in eygendom toebehooren, getrokken eene schat van 615187 Rds.

Dat de Gouverneur Generaal met voorn. hoofden in 't breede gesproken en haar aangetoond had, dat de coffyculture, wel soo ligt viel als die der peper, dewelke op Batavia tegens 5 Rds. de picol uyt de Palembangse vaartuygen geleverd werd, dat deselve ook geen meer arbeyd vereyste dan het suykerriet, als het aan de molens is gebragt, wanneer 't nog moet gemalen, gekookt en bereyd worden, met veele kosten van molens, ovens, ketels, enz. dat egter de suyker-

maalders met 4 Rds. voor de 125 R van de beste en $3\frac{1}{2}$ Rds. van de mindere soort bestonden, daar de coffyplanters van alle die lasten bevryd waren, en integendeel door de vrugten uyt 's Comps. landen wierden verrykt, sonder tot nogtoe met de thienden of andere geregtigheden beswaart te zyn geweest, die nogtans van de geleeverde quantiteyt met regt wel soude kunnen gedefalqueert worden: door welke en andere raisonnementen gemelde hoofden haar soodanig overtuygd bevonden, dat zy erkennen moesten met den prys van 5 Rds. de 125 R volkomen te kunnen bestaan, dog versogten voor die reys wat meerder en geen kleeden te mogen genieten, vermits de ongelden van den afbreng uyt de bovenlanden hun op 3 Rds. de picol quamen te staan.

By 't voorn. schriftuur klaar gebleken zynde, den sorgelyken en toenemenden rykdom der Javanen, door Comps. eygen gelden, de hevige suspicie van hunnen heymelyken toelig tot het bekomen en versamelen van wapenen en schietgeweer en verders in consideratie gekomen synde, den grooten geldnood, daar men sig in bevond, hadden Generaal en Raden met eenparigheyd van stemmen goedgevonden:

1. Voor de coffy uyt 's Comps. eygen landen, door de Javanen geleevert en reets na Nederland versonden synde te betalen 9 Rds. off 27 ligt geld voor 125 R en aan de ingelanden rondsom Batavia, die haar vrugten leveren van gekogte, dan wel gehuurde gronden en met eenige lasten beswaart zyn 10 Rds. of 30 om dus de Comp. een billyke geregtigheyd in stede van de thiende te doen genieten mitsgaders de gemelde coffy in gereeden gelde sonder opdrang van kleeden te doen betalen.

2. De helft der gelden, die de Javaanse hoofden voor hun geleeverde koffy moesten ontfangen, bedrageude 113800 Rds. in te houden en haar daarvan te betalen $4\frac{1}{2}\%$ soo om 't gebrek aan geld, als ook om haar daardoor in teugel en aan de Comp. verbonden te houden.

3. Na desen voor de coffyboonen uyt 's Comps. landen aan de Javanen niet meer te betalen als 5 Rds. oft $\frac{1}{15}$ en aan de Bataviase ingelanden 6 Rds. off $\frac{1}{18}$ het picol van 125 R .

4. Het placcaat van a°. 1723 tegens de morsseryen van baatsugtige menschen te renoveeren en te amplieren met vergrooting der penalityten, namentlyk, dat degene die daar op sal worden betrapt en overtuygt soowel den verkoper als koper van coffy ieder sal moeten

betalen het quadruplum van de waarde der gekogte of verkogte boonen, die daarenboven sullen geconfisqueert, mitsgaders de perpetranten by manquement van betaling in de ketting geklonken worden, tot voorsz. boete zal voldaan zyn.

5. Het gebruyken, kopen en verkopen van allerhande schietgeweren onder den inlander geen Christenen zynde, te verbieden, mitsgaders die onder haar berustende zyn te doen aangeven en des gerequireerd wordende, ten casteele van Batavia te brengen.

6. De Javaanse hoofden, die hun over die vermindering der coffyprys als andersints niet ongemakkelyk souden toonen, ieder een matig geschenkje te vereeren, om dus de besnoeyinge van hun onmatige voordeelen wat te gemoet te komen.

Door den oud Gouverneur-Generaal Hendrik Zwaarddecroon by requeste versoek zynde gedaan, dat seeker partytje van 21 picols coffy, dewelke hy aan de Comp. had laten leveren hem tegens den ouden prys van agt sware stuyvers per pond mogte voldaan worden, also hy sustineerde hem derselve wettelyk te competeren; verders tot versterking van 's Comps. verswakte geldcasse een goede som van penningen aanbiedende tegens $4\frac{1}{2}$ pest. in 't jaar sso hebben Generaal en Raden by hun resolutie van 22 January 1726 goetgevonden, aan S. Ed. sonder consequentie voor andere leveranciers de gemelde prys toeteleggen, uyt aanmerkinge, dat in syn regeringe het gewas dier vrugten tot dien overvloed was aangegroeyt en voorts verstaan op syne aanbieding soodanige penningen te acceptereen, als het Syn Ed. behagen zoude by de Comp. tegens $4\frac{1}{2}$ % op interest te stellen ter styving van Compagnies cassa in dien tyd van gebrek.

Volgens de Generalen brieff van 27 Maart 1726, waren de coffy-leveranciers op haar vertrek na hunne woonplaatsen met een matig geschenkje geëncourageert en *ernstij geinterdiceerd het uytroeyen van eenige vrugt veel min coffyboomen uyt hare akkers off landeryen als deselve maar ter leen besittende, nadien de Comp. is de wettige heer en eygenaar*, op de straffe van de ketting.

Uit den brieff van Generaal en Raden van de Heeren Seeventien van 21 Oct. 1726 is geremarqueert, dat niet tegenstaande de gestatueerde penaliteiten eenige waaghalsen met de coffy hadden tragten te morssen.

De coffy-leverantie werd voor dat jaar wel de helft minder geaal-

culeert, als 't vorige, tgeen geattribueert wierd aan den laat gevallen regen en het verloop der Javaanse huurlingen, die voor een groot gedeelte (soo men voorgaf) na hare woonplaatsen waren teruggekeerd, omdat sy door de Javaanse hoofden, niet genoeg soude weesen beloont, seggende Generaal en Raden dat het althans secker was, dat die vrugten seer laat en schoorvoetende waren aangebragt; dat zy met vier schepen niet meer na 't Vaderland sonden dan 1219375 ₣ sullende na gissing van degene die dagelyks geleverd worden ten minste nog sooveel volgen, en souden zy tot een meerderen aanteeft ter voldoening der geeytschte 4000000 ₣ voornamelyk op 's Comps. eygen landen alles aanwenden.

Volgens den Generalen brief van 26 January 1726 was de prys der Ambonse coffy, insgelyks vermindert tot 4 sware stuyvers het pont. ¹

XIX. Extract uyt eene „memorie door den oud-Gouverneur-Generaal Zwaardcroon in Rade van Indien overgeleverd, by het doen van transport van 't generale gouvernement, gedateerd 7 Augusty 1725 en uit eene „missive apart” aan de Vergadering van XVII dd. 4 Sept. 1725. (Toestand van Indie en zydecultuur.)

WelEdele grootagtb. Heeren. Blykbaar is het, enz.

De ondergeschreven hebbende voorgenomen vooreerst nog een weynig alhier te lande te verblyven soo heeft Hy onder gunstig welneemen, ook niet oneygen geagt beknoptelyk te vermelden het aanmerkelykste op den presenten toestand van het Groot India's gevaarte, hetwelk by vorige Heeren Generaals al in het ooge synde genoomen volgens het aangeteekende ter resolutie van den 28 July 1704 en 29 November 1712, heeft men ook naderhand volslagtig gesien, hetselve in geen en deele is ingekrompen, soosals gedoceerd sal werden, door de volgende aanwysingen en soo ook, dat het gemelte gevaarte in geen en deele van aanschouw, door Godes goedheyt is verminderd sedert hetselve door den ondergeschr. heeft moeten bestierd

¹ In Mei 1726 was het aantal koffyboomen in het gouvernement Amboina: 161066 jonge aangeplante boomen, 17126 vrugtdragende boomen.

en besorgd worden, wanneer men een vergelyk wil maken tusschen den haggelyken toestand van dien op 13 Nov^{ber}. 1718 bovengem. want daarvan een korte aanmerking kan gevonden worden by secrete resolutie van dien dag ¹ en hieronder daarentegens in weynig woorden een recit der tegenwoordige gedaante ter ontdecking van het verschil, waarinne dan vooreerst in opmerking sal gebragt worden, dat de Javase oorlog in dien tyd al vry wat desperaat staande, naderhand in het geheel is versmolten, buyten het schermutseren van eenige in den Oosthoek swervende cleensoonen, uyt den geslagte van den ouden Balysen rebel Soerapatti, wiens gansche familie soewel als de malcontenten uyt Cartasoera, Soerabaya en Madura, naderhand in a^o 1723 aan 's Comp^s. handen gevallen, mitsgaders naar de Caab en Ceylon verbannen geworden syn, buyten des Keyzers broeder, den pangerang Poerbaya, die op Tangerang bewaard wordt, om redenen die bekend syn en soo ook dat men altaus met den Soesoehoenang Amancoerat en het Cartasoerese hof (waarvan de Javase gesanten nog onlangs zyn aangekomen in een goed verstand is levende onder een privatief genot van hout, rys, indigo, cattoenne garens, suykers en andere vrughten, die dit heerlyk eyland Java is voortbrengende en soo ook de prinsdommen van Cheribon, ongereekend de merkwaardige aanwasch van coffyboomen binnen 's Comps. eygen Coninkryk Jaccratra en hare gedonateerde Priangerlanden, die daaraan grensen en jaarlyks wel 6 retourschepen met die boonen kunnen beladen onaangesien dier opulentie, nog kort voor de regering van den ondergeschr. genoegsaam als desperaat wierd aangesien, dog tans by verkoop dier vrugten in de Nederlanden, alle jaren ettelyke tonnen gouds aan winst worden genoten, buyten het relieff en abolitie der sware ongeden, die bovengem. Javasen oorlog, door het onderhouden en betalen van veele oosterse soldaten uyt 's Comps. beurse, sedert a^o. 1717 en almede ettelyke tonnen gouds bedragende heeft weggesleept; dog thans cesserer, benevens een oproer en onlusten in Palembang, die almede ten besten van den peperhandel genoegsaem aan een kant gemaakt en aangeroord staat by bovengem. secrete resolutie van den 13 November 1718, tegelyk met de notabele schaersheyt van militie, waaronder men hier benepen zat; want het Bataviase guarnisoen in dien tyd niet meer kon uytmaken dan een getal van omtrent 1200, dog thans bestaat in

¹ Niet meer aanwezig.

een number van 3666 combattanten nadat men reeds alle de vestingen van de Oosterse provincien, Ceylon en Mallebaer, met soldaten na de confessie der resp. vice-gouverneurs, heeft gerepleteerd gehad, navolgens de reglementen en vaderlandse ordres, mitsgaders alle de schepen na de Wester-comptoiren vertrocken, buyten des met militie gemonteerd, ongerekend nog omtrent 400 soldaten, die zig tans, almede na de vaderlandse ordres bevinden in Bengalen, buyten de Europese manschap, die sig nog onthout in de Javasen Oosthoek te velde hoven de besettingen der vestingwerken van Soerabaya, Passoroewang, Cartasoera en Samarang, als ook tot Bantam, alwaar almeede geen soldaten ontbreken en met den Sultan (die egter nu en dan al vrywat crullig en vry wat geldsugtig valt) in eene goede harmony wordt geleefd; van gelyken van eenige beroertens tegens de Nederlandse Maatschappyen, nog uyt den Oost, nog uyt den Westen, niets het allerminste gehoord werd, buyten den stilstant der negotie in Persia, die universeel is tegens een yder: dog andersints gewoon was tot winst een goed capitaal in gouden ducaten tot den Malabaarsen peper ende lywaten van Madure jaarlyks op te brengen, hetwelk tans al een goeden tyd benevens den sleet in de Bataviase suykeren op een nadeelige wyse, door de totale subversie van dat Koningryk ¹ heeft gecesseerd, gelyk voor eenige jaren de Chinesen ook opgehouden hebben gehad, alhier ter negotie met hare jonken te verschynen, dog in de drie laatste jaren dien handel en overkomst weder hervat hebben, na d'intentie der Hooge Heeren Seventiene, die daarvan ook al zyn geadverteert en bewust, alsmede van het accressement der Jaccatrase en Bataviase inkomsten en geregtigheden door jaarlykse verpagtingen, enz.

(UwEdhoogagtb.) zullen ook gesien hebben, dat de levende zyde wurmen, welke aan deselve (Hooge Regering) in vergadering getoond (zyn) en eyndelyk by den ondergeschreven, door een Chinees uyt Cambodja zyn overgebracht, nadat zulks diverse malen door hem in stilte, hoewel vrugteloos, was getenteert uyt China en ook uyt Bengale

¹ Sedert 1722 was in Perzie de Sofi-dynastie door de Afghanen van den troon gejaagd; daarop volgde de worsteling tusschen de Afghanen en Nadir Shah. Sedert kon de Nederl. Comp. nooit meer de groote winsten behalen, welke zij aldaar in het laatste gedeelte der 17^e en in de eerste jaren der 18^e eeuw had genoten.

. dog de tyd sal moeten leeren of de progenie van die dierkens onder het onguure climaat van Caab de Goede Hoop (alwaar na de berigten de moerbeyen aan sware stamboomen worden gevonden, die met harde en wreede bladeren beset zyn, soowel zal willen opnemen, als dat onder den warmen meridiaan van Batavia wordt ondervonden en alwaar men door stecken in den grond den waren toet (?) of heesters van moerbeyen uyt Bengale en China seer weelderig siet groeyen en voortkomen. Immers dit is vooraf zeker, dat de bladeren van gemelte toet (?) seer mals, zagt en cel tot voedsel van de wurmen werden gevonden, die daarom ook van de watersugt niet schynen aangetast te worden, maar cragtig voortzetten, in dien men maar Chineezzen of Bengaalders sal konnen herwaert lokken om daarop te passen en de zyde te verhaspelen, hetwelk mogelyk ook in treyn soude te brengen wesen omtrent den tesser ofte wilde zyde, voormaals in Bengalen bekend gestaan hebbende onder den naam van Bast van boomen, want deselve wordt overvloedig gevonden in de bosschen van 's Comps. eygen Coningryk Jaccatra, vanwaar ik deselve diverse maalen tot speculatie hebbe doen ophalen. Dog deese niet verder extenderen derve enz.

(get.) H. Zwaardcroon.

In bovenvermelde missive van den Oud-Gouverneur-Generaal H. Zwaardcroon aan de Heeren XVII dd. 4 Sept. 1725, boven vermeld, leest men over de invoering van den zijdeteelt en den handel in Chineesch porselein nog het navolgende:

„(Mogelyk zal men ook mogen te gemoet sien) indertyd een goed succes van den arbejd en propagatie der zyde wurmen in (het) Coninkryk Jaccatra, (waarvan) verhoopt werd d'Ed. Comp. geen minder nut sal toekomen, dan van de coffyboomen uyt desen eylande waarover ik denke in mynen tyd al genoeg sal wesen geschreven, en dat het UwEdhoogagtb. ook niet sal mishagen, nevens desen te ontvangen een bondelken met ruwe zyde, die slordig en door onknndige menschen is gegaard en afgehaspeld van een gedeelte der tomckens, welke men alhier, in weynig maanden na de komste van een Cambodia's jonk, waarmede ik eenige levende wurmen hadde doen overbrengen, heeft byéén versameld, buyten degeene, die tot de progenie zyn uytgespaard en bereeds aan verscheyden liefhebbers al zyn uytgedeed, om het geslacht niet te verliesen; want de stecken der moerbeyen

can men hier soo wyd en breed doen voortteelen als men wil, oversulks alleen uyt Bengalen of China maar eenige inlandse leeraars van noden zullen wesen, om de menschen alhier tot den teelt, haspel en sortceering van de zyde te instrueren en gewennen; want dan zoude mogelyk dit stuk van succes kunnen worden, en soo ook na myne gedagten in China voorm. gemaakt kunnen worden al sulken soort van porceleyn werken, als de modellen zullen begeeren, die na den vaderlandsen huysbouw ten dien fine mogten worden uytgesonden, in haar vereyschte fatsoen, gedaante, coleuren en schilderage, nadien alhier wordt bevonden, dat se in die kunst in geen deele behoeven te wyken voor de Japanders, die met hunne waar onlydelyk preuts en dier zyn mitsgaders het goud en silver op haar vaatwerken niet beter weten te doen hegten, dan de Chinee's, die haar althans in dat werk schynt te boven te gaan sooals te sien zal wesen, uyt eenige monsters van platte en geribde tafelschotelkens, die ik altans aan de respective Cameren kome over te zenden tot blyk der waarheyt van myne positien, enz.

. . . . (ik) wil daar nog byvoegen, dat in het casje met zyde hiervoren gemeld en overgaande per het schip "Boekenrode" ook zyn ingepakt eenige tonnekens der wilde zydewormen, met den naam van Tesser in Bengalen bekend staande en overvloedelyk te vinden in 's Comps. bosschen van Jaccatra bovengem. enz."

(was get.) H. Zwaardcroon.

XX. Verhoog van den Gouvern^r.-Gener^l. Mattheus de Haan over den prys der koffy, gehouden ter vergadering van de Hooge Regering.

Dinsdag den 15^{en} January 1726 voor de middag.
Extra-ordinaire Vergadering, absent de Heer Gabry, door indispositie.

Te meermalen door den Heere Gouverneur-Generael gesproken en by den jongst na het Vaderland afgeganen generalen brief aan de III. Seventhien op den 30 Nov^{ber}. II. nog uytgesteld gebleven zynde, het verminderen van den prys der Jaccatrase coffyboonen ingevolge de ordre van gem^{te}. Heeren Seventhienen, te vinden by den jongsten eysch van retouren uyt India voor het tegenwoordigen jaar

1726, soo is altans door gemelte Syn Edelheyt tot een duydelyk begrip en verklaring van Syn Edelheys sentimenten en consideratien over dit importante onderwerp ingebracht en gelesen het volgende schriftuur.

Aan Haar Edelh. de HH. der Hoge Regering van India.

De onderget. Gouv.-Gener^l. na den ontfangst van den jongsten vaderlandsch eysch van retouren voor dit jaer 1726, waerby gelast is den prys der Javase coffyboonen alhier, namate van dies vermeerderden aangroey met voorsigtigheyt te verminderen, syne gedagten al veelmaels hebbende laten gaen op hoedanige wyse en tot hoeverre de begeerte en intentie van de HEdel HH. principalen in dat stuk soude dienen voldaan te worden, insonderheyt nu die vermindering ook volstrekt noodig, ja, onvermydelyk bevonden werd door den overvloed dier vrugten en het gebrek van gangbare gelden tot betaling, waerover men al meermaels verlegen en benard is geweest, alschoon de geldkas in de jongste drie jaren kragtig wierd ondersteund met verscheyde capitalen alhier vervolgens op intrest geligt, in sooverre men deselve heeft konnen magtig werden. Want by het cassaboek deses casteels kan blyken dat onder ult^o. Dec. 1724 na de afgave van 243440 rds. in courant geld buyten 78763 rds. aen kleeden voor de doenmaals ontfangen 1914145 R Jakatrasede coffybonen niet meer dan 84909 $\frac{3}{4}$ en onder ult^o. Maert na het ligten van 108000 rds. op interest nog maer 54651 $\frac{1}{4}$ rd^s. onder den groot cassier ten desen casteele overbleven, waartegens de inlandse militairen in 't najaer van 1724 uyt den treyn op Java's Oosteust gereverteerd 57519 $\frac{1}{4}$ rd^s. aan verdiende gagie, competeerde, die eenigen tyd gepaeyd en naderhand na het geresolveerde op den 26 Juny 1725 voldaan zyn, sulx het als een singulier geluk aen te merken is dat het met de ingekomen gelden voor de vaderlandse en indise koopmanschappen, speceryen &c. aen de handelaers uyt Manilha, China en andere verkogt, niet alleen ter betalinge van goud, zuyker, peper uyt de Palembangse vaertuygen en andere goederen tot den handel, benevens veelerhande benodigheden tot 's Comps. swaren ommeslag van scheepen, guarnisoenen en verdere dienaren is uytgehouden, maer bovendien op de overgave der generale directie aen den presenten heer Directeur-generaal onder uit^o. July nog 277614 $\frac{5}{8}$ rd^s. in gangbare gelden by den groot cassier wierden bevonden; hoewel dat restant naderhand door de bedoelde interessen onder ult^o.

Aug. en veele andere uitgiften, soodanig is ingekrompen, dat er boven het benodigde tot de kostgelden etc. byna niets tot betalinge der koffyboonen overschiet, gelyk de groote geldkamer onder de oppercooplieden deses casteels daartoe mede niet genoeg voorsien is van gangbaer geld, want buyten de goude en zilvere specien, die voor Cormandel, Bengale, Malabaer, Bantam en Palembang afgesonderd dienen te blyven, werden daer althans boven het benodigde voor de ooster gouvernementen maer 132085 $\frac{1}{4}$ Rs. gevonden, te weten 140660 st. zilvere dukatons tot 1 $\frac{5}{8}$ Rd. gerekend Rd^s. 228572 $\frac{1}{2}$

Aan Nederlands payment " 45512 $\frac{3}{4}$

te samen Rd^s. 274085 $\frac{1}{4}$

Waaruyt de oosterprovincien nog moeten voorsien werden met 142000 Rd^s. in dukatons en payment, te weten:

Amboina Rs. 60000

Banda " 40000

Ternaten " 2000

Makassar " 40000 = 142000

Dus zal dan nog resteeren Rd^s. 132085

Welke penningen niet ten halven kunnen toereyken ter voldoeninge van de geleverde 3371043 g koffyboonen uyt de Jaccatrasede landen, alshoon de prys de helft ofte tot op vier swaere stuyvers 't g wierde verminderd, want dan soude die menigte nog 280920 $\frac{1}{4}$ Rd^{rs}. bedragen en hygevolge 148835 R^{rs}. daaraan ontbreeken. Dog buyten dien geldnood, werd nog een andere swarigheyd gevonden, die het matigen van den prys almede schynd te vorderen, namentlyk den oproerigen aerd der Javanen, waardoor men niet sonder bekommeringe kan beschouwen de toenemende rykdom van de meeste Javaense hoofden, die te vooren niet gewoon waren eenige noemwaerdige schatten te besitten, en als regenten of opsienders van 's Comps. bovenlanden tot aen de Zuydzee, uyt enkele gunst het vrugtgebruyk daarvan genieten, dewelke soowel als andere ingesetenen, al voor 18 à 20 jaeren nae de intentie der Hoog Edele Heeren principalen tot de voortplantinge der koffyboonen geanimeerd, en al verder aangeloekt wesende door den voordeeligen prys van 8 sware off 10 ligte stuyvers voor ieder pond, waerop die vrugten by de resolutie van den 14^{en} April 1711 wierden gesteld, om de liefhebbers aen te moedigen,

en rykelyk te doen bestaen, daarin soo yverig syn voortgegaen, dat men in de laetste jaeren de quantiteyt telkens verre boven de voorige verwagtinge heeft sien aengroeyen, soosals Uw WelEd. dat niet onbekend is, waerdoor in het jongst gepasseerde jaer (ongerekend de 946500 fl uyt de Preangerlanden tot Cheribon ontfangen) alhier ook de voorwaerd gemelde 3371043 fl op den onbepaelden Vaderlandsen eysch syn aengenomen, te samen uytmakende 4317543 fl , die door agt scheepen en een fregat na Nederland werden vervoerd, waardoor te vresen is, dat dien opulenten aenbreng den prys aldaer mede merkelyk sal doen daelen, dog dat schynt niet van soo sorgelyken aenschouw, als den rykdom en weelde der gemelde Javaense hoofden, die by eenig misnoegen of een onverwagten opstand van andere qualyckgesinde knapen ligt souden kunnen uytspatten en seer gevaerlyck werden voor de ruste en welstand van dese colonie; en daerom scheynd het gants niet raedsaem hun verder tot verswackinge van 's Comps. geldzenuwen, in magt te doen toenemen en d' E. Comp. nog magtelooser te maeken, door het overbrengen van meerder schatten in hare beursen, die in de laetste jaeren reeds gevuld zyn met een kloeken schat van 615187 Rds., door haer getrocken uyt de vrugten der landen die d' E. Comp. in eygendom toebehooren, soosals hier onder vervolgens kortelyk werd aangewesen, te weten: Door Aria Wira Tanoë, hoofd van de landschappen Sjanjoer, Jampang en eenige landen aan de Zuydzee.

Anno 1721	voor	fl	59930	Rds.	9988 $\frac{1}{4}$
	1722	"	"	"	20937 $\frac{3}{4}$
1723 en 1724	"	"	1216275	"	202712 $\frac{1}{4}$
					te samen Rds. . . . 233638 $\frac{1}{4}$

buyten de jongstgeleverde 1525250 fl die nog moeten betaald worden.

Den Tommagong Poerbanagara, hoofd van 't landschap Silingsi.

Anno 1721	voor	fl	43825	Rds.	7304 $\frac{1}{8}$
	1722	"	"	"	8874 $\frac{7}{8}$
	1723	"	"	"	25289 $\frac{3}{4}$
	1724	"	"	"	18584 $\frac{1}{4}$
					te samen Rds. . . . 50052

buyten nog 135185 fl jongstgeleverd.

Door den Ingabey Naya Djiewa, hoofd van de negory
Godong Badak.

Anno	1721	voor	ƒ	1596	Rds.	226
	1722	"	"	5822	"	970 $\frac{1}{4}$
	1723	"	"	15475	"	2579 $\frac{5}{8}$
	1724	"	"	10000	"	1666 $\frac{5}{8}$
						te samen Rds. . . .
						5482 $\frac{1}{2}$

buyten nog 13875 ƒ jongst geleverd.

Door Aria Natta Mangala, hoofd van 't landschap
Tsibelagon.

Anno	1721	voor	ƒ	5750	Rds.	958 $\frac{5}{8}$
	1722	"	"	26125	"	4354 $\frac{1}{8}$
	1723	"	"	72875	"	12145 $\frac{1}{6}$
	1724	"	"	69000	"	11500
						te samen Rds. . . .
						28957 $\frac{1}{12}$

buyten nog 115875 ƒ jongst geleverd.

Door Anga Diwangsa, hooft van de negorye 'Tsipaminkis.

Anno	1721	voor	ƒ	1125	Rds.	187 $\frac{1}{2}$
	1722	"	"	2125	"	354 $\frac{1}{8}$
	1723	"	"	4378	"	729 $\frac{3}{4}$
	1724	"	"	10550	"	1758 $\frac{5}{8}$
						te samen Rds. . . .
						3029 $\frac{3}{8}$

buyten nog 14875 ƒ jongst geleverd.

Door Radeen Wangsa Tassoema, hoofd van 't landschap
Tsikalong.

Anno	1721	voor	ƒ	4350	Rds.	725
	1722	"	"	14750	"	2458 $\frac{1}{4}$
	1723	"	"	32188	"	5364 $\frac{3}{4}$
	1724	"	"	49045	"	8174 $\frac{1}{8}$
						te samen Rds. . . .
						16722 $\frac{1}{8}$

buyten nog 72250 ƒ jongst geleverd.

Door Aria Soeta Dilaga, hoofd der landen langs de
rivier van Tangerang.

Anno	1721	voor	ƒ	1800	Rds.	300
	1722	"	"	2750	"	458 $\frac{1}{4}$
	1723	"	"	10195	"	1699 $\frac{1}{4}$

1724	voor	ƒ	17000	Rds.	2833 $\frac{3}{8}$	
					te samen Rds. . . .	5290 $\frac{7}{8}$

buyten de onbetaalde 39580 ƒ jongst geleverd.

Door Marta Wangsa, hoofd van het landschap Kampong Baroe.

Anno 1721	voor	ƒ	61000	Rds.	10166 $\frac{1}{4}$	
1722	"	"	214742	"	35790 $\frac{3}{8}$	
1723	"	"	440250	"	73375	
1724	"	"	569125	"	94854 $\frac{1}{8}$	
					te samen Rds. . . .	214186 $\frac{1}{4}$

buyten de onbetaalde 879750 ƒ jongst geleverd.

Door den Capitain Soeta Wangsa, uyt het landschap Ambakassi.

Anno 1721	voor	ƒ	482	Rds.	80 $\frac{3}{8}$	
1722	"	"	2080	"	346 $\frac{5}{8}$	
1723	"	"	13410	"	2235	
1724	"	"	43385	"	7230 $\frac{7}{8}$	
					te samen Rds. . . .	9892 $\frac{7}{8}$

buyten nog 67435 ƒ jongst geleverd.

Door Maes Pantsja, hoofd van het landschap Saty Nagara, en na syn afsterven door syn gesuccedeerden soon Maes Achmat.

Anno 1721	voor	ƒ	8450	Rds.	1408 $\frac{1}{4}$	
1722	"	"	32175	"	5362 $\frac{3}{4}$	
1723	"	"	84800	"	14133 $\frac{1}{8}$	
1724	door Maes Achmet		125000	"	20833 $\frac{3}{8}$	
					te samen Rds. . . .	41737 $\frac{1}{2}$

buyten nog 234625 ƒ jongst geleverd.

Door Ranga Nalla Taroema, hoofd van de negoryc Tsibadak.

Anno 1721	voor	ƒ	250	Rds.	41 $\frac{5}{8}$	
1722	"	"	375	"	62 $\frac{1}{4}$	
1723	"	"	695	"	116	
1724	"	"	4100	"	683 $\frac{3}{8}$	
					te samen Rds. . . .	903 $\frac{1}{4}$

buyten nog 6000 ƒ jongst geleverd.

Door den Capitain Bagoes Mantoc, als opsiender van het landschap Pagar Bessi.

Anno 1721	voor	ƒ	800	Rds.	133 $\frac{3}{4}$
1722	"	"	5575	"	929 $\frac{1}{4}$
1723	"	"	16198	"	2699 $\frac{7}{8}$
1724	"	"	9190	"	1531 $\frac{5}{8}$
te samen Rds.					5294 $\frac{1}{2}$

buyten nog 35763 ƒ jongst geleverd.

Gesamentlyck Rds. . . . 615187 $\frac{5}{12}$

Twelke nog te sorgelyker schynd omdat de sprack hier al eenigen tyd heeft gegaen van haeren toeleggh tot het versamelen van wapenen, en insonderheyt schietgeweeren, tot welckers behandelinge hare volckeren sig tragten te gewinnen, die voormaels op de wegen na en uyt de bovenlanden ter defensie tegens het verslindende gedierte en het roofzieke geboefte, hun alleen bedienden van kapmessen, krissen en pieken, dog nu doorgaens met schietgeweeren gewapend syn, die na de meeste presuntie ook al eenige inlanders het leven hebben benomen, welkers lyken op verscheyde plaetsen in de velden syn gevonden, waertegens tot een geruste gebruyk der wegen, de noodige voorsieninge nog sal dienen te volgen op de beveelen, die den ondergetekende als het gereedste hulpmiddel aen de Javaense hoofden by provisie heeft doen afgeven, tot het opbrengen van alle snaphanen, pistolen en andere schietgeweeren die by de Javaenen in t veld en op de weegen werden gevonden. Om de voorwaerd gemelde redenen en swarigheden benevens meer andere van minder uytsigt heeft den ondergetekenden Gouverneur-Generael tot voldoeninge van het oogmerk der Hoog Edele Heeren meesters over de verminderinge van den prys der koffyboonen met de voorgem. Javaense hoofden in 't breede gesproken, en haer klaer aengetoond niet alleen dat de koffyculture niet swaerder, maer wel soo ligt en gemakkelyk valt als die van de peper, dewelcke alhier tegens 5 Rds. de pikol van 125 ƒ uyt de vaertuygen der Palembangers werd geleverd, en dat sy door de abundantie der koffyboonen, reeds overvloedige rykdommen van d' Ed. Compagnie verkregen hebbende, nu ook veel rykelyker met soodanige prys van 5 Rd^s. voor de 125 ƒ konden bestaen, als met 10 ligte stuyvers voor ider pond in de voorige jaren, wanneer niet boven de ses duysend ƒ konden gewinnen, en daervoor tegens dien prys maer een duysend Rd^s. genieten. Voorts dat tot de culture deser vrugten geen meerder arbeyd en kosten vereyste, dan

het zuykerriet op de gekogte off gehuurde landen, als het aen de molens is gebragt, twelke dan nog moet gemaalen, tot zuyker gekookt en bereyt werden met veele kosten van molens, gemetselde ovens, ketels en verdere opstellen, als ook buffels, brandhout en verscheide soorten van werklieden, en dat egter de zuykermaelders met vier ryksd^s. voor de 125 van de beste en 3½ rd^s. voor de mindere soort, tot nog hebben konnen bestaen, als sy deselve maer mogten leveren, mitsgaders de koffyplanters van alle die laatstgenoemde lasten bevryd bleven, en integendeel door de vrugten uyt 's Compagnies landen wierden verrykt sonder tot nog met de thiende off eenige andere geregtigheid ten voordeele van den waeren eygenaer beswaerd te syn geweest, die nogtans na de billykheyd van de geleverde quantiteyt wel soude konnen en mogen gedefalqueerd werden.

Door weleke en meer andere raisonnementen sy hun ten laetsten sodanig overtuygd bevonden, dat moesten erkennen met den prys van vyf rds. de 125 ₰ volkomen te konnen bestaen, dog versogten ditmaal wat meerder, en geene kleeden te mogen genieten, vermits de ongelden van den afbreng uyt de bovenlanden, hun op 3 rds. de picol quamen te staen.

Dog tegens dese verminderinge van den prys der koffyboonen schynd sig ook eene voorname swarigheid op te doen, namentlyk dat trouwlose en baetsugtige dienaren, en andere, daerdoor zullen aengelokt werden om die vrugten, door alle bedenkyke middelen en kleine verhooginge van den prys d' E. Comp. t' ontrekken, en clandestine te vervoeren tot een vuyl gewin, alsoo andere Europeen deselve mogelyk zeer graeg tegens 10 à 12 st. 't ₰ souden overnemen, op hope van nog een goede winst in Europa te behalen, maer soodanige perniticuse onderkruypers sall men niet alleen door scherpe ordres en toesigt, maer ook wel voornamendlyk door sware paenalityeyten moeten intoomen en afschrieken, als het beste middel om de voordeelen van die vrugten voor d' E. Comp. te behouden, hoewel het misschen van een gering gedeelte veel minder nadeelig soude wesen, dan het betalen van den ouden prys 't welk door gebrek van geld nu t' eenemael ondoenlyk geworden is.

Den ondergetekende heeft dierhalven niet alleen noodig gecoordeeld syne voors. aenmerkingen over den soheren voorraad van contanten, en de noodzakelykheyd tot het verminderen van den prys der Javase

koffyboonen, aen Uw Wel Ed. by dit schriftuurken te vertoonen, maer hy vind hem ook verplicht om Uw Wel Ed. ter ernstige overweginge voor te dragen soodanige pointen als daeruyt komen te vloeyen, te weten :

Tegens hoedanigen prys de jongstgeleverde koffyboonen zullen moeten betaeld werden, en of dat niet diend te geschieden in contant geld, sonder opdrang van eenige kleden, dog met eenig onderschyf tusschen die gegroeyd syn op de voorwaerd gemelde en andere Comps. landen, waervan de Javaense besitters geen lasten dragen, en die van andere ingesetenen, dewelke doorgaents met gelden op interest beswaerd of landhuur en andere lasten onderhavig zyn.

Of men ditmael van de gelden die de voorgem. Javaense hoofden voor de geleverde koffyboonen staen te ontfangen de helft niet behoord in te houden, en haer den gewooenen interest van $4\frac{1}{2}$ per cento in 't jaer te laeten genieten, om haer daerdoor te beter in bedwang en tot getrouwheyt aen d' E. Compagnie verbonden te houden, te meer omdat de betalinge der andere helft nu nog swaer genoeg sal vallen.

Tot wat prys de koffyboonen in de volgende tyd zullen aengenomen werden, en of d' E. Comp. uyt hare landen de thiende niet behoord te genieten, sooals onder de ingesetenen gebruykelick is.

Of het placcaet tegens de vervreemdinge deser vrugten onder de ingesetenen niet diend gerenoveerd en geamplieert te worden, tot weeringe van morsseryen en den clandestinen uytvoer.

Off het verbod tegens het gebruyken, kopen en verkoopen van alle soorten van schietgeweeren onder de Javanen en andere inlanders, mede niet sal dienen gerenoveerd en geamplieert te werden, om de moorderyen niet verder te sien doorbreken.

Off het niet noodig sal zyn de Javaense hoofden die hun goetwillig en niet ongemackelyek mogten toonen, ider met een matig geschenckie tot een douceur te verceren, om dus de besnoeyinge van hunne onmatige voordeelen wat te soulageeren.

Waerover dan soodanigen besluyt op het eene en ander werd verwagt, als Uw Wel Ed^{ns}. ten meesten nutte van d' E. Comp. noodig en billyk zullen bevinden in desen tyd van swaermoedicheyd, en dat deselve nog gedrukt werd door de nasmerte van sooveele knellende slagen als haer in de laetste seven jaeren ongemeen swaer hebben getroffen, tot veel weedom van die betuygd te zyn (onderstond) Wel Edele Heeren (Lager) Uw Edelhedens ootmoedigen dienaer (was

getekend) Matths. de Haan. (ter zeyde). Overgegeven in rade van India den 15ⁿ January anno 1726.

En hierby dan gebleken synde den sorgelyken toenemenden rykdom der Javanen door Comps. eygen gelden, de hevige suspicie van hunnen heimelyken toeleg tot het bekomen en versamelen van wapenen, en insonderheyd van schietgeweeren, benevens hunne pogingen om sig tot de exercitie van dien te gewinnen, alle saken van een seer bekommerlyken en gevaerlyken aenschouw, en waerby dan nog gevoegd synde den grooten geldnood in dewelke men sig door gebrek aen gangbare spetien is bevindende, in voegen als dat omstandig by het voorm. geschrift werd aengetoond, soo is na een rype deliberatie met eenparige votas (uytgesondert die van den Heer raet-ordinaris en president van de justitie Mr. Dideric Durven, die sig van het stemmen in dese sake als politycq en niet justieel synde, ingevolge de ordre der heeren meesters van primo. November 1709 heeft g'excuseerd) verstaen in cas subject na den voorstel van meergem. Syn Edelheyd te besluyten het volgende, te weten :

Eerstelyk, dat voor de coffyboonen in het voorleden najaer van Comps. eyge landen door de Javanen geleverd en bereeds na Nederland gesonden synde, buyten het restant dat althans in het retourschip de Kockenge mede is afgescheept, ditmael sal werden betaeld 9 rds. of 27 guldens ligt geld voor het picol van 125 g , en aen de ingelanden rondsom Batavia die haere vrugten leveren van gekogte dan wel gehuurde gronden en met eenige lasten beswaerd syn rds. 10 of dertig ligte guldens voor het picol, ten eynde de E. Compagnie aldus van haere landen een billyke gerechtigheid te doen genieten, in stede van de thiende, mitsgaders de gemelte coffyboonen altans te doen betalen in gereden gelde, sonder opdrang van kleden, navolgens het versoeck der coffyleveranciers.

Ten tweeden dat men voor ditmael van de gelden die de gedagte Javaense hoofden voor haeren geleverden coffy ter somma van Rds. 227064 $\frac{3}{4}$ staende ontfangen ongevaer de helft ofte Rds. 113800 sal inhouden, en haer daervan betalen den gewoonen intrest van 4 $\frac{1}{2}$ pere^{to}. in het jaer, niet alleen omdat men als gesegt door gebrek aen geld buyten staet is de geheele somma althans te kunnen betalen, maer ook om haer daerdoor te beter in teugel en aen d'E. Compagnie tot getrouwigheyt verbonden te houden.

Ten derden dat voor de coffyboonen die na desen uyt 's Comps.

landen staen te werden geleverd aen de Javanen niet meer voor het picol sal werden betaeld dan Rds. 5 ofte 15 gls., en aen de Bataviase ingelanden 6 Rds. ofte 18 gls. voor het gelyke picol, om redenen als by het boven gem. schriftuur omstandig syn te vinden.

Ten vierden dat uyt bedugting hoe trouweloose baetsugtige dienaren en andere gewinsuchtige menschen sig door desen verminderden prys niet ontsien zullen die vrugten door een kleine verhooging d'E. Comp. te onttreeken en clandestin te vervoeren tot een vuyl gewin, het placcaet tegens al zulleke morsseryen op den 15n April des jaers 1723 gepubliceert, sal werden gerenoveerd en geamplieert, met vergrooting der penaliteiten, namentlyck dat degeene die hierop sal werden geatrapeerd ofte overtuygd, daerin getrampeert te hebben, soowel den verkoper als koper, ider sal moeten betalen het quadruplum ofte viermaal de waerde van de gekogte of verkogte quantiteyt boonen, die daerenboven by agterhalinge zullen geconfisqueerd, mitsgaders de perpetranten in beyde gevallen by manquement van betaling in de ketting geklonken werden om aen de gemeene wercken te arbeiden tot dat de voors. boete sal wesen voldaan.

Ten vyfden dat het gebruyken, kopen en verkoopen van allerhande schietgeweeren onder den inlander, geen christenen synde, sal werden verboden door renovatie en ampliatic der placcaten van den 9n December 1620, 30 April 1627 en den 29n April 1671, met dese ampliatic dat de schietgeweren die tans onder haer berusten binnen twee maenden pertinent zullen moeten werden aengegeven, en des gerequirerd werdende, ter nadere dispositie ten desen casteele gebragt, op de verbeurte derselve, boven een arbitraire straffe en bevindinge der sacke, 't welke ook niet zal aenloopen tegens de vaderlandse ordre, die by den generalen brief van den 12n April 1656 werd gevonden.

Ten sesden en laetstelyk dat de voorm. Javaense hoofden die hun over dese vermiddering der kofflyprys, als andersints niet ongemackelyk toonen, yder met een matig geschenkje zullen werden vereerd om dus de besnoeyinge van hunne onmatige voordeelen wat te gemoet te komen.

En is wyders ten desen belange al verder verstaen de coffyboonen welke althans het schip Kockenge ter quantiteyt van 554500 g staen te werden versonden na Nederland, per factura, niet hooger aen te rekenen dan tegens desen verminderden prys van 9 rds. 't picol,

mitsgaders het verschil omtrent de reets versondene met 7 scheepen en 't fregat, als tegens 8 swaere stuyvers aengerekend synde, het comptoir generael ten voordeele van d'E. Compagnie by de negotie boeken te laten goed doen.

En heeft den Heer Raed extraordinaris Pieter Gabry, by ophaling van Syn Ed. advys sig met al het vorenstaande, als ten meesten dienste van de generale compagnie besloten zynde, volkomen geconformeerd.

Batavia in 't casteel, dato voorschreve.

(was geteekend) Matths. de Haan, Az. Huysman, Corns. Hasselaar, Wt. Blom, Petrus Vuyst, P. Gabry, Ib. Wm. Dubbeldekop, Is. Pr. van der Schuer en Wr. Hendrix, secretaris.

XXI. Extract-resolutie 5 Maart 1726 (vermindering der koffy-pryzen.

Mattheus de Haan, Gouverneur Generaal ende de Raden van wegen de Generale Nederlandse Goetroyeerde Oost-Indische Compagnie, allen dengenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, salut, doen te weten :

Dat aangesien op den 15n January dezses jaars, ingevolge de ordre der Hoog Ed. Heeren 17n en rade van India gedelibereerd synde over den prys der Javase coffyboonen, ten gem. dage verstaan is deselve voor het aanstaande in deser voegen te verminderen, dat die op 's Comps. eygene gronden syn gegroeyd tegens vyf ryksdaalders, en die uyt de landen en thuynen der andere ingesetenen werden gewonnen tegens 6 ryksd. de picol van 125 ₧ sullen werden betaald, nadien men oordeeld dat de leveranciers met die onderscheidene pryzen nog ruym kunnen bestaan; dan nademaal niet sonder reden te dugten is, dat dese verminderinge in sommige trouwloose, baatsugtige dienaren en andere snoode gewinzoekers, den lust soude kunnen verweecken om de Compagnie die vrugten door een kleene verhooging te ontrecken en clandestine naar andere plaatsen te vervoeren, in weerwil van het jongst g'emanecrd placeaat van den 2n April 1723, zoo is't dat wy willende voorsien tegen soo schadelyken en vuylen morshandel tot onderkruyping van Comps. dierbare negotie, gearresteerd en goedgevonden hebben, niet alleen by desen te renoveeren of vernieuwen het gem. placeaat van den 2n April 1723 tegens het verlicnieren dier

vrugten dan alleen aan d'E. Compie., maar ook nader wel expresselyk te interdicieren en op het scherpste te verbieden, gelyk g'interdicieerd en verboden werd by desen, het opkopen, verkoopen en vervoeren van eenige koffyboonen die in desen coningryke van Jaccatra sullen wesen gegroeyd, ofte die van elders, tsy Cheribon of andere plaatsen souden mogen werden aangebragt als alleen tot 's Comps. handel gehoorende, op paene dat zoo wie contrarie dit ons verbod, daarop sal werden geatrapeerd of overtuygd daarin getrampeerd te hebben, soowel den koper als verkoper sal verbeuren het quadruplum, ofte viermaal de waarde van de gekogte quantiteyt boonen, die daarenboven by achterhalinge sullen geconfisqueerd, mitsgaders de perpetranten in beyde gevallen by manquement van betaling in de ketting geklonken werden om aan de gemeene werken te arbeiden, tot tyd en wyle de voors. boete sal wesen voldaan, behalven dat ook 's Comps. dienaren die haar mogten verstouten deselve vrugten met 's Comps. schepen of andere vaartuygen te vervoeren, ofte sulks conniveerende toelaten, boven de gemelde boete sullen werden gedeporteerd van ampt, qualiteyt en gagie, ofte wel swaarder gestraft na exigentie van saken. En opdat niemand hiervan eenige ignorantie soude mogen pretendeeren, is verstaan dese na gedane publicatie, niet alleen in de Nederduytse, maar ook in de Maleydse, Chineese en Javaanse tale alomme te doen affigeeren, ordonneeren en bevelen dierhalven alle de respectieve officieren van justitie op den inhoude deses ende executie van dien, naauwkeurig te letten en agt te slaan, mitsgaders hetselve met alle rigeur te agtervolgen, alzoo wy hetselve tot welstand van de E. Compie en maintien van haare prerogativen sodanig bevonden te behooren.

XXII. Extract-resolutie 12 Maart 1726 (tegen het omhakken van koffyboomen).

In agting genomen zynde hoe door het secreet geresolveerde aan dese tafel op den 15n January jongstleden over het verminderen van den prys der koffyboonen, verscheyde Javaanse landbouwers uyt quaden insigte dan wel door misleydinge en aanradinge van andere boosaardige menschen, hunne intressen daarby soekende, somwylen mogten ondernemen de culture van die vrugten tot hun eygen nadeel te

verwaarloosen etc. soo is op het voordragen van den Heere Gouverneur-Generaal nodig geoordeeld en verstaan de Javaanse hoofden der coffy-leveranciers, welke althans genegen zyn na hare woonplaatsen te vertrecken, op haar afscheyd ten scherpsten en op peene van de ketting te interdiceren het uytroeyen van eenige vrugt, en veel min coffyboomen als grondvast synde op 's Comps. landen, die sy uyt enkele gunst tot wederopseggens toe besitten en het vrugtgebruik genieten, en haar ook te gelasten hunne onderhoorige tot narigt daarvan te waarschouwen, of dat zy andersints selfs aanspreekelyk zullen blyven.

XXIII. De Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gener. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII) dd. Batavia 5 Dec^{ber.} 1726.

WelEdele Hoog Agtb. enz.

By onsen brief op den 21 der jongstgepasseerde maand October enz.

Java's Oostkust. Ten afhaal, enz.

Ten vervolge (van onzen laatsten dd. 21 Oct.) sal men seggen, dat op 3 April ontfangen wierd een apart briefken van den Commandeur Pieter Gysbert Noodt, dd. 28 Maart, verzeld zynde van een copia briefke door den capitain te Cartazoera Simon Keesjong den 21^{en} na Samarang geschr. tot notificatie van des Soesochoenangs siekte en zyn Hoogh^{ts}. bekommring en vermoeden, als off deselve hem mogte aangebragt wesen door vergif, 't sy door sommige van zyne voornaamste ministers en landvoogden, ofte door syn eygen moeder, dan wel den pangerang Poerbaya synen oom, niettegenstaande deselve sig nog te deser plaatse bevond; den gem. ryksbestierder en de andere regenten hebben haar daarvan by eede moeten suyveren, sonder dat egter daardoor syn Hoogheys vermoeden op den westerstrandregent, den depatty Djaja-ningrat is verminderd, gelyk ook uyt de teekenen na Syn Hoogh^{ts}. tweede instortinge aan syn lichaam bespeurd geloofd werd, dat hem waarlyk een papje is gebrouwen, waardoor eyndelyk op den 20^{en} April den Keyserlyken zetel heeft moeten ontruymen, soaals UEdhagtb. van syn dood, benevens de successie van synen soon

den Pangerang Adepatty Anum en desselvs bevestiging op den troon ¹ is ter kennis gebragt by den onsen van 21 Oct. jl. en daarom sal men om desen te verkorten daarvan niets meer melden als dat aan het Cartasoerese hof alles onder de regering van den jongen vorst nog in rust en vrede is en den hiervoren genoemden Pangerang Pourbaya of des vorsten oom en schoonvader op den 11 November alhier is gestorven en ter resolutie van 15 ll. verstaan te bewilligen in het versoeck zyner kinderen, dat sy het lyk naar Cartasoera mogten overbrengen, om in de Mattaram by syne voorvaderen bygeset te worden.

Door de verkiesinge van den pangerang Depatty Anum tot Soesoehoenang syn de zaken van den pangerang Adepatty Tsiacraningrat tot Madura geheel verandert ten goede; want nietjegenst. voorgenomen had na het genotcerde by den onsen van 27 Maart jl., niet weder te zullen verschynen aan 't Cartasoerese hof en uyt dien hoofde Comps. protexie versogt hadde, is hy egter weder ten hove geroepen en ook gecompareerd, omme het bevorens gestremde huwelyk met den tegenwoordigen Soesoehoenangs suster, gen^l. Radeen Ayoe Benkleeng te voltrekken, 't welk ook tot genoegen van den nieuw verkozen vorst is volbragt, tot welken tyd de Commandeur Noodt aldaar hadde vertoefd om te sien hoe het werk zig op des Pangerangs aankomste zou schikken, dog alles is wel afgeloopen en hierdoor syn dan ook de gevreesde onheylen tot verstorng van de Javase ruste ten eenemale verdweenen en van den vorst tot Samarang afgekomen ³ bediendens ter insameling en overgave van de recognitie ryst en penningen, welke laatste voor het presente jaar ter somma van Rds. 15600 waren voldaan en ook bereids van den rys tot Soerabaya geleverd 150 lasten, dog tot Samarang was men daarmede nog bezig.

By onzen brief van den 11 Sept^{ber}. na Samarang hebben wy goed-gekeurd, dat gedeclineerd was het versoeck van het Hof om de voornaamste muymakers tot Tagal, van welke beroerten en het eyudigen van die verschillen, UEdhoogagt^b. by onsen jongsten van den 21n October bereids is kennis gegeven, door Comps dienaren te doen aanpakken alsoo weygerden de bevelen van het hof te gehoorsamen,

¹ Met den titel van Pakoeboewana.

nadien het verevenen van alsulke contentien moet werden aangemerkt als het eygen werk en niet van de Comp. die het niet altoos gelegen soude komen om de wille van alsulke schraapsugtige regenten een harnas aan te trecken tegens getergde onderdanen, sooals die volkeren moesten aangesien werden en soo is ook een langer verblyf van den resident Laval aan dat comtoir voor 's Comps dienst niet raadsaam geoordeeld, vermits denzelven by den Samarangsen brief van den 29 Augs. betigd werd de zyde der voornaamste oproermakers in dat district te veel gekosen te hebben, en daardoor de saken verergeren en de gemoederen der volken verwyderd waren van hunnen voorm. ge-
repeteerden regent Tertanata.

Wegens het overschot der rebellen in den Oosthoek hebben wy nu niets singuliers te melden, als dat haar nog stil houden in de geberg- tens van Malang, in sooverre dat er niets meer van werd gehoord, synde uyt hun geselschap gestorven den radeen Tommangong Terta- nata, broeder van den naar Ceylon gerelegeerden Soerapatty, dien sy tot syn dood hebben aangekleefd en houd sig in Lembang Koening nog op den rebel Djajoeda, dien de regenten van Pasoeroewang, Bangil en Daringoe, na het bevel van den Soesochoenang van daar moesten vernestelen; doch dese helden zyn teruggekeerd zonder iets te hebben uytgevoerd.

Cheribon en Preangerlanden.

De Cheribonse princen, benevens de Preanger regenten (hebben wy) op hun versoek tot het afleggen van 't gewoon compliment by den nieuw aangestelden heer Gouverneur-Generaal gepermitteerd, herwaarts op te komen, dewelke dan ingevolge dat consent op den 13n en 14n Oct. te deser stede gearriveert syn en sulx volbragt hebben, synde kort na hare aankomst door de Pangérang Depatty Anom, aan ons overgelevert een geschrift, waarby deselve niet alleen over de onwil- ligheyt van de onder hem sorterende pangerang Soeria Nagara komt te klagen, maar ook versoek te doen, dat hem gelyk Aria Cheribon gepermitteerd mag worden den naam van syn overleden vader aan te neemen en in de gecombineerde vergadering een stem van drieën te hebben, etc. Wy sullen daarover en omtrent het vernieuwd verzoek der bedientens voor den tweeden regent tot Limbangan om in plaats van den overleden eersten te succederen en voor den tommangong Anom tot Soekapoera tot aanneming des naams van synen vader Wiradadaha,

welke in een ouderdom van ruym 100 jaren gestorven is, te synentyd het nodige besluyten.

De coffyculture, scheen in dese residentie nog al in een goeden staat te zyn, sooals sulx de hiervoren genoteerde quantiteyt (950.000 R koffy-boonen) komt aan te toonen, weshalve ons seer vreemd te voren quam de ter neder gestelde stremming in den insaam van die vrugt en het verlaten van sommige plantagien door de Javanen om het verminderen van den prys, by den brief der bedientens van 23 verl. maand, ter occasie, zyl. op de afgesondene ordre by onsen brief van den 5 bevorens, om de balen lossen te emballeren en met 10 in steele van 5 R uytslag tegens het indrogen in te weegen, van het laatste om de weerbarstigheid en misnoegen 't welk daardoor onder den inlander sonde veroorzaakt werden benevens meer andere redenen versoeken gelibereert te worden, 't welk wy hun dan, byaldien sylieden willen instaan dat de Cheribonse balen in 't vaderland rykelyk de swaarte der Bataviase sullen ophalen, ingewilligt dog ten opsigte van 't eerste by onsen brief van den laatsten der verleeden maand, de onbesonnenheid van hun voorgeven aangetoond hebben, met verdere aanwyzing niet alleen, dat den inlander met den tegenwoordigen prys van die vrugt beter, dan met hetgene sy voor hare andere gewassen, aan welkers besorging en bereiding veel meerder moeyte en arbeyd vast is, kan bestaan, onder reecommandatie van den luyen Javaan daartoe met allen yver aan te setten, gelyk sulx UEdhoog agtb. by voorm. missive in 't breede sal te vooren komen en soo ook by hare advysen van den 9 deser maand, dat men daaromtrent in onse gissinge niet misgetast heeft, dewyl de bedientens onder een versoeck van excus over hare al te brede opgave sulx aan de absentie van den sergeant Penninck, die andersints dat trage volk tot het betragten van hun dienst en werk quam aan te setten, komen toe te schryven, enz.

Extract uit het Verbaal van het Haagsche Besoigne
op Donderdag den 23 Juny 1729.

De zaken het Gouvernement van de Caap betreffende afgehandeld wesende, zyn onderhanden genomen de materien van *Batavia*, *Java's Oostkust*, *Cheribon* en *Bantam* en dieswegen vooral gelezen . . . o. a. vyf brieven door den Oudgouverneur-Generaal Zwaardcroon, gedateerd

13 October en 28 Novb. 1727, 26 Jan. 16 en 30 Maart 1728. Wyders den inhoud der brieven door *Generaal en Raden herwaarts geschreven*, dd. 27 October 1727, enz.

Generaal en Raden melden by haar missive van 27 October 1727 dat in plaats van Josua van Arrewyne, tot Makassar aangesteld als Gouverneur, op Bantam tot gesaghebber hadden aangesteld den opperkoopman Reykert Heere, die voormaals op Bantam bescheyden was geweest en in de Javaanse taale geverseert, dog in deese tyd seer krank wesende en buyten staat om derwaarts te kunnen vertrekken.

De cultures van de coffy en de suyker in de landen van Batavia en van den Sousouhounan zouden Generaal en Raden difficiel tragten te maken en was den Sousouhounang bereeds zooverre daarvan gediverteert, dat het land van Paccalongang nog maar iets van gering belang had uytegeleverd, dog Generaal en Raden waren genoodsaakt geweest op 't gedaanⁿ versoek van den Bantamsen vorst alweder 500 canassers of 1377 $\frac{3}{4}$ picols suyker uyt de molen aan te nemen, dog in de laatste drie jaren was die van Java's Oostkust afgewesen, dog dies vervoer na Malacca en andere gepermitteerde plaatsen konde met billykheid niet belet worden.

De gedane recommandatie van de Vergadering van 17^{den} wegens de zydeculture zoude Generaal en Raden in agt nemen, alzoo zeggen Generaal en Raden aan dit werk al vry meerder moeyten en haspelens zouden vast wezen, als aen 't gewas der coffyboonen, twelk de Javanen en anderen, onaangesien de verminderde prys, voor haar nog zoo voordeelich bevonden, dat Generaal en Raden vreesden, den arbeydt, costen en omslag aan die zydeculture vast wesende in hun weynig lust zoude verwekken om daartoe over te slaan, behalven dat by eenig succes te dugten was, de Bataviase zyde veel te dier in prys zoude vallen, om daarop eenige winst te kunnen behalen zoo men maar geen gevaar zoude lopen, om 't eene door 't andere te zien vervallen; want tot 't aantelen van zyde in eene tamelyke quantiteyt wierden vele menschen vereyscht en vooreerst liefhebbers, hun dat werk verstaende. By vervolg zeggen Generaal en Raden, 't was al van ouds ondervonden, hoe beswaerlyk de inlanders inzonderheyd de Javanen, inboorlingen en inwoonders van Java tot diergelyke nieuwigheyd te brengen waren geweest, buyten dat in d' adviesen der vorige

jaren over den voortgang der coffyculture al in bedenking was gekomen off daaruyt niet soude kunnen voortspruyten 't verwaarloosen der rysvelden, 't welk door de zydeteelt niet zoude beeteren; maar 't cene voor 't andere moeten wyken; dog zeggen Generaal en Raden, dat de swarigheden haar niet souden aftrecken van derselvor schuldige pligt en betragting tot 't opspeuren en aanmoedigen der liefhebbers, waardoor dit nuttige werk na 't goede oogmerk van de Vergadering van 17^{en} en de wensch van G.-G. en R. zonder nadeel der andere Javase producten zouden kunnen aangevangen en voortgeset worden.

.

De oudt Gouverneur Generaal Hendrik Zwaerdecroon segt, by syne missive, dd. 16 Maart 1728 aan de Vergadering van 17n, dat op Batavia geen gebrek zoude wesen aen menschen, die tot de syde culture van nooden zouden wesen, alsoo velen van zoodanige op Batavia leeg liepen en vagabondeerden op alle dorpen en landwegen, omdat ze niet alle konden bestaen door koopmanschappen, ambagten ofte den landbouw; want het dagelyks uytsetten van de voorsteden en 't jaarlyks accerissement der Bataviase inkomsten, die op ult^o. December wierden verpagt en in weinig jaren al boven een capitaal waren opgeslagen, ten principale bestaande in eetwaren en andere dingen van consumptie, vermeende gem. oudt Gouvern. Generl. notoire bewyzen te wesen, dat 't op Batavia of in derzelve Colonie aan geen menschen manqueeerde, uyt welken men veelen een dienst zoude doen, in cas men haer wyf en kinderen tot den zyden teelt quam aan te moedigen en over te brengen.

.

De oudt G.-G. Zwaerdecroon meldt by syne missive dd. 26 January 1728, aan de Vergadering van 17n dat sedert 30 jaren al veel moeyte was geadhibeerd, navolgende de recommandatie van de Vergadering van 17en om den Javanen tot het zayen en prepareren van den droogen indigo te gewinnen en aan te zetten op d' eylanden van Java, zooals daertoe ook speciaal zyn devoiren had aangewend de Gouverneur Generaal Jan van Hoorn, als in dien tyd geweest zynde directeur generaal, dog de luye Javanen hadden niet willen tot gem. culture haar begeven, welke zaken den oud G.-G. gevallig onder de oogen zynde gekomen, zoo zou deselve gaarne ontdekt hebben gehad of ook in bovengem. tyd van 30 jaren niet eens ter preuve na 't vaderland was gezonden (gelyk aan hem niet voorstond) eenige anyl, die de

Chinesen in een korten tyd en met weinig moeite, zooals die van 't veld komt, door calcck weten bruikbaar te maken en voor weynig geld een cléed af verwen, 't welck voor een doek van Souratte of Cormandel niet behoefde te wyken, wanneer zy daarmede buyten bedrog wilden te werk gaan.

Insgelyks meldt de oud-G.-G. Zwaerdecroon by syne missive aan de Vergadering van 17^{en} in dato 16 Maert 1728, dat by zyne missive van 4 September 1725 aan de vergadering van 17^{en} had gemeld, wegens den tesser of wilde zyde, die uyt Bengale gevorderd en in de bossen van Jacatra genoegsaem was te vinden, bekend onder den Maleysen naam van Oerong, indien daarop eenig voordeel voor de Comp. zouden mogen bereekend worden, zoo zouden de galetten by tyds uyt de bosschen moeten opgezameld worden al eer de zelve door den inwendigen pop of uyl wierden geperforceerd; want andersints wierd door haren uytvlugt den loopdraedt geschonden en men behield niet anders dan een nutteloos vel en had gem. oud-G.-G. in een casje na 't vaderland gesonden in een flesje 12 galetten of eyeren van deze wilde zydewurmen, enz.

Gemelde oud-G.-G. meldt by syne missive van 25 January 1728 aan de Vergadering van 17^{en} dat besig was, om socken na een seeker klimop, die verseekert was, dat in de bossen gevonden en daaruyt geformeert wierd een helder en schoon hoog blaauw, 't welk by de kenners van dien, genaemt wierd Koninks couleur en waar by de bladeren van die indigo niet konden komen in vergelyk; dog van de bevindinge van gem. klimop kon de OutGouverneur-Generaal vooralsnog niet melden.

XXIV. De Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. O. Ind. Comp. (Heeren XVII), dd. Batavia 30 Novb. 1727.

WelEdele HoogAgtbare, enz.

Het voorgevallene in deze Indische gewesten, enz.

Java's Oostkust, den gerusten staat van het Oosterdeel deses eylands, op den 31 Maart aan UwEdH.Agtb. vertoon, naderhand door wantrouw, misnoegen en quaadaardige mompelingen gestoord en van een swaarmoedig gedaante geworden, dog ten laatsten weder in

zyn vorigen goeden plooy geschikt zynde, sooals dat aan UHed. beknopt is bedeed by onse jongste erbidige letteren van den 27 der gepasseerde maand October, so sal men althans het voorgevallene aldaar met den ryxbestierder den Adepatty Danocredja en de bewegingen uyt eenige nadenkelyke gerugten gesproten, wat breeder in desen verhandelen en een begin maken met het detachement van 500 Europese militairen met de schepen Kiefhoek, Nephthunus, Belvliet en 't Huys Terboede onder den Capitain Willem van Oyen, 4 luytenants en 6 vendlings, benoemd staande by onse aparte missive aan den gezaghebber Willem Tersmitten van 5 Aug. jl. want alschoon de gevreesde opschuddingen ten hove door een quaad vermoeden en een verborgen haat tusschen den prins Mankoenagara en den vorengenoemde ryksbestierder na het verhaal by den Samarangsen aparten brief van den 3n April na den uysterlyken schyn door bemiddeliug van den capitain Ceesjong tot Cartasoera waren gesmoord, uytwysens den naderen brief van den 12n daaraan, soo verwekte egter het nader gecommuniceerde by de aparte brieven van den 18n, 20n en 27n July jl. wegens het gerugte complot tusschen den gemelden eersten Staatsminister en het overschot van Socrapattys aanhang ¹ onder Maas Brahim in 't Malangs gebergte benevens de Balyers onder Dewa Anum en Dewa Agong tegens d'Ed. Compie. en de ruste van het Mattaramsche ryk vry wat bekommeringe, alschoon die inlandsche berigten ons niet seer geloofbaar voorquamen, maar veeleer als verdigte uytstroysels om

1 In den hier aangehaalden brief van G.-G. en R. dd. 27 Oct. 1727 leest men hierover: (De brieven van den Resident Tersmitten) melden de verspreyde sorgelyke gerugten in den Oosthoek, die ook ten hove wierden ontdekt alsof de Ryxbestierder Adepatty Danoc Redja uyt wraaklust over het arresteren van syn persoon in den jare 1719 op Samarang, voorgenomen hadde met het overschot der rebellerende nasaten van Sourapatty in Malang onder haren voornaamsten aanvoerder Maasbrahim en de Balyers onder Dewa Anum en Dewa-Agong aan te spannen tegen de Comp. en het Mattaramse ryk aldus te ontrusten en wederom te dompelen in een bloedigen oorlog; maar wy twyfelden toenmaals eenigermate of die inlandse berigten niet voor het grootste gedeelte verdicht en uytgestrooyd waren door sommige nydige en qualyk gesinde hovelingen, om dien vermogenden minister by de onsen verdagt en lntelyk te maken, sooals het naderhand ook ten meerendeele is bevonden en met eenen dat hy aan de andere zyde in sware bekommering en vrees was gebragt als of wy syne ondergang wilden bewerken; wy konden ook niet wel overeenbrengen dat hy iets vyandelyks tegens de Ed. Compie. willende onderneemen, soude derven wagen na Samarang af te komen, om de voldoening der jaarlykse recognitie in ryst en geld voor d'Ed. Comp. te besorgen, 't welk nogthans gebeurd is.

dien minister verdagt en hatelyk te maken, dog omdat den trouwe-
 lozen aard der Inlanders meermaals ondervonden is, soo wierd op den
 22 July en 5 Augustus secretelyk besloten niet alleen dien troep
 blanke krygers af te senden ter defensie tegens alle onverwagte schade-
 lyke ondernemingen, maar ook den gesaghebber Tersmitten te quali-
 ficieren tot het aannemen en gebruyken van eenige inlandse troepen
 uyt de aldaer gesetene Macassaren, Bouginesen, Maleyers, etc. als
 het volstrekt nodig mogte wesen, en wyders ook den prince Sacra-
 ningrat op het eyland Madura met de regenten van Sumanap en
 Pamacassan, die zig voor de Comp. verklaard hadden met hare
 volkeren tot hulpe te versoeken, met ordre om niet alleen ter ont-
 wykinge van ontydige opschuddingen, de ware motiven van dat
 kloek detachement onder soodanige waarschyndlyk voorwendsel als hem
 is aangewesen, te ontveynsen, totdat de quaade geneigtheyd van
 den gedt. ryksbestierder en syne gerugte aanhangers klaarder souden
 blyken en ondertusschen soodanige maatregels te nemen als ter ver-
 sterking van 's Comps. vesting tot Cartasoera en beveiliging van den
 burg tot Toentang souden vereyschen, om de noodige correspondentie
 met de Cartasoerese bedientens, niet te sien afsnyden door de gerugte
 afbrake derzelve, waarvoor de onsen bekommerd waren, na het ge-
 adviseerde door den gesaghebber op den 27 July voormeld, dog tot
 ons bysonder genoegend ondervond men met de aankomst van den
 ryksbestierder tot Samarang op den 7 Aug. jl. dat wy in onse gissinge
 wegens de valscheit der meeste gerugten, niet ten eenemaal hadden
 misgetast, aangesien hy in de daarop gevolgde conferentien met den
 gesaghebber Tersmitten niet verborgen hield de bedugting voor synen
 ondergang en ruine, waarin hy was gebragt door de nadeelige uyt-
 stroysels van zyne benyders, die hem by de onsen seer verdagt
 hadden gemaakt, waartegens hy betuygde geene de minste preparatie
 tot een opstand gemaakt, veel min eenige aanlagen met de vyanden
 van het ryk gesmeed, maar wel voorgenomen te hebben by eenige
 nakende vervolging zig van het hoff en vervolgens over Lassum her-
 waard te begeven, 't welk te meerder geloof verdiend, omdat hy
 andersints na onse gedagten niet na Sunarang onder onse magt soude
 hebben durven afkomen, alwaar de gesaghebber Tersmitten hem na
 een minzaam gesprek over alle die verspreide gerugten ten synen
 nadeele op syn betuygden onschuld onder een kragtigen eed op de

Javaanse wyse, ingevolge van het geordonneerde by onsen aparten brief van 5 Augs. van onse opregte gencygtheid voor den minderjarigen Vorst en de ruste van syn ryk hadde versekert en dus ontlast van syne vorigen angst en swarmoedige gedagten, gelyk hy nogal verder gerust wierd gesteld door de aankomst van synen Minjon, den Ingabey Niti Nagara en de verdere Cartasoerase gesanten op den 10n September met onse brieven aan den vorst en den gem. Staatsminister, waarmede deselve op 22 Augustus onder geleyde van de patchiallang De Bagge en het gewone militair escorte waren gedimiteerd, konnende den inhoud van die brieven bespeurd werden in 't overkomende India's briefboek, waaraan ons onder UwEdH.agtb. welduydinge eerbiedig gedragen en tot vervolg hierby voegen dat deselve, met de daar benevens gevoegde geschenken ten hove met ongemeene blydschap syn ontfangen, nadat den staatkundigen Danoe Redja op den 18n Septb. met een gerust herte van de Samarangse bedienten gescheyden en weder na 't hof vertrokken was, hebbende alvorens de recognitie penningen in 't geheel, dog de ryst maar voor een gedeelte voldaan gelyk wy ook verwagten dat hy ook de vereysehte middelen in 't werk (zal) stellen tegens de ondernemingen der overgebleven rebellen, waarmede na 't schynt, een begin is gemaakt door het stellen van een premie van 500 Realen op het lyf van haren voornaamsten voorganger Maas Brahim, 't welk ons van een beteren opslag is te voren gekomen, als de belofte des ryxbestierders tot het vereeren van 200 gelyke realen aan den ontdekker van den auteur der uytgestroyde gerugten ten synen nadeele in den Oosthoek, waardoor hy na het ons toeschynt wel meest bedoelt de dimotie van sommige regenten, om syne gunstelingen daarin te dringen en syn magtigen aanhang in de minderjarigheyd van den vorst nog meer te versterken, tot een verdere aangroey van syn verkregen en byna onbepaald gesag, gelyk dat ook ontwaard is, soo wel uyt de aanstellinge van synen gunsteling Maas Marta Widjaja tot regent van 't landschap Banjoemas, onder den naam van Tommagong Joeda Nagara én de geringe straffe van eene gevangnisse voor eenige dagen op water en rys den oproerigen Wira Mantri met zyne voornaamste makkers opgelegd, over den geweldigen opstand tegens den vorigen regent Soera Dipoera en het vernielen der boomen van Cardamon staartpeper, etc. in dat landschap, tot groot nadeel en ongerief van de Ed. Comp., die daardoor van die

vrugten is ontset geworden als uyt sync pogingen om met ons goedvinden den tweeden regent tot Soerabaya Setja Dirana uyt die post te dimoveren en synen halven broeder den Aria Toeban, daarin te dringen, mitsgaders tot regent in Toeban, den verdreven Tagalsen regent Terta Nata thans bekend onder den titul en naem van Tommagong Soera Diningrat, ter believeinge van diens halven broeder den nieuwen Wester-strandgouverneur Depatty Djajaningrat en hunnen oom den Bataugsen Tommagong Poespa Nagara, alle welke voorgenomen beschikkingen benevens eenige andere by ons, soowel om de toegenomen magt van de twee laatstgen. als ter verwekking van een meerder evenwigt onder de staetsbediendens van den vorst en voorkominge van een grooter verbittering onder de hovelingen niet seer dienstig voor de ruste van Java wierden aangesien, oversulx is den gesaghebber Tersmitten geordonneerd met syne komste tot Cartasoera (werwaarts op den 15 October opgetrokken en 2 dagen daarna tot een volstreckte vergenoeging van den vorst en hofgrooten aldaar verschenen is) dien staatsminister door alle welvoegende middelen met de uysterste voorsigtigheyd daervan te diverteren en tot andere gedagten te doen overslaen, dog integendeel toe te stemmen de herstelling van den gedegradeerden Tommagong Wira Nagara in de helft van het regentschap van Tagal in stede van den bovengen. schraapsugtigen en verjaagden Tertanata om de andere helft te doen beheeren door eenen Badrajoeda, halven broeder van den gestorven Tommagong Raxanagara, dewyl de gem. Wiera Nagara onder de volkeren van dat district bemind en oversulx ook te hopen is, dat syne promotie tot regent niet nadeelig sal wesen aan de culture der producten van dat landschap, tot een complete voldoening der vaderlandse en Indische eyschen, daar integendeel het eerste, de aangroeyende magt des ryksbestierders, door de toegevendheyd van den jongen onbedreven vorst, dien hy meer tot dertelheden dan tot de nodige bequaamheden in 't stuk der regeringe schynt aan te moedigen nog sorgelyker soude kunnen worden, weshalven in de gestalten en omstandigheden van desen tyd, soowel het versock van den ryksbestierder om met 100 snaphanen voor betaling gerieft te werden op eygen benodigtheyd, is van de hand gewesen, als de versogte ligtinge der Nederlandse militie van de Lemma Doehoer of versterkte hofwagt nog is uytgesteld, alsoo deselve tot de veyligheid van den vorst aldaar geplaatst

en in deesen tyd noodzakelyk zyn, wyders ten opsigte van de voorgenomen verplaatsing van het hof of de verandering van dies ingang uyt het westelyk en het oostelyke gedeelte, twelk by onsen brief van den 27 Augustus aan het goedvinden van den vorst wierd overgelaten, ter sake men oordeelde hem daaromtrent niet wel te kunnen bepalen, op de dierwegens vertoonde consideratien en swarigheden door gem. gesaghebber by synen brief van den 15 Septb., met aanwysing dat 's Comps. vesting daardoor soude onnut gemaakt of mede dienen verplaatst te worden, hy by onse missive van den 10n October is gelast den vorst by bevindinge van soodanige inconvenienten, op de gevoeglykste wyse van dat concept te detourneren of ten minste te bewegen tot uytstel voor eenigen tyd. . . . Men heeft ook ten reguarde van den hier vorengen. prins Mankocnagara, waartegens den ryksbestierder een bitteren haat schynt opgevat en hem by synen broeder den Sousouhounang in ongunst gebragt te hebben, den gesaghebber Ter Smitten aangeschreven denselven benevens de overgebleven soons van den alhier gestorven Pangerang Pourbaya, die ten hove seer koel schynen behandeld te werden, wanneer onschuldig wierden verdrukt en vervolgd, niet alleen tot ons nader goedvinden in 's Comps. bescherminge te nemen als sy dat mogten versoecken; maar ook door billyke middelen te bewerken, dat het voornemen om den eersten uyt den Dalm van den croonprins, dewelke hem door syn vader den vorigen Sousouhounang Aman Koerat tot een woonplaatse was vergund, te doen verhuysen niet werde volvoerd, sonder dat het tot gerustheyd van den vorst volslagen noodzakelyk mogte wesen, alsoo die verplaatsing wel meest werd aangesien als eene uytvindinge van dien doorslepen staatsman, tot kleenagtinge van gem. prins en mogelyk ook om hem te doen uytspatten tot het verwekken van schadelyke opschuddingen, die men gedurende de minderjarigheyd van den vorst na vermogen dient te verhoeden, weshalven de overgesonden militairen aldaar vooreerst nog staan aangehouden te worden. . . . enz.

Tot besluyt notceeren (wy) hier nog, dat sedert het vertrek van het theeschip Pallas, (naar het Vaderland op 1 April 1727) tot afhaal van houtwerken, rys en andere benoedigheden uyt de Javase residentien syn afgesonden 21 bodems . . . en dat de daarmede afgestokene contanten, buyten de kleeden, provision enz. ten bedrage van / 64653.19.8 uytmaken / 447034.10 waartegens . . . ont-

vangen zyn de ondergenoemde goederen, bedragende met elkander
f228810.9.8 t. w.:

5634066 $\frac{2}{3}$ ₤ of 1837 $\frac{9}{16}$ last ryst,

7787 $\frac{1}{2}$ ₤ swarte ronde peper,

71340 ₤ lange peper,

3187 $\frac{1}{2}$ ₤ staartpeper,

5500 ₤ Indigo,

9114 $\frac{7}{12}$ ₤ koffybonen,

625 ₤ kattoene garens in soorten,

300 last zout,

169 $\frac{5}{8}$ last witte bonen,

13 $\frac{1}{2}$ last groen Cadjang,

238 ₤ arcanicum en (een aantal) houtwerken.

Cheribon en de Preangerlanden. (Wy) dan maar alleenig
in 't korte sullen noteeren, den staat der saaken in dit koningryk
en het gepasseerde in hetselve zedert ult°. Maart voorm. mitsgaders
vooraf UEd. Hoogagt. ter kennisse brengen, dat door de uysterlyke
goede harmonye der gesamenlyke prinsen van Cheribon aldaar alles
continueert in welstand en ruste. Men heeft van de maand April tot
den 12n deeser zoo tot den inkoop van ryst, als betaling
voor houtwerken, Cauwa, peper en andere waaren, mitsgaders tot
subsistentie der dienaren derwaarts gesonden 35000 Rds. aan ducats,
25000 rds. aan payment, twee packen kleeden en diverse benoodigd-
heden, te samen ten bedrage van f186675.14 waartegen weder van
daar en Indermayo successive het volgende
ontvangen is:

2075500 ₤ koffybonen,

920000 ₤ ryst,

74375 ₤ cattoene garen,

547 ₤ Cardamon,

15500 ₤ Indigo,

17625 ₤ swarte peper,

11105 ₤ lange peper,

200 kan aardoly,

(een aantal onderscheidene houtwerken),

25375 ₤ swavelaerde,

300 Cadjang matten &c.,

alles met den anderen nevens de premie van opgevatte en herwaarts
 gesonden fugative slaven, in gelde bedragende / 363764. 7. 8.

Door den Bantamsen Koning is in dit jaar alweeder, onder twee
 adresbriefjes, die verseld zyn geweest van smalle geschenkjes, zoo
 voor de prinsen als voor 's Comps. resident, een besending gedaan tot
 het bemachtigen van mooye paarden en bezoeken van 't zoogenaamde
 Heilige graf, Astana; men heeft by reiteratie de bedientens belast
 met een naaukeurig oog gedagte paardekoopers in hun handel en wandel
 en zoo ook de papen in hun priesterlyke loosheden en bedriegeryen
 gaade te slaan, wyl de suspecte conduites ten opsigte van dien vorst
 omtrent diergelyke besendingen, alsnog geensints zyn verminderd.

Bantam. Zeedert den laatsten Maart, enz.

By de ontvangen Bantamse aparte en gemeene advysen van 15 en
 18 Octb. (kan blyken) de verwydering en buytengewone beweging
 onder de Koninklyke familie aan 't hoff aldaar, in zooverre dat men
 niet alleen twee pangerangs als des Konings oudsten zoon Radja en
 die van den Panambahan in name Poetera, getrouwd zynde met eene
 van des sulthans dogters, tegens malkanderen in de wapenen; maar
 ook zyn Hoogheyts krygsmagt in dit leelyk voorval ten getale van
 vyf à ses duysent koppen op de been zag ten eynde den rebelligen
 prins Poetera met de zynen op te pakken en ten hove te brengen
 alwaar de vorst met zyn kinderen zig bevond in eene groote benaauwt-
 heyd en oversulx meer als eens den gezaghebber Arrewyne ontboden
 en met denzelven over velerley zwarigheden geaboucheert en om assis-
 tentie van eenige Nederlandsche militairen uyt Speelwyk versogt heeft,
 dog dit verzoek is gedilayeerd geworden, met renvoy aan dese regering
 gelyk UwEH.Agtb. zulx blyken kan by de nadere ontvangen aparten
 brief van 19 Oct. en by arrest van 20n bevorens geresolveert hadden
 200 Europese militairen af te steken, ten eynde by hun
 aanlanding tot Bantam, by repartitie zoo binnen het bemuurde erf
 Speelwyk als Konings kasteel geposteert te worden, middelerwyl
 wierd ons by een nader briefje van voorm. datum geadviseert het
 oppacken en overbrengen ten hove van den opposerende pangerang
 Poetera, met desselvs vrouw, des konings dogter en cenige van hun
 gevolg, zoodat de verwekte troubelen en onlusten hierdoor voor het
 meeste gedeelte gecesseert en apparent schoen, dat de verdere rusto

mede wel soude volgen, weshalven op den 11dito verstaan wierd het voorm. militair escorte niet te laten voortgaan; dog op 's vorsten nader aanhouden en bekommring by het aankomende Bantams briefje onder dato 24 October volgens resolutie van den 27n daaraan, goedgevonden is, derwaards te expedieren 200 gemeene militairen onder Commando van den Luit. Johannes Slingerland, enz. met ordre aan de ministers om deselve te posteren in Speelwyk en des Konings kasteel

Batavia. Het antwoord, enz.

Niettegenstaande men nu eenige jaren na den anderen, om te voldoen na vermogen aan de iterative bevelen van UwEdele Hoogagtb. tot het voortqueeken van den Chinesen handel, alle mogelyke inschicking heeft gebruykt omtrent verscheyde Nachodas of hoofden der Jonken van Aymuy in hunne gepleegde transgressie door een overmatigen aanbrengh van nieuwelingen boven het bepaalde getal der resolutie van 28 May d'anno 1706 ¹ dewelke in 't verledene jaar nog voor de laatste maal syn bevryd van de daartoe gestelde boete, synde 10 ds. voor yder hoofd, volgens het placcaat van den 29 May 1690, onder een ernstige waarschouwinge van de executie der daartegens gestatueerde penaliteyten na dien tyd; zoo heeft egter de chinees Khouwonwja de stoutmoedigheyd gehad, van dit ons soo menigmaal gerenoveerd interdict weder te overtreden, door den aanbrengh van 355 behoeftige nieuwelingen uyt Aymuy, boven het gepermitteerde getal, buyten nog een groote meenigte van de andere jonken, die langs de stranden en selfs uyt het Bantams gebied clandestine syn ingedrongen en hun met andere geboefte vermengende, de bovenlanden, ja selfs de voorsteden ontveyligden, dewyle meest door steelen, roven en moorden hun onderhoud by nagt sogten, oversulks wierd ter resolutie van den 28 Maart verstaan, in dit stuk geen meerder toegevendheyd te gebruyken; maar dien Nachoda de volle boete van Rds. 3550 te doen opbrengen in welke strenge proceduren wy te minder swarigheyd hebben gevonden, omdat de vaart van Aymuy voor'd' Ed. Comp. van sooveel belang niet is, als die van Nimpho en andere handelsteden in China, want den aanbrengh uyt Aymuy bestaat buyten

¹ Bij Resol. 28 Mei 1706 was bepaald, dat ieder groot jonk niet meer dan 100, ieder klein jonk niet meer dan 80 nieuwelingen uit China mogt aanbrengen.

eenige thee, meest in grove wharen en snuysteryen voor de ingesetenen en smalle handelaars, benevens een kloek getal nieuwelingen ter beswaringe van dese Colonie door welkers vragtgeld sy hare equipage voor een groot gedeelte goedmaken, sullende het geresolveerde op den 6 en 10 Juny ook aantoonen, dat niet alleen 19 van die swervende nieuwelingen benevens eenige inlandse vagabonden in de bovenlanden agterhaald in de ketting zyn geklonken om te worden versonden na Ceylon, Banda en de Caab; maar ook dat wy ten laatstgem. dage in aanmerking genomen hebbende, de aangroeyende menigte van dit ingedrongen volk, dat sig op de landeryen van hare vrienden en allerwegens in de bovenlanden weet te verspreyden en voor eenigen tyd verborgen te houden, oversulx hoognoodig geoordeelt en besloten hebben alle nieuwelingen by beekenslag te interdiceren het swerven buyten de voorsteden en buytenforten, op poene van de ketting en soo mede alle die in den tyd van 10 à 20 jaren met onse licentie als ambagtlieden, landbouwers en andere nuttige werklieden te deser plaatse verbleven zyn, dog daarvan door het verlies van hare biljetten geen bewys konnen toonen na China te doen vertrekken, ten ware op nader versoek permissie tot verblyf verkregen, om dus de wettigen van de onwettigen te konnen onderscheyden; wy hopen dat dese gebruykte middelen tegens den verderen aangroey van die sorgelyke en schadelyke meenigte, Uw Ed. Hoogagtb. niet sullen mishagen. . .

.
 Van het collegie van schepenen is op den 10 April qualificatie verleend tot het ligten van een quart maand huysshuur van de ingesetenen deser stad en de zuyder voorstad om geemployeerd te worden tot het ledigen en schoonhouden der vuylnisbakken, enz.

XXV. De Gouverneur Generaal Mattheus de Haau en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Generl. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 8 December 1728.

WelEdele Hoogachtb. &c.

By onsen brief, enz.

Jawa's Oostkust van 20 schepen naar Samarang en Tagal afgesonden, enz.

Met de terugkeer der gemelde scheepen en andere gelegentheden syn alhier van de ministers ontfangen, soodanige gemeene en secreete brieven als UHoog Ed.achtb. in het aankomende briefboek sullen ingeschreven vinden en soomede onse rescriptien in het afgaande, waarin genoegzaam sal kunnen ontwaard worden, den toestand in het oosterdeel deses eylands, waarvan wy nu het voornaamste in desen sullen aanroeren tot vervolg van de, by onsen jongsten, gecommuniceerde aankomst van den ryxbestierder Danoeredja, als gesant van den Soesoehocnang in geselschap van Aria Djaja Santika regent tot Coedoes, den Tommagong Poespa Nagara van Batang en den keyserlyken secretaris Tirta Wigoena, welke laatstgenoemde haar na 't genoteerde by Samarangse secreete missive van den 21 Augustus jongstl. is bygevoegd als een fynen hoveling, die synen vorst getrouwelyk aankleeft, dog de eerstgemelte schynt volgens de ingekomen berigten, wat bekommerd te zyn geweest, dat men alhier ook nader zoude examineren de misdaad waarmede de prins Mankoenagara tot Cartasoera beschuldigd en oorsaak geweest is ¹ dat hem in steele van de doodstraffe is opgelegd van desen eylande verbannen te worden, waartoe hy aan d' Ed. Comp. overgegeven en hier van Samarang met den scheepe Elizabeth, benevens syne huysvrouw, kinderen en eenig verder gevolg op den 17n April overgebracht is, hoewel hy die misdaad ontkent en ook kort daaraan, na het berigte by een Cartasoeras briefje van den 17n April soo door den vorst, als het gerelateerde, door den voorgemelten gesant Poespanagara onschuldig geoordeeld is, sulx de gem. ryxbestierder (die dat spel ten nadeele van dien prins

1 Hierover leest men in de missive van G.-G. en Rade, dd. 31 Maart 1728. Onder Java's Oostkust: „UEd. H. agtb. sullen o. a. in het breede (in het ink. Ind. „briefb.) genoteerd vinden, op hoedanige wyse de paugerang Mancoe Nagara door „syn gemaecten toeleg op de egte vrouwe van synen halven broeder, den jongen „Sousouhoungang en het daarna gevolgde ergerlyk versoeck om deselve ten wyve te „mogen hebben, niet alleen in disgratie geraakt, maar ook door den vorst ter dood „veroordeeld, dog van die straffe op de voorbede van des Keyzers moeder de Ratoe „Amancoerat versoond en aan 's Comps. bedientens tot Cartasoera overgeleverd „zynde, vervolgens onder een militair escorte op een civile wyse naar Samarang was „overgebracht geworden, nadat alvorens het voorsz. vrouwmensch op ordre van den „vorst in de woning van den ryxbestierder was gestranguleerd en de mede hulpers „in dit misselyk gedaente afgestraft, soocals dat by de algem. en aparte missiven dd. „11 en 22 Febr. blykt en met eenen ook dat die prins na syn verhaal en eenige „schynbare omstandigheden eerder door de sinistre streken van den ryxbestierder „. . . . in syn bederf vervallen is. . . . enz.

schynt te hebben bestoken om hem daardoor van een voorname tegenpartye ontlast te sien) hem niet sonder schroom tot dit gesantschap heeft laten gebruyken, nadat daartoe eyndelyk overgehaald was, door de ernstige instantien van synen schoonzoon den Westerstrandgouverneur Depatty Djaja-ningrat onder vertooninge van de nadeelige gedagten en gerugten, die andersints uyt synce agterblyvinge tegens de voorige belofte, niet minder als in den voorleden jare soude kunnen geboren worden; dog waarvan hy al egter niet is bevryd gebleven; want na 't genoteerde by den Samarangsen aparten brief van den 20 July gefondeert op de berigten van den coopman Rykloff Duyvens tot Sourabaya, sou de gemelte Duyvens heymelyk geïnformeerd wesen van een gevaarlyk complot tegens den vorst en d' Ed. Comp. gesmeet door dien loosen staatsminister met het hoofd van Sourapatty's overschot, Maas Brahim benevens den prins van Madura Tjakraningrat en meest alle de Mandjoenagaras, uytgesondert den Oosterstrandgouverneur, Adipatty Tjitra Soema, dog alschoon, dat in die uytgestrektheyd door de herwaart komste van den ryksbestierder en andere omstandigheden te minder aanneemelyk schynt, soo bespeurt men egter eenig misnoegen in de gemelte prins tot Madure, die uyt Baly ook hulptroepen schynt te hebben versogt ter versterking van de bereyds versamelde Balyers, Maccassaren en Bouginesen, die dagelyx werden geëxerceerd, soo hy voorgaf om ten allen tyde tot 's Comps. dienst in hulpe bereyd te wesen, dog de gesaghebber Ter Smitten vermeende dat het tot een geheel ander oogmerk wierd aangelegd, sooals men ook schynt te moeten begrypen, uyt de gedreygde hostileyten tegens de landen van Sumanap en Pamacassan op Madura, mitsgaders Sidayoe op Java, uytwysens den aparten brief van den 23 September en met eenen ook syn opgevat misnoegen ter sake hy nog niet was gesteld in 't besit der landen Passoeroang, Bangil en Daringoe aan hem in 't verleden jaar toegesegd, mits dat ons sentiment en goetvinden daarover alvorens soude werden afgewagt, buyten dat hem ook nog werd onthouden 't landschap Sidayoe, door syn vrouw, des keyzers suster, tot een uytset verkreegen, dog wy hebben als eene saak van sorgelyk uytzigt, moeten aanmerken de overgave van soo grooten bewind op Java, door een minderjarig Keyser, aan een prins wiens magt buyten des op Madura (byaldien tot wederspanningheyt wilde uytspatten) voor het Cartasoerascche hof wat gevaarlyk moet geoordeeld worden, bygevolge nog sooveel

meer wanneer zyn vermogen door het besit van die landschappen aangroeyen en hem bequamer gelegentheyd verschaffen soude om met die van Baly, Balemboangang en andere volkeren aan te spannen ter invadering en overwelding van het geheele Mataramse ryk, dan wel tot eenige andere quade aanslagen uyt heerschzugt, waarvan hy niet geheel vry schynt, oversulx hebben onse verklaringe dierwegens gedilajceert tot dat na de overkomste van den ryxbestierder syn sentiment alhier soude gehoord wesen, die wat verlegen en swaarmoedig schynt om den algemcen haat tusschen de Javanen en Madureezen na 't genoteerde by den aparten brief van den 21n Augs. en daarom is by den onsen van Samarang dd. 14 Oct. in dese tegenwoordige omstandigheden voor de ruste van Java niet ondienstig geoordeeld het hoff in der tyd te bewegen om het overige gedeelte van het eyland Madura met dies volkeren, soo althans door den meergem. prins onder het oppergebied van synen swager den Sousouhoumang beseten en bestierd wordt, aan de Compie. af te staan, om voortaan na syn herhaald versoek en vierige begeerte met syne volkeren even gelyk die van Sumanap en Pamacassan op het ander gedeelte van dat eyland alleen van de Comp. af te hangen en daaraan gesubordineerd te blyven; dog met de voorwaarde, dat alsdan ook van het bewind over de gem. oostelyke landschappen Passoeroang &c. soude moeten afsien, waaromtrent aan syn kant, veel minder swarigheyd werd voorsien, als dat het Cartasoerace hof in den afstant van Madurasal bewilligen, oversulx is ook noodig geoordeeld den gesaghebber Tersmitten te beveelen, dien prins vooreerst op een gevoeglyke en minsame wyse van alle vyandelyke ondernemingen te detourneren en tot bet bereyken van syn oogmerk in het eene of het andere eenige hope te geven, maar bovendien de ministers in staat te stellen om by een nadeeligen uytslag syne quade desseyne te konnen tegen gaan en te dien eynde met het jagt Nieuwvliet 300 Europese militairen onder eenige officieren derwaarts te senden, met qualificatie om ook nog zooveele uyt de beste en getrouwste inlanders in dienst aan te nemen, als de noodsakelykheyd mogte vereyssen; dog dese swarigheden syn, uyt wysens ons nader secreet briefje na Samarang van den 20 October voor een groot gedeelte verdweenen, door den ontfang van een Maleysden brief door den gedagten prins Adepatty Tsjakraningrat aan den Gouverneur Generaal ge-

schreven sonder te melden van de eenduyzend Sp. Realen heymelyk tot een geschenk uyt synen name aangeboden, die ter remuneratie syn aangenomen; want uyt de klagten in dien brief gevonden, niet alleen over eenige voortgebragte lasteringen door 3 personen, die niet worden genoemd, maar na onse gissinge betrekelyk syn tot den ryksbestierder, den Westerstrandgouverneur Adelpatty Djaja Ningrat en synen oom den voorwaard gem. gesant Poespanagara; maar ook wel meest over de onthoudinge van het aan hem toegesegde bewind, benevens een vernieuwd versoek om aan de Comp. alleen onderworpen te wesen, vermeenen wy te moeten onderstellen, dat hy met geene quade intentie tegens de Comp. is aangedaan en by gevolge ook niets vyandelyks tegen Comps. landen en volkeren tot Sumanap off Pamakassan sal derven ondernemen, mitsgaders den gesaghebber Tersmitten oversulx niet swaar sal vallen, syne ongerustheyd en bewegingen te stillen sonder employ van een militaire magt, weshalven ook geen swarigheyd gemaakt is om van de voors. soldatesque sooveele ter versterking van het tegenwoordige swaecke guarnisoen alhier terugge ontbieden als men na een behoorlyke besetting der posten langs Java en de afflossing van diegenen, die hun tyd hebben gediend sal kunnen missen, terwyl wy niet buyten hope syn dat alle de quade gerugten wegens de geheyme aanslagen van den ryksbestierder en Madurese prins (welkers mistrouwen tegens den anderen nogtans vry diep ingeworteld schynt) benevens de meeste regenten met den rebelligen Maas Brahim insgelyx sullen verdwynen, alschoon op de eerlykheyd en schynbare goede intentie van den ryxbestierder, die nog al voortgaat in het favoriseren van syne vrunden en gunstelingen tot styvinge van syne magt in de bestieringe van het ryk na syn sin en interest Hier onder vertoonen (wy) de soorten en quantiteyt der wharen en benodigtheden desen jare met de gereverteerde schepen van Samarang en de onderhorige comptoiren aangebragt, namentlyk:

- 6985866 $\frac{1}{2}$ R of 2278 lasten ryst,
- 168538 $\frac{3}{4}$ R of 54 $\frac{3}{4}$ lasten witte boonen,
- 13800 R of 4 $\frac{1}{2}$ last groene Cadjang,
- 11034 R swarte peper,
- 24250 R lange peper,
- 5120 R staart peper,

7000 ₧ indigo.
 17412½ ₧ coffyboonen,
 750 ₧ cattoene garen,
 40000 ₧ Sappanhout Bima's,
 250 lasten zout,
 250 ₧ cassia fistula.

(voorts touwen en eene groote hoeveelheden houtwerk).

Cheribon en de Preangerlanden. Wy zullen, enz.

Voorts consteert by missive van 20 April een nieuwe aanplantinge in de Preanger bovenlanden van 59600 koffy, 13770 staart, 17390 swarte peper en 71560 kardemon boomen, waarover wy aan de Cheribonse bedientens ons genoeggen getoond en te kennen gegeven hebben, wy wel gewenscht hadden daaronder te mogen tellen eene nieuwe aankeking van indigo en cattoene garen, als in Nederland seer gewild zynde. Aangaande het coffygewas, zoo van dit als het aanstaande jaar, daarvan zullen UEdHoogagtb. by de Cheribonse brieven genoteerd vinden der bedientens hunne gemoveerde swarigheyd en slegte gedagten over den geringen insaam van die vrugt, dewelke door de overmatige regen veel uytgestaan en door datzelfde inconvenient ook niet minder geleden hadden de indigo velden, die tot driemaal toe hebben moeten verplant worden zonder intermissie continuert ook nog een jaarlykse besending van den Bantamsen Sulthan nae Chirbon, tot het opsoeken van mooye paarden en zyn nu jongst volgens het geadviseerde zoo van Chirbon als van Bantam, daartoe gebruykt den voornd. suspecten Ratoe Bagus met den arabischen paap Sayd Oemar, daarover wy het nodige gelast hebben, die suspecte knaapen gade te slaan.

Wat verders betreft de Chirbonse en 's Comps. Preanger bovenlanden, daar continuert het zoo onder de prinsen als verdere hoofdregenten nog alles in welstand en ruste, excepto zeker geschil tusschen den pangeran Adepatty Anum en Aria Chirbon over de limit van secker stuk lands Boenko en Kapatakan genoemd, daarvan by den een zoo wel als by den ander, de possessie gepretendeerd en by de Chirbonsche brieven van 20 May en 20 Juny in het breede gesproken, mitsgaders versogt werd onse dispositie en decisie, die men haar binnen korten zoodra de handen maar wat ruymmer, als tegenwoordig, hebben, zullen

laten toekomen en dan ook mede een regard slaan op diverse verzoeken zoo van de gedagte princeen als meer andere regenten . . . meest bestaande in supplicatiën om soodanige eeretituls als hunne voorouders gepossideerd hebben.

Zoo van Chirbon als Indramayoe zedert den 10 April tot den 27 deser (vermoedelyk November) hebben wy ontfangen :

- 1327000 ₧ coffyboonen ,
- 220 lasten ryst ,
- 37000 ₧ cattoenen garen ,
- 12875 ₧ Indigo ,
- 940 ₧ Cardamon ,
- 255 ₧ staartpeper ,
- 10688 ₧ lange peper ,
- 10875 ₧ swarte peper (en een aantal houtwerken).

Batavia. Met veel blydschap heeft de Gouverneur Generaal in den aanvank van het Batavias hoofdstuk by Uw Hoog Edagtb. geeerde missive van 28 Augs. 1727 tot syner verpligting bespeurd, hoe gunstig UwHoogEd.agtb. hebben gelieven te beschouwen ende te begrypen den inhoud van zyn geschrift, ter secrete resolutie van den 15 January 1726 ¹ met de daarin gebruykte raysonnementen en motiven doenmaals gediend hebbende tot eenen grondslag van de tweederhande vermindering in den prys der Javase coffyboonen om daardoor met eenen eenigsints te worden gered uyt den geldnood waarin men nog meer dan in de vorige tyd benepen was, welk betuygde genoeg van Uw Hoogagtb. hem ook aangemoedigt om nog al verder te sien naar middelen ter bevordering van 's Comps. ware belangen en voordeelen na synen pligt, enz.

De nieuwe silveren dukatons met gedistingueerde stempel, waarvan onlangs 6400 stxs. met 't schip Delfland syn aangebragt, heeft men na de intentie van UwEd. Hoogagtb. tegens 13 schellingen ieder, doen uytgeven om ook te dienen tot een penning van wissel op Nederland, benevens de oude, die daartoe niet hooger dan tegens 11 schell. werden aangenomen, hoewel ook te vreesen is dat de nieuwe als ten vollen wigtig zynde, soowel als het nieuwe payement by schaarsheyte van ander zilver, veel eerder als de oude, (waaronder veele gesnoeyde en

¹ Men zie dit merkwaardige stuk hierboven onder No. XX.

afgesletene onwigtig worden bevonden) na China en andere plaatsen clandestine sullen vervoerd en dus alhier tot nadeel van UwHoogagtb. goede oogmerken seer schaars werden, ten ware schielyk in soodanigen overvloed wierden uygesonden, dat men de oude sonder nadeel van 's Comps. handel alhier en op alle plaatsen in India soude kunnen ontberien; want by gebrek aan geld moet de commercie sekerlyk stremmen, of ten minste soodanig verquynen, dat men hier en elders met het grootste gedeelte van den amphioen, kleeden en andere goederen, soude moeten belemmerd blyven, sodat men wel genoodsaakt is de oude dukatons, alleen met uytsonderinge der wissels, nog te blyven aannemen tegens 13 schellingen ider, sooals by het placcaat van den 23 Augustus a^o 1700 gangbaar verklaard en tot nog gebleven zyn, totdat men eens in staat sal wesen deselve, soowel hier als op alle andere Comps. plaatsen plotseling en dat wel hoe eerder hoe beter op 11 schellingen ider te stellen, twelk wel tegelyk dient te geschieden, om te beletten dies vervoer met voordeel na de plaatsen, daar het nog wat mogte worden uygesteld, hoewel d' Ed. Comp. dan ook na het ons voorkomt soude dienen te dragen een swaar verlies door het inwisselen derselve allerwegens tegen 13 schell. ider, te innen binnen een peremptoiren tyd om weder tot 11 schellingen uytgegeven te worden; dog waartoe wy niet derven treden, sonder UwHoogEdagtb. speciale toestemminge, die wy genoodzaakt zyn op het eerbiedigste te versoeken, ter ontwyking van een algemeen misnoegen en de sware opschuddingen die men andersints te dugten heeft, soowel onder de militie, zeevaart en andere Europese onderdanen, als ook onder alle inlanders, niet alleen hier maar ook alle andere plaatsen en daaronder ook die van de vorsten, dewelke 's Comps. bondgenooten synde, de dukatons in hare landen tegens 13 schellingen ider, hebben geadmitteerd.

Dog indien het UwHoogagtb. mogte behagen de oude dukatons na voorgaande inwisseling te stellen en gangbaar te laten op 12 schellingen, soo soude het verlies van één schelling op ieder, d' Ed. Comp. niet alleen wat draaglyker vallen en spoediger door de voordeelen op de nieuwe soort goedgemaakt worden, maar bovendien ook de oude veel eerder dan die van den nieuwen stempel en het payment mede minder na China en elders bedektelyk vervoerd worden, waardoor dan desê colonie en andere Comps. plaatsen jaarlyks van een groot

gedeelte ongevoelig soude konnen ontlast raaken, tot sooverre men ten laatsten door den minderen aanvoer voor particulieren uyt Nederland een merkelyke schaarsheyd vernemende, alsdan met veel minder nadeel van d' Ed. Comp. het kleene overschot tegens 12 schellingen soude konnen inwisselen en na UwHoogagtb. begeerte op 11 schellingen ider brengen, terwyl de nieuwe door den jaarlyksen toevloey uyt Nederland sooveel overvloediger alhier en andere Comps. plaatsen tegens 13 schellingen ider souden blyven rouleren om duslange en ook daarna, altyd als een vasten standpenning te dienen tot de wissels op Nederland, vermits men wel mag vaststellen, dat de Palliatse zilveren ropias, soowel als de Souratse tegens 30 sware of $37\frac{1}{2}$ ligte stuyvers gangbaar gemaakt wesende, niemand genegen sal werden gevonden om deselve tegens een minderen prys met verlies daartoe te gebruyken, soolange die schade op een andere wyse ofte door bedekte wegen kan ontweken worden.

De verhoginge van het payment in prys evenals de dukatons tot 18 a 20 % om daardoor te beletten dies clandestinen vervoer met voordeel, na de speculatie, die daarop is gevallen by UwEdHoogagtb. missive van den 28 Augs. 1727 soude alhier en op de verdere Comps. plaatsen, voornamentlyk in het gebied der inlandse vorsten, die 's Comps. bondgenooten zyn, mede niet konnen ingevoerd worden, sonder veel nadeelige verwarringe en opschuddinge onder de ingesetenen, insonderheid onder de inlanders langs Java op Makasser en verder om de oost, onderhevig te wesen; want het moet meest dienen tot de dagelykse kleene uitgiften, soodat men byvoorbeeld een dubbelde stuyver tot $2\frac{1}{2}$ en een schelling tot $7\frac{1}{2}$ stvr. synde wel 25 % na het minste ongemak verhoogende, alsdan 19 dubbelde stvs. en 2 duyten of 6 schellingen een dubbelde stuyver en 2 duyten een ryxdaalder van 48 stuyvers soude uytmaken en tot het verwisselen van een dukaton 31 dubb. stvs. met 2 duyten ofte 10 schellingen 1 dubbelde stuyver met 2 duyten vereyschen, dat soowel omtrent de dukatons als andere specien een seer moeyelyke rekening voor veele soude maken en soowel onder de gemeente als de domme inlanders veel haspeling en verwarring verwekken, oversulx syn wy op den 14 Sept. na een ernstige deliberatie wel genootsaakt geweest van soodanige verhoging af te sien; dog by een tamelyken overvloed van payment, soude men veel gemakkeliker konnen over treden, tot een ander middel, indien het

UEdhoogagtb. mogte behagen, namentlyk den openbaren verkoop van honderd duyzend rds. aan nieuwe schellingen en dubbelde stuyvers tot 200 rds. of meer te gelyk na de aankomste der jonken uit China met 10 à 12 ten honderd opgeld, of sooveel meer als deselve souden kunnen behalen en bovendien nog 1 à 200 duysent rds. aan ongemunt staaftsilver van het gehalte der Souratse ropias, dat sekerlyk nog eenig meerder voordeel dan het payment soude dienen af te werpen, waardoor dan na ons begrip de Chinese handelaars tot hun genoegen met zilver boven de andere coopmanschappen gerieft zynde veele schadelyke baatsoekers souden moeten staaken de bedekte opwisseling van het nieuwe payment met een gering opgeld, om het met een grooten winst van 10, 12 à 15 pCt. aan den handelaars ten uytvoer na China en elders af te staan, sooals dat doorgaans tegens het bekende verbod geschied tot sooverre, dat de gemeente hun nog al meest moet behelpen met oud afgesleten of gesnoeyd payment vermits het nieuwe gestadig schynt te verdwynen, soodra het onder de gemeente uytgegeven en verspreyd werd, tot welkers besuyniging ook noodig geoordeeld is by den thans afgaande eysch voor 't jaar 1730 van UwHoogagtb. te versoeken 50 duyzent glds. aan koperen duyten niet alleen tot gerieff der Bataviase ingesetenen, omdat van de reeds uytgevene 't sy door vervoer na andere plaatsen, of dat de wisselaars van 't payment tot facilitering van hun vuyl gewin de duyten mede insamelen en verbergen, nog maar weynig werden gesien; maar ook om de andere plaatsen van 's Comps. gebied daarmede behoorlyk te voorsien.

Met leedwesen is ons by den gemelden brief van den 28 Augustus omtrent het eynde der Bataviase materie gebleeken UwEd. Hoogagtb. misnoegen ter sake by den onsen van 21 October 1726 op de ontfangene berigten der uytgesonden inlandse hoofden en van andere die het opsigt over den inlander en de coffyculture op 's Comps. gronden was aanbevolen, met eenige onsekerheyd hadden te kennen gegeven, of doenmaals wel veel meer dan 2400 duysend ponden koffyboonen souden kunnen geleverd en versonden werden, daar nogtans de uytkomst heeft doen sien, dat door een kloeken afbreng verre boven onse verwagtinge, selfs iets meer dan de geeyste vier millioenen ponden in dat Wester mousson na Nederland syn vervoerd tot onser blydschap, alsoo het UwEdhoogagtb. sekerlyk veel meer soude hebben mishaaagd,

byaldien wy ons integendeel eens hadden vergist door een grooter opgave dan wy daarna konden versenden, dog dewyle de leverancie uyt de Cheribonse en Preangerlanden desen jare tegens onse verwagtinge door de late sware regens wel 780000 æ minder als in 't voorige jaar werd bevonden, tot blyk dat omtrent de coffy soowel als meest alle andere gewassen, de vrugtbaarheid wisselvallig is, soo bevinden wy ons nu niet buyten bekommring, dat aan de gerequireerde vier millioen ponden een goed gedeelte sal ontbreken 't welk men in soodanigen geval in 't vervolg by een opulenter gewas of door nieuwe aanplantingen soude dienen te suppleeren en 't laatste ook op 's Comps. landen sal doen in 't werk stellen, egter sullen wy tot voldoening van UwHoogagtb. intentie den prys daarom geensints verhoogen, alsoo men daardoor een deure soude kunnen openen voor quaadaardigen tot het inventeren van middelen, tsy door het verwaarlosen der boomen en het verduysteren der vrughten of wel andere kunstenaryen, schaarsheyte te verwecken, om ons al verder tot verhoging van den prys te vermoeyelyken in steede, dat de leeveraars hun nu nog met den beraamden prys vergenoegd toonen, te meer omdat sy geen anderen vrughten of gewassen met meerder voordeel en gemak in overvloed koanen voortqueeken, moettende den lust tot het vervreemden der coffyboonen aan geoorloofde (ongeoorloofde?) baatzoekers en vreemdelingen tegens een hoger prys meest door een scherp toezigt en het strict executeeren der gestatuerde straffe by het placeaat van den 5n Maart 1726 beteugeld worden, dog het misnoegen van verscheydene Javanen die voormaals door hare hoofden in de betaalinge scheenen verkort te syn, soude mogelyk door het verlopen derselve, na de uytroeyinge der boomen, sooals men te dugten had van veel nadeeliger gevolgen zyn geweest, indien daartegens niet was gesorgd, eensdeels door de gestatuerde straffe ter resolutie van den 12 Maart 1726 tegens het vernielen, schenden of moedwillig verwaarlosen der coffyboonen op 's Comps. landen, t. w. dat de schuldigen moeten opgevat worden om alhier in de ketting aan 's Comps. gemeene werken te arbeiden en ten anderen door de ordre, die den Gouverneur General in de maand September 1727 tot groot genoegen der coffyplanters heeft gesteld, dat namelyk de eygenaars, die vrughten selvs uyt de bovenlanden sullen mogen afbrengen in 's Comps. pakhuys leveren en de betalinge daarvoor ten eersten kunnen genieten, sonder eenige verdere

bemocyenisse van hare respective hoofden dan dat deselve tot den afbreng een briefken met hare zegels bevestigd sullen moeten verleenen tot blyk, wie de ware eygenaars syn en wat quantiteyt sy afvoeren, mitsgaders daarvan aantekening houden, tot confrontatie tegens 't geene geleverd werd, om dus alle morseryen en vervreemdingen sooveel doenlyk sy te beletten of moeyelyk te maken, sonder dat ook de eygenaars aan hare hoofden iets meerder dan twee schellingen voor elk briefje behoeven te betalen, hoe groot de quantiteyt ook mag wezen.

De Indische comptoiren syn wel na UwEdHoogagtb. intentie al over een geruymen tyd van de gem. vrugt ter preuve voorsien, om niet minder dan tegens 12 sware of 15 ligte stuyvers p-pond gedebiteerd te worden dog den aftrek word allerwege niet naamwaardig bevonden 't welk men wel meest schynt te moeten toeschryven aan den gedaalden prys der Arabische Cauwa en Mocha tot 10 ligte stvs. 't pond, die allerwege meer dan de Javase in aestime is.

Het drucken der resolutien &c. na onsen voorstel by missive van den 30 November 1725 by UHA. om verscheyde inconvenienten niet synde toegestaan soo sal men moeten blyven by het oude gebruyk en ons behelpen met pennisten.

Niet minder sal men tragten te voldoen aan het oogmerk van UEdHagtb namentlyk om met alle kragt toe te leggen op de thee-negotie, hoewel men tot nog toe op den aanbreng geen vasten staat kan maken en ondervonden is, dat de grootste quantiteyt bestaat in gemeene en slegte soorten. Men sal ook de aanbrengers uyt China niet alleen tragten te persuaderen haaren thee voortaan na de methode der Oostendenaren af te pakken in kisten van binnen met lood bekleed maar ook daarvan sooveel onthieden als te bemagtigen sal wesen, waarvan het succes moet worden afgewagt en soo mede van de geordonneerde aanplantinge van thee, waertoe men alle uytdenkelyke middelen sal in 't werk stellen, hoewel de apparentie tot dese culture niet seer favorabel schynt, alsoo verscheyden liefhebbers bereeds hebben ondervonden, dat de theeboom in dese landen niet wil groeyen, egter sal dit ons niet weerhouden van een nader preuve te doen nemen, onder belofte van een premie aan den leverancier van het eerste pond thee, die alhier sal wesen gewonnen, enz.

XXVI. De Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp.

Batavia, dd. 29 Maart 1729.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Het schip Purmerlant, enz.

Java's Oostcust. De troupen door den Sousouhounang uitgesonden ter verdelging van het overschot der rebellen, in den Oosthoek onder Maas Brahim en Djajouda swervende, hadden nog niets van belang uytgeregt, invougen ons dat gecommuniceert is by een gemeenen brief uyt Samarang van den 27 November en nog nader by een aparten van den 10n January jongstl. zoomede dat de hoffs grooten tot Cartasoura betuygd hadden niet vermogens te wesen tot de leverantie van peper en cattoene garens voor het present jaar sonder specialen last van den ryxbestierder, die te deser plaatse nevens de verdere gezanten nog continueert; doch eerlange zyne depêche staat te krygen tot retour na Cartasoura om synen heer verslag te doen van syne verrigtingen alhier, zullende UHEdagtb. by gem. aparten brief van den gesaghebber Tersmitten en een vorigen gedat. 27 Novb. ook blyken dat ten eylande Madura de gedaante der saken geheel ten goede was verandert, alsoo de prince Tsjakraningrat sig getoond hadde by uytstek obligent en minnelyk onder verscheyde beleefde aanbiedingen, hetwelk den gemelten Ter Smitten merkelyk in syn hoope versterkte, dat niets onderneemen soude, strydig met synen plicht, te meer alsoo door een syner teruggekeerde briefdragers uyt dese plaats gevleyd was met de apparentie van syn lang gewenschte overgang onder de heerschappyen van d' Comp.

Wy hebben ingevolge het genoteerde by onse vorige advysen met den alhier aanweesende ryxbestierder Danoeredia en verdere gesanten van den Sousouhounan wegens het toegesegde bewind over de landen van Passourouang, Bangil en Darinjoe aan dien prins geconfereert en deselve ten dien opsigte aangetoond de swarigheden, dewelke daarin liggen opgesloten en UEdHagtb. bereids zyn genotificeerd, met verklaringe het oversulx na onse gedagten vry beter met de ruste van Java zoude overeenkomen, dat door den vorst in het herhaald versoeck van denselven om evenals die van Sumanap en Pamacassan, eeniglyk onder de Comp. te sorteeren, wierde gecondescendeert en dienvolgens de onder hem gehorende landen, uytmakende het ander gedeelte van

het eyland Madura aan de Comp. afgestaan, dog de gem. gesanten hebben, niet buyten onse verwagtinge, verklaard ongequalificeert te wesen tot eenige onderhandelinge over dese saak en egter weynig swarigheyd gemaakt omtrent den afstand der gemelde landen op Java aan dien prins, als wy het wilden toestemmen, gelyk dat werd aangewezen ter Resolutie van 21 Decb., waarby ook blykt dat wy sulx (alschoon het andere voor 's Comps. belangen en de rust van Java dienstiger moeten oordeelen) te eerder aan 't goedvinden van 't hof hebben overgelaten, uyt aanmerking dat de voors. landen na het afsterven van dien prins weder onder de magt en dispositie van den vorst sullen moeten vervallen en men niet buyten hoop is dat hy door dit gunstbewys te meer sal worden aangespoort om by zyn presente goede geneygtheyt tot d'Ed. Comp. uytwysens de hier voorgem. twee aparte brieven van den gesaghebber Ter Smitten te volharden ter ontwyking van alle onlusten, die andersints van desen kant weder souden kunnen opborrelen en ter versekering van de ruste tot welkers continuatie wy om soodanige redenen als UEdH. sullen beschreven vinden in onse resolutie van den 17n Dec. jl. nodig hebben geoordeeld den alhier aanwezigen prins Mancoenagara ten versooke van synen broeder den Soesoehoenang te verzenden na Ceylon benevens zyne familie, mits dat hy daar sal weesen buyten Comps. laste . . . en zoo mede dat den ryxbestierder Danocredja sig in den aanstaande omtrent het bestier van Java geduurende de minderjarigheyd van den vorst sal willen bedienen van den raad en hulpe van soodanige of diergelyke ministers, als by den brief van den vorigen commandeur Pieter Gysbert Noodt dd. 10 July 1726 staan genomineerd en door hem zyn aangenomen; want sulx heeft men hem onder een vertooning van de daarin resideerende gerustheyt voor syn persoon door een mindere verantwoording by een quaden uytslag van saken aangerecommandeert, dog ten opsigte van de versogte ligtinge der militairen van de Lemmadochoer gepersisteert by ons vorig geresolveerde, om daarmede te supercedeeren tot de meerderjarigheyd van den vorst tot preventie van alle nadeelige gevolgen, die daaruyt souden konnen worden geboren in der tyd, gelyk al met eenen goed gevonden is op den schriftelyken voorstel der gezanten tot het reguleeren van den prys der collyboonen in de landen van haren vorst groeiende, het pieol te doen aannemen tegens 4 Rds. in Hollands payment ofte één

rdx. minder als alhier en op Cheribon werd betaald; niet alleen omdat deselve door 's Comps. scheepen sullen moeten afgehaald worden van Samarang, de beraamde plaats tot die leverancie; maar ook wel voornamelyk om in de Javanen aldaar niet te voeden den lust tot eene kragtige aanplantinge ten nadeele der Jacatrase ingesetenen, die men behoort te prefereren, om ook 's Comps. geld sooveel meer in ons cygen gebied te behouden en te minder buyten 's lands te doen verspreyden; mitsgaders door te grooten overvloed boven den sleet niet overkropt en verlegen te geraken of anderen door vuyle baatsugt daarmede te sien morssen, 't welke op dit wyd uytgestrekte eyland onmogelyk ofte immers heel beswaarlyk te beletten soude weesen, daar men nu integendeel niet buyten hoope is van jaarlyx de gevorderde vier millioen ponden uyt de landen van Cheribon en Jacatra te verzenden, soals sedert a°. 1725 drie jaren na den anderen is geschied, dog onlangs tot ons leedwesen 672250 ₧ daaraan hebben ontbroken door den verminderden insaem tot Cheribon, 't welk na de gissinge der residenten aldaar, in dit jaar en vervolgens jaarlyx door de nieuwe aanplantinge en een meerdere vrugtbaarheyd van een beteren uytslag sal weesen na onsen wensch, ten ware UEdh. na verloop van de eerste ses jaren, by hare missive dd. 21 July 1725 eenigermate gelimiteerd, mogten goedvinden de gevorderde quantiteyt dier vrugten te verminderen of te vermeerderen, waarna wy ons dan na vermogen sullen moeten rigten.

Cheribon en de Preangerlanden.

Den bedientens ons ongenoegen te kennen gegeven (hebbende) over den geringen insaem der Cauwa in anno passato, soo in de Cheribonse als de Preanger-landen in comparatie van 't voorige jaar en alhoewel men wel heeft willen gelooven sulx eenigermate kan veroorzaakt wesen door de swaar gevallen nareegens, soo heeft men egter ook onse bedugting betoond of het niet gehaapt heeft aan het zuyver houden der plantagies, dan wel eenige andere oorsaken, waardoor de lust en yver tot de culture deser vrugten soude kunnen uytgedooft worden, want het is by ons niet wel overeen te brengen geweest, dat de nareegens alleen het voorm. slegt gewasch kan hebben gecauseert, nademaal in de Jacatrase boovelanden, die ten deele aan sommige Preangse annex, mitsgaders genoegsaam van één natuur en het-selve inconvenient subject geweest zyn, egter in 't gepasseerde

jaar na ulto. Maart geen minder Cauwa allier is geleverd dan in de voorige 12 maanden, waartegens in dien zelfden tyd niet meer dan 1167500 ₧ uyt den insaam tot Chiribon, synde wel 740000 ₧ minder als in de voorige 12 maanden allier ontfangen tot onser verwondering, hetwelk wy daarom ook niet konnen inschicken; maar den resident gelast sulx nader te verantwoorden opdat de ware reden voor ons niet mogen verborgen blyven, die wy andersints meenen door extraordinaire middelen, wel te sullen konnen uytvorschen; want wy agten de voortsettinge der coffyculture voor de Ed. Comp. van sooveel belang, dat dies verwaarloosing, hetzy door gebrek van de noodige voorsorge of door verkorting van de leveranciers in de betaling als andersints niet ongestraft souden moogen blyven en wy ondertusschen verwagten, dat den insaam tot Cheribon in dit jaar sooveel opulenter sal vallen, opdat men vermogens mag syn, niet alleen den vaderlandsen eysch compleet te voldoen; maar bovendien ook het ontbrekende aan de jongste petitie te konnen suppleren.

.

XXVII. De Gouverneur-Generaal Diderik Durven en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 18 July 1729.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Op den 29 Maart enz.

Wy moeten UwEdHoog agtb. communiceren, hoe het God de Heere op den eersten der jongst gepasseerde maand Juny behaagd heeft uyt het getal der levendige en deze vergankelyke weereld weg te rucken den Heere Gouverneur-Generaal Mattheus de Haan, nadat Syn Ed. niet meer dan ruym 3 dagen is bedlegerig geweest, synde al ten eersten na de ordre van UEdHoog. agtb. getreden tot de verkiesing van een nieuwen Gouverneur-Generaal en dit gewigtig ambt, door meerderheyt van stemmen op de nadere approbatie van UEd. H. agtb. opgedragen aan den Raad-ordinair Mr. Diderik Durven.

.

Met leedwesen hebben ook by UEd. H. missive dd. 12 October gesien, dat de jongst in het vaderland aangebragte coffyboonen van

desen eylande voor een groot gedeelte bruyn, swart en niet van de ver-
eyschte blanke frischheit zyn geweest, sooals ons dat by de daarvan
overgesonden monsters nader is gebleken en wy ook met UEdH. agtb.
wel kunnen begrypen, dat sulx moet wesen ontstaan door dat al te
vroeg of groen syn geëmballeerd, mitsgaders, dat geduurende de reyse
de ruymen der schepen niet zyn gelucht, weshalven, dan de leveranciers
het noodige hieromtrent is gelast en ook de scheepsoverheden het
openen der luyken in zee by mooy weer by instructie sal worden
voorgescreven.

Wy mogen UEdh. niet verbergen onse gefundeerde bekommring
over eene ongemeene diminutie desen jare in de quantiteyt der gem.
bonen en dat den tegenwoordigen oogst nog vry wat slegter sal uyt-
vallen, dan a°. passato wanneer egter 672250 R aan den eysch van
vier millioenen ponden heeftgemanqueert, synde tot nog toe, soo uyt de
Cheribonse als Jacatrase bovenlanden niet meer ingekomen dan 520580 R ,
sonder dat men van cenige inconvenienten waardoor een minder ge-
wasch kan worden veroorzaakt heeft gehoord en oversulx dese vermin-
dering na onse gedagten wel ten principale werd gecauseerd door den
presenten geringen prys, waarmede de leveranciers onmogelyk kunnen
bestaan, soodat we vreesen genoodsaakt te sullen wesen, deselve tot
harer encouragement eenigsints te moeten verhoogen, dog waarmede
men egter temporiseren sal tot in de maand September aanstaande,
om te sien hoedanig het met den oogst sal slagen.

Ondertusschen (sullen) met geen minder ernst toeleggen op de voort-
setting der zydeculture, waarvan men gesien heeft, dat de overgesonden
monsters door den overleden Heer oud-Gouvern.-Genl. Henric Zwaarde-
croon by inspectie soo ongemeen schoon zyn bevonden, als men oyt
in Europa had gesien en of men schoon UEdh. by onsen brief van
27 Oct. 1727 de voortsetting van dit werk heeft opgedist als eene
sake die onmogelyk soude wesen uyt te voeren sonder nadeel toe te
brengen aan het colly en rystgewas, soo moeten we althans betuygen
sulx maar alleen geweest is, de stelling van den overleden Gouvern.-
Genrl. Mattheus de Haan, die om redenen ons onbekend, altoos ten
opsigte van de zydeteeld en soo ook ten belange der mijnwerken heeft
gehad een contrarie opinie; maar we kunnen UEd hoog agtb. versekeren,
dat dit eyland Java en het klimaat, waarin hetzelfde legt, soo boquaam
en fertil is tot de progeneratie der wurmen en den zydeteelt als

eenig land ter wereld, invoegen dat nader consteeren sal by een schriftelyk berigt van den tweeden oppercoopman deses casteels Jacob de la Fontaine, aanwysende hoedanig in Italiën daarmede werd gehandeld, welke methode dan by ons synde in aanmerking genomen en bevonden, dat de zydeculture op dien voet ook te deser plaatse seer gemakkelyk kan worden voortgeset heeft men ter resolutie van den 10 der gepasseerde maand, om de menschen te encourageeren, verstaen een premie te belooven van 500 rds. voor de liefhebbers, die de eerste 1000 R galletten sullen te koop presenteren aan degeene, die door ons als opsigter voor dat werk zal worden benoemd. . . .

Wy hebben ook best geoordeelt den haspel te houden voor Comps. recq. in een loots die daartoe aan de waterplaats of de Molenvlietsen dyk na UEdHoogagt. begeerte langs een stroomende of lopende rivier sal werden opgeregert en waarvan we de vryheyd nemen UEdh. toe te zenden een profyl of afteekening 't welk wy hopen in het korte te effectueren want yver, arbeyd en moeyte sal daaraan niet worden gespaart, synde bereeds allerwegen de nodige ordre gesteld, tot het aanplanten der moerbiesieboomen, welke van stekken in de grond gestookten seer weeldrig groeyen en er aldus aan voedsel voor de wurmen geen gebrek sal wezen ¹ en nog veel minder eenige vrees, dat het rys en coffygewasch, daardoor soude worden benadeeld, alsoo onse intentie geensins is, om daartoe Javanen; maar wel Christen ingeseten, waarvan er alhier een considerable menigte werd gevonden, te employeren buyten dat men ook niet sien kan, door wat oorsake de Bataviase zyde zoo duur en kostelyk sal vallen, alsdat by opgem. brief van den 27 October 1727 werd gesejd, alsoo deselve na onse gedagten voor een vry minderen prys als de Bengaalse en Chinese zijde de Comp. komt te staan.

De ducatonen met 'een nieuwen stempel en circumscripctie door UEdh. goedheyd bereeds ontfangen ter quantiteyt van 508405 ps. en tot nog toe renteloos gelegen hebbende in de groote geldkamers deses casteels buyten eenige weynige die door den cassier na het geresolveerde op den 12en November des voorl. jaars syn uytgegeven,

1 Kort daarna gaf de Hooge-Regering drie stukken lands uit, aan den Gouverneur-Generaal en aan twee leden van den raad van Indie „ten eynde deselve, of een groot gedeelte ten minste daarvan, te employeren tot den aanqueeck van moerbiesie-boomen.“ Het Opperbestuur begreep echter, dat dit eene vermomde donatie was.

om te dienen tot een penning van wissel heeft men ter resolutie van 8 deser maand, goedgevonden te employeren, tot het afleggen der gelden, welke alhier by d' Ed. Comp. staan op interest tegen 4½ ten honderd; want den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal vermeende het voor UEdh. onverantwoordelyk soude hebben geweest, wanneer men de voors. ducatonen langer leggen liet sonder eenig gebruyk en al egter van particuliere gelden interest betaalde, te meer de inwisseling der oude ducatonen na de wyse UEdh. voorgesteld by onsen brief van den 8 Decb. a°. p°. niet wel mogelyk is, zonder de Comp. merkelyk te benadeelen, eensdeels door het verlies van 2 schellingen op ieder ducaton, die alhier gevonden worden in eene ongelooflyke menigte; maar ook ten anderen het gebrek aan geld, dat men daardoor soude veroorsaken ten verderve van de commercie, wyl het seeker is, dat de oude aldus verminderd synde in prys, ten eersten zouden werden weggeslept na China en de nieuwe tot den handel in verre na niet konnende sufficeren; want daartoe heeft men te deser plaats immense sommen benoodigt, buyten dat ook de nieuwe spetic almede om dies wigtigheyd niet vry van vervoeren zal wesen; wy meenen dan overznlx de verwisseling ondoenlyk of al te schadelyk gesteld zynde, dat voor de Comp. wel het beste en profitabelste zal zyn, den ouden ducaton, wanneer UEdh. van Haar Hoogmogenden daartoe permissie konnen obtineren, wierde gestempeld en tegens 13 schellingen gangbaar gelaten met en nevens den nieuwen ducaton, den verderen of die binnen sekeren te fixeeren tyd. ter stempeling niet syn ingebracht, bilioen verklarende, hetwelke dan, na onse gedagten een seer secuur middel soude wesen om den aanbreg van particuliere ducatonen te beletten en wanneer men alsdan ook largesse van geld sal hebben; dog we sullen ons in allen desen met veel eerbied onderwerpen aan het goedvinden van UEdh. wiens nadere dispositie wy hierover blyven te gemoet sien.

XXVIII. De Gouverneur-Generaal Dideriek Durven en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind.-Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 30 Sept^{ber}. 1729.

WelEdele HoogAgth. enz.

Het fregat Ridderkerk, enz.

De gesanten van den Sousouhounang den Adepatty Danoeredja, e. s. sedert den 6 October verleden jaars door den heer Gouvern. Genl. Mattheus de Haan (L. M.) te deser plaatse nevens de briefdragers van de Javase strantregenten, ruym den tyd van drie jaren zynde op en aangehouden, om redenen ons onbekend, heeft men op den 20 Augs. terug gedepecheerd tot haren meester met een seer vrundelyken brief en diverse geschenken men heeft de gem. gesanten, die in de maand December 1728 betuygden niet gequalificeerd te syn om te handelen over de zaken van den pangerang Tsjaeraningrat, hetzy tot afstand van het gansche eyland Madura aan de Comp., dan wel de toegesegde landen op Java, eens nader over dese importante saak gesondeerd en voorgehouden de swarigheden resideerende in den afstand der gem. landen, hetwelke dan by hun ook soodanig synde begreepen geworden, hebben deselve verklaard den keyzer in den afstand geensints zoude condescendeeren; maar veeleer aan de Comp. in eygendom overgeven het gemelde eyland Madura, wanneer maar daartegen al mede niet militeerde een seer voornaam inconvenient, namentlyk dat (Tsjakraningrat) getrouwd is aan 's vorsten zuster en dat het keyzerlyke bloed na het voorgeven van dien doorslepen ryxbestierder, volgens hare grondwetten niet mag staan onder de gehoorsaamhey van UEdh. en alhoewel men reden heeft om te gelooven, dat gemelden sinistren minister dit alleen heeft voorgewend om ons te misleyden en gaande te houden, hoewel van synen kant om dit werk te faciliteren groote beloften quam doen; zoo hebben we egter van onsen kant niets onbesogt willen laten om ware het mogelyk dit voornaame eyland te hegten aan 's Comps. Kroon en de Nederlandse conquesten daardoor te vermeerderen, zynde te dien eynde en om dit ons salutair oogmerk te bereyken, den gesaghebber Willem Ter Smitten tot Samarang geordonneerd ten spoedigste op te trekken na den Oosthoek met onsen brief aan den pangerang Tsacraningrat en de daarby gevoegde ge-

schenken om denselven te sonderen of hy namentlyk daartoe sou kunnen treden om gem. syne vrouwe aan het Cartasoerose hof terug te zenden, onder pretext dat men hem tot nogtoe onthouden heeft den beloofden bruidschat der landen van Passourouang, Bangil en Daringo, synde Sidajoe reeds gegeven aan syne vrouw tot uytset, waartoe hy door ons by gem. brief op een gantsch ernstige wyze werd geadhorteerd, als het eenigste middel wezende, waardoor hy na syn genoeg en vierigen wensch zoude kunnen sortceeren onder de Nederlandsche Maatschappy en van deselve worden een leenman, in stede van langer een onderdaan te zyn van zyn behuwd broeder; wy hebben den gem. Tersmitten gerecommandeert hieromtrent te werk te gaan met een voorsigtig beleyd en industrie om was het mogelyk den voorz. prince Tsjacraningrat te disponeren tot den afstand van zyn wyf; want de possessie van dat gantsch eyland Madura, waarvan UEdh. reeds een groot gedeelte besitten, werd door ons van sooveel gewigt geoordeelt, dat men niets onversogt sal laten om van hetselve meester te worden, al soude ook expresselyk een lid uyt onse verdadering na het hof van Cartasoera optrekken om het werk aldaar by der hand te vatten en met kracht door te dringen, ingevalle de ryxbestierder syne gedane belofte niet komt te presteren; want de presente gelegentheyd tot een goed succes sal mogelyk na desen niet meer exteeren, hetwelke dan ook de reden is, dat men op den 3 deser nader gepersisteerd heeft by onse in cas subject gestelde ordres op het versoek van den gem. Tersmitten om nader met deselve te worden gemunieerd, ter saake de vrouwe van gem. pangerang sig bevond groff swanger en bedugt was, dat dit in ons voornemen soude wesen een merkelyk obstacul; dog sulx alhier beschouwd werdende met een gantsch ander oog, sal men den uytslag van dese zaak blyven te gemoet sien en UEd. ten naasten eerstk. bedeele, hopende dat men daarin ten genoeg van UEdh. sal reussereu.

XXIX. De Gouverneur-Generaal Diderik Durven en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gener. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 30 Nov. 1729.

WelEdele Hoogagtb. enz.

In het korte, enz.

Java's Oostkust. By onsen brief van den 30en Sept. jl. UEdh. bedeed zynde, niet alleen dat men de gesanten van den Sousouhounan, over het gedaan versoek door den prins van Madura tot obtenuë van de aan hem toegesegde landen van Passourouang, Bangil, Daringoe en Sidayoe dan wel dat het geheele eyland Madura aan de Comp. wierde afgestaan en hy onder de gehoorsaamheyt van de maatschappyy quam te sorteren nader gesondeert hadde maar ook, dat men niettegenstaande de opgeworpe swarigheden van den voors. gesaghebber, daaraan voornamelyk uytkomende op de swangerheyt van gem. prinsesse, egter om de aangelegenheyt van dit point en de daaruyt te verwagten staande voordeelen by ons nader brief dd. 13 Sept. daarby heeft gepersisteert, soo zullen wy althans ten vervolge van deze espineuse zaak UEdh. conform onse gedane toezegging by desen nader communiceren, dat de ryxbestierder Danoeredja tot welker depêche soo om de wille van den verwarden toestand van het hoff, als de gemoveerde swarigheden ten opsigte van de leverantie der bras domas men alle mogelyke spoed heeft gemaakt, benevens de verdere gessnten op den 20 Augs. . . . van hier is vertrokken en tot Samarang aangekomen op den 28 daaraan, alwaar hy op een seer onbeschaamde wyze by de eerste confrentie volmondig hadde gewraakt alle hetgeene ten desen opsigte door hem alhier is beloofd geworden te dien eynde wel expresselyk negecernde eenige toeseegging gedaan te hebben omme tot afstand van het geheele eyland Madura aan de Comp. by den vorst en syne moeder de vereyste instantien te zullen doen, invoege UEdh. zulx benevens verscheyde omstandigheden en pretexten door dien valschen staatsminister tot staving van zyn voorgeven zyn bygebragt, sal komen te consteren by den aparten brief van den gesaghebber Ter Smitten dd. 25 Sept. jl. en by dien van den 5en Oct. daaraan, dat de vorst na lecture van onzen jongsten brief, waarmede de voorm. Danoeredja op den 18 Sept.

bevorens, onder geleide van een militair escorte naar het hof was opgetrokken, sonder eenige mentie te maken van zyne zuster, verklaard hadde in den afstand van Madura niet te kunnen condescenderen, soos dan ook . . . daarenboven van dat besluit is kennis gegeven door den vorst selfs by zynen brief op den 18 deser . . . in geselschap van een briefje der Samarangse bedientens van den 12en bevorens, komende met eenen daarby ook te consteren, dat de vorst op den ged. pangerang Tsjaeraningrat, ongeagt syne verleende permissie eenig ongenoogen hadde opgevat over desselvs agterblyven van het feest Harry Moulut . . . terwyl den aparten brief van den gesaghebber Ter Smitten gedagt. 31 daaraan, komt aan te toonen dat het voorsz. besluit ten opzichte van Madura, welkers nakominge en executie door de voornaamste inlandse regenten had moeten beëdigd worden, voornamentlyk was in de wereld gekoomen, door toedoen en aanradinge van de Ratoe moeder en meergem. ryksbestierder, niettegenstaande dien minister sig niet heeft geschaamd gehad, naderhand daaromtrent nog de onnosele te spelen en voor te geven als off sulx eeniglyk was voortgevloeyd uyt de wille van den keyzer. . . .

Ondertusschen had de gesaghebber Ter Smitten ten opzichte van het gedemandeerde by den prins van Madura, almeede in geenen deele na wensch gerûsseert; want uytwyzens deszelfs aparte brief van den 1e October was dien prins door de leugentaal van eene partye quaadaardige menschen, voorgevende dat de gedte. gezaghebber in mandatis zoude hebben hem ter complaisance van het Cartasourase hof onder de medehulpe van de regenten tot Sourabaya Grissé, Sidayoe en Toeban gevangen te nemen, soodanig vooringenomen en geallarmeerd geworden, dat hy op de gedane uyt noodiging tot verschyning op Sourabaya by den meergem. gezaghebber, die aldaar op den 20 Octber. off negen dagen na zyn vertrek van Samarang was aangekomen, hadde geweygert sig derwaarts te begeeven, dog eyndelyk sooverre door allerley betuiginge van vriendschap en verzekeringen van zyn persoon was gebragt geworden, dat toesegginge hadde gedaan, binnen den tyd van 10 dagen te zullen compareren verzelt van 200 geresolveerde knapen, ten cynde by de minste rencontre of beweeginge ten zynen nadeele een bloedbad aan te regten, gelyk dat door hem zelve was bekend gemaakt; maar op hoedanige wyse sulx is agtergebleven en die prince in zyn gegeven woord heeft gefailjeerd gehad, zullen

UEdh. in 't breede geschreven vinden by den laatst ontfangen aparten brief van den 10en deser maand; want daerby werd onder anderen aangewesen, dat dezelve nadat zyn nader gedaan versoeck tot de overkomste van den gesaghebber op Bancallang van de hand gewesen, dog de voorgestelde conditie van denzelven buyten de rivier van Sourabaya te mogen spreken was toegestaan, absolut hadde geweygert over te komen, des de meergen. gesaghebber zyn voornemen tot retour na Samarang op den 11en deser stond in 't werk te stellen, hebbende bereyts tot bekendmakinge van dien aan gem. prins afgesonden een briefje waarby onder anderen den moordenaar van den Sumanaps Loera, Prama-dita, waarover tusschen hem en den Radeen Tommagong Tsjacranagara een hevigen twist was ontstaan, dog weder beslist geworden, ook komt op te eysschen, alschoon men niet buyten fundament vast stelde, dat die overgave seer beswaarlyk sal volgen, ter zake het perpetreeren van dat schelmstuk door den voorsz. pangerang, na de gerugten, zelys sonde wesen geordonneert, buyten en behalven, dat de toestand van zaken op dat eyland contrary het gepasseerde by onsen brief van den 29 Maart deses jaars en de goode verwagting, die men daarvan hadde opgevat, merkelyk alsnu ten quaade is verandert, egter kunnen wy ons niet verbeelden, dat denzelven tot eenige rebelye sal overtreeden; want alschoon na den inhoud van voorsz. missive sig eene groote menigte van vreemde volkeren ten nadeele en verloping van veele syner eygene onderdanen aldaar in synen dienst en wapenen komen te onthouden en hy daerenboven na de gerugten met de Balysen Gusty Agon van Mangoey en pangerang Marta op Banjermassing, aan wiens zoon syn dogter stond uytgetrouwd te worden, correspondentie houdt, soo is het egter eerder te denken dat alle die bewegingen haar oorsprong hebben uyt een ongefondeerde vreesse van dien prins, dewelke al te veel gelooff komt te defereeren aan eene party menschen, die in schyn zyne vrienden; maar in den grond genegen zyn, hem ten verderve te brengen, want andersints heeft hy ten opsigte van de Comp. geene preuven van ongenegenheyt gegeven, oversulx men van dien kant, soolange geen vasten voet op Java heeft, niet veel; maar veeleer alles quaads te vreesen heeft van zynen grootsten vyand den meergem. ryksbestierder Danocredja, alschoon de gesaghebber Ter Smitten by zynen aparten brief van den 23 July van gedagten is, hy wel binnen de palen van zyn pligt sal

blyven, soolange de pangerang Mancoenagara alhier werd aangehouden, gelyk dat ook by ons voor soodanig off ten minste voor het regte middel om hem in zyne spooreloose onderneemingen te beteugelen is aangezien en daarom by ons besluyt van den 17 Juny goedgevonden, dessels vertrek nog uyt te stellen ten minsten voor één jaar, ten fine alvorens te kunnen ontwaren, hoedanig de zaken zig zullen willen schikken.

Cheribon en de Preangerlanden.

(Wy zullen) in het korte noteeren den staat van saaken en het gepasseerde aldaar, zedert opgem. tyd en vooraff UEdh. ter kennisse brengen, dat derwaarts gezonden zyn 46000 Rds. in ducats en 46001 $\frac{1}{8}$ Rds. in payement, soo tot den inkoop van ryst, coffyboonen, houtwerken, peper etc. als benodigdheden voor 's Comps. dienaren, uytmakende eene somma van f 288593.3.8, waartegens weder van daar en Indramajoe ontfangen is, het onder-
volgende:

797333 $\frac{1}{2}$ ₧ rys,
1307500 ₧ coffyboonen,
11750 ₧ Indigo,
42250 ₧ cattoenegaren,
812 $\frac{1}{2}$ ₧ swarte peper,

(en onderscheidene houtwerken) alle met den anderen
bedragende f 234027:3.

Uytwysens Cheribonse missive van den eersten (Augustus) (is) te vinden de nadere verantwoording van den eersten resident gerequireerd wegens de geringe coffyleverantie in het gepas-
seerde jaar 1728, waaraan wy ons in eerbied sullen gedragen, in verwagting dat de goede hoop tot een vry opulenter insaam van cauwa in dit loopende jaar van een goeden uytslag zal mogen zyn, dewyl men ons daarby heeft geadviseert, dat het gewasch van die boomen in de meeste Cheribonse en Preangerlanden gezeegend was, excepto in Talago, Soucapoura en Galoe, vanwaar men nog schrater uytlevering verwagte als het jaar bevorens, ter zake van de groote hongersnood, waarin deselve zyn gesteld geweest, door een slegt rysgewas, twelk den landman hadde doen verlopen, hoewel voorgem. nieuwe coffygewassen tot nog toe niet meer heeft uytgeleverd dan een quantiteyt van 1307500 ₧, die bereyds alhier is ontfangen,

dog by de residenten vermeend werd indertyd nog wel 200 balen te zullen inkomen welke quantiteyt op verre na niet kan equaliseren de leverantie van 1727 tot 1.807.500 R dog men schynt sig iets goeds ter vergrooting der coffyleverantie te mogen beloven uyt de jongst gedane nieuwe aanplanting van jonge coffyboomen ter quantiteyt 1121950 ps. te weten 850430 ps. in de preanger en 271520 stux in de Cheribonse landen, gedenoteerd by de brieven der bedientens dd. 1 April, 28 Juny en 12 Augs. passado, met hoope by den laatstgen. dat binnen drie jaren op den patriasens eysch van vier millioenen ponden 25 à 3000 R coffyboonen sullen kunnen worden geleverd, makende daarenboven gem. bedientens geen swarigheyt voors. eysch in der tyd geheelyk en ten vollen te sullen kunnen voldoen, indien de Cheribonse princen hunne landen onder genot van den thiende ter bebouwing en beplanting willen overlaten aan Chinesen, waartoe haar hoogh. wel schynen te inclineren, als de Comp. maar aan die landbouwers tot den aanleg hunner thuynen voor een tyd wil wesen in verschot; dog hebben wy desen aangaande nog geen dispositie genomen.

Vervolgens zal het Nederduytsche translaat van een brief op 4 Augs. deses jaars door dese regering aan de Cheribonse princen afgesonden UEdh. verthoonen, hoe wy deselve op hunne nadere daartoe gedane instantien hebben gehonoreert met de eeretituls en cernamen harer verstorven voorouders, met licentie tot het gebruyk der critsen en zegelringen, tot die digniteyten behoorende konnende dat translaat met eenen doen blyken, dat wy hebben ingewilligd het verzoek van den pangerang Aria Cheribon voor den tommagong 'Tsjacra Jouda gedaen om te mogen wederkeeren na syne negorye Tagala by zyne vrouwen en bloedverwanten, dog belangende de verdere verzoeken van dien pangerang ten opsigte der 200 huysgesinnen sorte-rende onder den pangerang Soeria Nagara en decisie over de limiet-scheyding, tussehen de landen van Bouko en Kappatackan, hebben wy tot de overkomste van haar Hooghedens te deser plaatse onse dispositie uytgesteld en soomede de gedane verzoeken der hoofden en ombols van Parakamoetjang, dat haren jongen Tomuagong Tanoebaya, wiens voogd den Demang Bredja Nagara is overleden, niet meer mogte worden gesteld onder voogdye, dewyl deselve den ouderdom van 20 jaren haast stond te bereyken, item het verzoek van Patty Sumadang

om den titul van pangerang, onder den naam van Ranga Gompol die zyn grootvader heeft gevoerd; maar het versoek van pangerang Aria, dat na zyn overlyden zonder mannelyk oir, zyn jongsten broeder hem in het bestier syner landen zoude mogen succederen, onder den naam van Aria Cheribon, dewyl syn anderen broeder pangerang Direggia (sic) van een slegt gedrag zoude wesen, hebben wy geoordeeld ontydig te zyn en een nader onderzoek te vereyschen.

Bantam. By onse eerbiedige letteren dd. 8 Dec. 1728 en 31 January deses jaars, hebben wy d' eere gehad, UEdh. te bedeele, de sporelingen en moeyelykheden, die de bedientens op dit comptoir hebben gehad met den sultan, benevens den ryxbestierder pangerang Aria Pourba Nagara en 'skonings opperste peper-financier pangerang Cassoema Diredja over de leverantie van stoffige peeper aan d' Ed. Comp. sonder deselve voor de tweede maal te willen laten harpen, waarvan thans tot vervolg dient hoe voorm. gesaghebber (Jan Sautyn) dieswegen is in conferentie geweest, eerst met ged. Cassoema Diredja en naderhand met denzelven en den ryxbestierder Poerba Nagara, dog dat uyt jalouzy tussen dese twee Bantamse ministers in beyde de byeenkomsten, niets ten goede heeft konnen worden te weege gebracht, alshoon den meergem. Cassoema Diredja ter ordre van den Coning bereyds hadde geformeert een project van eenige aannemelyke poincten ofte articulen, desen aangaande en de waarover men ook al was overeengekomen, deselve te laten dienen tot een rigtsnoer voor het toekomende, mitsgaders ten dien einde ten papiere te laten brengen om wederzyds onderteekend en met de gewone zegels bekrachtigd te worden, van welke gehoudene conferentien het relaas almede by het aankomende Indias-briefboek staat ingeschreven onder verdere notificatie, dat de koning den oppersten peper-financier heeft gelast om al den opgeschuurden peper, die door den harp niet wel is gezuiverd nog eens te laten verharpen, na de billyke begeerte van de Ed. Comp., oversulx men verhoopt dese 's konings ordre in het vervolg des tyds syne pepebedientens zal houden binnen de palen van redelykheyt.

Butavia.

De uytgesonden botanicus Ericus Schepperius is hier aangekomen, met het schip Oostrust en by provisie geplaatst in de medecinale winkel, sullende na UEdh. intentie verder geëmployeert worden tot

het onderzoeken der gewassen, gesteentens, zaaden, wortelen, vrugten, gommen, sappen, enz. en speciaal van degeene, welke bequaam syn tot verffstoffen, die men dan jaarlyx met eene pertinente descriptie, daarvan na de ordre sal opsenden aan den Hortus Medicus tot Amsterdam en Leyden en denselven vervolgens alhier gedaan werk met dat onderzoek hebbende gekregen, laten voortgaan na Ceylon, dog ten belange van de roode verffstoffe en dier beschryving, waarmede den heere Oud-gouverneur Generaal Hendrik Zwaarderoon eenige monsters zyde heeft geverfd en UEdh. toegesonden daaraan is niet vermogens te kunnen voldoen, ten waare de gem. botanicus die konde uytvinden alsoo gem. heer Zwaarderoon overleden zynde, aan niemand daarvan voor zyn dood heeft kennisse gegeven; maar de gevorderde 4 à 500 g areeksnoten sal men doen droogen en ten naasten overzenden en van gelyken 2 à 300 f verse saye wortelen, in sooverre die hier te vinden zyn inmiddels dat geen moeyte sal werden gespaard om de Javanen te animeren tot de melioratie van de curcuma-culture, enz.

XXX. De Gouverneur-Generaal Diderik Durven en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 23 Maart 1730.

WelEdele Hoogagtb.

Van de drie theeschepen, enz.

Java's Oostkust. Van daar wierd ons, enz.

Wyders wierd ons van den gesaghebber Ter Smitten van den 31 January jl. genotificeert, hoe dat by een ontfangen seereeten brief van het Sourabayas opperhoofd, Rycklof Duyvens dd. 20 Dec. pass°. wierd geconfirmieerd het meermaals geadviseerde, wegens de konkelaryen van den Madureesen pangerang Adepatty Tsjacra Ningrat met Balyers en Banjarezen, aangesien daarby quam te blyken, dat aan voorm. koopman Duyvens door den regent tot Sumanap, Radeen Tommagon Tsjacranagara by brieven was gecommuniceert geworden, hoe met eenen zyner gereverteerde verspieders van Baly by hem verscheenen was, den Sabandhaar van Gusty Pandsje,

coning van Boeleleeng, dewelcke hem Radeen wegens genoemde zyn meester hadde verzeekert van zyne genegenhoeyt voor d' Ed. Comp. en uyt wiens mond hy ook hadde verstaan, dat tot drie diverse reysen afgesondenen van Madura by meergem. Gusty Pandsje waren geweest om 2000 man tot zyne versterking te versoeken, waarvan de laatste genaamd Wira Carty 200 mexicaansche realen soude hebben medegebragt tot geschenk; onder verseekering dat nog 1000 gelyke realen en twee cattys goud stonden te volgen; dog dat denzelven na zig tot Boeleleeng een halve maand te hebben opgehouden en het laatste present in dien tyd niet opgedaagd wezende, vrugteloos nevens zyne medegebragte penningen was teruggezonden, onder betuiging van Gusty Pandsje dat geen lust meer hadde, zyne volkeren tegens de d' Ed. Comp. af te zenden, waarop Tsjacranagra dien Boeleleengsen gezant tot antwoord zoude hebben toegevoegd dat byaldien hy waarlyk een zoo goed voornemen had, hy hem ried tot bewys van zyne opregte welmeenentheyd, alle degenen, die wederom hulptroepen tegens d' Ed. Comp. by hem quamen versoeken te packen en over te leveren; voorts had die Sabandhaar gerelateerd, dat Tsjacraningrat insgelyx na Mangoey, Badong, Carrang Assam [en Sebetan om Balyzen bystand hadde afgezonden, sonder dat hy wist, hoe de zendelingen aldaar waren gevaren; maar dat het zeker was den Dewang Agong van Kolongkong tot Djambangrana zig met 700 Balyers hadde vertoond, met intentie om na Balemboangang over te trekken by Gusty Agong, sonder te weten tot wat intentie.

By een apart briefken op den 10 January door den gesaghebber Ter Smitten aan veelgem. Cartasoeras opperhoofd (van 's Comps. garnizoen aldaar) afgezonden (blykt) dat deselve gantsch geen staat maakte op de hiervoor gem. betuyging wegens Gusty Pandje gedaan, als wel wetende wat het geld by de Balyers vermag. By een translaat missive van den Sousouhoungang aan meergem. gesaghebber gerigt en op den 2 January dezes jaars by hem op Samarang ontfangen, (bleek) syner Majesteyts twyfeling aan de gedanc goede beloften door den pangerang Tsjacraningrat, aan 's Keyser's afgesondene . . om op het Javaanse groote feest Harry Moulout tot Cartasoura te verschynen, alsook zyn Hoogheys verwondering over dat dien prins, tegens het oude gebruyk, den gesaghebber Ter Smitten niet hadde willen ontmoeten op Soerabaya en cyndelyk dat de vorst op aanradinge

zyner getrouwste mantrys hadde geresolveerd, met de uytvoering van zyn voornemen ten opsigte van gedagte Tsjacraningrat te supercederen, tot in het drooge saysoen.

Batavia. Het schriftelyk berigt van den advocaat-fiscaal van India, Mr. Isaac van Schinne wegens zyne bevinding van de stukken en munimenten op den 23 February jl. met het schip Boukenroode van Ceylon ontfangen ten laste van den gedimoveerden Gouverneur van dat eyland, den heer raad-ordinair Mr. Petrus Vuyst op den 17 dezer ingekomen en met veel oplettendheyd geresumeerd zynde heeft men bevonden, hetselve in te houden een kort verhaal van alle zoodanige gepleegde gruweldaden, ongehoorde wreedheden, onkristelyke behandelingen en inique proceduren door den gem. heer Vuyst en de leden van den gedelegeerden krygsraad, dat daarvan in de historie byna geen voorbeeld werd gevonden, invoegen UEdhoogagt. dat nader en omstandiger consteren zal by het gem. berigt . . . en van gelyken hoe dien officier daarby komt te verklaren, dat de voorsz. misdaden zoo enorm en groot bevonden heeft, dat zy een exemplare doodstraffe meriteren, die indertyd zal aantoonen en hem dienvolgens tegens ged. Heer Vuyst en de leden van dien krygsraad, die door eene blinde toegevendheyd, ten gevalle van Zyn Ed. zooveel wreedheden geoeffend en onschuldig bloed vergoten hebben, is cometerende eene capitale actie, nadien ZEd. niet alleen geenszins bevoegd is geweest tot het formeren van een ongepermitteerde regtbank onder den titul van krygsraad, en aldus ondernomen heeft een attentaat van hoogste magtschending, maar ook nog veel minder een deel menschen die in zynen haat waren, op dusdanige barbaarsche en tirannieke wyze te tormenteren en te doen bekennen een gefingeerd en gefabriceerd verraad, waarop al egter zyn ter executie gebragt op een methode, die ongehoord en ten eenemaal crueel is. Wy hebben oversulx op den 17 deser by een secreet besluit goedgevonden en verstaan den bovengem. advocaat-fiscaal te gelasten en te ordonneeren na het gewigt en de merite der saeke zyn ampt en plicht te betragten, tegens meer geciteerden heer Vuyst voor den raad van justitie deses casteels aan wiens dispositie men ZEd. heeft overgegeven ingevolge de ordre van UEd. vervat by derselver gerevencreerde missive dd. 11 May 1677, alsoo daarby, wanneer een raad van India hetzy ordinair of extra-ordinair zig misgreepen of te buyten gegaan is, dan wel sware

delicten gecommiteerd heeft, speciaal aan Haar agtbre. op de accusatie van den fiscaal werd gedefereerd gelaten.

Ter resolutie van den 21 Febr. is verstaan alle aankomende Comps. en inlandse vaartuygen van Malacca door den water-fiscaal en commissarissen uyt den raad van Justitie te doen visiteren, nadien men tot een singulieren ergernisse ontwaard heeft, hoe de Engelse lorrndrayers, . . . haren amphioen althans in het voorn. gouvernement weten uyt te venten, die dan soo direct als over Java werd herwaarts gebragt tot eene ongemeene schade van UwEdh. commercie . . . terwyl men ook niet manqueren zal ten naasten den Gouverneur van Malacca J... F..... G..... onder wiens oog men onderstellen moet desen pernitieusen morshandel schroomteloos wordt gedreven, daarover te betoonen ons ressentiment en ongenoegen, onder betuyging, dat men by continuatie van dese syne onstigtelyke conduites genecessiteerd zal wesen, hem hetzelfde wat gevoeliger te doen begrypen, schynende het ons toe, dat dese man, die a°. 1723, nadat van Java over gepleegde maleversatien was opgekomen met afgeschreven gagie, soo gunstig weder in den dienst van UEdh. is geëmployeerd geworden, nog den een of anderen tyd, almeede eens in de kaars zal vliegen. . . .

Voorsts is op den 3 February verstaan tot een tweeden secretaris aan te stellen om dese vergadering ter preuve te bedienen, het opperhoofd van het Generale soldy-comptoir, den opperkoopman Gustaaf Willem van Imhoff, ten fine, denselven tot dat ampt aan te quecken, nadien men al te meermalen heeft ondervonden, hoe qualyk men kan teregt geraken in het formeeren van resolutien en het bestieren van het werk der Generale secretaraye, wanneer men daartoe employeren moet ministers, die by en in hetselve of in een politycq bestier niet syn opgebragt.

XXXI. Schriftelyk Rapport dor ords. en extra-ords. Raden van der Schuer en van Baerle op het verzoek van eenige coffyleveranciers tot verhoging van den prys derzelven, gedateert 7 September 1731 met eene bylage houdende: aanwysing der geleverde en ingesamelde coffy sedert a°. 1724 tot 1730 en tot wat pryzen.

Aan den Gouverneur-Generaal Mr. Diderik Durven en raden van Neerl. Indie.

By Resolutie van UwHoogE. dd. 14 Augs. jl. goedgevonden zynde aan de onderget. te demanderen het examen over zeker request uyt name en van wege de Javaanse hoofden en coffyleveranciers Aria Wira Tanoe, demang Marta Wangsa en Mas Achmeth ten voors. dage aan UHEdh. overgegeven, om aan te toonen het verval der coffy-culture in hunne districten, invoegen dat zelfs geheele plantagien door de Javanen verlaten zyn, zonder door eenigerhande middelen te hebben kunnen gehouden worden tot hun plicht in het schoonhouden der boomen en gronden mitsgaders insamelen, drogen en stampen dier vrugten, met hetgene verders aan dat werk behoort, zedert de reductie van derzelver prys dan wel ten jare 1726, wanneer die gebragt is tot 5 Rds. het picol en geconsidereerd werdende de zware onkosten, die de supplianten moeten dragen met het transport derzelver op karren, dan wel lastbeesten, dewelke ten hoogsten genomen, niet meer kunnen laden dan één picol door ongebaanden wegen en gebergtens hoog uyt het land, om die redenen hun toevlugt nemen tot UHEd. met bede dat, het UHoogEdelh. behage mag den prys der coffy te verhogen tot 8 Rds. of 3 stuyvers het pond, zynde 7, 29 Rds. het picol en daervan $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{6}$ te betalen in nieuw payment, alle welke voors. punten van bezwaarnisse by ons onderget. naauwkeurig overwogen en daarop nader ten overstaan van de gecommiteerde tot en over de zaken van den inlander, Nicolaas Crul over deselve geëxamineerd zynde, de supplianten benevens den Javaans Capitain-Lieutenant Soeta Djaja met de Lieutenants Coempoel en Astra Dita gesamentlyke coffyleveranciers van 's Comps domainen, mitsgaders den borger Alberd Reguleth, de mandadoors van de weduwe wylen den oud-waterfiscaal Mr. Cornelis van Berendregt en den Commissaris tot de zaken der

Inlanders David Andreas Stier, met den Chineeſ Tio-Keko mede leveranciers uyt hunne particuliere landeryen, de eerſte tot 6 Rds. en de laaſte tot 7 Rxs. het picol van 125 R , navolgens den jongſt verhoogden prys op die Cauwa, dewelke te zamen en ider van hun in het byzonder verklaarden onvermogens te wezen, de coffyboonen voor dien prys aan de Comp. te kunnen leveren, zonder merkelyke ſchade en gemerkt het verval der coffythuynen niet alleen door den presenten fabrycq Kotencamp en andere valabele bewyſen werd geconfirmeerd, zoo zullen UHedh. uyt de onderſtaande vergelykingen (des gelievende) kunnen beoogen, in wat voegen de leverantien der coffyboonen, zedert den eerſten verminderden prys in anno 1725 van Rds. 20 $\frac{1}{2}$ tot Rds. 9 en 10 en de tweede reductie in den jare 1726 tot Rds. 5 en 6 het picol verminderd zyn, want in den jare 1725 is op Batavia alleen geleverd een quantiteyt van R 3371043 en in die van 1730 " 1628215

dat een verſchil ten quade van R 1742828 uytmaect

Anno 1725 zyn op Batavia en Cheribon:

te zamen ingezameld R 4024543

en anno 1730 " 2823215

makende dus een different van R 1201328

In den jare 1726 zyn op Batavia alleen geleverd . . R 3274043

en anno 1730 " 1628215

hetwelk al wederom differoert R 1646525

Het geleverde op Batavia en Cheribon in

den jare 1726 monteert R 3971240

en anno 1730 maar " 2823215

hetwelk almede verſchilt R 1148025

Alle welke verminderde leverantien door elkander geſlagen en het een van het andere afgetrokken, zal men over het geheel bevinden een notabel verſchil van R 1434676 $\frac{1}{2}$ aan minderen inſaem tuſſchen de twee voormelte jaren, dat dan nog nader conſteren kan by een nevensleggende verthoning der geleverde en afbetaalde coffyboonen, tot een convincant bewys van het groot verval der coffyculture voornamentlyk in 's Comps. domaynen, waartegens na de gedagten der onderget. zou kunnen worden voorzien, door augmentatie van den prys

tot 8 rds. het picol ofte $3\frac{1}{3}$ stuyver schaars het pond voor de leveranciers uyt 's Comps. eygen landeryen, zonder dat alsdan reflectie behoorde te worden genomen op betaling in nieuw payement en aan diegene, dewelke uyt hunne particuliere landen de cauwa leveren toe te leggen 9 Rds. voort picol ofte $3\frac{1}{2}$ stuyver schaars het pond, waarmede deselve wel sullen kunnen bestaan en geëncourageerd worden om derzelver culture te brengen tot haren vorigen florissanten staat na de intentie en successive bevelen onzer geresp. Heeren en meesters in t vaderland en wanneer UwHEdh. de voormelte pryzen aan de coffyleveranciers zullen gelieven toe te staan, zyn wy onderget. van gevoelen, dat het behoorde te wesen op de aanstaande leverantien, maar niet op de nog dagelyks geleverde en in te komen parthyen; want zulk zoude door het verzenden dier vrugten na Nederland, in de aanrekeningen abuysen kunnen veroorsaken. Waarmede, enz.

Onderstond get. J. E. van der Schuer en Hendr. van Baerle, in margine, Batavia 7 Sept. Anno 1731.

Accordeert:

G. W. van Imhoff,
Secretaris.

XXXIbis. Aanwysing van den insaam der Coffybonen in de volgende jaren en tot wat pryzen deselve geleverd en afbetaald zyn, zoo op Batavia als Cheribon, te weten:

Anno	Tyd wanneer geleverd	Op Batavia, volgens leverantie door de Javaanse hoofden, uyt 's Comps. bovenlanden.				Op Batavia, door de ingesetene uyt hun eygen landeryen.				Op Batavia te samen.	Op Cheribon, conform de negotieboeken.				Op Cheribon te samen.	In alles op Batavia en Cheribon ingesamelt.
		Tot 20 Rds. 't picol van 125 ₧ of 8 sts. 't ₧ swaargeld.	Tot 9 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 3½ stvr. swaargeld 't pont.	Tot 5 Rds. 't picol van 125 ₧ of 2 st. 't pond swaargeld.	Tot 6 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 2½ st. swaargeld het pond.	Tot 20 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 8 sts. 't ₧ swaargeld.	Tot 10 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 3½ st. 't pond swaargeld.	Tot 6 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 3½ stv. 't pond swaargeld.	Tot 7 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 2½ st. 't pond swaargeld.		Anno	Tot 20 Rds. 't picol of 8 st. 't p. sw. g.	Tot 10 Rds. 't picol van 125 ₧ ofte 4 st. sw. g. 't pond.	Tot 5 Rds. 't picol of 2 st. 't ₧ sw. geld.		
1724	Zedert 26 Juny 1724 tot 9 November daaraanvolgende.	1914145 ₧				₧ 19074			₧ 1933219	1723/24	₧ 548000			548000	₧ 2481219	
1725	Zedert 26 July 1725 tot 14 Dec. daaraanv.		3153678 ₧				217365		3371043	1724/25	653500			653500	4024543	
1726	Sedert 22 July 1726 tot 25 January 1727.			2659820 ₧				614920	3274740	1725/26	446500	38750	211250	696500	3971240	
1727	Sedert 10 April 1727 tot ulto. Febr. 1728.			1807540 "				291326	2098866	1726/27			1957500	1957500	4056366	
1728	Sedert 5 July 1728 tot ulto. Febr. 1729.			1652790 "				315801	1968591	1727/28			1187500	1187500	3156091	
1729	Sedert 27 July 1729 tot ulto. Decber. 1730.			1704180 "				267105	1971285	1728/29			1867500	1867500	3838785	
1730	Sedert 26 April 1730 tot ulto. Febr. 1731.				1306390			321825	1628215	1729/30			1195000	1195000	2823215	
	Addeerd ₧	1914145	3153678	7824330	1306390	19074	217365	1489152	321825	16245959	—	₧ 1648000	38750	6418750	8105500	₧ 24351459

Dog stant alhier te considereren, dat onder de laatstgenoemde 1306390 ₧ is gerekend eene quantiteyt van 165125 ₧ uyt de Preangse landen, door de regenten van Prakamoentjang, Soemadang en Bandung ter deser hoofdplaatse geleverd, daer die in de vorige jaren, direct op Cheribon gedaen en van daer herwaarts zyn afgescheept, dienvolgende zouden de leverantien in het laatste jaer op Cheribon groot geweest zyn 1360125 ₧ in plaats van 1195000 ₧ en tot Batavia maer 1141265 ₧, in stede van 1306390 ₧ van 's Comps. landeryen, gelyk dan almede uyt dese vertooning blykt, dat zedert de vermindering van den prys een considerabel verschil gevonden werd, te weten, van a^o. 1725 tot 1730 op beyde de plaatsen ₧ 1201328 en van 1726 tot 1730, ₧ 1148025 ofte door den anderen genomen op 1174676½ ₧ in die twee jaren, dog op Batavia alleen zoude dit wesen in a^o. 1725 tot 1730, beyde de plaatsen, Batavia en Cheribon in één geslagen wierden, so soude alsdan die komen te belopen op 1434676½ ₧.

XXXII. Missive van de Heeren XVII^{en} aan Gouverneur-Genl. en Rade van Indie, dd. 14 Sept. 1731.

Erentfeste, enz.

Ons laatste generaal schryvens was van den 15n September des voorleden jaars, enz.

Ten opsigte van de contanten hebben wy geremarqueert dat er tussehen ulto. Augustus 1728 en 1729 in de grote geldkamer tot Batavia nog berustende is geweest f 6966687 : 19 : 8, en in dien tyd door ons meede derwaarts verzonden f 5356000 zynde f 6695000 ligtgeld, behalven noch f 975080 : 13, dat van de comptoiren van Ceylon, Malacca en Suratta na Batavia reets verzonden was off omtrend die tyd meede verzonden stond te worden, makende dus te samen f 14636768 : 12 : 8 ligtgeld, waarvan afgerekend zynde hetgeen na de respectieve comptoiren aan contanten en na 't vaderland voor reekening van de Bataviase cas aan retouren gesonden is, mitsgaders nog een somme van f 2458500 in twee termynen geresolveert af te leggen, zoude na onse calculatie in cas nog verbleeven zyn circa 4 à 45 tonnen gouds, waarmede wy vermeenen dat het vooreerst gesteld zal kunnen werden, schoon dat UE. nog al tot een verdere afflossing van interest gelden mogten resolveeren, die wy egter niet verder off anders recommandeeren dan onse vorige brieff van 24 February 1730 op dat subject komt te dieteeren.

Soo meede ten reguarde van het publieq opveylen en verkoopen van paymenten en staaffsilver, als synde dit een saak die meerder elucidatie zoude vereysschen, eer wy verstaan konnen hoe met het interest van de compagnie overeenkomt paymenten en muntmaterialen uyt het vaderland na Indien enkel en alleen voor koopmanschap over te zenden, daar op zyn best maar tussehen 15 a 16 per cento schynt op gewonnen te zyn, alhoewel wy vermeenen dat die verkoop nog al in seekere opsigten van dienst zal hebben geweest om de Zeeuwse en Westfriese paymenten by sommige inlanders, daar se nog niet bekend zyn, gangbaar te maken en in crediet te brengen, te meer omdat wy UE. van de munt Hollandia apparentelyk voor eerst nog niet zullen konnen grieveen. Laatstelyk vermeenen wy ook dat de weeskamer en godshuizen vant afleggen van derselver interest-penningen zoolang doenelyk dienden verschoond te blyven; want waar zullen de weesen met haar

geld heen als de Compagnie alles aflegt en de godshuizen haar inkomsten om van te bestaan benomen zynde, zouden immers zonder verstrekking van interestgeldten tot laste van 't gemeen moeten koomen, waarom wy dan ook verwagten dat U.E. hierin niet anders dan met 't uysterste overleg en omsigtigheyd zullen te werk gaan. . . .

Dogh ten reguarde van de thee staat te noteeren, dat wy om reedenen in onsen brieff van 15 Maart 1728 geexpresseert, hebben gecyscht een ongelimiteerde quantiteyt en om andere reedenen in onsen jongsten eysch van retouren breeder na te zien, alleen maar 100000 fl , waarby wy persisteren, te meer omdat de thee tot Batavia ingekogt zeer slegt in zyn soort hebben bevonden, en van den inkoopsprys die successivelyk daarvoor betaalt is, hier te lande ook niet veel goets verneemen, zullende deese laatstgen. quantiteit zooveel mogelyk niet in gemeene maar in fyne soort moeten voldaan werden, dewyl klaarlyk consteerd dat op fyne thee, boey, met Ridderkerk aangebragt, by verkoop is geavanceert $164\frac{1}{2}$ per cento, daar op de ordinaire niet meer dan 68 per cento gewonnen is, en vervolgens op degeene die met de scheepen de Pallas en Herstelling voor Amsterdam is aangebragt en in dit voorjaar verkogt is geworden $3\frac{4}{6}$ per cento door malkanderen verlooren, contrarie U.E. telling, voor zooverre als U.E. schynen gemeend te hebben dat op de gemeene thee meer werd gewonnen als op de beste soorten, t geen U.E. dan in 't aanstaande kan dienen tot narigt.

De bekommering over een merkelyke vermindering in de leverantie der coffy niet ongefundeerd zynde geweest, gelyk den uytslag geleerd heeft, approbeeren wy de geresolveerde verhooging van 5 en 6 tot 6 en 7 ryksdaalders de 125 g , zynde $\frac{2}{5}$ st. op t fl meerder dan te voren, alsmede U.E. gestelde ordres op 't afkappen der oude en aanplanten van nieuwe coffyboomen op Cheribon en in de Preangerlanden, die een opulent gewasch beloofden, in welke verwagting wy op het voorgestelde by U.E. brieff van 31 January 1730 om een geheel gewasch van een jaar tot Batavia over te houden met U.E. in zooverre wel van een begrip zouden zyn, dat die overjarige coffy veel heeter en drooger soude zyn als de versse, die in de schepen ligtelyk aan 't broeyen raakt en nooyt zoo goed van smaak is als de oude, dat ook om meer andere redenen vry dienstiger zoude weesen, dat men de coffy een jaar konde overhouden, maar in onse tegenwoordige schaarsheyd van cas die met het veel oversenden van contanten na Indien

meer als oyt uytgeput is, alzo men hier te lande nog met considerabele anticipatie-penningen belast zit, kunnen wy op geen andere manier daartoe resolveeren off overgaan, als dat men de aanplanting op Java en selfs in Amboina en Ceylon zoo ver quam te extendeeren, dat ons jaarlyks de tot nog toe gepetitioneerde 4000000 ₧ konde toegesonden werden, en dan van jaar tot jaar nog zooveel worden overgehouden, dat om het derde off vierde jaar weder een retour van 4000000 ₧ overjarige boonen konde versameld worden, die men ons dan in plaatse van het nieuwe gewasch zou kunnen toezenden, als wanneer men eens op die manier in voorraad geraakt zynde de schade off winstderving alhier niet zoude gevoelen, en die droge overjarige koffy ook nog al vroeger in de tyd en met meer voordeel na 't vaderland zou kunnen verzonden worden als de versche.

Het bedrogh in de suykeren, hetzy aan de molens of magasynen, dan wel aan beyde seedert eenige jaaren groff en groot zynde geweest, gelyk de klagten daarvan zo van de Indische comptoiren als uyt het vaderland allerweegen zyn ingekomen, was het meer dan tyd dat hiertegens eenmaal wierd voorzien, zulx wy dan ook wel laudeeren, de commissie te dien eynde op de Raden Verschuur en van Heiningen gedecerneert, op welkers rapport eenige ingeslope misbruyken en onordentlykheden omtrent de leverantie in de pakhuysen waren geredresseert, maar de dispositie over andere saaken, vermits het overlyden van den Directeur-Generaal Huysman by meerderheid van stemmen in rade van Indien aan onse vergadering overgelaten, gelyk wy op een andere plaats ook vinden, dat UE. op gelyke wyse ook hebben kunnen goedvinden te handelen met de groote veragtering van 't comptoir der generale visite, hetwelk soo considerabel was bevonden, dat zulx byna onmogelyk scheen om geredresseert te kunnen werden, waarom UE. dan hadden goedgevonden vooreerst maar de twee laaste jaaren te laten afdoen, en het overige te laten berusten totdat UE. met onse ordres deswegen zouden wesen gemunieert, dog wy moeten omtrent het een en andere seggen, dat het beeter was in tyds sorge te dragen, en de saken in zulken verval niet te laten geraken, dan het redres by UE. onmogelyk geagt werdende, van ons werd verzogt off aan onse dispositie overgelaten, die zooverre van Indien geelogneerd zyn, en met geen mogelykheid ter wereld kennis off informatie genoeg kunnen hebben off bekomen, om zulke verwarde kluwens te ontwinden,

off met genoegsame applicatie daarvan te oordeelen, gelyk wy ons ongenoegen te meermalen daarover hebben getoond, en voortaan niet meer zullen verwagten dat zaaken die in Indien voorgevallen en ook zooverre in verval geraakt zyn, dat UE. zelfs byna geen middel tot redres weeten uyt te denken, zoo menigvuldig als men dat seedert eenige tyd vernomen heeft aan ons worden gerenvoyeert, maar dat de Indische regeering in tyds zal toonen, waartoe se is aangesteld, zonder iemand van wat rangh of conditie die mogte weesen, in eenige quade behandelingen te ontsien, alzoo UE. onses weetens daartoe nooyt recden is gegeven.

Dat er in een stad als Batavia, waarin al veel omgaat, in zooveel tyds, als die onder de Compagnie is geweest, geen order scheynt gestelt te weesen, op de minuten en prothocollen der notarissen, is ons met verwondering voorgekomen, dan dit niet geschiet zynde, was het ook al tyd om een zaak van zooveel aangelegenheid by der handt te neemen, en order te stellen tegens het verleggen en 't zoek brengen van deese en geene voor haar gepasseerde instrumenten, gelyk wy met genoeg hebben gesien by UE. gedaan te zyn, met alle notarissen zonder onderscheyt af te vorderen de onder haar berustende prothocollen van geweene afgegaane en overledene notarissen, om gesorteert, geregistreert en de minuten van ieder half jaar by malkanderen gebonden zynde, op het stadhuis bewaard te worden, en verder de presente notarissen te ordonneeren op diezelve wyse te handelen met de minuten der instrumenten voor haar gepasseert, om na hun overlyden, vertrek etc. meede te worden bewaard ter plaatse voors., daar wy tot voorkoming van alle fraude off nalatigheid, die door den tyd in het doen der notarissen nog al meer ontdekt zyn geworden, niet anders hebben by te voegen, als dat deselve de instrumenten voor haar gepasseert na vervolg van tyd zullen hebben te nombreeren, te weeten de minuten en de grossen, om de minuten aldus genombreert en ingebonden zynde, volgens 't geordonneerde cyndelyk op het stadhuys te laten overbrengen.

Het genome besluyt door heenraden om van de Angiolsche gragt te maken een trekvaart, buyten speciale permissie van de hooge regering, was by UE. en werd althans niet minder by ons geimprobeert, alsmeede een andere resolutie van dat collegie ter afgave op eygener autoriteyt en sonder qualificatie als voren, aan haar president den Raad Extra-

ordinaris Mr. Jan Francois de Witte van Schoten van een driehoekig stuk grond van 's Compagnies oesterbank, geleegen in de mond van de Angiolse rivier, agter desselfs thuyt, hetwelk schoon in rade van Indien by meerderheid van stemmen overgehaalt zynde, wy nogtans verklaren de compagnie op een gants nietige en incompetent wycse ontvreemt te wesen, en dierhalven verstaan dat hetzelfde wederom zal moeten worden gerestitueert en afgestaan, met inderdientie aan dien president en heemraden van ooyt iets diergelyks weeder te onderneemen, hetzy tot overgifte van 's Compagnies eygendommen off verandering van de publicque weegen en vaarten, zonder UE. voorkennis en speciale permissie, die in cas van cessie off donnatie ook niet anders dan op onse approbatie zal mogen verleent worden, al was het selfs onder den schyn off benaminge van koop off taxatie in rade van Indien gemaakt, gelyk ter gelegener tyd hiervan ook nader gesproken zal worden.

Verders kunnen wy ook niet nalaten te zeggen, ten hoogste verwondert te weesen, dat UE. zo menigmaal klagen en geklaagt hebben over het aanbrenge van amphioen en anderé coopmanschappen ter rheede van Batavia met Engelse en andere vaartuygen, waarvan die van 's Compagnies eyge bediendens tot Malacca en Bengale, off elders niet vry zouden zyn, en nog meer dat men kan goedvinden die vreemde smockelaars niet alleen met verscheide gerieffelykheeden van water en brandhout en deese en geene ververschingen te voorsien, maar selfs hun verblyff tot Batavia toe te staan, om verscheide van hun eygen fabricquen en koopmanschappen, tot bieren inelhuys, nadat wy alhier berigt worden, in groote quanteteit en tot merkelyk nadeel van 's Comps. dranken en andere whaaren, te moogen verkoopen, daar UE. immers volgens de oude en zo meenigmaal gereiteerde ordres met dat volk in 't minste niet behoorde te doen te hebben, maar deselve afwysen zonder haar selfs ankeragie grond toe te staan, of zo UEd. zouden vermeenen dat den Gouverneur Gobius tot Malacca deese morshandel helpt favoriseren, de waarde alsdan in UE. selve hebben, om dien gouverneur en alle mindere bediendens, wie of waar die ook zouden mogen weesen na merite te behandelen, want zo men zulke disordres van andere natien niet behoefd te lyden, hoeveel minder kan men deselve dan tolereren in 's Compagnies dienaren. Ook hebben wy van ouds wel toegestaan om aan de waare Engelse

Compagnies scheepen, die door gebrek genoodsaakt worden de rhee van Batavia aan te doen, het noodige van water en brandhout te verstrekken, maar dat heeft geen de minste relatie tot zoodanige particuliere vaartuygen, die door de dienaren van gemelde Compagnie voor eyge reekeningen na de plaatsen, eygendommen van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie in menigte worden uytgesonden, om alderley verboden handel te pleegen, zoodat UE. geen difficulteyt behoeven te maaken, en wy ook verstaan en UE. gelasten om die suspecte vaartuygen, die selfs ook al veelyds onder de gedaante van Engelse voorkomen, zonder dat men regt weet voor wiens reekening zy navigeeren, voortaan af te wysen en geen het minste gerieff, veel min eenig verblyf op Batavia te vergunnen.

Ten tweeden, dat byaldien eenige leeden van de Indisc regeering off de Raad van justitie tot Batavia genegen mogten zyn om met volle qualiteyt en gagie te repatrieeren, dat deselve haar dimissie voortaan niet meer in Rade van Indien maar aan ons zullen moeten verzoeken, als wanneer wy niet zullen nalaten promptelyk daarop te disponceren na bevinding, en UE. ons goedvinden ten spoedigsten te laten toekomen, zullende gemelde leeden buyten dat verzoek en be- kome permissie van hier uyt het vaderland niet anders dan voor passagiers by derzelve overkomst worden geconsidereert.

Wy verneemen ook tot ons smertelyk leetwesen een groot verval in de godsdienst en justitie, waardoor alle deuren tot de uytterste onge- bondenheid van exactien, corruptien, ontugtigheyt en allerhande goddeloosheeden worden opengesteld, en dewyl de conservatie beyde deser voorname grondvesten van een welgestelde regeering, zonder welke geen menschelyke societyt of volk bestaan kan, en waaruyt de zegen des Hemels en alles goeds in den gelove moet voortvloeyen, ons ten hoogsten ter harte gaan, zullen wy met de eerste gelegendheid in een ernstige besoeigne overwegen, welke en hoedanige middelen met vrugt zoude kunnen worden in 't werk gesteld tot redres van 't een en 't ander, waaromtrent ons onder andere voor tegenwoordig als in 't oog voorkomt het wynig respect dat men tot Batavia, zoowel aan de leeden van gemelden Raad, als aan de dienaren van Gods kerke heeft beginnen toe te dragen, tot vilipendie en veragting van die hoogwaardige en hoog noodige functien, hetwelk by ons niet langer konnende getolereert worden, zo willen wy UE. by deesen vooraf en

in t generaal maar gerecommandeerd, dog te gelyk ook ten hoogsten bevolen hebben alle zorge te dragen, dat de leeden van deese collegien behoorlyk respect na hun fatsoen en het vereysch van haar character van een ygelyk worde gegeeven, en particulierlyk dat de leeden van den Raad van Justitie, by het passeeren off opryden van den brug van 't casteel en andere gelegentheeden, geen minder eer word be- weesen en aangedaan, als wy alhier verneemen dat aan den fiscaal en andere ministers gewonelyk geschied, zullende het verdere dat tot dit soo hoog nodig redres vereyscht word en om de administratie der justitie selve, die ons ook al voorkomt vry mank te gaan, te verbeteren, benevens meer anderé zaaken reserveeren tot nader occasie.

De uytgifte der landeryen op taxatie aan eenige leeden der regeeringh, schoon in Rade van Indien, en na het toescheynt met goede insigte gedaan, tot voortsetting der zydeculture, konnen wy vooralsnog niet approbeeren, ten ware ons nader wierde opgegeeven van wat aange- legenheid deselve voormaals hebben geweest en in hoeverre die gecul- tiveert waren en wat vrugten deselve hebben voortgebragt, alsmeede wat in huur of pagt hebben gedaan, derhalven zullen UE. besorgen dat daarvan een kaart figuratieff worde gemaakt en het rendement der huuren of pagten (hetwelk de heemraden, onder welkers directie deselve landeryen gestaan hebben, uyt hare boeken sullen moeten uyttrekken) aan ons met de aldercerste occasie worde toegesonden, blyvende inmiddels den eygendom der voors. landen in die staat waarin se geweest syn voor de jongste uytgave.

Met de schepen enz.

XXXIII. Missive van de Heeren XVII^{en} aan Gouverneur-
Generaal en Rade van Indie, dd. 9 October 1731.

Erentfeste, enz.

By ons generaal schryvens gedateert den 14ⁿ der gepasseerde maand September in het breede vervat zynde onse consideratien over den toestand van gants Indien, zooals die doenmaals uyt UE. brieven en verdere papieren in den voors. jare tot ons overgebragt, voorkwamen, zullen wy deese afzonderlyk laten dienen om UE. te doen weeten alle verdere zaken, die by dat schryvens niet zyn vermeld en ten meeren- deele ook profluereen uyt de brieven en berigten deesen jaare ont-

fangen, die meede ten hoogsten tot U.E. gouverno en narigt zullen moeten strekken.

Om het groot verval, dat wy tot ons smertelyk leetweesen verneemen alomme in Indien en wel byzonder aan de hoofcomptoiren tot Batavia en op Ceylon te wesen, in en omtrent alles, zoo politicque als mercantile zaaken en selfs in 't stuk van justitie, de slegte gesteldheid van 's Compagnies navale magt en publicque werken, door gebrek van noodige reparatien, de menigvuldige excessen die omtrent het één en 't ander worden begaan off getolereert door luyden van hoogen en lagen stand, waaruyt by verderen voortgang niet anders dan den totalen ondergang van des Compagnies gantschen omslag in Indien te wagten is, hebben wy ons eyndeelyk. hoewel seer ongaarne genoodsaakt gevonden de volgende verandering in de Indische regeering te maaken, ende mitsdien in deese onse vergadering na rype overweeging van zaaken goedgevonden en verstaan, den presenten Gouverneur-Generaal Mr. Diderik Durven van desselfs eedt te ontslaan, en te stellen buyten dienst en gagie van de Compagnie;

Alsmeede den Directeur-Generaal Cornelis Hasselaar.

De Raaden Extra-ordinaris Hendrik van Baarle en Wouter Hendriks.

De oppereooplyuden van 't casteel Jacob de la Fontaine en Joachim Guillebaut;

De pakhuysmeester Jacob Willink Meures:

David Andreas Stier, gecommiteerde tot de zaken van den inlander;

Frans Robbe, gewesen binnenregent in 't hospitaal en althans sittende in het collegie van scheepenen;

Den fabrycq Anthony Willem van Sorgen;

De scheepstimmermansbasen David de Zittert tot Batavia en Cornelis van Sorgen op Onrust.

De personen van Meyndert Semeyns, Jan Boy en Jan Konink, benevens de vrouwspersonen Adriana Henrietta van Marken, huysvrouw van Heemskerk, de juffrouwen Smuysen en Reaal, wed^e. Leydekker, en eene Juffr. van Petten.

Alle welke hiervooren genoemde perzoonen en 's Compagnies dienaren met d' eerste off uytelyk de tweede besending na den ontfang deses, haar naar 't Vaderland zullen hebben te begeeven, zonder gagie of eenig commando op de vloot of aan de Caap te voeren, en met derzelver vrouwen en kinderen (te weten de zoodanige kinderen die

niet in dienst van de Compagnie off in Indien getrouwd zyn) herwaarts overkomende, met haar neemende te weeten:

Den Gouverneur en Directeur-Generaal ider ses kisten, van 5 voeten elken kist, tot berging van haar meubelen en kleederen, zonder koopmanschappen.

De Raden extra-ordinaris 3 kisten.

De twee opperkoopluyden van 't casteel yder 2 kisten.

En aan de resteerende, zoo mans als vrouwspersonen, ieder een kist van 5 voeten als boven, zonder coopmanschappen.

Verders zenden wy UE. hiernevens copie authentiek van vyff distincte verklaringen en drie brieven wegens het gedrag van den Ceylons Gouverneur Stephanus Versluys en den fiscaal Mauregnault tot Colombo, waarvan vervolgens de authentique afschriften door UE. met de aller-eerste occasie aan dengeenen, die wy hebben goedgevonden tot gouverneur in dat gouvernement aan te stellen, en den Raad zullen moeten gesonden werden, om nader enqueste te doen, en hetgeen haar wegens het gedrag van dien gouverneur en fiscaal nog verder mogt voorkomen te brengen in forma probandi, en zoo aan ons in t vaderland als aan UE. tot Batavia in originali, off wel behoorlyk geauthentiseert te laten toekomen, welke bescheyden by UE. bekomen zynde, zullen deselve moeten worden gesteld in handen van den Raad van Justitie en fiscaal van Indien tot Batavia, om die te examineeren en schriftelyk aan UE. te rapporteeren, off en hoedanige actie men zoude vermeenen de Hooge Overigheid ter zaake van de feyten in de nevensgaande verklaringen en brieven vervat, en hetgeen uyt de te doene enqueste daar nog by mogte komen te competeeren, zullende ten dien eynde den Gouverneur Versluys van Colombo na behoorlyk gedaan transport aan desselfs vervanger, buyten qualiteyt off commando op de scheepen na Batavia moeten opkoomen, alsmede den fiscaal Mauregnault om aldaar te worden teregt gesteld, zonder dat gemelde Versluys geduurende deze enqueste, off hangende de proceduren, als raad-ordinaris zal werden geconsidereerd, veel min sessie in raade van Indien mogen hebben, maer beyde op Batavia moeten verblyven tot den uyteynde van deese proceduuren, om vervolgens behandelt te werden na den uytslag van saaken.

Men heeft op de menigvuldige klagten, die van alle kanten voorkwamen, niet stil kunnen zitten om informatie te neemen, maar

moeyte gehad om de menschen te persuadeeren tot het geven van formele verklaringen uyt vrees, dat deselve na Indien moettende retourneeren, daarover kwalyk zouden varen, dierhalven hebben wy haar beloofd en doen beloven dat wy haar in onse protexie zouden neemen, en zorg dragen dat over het geven van dese verklaringen geen ongelyk quamen te lyden, hetgeen dan kan strekken tot UE. narigt en waarschouwinge.

Alsmeede dat wy den Gouverneur en Raad aan de Caap hebben aangeschreeven, dat bijaldien den Gouverneur Versluys off fiscaal Mauregnault voor den ontfang deses, van Colombo of Batavia vertrokken mogt weesen, en aldaar aankomen, zy deselve zullen aanhouden en met hun goederen na Batavia terug hebben te zenden, ten waren zy verkosen bare goederen aan de Caap te laten verblyven, in welken gevalle die onder behoorlyke inventaris op een secure plaats zullen moeten geburgen en voor verderff bewaard worden zooveel als mogelyk is.

Uyt de Bataviasche brieff geremarqueert zynde dat den koopman Gustaev Wilhelm van Imhoff te gelyk bekleedt het ampt van eerste secretaris van de hooge regering en water-fiscaal, hebben wy dat aangesien als een nieuwigheyd, niet convenieerende met de goede orde, dewyl ieder van deese ampten wel een geheel man vereyscht, indien na behoren zal worden waargenomen, weshalven wy aan gem. Imhoff gedefereert laten, welke van beyde hy verkiest te behouden, zullende het ampt dat hy goedvind te quiteeren, ten eersten met een bekwaam persoon weder moeten worden gesuppleert, hetwelk indien het fiscaalsampt zoude mogen wesen zal voortaan op dies uytvoering met meer yver en exactitude gelet moeten werden, dewyl wy wel vermeenen in t sekere berigt te syn, dat den particulieren handel op Batavia zeedert een geruyme tyd niet alleen na alle de comptoiren van Indien, maar selfs na 't vaderland zo grof is gegaan, dat de scheepsoverheeden hun schip niet langer meester zyn geweest om het particulier goed af te houden, zonder dat zy eenige assistentie van den fiscaal of regeering hebben konnen bekoomen, dat de scheepen alhier aankomende zoo overladen zyn met excessive en voor deese nooyt so groot gesiene kooyen en pakken, dat men sig ten nytterste moet verwonderen hoe se daarmede door zee zyn gekomen, zynde van een burger van Batavia aan zyn correspondent alhier over de 100000 ponden thee toegonden, en zoo van andere na proportie,

zulks wy geresolveert zyn daartegens voortaan op een extra-ordinaire wyse te voorzien en het zoo zeer by schryven niet meer te laten.

De leegloopende schipper Schouten, gelyk hy in UE. brieff genaamd word, heeft met zyn 5 kruyssende fregats in de straat van Malacca zowel opgepast, dat den lorrendraayer genaamt de Apollo, hem volgens de berigten by klaar ligten dag gepasseerd zoude zyn, en althans behouden te Hamburg met een ongemeene kostelyke lading van Canton is aangekomen, tot groot encouragement van andere diergelyke avonturiers en irreparabel nadcel van de compagnie.

Boven en behalven ons voornemen om de leden van den Raad van Justitie eenig meerder fatsoen te doen erlangen hebben wy goedgevonden derzelver tractementen te verhogen in manieren als volgt, te weten aan den president van gem. raad 30 Rds., aan ieder ordinaris raad en extra-ords. 25 Rds. 's maands voor huysuur, en daarenboven aan den president / 250 aan de raden ordinaris / 200 en aan de raden van Justitie extra-ordinaris / 150 's maands voor tractement, in verwagting dat deselve door dese verhooging haar pligt in de behandeling der justittieele saaken wat meerder na vereysch van regten en tot ons genoeg zullen tragten waar te nemen.

De plaatsen die volgens den inhoudende deeses in de Indise regering zullen komen te vacceeren hebben wy goedgevonden te supplceeren, ende mitsdien tot Gouverneur-Generaal aan te stellen, gelyk daartoe werd aangesteld by desen, op de gewoone tractementen en emolumenten volgens de ordre van de Compagnie: Mr Dirk van Cloon;

Tot Directeur-Generaal Michiel Westpalm.

Tot Raden ordinaris:

Mr. Jan François de Witte van Schooten, Rogier Thomas van Heyningen en Adriaan Oostwalt.

Tot Raden extra-ordinaris:

Abraham Patras,

Jan Bernarts,

Johannes Thedens,

Josua van Arrewyne en

Frederik Julius Coyet.

Laatende verder de suppletie der mindere plaatsen van 's Compagnies dienaren aan UE. directie, dat is aan die van de nieuwe Indische regering over, alhoewel by dese gelegenheyl niet kunnen nalaten,

aan te roeren dat eenen Cornelis de Vogel en Pieter Andriessse Blom, beyde scheepstimmerlyuden, de eene tot Batavia en de andere op Onrust, ons seer syn aangepreesen om in de vacante plaatsen der gedimoveerde baasen op te treden, hetgeen wy egter almeede aan U^E. dispositie wel willen overlaten, met ernstige recommandatie om voortaan zoo ligt niet meer toe te treden om nieuwe amptenaren aan te stellen, off huyden van geringe qualiteit te verhoogen tot kooplyuden, onderkooplyuden en diergelyke, als wy verneemen zeedert eenigen tyd op een seer exorbitante wyse gedaan te zyn, en voorts dat U^E. in t aanstellen der nieuwe bedienden voornamentlyk reguard zullen nemen op derzelver deugd en bekwaamheid.

XXXIV. De Gouverneur-Generaal Diderick Durven en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost. Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 12 October 1731.

WelEdeje Hoogagtb. enz.

Schoon wy hoopen, enz.

Java's oostkust. Wat de huyshoudinge en den dagelyksen cours van zaeken betreft, als het advancement van den gesaghebber Coyett ¹ tot commandeur met f 120 ter maand voor 3 jaaren, dat wy denselven op syne instantien hebben geaccordeert, als aan een minister van wiens trouwe en bequaamheyt wy ons verskert houden en dien wy overzulx door dit faveur hebben socken te animeeren, om den dienst van U^Edh. ten desen comptoire, waaraan soo al vrywat gelegen ligt, verder gelyk tot nog toe is geschiet, met allen yver en vigilantie waar te neemen; want de versending van 27 schepen 't sedert het kenteren der westewinden ten affhaal van rys, houtwerken en andere producten deses cylands, naar jaarlykse gewoonte, behoort soowel tot de huysselyke bestellingen van dit commandement als de vroegtyds verleende qualificatie aan de Samarangse bedientens en den subalternen resident van Tagal tot den inkoop van rys

Maar van de hoizaken kunnen wij niet voorbij een woordje te

¹ Ter vervanging van Ter Smitten, die in Novber. 1730 naar het moederland was teruggekeerd.

spreken; want de Soesochoenang Pacoebocana op onsen brief met 's vorsten terugkeerende gesanten op den 9den Maart 11. aan hem afgezonden, waarvan de copia en inhoud UEdh. bereeds gecommuniceerd is, bij onse laatste advisen van het vorige seizoen, tzedert by een brief op den 8 Mei pass. alhier onder couvert der missive van 's Comps. bedientens tot Samarang van den 3 der gem. maand ontfangen en uyt dien hoofde ook conform ons besluyt van den 9 d^o. naar vorige exempelen sonder eenige statieuze inhalinge geopent, over het werk van Madura nader aangeklopt en zich sooverre gedeclareert hebbende, dat van meeninge was den Pangerang Tsjaeraningrat door middelen van geweld tot gehoorsaamheyt te brengen en te dien eynde onse hulpe en assistentie met een corps van 150 Europese militairen, item het afzenden van onsen gezaghebber tot Samarang nevens zyn Hoogheys ryxbestierder om na Madura over te steken, soo veel men uytterlyk hemerken konde met veel ernst geïmploreert hebbende, soo wierd by ons na eene rype en ernstige besoigne over den speculativen inhoud van voors. brief en inzonderheid in aanmerkinge van de nadcelige gevolgen, die uyt soodanige rupture te wagten zouden wezen, ingevolge ons secreet besluyt van den 18 der gem. maand voor den dienst van UEdh. het noodigste en beste geoordeeld, alvorens tot sodanige propositie te condescenderen, een nadere attacque op het gemoet van zyn Hoogheyt te doen, om of het mooglyk was, dien vorst te bewegen de saeken van desen baloorigen en wrevelmoedigen prins, zynen behuwdbroeder, in der minne by te leggen en denzelven zyne misslagen te vergeven, hetwelke dan Zyn Hoogheyt in toepaselyke termen te kennen gegeven zijnde, by onse ampele rescriptie van den 25 der gem. maand in gelyker voegen als den brief van Zyn Hoogh. onder 's Comps. couvert afgezonden, ook van dese uytwerking geweest is, dat deselve daaromtrent, soo het schijnt, van concept veranderde en te rade wierd een besending naar het eyland Madura te doen, om den schuwen Tjsaeraningrat in der minne wederom ten hove te versoeken, gelyk Zyn Hoogh. ons te kennen gaf by deszelvs antwoord, invoegen als voren op den 15 Julij pass. alhier ontvangen, te gelyk verzoek doende, dat sulx van onsen kant mogte werden geappuyeert, door eene ernstige recommandatie aan gem. Tjsaeraningrat, die wy denselven dan ook onder een wydloopige aantooninge van syn plicht en het gevaar waaraan hy sig by

eene verdere weygering om ten hove niet te willen verschynen openbaarlyk blootstellen soude by een ampele brief op den 25 July daaraanvolgende expresselyk aan hem over Samarang afgezonden en waarvan ter overtuiging van den Soesochoenang, dat wy daaromtrent door geen bedekte wegen te werk gaan een afschrift met ons antwoord-briefje mede van voorm. datum naar Cartasoera is opgezonden, in serieuze termen hebben laten toekomen en denselven tegelyk vermaand zig voor zynen wettigen vorst te vernederen en de reeds genoeg verwarde zaken tot geen verdere extremiteyten te laten komen, naardien de Soesochoenang hem althans een volkomen versekering gaf, waarop hy zig behoorde gerust te stellen, terwyl inmiddels de voorsz. besendinge van dien vorst in sooverre wel effect gehad heeft, dat van Cartasoera tot Samarang op den 15 July pass. gearriveert en op den 22 der gem. maand van daar na Madura vertrokken, mitsgaders op den 17 Aug. van dat eyland teruggekeerd en op den 20 dito naar het Hof weder opgetogen zyn, des vorsten zendelingen, de Tommogong Niti Nagara en de Ingabey Asmaradana (sic) met een brief van Zyn Hoogh. aan gem. Prins en een aparte missive van de Ratoe Amancoerat aan desen haren schoonzoon, dog deselve is anders van weynig vrugt geweest; want op dese nadere instantien hadde die Pangerang, soo de gesanten relateerden, niets anders voorgegeven, dan dat zyne indispositie hem buyten staat stelde in persoon naar het Hoff op te reysen, weshalven wy onaangesien tot nog toe, daaromtrent van dat hoff geen communicatie en alsoo min van den Madurees op voorm. ons schryvens antwoord bekomen hebben, wel vooraf kunnen seggen, hoe langs hoe meer bevestigd te werden in onse gedagten, dat het tusschen den Soesochoenang ofte zyne moeder en ministers en den Pangerang van Madura geen helder spul is en dat zy mogelyk malkanderen beter verstaan, als zy uyerlyk wel te kennen willen geven; want dat blykt genoegsaam uyt vele omstandigheden by de successive aparte brieven tusschen Samarang en ons gewisseld en onder anderen ock aan dese schielyke veranderinge van den vorst; want indien het Zyn Hoogheyt regt ernst hadde geweest, soude hy onses oordeels naar de wyse en den wraakzugtigen aart der inlanders zynen thoorn zoo schielyk niet afgelegd ofte soo gemakelyk niet gesurcheert hebben de gedreygde straffen van desen wispelturigen prins, die van zyn kant mede zyn rol in dese comedie

speelende thans weder mine maakt niet anders te zoeken, als onder d'Ed. Comp. nevens Sumanap en Pamacassan te sorteeren, waartoe het hof, naar 't ons voorkomt, niet ligt zal te bewegen zyn, alsoo de schrandere Javaanse staatsministers en insonderheyt den fynen ryxbestierder Danoe Redja mede wel begrypen, dat het meesterschap over geheel Madura een saak van grote aangelegentheyt is, ten ware de vorst de regering eens self in handen mogt nemen en dien eersten minister sig van dat hof retireerde, gelyk hy onlangs op Samarang in een aparte conferentie aan den commandeur Coyett betuygd heeft, dat aanstaande jaar van meeninge was te doen, vermits oordeelde dat de jonge monarch alsdan volkomen in staat wesen sal het regimen van saken selvs en alleen over te neemen als wanneer wy van gedagten zyn, tot het renoveeren der contracten een lid uyt onse vergadering af te senden om te sien of alsdan niet met eenen voor d'Ed. Comp. te bedingen sal zyn, dit importante point waaraan wy meenen dat seer veel gelegen ligt, soo voor de ruste van Java, als onze eygen seckerheyt in den Oosthoek, alwaar door Godes genade gelyk op desen ganschen eylande alles tot nogtoe in een gewenschte vrede is en soo mede in de districten van *Cheribon* en de *Praangerlanden*, van dewelcke wy buyten het opulente gewas van coffybonen en de verbeterde apparentien van het nelij of rysgewas, niets UEdh. attentie waardig te bedeele hebben, als de dood van den Panembahan, waarvan ons deser dagen communicatie is gegeven en vermits de egte vrouw van dien prins swanger is en deselve geen kinderen komt na te laten, mitsgaders dat de overige princen dat brokje gaarne onder haar verdeelt hadden en dieswegen al ouder de hand bewegingen beginnen te maken, soo sullen wy ons sentiment over de successie in de landen van denzelven surcheeren tot het bevallen van dese syne nagelatene weduwe, om te sien of door de geboorte van een soon de quaestien over dese erfenisse niet van selfs gedeceideerd sullen worden en inmiddels het bestier van zaken over dat district laten blyven in handen van de gestelde gemagtigden, om in het vervolg daarover nader te dispoenen.

Bantam heeft ons dit jaar vry wat occupatie gegeven, door de siekte van den Sultan wiens subite beroerte en gevaarlyke staat UEdhoogagt. nog bedeeft is, aan het eynde van dit capittel by onse eerbiedige laatste van den 31 Maart deses jaars en by het daarnevens overge-

sondene secrete besluyt van den 23 derselve maand onse genomen mesures te dier occasie en in cas Zyn Hoogheyd het sterfelyke mogt komen af te leggen, sonder een opvolger tot de kroon te benoemen, dog de voorsz. gestelde ordres en precautien zyn niet tot effect gebragt, nog ook noodig geweest, want Zyn Hoogheyd is niet alleen van de voorsz. onpasselykheyd weder soo verre herstelt geraakt, dat denselven het alsnog gaande houdt; maar schynt ook door dese attaque een nadere impressie gekregen te hebben, dat het meer als tyd wierd om de successie van den Bantamsen thron te regulceeren, wilde hy dezelve nog by zyn leven verzekert zien, op dengenen die daartoe door hem mogte werden in het oog genomen; gelyk dan op den 25 Juny jl. door Z. Hoogheyd by een Javaans briefje aan deze Regering bekend gemaakt wierd, dat dien vorst alsnu gedetermineert was eenen opvolger te benoemen en daartoe hadde uytgesien den pangerang Rana Mangala, meermaals by onse vorige brieven beschreven, aan wien hy overzulk van meeninge was het expectatief van zyn ryk op te dragen onder den titul van Pangerang Ratoe. met versock aan deze regeeringe om een geloofwaardige gemagtigde naar Bantam uyt name van deselve hoe eer hoe liever te willen afsenden, ten fine 's Comps. wege by dese publicque ceremonie te adsisteren, waarop dan uytwysens onse resolutie van den 2n July daaraan naargesien synde, de voorbeelden van vroeger tyden en onder anderen, dat om zoodanige ceremonie omtrent den vorigen Bantamsen Kroonprins, in a°. 1723 om het leven gebragt, 's Comps. wege by te wonen, in den jare 1708 van dese tafel is gecommiteerd geworden den raad-ordinair Pieter de Vos z^r. met den doemaligen secretaris Garcin en eenige andere gequalificeerden, soo hebben wy ten voorn. dage goedgevonden almede een lid der presente regering van een gelyk character derwaarts af te zenden, waartoe versogt ende gecommiteerd zynde den heer raad-ordinair Michiel Westpalm, soo heeft Zyn Ed. dese commissie met veel bereytwillegheyd aangenomen en is vervolgens ook op den 28 July voorn. met het schip de Flora derwaarts vertrokken, geassisteert door den tweeden secretaris deser vergadering Godefridus Boogaart, den oud-directeur van Bengalen Abraham Patras, den oud-waterfiscaal David Joan Bake en eenige minder gequalificeerden tot gebruyk in de commissie, welkers teneur wy ZEd hebben opengelegd, by een schriftelyk korte memorie ter zyner narigt, desen in copia annex.

Gemelten Heer Westpalm de voorsz. ceremonie op den 6 Aug. deses jaars bygewoond hebbende, invoegen UEdh. uyt het extract van de gehoudene aantekening by forma van dagregister, desen in copia almede bygevoegt, zal consteeren, is op den eersten September met de zynen weder teruggekeert, onder het geleyde van 's Conings sendelingen en heeft vervolgens op den 5 deser maand aan ons van zyne verrigting overgegeven soodanig schriftelyk rapport als wy de eer hebben UEdh. nevens dezen in afschrift aan te bieden en waaruyt o. a. tot genoegen consteeren sal, dat ZEd. ingeolge onse recomandatie naar lang aanhouden en veel moeyte het sooverre heeft weten te brengen, dat de Koning by een deugdelyke donatiebrief aan d' Ed. Comp. in vollen eygendom heeft afgestaan het soogenaamde Langeeyland ofte Poulo Panjang, leggende soodanig in den mond van de Bantamse inbogt, dat men des noods door het opwerpen van batteryen aan het Oost- en Westeynde ten tyde van vyandelyke attacque de gansche bhay soude kunnen sluyten en het uyt- of inzeylen van scheepen beletten, invoegen UEdh. almede consteeren zal by eene speciale kaart, die wy van hetselve sullen laten formeren, soodra de handen wat ruymmer hebben en de tyd ons toelaat dit importante eyland nader te laten besigtigen, tot het uytvoeren van ons oogmerk, dat vooralsnog niet anders geweest is, als om anckers en touwen aldaar te kunnen bergen, tot gerief der retourschepen in den stormtyd, dog mooglyk indertijd zig wel verder uytstrekken zal, naardat de nood het vereyscht, overzulk nemen we de vryheyt UEdh. met dit nieuwe conquest eerbiedig te vergelukken, als een brokje zijnde, dat bij ons om zijne situatie zeer hoog geëstimeerd wordt, schoon het op het oog niet anders verthoond, als een laag slegt eyland met kreupel en ander bosch dicht begroeyt, dat in zig zelf niets waardig schijnt te wezen.

Van het verdere verrigte ten hove door voorsz. Heer Commissaris Westpalm en de poineten en articulen door zyn Ed. uyt name van d' Ed. Comp. aangegaan met den Bantamsen Koning, item het verhandelde met den Kroonprins en alle hetgene wyders tot dese commissie behoort, sullen wy in desen geen vermaan doen, soo om de wydloopigheyt van de stoffe, als omdat de copia van dat contract almede nevens desen gaat ¹ en UEdhoogagtb. oversulx soowel als

¹ Zie N° XXXV hierachter.

indertyd door de gewisselde brieven zal geschieden, ten volle daaruyt staat te blyken hetgeene gedurende ZEd. aanwesen aldaar is verhandeld en waarin wy hopen, dat UEdh. geen minder genoegen nemen zullen als by ons is geschied.

In gelyker voegen zullen we almede in desen voorbygaan, d'ordinaire zaken van dit comptoir als wel uytstel kunnende lyden tot den tyd der generale beschryving van India, uytgesondert dat wy ons verplicht vinden UEdh. nog te moeten communiceren, hoe wy eyndelyk op de iteratieve instantien van den Bantamsen Koning ter facilitering van ons oogmerk en in naarkoming van de beloften door den heer Commissaris Westpalm aan Zyn Hoogheydt gedaan, op den 13 Augs. hebben moeten resolveren den gesaghebber Joan Sautyn vandaar af te lossen en met voors. heer Commissaris herwaarts te laten komen, alsoo daarvan voor een goed gedeelte scheen ahangelyk te zyn de verkryging van Poelo Panjang om welkers wille wy niet ondienstig geagt hebben, voor ditmaal in te willigen de grillen van dien Vorst aan wien wy zulx bevoorens diverse malen hebben geweigerd om geen voet te geven tot diergelyke versocken, waarmede de inlandse Vorsten en by uytstek die van Bantam ons telkens lastig zouden vallen, wanneer met 's Comps. bedientens niet zoodanig konden omspringen als by haar wel gaarne soude gesien worden, overzulx naardien dit ook genoegsaam de eenigste oorsaek is waaromme men gem. Sautyn het gesag over 's Comps. zaken tot Bantam heeft moeten ontnemen, soo hebben wy denselven ook in volle fatsoen laten herwaarts komen om by nadere occasie employ te vinden in den dienst van UEdh., welkers ommeslag ten voorm. comtoire inmiddels opgedragen is aan den coopman Mauritius de Graaf eenige jaren aldaar als administrateur gelegen hebbende.

Batavia. Dusverre beschreven zynde den presenten staat der Indische comtoiren en hetgeen ons van daar ter kennis is gebragt . . . zoo zullen wy alvorens over te gaan tot het verhaal der zaken te dezer hooftplaatse voorgevallen, althans de eere hebben met het verschuldigde respect naar onze beste kennisse en wetenschap te beantwoorden UEdh. gerespecteerde letteren van den 15 September en 25 Oct a^o. p^o. welkers ontfangst reeds in den hoofde deses is gecommuniceerd, vooraf met veel eerbied dankzeggende voor de ontfangen contanten en coopmanschappen.

Ondertusschen hebben wy by voorsch. UEdh. gerespecteerde missive dd. 15 Sept. tot ons leetwesen weder diverse blyken gevonden van derzelve ongenoegen over eenige bedurven coopmanschappen op de Indiase comtoiren hier en daar ontdeekt.

(Ook) smert het ons niet weynig by opgem. UEdh. geresp. missive te moeten vernemen het misnoegen dat UEdh. aangaande het voorverhaalde in het algemeen hebben opgevat en nog veel meer dat deze regeering, die met zooveel zorge en bekommeringe onophoudelyk is aangedaan voor den gedurigen welstant en aanwas van UEdh. dierbare commercie in dese landen, door de nonchalances en onagtsaamheden der subalternen by UEdh. zelfs suspect moet worden gehouden alsof daaromtrent by ons almede niet met de vereyschte vigilantie en attentie te werk wierd gegaan, maar veelyts de saeken met de ligte hand getraceert en soo faciel toegetreeden om alle de schadens, die by verkoop van eenige bedurve, verstikte ofte op andere wyze onbruikbaar geworden goederen quamen te vallen, ten laste van d' Ed. Comp. op reekg. van winst en verlies te laten afschryven.

Dog hoe het daarmede ook gesteld zy UEdh. kunnen zig volkomen gerusten, dat men alhier niet als met de uysterste omsigtigheyt in alle diergelyke gevallen te werk gaat, naarvolgens eed en pligt gelyk onse jaarlykse afgaande brieven na de buytencomtoiren ten vollen aantoonen, tot sooverre dat, wanneer men daaromtrent maar eenig-sints den haak te buyten gaat, wy zoo voort sonder enig aansien van persoonen of plaatsen de respectieve ministers ons ongenoegen doen gevoelen door een dadelyke vergoedinge van hetgene de gestelde ordre surpasseeren mogte, in voegen UEdh. volkomen verzekerd kunnen wesen, dat derzelve intrest aan deze tafel op dat stuk, zooveel immers doenlyk, werd behertigt evenals in alle andere gevallen naar onse beste kennisse en wetenschap en zooveel ons immers doenlyk is, schoon wy dikwyls niet minder als UEdh. met leedwezen aangedaan zyn, over de verergering der tyden en de lusteloosheyt der dienaren, mitsgaders over den soberen staat van UEdhagtb. handel op sommige plaatsen en alle andere nadeelige circumstancien, die wy sooveel als mooglyk wel zoeken weg te nemen, dog altoos niet te boven komen en dus veelmaals onaangesien alle onse aangewende devoiren ook geen eere inleggen kunnen, schoon wy zulx van harten anders wenschen tot welzyn van de maatschappye en tot genoegen van UEdh. hoogagtb.

Ten opsigte der te kort komende goederen en insonderheyt der lywaten, die van hier naar de buytencomtoiren gesonden worden, willen wy gaarne bekennen dat 't sedert eenigen tyd van alle kanten sooveele klagten vernomen zyn, dat men langer niet weet aan wie de schuld te wyten, waardoor dan ook met veel reden is voortgekomen UEdh. ergernisse en ongenóegen over dit subject by meergem. missive van den 15 Sept. onder het capittel Japan uytgedrukt. . .

Om . . . van onsen kant zooveel mogelijk is te bevorderen UEdh. heylsaam oogmerk tot voorkoming van fourberien, die ons mede al lang geërgert en ontstigt, mitsgaders veelmaals bezig gehouden hebben, door het uytdecken van allerhande expedienten; die tot nogtoe egter van weynig vrugt en effect schynen geweest te zyn, soo hebben wy onze gedagten hierover nader laten gaan en op den 6^{en} July jl. in rade van India goetgevonden de packen, balen en kassen voortaan alle te samen, één voor één de schaal te doen passeeren naar de emballage of afpakking en derzelver gewigt bruto aan een der onbeschreven zyden te laten stellen.

Dat men geen zydeurmen uyt Bengale komt te eyschen is alleenlyk omdat men hier beter wurmen als in die Directie heeft en tot sulke onnoemyke quantityten, dat men duysenden moet laten sterven of weggooyen, door gebrek aan voedsel; want soo lange den inlander tot het aanplanten der moerbesieboomen en het cultiveren der wurmen niet te brengen is, kan men ook niet veel staat maken op het succes van de zydeteelt, schoon men in het particulier zyn best daartoe doet en soomede om den inlander tot dat heylsamer werk aan te setten, waartoe deselve totnogtoe niet veel lust schynt te hebben, egter gaat thans wederom tot UEdh. over een partytje groot 36½ g.

Hetgene UEdh. agtb. onder het capittel van Batavia hebben gelieven ter neder te stellen over de yver-en-liefdeeloosheyt der bedienens in 't generaal en op de buytencomptoiren in 't bysonder, latende alles zoo als zy het vinden, is een zaek, die wy almede te meermalen alhier tot ons leetwesen en maer al te waer hebben bevonden; den meesten hoop denkt, het zal myn tyd wel uythouden en soo blyft alles op den ouden boosen voet en de dienst der meesters word een sleurdienst, dewelcke meer uyt gewoonte als met lust en yver word waergenomen, nogtans manqueert het niet aan een menigte van opwekkingen; want ouse brieven naar de resp. snbalterne comtoiren zyn

gedurige predicatien en onophoudelyke vermaningen aan een ijjelyk tot het betragten van zynen pligt ter hunner eygener eere tot beste van hunne hooge principalen en tot ons meerder genoegen, waaronder almede begrepen is, het point waarover UEdh. wel het meeste doleren, te weeten, dat een ieder zyn gouvernement, directie, commandement ofte aanbetrouwde post, van hoe grooten of hoe kleynen aangelegent- heyt het ook zy, jaarlyks zooveel mogelyk soeke te verbeteren en nieuwe middelen tot redres der vervallen zaeken uyt te denken, wan- neer men ziet, dat het met de oude niet langer kan gaande gehouden worden; maar hoe weynig word na onze bestraffingen geluysterd en hoe weynig zyn er, die daarin hunne glorie stellen om UEdh. en ons door het behertigen van 's Comps. waren dienst en interest te behagen en daarinne boven anderen uyt te blinken, egter sal men niet nalaten op dese bekomene nieuwe ordre, de ministers op alle de comtoiren van India de novo onder het toezenden der extracten daar- toe specterende het nodige aan te schryven en serieuslyk te beveelen met den meesten iever en naarstigheyt te inquireren naar alle uyt- denckelyke middelen tot amelioratie van den handel en colonie en ons deselve aan de hand te geven, tegelyk met hunne consideratien en het fundament waarop deselve gegrond zyn, om te kunnen oor- deelen, wat daarvan is; want om UEdh. en ons geduurig te ver- moevelyken met allerhande winderige en chimericque concepten, ge- lyk mogelyk wel daarop soude kunnen volgen, is gantschelyk de meening van UEdh. niet, soo wy vaststellen, maar wel om allerley practicabele saken te ondersoeken, tot verbeteringe van 's Comps. staat in dese gewesten, hetgene we dan zullen moeten afwagten, alvorens ons desen aangaande te kunnen verklaren.

Ter bereyking van UEdh. salutair oogmerk (willen wy hoopen) dat omtrent het weeren van den particulieren handel geschieden zal, door de nieuwe gestelde ordres tot het visiteren en convoyeren der schepen, die (namelyk de orders) wy onder communicatie van de nodige extracten aan den raad van justitie hebben afgegeven en ook bereeds in train doen brengen met de aanbevolen revisie en collectie der statuten, plaecaten en ordonnantien over saken de justitie con- cernerende tot het formeren van een nieuw corpus ofte manier van procederen te deser hoofdplaatse

XXXV. Verdrag en overcenkomstc by wege van contract, gesloten ende getekend tusschen den heer raad-ordinaris van Nederlands India en plenipotentiaris wegens den Heere Gouverneur-Generaal ende Raden van India tot Batavia, representeerende de generale Nederlandse g'octroyeerde Oost-Indische Compagnie, Michiel Westpalm ter eenre, mitsgaders den Paduca Ziri Zulthan Aboel Mochazin Mochamed Zinoel Abadin, Conning tot Bantam, ter andere zyde. (1731.) (Afstand van Poeloe Pandjang.)

Art. 1. Eerstelyk en vooraf beloven de wedersydse contracthenten de contracten successive tusschen de Compagnie en het ryk van Bantam gesloten, soo ver deselve ten desen niet en werden verandert, heyliglyk en opregtelyk te sullen onderhouden en doen onderhouden, na de letter en uytgedruckten zin.

Art. 2. Voorts neemt den Heer Commissaris aan en belooft sorg te dragen, dat dengenen die nu of in der tyd het gesag van Compagnies wegen op Bantam sal voeren, sig met het hoofgeld der Chinesen niet zal moeyen, direct of indirect, maar de heffing daarvan overlaten aan den Koning omme na het gebruyk van vorige tyden daarmede te handelen en hetselve toe te voegen dengeene, die Zyn Majesteit genegen zal wesen daarmede te begunstigen.

Art. 3. Wyders dat wanneer buyten hoop en verwagting eenige moeyelikheden tusschen Comps. Europeese dienaren en de Bantamse Javanen, 's Conings onderdanen, mogten komen te exteeren, deselve sonder eensydige passie 's Comps en 's Konings wegen sullen werden afgedaan.

Art. 4. Verder staat den heer commissaris toe en accordeert aan den Paduca Ziri Zulthan, dat alle smalle overwalse handelaars, als daar zyn Bantamsen, Maleyers en Oosterse Javanen, die met hunne whaaren van buyten aancomen, deselve ter markt brengen en verkopen aan de meest daarvoor biedende, sulx vryelyk sullen vermogen te doen, sonder dat den gesaghebber op Bantam sig met deselven op eenigerhande wyze daarmede sal mogen melecuren, veel min die cooplieden eenige hinder of letsel aandoen, gelyk sulx door 's Conings ryxgroten ter benadeling van die handelaars mede niet sal mogen

geschieden, mits en met desen verstande nogthans, dat door dese smalle handelaars op Bantam niet sullen mogen werden aangebragt eenige wharen die de Compagnie by de exclusie-contracten alleen gepermitterd zyn te vernegotieeren op pacne in deselve contracten gestatueerd, en opdat de Compagnie daarin ten volle gerust mag zyn, sullen die handelaars (als van ouds) niet alleen hunne passen moeten brengen by den gesaghebber, maar gedogen dat derselver vaartuygen werden gevisiteerd, om dus te weten, off zy ook verboode waren aanbrengen, dan niet.

Art. 5. Eyndelyk accordeert de heer commissaris aan den Coning van Bantam, dat wanneer het moge komen te gebeuren dat een of meer Chinesen tot het Mochamettisdom quame over te gaan, deselve door dese verandering in religie niet meer onder de Compagnie, maar direct onder den Sulthan van Bantam sullen staan, soodanig evenwel, dat gem. Chinees, die sig aan moorderyen off andere groote misdaden (waaronder een schelms banquerot ook begrepen word) heeft schuldig gemaakt en om zyn welverdiende straffe te ontwyken of zyne creditteurs niet te voldoen, sig tot de Mochamettaanse religie begeeft, van dit voorregt aan andere Chinesen vergunt, die uyt een soort van soogenaamde godvrugtigheyd Mochamethaans worden, geensints sal moge gaudeeren, maar ten versoeke van den gesaghebber aanstonts moeten werden overgegeven ter straffe.

Art. 6. En ten laatsten heeft den heer Commissaris aan zyn Bantamse Majesteit ingewilligt, dat wanneer de Bantamse smalle handelaars genegen mogten zyn op Java te varen om ryst en andere eetbaare wharen, hetselve aan hun niet zal werden geweygerd, mits dese inschicking door gemelde Bantamse handelaars niet misbruykt worde ter benadeeling van de Compagnie.

Art. 7. Daarentegens neemt den Padoeca Ziri Zulthan aan en belooft de noodige ordres te sullen stellen en Sorge te dragen, dat de peper tot Bantam in een vry grooter quantiteyt, als sedert eenige jaren geschied is, sal werden aangebragt, ten welken eynde den Sulthan belooft de volkeren van Lampong, onder het gebied van zyne Majesteyt sorteerende, door alle minnelijke wegen, als een prompte betaling en regtmatige behandeling (daartoe aan te moedigen en geensints) van sommige Bantamse groote daarvan af te schricken, gelyk sulx tot cedwesen en groot nadeel van zyn Majesteyt eenigen tyd gedaan is,

waardoor de Lamponse peperculture, en dienvolgende den opulenten aanvoer van dien corl in verval is geraakt.

Art. 8. En neemt den Sulthan verder aan sorge te sullen dragen dat geen peper in desselfs pakhuysen werd opgeslagen als desulke die droog van corl, item behoorlyk van saut en steenen gesuyverd is volgens de contracten.

Art. 9. Dat ook de peper, soo voor desen altyd gedaan is, door of voor rekening van den Coning direct, en niet zyner zoonen, tot voorkoming van alle onbehebbelykheden omtrent de Lamponders, die door een harde behandeling van 's Conings kinderen in plaats van gemaintineerd, afgeschrikt zijn, zal worden ingekogt en die menschen aanstonts voor dien corl voldaan, hetgeen hun competeerd, met Spaanse realen insteede van gecargeerde kleeden, die voors. cooplieden veeltijds tegen wil en dank zijn opgedrongen.

Art. 10. Ook neemt den Sulthan aan ten spoedigsten te sullen laten voldoen in contant sodanige somma, als welke de Lamponders, uythoofde van bereeds geleverde peper nog competeerende zyn.

Art. 11. Soomede dat de peper die van Lampong op Bantam werd aangebragt illico uyt de vanrtuygen gelost sal worden, sulx hy die 't eerste tot Bantam met zyn peper aankomt, voor andere die na hem aanlanden sal moeten werden geholpen en daarvan ontlast, waarmede de klagten der Lamponders dat hun peper door het lang leggen in de vaartuygen op Bantam komt te bederven en verrotten tot schade van hunlieden soowel als den Coning en tot ongerief van d' E. Compagnie van self sullen cesseeren.

Art. 12. Ook neemt den Sulthan aan en beloofd sorge te sullen dragen dat door zyne koninklyke magt en autoriteyt (in voldoeninge en naarkominge der contracten) alle morshandel en sluykeryen die door den Lamponder met Chinesen gedreven word, niet alleen op de suykerlanden van den Coning genaamd Cattapang, Soemoerangsana en Tanjongkayt, maar ook op het eyland Poelo Baby of PoeloToenda, item in de straat sal worden tegengegaan en belet na uytterste vermogen, en ook ten dien eynde 's Compagnies manschap, die indertijd op Poelo Panjang geposteed zal worden de Bantammers niet alleen zal assisteeren, maar ook ter plaatse daar zy gewend zijn met haar vaartuygen te havenen laten verblyven soo lange dat voor deselve van noodsakelykheyt sal wesen.

Art. 13. Wyders belooft den Sulthan de vereyschte ordres te sullen stellen en doen executeeren, ten eynde desselvs koningryk van alle weggelope slave en andere sneed behoefte werde gesuyvert, deselve opgepakt en de Compagnie ter straffe overgegeven, insonderheyd met soodanige 30 mans en 22 vrouwen als jongst van den Berg Crio vage (sic.) aftogt verleend tot nog toe verduysterd en (na de gerugten) onder de Bantamse ryxgrootten verdeeld zouden zyn.

Art. 14. Gelyk al verder den Paducca Siri Zulthan tot bevordering van justitie en opdat de quaaddoenders gestraft worden na merite, aanneemd en belooft zyn uytterste devoir te sullen aanwenden ten eynde de complicen van den binnen Speelwyk gedetineerden menschen-dief Dauw voor denselven worden gesisteert en ter examinatie gebragt, als namendlyk Moenda, die een onderhoorige van den Sulthan is, Bandsir Bindo en Ky Bangsa, sorteerende onder 's Conings soon, Pangerang Radja Ningrat, voorts Prangi en Daym, de eerste onder de Sulthans soon Pangerang Bantam en laaste onder 's Conings neve Pangerang Sattia staande, alsoo die alle door denselven Douw beschuldigt worden gehouden in voorschr. misdaad van menschedivery de hand gehad te hebben, ten eynde by overtuiging alle deselve aan den Coning ter straffe volgens de contracten wederom te werden geintra-geerd, die al verder aanneemd en beloofd in conformité van het contract van den jare 1686 het 7e articul na den teneur van deselve te doen straffen met de dood alle degene (sonder aansien van personen) die hun aan het stelen van vrye lieden of slaven schuldig maken, in steede van hun met een geldboete te laten volstaan, soo eenigen tyd herwaards dog verkeerdelijk en tegens de contracten gedaan is.

Art. 15. En dat oversulx den Pangerang Sattia Dicara, voedster-heer van 's Conings soon Radeen Poetra, die na de algemeene gerugten voor een aanhouder, steelder en verkoper van slaven te boek staat by volkomen overtuiging condigne straffe erlangd.

Art. 16. Ook bewilligt den Sulthan hierin dat Comps. wegen soo wel aan de westzydse rivier voor Speelwyk, als d'oostzydse rivier op Carangantoe werden gesteld een of meer Nederlanders, tsy pen-nisten of andere ten eynde nevens de bediendens van den Coning te waken en tegen te gaan alle morshandel en sluykeryen in schepen en met eenen te beletten dat de Lamponders of andere smalle han-

delaars in het hare niet verkopt of meerder thollen afgeperst werden , als zy gehouden zyn te voldoen, na luyt het 22 en 23 articul van bovengeciteerde contract van den jare 1686.

Art. 17. Wyders staat den Coning toe, dat er een wagthuys voor 's Vorsten en Compagnie's patrouiljanten op Carangantoe gemaakt werde ten spoedigste, dan wel het begonne wagthuys werde voltooyt.

Art. 18. En belooft wyders Sorge te sullen dragen, dat aan de Compagnie behoorlyke voldoeninge geschiede van het hout, dat ter ordre van Aria Natta Diradja of eygentlyk den Pangerang Coesoema Diradja, eerste peperopsigter, op 's Compagnie's grond off territoir ter lengte van 740 en breete van 300 voeten is gekapt.

Art. 19. Dat ook Zyn Majesteid (des mogelyk) binnen Spelwyk sal doen sisteeren den Radeen Tsiacera Mandala, alsoo die door den aldaar gedefincerde Boeginees Tampe beschuldigd word een valsehe munter of een namaker van Spaance matten te syn, ten eynde by confessie of overtuiging na meriten te kunnen werden gestraft.

Art. 20. En ten laasten neemt den Sulthan aan en beloofd hylyglyk te sullen onderhouden en doen onderhouden dit poinet, namentlyk dat niemand wie hy ook zyn mag of onder wat pretext hoegenaamd de Compagnie in de vreedige possessie van het eyland Poulo Panjang, dat den Sulthan op den deser aan de Compagnie geschonken heeft, komen te turbeeren off eenige overlast aan te doen, neenmaar sal den Sulthan als een waar en getrouw bondgenoot van gemelde Compagnie na de contracten, desulke met alle magt tegen te gaan en de Compagnie in het vreedige besit van dat eyland maintineren tegen alle en een ygelyk, die iets schadelyx daaromtrent mogt ondernemen.

Aldus gedaan, geaccordeert en besloten int casteel den Diamant tot Sourousouang, grootste stad in 't Coningryk Bantam den Augustus anno 1731, en na de Machometaanse tydrekeninge den 17e dag van de maand Saphar in 't jaar Ca. 1144. Daaronder 5 signetts in roden lacke daarby getkend: Ml. Westpalm, Gs. Bogaerd, Am. Patras, D. J. Bake, Jn. Dl. Koldedehorn, (ter zyde) diverse cachetten, soo des Konings, der princen als verdere ryxgrooten daarby geteckend eenige characters.

(onderstond) Accordeert:

(get.) G. W. van Imhoff, Secretaris.

XXXVI. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon
en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der
Generale Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 25 October 1732.

WelEdele Hoogagt. enz.

Een afschrift van onse, enz.

Java's Oostkust. Alhoewel de gesteldheyt der zaken ten desen eylande niet kan gesegt werden zig althans te verthonen, in een erger gedaante als by onse vorige advisen is besehreven geworden, maar ter contrarie voor sooverre betreft de oneenigheden, die tusschen den Soesoehoenang en zynen behuwtbroeder den prins van Madura sedert eenige jaren hebben gefluctueert, eenigsints schynt ten goede verandert te wesen, door dien de soon van den laatstgenoemden, de tommongong Soera di Ningrat, die eyndelyk in zyn vaders plaats naar het Hof is opgetogen, aldaar seer minnelyk is ontfangen geworden en by den vorst, desselfs moeder en ryksbestierder zeer wel gezien, na hetgeene dierwegens werd genoteerd gevonden by den aparten brief van den Heer Coyett dd. 2 Sept. jl. soo is daaruyt egter ook af te neemen, dat wy in onse gedagten wegens de bedekte gangen en intrigues van het Hoff niet in het geheel hebben misgestapt en er op de voorige betuygingen en versoeken geen grooten staat heeft mogen of op de tegenwoordige verandering, gemaakt kan worden in volle gerustheyt, buyten en behalven, dat het gedrag hetwelk de voorm. madurees en de regenten van Sumanap en Pamacassan, tegens den anderen zedert een geruymen tyt hebben gehouden, niet veel goeds schynt te belooven, dog hiervan en de verdere zaken zullen wy de verhandeling uytgesteld laten tot de naaste gelegentheyt volgens het gebruyk en UEd. althans maar ter kennisse brengen, dat uyt derselver dispositie door de electie van den voorm. Heer Coytt tot Raad extra-ordinair van India is voortgevloeyt de aanstelling van het Soerabayas opperhoofd Ryklof Duyvens tot gesaghebber met de qualiteyt van opperkoopman en gagie van 80 glds. ter maand; want op den 6 Juny jl. was by ons goetgevonden Zyn Ed. ter assistentie in het algemeene werk aan dese tafel te laten opkomen; maar naderhand in consideratie gekomen zynde, dat de tot duslange uytgestelde vernieuwing der gomaekte contracten tusschen de maatschappye en de Mattaram, by dese gelegenhcyt mits

Zyn Ed. presentie met minder omslag soude kunnen in 't werk gestelt worden, soo wierd by ons op den 7 July daaraan besloten, Zyn Ed. daartoe te employeren en hem te dien eynde als onsen expressen Commissaris na het Hof te laten gaan, zoedra ons zoude weezen gebleken, den vorst daerin en in onse verkiesinge quam te condescenderen; want alsehoon men geene gedagten kon formeeren Zyn Ed. persoon ten hove onaangenaam zoude weesen, soo scheen de voorzigtigheyt egter te vereyschen, geen de minste aanleyding te geven tot misnoegen, hetwelcke men somwylen tot stremming van de volvoering onser intentie soude hebben opgevat, ter zake de jongste Commissie naar het Hof van Bantam is volbragt geworden door den tegenwoordigen directeur-generaal Michiel Westpalm, doenmaals geweest zynde, raad-ordinaris van India, oversulks hebben wy nadat Zyn Hoogh. wegens de voorgevallene verandering in het Hoofdbestier deser gewesten op den 6n Juny onder toesendinge van de gewone schenkage-goederen was verstandigt geworden, volgens het gebruyck op den 15 Juny daaraan van ons voornemen kennis gegeven; dog daerop een antwoord ontfangen hetwelk niet duyster scheen mede te brengen, dat de vorst alsehoon in de acceptatie van den voorm. Heer Coyett quam te bewilligen, al egter ten opsigte van onse propositie tot het aanvaarden van de regeering en hetgeene men Zyn Hoogheyt, omtrent het redres van eenige vervallen saken had voorgehouden een verkeert denkbeeld van onse intentie was ingeboezemd en mogelyk door den ryksbestierder Danoe Redja uyt vreesse voor een vermindering in zyn crediet en vermogen scheen wys gemaakt te weezen, wy een toeleg maakten om onder dit pretext op den afstant van het geheele eyland Madura, dan wel eenige andere Sabandaryen aan te dringen; uyt dien hoofde zyn wy om daeromtrent op geen lossen voet te werk te gaan en vergeefs moeyte aan te wenden, genoodsaakt geweest by een nader briefje, onder een verthooning van de zuyverheyd onzer voornemens ter geruststelling van Zyn Hoogheyt en om alle andere nadeelige overleggingen en raadslagen kragteloos te maken op een openhartige verklaring van het Hof aan te dringen en de consideratien van den Heer Coyett over den inhoud van 's vorsten antwoord . . . af te vorderen tot onser narigt in het neemen van een verder besluit; dan aangesien men op het een en ander soo spoedig geen antwoord heeft kunnen krygen, als by ons van syn Hoogheyt was versogt, ter saeke door het inge-

vallene grote feeste Ary Moelut, dat by de Javanen met seer veel plegtigheyt werd gevierd, de rescriptie ten hove eenige dagen heeft moeten verschooven werden en den tyd door dese onverwagte talmeryen bereets sooverre ingeschooten was, dat hetselve voor de doorbrake van het Wester-moesson niet kon ten eynde gebragt worden, soo hebben wy alschoon Zyn Hooght. by zyne rescriptie zig nader quam te expliceren, in de voorm. besendinge volkomen genoeghen te zullen nemen, mitsgaders den meer gen. heer Coyett by zyn apart briefje dd. 10 Sept. p°. ons daarvan ook verzekering quam te geven, onder aanwyzing dat er van den kant van het hoff geen swarigheyt te verwagten was en in hoeverre zyne optogt ter volbrenging van die commissie by denselven noodzakelyk wierd geoordeeld, by resolutie van den 19 der evengem. maand Septber. beslooten, zulx voor dit jaar uyt te stellen en te verschnyven tot de aanstaande maand Mey, mitsgaders den gedagten heer Coyett alvorens te laten herwaerts komen om over die affaire en hetgeene soo te dien opsigte als de verdere regenten en belangen van de maatschappye dient verrigt te worden, mondeling te aboucheren, gelyk daarvan aan Syn Ed. en den Vorst is kennis gegeven.

Batavia. Alsoo ingeolge van het genoteerde in den aanvang van dezen brief UEdHoogtagtb. gevenereerde missives van den 14 September 9 October en 22 November des verleden jaars onder dit capit- tel volgens onsen pligt zullen moeten beantwoord worden voor zooverre zulx in de voorgaande verhandeling van zaken niet wel gevoegelyk heeft kunnen geschieden, soo sullen wy de eere hebben een begin te maken met de ongemeene verandering, die omtrent het Hoofd- bestier in dese gewesten uyt de geëerde dispositie van UEdH. . . is voortgevloeyt, na hetgeen ons dierwegens tot verbasing te voren quam by den brief van 9 October voorm', welkers inhoud ten dien opsigte desniettegenstaande, ten eersten ofte op den 28 May jl. na de lecture van voors. missive, die des avonds te voren ten half elf uren door de overheden van het schip Haamstede conform de aan haar medegegeven instructie in persoon was aan de wal gebragt en besteld geworden voor sooverre mogelyk is geweest, zyn beslag heeft erlangd, uytwysens onse resolutie van geciteerden datum; want daarby zal UEdH.agtb. desgelievende komen te consteren dat het generale gouvernement, door den gewezen Heer gouverneur generaal Mr.

Diderik Durven is geresigneert en overgegeven aan den tegenwoordigen gouverneur-generaal Mr. Dirk van Cloon, die zig het welbehagen van UEd. Hoogagtb. heeft onderworpen en het important bestier van zaaken met bereytwilligheit over en op zig genomen. . . .

Almede (zal UEdh.) by het voorm. besluit van den 28 Mey des behagende te voren komen, dat aan den hiervoren gen. Heer Directeur generaal Michiel Westpalm in selver wyse al ten eersten de actualiteyt van de generale directie is overgegeven, alshooon eerst op den 31en daaraan, uyt wysens de resolutie van dien datum volgens gewoonte is voorgesteld, nadat desdaags te voren tot gerustheyt van ZEd. na zynen voorstel was besloten een extraordinaire accuraten opneem van 's comps. effecten te laten doen, ten eynde daaruyt des te beeter en netter te kunnen formeeren een generaal transport. . . .

De resolutie van den 28 Mey meer geciteert zal UEdh. aanwyzyn, dat men omtrent het uytgeleyde van den afgaanden Heere Gouverneur Generaal M. Diderik Durven de gewone ceremonien van 't lossen van 't geschut en salvo's der snaphanen, als wel meest betrekkelyk zynde op de publycque installatie van den aankomenden gouverneur-generaal, die by soodanige gelegenheyt te gelyk werd gedaan, dog alsnu om de kortheyt des tyds heeft moeten uytgesteld werden, heeft geëxecuteert, dog egter goetgevonden zyn Ed. gedurende zyn verblyf voor zooverre aangaat den rang en eerbewysingen, gelykstandig te stellen, met een oudgouverneur-generaal, mitsgaders de heeren Hasselaer en van Baerle in selver wyse te behandelen.
 maar voor sooverre betreft derselver gagie en verdere emolumenten zullen UEdh. desgelievende by onze resolutie van den 4 Juny voorm. kunnen beöogen, dat het een en ander, ingevolge UEdh. ordre sedert den 28 Mey voorm. heeft gecesseert en zulx ook plaats gehad omtrent de verdere opontbodene dienaren, buyten David Andreas Stier, David de Sittér, Anthony Willem van Sorgen, Cornelis van Sorgen en Frans Robbé; want de twee eersten waren bereets overleden en de drie andere, benevens den burger Meyndert Semyns na Nederland vertrocken.

Alhoewel wy UEdh. in eerbied kunnen verzekeren ten eenemale onschuldig te weesen aan en selvs geen aanleyding gegeven te hebben tot het bedryf van soodanige misdaden en godloosheden, als by der-

zelve geërde missive van den 14 Septber meergem. geënumereert staan en alhier door verval in den Godsdienst en Justitis volgens de gerugten soudén hebben in swang gegaan, soo moeten wy egter betuygen, dat deselve ons met een gevoelig leetwesen zyn te voren gekomen, en wy het van onsen hoogsten pligt zullen agten daartegen de vereyste sorge te dragen, blyvende ondertusschen in eerbied te gemoet sien de middelen, die UEdh. tot een verder redres zullen gelieven voor te schryven om deselve almede met de verpligte promptitude ter executie te stellen, gelyk dat plaats heeft gehad omtrent nu HoogEdh. ordre om het voorm collegie van Justitie wat meerder luyster en aansien toe te brengen, uytwysens onse resolutie van den 4en Juny. . . . De geordonneerde visite der scheepen (heeft voortgang behouden) alchoon daardoor nog niets is ontdekt geworden tot ons leetwesen, te meer dewyl den afscheep van de ongepermitterde goederen, soo na Nederland als alle comptoiren in dese gewesten, zedert eenige jaren eerder is toe als afgenomen, na hetgene dierwegen by UEdh. missive dd. 9 Oct. meermeld werd genoteerd gevonden tot onser byzondere verwondering; want waarheyt is het, dat wy daarvan geen kennis hebben en ook vermeenen, dat de klagten van sommige uyt de sloopsoverheeden dierwegens aan UEdh. gedaan eerder moeten aangesien werden als een versonnen excus om haar eygen morsseryen te bedecken, als in waarheyt te hestaan, althans dit is zeker, dat het voorgevallene in den jare 1729 omtrent het jagt Ridderkerk heeft aangewezen, zoodanige doleantien, wanneer aan ons zyn voorgedragen, in geenen deele werden van de hand geweest, buyten en behalven, dat de retoursoepen zedert vele jaren na hunne volloadingen door een paar dienaren van de Justitie tegens den aanbrengh van particuliere goederen werden bewaekt en de sloopsoverheden bovendien geen gelegenheyt ontbreekt om daartegens by het doen der ordinaire visitation door den fiscaal, die thans geassisteert is met 2 leden uyt de justitie te voorsien, byaldien hun eygen intrest toeliet den sluyk en morshandel tegen te gaan, desniettemin hebben wy om alles, wat in ons vermogen is, daartegens in 't werk te stellen, uyt consideratie, dat de ordinaire dienaren van de justitie als gemeenlyk bestaande uyt arme inlanders zig zeer ligtelyk laten corrumperen, ter resolutie van den 24 Juny goedgevonden, niet alleen den waterfiscaal, evenals bevoren weder een tweede substituyt toe te

voegen, ten eynde een van beyden zich dagelyks zal kunnen laten vinden op de ricede tot het houden van een naauwe toesigt en om de scheepsoverheden op de minste klagte, de vereyste assistentie toe te brengen; maar ook van gem. officier af te vorderen een berigt, ter aanhooning van alle soodanige verdere middelen, waardoor na zyne gedagten den particulieren handel en voornamentl. den ongepermitteerden afscheep van thee, alverder zal kunen tegengegaan worden. .

.
 Dat de zaak tussehen den advocaat fiscaal Mr. Isaäe van Schinne en M. Petrus Vuyst tegens alle gedagten was gebracht in staat van wysen hebben wy volgens pligt gecommuniceert by onse eerbiedige advisen van 25 Maart deses jaars en zedert ofte op den 23 May heeft dese regeeringe communicatie erlangt van de sententie des doods en confiscatie der goederen door den Raad van Justitie op den 19 bevoorens tegens den voorm. M. Petrus Vuyst gevelt en op den 21 dier maand ter publycque rolle gepronuntieert op den 3 Juny daaraan heeft de meergem. M. Petrus Vuyst zo de straffe waartoe hy voor zyne gepleegde onnenschelyke en godvergeten gruwelstukken, by de nevensgaande sententie nader geënumereerd staande, was gecondemneert geworden, op de gewone gerechtsplaats aan de zuydzyde deses casteels in 'topenbaar sonder eenige commotie tot een ongemeen voorbeeld en bewys van de handhaving van regt en gerechtigheyt ondergaan

Dat UEdhoogagtb. ordre tot restitutie van het driehoekig stuk van 's Comps. oesterbank, dat door Heemraden aan haren president d'Heer M. Joan François de Witte van Schooten op privé autoriteyt was afgestaan en door ons aan ZEd. is overgelaten geworden, ter zake de meerderheyt der stemmen in de genomen resolutie over die affaire zulk medebragt, almede is ter executie gestelt, zal ten volle kunnen afgenomen worden uyt het genoteerde by ons besluit van den 24 Juny meergemelt en soomede, dat haar Eerwaarde al met eenen ter narigt en opvolging voor den aanstaande is kennisse gegeven van UEd. interdictie tegens diergelyke verdere ongequalificeerde ondernemingen tegelyk met hetgene UEdn. deselve hebben gelieven op te leggen ten opsigte van soodanige stukken Comps. land, als aan den gewesene Heere Gouverneur-Generaal Mr. Diderik Durven met de Heeren raden ordinair en extraordinair Wybrand Blom, Johan Eber-

hard van der Schuer, Mr. Hendrik van Baerle en Wouter Hendrix onder taxatie, nyt goede insigten zyn gedonateert geworden, overzulk zal UEdh. het gerequireerde berigt derselver aangelegenthey, soodra als 'timmers mogelyk is toegesonden worden; want dat werk ten spoedigsten te volbrengen is haar Eerw. ten hoogsten aanbevolen en ook niet alleen de administratie over die landeryen de novo gedomandeert; maar ook conform ons besluyt van den 15 Aug^a. daaraan gelast geworden de revenuen derselve by een aparte reekening op te brengen en dat bedragen in Comp^a. cassa te tellen om ten voordeele van de reecq. der sydespinnerijen gebragt te worden en daaruyt voldaan de onkosten, die ter voortzetting van dat werk onvermydelyk moeten gedaan worden; want alsoo wy niet anders hebben kunnen begrypen of UEdh. aanschryvens, dat deselve tot den ontfang harer nader verklaring souden moeten herstelt worden in dien staaf, waarin vóór de jongste uytgaven geweest waren, diende opgenomen te werden in dien zin, dat den eygendom moeste terugkeeren aan haren vorigen besitter en Heere, te weten de Compagnie, aan wie voor de jongste uytgave hebben toebehoort, voorts om die reden by ons al met enen goedgevonden om alle uitgegeven donatie-brieven weder in te trekken en aan de tegenwoordige besitters te laten restitueren de gelden, die daarvoor volgens de taxatie van heemraden aan de Comp. zijn betaald geworden; dog de vruchten, die in dien tusschentyd daarvan zyn getrokken te laten strecken in vergeldinge van de onkosten, dewelke tot verbetering derselve landen nogtans gedaan zyn, waarin wy hoopen voldaan te zullen hebben aan de intentie van UEdh.

.

In hoedaniger voegen by UEdh. onse menigvuldige doleantien over den particulieren aanvoer van amphioen en andere koopmanschappen zyn aangenomen geworden, hebben wy tot ons leetwesen by de meergem. missive dd. 14 Sept. des verleden jaars almede antwoord gehad UEd. gelieven gepersuaedeerd te wezen, dat wy in onsen plicht en trouwe niet komen te manqueren; maar alles aanwenden, wat in ons vermogen is, om den morshandel ten beste van de maatschappy tegen te gaan en te beletten, alhoewel het ook met enen waarheyt is, dat die kanker strekkende tot ruïne van 's Comp^a. staat en handel seer beswaarlyk in 't geheel zal weezen uijt te roeyen, gelyk dat uyt de dagelykse ondervinding en den quijnenden

toestand, waarin de negotie te dezer stede zig zedert een geruymen tyd heeft bevonden en algaande weg quam te verslimmeren, ten volle is af te neemen en in 't breede werd aangewesen by onse resolutie van den 24 Juny meergem., waarby wy ter afsnydinge van de willekeurige vaart tusschen Java en de plaatsen aan den overwal gelegen, als den oorsprong van het nadeel, dat de Comp. en dese colonie, soo ten opsigte van den handel, als in de bemagtiging van genoegsame zuyker van de vereyschte soort en benooidige levensmiddelen hebben afgeschafft en gestatueert, dat voortaan aan geen vaartuygen 'tzy kleyn of groot, onder wat naam het ook zoude mogen wesen, die van Java na eenige plaatsen gelegen langs de gantsche binnencust van Sumatra en de vaste eust van Malacca tot aan Siam toe, met de daaromher gelegen eylanden of vandaar naar Java willen vertrekken, eenige passen zullen mogen verleent werden, dan onder conditie, dat te deeser rheedee alvorens zullen moeten verschynen, om alhier exactelyk gevisiteert te worden, onder eene poenaliteyt, dat degene, die daarvan geen blyk kunnen toonen, ter plaatse van hare aankomst dan wel by retour met confiscatie van vaartuig en goederen benevens een arbitrale correctie sullen gestraft worden, want ter zake het niet doenlyk is om de vaart naar Java in 't geheel te verbieden uyt insigte daardoor veele duysent menschen, die uyt den smallen handel hun onderhout trekken, op den dyk zouden gezet worden en de ingezetenen met den rys en verdere producten hunner landen in dien gevalle by een opulent gewasch geen uytwegh weten, soo scheen ons zulx het naaste middel te weesen om alle de Engelschen en andere morshandelaars, die zig tot Johoor en daaromher leggende bhajjen en havens komen te onthouden en soowel vandaar als van Malacca en Pegu met de gantsche eust van Malaijo, benevens de binnencust van Sumatra na dit eyland oversteeken of aldaar haren amphioen, kleeden en verdere goederen aan de aankomende vaartuygen uytventen, den pas af te snyden, invoegen dat in 't breede komt te consteren, by 't voorsz. besluyt, waarin wy verhoppen, dat UEdh. een welgevallen zullen nemen.

Met seer groote verwondering hebben wy ook by UWEdh. meergemissive van den 14 Sept. des verl. jaars ontwaart, de gepleegde fraudes en dieveryen, omtrent de kistjes, die dese en gene uyt de dienaren en ingezetenen werden toegestaan met gepermitteerde goederen

aan hare vrienden in Nederland over te senden, want ons is niet anders bekend of deselve gaan volgens het gebruyk in groote wel bezorgde en beslotene kassen over.

Om welke redenen wy al verder ook hebben goedgevonden in stede van Wandella, die volgens het nevensgevoegde vonnis van schepenen, voor syne gepleegde schelmstukken op den 26 Mey pass. afgestraft en ingevolge ons besluit van den 22 July (naar Ceylon) is gesonden, vooreerst geen ander captn. over de alhier remorerende Maleyers aan te stellen, maar die natie, evenals de Javanen te verdeelen onder twee luytenants en deselve te stellen onder den heer sergeant-majoor Herman van Baijen, sullen UEdh. desgel. kunnen beoogen by onse resolutie van den 4e July bevorens, ten blyke dat daarin de gerustheyt deser colonie, door vernietiging van een gesag, dat alhier maar ongerustheyt verwekte is bedoeld en te gelyk den pas afgesneden geworden aan een parthye irreguliere behandelingen en allerhande bose stukjes, die door zoodanigen opperhoofd buyten bedugting voor de ontdeckinge derselver, ter zake van zyn grote authoriteyt en vreese syner onderhorigen gepleegd wierden, dat die natie daardoor des te beeter in toom zal gehouden en verdere disordre geveert kunnen worden

Tot onser verheuginge hebben wy by UEdh. missive van den 14 September des verleden jaars ontwaart, den verhoogden prys op de coffij en gestelde ordres tot voortzettinge der culture van dat product is geweest van derselver approbatic in hoope dat een goed succes in den aangroey en voortplantinge dier boomen, de volbren- ging van ons voornemen zal willen faciliteren, tot genoeg van UEdh., in voldoening van welkers geëerde eysch althans by provisie werd afgestoken een quantiteyt van 2355000 ponden wy vertrouwen rykelyk in staat te sullen weesen, de gevorderde 4000000 g compleet te zullen voldoen, enz.

XXXVII. Secrete missive door Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 8 Dec. 1732.

WelEdele Hoogagt. enz.

By onse tans afgaande generale advisen onder het capittel van Javaas-Oosteust ter loops mentie gemaakt zynde van eenige saken van importance, die men om goede redenen by een besluit van dese regeringe best gedacht heeft UwEdh. by een aparte secrete missive te communiceren, soo mogen wy dan ingeolge van dien, niet aflaten sulks by desen effect te doen sorteren en met alle respect te notificeren, hoe ons deser dagen niet sonder bevremdinge en gants onverwagt nyt eenige secrete papieren door den heer Raad-extraordinair Frederik Julius Coyett op zyne Ed. aankomst alhier aan den Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon, ter lecture gepresenteert en vervolgens door welgemelte Syn Edelheyt daags daaraan, aan dese vergaderinge bedeed, is komen te blyken den presenten misselyken toestand van saken aan het Cartasoerace hof en de subite veranderinge weynige dagen voor ZynEd. depart van gem. euste aan hetselve voorgevallen, ter zake onder gemelte papieren gevonden wierd secker translaat secrete Javaanse missive door den Soesoehoengang aan bovengem. heer Coyett geschreven en SynEd. door den bekenden Batangsen Tommagon Poespanagara in 't geheym ter handen gesteld, behelsende soodanige vehemente klagten en beschuldigingen over het wangedrag van zynen ryxbestierder Adepatty Danoeredja, soo in synen aanbetrouden dienst en manieiment van saken als het usurperen van een onwettig gezag, mitsgaders daaruyt voortgevloeyd misbruyk van syne aangematigde autoriteyt in het trekken van gelden van dese en gene begunstigde personen, waarvan de vorst betuygt duslange onwetende geweest te zyn, dog eyndelyk de regte weet en kennisse daarvan gekregen te hebben, insimulerende denselven staatsminister alverder van heymelyke correspondentie met Maas Brahim, synde het hoofd van het overschot der rebellen in den oosthoek, nevens vele andere vuyle stukken en slinkse behandelingen in zynen dienst, welke alle den voorgem. vorst verklaart eensklaps niet te kunnen nytdrukken, dog egter overwigtig genoeg te zyn om een afkeer van soo een on-

trouwen en baatsugtigen minister, in hem te verwekken en dat sulks ook de ware reden was, dat niet meer van denselven gediend wilde wesen, insteerende ten dien eynde seer kragtig van gem. heer Coyett desselvs hulpe om hem van soo een schadelyken subject te verlossen, gevende daartoe teffens als een bequaam middel aan handen desselvs personeele afsendinge in gesandschap naar dese hoofdplaats, om vervolgens met hem te handelen naar welgevallen, dat tot den dood toe werd geëxtendeerd, tot een overtuigend bewys, dat meergem. Danoeredja by synen meester geheel en al in ongunst en haat geraakt was, in voegen dat in seer significante termen, door in den beginne deses gewaagden Poespanagara ook betuygd en sulks ook al verder gebleken was uyt andere schriftelyke bescheyden meer, gelyk het een en ander ook nog nader bevestigd wierd by een missive van den Soesoehoenang selfs aan den Gouverneur-Generaal geschreven en door gem. heer Coyett almede overgebracht, mitsgaders by opening en lectuur van dien bevonden wierd van éenen inhoud met alle het overige, over welke soo groote omkeringe en constitutie der zaken aan het Javaanse hof, de regeringe met de uysterste verwonderinge en geen minder bekommring aangedaan zynde over de schadelyke gevolgen, die daaruyt zouden kunnen geboren worden in cas het voornemen van den vorst door syn onbedagtsaamheyd, dan wel syner vertrouwelingen eens ontydig quam uyt te lekken; mitsgaders hetselve te execueren door een onmatigen drift of incitatie van Danoeredjas vyanden, die hem dat spel hebben gebrouwen en sekerlyk niet sulken nalaten synen verderen val en ondergang so spoedig mogelyk te verhaasten, aleer van dese regering daaromtrent op de beste wyse sal wesen voorzien en nog veel erger zyn zoude, indien 's vorsten aanslag eens quam te mislukken, door een tydige retraite van in desen meergem. doorslepen en vermogenden ryxbestierder naar den oosthoek landwaarts, alwaar men segt syne voornaamste gunstelingen in het bestier der meest daaromher gelegene landen souden hebben en gevolgelyk niet buyten vrese, dat hem Danoeredja geen occasie ontbreken zal, deselve regenten door syn eredit en slinkse directie in zyne belangens te wikkelen en vereenigen, wanneer het denselve dan ook geen moeite syn zoude 't zamenderhand, gesterkt met het overschot der hiervoren gewaagde rebellen en de magt, die hy door middel syner versamelde schatten byeenbrengen kan, gants Java te ontrusten

en in vuur en vlam te stellen, 't welk zoo ligt niet weder te dempen nog te repareeren syn zoude, en dierhalven is alle hetselve by ons aengesien en geconsiderceert als een saak van het uyerste gewigt en belang voor den welstand van Java en van geen minder sorgelyken uytzigt voor de Maatschappye, als men in agtinge neemt hoe denselven in soodanige onlusten en dissentien, als uyt de gevolgen van dese al seer verre en hooggaande beginselen te dugten syn, grootelyks participeeren moet, zoo heeft men na serieuze overweginge van het een en ander en rypdadige deliberatie over hetselve in dit gewigt van tyd en zaken absolut, ja ten hoogste noodig geoordeelt niet te mogen stilzitten; maar integendeel op de beste wyze en sonder eenig verlet van tyd daarjgens te moeten voorsien en dierhalven wierd ten selven dage by onse resolutie van den 17n November pass°. by meerderheyt van stemmen gearresteert en besloten de presente tyt en gelegenheyt in welke de gesanten van het Hof na het geadviseerde by Samarangsen brief van den 4 der bovengen. maand bereeds op weg zyn en binnen weynige dagen hier staan aan te komen ter begroetinge van den Gouverneur-Generaal van Cloon met desselfs verheffinge tot die waardigheyd te moeten capteeren, om naar hetgeene omtrent die van Bantam nog onlangs is gepractiseert, den Soesoehoenang by een openbaren brief in amiable; edoch energique termen voor oogen te stellen, hoe men ter onser verwondering gesien had, dat de naam van den ryxbestierder onder het getal syner herwaards afgesondenen niet gemeld gevonden werd, niettegenstaande het van des ryxbestierders plicht en van eene oude usantie was, sig by alle sulke occasien aan het hoofd van de ambassade in persoon te vervoegen en dat men van dese goede gewoontens in het minste niet afstappen, noch zyne andere gezanten niet eerder tot eenige conferentie of gehoor admitteeren sal, dan voor en alcer gem. ryxbestierder hier mede zal zyn verschenen, sonder verder in 't minst van de presente swevende onlusten te melden, alsoo men niet twyfelen wil of den vorst sal sig wel haast van die gelegenheyt, welke door zyne mignons bereets selfs aan den veelgem. heer Coyett, als een bequaam expedient ter ontlastinge van soo een schadelyk subject aan handen gegeven heeft, bedienen; edogh om al verder in een sake van sooveel teederheyt en importance als dese op handen zynde staatswisselinge aangemerkt moeste werden, met alle circumspectie en voorsigtigheyt te handelen en omme het evident *periculum*

in mora, twelk dese regering daerinne gants niet ongegrond vermeynde te resideren, tot gerustheyd van den Soesoehoenang en teffens tot preventie dat Zyn Hoogheyd, in syn eerste colère uyt ongeduld, van het begeerde antwoord van dese tafel niet vaardig genoeg te zien opdagen, dan wel uit vreesse van alhier gedesavouced te sullen worden, niet selfs handen aan het werk mogte komen te slaan en een stap te doen, die men naderhand niet weder zoude kunnen redresseren, zoo is al verder verstaan veelgem. vergraunden vorst door het canaal van den hiervoren geciteerden Batangsen Tommagong Poespa Nagara onsentwegen te doen kennisgeven van den ontfang van synen brief, ons daerop genomen beslyt en verdere versekeringe van op dies inhoud ook te syner tyd, de vereyste reflexie te sullen slaan, gelyk Syn Hoogheyd dat binnen korten ondervinden zoude, met vriendelyk versoek teffens, dat den Soesoehoenang aan de andere zyde, sig ook wilde wagen van eenige ontydige beweginge te maken of iets te ondernemen waardoor het werk dermate verbrod wierde, dat men veelligt naderhand niet in staat zoude wesen Syn Hoogheyd te redden uyt een labyrinth, waarin hy sig seer gemakkelyk door al te groote precipitance bewikkelen kan, evenals men ook om gelyke gewigtige redenen te raden geworden is, de Samarangse bedienden by onsen secreten brief van den 18n November desen in afschrift bygevoegd, insgelyks te gelasten, den Commandant Duirvelt tot Cartasoera by een briefje aan te recommandeeren den ryxbestierder door middel van syn goeden vrund den Adepatti Djaja Diningrat by gelegentheyd almede gerust te stellen, met aanrading uyt onsen name, dat zig niet te ligt moet laten intimideeren, maar integendeel sig stil houden alsoo hem by de Compagnie geen ongelyk geschieden sal en hy oversulks ook niets te vresen heeft, want hierdoor heeft men niet alleen getragt desen minister af te leyden van alle schadelyke ondernemingen, maar ook denselven te encourageeren de reyse na herwaarts met gerustheyd aan te nemen, als hy daartoe door de Soesoehoenang werd aangeset gelyk dat en al hetgene verder te deser materie applicabel is, breedvoeriger verhandelt werd by ons secreet beslyt van den 17n Novber. hier voorwaarts genoemd en thans almede in copia overgaande, waaraan om de kortheyd te betragten ons reverentlyk in desen gedragen sullen en ook (den uytslag) per naasten niet nalaten zullen (en) het vervolg dezer Javase zaken met allen eerbied

(UEdh.) te bedeele, gelyk men ten besluyt van desen ons ook nog verplicht vinden alhier te noteeren, dat men den radeen Tommagong Tsiaeranagara van Sumanap, die eenige maanden ter ordre van dese regering sig op Samarang opgehouden heeft en waarvan by onse naast te volgen advisen onder de materie van Java ampel zal worden gesproken, by voorm. resolutie almede goedgevonden heeft na zyne ordinaire residentie wederom te dimitteeren, onder recomandatatie van het noodige, waarmede, enz.

(get.) D. v. Cloon, M. Westpalm, W. Blom, J. A. van der Schuer, De Witte van Schooten, A. S. (?) Oostwalt, A. Valekenier, J. P. Schagen, Ab. Patras, Is. Thedens, Fr. J. Coyett, H. van Baijen.

XXXVIII. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 22 Dec. 1733.

WelEdele Hoogagtbare, enz.

In hoedaniger voege, enz.

Batavia. Aan het eynde onser vorige advysen van den 31 October pass. mentie gemaakt van de overkomste eener extra-ordinaire en aparte missive door den Raad van Justitie deses casteels ingesteld over ons besluyt van 19 May pass. rakende de verkiesing van Mr. Jacob Lakeman, lid in voorn. rade, om in de proceduuren tegens den gewesene Gouverneur van Ceylon, Stephanus Versluys en den gewesene fiscaal van Colombo, Jan de Mauregnault te officieeren en 't regt van de Hooge overigheyt waar te nemen ¹, met

1 De Gouverneur van Ceijlou, Versluys en de advocaat fiscaal aldaar, de Mauregnault waren voor den raad van Justitie te Batavia geeiteerd, omdat zij het weinig beter dan den ter dood veroordeelden gouverneur Petrus Vuijst hadden gemaakt. De advokaat-fiscaal bij den raad van Justitie te Batavia, Jan van Schinnen, had op grond van affiniteit met een der beklagden aan de Hooge Regering verzocht van het officie ditmaal te blijven geexcuseerd. Gouverneur-generaal en Raden hadden dat verzoek toegestaan en met voorbijgang van nog andere officieren van Justitie en van het oudste en jongste lid van den raad van justitie, tot het waarnemen van het officie in casu gedesigneerd, Mr. Jacob Lakeman, lid van den raad van justitie. Eerst

versock dat ons door UEdh. goetheyd ten beste geduyt mogte worden, indien wy tot behoud van onzen luyster en ontzag over onze subalternen, waaronder wy dat collegie, onaangesien hare soogenoemde en seer abusive gepretendeerde independentie, met dewelke men zedert eenigen tyd meer als oyt komt te schermeren, op fundament van UEdh. eygen ordre en dus als uyt deselver mond by generale missive van 5 November 1711 even als alle andere dienaren begrypen, item tot voorstand van de waarheyd die in voorsz. brief in veele opzigten is voorbygegaan, mitsgaders tot wegneming van alle verkeerde interpretatien die men uyt onse besluyten ditmaal by uytstek komt te geven en UEdh. een nadeelig gevoelen souden kunnen verwecken, by dese onse nadere advysen ons de vryheyd moeten aanmatigen het geposeerde by voorm. ongewonen en niet minder in de forme van instellinge als omtrent den inhoud seer speculativen en remarquabelen brief soodanig te wederleggen, als dat tot verschuldigde elucidatie van UEdh. soude worden noodig geoordeeld, soo zullen wy dan ook alsnu aan dese onse toesegginge voldoen, alvorens tot het verhandelen van eenige andere zaken over te gaan.

Dog wy moeten vooraf ons leetwesen betoonen, dat men alweder, hoewel buyten onsen schuld, genoodsaakt word UEdh. te stooren in besigheden van soo veel meerder belang en importantie voor het intrest van de Maatschappye dan die onsmakelyke querellen en vexatien, ¹ met dewelcke wy nothans almede werden afgetrocken van den waren

bij remonstrantie aan de Hooge Regering, daarna bij brieven aan het Opperbestuur had de raad van justitie tegen deze designatie van het officie geprotesteerd, als zijnde de raad van justitie naar zijne meening hierin voorbijgegaan. Zelfs had de raad van justitie in afwachting van den uitslag zijner remonstrantie, bij resol. 10 Junij 1733 aan Mr. Jacob Jakeman aangezegd, dat hij zich voor eerst omtrent zijne nieuw verkregen commissie niet zou declareren". Toen evenwel de Hooge Regering in haar besluit had gepersisterd, had de Raad van justitie wel toegegeven; doch desniettemin hare dolciantien aan het Opperbestuur doorgezonden.

1 In eene "aparte" missive schreef de GG. van Cloon op 20 Dec. 1733 o. a. aan het Opperbestuur, by gelegenheid dat hy om redenen van gezondheid zyn ontslag vroeg, het navolgende over het ondragelyk harrewarren destyds in Indie." Het algemeene werk is considerabel en by uytsteek geaccesseert buyten vele andere hatelyke zaken en ontmoetingen meer, die bequaem zyn, alle brave mannen, welke geen ander doelwit hebben, dan God, hun meesters en alle raisonnable menschen genoege te geven, een afschrik te doen krygen van een arbeyd, daer hy onder zuchten moet."

dienst in het beijveren van 's Comps. dierbare belangen naer uysterste vermogen en waerover wy dierhalven wel onse toevlugt moeten nemen tot UEdh. (alschoon deselve ons genoegsame magt gelaten hebben om ons selfs tegen wie het ook zy in alle regtmaticgheyte te mainteneren) wil men hatelyker gevolgen en nog grooter inconvenienten voorkomen, die anders te dugten zyn, om of het UEdh. behagen mogte daeromtrent soodanige ordres te stellen; als van haar kunnen afvloeyen om den oorsprong van alle die hooggaande gedagten, waaraan al sulke ongehoorde pretensien en hetgene men in desen tyd komt te affecteren, hare geboorte verschuldigd zyn, eenmaal zoodanig weg te nemen, dat wy van verdere moeilijckheden voor den aanstaande bevryd werden; want niettegenstaande men van den beginne der presente regering af aan, zig met de meeste attentie daerop heeft uytgelegt, om alles uyt den weg te ruymen, wat eenige verwydering verwecken kon en dat men in allen deelen telkens de moderaatste parthye heeft gekosen, tot voorkoming van soodanige doleantien waarmede men UEdh. dog andersints maer komt te vermoeylyken, 't sy dat deselve enig fundament hebben of niet en waerdoor wy dan ook maer werden lastig gevallen, invoegen Haar agtb. zig selvs ook komen te beroemen, by haren brief aan UEdh. van den 15 Oct. des gepass. jaars over de veranderinge ten goede, die zy daeromtrent quamen te bespeuren, soo heeft de ondervinding nogtans geleert, dat Haar agtb. daarom niet reckelyker geworden zyn, maar men schynt selfs door sooveel complaisance en inschickclykheyte eerder verloren als gewonnen te hebben, wanneer men acht slaat op de hoogdravende conduite van desen tyd, surpasseerende in veele opsigten, alle hetgene men voormaels van dat collegie heeft moeten verdragen, 't sedert UEdh. niet tot verwekkinge van eenige imaginaire grootheyte en een soogenaamde independentie, die nergens te vinden is of tot het affecteren van een onbepaelt gesagh en een autoriteyte, die boven het bereyk van soo een justitueel collegie gaat, maar alleen tot vermeerderinge van den luyster der justitie, waarvan de administratie Haer agtb. is toevertrouwd by generale missives van 9 Oct. 1697, 21 July 1707, 23 Aug. 1708 en 1 Nov. 1709 ¹, de leden van dien raad hebben ge-

¹ Bij aanschrijving van het Opperbestuur, o. a. dd. 1 Nov. 1709 was aan de Hooge Regering gelast, den Raad van Justitie met eenige meerder autoriteit en

lieven te begunstigen met zekere voorregten en douceurs waarvan zy eertyts niet jousseerden. Dit blinckt o. a. ook voornamentlyck uyt omtrent het geval in questie om ons met anderen niet op te houden, ook voor den dag te halen particuliere irreverente ontmoetingen en behandelingen successive voorvallende en wie weet welke anderen nog, die by ons maar by uitlekking nu en dan bekend worden, en die men juyst niet formeel aan den dag wilde brengen; want men matigt zig by desen brief de vryheyt aan, onse genomen beslyuten, soodanig te enerveren en op zulk eene arrogante wyse te enucleëren, dat er langer niets overschiet, als eene formeele disobedientie, om te toonen wat men in den schild voert, blykende zulk ten vollen aan de ongehoorde vrage, die daarby werd opgeworpen en dewelke genoegzaam te kennen geeft dat men 't eeniger tyd nog gaarne eens sooverre soude willen brengen, wanneer haar agtb. om ordre verzoeken hoe zig te zullen moeten gedragen, wanneer UEdh. ordres klaar en verstaanbaar leggen en zy haer daerop beroepen en egter daartegens andere beslyuten en ordres werden gegeven, als of zy zeggen wilden; zal het ons niet gepermitteert zyn, de beveelen van de Indiase regeringe in zulken gevallen in den wind te slaan en selvs het meesterschap aan te nemen en zullen wy niet mogen oordeelen of de beslyuten van dat ministerium wettig zyn of niet? een stoutmoedigheid zoo groot en zoo vreemd, dat wy niet nalaten kunnen, daerover speciaal eene gunstige reflexie te versoeken; want daardoor schynt men ons wel ten cenemale alle gehoorsaamheyt te willen opzeggen en waar zal het langer met Haeragtb. heenen als men *Statum in statu* wil formeeren tot subversie van de goede regeeringsforme in deze landen geëtablisceert en tot verwekkinge van een schadelijke chaos, waarvan het nadeel en de gevolgen op eenmael niet te noemen zyn. Dus zoekt men de backens eener gelimiteerde autoriteyt, die wy in alle regtmatigheyt en bescheydenheyt, tot bevorderinge van het goede oogmerk harer instellinge, namentlyk tot het administreren

praerogatieven te munieren, waarom het besloten had, dat de president van den Raad van justitie steeds wezen zou een ordinaris-lid van den Raad van Indie, sessie hebbende in den Raad, en dat voortaan de sententien van den Raad van Justitie zonder verandering zouden geëxecuteert worden, zonder approbatie van Gov. Gen. en Rade, in doodstraffen en dat de advocaat fiscaal, de waterfiscaal en de baljuw de orders der justitie zouden moeten opvolgen.

van een zuivere en ongekenkte Justitie aan de onderdanen, alsoo gaarne naer ons uysterste vermogen willen helpen voorstaan en handhaven, als wy aan den anderen kant genoodsaakt zyn voor den luyster van het *Summum imperium* te waken, als men hetselve te nae zoekt te komen en naar eene zekere egaliteyt streeft, die sonder de uysterste confusie en disordre in zo gestelde regeringen onmogelyk plaats hebben kan en ook nieuwers te vinden is, dus zoekt men, zeggen wy nogmaels, dat aangematigde gezag, dat wy om vrede te houden en het regt den volke zonder interruptie te laten toedienen, niet altyd met zooveel vigueur refreneren, als wy andersints wel zouden kunnen en dienen te doen, langs hoe meer te extenderen en zig eyn-delyk nog met ons parallel te stellen en hoe worden wy door zulk een onvoorzigtige declaratie van Haeragtb. sentimenten niet overgehaalt tot de gerugten, die ons al lange voorgekomen zyn en die wy nochtans duslange wel hebben willen ignoreeren, schoon wy nu het selvde byna in publicque brieven ontmoeten, namentlyk dat men nu en dan aleens, wanneer de besluuten deser tafel niet naar den smaak van haar agtb. zyn, in omvraage brengt en in bedenken neemt of men gehoorzamen zal of niet, hoewel Haar Agtb. tot nogtoe niet geraden gevonden hebben zig by pluralieit daaromtrent voor de negative te verklaren, gelyk wy dan ook tot voorkominge van meerder confusie de andere onaangename gevolgen seer gaarne voor den aanstaande verhoppen willen, al zoude men ons die soogenaemde toegeventheyt telkens zoo duur in rekening moeten brengen, als Haeragtb. op een zeer hoogdravende en niet minder bespottelyke wyze ditmaal hebben gedaan, wanneer zy het byvoorm. brief als een discretie buyten exempel en als een ongemeene bescheydenheyt aenmerken, dat men aan de ordre dezer tafel gehoorsaamt heeft, seggende dat zy hier omtrent wel de toegevenste hebben willen zyn, even als of het van de toegeventheyt en discretie der subalterne afhankelyk was aan de bevelen van de Hoge Overigheyt te gehoorsamen ook nog veel ongerymder in cas subject als in enig andere want sonder ons in te laten over de opgeworpen tegenstelling of de excusatie ten fine van onderzoek *de reservatis Principis* is of niet, dat men egter sonder cenige zwarigheyt *affirmando* soude kunnen souteneren, soo anders het ondersoek selvs *de reservatis principis* zal werden gehouden en de regul stand grypen, dat de schaduwe het

ligchaam volgt, in voegen wy meenen, dat hetselve incontestabel blyven moet, aangesien niemand gepermitteert is ondersoek of enqueste naar het gedrag van een ander te doen dan die eenigh gesag over hem heeft, *cum par in parem non habeat imperium* en bygevolgh ook alle enquesten of recherchen gerekent moeten worden te geschieden uyt last en de autoriteit van de Hoge Overigheyt, al is het dat die van dese of gene hoven of regtbanken afvloeyen overmits die hoven selfs van den Souvereyn ofte het summum imperium deriveeren en alle hare kracht ontleenen, naerdien ook selfs de faculteyt, om regt uyt te spreken en de verschillen tusschen de ingesetenen met zynen medeburger te decideeren een effect is van het oppergesagh en sonder eene prealable subordinatie van den eenen onder den anderen niet exteeren kan, soo moeten wy hier egter met een woord aanmerken, dat Haar Agtb. seer leelyk mistasten en in een ongelukkig sophisme vervallen, wanneer zy die opgeworpen generale vraag sonder eenige distinctie negeren en dus *a particulari ad generalem* komen te argumenteren, seggende dat de excusatie der officieren by den regter moet worden gesogt; want zekerlyk moest men onderscheid gemaakt hebben tusschen landen en landen, tusschen regters en regters en ook voornamentlyk tusschen dese of geene zaken, aangesien het zeker is, dat de relatie van den advocaat-fiscaal van Indie en de verdere officieren van de justitie tot de Hooge Indiase regering geheel anders is, dan die van alsulke officieren en andere landen, sooveel als de regeeringe van dese colonie verschilt van die van andere plaetsen, provincien of koningryken en bygevolg soude het niets ter zake doen al was Merula en nog eenige andere regtsgeleerden daaromtrent van Haar agtbh. sentiment.

Geen mindere mistastinge is het, dat Haaragtb. in de generale stellinge over de excusatie van de officieren geen onderscheyt maeken, tusschen regters en regters, want dat was almede noodig om een gezonde syllogismus te behouden, aengesien de relatie van den raad van Justitie deezes casteels tot de Hoge Indiase regering, die den *Souverein* representeert geheel anders is, dan die van het parlement van Parys tot haren souverain of ook nog al vry wat anders, dan die der hoven provinciaal in de Geunieerde Seven Provincien, ten ware men die distinctie onnoodig geoordeelt hadde en alsoo verre gekomen was, om zigh daarmede gelykstandig te rekenen waervan

wy de ongefundeertheit nogthans in desen niet zullen aanthoonen, omdat zulks sooseer niets tot ons onderwerp geven of nemen kan en ook van selvs genoegsaam anders komt te blyken.

Aangesien men tot onser ziele smerte dagelyks ondervind, dat de gevaerlycke ziekten, welke meest bestaan in seer quaadaardige besmettelyke koortsen en zedert een geruymen tyd alhier ter stede en omleggende landen geregneert en eene groote menigte menschen soo uyt de dienaren van UEd. als uyt de burgerye en allerley ingezetenen van deze colonie ten grave gesleept hebben, tot nogtoe niet alleen even woedende blyven continueeren; maer veeleer zyn toegenomen, dan vermindert, in sooverre dat het getal der zieken onder de Europese dienaren in 't algemeen als onder de ambagts-gesellen, militairen en zeevarenden in 't bysonder, dagelyks zoo kragtig is accesserende, dat men niet buyten reden hoogelyk bedugt is, dat by voortganck van dien, t welk God nogthans genadiglyk verhoeden wil, men in 't korte in geen kleene ongelegentheit soude kunnen geraken, om de ordinaire militaire posten van punten en poorten, soowel als de scheepen na behoren te voorsien, waeromme wy dan ook uyt aanmerkinge, dat dese ruineuse besoeking over de gantsche stad en hare ingesectenen alleen is voortkomende van des Heeren magtigen hand op den 11n deser hoognoodig geoordeelt en beslooten hebben om tegens de eerste woensdag in het nieuwe jaer, den 6e January aanst. uyt te schryven en te vieren een algemeenen vast- en- bededag.

Nademael de Commissie aan het Cartasoerasche hof ¹ bereyts eenigen tyd tot ons volkomen genoeggen volbragt is, door den Heer Raad extra-ordinaris en Commissaris van Java's Oostkust, Frederik Julius Coyett dewelke op den 16 van de gepasseerde maand November, na Syn Ed. schryven van daags daaraan, nadat deselve op den 8n bevorens het vernieuwt contract met den Soesoehoengang tot contentement van Syn Majesteyt en de Javase ministers geslooten en op den 13n daaraanvolgende het gem. hof in een gewenschte rust verlaten hadde en weder in gesontheit op Samarang gereverteert was, met voornemen om soo spoedig doenlyk de herwaerts reyse . . . te ondernemen, na alvorens de noodige ordres op Samarang en de verdere subalterne

1 Bij besluit van Gouvern. Genl. en Rade dd. 7 Julij 1732 was de Heer Coijett in commissie naar den Soesoehoengang gezonden, tot vernieuwing der contracten, enz.

comtoiren te hebben gesteld, invoegen geen andere verwagtinge gehad heeft, dan dat wy by dese gelegentheytt 't geluk gehad souden hebben UEdh. van Zyn Ed. retour alhier ter stede, mitsgaders een compleet detail van ZEd. verrigtinge van 't begin tot den eynde toe in een samengeschakelde ordre ter kennisse te brengen, dog tegen onse hoope en verwagtinge zal het een en ander, door het agterblyven van meerm. Coyett alweder tot nader occassie dienen verschoven te blyven, evenals zulk ook geschied, omtrent de Bantamse hofzaken, door het retardement van den Heer raad-ordinaris Blom ter voormelde plaatse. ¹

XXXIX. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Generl. Oost.-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 7 Maart 1734.

WelEdele Hoogagtb. enz.

De schepen Bethlehem, Magdalena, enz.

Java's Oostkust. Door de terugkomste van den Heer raad extra-ords. Frederik Julius Coyett, de commissie nae het Cartasoerasche hoff op den 22n der gepasseerde maend December, naar het geadviseerde aan het eynde onser vorige eerbiedige letteren van dienselven datum, althans compleet kunnende beschreeven worden, so sal men de eere hebben volgens plicht en gehoudenisse sulks ook te doen, met sooveel beknoptheyd als de groote volume der gewisselde aparte en gemeene brieven tussen deze tafel en gem. onsen Commissaris, item den gesaghebber en raed tot Samarang, buyten de andere papieren eenigermate sal willen toelaten om UEd. een succinet en tegelyk ook een duydelyk verhaal te doen van het voorgevallene te deser custe in den dienst van de generale maetschappye waertoe niet ondiensig wesen zal eenigermate terug te treden tot onsen secreten brief dd.

¹ Tusschen 11 en 12 Julij 1733 was de Sultan van Bantam, Zein Alabadhin na 42 jaren te hebben geregeerd (van 1691) overleden, waarop bij besluit van 31 Julij door de Hooge Regering, de raad van Indie, Wijbraud Blom als expres-commissaris naar Bantam was gedesigneerd, waarheen deze op den 31 Augs. daaraanvolgende was vertrokken.

8 Decber. 1732 ¹ om dus uyt den grond op te halen de revolutie in het ministerie daer ten Hove voorgevallen, die een van de voornaemste poincten onder deselve komt uyt te maken.

UEdh. weten dan, dat wy by voors. onzen secrecten brieff deselve met verwondering ter kennisse hebben moeten brengen, de onverwagte tydinge der apparente disgratie van den ryxbestierder Depatty Danoe redja, die ons met de komste van den voorm. heer Coyett aan dese tafel van Java wierd toegebracht en Zyn Ed. selfs ook naer syne doemalige betuyging niet eerder ter ooren gekomen was, dan in het laetste der dagen en gants onverhoeds, alsoo men al lange gepresumeert heeft, dat het credit van desen bejaarden minister naer de meerderjarigheyd van den vorst, soo geheel lange geen stant sou houden, om redenen denselven te boek stond voor een man die door zyne begeerte tot geld soo weynig vrienden aen het hoff hadde weten te maken en voornamentlyk omdat het wel apparent was, den jongen vorst sig te eeniger tyd gaarne gedebarasseerd zoude zien, van een minister, die hy byna als zyn pedagoge aanmerkte en van denwelke het overzulks niet te denken was, dat hy sig langer soude bedienen, als de noodsakelykheyt, dat van hem quam te eyschen.

Dit vuurtje door de tegenparty van Danoe redja in het najaer 1732 ten hove aangelegt, is onder de assche van een nog al tamelyk politique taciturniteyt, sooveel men van inlanders verwagten kan, in dier voegen smculende gebleven tot in het daerop volgende voorjaer, niettegenstaende men al te vergeefs eenige machines hadde doen speelen om denzelven met een soet lyntje van het hoff af en naer ons toe te lokken en daeronder ook de gepretexceerde informaliteyt van het gesantschap doenmaels ter begroeting van den Heere Gouverneur-Generael, door den Soesoehocnang afgesonden, omdat hy sig in persoon aen het hoofd van deselve niet hadde laten gebryuken, alhoewel wy vaststellen, dat daertoe niet weynig gecontribueert sullen hebben de successive aan gem. Depatty gedane verzekeringen onder de hand door het canael syner vertrouwelingen, dat hem by d' Ed. Comp. geen onregt soude geschieden om hem te wederhouden van al sulke desperate onderneming als by uytlekking van zyn aenstaenden en reeds voorlang geapprehendeerde, dog duslange door hem

1 Zie N° XXXVII.

niet seer ter harte genomen val, naar onse gedagten tot nadeel der ruste van het Mattaramse ryk te vresen waren en ook waerlyk, daeruyt soude hebben kunnen geboren worden, indien hy sooveel agterdocht en vermogen daertoe hadde gehad als men het tegendeel van het een en ander by de uytkomst heeft gezien.

In dien staat waren dan de zaken ten synen opsigte en ook ten reguarde van den vorst en zyne nieuwe favoriten, die op de goede gedagten, dat men in haar project ter verstooting van desen haren antagonist sekerlyk wel soude moeten bewilligen, al ongeduldig begonnen te worden om sig ter uytvoering van dat dessyn met 's Comps. sterken arm geholpen te sien, wanneer wy by voorm. onse adviesen dd. 31 Maart a. p. de eere hadde UEd. voor de laatste maal omstandig over den toestand van Java te onderhouden en kort daaraan, ingevolge onse toessekkinge, die saken byderhand nemende ter resol. van den 13 April besloten met de afsending van een lid uyt onse vergaderinge, naar het project, dat al twee jaren in de meulen was geweest, hoe eerder hoe liever voort te gaan niet sooseer om dit incident te ajustieren en den vorst daaromtrent uyt den droom te helpen, als wel om ook tegelyk by die occasie te renoveren het contract door zalr. den Heer raad-ordinaris en veldoverste *Herman de Wilde* aan het Hoff tot Cartasoera Adinningrat op den 5 Oct. 1705 met den ouden Soesochoenang Pacoeboeana, grootvader van den tegenwoordigen jongen vorst naar zyne genoegzame vredige bevestiging op den troon van syn overleden broeder Soesochoenang Amancocrat, in weerwil van alle de hostile bewegingen en oppositie van gem. zyns broeders oudsten zoon, den onlangs op Ceylon in exil overleden pretendent tot de kroon Pangeran Depatty Anum, voor rekening van de maatschappy gesloten, aangesien hetselve ten opsigte der daarby geconditioneerde 25jarige rystleverantie. al voor twee jaren was geëxpireert en men buyten des ook gaerne eenmael verevent wilde sien 's Comps. regtmatische pretensie nopens de sware onkosten van den jongsten Soerabaysen oorlog, waervan het aequivalent nu en dan wel eens geoppert, dog telkens tot de komste van soodanigen minister ten hove gedelayeert gebleven was, waertoe wy dan niemand nader kunnende kiezen, dan de persoon van voorm. Heer Coyett selfs kunnende, om weder tot den ryksbestierder te keeren, onse voors. resolutie onder anderen ook aantoonen, hoe swaer

men dat point hier gewogen heeft, in de onsekerhejd waarinne men duslange geverseerd hadde, hoe het eygentlyk gelegen mogte wesen met zynen aanhang ten hove en onder de strand en bovenlandsche regenten, alshoon de ondervinding naderhand heeft doen zien, dat men weinig redenen hadde sig over denselven sooseer te bekommeren; dog dit laatste doenmaels voor ons nog duyster en daarentegen seker zynde, dat in politieke saken alle evenementen moeten worden mistrouwd en twyfelachtig gesteld, so veel ook onse dispositie over hetgene den voorn. Commissaris zynentwege in mandatis diende gegeven te worden alternatief om aen den eenen kant den roem en agtbaerhejd van de Ed. Comp. onder de inlandse grooten niet te krenken met sig al te facil aan de wispelturige begeerte en dispositie des vorsten over haer ministers over te geven, wanneer de Comp. tot dese laatste meede al eenige relatie heeft en zy op hare ondersteuning eenigermate kunnen hopen, gelyk ten opsigte van Danoe Redja in zyne vorige qualiteyt als eerste minister en genoegsaem als voogd over den minderjarige Soesoehoenang konde worden gesegd, insonderheyt wanneer deselve geen ander crimen als haer vermogen hebben en zy in haer ministerium door getrouwe diensten omtrent hare principalen en betoonde genegenthejd voor welgem. Nederlandsche maatschappye sig sulken protectie en appuy waerdig hebben gemaakt en om ook aan den anderen kant den jongen Soesoehoenang en het zyne niet te na te komen ofte in domestique saken te contraigneren en als de wet te stellen, indien hy onversettelyk in de disgratie van gem. zyn minister mogt blijven staan, onder soodanige verdere maatregelen en ordres als wy vermeenden ter materie dienstig te zyn en by den anderen naar tydsgelegenhejd in ampele termen zyn ter neder gesteld by de instructie, met deweleke voorn. heer Coyett op den 1en Juny daaraanvolgende per het schip de Herstelling gedimiteerd wierd na Samarang om van daer verder ten hove op te trekken, geaccompagneerd van den oppereoopman en gesaghebber in loco, Rycklof Duyvens en eenige andere noodige bediendens, in sulker voege en tot soodanigen eynde als wy insonderhejd omtrent den eerstgenoemden UEdh. bidden moeten te willen beschouwen uyt voors. onse resolutie.

Soodra nu was de Heer Commissaris Coyett niet op Samarang gearriveerd, aldaer op den 16 der gen. maend Juny met behooryke statie gercepicieert en zyne komste door de gebruykelyke brieven en

advertentie aen het hof rugtbaer geworden of de Soesoehoenan liet welhaest nadere blyken geven dat hem de voorgenomene dimotie van zynen ryxbestierder seer ter harte ging en wel deugdelyk ernst, wat invoegen de secreete gewisselde brieven tusschen Zyn Hoogheyd en voorm. Heer Commissaris op Samarang ten vollen aenwysen, dog selfs bedugt ofte ten minste niet versekert zynde van de gevolgen, die uyt sulk eene subite verandering aen het hof sou kunnen voortvloeyen, indien men sig aldaer van zyn persoon, wilde versekeren, gelyk den vorst absoluut begeerde en ook noodig was om alle opschudding van de zynen te prevenieren, soo moest men een ander expedient uytdenken en eene bequame gelegentheyd vinden om sulks op eene derde versekerde plaets te doen, waertoe dan Samarang wel de naaste geoordeeld zynde soo was de jonge vorst met zyne nieuwe gunstelingen politicq genoeg om al verder te veynsen en zyn misnoegen tegens dien ouden minister, dat binnen kort stond uyt te barsten soolange nog en soowel te verbergen, als men nodig hadde om hem van de reets, vóór de komste van den heer Coyett, voorgenomen en vastgestelde aftogt naar Samarang, die nu, onder pretext van te gelyk denselven naar het hof op te leyden, nader aangedrongen werd, niet alsoo wel te doen diverteren, als hy het gesantschap naer Batavia in hetwelke hy sekerlyk eenig quaets vermoede sal hebben, tot tweemaal toe had weten van sig af te schuyven.

Want alschoon by den aparten brief van onzen gesaghebber, tot Samarang in dato 3 April pass°. eenige presuntie werd gemaakt, dat den Depatty het onweder reeds begon te sien opkomen en dat ook uyt eenige verflauwinge van 's vorsten vorige familiariteyt by hem wel af te nemen was, dat zyn crediet aen t hof welligt aen 't waggelen soude kunnen raken, indien hy niet te sorgeloos was geweest om sig al sulke voortteekens tot waarschuwinge te laten dienen, soo is het egter gewis, dat hem de aard en wyze, op dewelke hy dit soolang gemainteneerd gesag sou moeten afleggen, verborgen gebleven is, naardien hy sekerlyk anders zyn val soo gerust niet te gemoet sou hebben gelopen. Een staeltje waeruyt wy meenen genoegsaem te kunnen afnemen, dat den inlander so onnosel niet versleten moet worden, als zy op het oog wel schynen te wesen en dat het haer vooral aen geen subtiliteyt en adresse manqueert, als zy daer op uyt zyn om elkander den voet te ligten en hure natuurlyke bequaemheyd tot bedrog

en argelistigheyd door eygen intrest werd opgewekt en aengeset, ten minsten meenen wy te kunnen besluynen, dat dit gantsche werk on-aengesien de verscheydene menschen, die aen dese confidentie hebben deel gehad, de onderscheydene en menigvuldige bewegingen die gemaekt hebben moeten worden en de tyd, die met de correspondentie over en weder verspilt geworden is, buyten het inconvenient van de tussen beyden gekomen regenmousson, die de executie van dat desseyen van selfs eenige maanden quam op te schorten, door den jongen vorst en zyne vertrouwelingen soo fyn en soo politicq is aangelegt, dat wy daaraan en aen zyne precisiteyt in het opvolgen van onsen goeden raed hem op dat subjeet van tyd tot tyd gegeven, voor sooveel het menschelyke aengaet, den goeden uytslagh mogen toeschryven, die anders wel van so veel gewigt en aangelegentheyd was, om de ruste te kunnen storen, van een land, dat veelmaels om mindere oorsaken dan deze, ontrust geworden is en alwaar het nooyt aan malcontenten ontbreekt, die sig by de minste gelegenheyd weten op te doen, buyten sovele anderen, die uyt eene natuuryke swerf en strooplust of uyt hope van voordeel sulken troup illico komen te volgen en het getal derselver soodanig doen aengroeyen, als men in den voorwaerts aengehaelden oorlog op Sourabaya in a°. 1718 omtrent de malcontente gebroeders regenten Djangrana en Aria Poespita met Kiai Pandsje Sourengrana op Camongan tot 's Comps. gevoelige schade heeft gesien en ondervonden en hoewel het seker is, dat de Javaense malcontente grooten soo redoutabel niet zyn, wanneer zy van eene gemeene geboorte bevonden worden en geen aspect tot de kroon kunnen formeeren en men daarom ook denken mogt, dat Danoeredja, wiens afkomst en opgang by meergem. instructie voor den heer Coyett eenigermate beschreven is, niet veel spuls soude hebben kunnen maken, al hadde hy sig van het hof weten te retireren en onder de zynen een aanhang zoeken te maken, soo is het ook aan den anderen kant waar, dat ook de allerminste beweging in staet is om een land in deze oostersche gewesten en niet minder op Java, dan in cenig ander Koningryk onder deselve, in rop en roer te setten en uyt een kleyn vonkske soodanigen vlam te doen voortkomen, dat men naderhand werk heeft om het te blusschen, ja al zyn het maer menschen van gemeene extractie, die daartoe de eerste beginselen leggen, zoo manqueert het haar echter in een land, daar het geslacht der Koningen door de polygamie

nombreux werd bevonden ook seldom aan den eenen of den anderen uyt de princen van den bloede, die sig onder pretext van ongenoegen niet gewillig aen het hof soude stellen; om is het mogelyk sig selfs in een zetel te dringen, welkers bezettinge anders voor hem veelmaals hopeloos is, en hoewel Danoe redja buyten zyne hooge jaren juist van sulk een entrepenant humeur niet schynt geweest te zyn als Soerepatty en andere gemeene javanen, uyt welkers exempel men aantonen kan, dat ook particuliere regenten in staet zyn quaeds genoeg daaromtrent uyt te voeren, soo is het egter seker, dat hy ten minsten wel een beter capitulatie soude hebben gemaekt, indien hy op vrye voeten staande den vorst eenigen indruk hadde kunnen geven, dat hem nog vermogen genoeg overbleef om quaed te doen en dat was alleen genoeg om hem een gehael andere conduite te doen houden, indien hy sig hadde kunnen verbeelden, dat het soo met hem afloopen soude, weshalven dan wel voor het naeste te denken is, of dat Danoredja sig door een loshertige sorgeloosheid in slaap heeft laten wiegen of dat zyne tegenparty slim genoeg geweest is, om hem blind te houden en een rad voor de oogen te draayen, waardoor hy niet heeft kunnen merken, wat hem aenstaende was en niet als met den slag gewaerschuwt is geworden. Doch om deze consideratien en remarques niet te verre te extenderen, sullen wy liever tot onsen text wederkeeren en uyt denselven ten vervolge van het recit nopens het voorgevallene omtrent de disgratie van voorn. ryxbestierder Danoredja, de eere hebben te seggen dat de saken al bereeds voor de komste van den Heer Coyett op Samarang door den ongeduld van den Vorst met den gesaghebbcr Duyvens, volgens het genoteerde by zynen aparten brieff aan dese regeering dd. 11 Juny passo. soodanig afgesproken zynde, dat zyn Hoogh. desen zynen minister tot het doen van de jaarlykse rystleverantie en het afbetalen der recognitie-penningen naer beneden af zoude senden, om na het voldoen van het een en liet ander door de onsen uyt zynen name in arrest genomen te werden, door gem. onsen commissaris op dien voet voortgevaren wierd, wanneer hy sig op de vrage van den vorst in het publicque schryvens aan syn Hoogh. declareerde in soverre wel in staet te zyn tot de optogt naer het hof; doch om de wille van de aenstaende afkomste zynes ouden vriends, meenende daarmede voorn. ryxbestierder, ook wel soo lange te willen vertoeven tot dat den-

selven, door eene spoedige afdoeninge der rystleverantie, waartoe maer weynig tyd van nooden was met hem naer boven konde optrekken, indien dat anders den vorst soodanig mogte gevallen, welken voorstel, dan ook aan het Hoff goedgekeurt zynde, soo quam den Adepatty Danoeredja goedsmoeds en sonder eenig quaed verdenken op den 30en der voorm. maand Juny naar Samarang af, nadat de Soesoehoengang alvorens nog een nader bewys van zyne slimmigheyd hadde gegeven, die niet weynig tot bevestiging van het vorenstaande dienen kan, want den heer Coyett by het secreete briefje, tegelyk met het vorenstaande antwoord op 's vorsten gemeene missive in antwoord van zyn Hoogheys aparten of secreten brief afgezonden, zyne bereytwilligheyt betuygt hebbende om aen des Soesoehoengangs begeerte ter verzekering van den meergem. ryxbestierder binnen 's comps. vesting, wanneer van Cartasoera op Samarang soude wesen aangekomen naar zyn voorstel, dat is na gedane leverantie van den rys en de betaling der recognitie-penningen te voldoen, indien Z. H. daerby onveranderlyk mogte persisteren en sig tegelyk ook konde gerusten, dat zulks waerlyk tot welwesen van zyn ryk en onderdanen soude strekken en daerby o. a. proponerende dat gem. ryxksbestierder by zynen aanstaanden aftogt nog twee andere Javaanse grooten, waarop de vorst sig konde gerusten, mogten worden toegevoegd om hem onderweegs te observeren en voor te komen, dat hy uyt vreesse d' een of anderen tyd bevangen werdende en sig buyten het Hoff bevindende, geen anderen weg, dan die van Samarang in mogte slaan, als vermeenende, dat sulks, onder pretext van almede tot afhael van zyn persoon te zullen dienen, sonder eenigen agterdogt te effectueren zoude zyn, zoo was de Javaanse vorst sijn genoeg om dat voorstel af te keuren, seggende dat sulks ongetwyffeld eenig nadenken aen den Adepatty soude geven als zynde tegens het gebruyk van ouds en alsoo de Soesoehoengang al verder op de vrage of deselve by zyn voor-nemen ter arrestering van den ryxbestierder mogte persisteren in soodanige termen sig geëxpliceerd hadde, dat aen de onse geen de minste bedenking overbleef aengaende zyn Hoogheys ernst en volstreckte begeerte op dat subject, waertoe ook zelfs al onder de hand de noodige ordres van zyn kant waren gesteld om alle beweging en opschudding voor te komen, soo is dat dan ook op den 9 July volbragt, nadat de veelmaels gemelde Adepatty Danoeredja onder pretext van abouche-

ment in gezelschap van de Ooster- en Westerstrand-gouverneurs, den adeptty Tsitra Soema van Japara en den adeptty Djaya di ningrat van Paecalongan met hare pepattys of onderhorige regenten, Aria Djaja Santika van Coedoes en Tommagong Poespanagara van Batong, cenigen tyd bevorens onbepaelt binnen 's comps. vesting by den Heer Commissaris Coyett versogt en dien morgen verschenen waren, buyten Poespanagara, die sig mogelyk uyt vrees, dog onder voorwendsel van siekte daarvan excuseerde, wanneer hem Danoeredja, nadat op alles, wat tot precautie kon dienen, de nodige ordre was gesteld, den brief van zynen vorst en Heere vertoonend en daaruyt zyn wil te kennen gegeven wierd door eene publicque oplesing van deselve in tegenwoordigheid van de voors. mantries of grooten, zeer wel door de onsen in dier voegen geordonneerd, om aan de Javanen publycq te toonen, dat de val van Danoeredja, de Comp. niet te wyten was en geen anderen oorsprong hadde, als uyt de begeerte van haren vorst, aan dewelke de ryxbestierder sig met eene uyerlyke grootmoedigheid verklaarde te moeten onderwerpen, betuygende nogtans alsnu zyne hope op de comp. te stellen en te verwagten, dat die voor het behoud van zyn leven soude sorgen, hebbende hy ten verderen blyke van de ongemeene tranquilityt, met dewelke deze capitale periode is afgehoopen zyn kris uyt eygen beweging van zyne zyde getrokken en aan den heer Commissaris Coyett overgegeven en eeniglyk nog maer versogt, dat syn volk, hetwelk naar gewoonte in eene famelyke menigte onder de ordinaire suite binnen de vesting gekomen was, geen leed mogte geschieden, mitsgaders aldus in één oogenblik gedepoullieerd gesien van alle eer en aensien onder de zynen, die wel in sooverre stil ende verslagen naer buyten trokken; dog egter sooveel men merken konde geen of seer weynig aendoeninge hebben gehad over het ongelyk, dat haren meester bejagent was, gelyk het gantsche historiael van dit werkwaardige geval UEd. hoogagt. voorkomen sal uyt den gemeenen brieff tenselven dage door het Samarangse doemalige ministerium aen ons geschreven en 6 dagen daeraen ofte op den 13en der gem. maand July alhier ontfangen, als wy versteld stonden binnen weynig uren te moeten vernemen twee sulke capitale tydingen van de Oost- en West deses eylands, als de voorm. blyde boodschap met het advis nopens den dood van den Bantamsen Sulthan, dat ons dienselfden dag ook nog ter kennisse kwam en

waervan elk op sig selfs in staet zoude zyn geweest een formeel vuur van oorlog en beroerte te ontsteken, in een tyd, dat wy hier waerlyk daarna gantsch niet geconstitueerd scheenen om zulke harde stooten aan weerskanten goed te maken, daar onse swakheyd van volk en guarnisoen, soo ons de Heere niet genadiglyk hadde behoed en dese twee voorname voorvallen sodanig op de beste en gemakkelykste zyde doen uytvallen, dat men van Java altoos geen de minste en tot nog toe van Bantam ook geen swarigheyd, maer integendeel reden heeft, den hemel voor zynen segen over 's comps. staet in dese gewesten ten dien belange te dancken. Soodra nu was de tydinge van dit goede succes niet aan 't hoff gekomen, of de Soesoehoenang liet een vry geruster gelaat blyken en bedankte onsen commissaris openlyk dog het was daarmede nog niet genoeg en gelykstandig daeromtrent met alle andere oosterse potentaten, liet zyn Hoogheyt geen minder haest maken, om van de goederen des gearresteerden eersten ministers meester te worden, als hy ongeduldig was geweest om zig van zyn persoon te verzekeren.

Egter is het ten opsigte van de Comp. nog voor eene goede saeke aan te sien, dat de Soesoehoenan geen verdere instantien, over het leven van den gedisgratieerden minister heeft gedaan; maar dat hy integendeel sig op de voorsprake van den heer Commissaris heeft laten vergenoegen met zyne relegatie en versending van desen eylande. en nog meer dat hy ook selfs omtrent de naestbestaenden en vrinden van denselven geen haet of wraek heeft laten blyken, naerdien van onsen welgem. Commissaris van het hoff geen naemwaerdige veranderinge is gemaakt; want dat heeft sekerlyk een groten indruk moeten geven aen alle de Javaense grooten, hoe gelukkig het voor haer is, wanneer de Comp. tussehen beyden komt en hoeveel reden zy daerom hebben de belangens van deselve getrouwelyk aen te kleven, om ten dage der verdruckinge, die zy dog alle evenveel te vresen hebben, aen deselve haer heul en troost te soeken en ten minste nog het leven daarvan aff te brengen, dat sy anders onfeylbaar by sulken gelegendheyd daerby inschieten Nadat de veelmaels gem. Adepatty Danoeredja reets uyt eygen beweging der onzen (op Samarang) en met consent van het hoff per het schip de Cockenge onder een escorte van 12 Europesche militairen van Samarang tot ons afgesonden was, in welken staat hy ook op

den 15 daeraen alhier arriveerde en ingevolge ons besluit ten selven dage genomen 's daegs daeraen op de stads waterpoort wierd geplaatst, om aldaer soo lange huys te houden tot zyn depart naer Ceylon, werwaerts hy dan ook vervolgens met zyn bywyff en twee dienaren of lyfeygenen op den 21 October over Malabar vertrokken is . . .

(Het) is niet te denken, dat hy dit zyn ongelukkig noodlot lange overleven zal, als zynde een man, die reeds in de sestig jaren is geavanceert en op wie dus naer gedagten dese considerable veranderinge van plaetse, climaet en levenswyse, nog al meer vat hebben zal, als men reeds hier aan hem heeft kunnen bespeuren, hoewel men hem door een civiele en gratieuse behandelinge gedurende den tyd zynes aanwesens alhier zyn ongeluk zoo veel mogelyk heeft zoeken te verligten en omtrent zyn transport, door het opruymen van de cajuyt en de noodige recommandatie aan de scheepsoverheden tot een civiel en discreet tractement aan boord, alle mogelyke commoditeyt toe te brengen.

Soo sullen wy daarmede van dezen in de papieren soo wel bekenden Danoeredja afstappen en tot slot van saken nog maer byvoegen, dat hem in het eerste ministerschap, by publicq patent, door den vorst self iets meer als voor dezen gelimiteerd ende besnoeyt, met volkomen genoeg van grooten en kleynen is opgevolgd, Radeen Tommagong Natta Widjaja, onder den titel van Radeen Depatty Natta Coessoema.

Vorst gelieven UEdh. uyt den Samarangsen gem. brieff aen ons dd. 7 Augs. en het aparte schryven van den heer Commissaris Coyett dd. 6 diersz. maand, mitgaders by het nevensl. rapport der volbragte Commissie te beschouwen, hoe Zyn Ed. naedat alles concernerende het arrest van Danoeredja vredig afgelopen en ook het huyselyke tot Samarang de nodige ordre gesteld was, door het gedefereerde temporeele gesag aan den capitain-militair Jan Minut, gedurende de absentie van Zyn Ed. met den gesaghebber op 28 July ten hove opgetogen is met alle de Javaense gecommiteerden en andere strand-regenten en grooten, onder de vereyschte ceremonien en plegtigheden, zynde den vierden dag op de ordinaire laetste halteplaetse tot Bajoedana gearriveert en aldaar naer gewoonte door den vorst in persoon gerecipieerd met een veel blyder gelaat als men oyt bevorens in hem hadde bespeurt, mitgaders dienzelfden dag nog tot Cartasoera

met Zyn Hoogheyd aangeland en dus met de vereyste cere en statie naar zyn character ontfangen, onder seer veele protestatien van verpligtinge voor den dienst, die hem was geschied in het apprehenderen van syn gewezen ryxbestierder, na wiens verstooting hy betuygde eerst regt begonnen te hebben te regeeren, invoegen dan ook dien jongen monarch, naar het getuygenisse van den meergem. commissaris by syn brief aan deze regering gedateerd den 6 Aug. soo merkelyk tot zyn avantajie veranderd gevonden is, by hetgeene hy in den jaere 1730, wanneer gem. Heer Coyett de eerstemaal ten hove is geweest, hadde doen blyken, dat men reden heeft zich daerover te verwonderen en effectief te geloven, dat die vorst in eene buytengemeene vreesse en subjectie voor denzelven zyn gewesen eersten minister moet gehouden zyn, alsoo men hem voormaels byna nooyt een woord hoorde spreken, wanneer er eenige zaken wierden verhandeld, daar hy integendeel nu alles selfs wil weten en by alle gelegentheyd teekenen van syne oplettendheyd komt te geven. . . . Of nu deze veranderinge de Comp. ten goede komen zal, kan men niet wel decideren, omdat op het humeur en de getrouwigheyd der inlandsche vorsten selfs onder den anderen niet veel staet te maken is, geswegen dan omtrent Europesen en Christenen, voor welke men vaststellen moet, dat zy meer respect uyt vreesse als agting uyt eygen genegentheyd hebben. Nogtans hebben wy by ons antwoord aen voorm. heer Coyett dese bespeurde lust om selfs te regeren in den jongen Soesoe-hoengang als eene goede sake aengemerkt, geconsidereerd de landen nooyt gelukkiger zyn en beter werden bestierd als wanneer de vorsten selfs het oog over alles laten gaan en sig niet door gunstelingen en ministers laten blindhokken, waervan de humeuren doorgaens soo different zyn als de interesten, dat sekerlyk ten laste der arme onderdanen moet reduceren. Men heeft ook tot nog toe geen redenen, van Syn Hoogheyd omtrent de Nederlandsche Maatschappye eenig quaed te vermoeden, alsoo hy integendeel alle favorable tekenen van sig geeft, die men ooyt sonde kunnen verwagten, invoegen de brieven successive getuygen en den nytslag van de commissie nog nader komt te bevestigen; maar of zyne regering daerom soo stil en vredig afloopen sal als zyne minderjarigheyd sal den tyd moeten leeren, want hy schynt vry wat vif en woelchtig te sullen worden en dan zal mogelyk de bepalinge binnen den dalem van syne residentie hem wel wat te

nauw of te bekrompen vallen, zoo hy al door zyn weetgierigheyd niet wierd gaande gemaakt om zyne landen in persoon te besigtigen en door te trekken, dat men egter wel anders lyden mag, alsoo de gevolgen van diergelyke togten, doorgaens de beste niet zyn.

Men kan ook niet zien dat de veranderinge van het ministerie de Comp. nadeelig is want de nieuwe ryksbestierder Depatty Natta Cassoema schynt gansch geen quaet man te wesen, hoewel hy ook geseegd wordt juist de schranderste niet te zyn en by gevolg sal moeten dansen naer de pypen van den geraf-fineerden Tommagong Tirta Wigoena, gewesen secretaris van den Keyzer.

Tot vervolg (sullen wy alsnu) seggen, dat kort na de publycque receptie van onsen Commissaris, door denselven verzogt ende verkregen zynde een dag om met den vorst de conferentien te openen, Zyn Hoogheyd naderhand tot hetgeen verhandeld moest worden, als vaste ministers heeft gecommitteerd de twee voorn. grooten, den ryxbestierder Natta Coesoema en Tommagong Tirta Oerawang, nevens den Demang Oerawang dewelke (laatste) buyten zyne geboorte ook nog wel door zyn huwelyk en schrandereyde onder de Javaense regenten in aenmerking komen mag, als synde swager van den jongen Soesochoenang en uyt sig selfs syn germain neef.

En hoewel men soude mogen denken, dat deze drie capable ministers door dagelykse conferentien, die men van onse zyde niet versuymt heeft, soo dikwyls als noodig was met haar te houden, de saken spoedig ten eynde souden hebben gebragt, soo is daarmede naer den ordinairen talmachtigen trant der Javanen nog al vry wat meer tyd verlopen, dan wy ons in het eerste wel hadden voorgesteld, in diervoegen dat ook de heer Coyett gevaer gelopen heeft van een seer penible reyse, soo niet van eene finale overwintering op Samarang.

(Aengesien) het contract niet voor den 8n November heeft kunnen klaer raken, wanneer de Soesochoenang en zyne twee broeders, als de naaste princen van den bloede, Boeminati en Loring Passir met den ryxbestierder, Radcen Demang Oerawang en Tommagong Tirta Wigoena, item de Ooster- en- Westerstrand gouverneurs als de voornaemste van zyne mantris hetselve tot wedersyds genoege hebben geteekend en met hare zegels bekrachtigd onder een festyn, daertoe

expresselyk aengereg't en het losbranden van eenige stukken Canon tot een openbaar bewys van hare opregte intentie om de Comp. ten allen dage getrouwelyk aan te kleven en het geclausuleerde by deze nadere renovatie en amptiatie religieuslyk te onderhouden.

Omme nu van dit generale en summiere recit tot eene speciale verhandeling der poincten van het contract over te gaen ter aanwysinge in welker voege aen onse ordres by instructie aan den heer Coyett voorgeschreven, door denselven heeft kunnen voldaan werden, soo sullen wy de preferentie geven en in den eersten rang plaatsen: ¹

De vergoeding der gedragene lasten, in den oorlog op Soerabaya a°. 1718 ten versoeke van den tegenwoordigen Soesoehoenans grootvader Pacoboecana, tegens de wederspannige regenten aldaer en de rebellerende Maduresen prins, broeder van den presenten pangerang Tsjacraningrat, die kort daeraen op het schip Oegstgeest gesneuveld is, met groote kosten aangevangen, met geen minder sorge en bekommeringe vervolgt en niet dan in anno 1723 ten eynde gebragt, belopende circa twaalf tonnen goude, die de Comp. daarby heeft moeten inschieten, invoegen men den heer Coyet by instructie heeft voorgehouden, ter aanwysing hoeseer de Soesoehoenang gehouden is, aen de vergoeding van deze schade, die men alleen zynentwege heeft moeten dragen, dan aangesien wy tegelyk Zyn Ed. indagtig maecten, dat ook zelfs nog aen het vorige contract van zalr. den Heer de Wilde ten opsigte der rylsleverantie, soo in als omtrent de betaling van de onderhoudspenningen voor het Cartasoerasc guarnisoen in verre na niet was voldaan, niettegenstaende naer het getal der jaren den tyd by hetzelfde gestipuleerd ter voldoening van de gedragene lasten in de vorige oorlogen, mits de geconditioneerde jaarlykse leverantie van 800 coyangs ryst voor den tyd van 25 jaren reeds in 1730 was ten eynde gelopen, overmits aen voorm. ryst naer de rekening in a°. 1723 daarvan opgemaakt nog wel 6537 coyangs of lasten quamen te manqueren en aen de 15600 sp. realen, die Syn Hoogh. naer hetselve contract van a°. 1705 voor het onderhoud van 200 Europeanen tot syn lyfwagt a 1300 gelyke realen ter maend solange deselve aldaer door de Comp. werden gehouden, verpligt is alle jaer op Samarang te betalen nog een capitale somme van 145487 gelyke realen, door dien

¹ Zie het contract hier achter onder N° XI.

de leverantie, soowel als de betaling der penningen seer incompleet was geschied en selfs langen tyd geheel stil hadde gestaen, soo hebben wy dan ook vermeend de Comp. by dese goede gelegenheyl dientwegen aen haer guarant te moeten helpen en dierhalven den heer Commissaris gelast de verevening van deze agterstallen vooral niet te vergeten; maer zelfs indien het mogelyk was, eerst vooraff te laten gaen, alvorens sig over de voldoening van eenige nieuwe schuld in te laten, opdat het oude niet ten eenemaal in 't vergeetboek mogte geraken.

De Soesoehoengang en zyne ministers hebben ook de deugdelykheyl van dese pretensie, al met den eersten erkend, maer sig over de voldoening van dien, uytermate verlegen getoond en wel bysonder over de betalinge van de voorsz. contanten, wanneer wy ons met het eerste bod, dat dientwegen wierd gedaan om voor den tyd van 50 jaren in stede van 15600 jaarlyks 20000 sp. realen voor de onderhouds penningen te betalen . . . blykens den brief van meergem. Heer Coyett, dd. 17 Aug. en ons antwoord van ult. der gem. maend geensints tevreden konden houden; maar integendeel sustineren dat soodanige voldoening maer chimericq soude wesen, aengesien geen land in de bekende wereld byna, 50 jaren lang in ruste leeft en dus nog sooveel minder van Java te hopen is.

(Integendeel vonden wy) geen de minste swarigheyt in de presentatie van den vorst, die op eene genereuse wyse ter voldoening van de jongst gedragen oorlogslasten tegen 800 lasten (ryst) 's jaars quam aan te bieden, die quantiteyt (voor een tyd van 50 jaren) tot 1000 coyangs te vergroten en dus de overige 200 lasten te laten dienen tot voldoening van hetgeene aan de vorige 25 jarige leverantie manqueert wanneer de (Comp.) naar verloop van voorm. tyd in stede van 12 tonnen gouds (thans), omtrent 30 tonnen gouds terug zal krygen. Dog deze onze verklaringen was soodra niet op Cartasoera ontfangen of de Javaense ministers quamen nader aan de hand en presenteerden alternative of de betalinge van de effective somme tot 145487 realen in een paye, wanneer de Soesoehoengang betuygde, die uyt syn eygen schatkist te sullen moeten afleggen en dat zyne onderdanen sooveel op eenmaal onmogelyk konden contribuieren, mits men dan ook van geen intressen soude spreken of wilde de aangeboden 220000 sp. realen in 22 jaren geven, om alle jaren 10000 realen boven de ordinaire onderhouds

penningen tot 15600 realen afleggen, betuygende dat zyne onderdanen onmogelyk in staet waren meer te dragen.

Van de twee voorgestelde propositien hebben wy nogtans de betalinge op tyd tegens 10000 sp. realen alle jaren en dat 22 jaren lang geprefercert, niet alleen omdat ons de prompte voldoening toescheen meer gedwongen als vrywillig te sullen geschieden, indien men aan dien kant quam te hellen, also ons niet onbekend is, hoe na het den inlandsen vorsten aan het hart gaet, wanneer zy soo een aansienlyk deboursement uyt haer eygen cassa moeten doen, daer zy integendeel soo conscientieus niet vallen, om hare onderdanen door een matige belastinge met sulke en meerdere sommen by jaerlykse payen te beswaren, omdat het van het hare niet soo gaat maer ook omdat men door dat middel de vorst nog 22 jaren lang kan gaande houden, daer hy integendeel eensklaps zyn agterstal betalende sig ligtelyk wat vryer rekenen soude en deneken, dat hy met de comp. niets meer uytstaende hadde, dog den inlander heeft men dat geheel anders opgedischt en gedemonstreerd dat de Comp. nog al rykelyk wat komt in te schikken.

Dus hopen wy dat UEdh. sig over deze twee eerste poincten, die als rakende 's comps. interest wel de voornaamste zyn, alsoo wel voldaan sullen houden als over de redenen waeromme wy best gedacht hebben, niet naer den voorstel op het concept, dat daaromtrent wel eerder is gedaen en geformeerd, van eenige landen off districten, dan wel den afstand van eenige sabandharyen te spreken, en van alle andere wyd gapende pretensien af te zien.

De leverantie der *houtwerken*, die de comp. jaerlyks van Java benodigd heeft en volgens de vorige contracten onbepaald uyt Soesoehoenangs bosschen moesten gekapt (worden) ons 't zedert eenige jaren veel werks verschaft hebbende door gedurige klagten, dan eens van de onsen over de traagheyd der Javaanse regenten, dan weder van deze laatsten over de quade betalinge en onbehoorlyke behandeling van de eersten, sonder dat men op die tegenstrydige berigten aan de eene of andere zyde volkomen staat konde maken, daer de comp. inmiddels veelmaels verlegen raakte wanneer de eysschen niet genoegsaem konden worden voldaan, om aen onse benodigheden hier ter plaetse of de petition der resp. comptoiren van buyten te voldoen soo hebben wy dienaengaende den heer Coyett het nodige in man-

datis gegeven, . . . welkentwege ZynEd. het dan ook in diervoegen met de Javaense ministers eens geworden is, als UEdh. by het daarvan gemaakte 7^e *articul* desgelievende zullen kunnen ontwaren Aangaende de *Javase producten*, die almede van geen kleyn belang zyn voor den dienst van UEdh. hebben wy den heer Coyett almede het nodige by instructie gerecommandeert, voornamentlyk omtrent den indigo, omdat den inlander daertoe ongemeen traeg te bewegen is en de comp. al egter by die verwstoffen nog al soete voordeelen vind. ZynEd. heeft ook de nodige remonstrantie dientwegen aen het Hoff gedaen en goede beloften verkregen waervan nu het effect verhoppen willen, van hare zyde heeft men verhoging versogt van den prys, die (men) gewend is voor de peper te betalen, om te sien off de aenplantinge daerdoor vergroot werden kan, hetgeene wy by onsen brief van den 23 October hebben toegestaen tot Rds. 5 courant per picol van 125 ff en in diervoegen by art. 5 van 't contract beschreven geworden is, dat men ook selfs de coffyculture daarvoor heeft doen wyken en den Javaensen landman van dies aanplantinge ontheft om des te beter aan andere producten te blyven, die de comp. hier heeft, dog by de instructie sullen UEdh. de ware motiven vinden, waaromme men de verdere voortplantinge van den Cauwa op Java buyten ons bereyk met een sorgelyk oog heeft moeten aensien ¹ nu de culture van die bonen, reeds soo verre door den zegen van God Almagtig is uytgedeyt, dat de landen van Cheribon en Jacatra, waerover de Comp. als genoegsaem hare eygene of ten minste onderhorige (landen) wat

1 In de hier bedoeldę Instructie aan Coyett, dd. 31 May 1733, leest men hierover het navolgende *raisonnement over de opulentie van de coffyculture*: „Van de coffyculture beleeft men al tegenwoordig, dat er een tyd is om te planten en een tyd om het geplante uyt te roeyen, want door den seegen van God Almagtig is de aanplanting dezer boomen 't sedert eenige jaren zoo menigvuldig en den insaam deser vrugten soo opulent geworden, dat 's Comps. eygen landen in 't Koningryk van Jacatra en Cheribon met de Preangerlanden ten vollen in staat zyn, om alles te surneeren, wat genoegsaem geheel Europa slyten kan, en daarom heeft men al van eenige jaren af getragt, de voortqueekingę dier boomen in de landen van den Soesoechoeng eer tegen te maken als voor te spreken. gelyk dat blykt o. a. by onzen brief naar Samarang dd. 20 Maart a^e. 1725. Wy zullen dierhalven gaarne zien, dat UEd. daaromtrent almede goede best doet, opdat men niet evenals weleer met de nagelen in Amboina, daarmede geobruert rakte, en ook omdat men de sluykeryen in deselve nog minder buyten als binnen 's lands weeren en den Javaansen landman al egter zyn bestaan, wel vinden kan uyt de andere producten, die het land voortbrengt.’

nader het oog kan laten gaen, ja indien dat nodig was, zelfs die van Cheribon alleen, met de Preanger districten, jaerlyks genoegsaem kunnen voldoen aan UEd. ordinaire petitie van 4000000 ₧ in sulken ruyme maet, dat men naer gedagten selfs al binnen twee à drie jaren wel een gantsch jaar in voorraad hebben zal van het overschot, twelke zy daerboven komen te leveren en sonder de Comp. in discredit te helpen, onmogelyk afgewesen kan worden, om UEd., alsdan telkens van voorjarige koffy te kunnen bedienen; *hierom is het, dat men van voors. uytroeyinge der boonen op Java soodanigen articul by dit contract heeft doen maken, als omtrent de speeryen in sekere landen om de oost weleer is* (vastgesteld), opdat de Comp. daarmede niet te eeniger-tyd overkropt rake en ook beter meester daarvan blyve, aengesien Java te veel gelegenheyd verschaft tot een clandestine vervoer derselve naer den overwal, waardoor die boonen, dan welligt in handen van onse competeuren souden kunnen geraken, indien dat maer niet al buyten ons weten meermaels is geschied om UEdh. agtb. den markt in Europa te bederven en de winsten te benemen, die de Comp. by een matigen vervoer derselve andersints te wagten heeft, zynde ingevolge van het voors. articul op het vertrek van den Heer Coyett naer deze plaetse al bereeds de nodige ordres alomme gesteld, etc. in het land van Banjoemaas al bereeds werkelyk *een aanvang gemaekt met de extirpatie dier boonen, die naar verloop van 6 maanden door de Comp. selfs sal mogen geschieden, soo wel als de confiscatie der geener, die op Java ten handel ergens gevonden worden na voorm. tyd, excepto hetgeene den hoofregenten gereserveerd is tot haer eygen consumtie in hare tuyntjes te mogen aenhouden en naer gedagten geen aenleydinge tot overtreding geven zal, mitsgaders niet wel heeft kunnen in het geheel benomen worden, omdat het dog niet noemwaardig is, hoewel wy dat anders soo liefst hadden gesien om alle occasie af te snyden en daerom ook selfs by onsen meergem. brief dd. 23 Oct. den Soesochoenang jaerlyks in geschenk tot consumptie voor hem en zyne groten sooveel coffij hebben doen offerceren als Zyn Hooghéyd nodig hebben soude, al was het tot 100 picols toe, als oordcelende dat deze heylsamer voorsorge de Comp. indertyd wel vry wat waerdig soude kunnen zyn.*

Het *Cattoene garen* hebben wy op Java naar het exempel van Cheribon en de Preangerlanden in prys verhoogd, de eerste soort of

litt. A. tot 36 Rds. het picol, de tweede of litt. B tot 25 Rds. het picol en de derde of ordinaire soort op den tegenwoordigen prys gelaten, zynde geen wonder dat van de twee eerste soorten op Java dus lange niet meer geworden is, alsoo daerop geen vasten prys was beraemt en de ingezetenen die onmogelyk voor één geld met de derde soort konden aanmaken wy willen hopen, dat met dese veranderinge, (die leverantie) werkelyk ten goede sal mogen oplyken.

Buyten deze nodige poincten, waaraan de Comp. wel het meeste gelegen ligt, heeft men den heer Coyett ook by instructie eenige anderen voorgehouden, die van minderen aanschouw zyn en ons egter soo gering niet toescheen als daer zyn het plaetsen van eene wagt, aen den mond of uitgang der rivier van Sidayoe en den anderen aen de brug van Tontang, de eerste om alle sluykeryen voor te komen, waertoe die plaats heel wel gelegen is en te gelyk om van de uytgevoerde goederen en producten van het land, die uyt de vrugtbare landschappen van Madion en Cadiry ook ten deele uyt de Mattaram derwaerts afzakken in cas van eygen benodigtheyd meester te kunnen wezen en de laetste daerentegen om die passage, als de voornaemste communicatie in den weg naer Cartasoera, altoos beset te houden dog naerdien gem. heer Coyett verklaarde dionwegens ongeraden te hebben gevonden eenige beweging te maken soo hebben wy ook geen swarigheyd gemaakt van gem. propositien af te sien.

Dusverre dan afgehandeld zynde hetgeene de renovatie der contracten concernert soo sullen wy het daerby laten en tot slot van dien hier nog maar byvoegen, dat onder de voorwaerts gerecenseerden conditien aan 's vorsten zyde nopens de vermeerdering der ordinaire onderhoudspenningen met 10000 sp. realen voor 22 en de leverantie van 1000 coyangs ryst voor 50 jaren, van UwEdh. zyde ook by art. 10 is gerenuncieerd geworden van alle regt en pretensie dat de Comp. uyt hoofde van eenige gedragen lasten mogte vermeenen te hebben, waarvan men Zyn Hoogh. volkomen quyt gescholden heeft, onder de ordinaire restrictien, dat hy niet alleen aen dit; maer aen alle vorige contracten getrouwelyk sal moeten voldoen of dat alle dezelve andersints in volle waerde sullen blyven, soodat de Comp. nu met Java op een effen bodem is gebragt.

(Door de gemeene ruste op Java hoopt men de vrugten daarvan te genieten; want Soerapattys overblyfsel komt in geen consideratie meer; en daerom heeft de heer Coyett alle verdere beweging dienaangaande den vorst afgeraden.)

Tot desen vredigen en gerusten staet sal naer gedagten ook seer veel contribuieren de afdoening der geschillen, die effective of in schyn nu eenige jaren met groten ophof op het tooneel zyn vertoond, tusschen het Hoff van Cartasoera en den pangerang Tsiacraningrat van Madura, in diervoegen als daarvan in het breede meftie is gemaekt by onze meergem. instructie en diverse brieven van de laatste vyff of ses jaren ¹ waaruyt UEdh. genoegsaam sullen kunnen sien, hoe men ons hier by continuatie gaende gehouden heeft, met wederzydsche klagten en versoeken, die nogtans niet vry van collusie schynen geweest te zyn of ten minsten by ons volkomen suspect hebben moeten gehouden worden om de dagelykse konkelaryen, die men onaangesien de vehemente dolentien over de ongehoorzaamheyd van desen vasal en den geaffecteerden ernst om hem op eene gevoelige wyse te refreneren en tot zynen pligt te brengen, tusschen het hoff en Madure al sedert een geruymen tyd heeft ontdeekt door het canael van de Ratoe of keyzers moeder, die desen hare eenigste dogter Ratoe Ayoe Binkreeng, huysvrouwe van gem. pangerang Tsiacraningrat en eygen suster van den Soesoehoenang wel soo hartelyk lief heeft, dat zy nog onder het aenwesen van den Heer Coyett daarvan openbaar bewys heeft gegeven, . . . oversulks is het een gewenste saek, dat aen dat Madurcese konkelspul waarmede men ons onder Danoeredja's bestier soo wat gaende heeft willen houden, eenmael een eynde is gemaekt met het depart van den heer Coyett, die wy by den onsen van 23 Oct. ll. na de veranderinge omtrend den gew. ryxbestierder voorgevallen, het noodige hebben voorgelaten ter zyner narigt, opdat de kans door desen val niet alsoo veel tot Tsjacraningrats avantage verkeeren mogte als deselve hem onder Danoeredja nadeelig hadde geschenen, waartoe eene Keyserinne moeder credits genoeg heeft soodat wy hopen de Javanen haer woord sullen houden, om sorge te dragen, dat hy onder pretext van de landen in den oosthoek, hem tot een bruydschat, soo hy voor geeft, toegezeit, niet weder gelyk zyn vader een vaste voet op Java

¹ Zie hierover passim voorgaande algem. missiven.

kryge tot vermeerdering van zyne magt waardoor hy onder de grooten van zyne natie nu albereets ontsaggelyk genoeg is, invoege de ministers van het hof voorm. heer Coyett versekert hebben te sullen doen, met byvoeging, dat het haer allen niet vergeten was, hoe den Panembahan, waervan zoo even gesproken is, zig onder haer gevreesd had gemaekt, en daerom wel een wakend oog te zullen houden, dat de kleinzoon, die al by zyne presente bepalinge genoegzaam blyk van zyne kregeligheyd heeft gegeven, sooverre niet komen mag. De Soesoehoenang heeft ondertusschen op de voorsprake van onzen commissaris beloofd gem. pangerang Tsiaeraningrat van de personele comparitie ten hove voortaan te sullen excuseren en sig te vreden te houden met de verschynning van (den) zoon, die ook ditmael met den heer Coyett tegelyk van Samarang naar Cartasoera is opgetrokken en van zyn vader ordre hadde met zyne 400 koppen, wat digte by den Heer Commissaris te blyven 't zy uyt groote liefde en genegentheyd om zyn persoon te decken, dan wel uyt groote nieuwsgierigheyd om soo veel te beter van naby te observeren, wat er om sou gaen, soodat men hopen mag nu eenmaal bevryd te sullen wezen van alle die lastige instantien over de verschynning van desen pangerang op Herry Mocloet ofte den grooten audientie-dag aen het Hoff, wanneer alle de grooten gehouden zyn, den keyzer hommage te doen en zig voor hem te vertoonen, hetgene soo blyvende sonder nieuwe kunstgrepen ons tot een groote gerustheyd strecken sal en van sooveel gevolg voor UwEdh. staet ten desen eylande is, dat wy, buyten eenige onlusten op Sumanap en Pamacassan, waervan in het vervolg gesproken worden sal, daardoor de Javanen rondom in eene gewenschte ruste, wy mogen roemen, te zyn.

Dog om het sooverre te brengen heeft men twee voornamen passen moeten doen Mancoenagara, een ouder dog halve broeder van den regeerenden Soesoehoenang sullen UEdh. by de papieren van elf of twaelf jaren herwaerts omstandig . . . beschreven vinden, soo ten aensien van zyne geboorte als omtrend zyne omswervingen gedurende de rebellie van Poerbaya en Balitar tegen zynen eygen vader, mitsgaders ook ten opsigte der oorsaken van zynen laatsten val, waerdoor hy voor goed van het hof wierd verbannen en herwaerts gesonden om in exil zyne dagen te eyndigen en eyndelyk de redenen, waeromme men in weerwil van de menigvuldige instantie ter zynen

versending door den vorst gedaen, denzelven 't sedert 1728 alhier heeft aengehouden, onder allerhande voorweedsels, die egter soo fijn niet hebben kunnen uytgedagt werden, dat de Javaense ministers niet al naer lange de lugt soudén hebben gehad, dat het daer niet aen haperde; maer dat men met deze aenhoudinge geheel wat anders bedoelde, tot sooverre dat de qualyk geintentioneerden ten laetste wel dorsten uytstrooyen den gearresteerden prins alhier werd aengehouden, om 't avond of morgen nog eens den troon te beklimmen, hetwelke zy zoodanig in de gemoederen der gemeente hadden ingeprent, dat veelen zig vast verbeelden met de komste van den Commissaris, dien men al over twee jaren van intentie is geweest naer het hoff te senden, gem. Mancoenagara weder op Java te sullen sien en daermede mal-kander al vervaart quam te maken, . . . dit
 gevoegd by de menigvuldige instantien, die op nieuws door den Soe-sochoenang wierden gedaen ter versending van desen gerelegeerden prins, waerby Zyn Hoogheyd ook is blyven persisteeren na de dimotie van Danoeredja, . . . heeft ons dan ook eyndelyk op het nadere aenzoek, dat dientwegen door den heer Commissaris Coyett, uyt name van het Hoff by zyn brief van den 11 Sept. is gedaen
 doen besluyten om gem. Mancoenagara, naer Ceylon weg te senden om aldaer zyne dagen te slyten.

In diervoegen heeft men sig ook eyndelyk wel moeten ontdoen van de lastige instantien 't sedert eenige jaren door het hoff gedaen, ter intreekinge van onse Europese militie op de Lemmadoehoer post houdende, om alle quade denkbeelden voor te komen, die uyt eene langer occupatie van dese plaets . . . hadden kunnen geformeerd worden. Alhier (sal) geen verder descriptie noodig (syn) dan eenlyk dat deselve seer wel gelegen zynde, om de voorkant van het Hoff te bewaren en hetselve in cas van ophoop of beroerte tegens alle invasiën te decken van dien kant voors. reden van bedugting met de meerderjarigheyd van den vorst (komende) op te houden, . . . hebben (de Javanen) soo menigmael aenzoek gedaen om deselve (post) weder ingeruynt te sien, omdat sekerlyk een lang en continueel verblyf van onse militie op dese verheventheyd soudén hebben aengemerkt als of men het meesterschap over het hoff sogte te krygen.

Dese commissie . . . in diervoege tot volkomen genoegén van

beyde syden afgeloopen zynde (is) met sooveel cere en static geeyndigd als by die gelegendheyd omtrent den inlander in gebruyk werden gehouden, door een plegtig afscheyd van den heer Coyett, naedat de contracten . . . met eenparige satisfactie . . . waren geteekend in geselschap van den gesaghebber Duyvensz. op den 12 Nov^{ber}. van den Soesoehoenan genomen . . . waerna Z. H. betuygde in alles wat geduurende de Commissie voorgevallen was, volkomen genoeg te hebben genomen en hetgeene hem nu nog overbleef te seggen aengaende de Oeroet dallangs of volken langs den weg tussehen Cartasoera en Samarang wonende, in (der) tyd door syn grootvader Pacoebocana . . . aen den overleden Depatty . . . van UEdh onderdanen tot Samarang, Soeria Demangala . . . gegeven en afgestaen . . . waarop Zyn Hoogh. nu weder pretensie maakt, (zou by de contra ambassade naar Batavia by de eerste gelegenheid aan de Hooge regering voorgedragen worden.)

Was nu op Sumanap en Pamacassan tussehen onse twee onderhoorige regenten Radeen Tommagong Tsiacra Nagara en Radeen Aria Adikara niet nog eenigen twistappel overgebleven, soo soude men met reden mogen seggen, dat geheel Java en Madura thans een gewenschte rust en vrede geniet; dog dat is van die importantie niet om sig daarover hier te alarmeren, alsoo het maer meest op het hebben en behouden aankomt van sekere limiten, tot aen de rivier Cadoeara (twisteryen; daer men hoeft nog staart aen vinden kan. Men heeft hen over en weder tot rust vermaand, op dat men niet genoodsaakt werde andere middelen te gebruyken, om der gevolgen wille.)

Bantam. By ons jongst eerbiedig schryven dd. 31 Oct. pass^o het vereyste berigt wegens de constitutie der zaken ten dese comtoire om de daerby geallegerde redenen uytgesteld zynde, zoo zal men thans naervolgens onsen verschuldigden pligt, op het korst doenlyk d' eere hebben UEd. Hoogagtb. deswegens te onderhouden ¹.

1 In den hier aangehaalden brief dd. 31 Oct. 1733 leest men op bladz. 538:

„Wegens het voorgevallene ten desen comtoire, sedert het vertrek van het jongste theeschip Alblasterdam op den 31 Maert; soude men thans seer gaarne UEdh. het verschuldigde berigt suppediteeren, indien men compleet in staat was, iets positiefs ten reguarde der verwarde hofzaaken te konnen communiceren, dan dewyl men daaromtrent vooralsnog in onsekerheyt fluctuert ter saeke de Commissie, die ter resolutie

Onder alle de te verhandelen zaken heeft alhier billyk de voorrang het zoogenaamd project, tgeen naer het sentiment van den heer Commissaris Blom zoude dienen tot een nieuw contract met den nieuwen Sulthan, aen wien ZEd. tzelve ter lecture en goedkeuringe gepresenteerd en vervolgens nevens desselvs briefken dd. 10 Oct. aan deze Regering toegezonden hebbende, zoo zyn wy genootsaekt tot ons leedwesen te moeten zeggen, dat hetselve by resumtie is bevonden van zodanigen intricaten en tegens de aen zyn Ed. medegegeven instructie strydenden inhoud te wesen, dat men hetselve tot overtuyging en narigt van zyn Ed. in margine niet alleen met onse consideratien,

van den 31 July mits het overlyden van den ouden Sultan van Bantam aan den Heer Wybrand Blom gedemandeert is geworden en tot volbrenging van dewelke Z. E. als onsen expressen Commissaris op den 13 Aug. . . . is vertrokken, vergezelschap van de coopliden Lambert van Gessel en Pieter Bookesteyn, den coopman Jacob van Wognum en de oppercoopliden Jacob Cornelis van der Sluys en Floris Sating, tot nog toe ter vereyste perfectie niet is gebragt geworden, vermits sig dese regeringe met het project-contract, 't geen alhier eerst op 12 deser is outfangen, niet compleet heeft konnen conformeeren men zal alhier eeniglyk noteeren, dat den voorn. ouden Sultan, die een reeks van 42 jaren ofte sedert 1691 als koning van Bantam geregeert heeft (zie deel VIII, blad. 77) eyndelyk in den nagt tusseha 11 en 12 July passato overleden was, naar het gecommuniceerde by het gemeen en apart schryven van laatstgem. datum, by dewelke de gesaghebber Gollonese adviseerde het verlangen van den ryksbestierder en de verdere ryksgrooten, om eene uyt de pangerangs Madura en Poetra, door onse adjude tot koning van Bantam gepromoveert te sien, ten welken oecassie de kroonprins wegens zyn vorig gedrag, door deze regering aan de een zyde wel met gantsch geen favorabel oog beschouwd, dog tegelyk ook in serieuze overweging genomen wierd, dat die pangerang niet gevoegelyk van de successie konde gescludeert worden, (zie de acte onder No IX in Deel VIII.) om in den inlander geen verkeerde en nadeelige denkbeelden te verwecken, als of men het essentieelste doelwit der gedane verkiesing van denselven tot kroonprins op eene wilkeurige wyse fragtte illusoir te maken, soo wierd ter resolutie dd. 21 July best geoordeeld, om sig desen aangaende vooreerst neutraal te houden ter ontwaringe, hoedanig die kroonprins soude willen luysteren naar den raad van den gesaghebber Gollonese, dien hy ter onser ordre . . . als uyt eygen beweging aan dien (prins) zoude geven, om dese regering by een brief te versekeren dat hy, kroonprins, geneegen was, soodanige poincten by een nieuw contract in te willigen en te beloven als by evengemelten brief genoteerd staan, t geen van dat effect is geweest, dat men alhier op den 4n Augs. van dien prins aan handen kreeg een verbandschrift, door zyne signature en zegul bekrachtigd, waerby deselve versagt, om door dese regering geholpen te mogen worden tot de bezetting van den vacanten troon, onder belofte dat de afbetaling van den peper voortaan door 's Comps. dienaren aan de leveranciers binnen Speelwyck soude geschieden; dat hy voor de Selebaerse peper 12 sp. Realen wilde betalen; dat hy alle weggelopen slaven soude laten oppacken en overleveren . . . dat hy de uyt de Balyse campoug verjaagde en vlugtige Balyers soude laten opspeuren en eyndelyk dat hy de duyten op Bantam evenals te deser hoofdplaats soude gangbaar maken. •

steunende op onse genomen besluyten ten tyde van ZEd. electie tot commissaris en het intrinsique belang van de Comp. heeft moeten voorzien, maer ook noodzakelyk geoordeeld om daerby ter neder te stellen zoodanige 12 artikelen, die eygentlyk maer konde gerekend worden tot het nieuwe contract te behooren en dienvolgende veele poineten van het voorm. project ten eenemaal te moeten annuleren en anderen weder zoodanig te converteren, verschikken en amplieren dat UEdh. naer onse gedagten haer grootelyk sullen verwonderen hoe gem. heer Blom deselve op zulke misselyke wyze tegens het aen ZEd. gedemandeerde heeft konnen ten papiere brengen.

Om vooraengehaelde motiven, hoewel ongaerne, zijn (wy) genecessiteerd geweest ZynEd. het voorz. project verrykt met onze marginale consideratien, toe te zenden, nevens ons schryven dd. 12 Nov. pass° en te gelyk te ordonneren om het door ons gecoucheerde contract, ('t geen door onsen translateur Johannes Simong in de maleytse tale getranslateerd heeft moeten worden) met den Koning zonder eenige de minste veranderingh te sluyten en hetzelve met en benevens de bekende acte obligatoir van den Zulthan Abdul Nazar, Abdul Cahar en dies. . . . (?) by forme van renovatie 's Comps. wegen nevens ZEd. te laten onderteekenen, door den presenten gezaghebber van Gollonese, den opperkoopman van Gessel en den koopman v. Wognum, tgeen de Heer Commissaris by missive dd. 25 Nov. belooft te zullen obtempereeren, onder advertentie, dat de Zulthan zig met den inhoud van het nieuwe contract wel volkomen conformeerde; maer teffens versogt hadde, dat dese regeringe d'observantie van sommige naer zyn Hoogheys voorgeven in 't verval geraekte poineten by een aparte memorie aen den gesaghebber mogte aanbevelen; dog waarin men in geen deele heeft konnen condescenderen, ter zake het redres van sommige der voors. poineten van S. H. zelfs meest afvloeijen en door ons welcer gevorderd als bezorgd diende te worden.

. . . . Wy meenen met reden wel vast en voorseker te mogen stellen, dat men van die en meer andere facheuse instantien van den vorst wel zoude zyn gelibereerd gebleeven en de Heer Commissaris zyne commissie met beter succes volbragt hebben, ingevalle Zyn Ed. sig van den aanvang tot den eynde toe, wat voorsigtiger hadde gedragen, sonder syne particuliere concepten soodanig op te volgen, dat hy als onbequaem schynt geweest te zyn door andere goede voorbeelden of

door den raad dergeenen, die in dat stuk wat kundiger mogten zyn; sig te corrigeren van soodanige verkeerde bevattingen, die hem nu al van den beginne aff seer aanmerkelyke faux pas hebben laten doen ja, mogen wy wel zeggen, de zaken veel meer te verergeren als te verbeteren, gelyk dat evengeciteerde concept-contract te dien opsigte wel gerekend mogte worden van minder valeur te zyn als het verbandschrift, dat de koning reeds als kroonprins hadde gepasseerd.

Wanneer wy nu van dese aenmerkingen over de behandelingen van zaken in 't generael tot eenige specialiteyten wilden overgaen, die deselve hebben vergeselt en daeronder ten vervolge de geprecipiteerde krooning van den Sulthan aenmerken, de expressie, dat de Heer Commissaris denzelven uyt name van de Ed. Comp. den volke hadde voorgesteld even al eens off hy 's Comps. wege Bantam regeerde en onse subaltern geworden was, daer nogtans Zyn E^a. afsendinge alleen maer gestrekt heeft om uyt name van de Comp. de krooning by te wonen, waeromme wy die hoogdravende tael, dewelke by den inlander sekerlyk off veragting of ergernis baren moeste, als vtel te verre boven ons bereyk gaande en eene superioriteyt denoteerende, die wy nooyt ons hebben laten aanleunen, ter saeke men in politicque affaires altyd het decorum off uyterlyke fatsoen bewaren moet, al was het in effecten daarmede soodanig gelegen, als die vreemde uyt-druckingen schynen te denoteeren.

De peper waeromme het de Comp. op Bantam dog principael te doen is en welkers leverantie in het laetste der dagen van den overleden koning in 't riet begon te loopen, door de stoutmoedigheyd zyner zoonen, die zonder eenigen schroom, sig niet ontsagen deselve als met geweld na sig te nemen en daarmede soodanig den baas te speelen, dat wy op voorstel van den gesaghebber Gollonese wel hebben moeten inslaen eenen weg, die men anders niet gaarne gebruykt, namelyk om deselve onder de hand door gem. Gollonese als voor eygen rekening te doen opkooopen van degeene, die deselve den koning op indirecte wyse afhandig makende, dien eorl niet publicq aan de Comp. leveren dorsten en daerom andere particuliere sluyk-middelen zогten om deselve ten goede te maken; dog men heeft dat egter niet gedaan sonder den overleden koning in de eerste beginselen door den gen. gesaghebber publicq daervan te adverteren, ter over-

tuyging van de slordige behandelinge zyner kinderen.

Vermits nu de peperleverantie ten desen comtoire door de slappe regeering van den ouden en afgeleefden koning, gevoegd by de natuurlyke baldadigheyt en assurantie van zyne ongebonden kinderen soodanig in verval was geraakt en den aanbrengh daerenboven ook nog merkelyk verminderde, doordien degeene, die de manceance van dezelve van wegens den Koning was toebetrouwt, de Lamponse handelaars soodanig traverseerden, kneveldten en zelfs met geweld benadeelden, dat die menschen meer en meer gediscourageerd wierden met haere vaertuygen op Bantam te komen en dienvolgende den aanbrengh natuurlyk moeste diminueeren, alsoo zy lieden dat siende, off de culture met minder empressement sullen hebben besorgt, of andere wegen gesogt om de peper op eene wyze, die voor haer minder gevaerlyk en mooglyk ook wel wat profytelyker zal zyn geweest, van de hand te setten en te gelde te maken, waertoe niet alleen de nabuurschap van de Engelsen op Bancahoeloe aen die van Sillebaer een bequame gelegentheyd verschafte; maer ook zelfs aen anderen de weg openstond, door de veelvuldige sluykeryen, die men onmogelyk ter dege beletten kon, soo oordeelden wy het dan ook meer dan tyd te zyn over dit wigte point nader onse attentie te laten gaen en ten minste by of na den dood van den Koning te zoeken in te voeren een nodig redres, dat wy al te meermalen by syn leven te vergeefs hadden getenteerd, namentlyk om de peper, die van Lampong werd aangebragt, door de comp. zelfs aen de leveranciers te doen betalen tegens den prys, die de Koning gewend is aen haer te geven en het overige dan naderhand met den Koning te verrekenen want de arme menschen wierden door 's Konings zoons en zyne opzigtters over desen korf niet alleen by den ontfangst, door de maect ellendig bedrogen; maer ook nog omtrend de betaling besnoeyd ende gekneveld en sommigen konden zelfs in 't geheel geen betaling krygen, moettende door de sinistre streken der Bantammers soo lange aldaar blyven, dat zy somtyds reeds alles wat te voren stonden verteerd hebben. ¹

1 De betaling van de peper door de bedienden van de comp. gaf natuurlyk wel eenige verligting aan de bevolking; doch het gebeurde ook wel dat 's Comps. bedienden aan de peperverkoopende bevolking, om eigen persoonlyk voordeel, te kort

De onsekere staet waerinne sig de apparente successeur benepen vond gaf ons dan hoop, eenige voordeelige conditien van hem by deze gelegenheyd te sullen bedingen; maer om daerop publicq te staen, dat konde men niet wel doen, aengesien hy door de Comp. in anno 1731 met zyne publique voorstelling als kroonprins en opvolger bereeds erkend was voor degeene, die natuurlyk de successie toequam en men overzulx daeraen al soodanig vast en gehouden was, dat men sonder wesentlyke reden, dewelke egter als het noodig was geweest, uyt zyn quaed gedrag soude hebben moeten en kunnen voor den dag gebragt worden, hem daerinne wel behulpsaem diende te zyn, sonder hem te noodsaken dese nadere toestemminge en adjude tot soodanigen prys van ons te moeten obtineren, dog lietzy dat de vreesse en quade overtuuygingen zyns gemoeds, hem sooverre ingenomen hadden, dat hy hiervan geen doorsigt konde krygen, of dat hy naer zyn eygen aart te werk gaende sig verbeelden mogte, dat de Comp. daeromtrent ligtelyk haer woord soude intrekken, wy sullen dat ongeëxammeerd laten en hier nog maer byvoegen, dat wy in desen een ander expedient en middelweg vonden, door de genereuse aanbieding van den voorma. heere Directeur-Generael (Westpalm) aen wien dien prins sig in deze zyne benautheyd al illico hadde geadresseerd als aen dengeenen, dien hy nog van zyne voorstellinge of als zynen patroon en voorstander aenmerkte en op wien hy een bysonder goed vertrouwen altoos betuygd en betoond hadde te stellen, welke gen. heer directeur gener. hem dan over dese zaken in diervoegen aengetast hebbende soo bragt dese vermaninge en hartelyke aenrading dien prins wel haest op den regten weg en bewerkte niet alleen zyne positieve toestemming, tot hetgeene men omtrent den peper bedoelde; maer ook nog soodanige andere favorable conditien uyt eigen beweging daerby gevoegt, als hy by een deugdelyk geschrift goedwillig en ongevergd de Comp. quam aen te bieden, by aldien dese regering hem in het opklimmen tot den troon zynere voorsaten behulpsaam wilde zyn.

Hetwelk dan billyk, als het fundament aen te merken zynde,

deden, zoodat de maatregel slechts ten deele goed werkte en voor de comp. dit nadeel had, dat zijzelve nu als koopster, door de handelingen harer bedienden, by de bevolking in kwaden naam kwam.

waerop naer dato het contract is gebouwd, aengesien het laetste, buyten de donatie van seker stukje lands aen de overzyde der rivier vóór of eygentlyk bezyden 's Comps. logie gelegen, onses wetens niet het allerminste contincert, dat doenmaels niet al by dat geschrift ge-doodverft, ja mogen wy wel seggen positieff beloofd was. ¹ : . . .

XL. Contract vastgesteld en overeengekomen tusschen den Soesoehoenang Pakoeboeana Senepatty Ingalaga Abdul Rhaman Sahidin Panatagama, voor hem ende syne successeurs, ende de standen ofte groote mantrys van het Mattaramse ryk ter eenre, ende den Wel Edelen Gestrengen Heer Frederik Julius Coyett, Raad-Extraordinair van India, commissaris-ambassadeur en plenipotentiaris, in den naam van Syn Hoog Edelhyd, den Hoog Edelen Heer en Mr. Diederik van Cloon, Gouverneur-Generaal en de Edele Heeren Raden van Nederlandsch India, representeerende het hoogste en souveraine gebied van wegen de Generaale Nederlandse Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie in deese landen ter andere syde.

Art. 1. Eerstelyk werd besloten en vastgesteld dat de vorige contracten den 24n September des jaars 1646, den 25n February en den 19 en 20 October 1677, item op den 25n October 1705 tussen de voorsate van den tegenwoordigen Soesoehoenang Pakoeboeana Sinna Patty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama ende den Gouverneur-Generaal en de Raden van Nederlands India en den Edelen Heer Admiraal Harman de Wilde, uyt name van de Nederlandse Compagnie

¹ Zie verder het contract hierachter onder No. XLI.

Den afstand van het bovengen. stuk lands, bedong de Comp. omdat daarop eene kampong van Baliens was gelegen, eene schuilplaats van allerlei slecht volk, handlangers in de roofpartyen der Koningskinderen en andere grooten. Eerst na twee expedities, waarvan de eerste mislukte, slaagden 's Comps. soldaten er in deze bende uiteen te dryven, die zich als onder den rook van het fort Speelwyk had gevestigd.

gemaakt, sullen blyven in volle kragt in alle hunne articulen, mitsgaders ook de verdere verleende privilegien en octroyen door den Soesoehoengang Aman-Coerat aan den Admiraal Cornelis Speelman en den commandeur Jacob Couper.

2. Omtrend de voldoening van Syne Majesteits agterstal aan de Edele Compagnie in contant, wegens betaling van syn lyfwagt, off het Cartasoerese guarnisoen, ter somma van eenmaal hondert vyf en veertig duysent vier hondert en seven en tagtig Sp^{sc}. Ryxd., buyten de daarop verlopene considerable renten, en degene die de Compagnie door een langer uytstel van dies voldoening daarop sal moeten missen, accepteert de Edele Compagnie egt^r en sal sig, om den Soesoehoengang en syne beursen niet swaar te vallen, op desselfs gedane versoeck voldaan houden met Syn Majesteyts beloften om gedurende den tyd van twee en twintig agtereenvolgende jaren, dat aanvang nemen sal het aanstaande off eerstcomende jaar 1734 tot Samarang te sullen doen afleggen en betalen een somme van thien duysend Ryxds. Spaans, soo tot voldoening van syn geciteerden schuld, als de daarop verlopene excessiven interesssen, waarop de Compagnie by prompte en compleete aflegging van het geciteerde capitaal, sjarelyks gedurende den tyd van twee en twintig jaren verklaard geen de minste pretensie te sullen maken, of Syn Majesteyt ooyt daarvoor aansprakelyk houden.

3. Voor de assistentie die de Compagnie in den laatsten oorlog, soo tegen de Sourbayse rebellen, als de uytgeweke prince gebroeders gedaan heeft, tot maintainue en bescherming van S. Majestyts voorvaderen, de Soesoehoengangs Pakochoehana en Aman Coerat, en Syn Majestyts eygen bevestiging op den Javasen troon, mitsgaders het agterstal in rys volgens het contract van den jare 1705, verbind den Soesoehoengang sig den tyd van vyftig agtereenvolgende jaren jaarlyks aan de E. Comp. op Batavia met eygen vaartuygen te zullen doen leveren uyt syne havens een duysend coyangs goede en deugtsame ryst, te beginnen met het aanstaande jaar 1734, mits hetgeene nu en dan aan de volle leverantie van een jaar, door een slegt gewas mogt comen te manqueren, door Syn Majestyts bediendens in contanten gelden voldaan werden, tot Samarang tegens markgangs pryse, sonder eenige uytstel off versuyming op het eerstvolgende jaar, alsoo den Soesoehoengang niet begeert weder in soo een swaren agterstal by de Compagnie te vervallen, maar alle jaren met syne voldoening effen te

slaan, en waarvoor Syn Majestyt zig alleen aansprekelyk houd en ook verbind altyd na vermogen te zullen doen Sorge dragen, dat de voldoening in ryst geschiede, alsoo de Compagnie daarmede het best gedient is, en ook niet gehouden weesen zal contanten te accepteren, dan by absolute onstentennisse door een misgewas van rys.

4. Omtrend de betaling van het Cartasoerse guarnisoen ofte 200 coppen, gedraagt den Soesoehoenang sig volkomen aan het verband-schrift daarvan dōor Syn Majesteyts grootvader den Soesoehoenang Pakoebœana aan den Wel Edelen Heer Admiraal Harman de Wilde verleend, onder dato 11 October 1705, namentlyk omme daarvoor de novo zoolange de Compagnie dezelve tot Syn Majestyts securityt op Cartasoera gelieft te vergunnen, smāandelyks te zullen betalen een somma van 1300 Rds. Spaans, ofte jaarlyks vyftien duysend ses hondert gelyke rds. en bovendien gemelde posthouderen behoorlyk van rys tot hun mondkost versien.

5. Tot verligting van den Javasen landman en animering van dezelve tot het aanplanten van peper, zal de Compagnie voortaan ider picol betalen 5 Rds. Hollands, waartegen den Soesoehoenang, alsoo met deeze en andere producten voor de Compagnie voort te planten den landman beter als met de aankweking van de coffy can bestaan, belooft en aanneemt by placcate allomme in syn ryk te zullen ordonneren een totale uytroeying der coffyplantagien, en teffens te interdicceeren dezelve nergens te mogen aanplanten, dan alleen binnen de erven off omtrek van de woningen van de hoofdregenten der Javenen die genegen mogten wesen daar binnen een tuintje tot haar plaisier en consumptie te houden, sonder daarinne hoe gering, onder wat benamingen het ook soude mogen zyn te handelen, op peene van Syn Majeiteits ongenade, werdende oversulks aan de Compagnie volkomen permissie verleend allerwegen in de dorpen ten platten landen, in de gebergstens en aan de zeestranden, sonder onderscheyd de coffyboomen te mogen doen uytroeyen, en alle de coffy die onder Syn Majestyts onderdanen na verloop van 6 maanden ter handel off negocië gevonden werd te confisqueeren, ten behoeven van den Soesoehoenang, die daarvan soodanige portie aan de Edele Compagnie sal geven, als hy sal oordeelen billyk te zyn. Ook beloofd den Soesoehoenang en verbind sig in het aanstaande jaar 1734 door de strandregenten, naar oude gebruykheyd te zullen doen leveren de noodige houtwerken, tot ver-

nienwing en vergrooting van de Samarangse vesting en die op den berg Damaradja tot Japara, mits dat de Compagnie het verdere daartoe noodig, uyt syn eyge beursen sal moeten bekostigen.

6. Wegens de leverantie van houtwerken voor de Compagnie uyt de landen van Japara, Damak, Wallery en Brebes, neemt den Soesoehoengang aan, jaarlyks door syne strandregenten aan de Compagnie te doen leveren, te weten: tot

Japara.

2000 sware balken en

2000 toekoes off ligten balken.

Damak.

3000 balken in soort off soodanig die begeert werden.

Brebes.

1500 ps. balken off soodanig die begeert werden, mits dat dezelve ordentelyk werden betaalt, om hetwelke te doen blyken door den Soesoehoengang en de Compagnie te samen goedgevonden is, dat voortaan de residenten der houtgevende comptoiren, by quitantie van de houtleveranciers sullen moeten aentoonen, wat sy daarvoor hebben betaalt, belovende den Soesoehoengang dan ook Sorge te sullen doen dragen, dat de geciteerde houtwerken compleet en sonder de minste tegenstribbeling van de Javaanse regenten, in de vereyste soort en deugt werden geleverd, opdat de Compagnie bevryt mag blyven van klagten, waaromtrent de Compagnie ook de vereyste ordre stellen sal dat de Javaanse hoofden daartoe geen reden hebben.

7. Wanneer de Compagnie somwylen een extra eys van houtwerken mogte doen, en daarom verleegen weesen, en den Soesoehoengang daarvan kennisse gegeven werd, Syn Majestyt dezelve na vermogen te zullen voldoen.

8. De houtwerken welke door Comps. residenten kwaad werden gekeurd, sullen de leveranciers wederom terugneemen, dog aan geen particulieren mogen verkopen, dezelve byeen moeten zamelen, als wanneer van het hoofdcomptoir Samarang 's jaarlyks een of tweemaal, nadat de partyen comen aan te groeijen, met expresse gecommitteerdens sullen werden gesonden naar de plaatse daar se leggen, ten eynde dezelve met de Javaanse regenten te taxeeren en voor de Compagnie aan te nemen.

9. Tegens alle welke redelyke en billyke conditien de Compagnie,

om te toonen dat se met de Javaanse volkeren wil leven als ééne natie, aan den Soesoehoenang kwyttschelt syne agterstal, volgens het contract van den jare 1705 met den Edelen Heer Admiraal Harman de Wilde gesloten, bestaande in 6537 coyangs rys, alsmede soodanige onnoemelyke somma gelds als welgemelde compagnie, behalven de hiervooren onder articul 2 cenmaal hondert vyf en veertig duysend vier hondert en seven en tagtig Rds., uyt hoofde van syne magtige assistentie in de jongste sesjarigen oorlog tot verkryging der ruste in het Mattaramse ryk en maintainue van syn Majestyts voorvaderen is uytgeschoten en regtmatig te pretenderen heeft, mitsgaders soodanige lasten als de Compagnie gedurende de minderjarighyd van syn Majestyt door het houden van sware guarnisoenen, heeft moeten dragen, verklarende by deezen daarvoor niets te begeeren, nogte syn Hoogheyds predecesseuren ten behoeven van de Compagnie verleend, als dit tegenwoordig contract in de volgende punten in allen deelen sonder eenige infractie door Syn Hoogheyds, als desselfs navolgers en groote mantrys in t Mattaramse ryk sullen moeten onderhouden werden, off dat by faute van dien, alle 's Compagnies pretensien ten allen tyden van volle cragt en valeur sullen blyven.

10. Belangende de negotie op Java, behoud de Compagnie ten vollen haar oude voorregten en privilegien, en verbind den Soesoehoenang sig dezelve groter en florisanter te maken, mitsgaders Sorge te dragen dat voortaan het catoene garen in groter quantiteyt, en soodanigen soort geleverd wordt, als de twee monsters welke tans door de Eedelen Heer Commissaris en Syn Majestyt met Comps en Syne Hooghyts seguls syn bekragtigt, en waarvan de slapers om alle verwydering voor te comen sullen verblyven, één onder Syn Majestyt, één onder Haar Hoog Edelens tot Batavia, één tot Samarang alwaar de leverantie geschied, sullende de Compagnie voor het garen overeencomende met het eene monster L^{re}. A. betalen 36 rds. Holls. per picol, en voor het tweede L^{re}. B. 25 gelycke Rds. Holls., mitsgaders de mindere soorten navolgens de monsters daarvan tans mede onder Syn Majt. en de Edele Heer Commissaris berustende, blyven op den ouden prys, waarmede den Soesoehoenang sig ten vollen voldaan verklaard.

11. Het cam en vleeshout dat uyt de bossen van Sididayoe, Toebang off Madura tot Sourabaya alle jaren op Compagnies petitie werd ge-

leverd, begeert de Comp. niet voor niet, alsoo geensints van gedagten syn den gemeenen man te beswaren, en daarom sal de Compagnie voortaan voor ider balk betalen $\frac{3}{4}$ Rds. Holls., mits dat dezelve dan ook met eyge vaartuygen van de leveranciers werden overgebracht na Sourabaya, alwaar compleete voldoening van 's Compagnies opperhoofd can werden gevordert.

12. Den Soesoehoenang sal verpligt weesen het Cartasouras garnisoen altyt ten minsten voor twee maanden te proviandeeren van rundvee, en sal voortaan van ider coebeest, mits halende hoogte en lengte van de maat tans ingestelt, en onder den Soesoehoenang en Comps. commandant berustende, alhier werden betaalt een Rxd. Spaans off 10 schell. Hollands, om mee aldus de Javaanse gemeente geen reden van clagten te geven.

13. Tot dienste der vestingwerken en andere benodigdheden voor 's Compagnies dienaren alhier, verbind den Soesoehoenang sig voor altoos dagelyks te zullen doen leveren by de twee hondert veertig battoors of Javaanse arbydslieden, sonder dat de Compagnie gehouden sal weesen daarvoor ietwes te betalen.

Aldus gedaan, gecontracteerd en besloten in het hoff van den Soesoehoenang tot Cartasoera di Ningrat op den 8n November 1733, en was benevens het Javaans gesteld, het segul van Syn Hooghyt in roden lacque en daaronder syn handtekeninge. Lager stond nog een segel gedrukt in roden lacque en daaronder de handtekeninge van de standen ofte groote mantrys van het Mattaramse ryk. Onder de Hollandse tale stond 's Comps segul gedrukt in roden lacque en daar benevens getekend: F. Js. Coyet. (In margine stond) Wy ondergeschreeven syn by het teekenen en versegulen van dit contract present geweest. (Was geteekend) Rykloff Duyvens, Hk. Duurvelt, N. Wiltvang, J. v. Velsen, H. Greving, A. v. Gils en U. Swalisken.

XLI. Poincten en articulen op dato ondergeschreven gesloten ende geteekend tusschen Zyn Hoog Edelht. den Heere Mr. Dirk van Cloon, Gouverneur-Generaal en de WelEdele Heeren Raden, wegens de Nederlandsche Geootroyeerde Oost-Indische Compagnie ter eenre, mitsgaders Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahometh Safai Djainoel Arifin, benevens zyne broeders en naaste ryxgrooten ter andere zyde, dienende ter renovatie en ampliatio der inhouden van alle de contracten tusschen voors. Hooge regeering van India ter eenre, en de successive Bantamse Koningen en grooten ter andere zyde tsedert den 10n July anno 1652, opgeregt, luydende aldus :

Art. 1. Eerstelyk werden by dezen gerenoveerd alle vorige contracten en actens, speciaal die van den 17n en 28n April 1684, 15 February 1686, 4 December 1687, 3 Maart 1691, 9 October 1708 en 21 Augustus 1731, met alle verdere conventien en overeenkomsten tusschen de Generale Nederlandsche Maatschappy en 't ryk van Bantam successive aangegaan, evenalsof deselve van woorde tot woorde alhier waren geinsereert, en voor sooverre daarinne by de tegenwoordige articulen geen ampliatio off alteratio werd gemaakt.

Art. 2. Aangaande de peper-leverantie belooft Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mochamet Safai Djainoel Arifin, tot ampliatio en nadere verklaringe van tgeene dientwegen gestatueert en vastgesteld is by 't contract van den 15n February 1686 door de gesanten van Syn Hoogheits grootvader Paducca Siry Sulthan Aboenazar Abdul Cahar, en de Gecommitteerdens van den Gouverneur-Generaal en de Raden van India tot Batavia, vastgesteld en vervolgens door wederzydsche principalen geratificeert, dat de pepervaartuygen in tegenwoordigheyt van Gecommitteerdens, beyde van den Coning en de Nederlandse Maatschappye zullen werden gelost, en dat dien corl, zoowel die van Lampong en Sillebaer over zee werd aangebragt, als tgeene in de Bantamse bovenlanden werd ingesameld, de peperleveranciers of degeene voor welkers rekening die werd opgeslagen, zal worden toegemeten off toegewogen, ten haron bywesen, opdat alles in de

billickheit mag geschieden toe genoeg van beyde, om den aanbrengh door vrome behandeling zooveel te meer aangemoedigt werde, en dat werk (geschiede?) tot bevordering van 's Conings interest en vergrooting van leverantie aan de Compagnie.

Art. 3. En opdat men des te beter toezigt moge gebruyken, dat ook in de betalinge van tgeene Zyne Hoogheyt gewend is aan de aanbrenghers en leveranciers van de peper te betalen en alhier vervolgens naar Zyn Hooghts eyge opgave zal werden aangeweesen, alle billykheit en regtmaticgheit werden geobserveert, zoo is al verder besloten en vastgesteld, dat den peper na den ontfangst in 's Conings pakhuyzen, zooals dat voorwaards is gestipuleert, aan de aanbrenghers off leveranciers zal werden betaald binnen Speelwyk door 's compagnies bediendens, ten overstaan van Syn Hoogheits expresse gecommiteerdens, tegens voorm. prys, waarvoor dan vervolgens Zyn Hoogheits rekening by provissie zal werden belast, totdat men naar gedaane leverantie aan d'compagnie en afscheep van die corl aan boord van 's compagnies scheepen off vaartuygen, in staat wesen zal met zyn Hoogheyt finaal aff te reekenen, en zyne rekening goed te doen, den prys die van ouds by de contracten 's compagnieswegen is beloofd, om 't surplus ofte zooveel Zyn Hoogheyt als dan nog dientwegen competeert, naar 't aloude (gebruik) aan den Coning, off die van zynentwegen daartoe zullen wesen geauthoriseert te werden voldaan.

4. Welverstaande dat voornoemde peper tot den tyd dat dezelve aan de Compagnie behoorlyk gesuyvert en geharpt ten afscheep werd geleverd, in diervougen als dat van ouds gebruykelyk is geweest, voor rekening van den sulthan in 's Conings pakhuyzen zal blyven leggen, en dat door de voors. betalinge vooraff daaromtrent geen de minste verandering werd gemaakt, als dienende dezelve alleenlyk om de aanbrenghers en leveranciers des te spoediger te helpen en daardoor den aanbrengh te bevorderen tot vermeerdering der peper-leverantie, beyde ten voordeele van den Coning en de Maatschappye.

5. Opdat nu 's Compagnies bediendens die ten overstaan van 's Conings gecommiteerdens de betaling aan de aanbrenghers en leveranciers zullen doen, mogen weten hoeveel Syn Hoogheyt gesint is aan zyn onderdanen te betalen, zoo verklaart Paducca Siry Sulthan by dezen en beloofd dat voortaan die van Sillebaer, off voor de peper die uyt t distriect Sillebaer naar Bantam werd aangebragt, voor zyne

rekening zal werden betaald 12 realen Spaans voor ieder bhaer, alsoo Syn Hoogheyt die prys tot zooverre genercuselyk heeft gelieven te verhogen om zijne onderdanen uyt dat district des te meer aan te moedigen en van alle sluykerijen af te houden, blyvende nogtans de peper uijt de verdere landschappen van Lampong en uyt de Bantamse bovenlanden op den vorigen voet, oversulx sal voor deese laatste niet meer betaald moeten werden, als agt Spaanse realen voor de gelijke bhaar van drie picols, mits den corl zo van 't een en andere behoorlijk gesuijvert en geharpt werde geleverd, waarop de wederzydse gecommiteerdens bij den ontfangst almede zullen hebben te letten.

6. En naardien de ondervinding heeft geleert dat baatsugtige en ontrouwe menschen zig niet ontsien hebben veelmaals te vervalschen 's Conings geykte colox off gentings by 't meten van den peper gebruyklyk, niet alleen ter verkortinge en benadeelinge van degeene die daarby is g'interesseert, maar ook tot verwecking tot veele moeyelykheden tusschen de aanbrengrers en de ontfangers van die corl, zo is al verder besloten en vastgesteld, dat voortaan in Speelwyk onder bewaring van 's Compagns. bediendens zullen blyven berusten eenige met 's Conings merk geykte colox off gantings, ten fine by den ontfangst van de peper parthyen des begerende tot voors. maten haar recours mogen nemen, wanneer over de deugdelykheit dergeene die zylieden gebruyken, tusschen haer eenige sribbelingen off twyfelingen valt, en dus voor te komen dat niemand daaromtrent in t vervolg werd verkort naar de goede en billyke intentie van Zyn Hoogheyt.

7. Voorts is ook besloten en vastgesteld dat alle de pepervaartuygen, zoolange die volladen en buyten de rivier moeten blyven leggen, voortaan naauwkeurig zullen werden bewaart, zoo door 't volk van Padueca Siry Sulthan, als door eenige Nederlanders uyt 't Bantamse guarnisoen, totdat dezelve zullen wesen gelost, en de peper in 's Conings pakhuyzen opgeslagen, om voor te komen dat Zyn Hoogheyt daaromtrent niet werde verkort ofte gefraudeert, en daarentegen te besorgen, dat de Compagnie ook waarlyk geniete 't effect van de vorige overeenkomsten, mitsgaders dat de peper niet door slinkse wegen werde verduystert, maar dat dezelve integendeel alle te samen in 's Conings pakhuizen werd opgeslagen.

8. Het campong der Baliers bewesten Speelwyk al voor lange, by

uytstek in t laatste der dagen van den overleden Paducca Siry Sulthan Aboel Mochasan Mochamet Sainoel (sic voor Djenoel) Abidien gediend hebbende tot een borg en schuylplaats van allerhande wegloopers en quaddoenders, en veeltyts ook verstrekt hebbende tot een morsnest van allerlye sluykerijen en clandestine negotie, waardoor 's Conings toll en inkomsten werden gefraudeert en zyn land ontveyligt, zoo heeft Zyn Hoogheyd dat niet alleen al van den beginne zyner regeringe en zelfs ten eersten na de dood van zyn overleden heer vader doen raseeren en opruymen, ook vervolgens ter dispositie van de Nederlandse be- diendens, zooals dat in oude tyden ook voor dezelve is gebruykt, overgegeven, maar ook alsnu van meergemelden grond en t geene daar verder toebehoord van de zeestrand af tot beneden de boom off tholplaats afstand gedaan, en dezelve ter dispositie van de Edele Compagnie in vollen eygendom overgegeven, in diervoegen als die daarvan g'expedieerde aparte donatiebrief komt aan te wysen, renun- cieerende Syn Hoogheyd dienvolgende van alle t regt dat op voor- melden grond heeft gehad, latende aan de Compagnie de vryheit om deselve ten haaren meesten dienste te gebruyken, zooals zy te rade werden en goedvinden zal, mitsgaders de Comp. aanneemt en beloofd zorge te sullen dragen, dat voortaan diergelyke geboefte aldaar niet meer kome te nestelen, waardoor den Koning en zyne onder- danen eenig geweld off overlast kunnen lyden en 't land van Bantam onteveyligt en ontrust zoude werden.

9. En gelyk Paducca Siry Sulthan uyt eyge beweginge en ter bethooninge van zyne goede wille omtrent de Maatschappye, beloofd en aangenomen heeft de Nederlandse copere duyten met 's Compagnies stempel in zyn ryk gangbaar te zullen maken, tegens den prys zoals die op Batavia hare vaste cours hebben, agt voor een dubbele stuyver, in voegen dat ook reets werkstellig is gemaakt door de publicatie van t placeaet op den 31n July dezès jaars, door Syn Hoogheyd dient- wegen g'emaneeert, alsoo is ook by dese gelegentheyd overeengekomen, dat ter voldoening aan deze zyne begeerte voors. duyten voortaan in diervoegen op Bantam, zoo op de bazaars als onder den inlander altoos gangbaar zullen blyven, zonder eenige veranderinge, waartegen de Comp. aanneemt en belooft t land van Bantam altoos van deze munt genoegsaam tot voors. prys te zullen voorsien, tot gerieff van de inwonende onderdanen, over en weder.

Art. 10. Wyders beloofd Paducca Siry Sulthan, naar de gedurige recômandatien van den Gouverneur-Generaal en Raden van India alle mogelyke ordre te sullen stellen, dat 't land van Bantam zooveel doenlyck gezuyvert werde van allerley weglopers en geboefte, ingevolge de aloude contracten, en in spetie dat van den 21n Augustus 1731, waarby dientwegen door Zyn Hoogheits overleden Heere vader nog jongst op de kragtigste wyse toesekking is gedaan, nadien dat strekt tot welwesen van 't ryk, en tot onderhouding (van goede harmonie?) tusschen den Paducca Siry Sulthan en de Nederlandsche Maatschappy.

Aldus gedaan, g'acordeert en besloten int casteel den Diamant tot Sourousouan, grootste stadt int coningryk Bantam den 9n December 1733, en na de Mahomettaanse tydreekening den 2n dag der maand Radjab 1146 int jaar Djin (was geteekent) W. Blom. (In margine) ons present als gecommiteerdens (was getekent) en met derzelver zegels bekrachtigt) J. V. Stein van Gollonnesse, L. v. Gessel, S^b. Wognum, S^b. Corns. van der Sluip, Floris Satink.

De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en de Raden tot Batavia, representeerende den Staat der Vereenigde Nederlanden, mitsgaders de Generale Geoctroyeerde Maatschappy in India, by de vorenstaande acte van renovatie en ampliatie, gesien ende gelesen hebbende in hoedaniger voegen de Heer Ordinaris-Raad van India, Wybrand Blom, ingevolge van de aan Zyn Ed. volmagt niet alleen alle de contracten voor dezen tusschen de Hooggemelde Nederlandse Compagnie ter eenre en de successive coningen van Bantam op den 17n April 1684, 15 February 1686, 4 December 1687, 3 Maart 1691, 9 October 1708 en 21 Augustus 1731 ter andere zyde aangegaan, mits 't overlyden van den Paducca Siry Sulthan Aboel Mochasan Mochamet Seynoel Abidien, op den 11n July des jaars 1733 met desselfs soon en successeeur den tegenwoordigen Coning tot Bantam Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahomet Safai Djanoel Arifin, benevens zyne broeders en naaste ryxgrooten uyt onsen name heeft vernieuwt, zooals dat breeder by dezelve akte komt te blyken, maar ook daar benevens by wegen van ampliatie der voors. contracten met voorm. Zyn Hoogheyt heeft g'arresteerd en vastgesteld zoodanige nadere poineten en articulen, als bovendien by meerged. acte specifice staan uytgedrukt en doort (merk of handteekening?) van den Paducca Siry Sulthan, benevens die van zyne broeders en naaste ryxgrooten be-

hoorlyk zyn bevestigd geworden, soo verklaren de Gouverneur-Generaal en de Raden van India, by dezen de gemelde acte van renovatie en ampliatio der contracten g'approveert en geratificeert te hebben, gelyk zy dezelve approveeren en ratificeeren by dezen, even en in soodaniger voegen als off dezelve renovatie en ampliatio door haar zelve in eygener personen en met den Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahometh Safai Djanoel Arifin, was aangegaan en volbragt, tot bevestiginge van twelke zy dezen met haare eygene handteekeninge en tzege van de hooggem. Compagnie hebben bekrachtigt (Onderstond:) D. v. Cloon, M. Westpalm, W. Blom, F. F. de Witte van Schoten, A. Oostwalt, A. Valckenier, S^b. Christiaan Pietat (?),¹ J. P. Schaghen, Ab^m. Patras, J^s. Thedens, F^{ik}. J^s. Coyett, G. W. v. Imhoff, H. V. Bayen. (in margine) stond 's comps. groot zegel gedrukt in roden lacque (en daar onder.) Ter ordonnantie van Haar HoogEdelh. den Gouverneur-Generaal en de Raden van India hiervoren gemelt (was getekent) N. v. Berendregt, secretaris (Ter zyde ondert Maleyds en Javaans stond almede) 's comps. groot zegel gedrukt in roden lacque (en daaronder) Ter ordonnantie van hooggem. HaarEdelens den Gouverneur-Generaal en de Raden van India (was getekent) N. v. Berendregt, secretaris.

By ons Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mochamet Safai Djanoel Arifin, in tegenwoordigheyt onser broederen, van naame Pangerang Ariff Goesti Panambahan Mochamed Tahir, pangerang Madura Nagara, pangerang Depatty Bantam, pangerang Hari Disantibia (sic), pangerang Hadji Ningrat, pangerang Radja Santika, pangerang Radja Dikara, Ratoe Bagus Dermapoetra, Ratoe Bagus Dermacoessoema, Radeen Djadja Ningrat, Radeen Derma Ningrat; Radeen Derma Nagara, Ratoe Bagus Derma Diradja, Ratoe Bagus Hayoewa Diradja, Ratoe Bagus Hayoewa Radja, benevens de 14 gequalificeerde Bantamse ryxraden, de pangerang Pourba Nagara, pangerang Calysamsoeidin (?), pangerang Coessoema Diradja, pangerang Coessoema Ningrat, pangerang Wangsadocta, pangerang Tadjoe Alam, pangerang Raxa Widjadja, pangerang Asta Patty pangerang Soera Diradja, pangerang Singa Radja Ninga Djidjadja, Ratoe Bagus Coessoema Widjaja, Haria Soera Docta, Haria Wignia Docta, gelesen en overwogen zynde de acte obligatoir in de

1 In het Rijks-Arch. berust slechts eene slordige kopij van dit contract, voor Pietat moet waarschijnlijk Bernards gelesen worden.

maand Jumadilauwal, den 2n dag zynde Maandag omtrent 11 uren des tyds, in 't jaar Dal, na de leere onses propheet's Mochamet 1095, by onsen overleden heer grootvader Paducca Siry Sulthan Abdul Nazar Abdul Cahar, groot ses hondert duysent R. ten behoeve van de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie verleend, ter zaake van duydelyke uytgeschotene penningen, gedurende de assistentie tegens de rebellen van 't Bantamsche ryk, enz.

Beloven wy Paducca Siry Sulthan Aboel Fatach Mahometh Safai Djainoel Arafin, Coning van Bantam in tegenwoordidheyt van de bovengenoemde princen en ryxraden, van ons en onse erfgenamen opregtelyk te zullen onderhouden eu doen onderhouden.

Ter nakominge van dien verbinden wy ons zelve, ons coningryk en deszelfs inkomsten.

Aldus gedaan en overeengekomen en in t casteel den Diamant in de de stadt Sourousouang ofte Bantam; en met ons coninglyke zegel en gewone signature mitsgaders met den eed op den Alcoran bekrachtigt in t jaar van de leere ons propheet's Mahometh 1146 in t jaar Djim in de maand Radjab, den 2n dag, zynde Woensdag omtrent 8 uren des tyds, (onderstond): de handteekening in t Maleyds van de personen in den hoofde dezès gemeld en daar benevens eenige zegels gedrukt in rooden lacque.

XLII. De Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gener. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 6 October 1734.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Alschoon ons lange na het depart, enz.

Bantam. (Men) zal te dien belange in desen maar kortelyk aan Uw Edelh. ter kennisse brengen, hoe dat op den 30 April jl. sonder gevolg uyt dat ryk by ons zyn toevlugt is komen nemen, de welbekende en goed Comps. gezinde panambahan Pangerang Poetra met versoek om bescherming tegen de persecutien en vexatien van den Zultan, die voornemens zoude zyn geweest om hem te doen oppacken en vastzetten indien hy dien slag niet had weten voor te komen door

eene tydige eschappade en retraite herwaarts, dan dewyle zulx ons niet vreemd voorkwam en ons van den welmeenenden imborst van dien prins verskert houdende, hebben wy hem op eene vriendelycke wyze geaccepteerd, en navolgens ons besluit van evengem. datum tot onse gerustheyd en zyne securiteyt logement aangewezen binnen dit casteel in eene ordentelyke woning, waarinne hy zich vooralsnog welgemoed en vergenoegd bevindt en vooreerst zyn verblyf houden sal onder onse oogen en bescherming; want wy vermeenen redenen te hebben, om verheugd te zyn, dat die prins den regten weg heeft ingeslagen en niet overgegaan is tot eene nadeelige en desperate resolutie, waardoor hy als zeer onder den gemeenen man bemind zynde, in Bantam al seer veel spuls zoude hebben kunnen maken, en ons een werk verschaffen, dat van seer grooten nasleep en niet min schadelyke gevolgen soude zyn geweest, daar men nu ter contrarie eenigermate gesterkt is geworden en in staat gesteld, om door de presentie alhier van dien Panembahan, den Banthamsen Zulthan des te beeter te kunnen beteugelen en overbrengen tot een ordentelyker en moderater gedrag omtrent zyne bloedverwanten en wat meerder complacentie voor de Comp. ten welken eynde en tot bereyking van dit ons heylsaam oogmerk men al dadelyk ten dage der overkomste van meergem. prins daarvan aan den gesaghebber Gollonese en raad by een brief heeft kennisse gegeven en teffens wel ernstig gerecommandeerd, onder het nemen van een naauwe reflexie op de gangen van een ygelyk, uyt onsen name zulx mede te deelen aan den Vorst en Zyn Majesteit tegelyk voor oogen te houden, hoe groot het geluk voor hem is, dat de Panambahan in onze handen vervallen is en dat het overzulx meer dan tyd begon te worden, by zig zelve te overwegen, hoedanig het met hem gesteld was, mitsgaders hoe noodzakelyk zyn Hoogheyd van conduite diende te veranderen omtrent zijne bloedverwanten, ryxgrooten en onderdanen, met dezelve wat redelyker en discreter te behandelen, naar de recommandatie van wylen zyn Heer Vader en onse veelvuldige serieuze vermaningen, zoo hy zyn ryk niet ten eenemale aen de uysterste disordre, confusie en mogelyk aan eene totale omkeeringe wilde blootstellen en zoodanige gevaarlyke gevolgen verwecken, dat wy mogelyk niet in staat souden wesen, dezelve in zyne nieuwe aangevangen regeringe te mainteneren; zooals dat met nog wat meerder nadruk en kragtiger termen aan zyn Hoogheit

onder meer andere poincten, die wy hebben moeten debatteren, is voorgeschreven by den brief deser regering aan hem op den 17 Juny benevens het jongst gesloten en door ons behoorlyk geratificeerde contract per het schip Linschoten afgegaan, aan handen van zyne daarmede, onder convooy van de gecommitteerdens naar oud gebruyk, den oppercoopman Jacob Bauer, den Capiteyn militair, Hendrik Adriaan Smout, den Coopman Cornelis van der Hoeven en den ondercoopman, François de Cocq en Casper Lons, gereverteerde gesanten, de ryxbestierder, Pangeran Aria Pourba Nagara, de Pangerang Wangsa Doeta en Kiay Aria Soera Doeta, Oetama Dikara en Tsjakra Nagara, dewelke dan ook van die kracht schynt geweest te zyn, dat deselve al vryveel teweeg gebragt heeft op het gemoed van den Zulthan, die zig alsnu zeer verlegen vindende, egter onder betuyging van zyn onschuld by zyn antwoordbrief een sagter toon komt te zingen en onder vele excusen en fraye beloften aen ons verzoek doet, dat gem. Panembahan van desen eylande mogt versonden worden, waartoe wy vooralsnog niet gedenken te treden, maar die zaken, dewyle het tot Bantam in ruste is, vooreerst nog wat dralende te houden, te meer nu men verneemt, dat de Koning door het aanwezen alhier van dien prins al vry wat rekkelyker begint te worden, waarvan wy seer gaarne wenschen de bestendigheyt in het vervolg van den tyd aen UEdh. te zullen mogen bedeelen en dat daaruyt dan ook mag voortvloeyen eene groote leverantie van peper en andere producten voor de Comp. want daarop valt desen jare gants niet te roemen, alsoo men sedert het vertrek van het theeschip (7 Maart 1734) tot heden . . . niet meer heeft kunnen magtig worden, dan 2896 bharen van dien korl, en door den slegten uytslag der zaken tot Banjer-massing, (waardoor) wy omtrent de belading van dese retourbesending in groote verlegentheyd om die gewilde korl zyn gebragt, en niet minder ontstigt over de periode, die te vinden is, in het apart schryven van den gesaghebber van Gollonese aan deze regering dd. 1 may, namentlyk dat door de baatsugt en knevelaryen van den Bantamsen Zulthan, seven landstreken op Lampong ieder van 20 à 30 negoryen, beginnende van Sillebaar tot aan Lampong Samanka, sig aan de Engelschen hebben onderworpen en aan deselve bereeds een goede quantiteyt peper geleverd; enz.

XLIII. De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 21 Maart 1735.

WelEdele Hoogagt. enz.

Niettegenstaande wy, enz.

Batavia de ongemeene ziekten waarmede het den Almogende behaagd heeft, deze plaats nu ruim 2 jaren op zoodanige deplorable wyze te bezoeken (zyn) zedert eenigen tyd wederom dermate doorgebroken, dat niet alleen by continuatie een ongemeen groot getal van impotenten in het ziekenhuys hebben moeten bezorgd worden; maar ook extraordinaris veele uyt de militie en zeevaard nevens verscheyde andere dienaren, burgers en verdere inwoonders dagelyks zeer subyt zyn ten grave gedaald tot een beklaglyk verval dezer colonie in 't generaal en merkelyke diminutie van onze militie en zeevaard in 't byzonder, alzoo die daardoor in diervoege is verzwakt, dat men gelyk als dat hiervoren onder de capittels der Oosterse provincien bereids staat aangeteekend, ten eenemale is buyten staat geweest om deselve na vereysch te recruteren, maar zig genoodzaakt heeft gevonden tot het naaste hulpmiddel recours te nemen, nademaal men naauwlyks vermogens is, de posten met gezond volk te bezetten en derhalve by het eene of andere ongewone toeval in de uysterste verlegenheid zoude kunnen geraken

Uit insigten van den ongemeenen voorraad van coffyboonen, dewelke ten bedrage van 7.329.038 fl en dus omtrent eens zoo veel als men volgens de gerespecteerde ordre van UwEd Hoogagt. dient aan handen te hebben, na het vertrek der retourschepen van de tweede bezending bleef overliggen, niettegenstaande den eisch van 4 millioen fl met de voors. bodems en die der 2° besending ruim was voldaan geworden, (hebben wy) het tyd gecoordt om te dien opzigte naar het een of ander middel om te zien, waardoor die culture zal worden gebragt op zoodanigen voet, dat men daaromtrent niet al verder in verlegenheyt komt te geraken; maar staat kan maken, om ten naaste by, maar zooveel te zullen inkrygen, als men benoodigd heeft; dog dewyl dit werk ten aanzien van de in-

convenienten, dewelke somwylen daaruyt zouden kunnen komen voort te vloeyen, met zooveel circumspectie en precautie dient behandeld te worden, als maar eenigszins doenlyk is, alshoorn de nieuwe aanleg van de peperculture in desen wonderlyk zal te passe komen om de inlanders van de verdere of nieuwe aanplanting tot remplacement der oude of uytgedroogde coffyboomen af te trecken en deselve te persuaderen om de boomen al gaande weg tot zooverre te laten verminderen, als in voldoeninge aan ons oogmerk benoodigt is, zoo hebben wy, uytwyzens onze resolutie van den 27 Dec. ll. daarbenevens goedgevonden, de extraordinaire raden Abraham Patras en Fred. Julius Coyett te versoeken en te committeren om met de inlandsche hoofden in de Prianger en Bataviase bovenlanden, hieromtrent eens te sonderen en teffens naar den presenten toestand der coffyplantagien naauwkeurig enqueste te doen, mitsgaders daarvan by geschrifte niet alleen van berigt te dienen, maar ook daarbenevens te suppediteren de wegen en middelen, waardoor men naar derzelver gedagten, daertoe op de beste en gemakkelykste wyse zal kunnen geraken. .

.

Nademaal men voorgenomen hadde niet voor het eynde van dezen gewag te maken, van de zeer zwaare ziekte, dewelke den Heer Gouverneur-Generaal Mr. Dirk van Cloon, den tyd van omtrent zeeven weken is onderworpen geweest, ten eynde dus in staat te weesen, deswegen na behooren verslag te kunnen doen, zoo zal men dan na de verhandeling van al hetgeene in deezen aan UEdHoogagtb. moeste gecommunicceerd werden, alsnu daartoe treden, dog hetzelve moeten bestaan in een berigt, dat wy voorseeker stellen UEdh. zeer onverwagt en onaangenaam zal te voren komen; want dat het God de Heere, contrarie dezer goede apparentie tot beterschap en een volkomen herstelling waarvan voorwaards mentie is gemaakt, na Desselfs vrymagtigen en onveranderlyken wille behaagd heeft Zyn Edelh. op den 10 dezer maand, even na zonsondergang omtrent één quartier na zes uren van desen wereldlyken last te ontslaan en in Zyne Eeuwige rust en heerlykheyd op te nemen, zal UEdelh. o. a. ook komen te blyken by de thans overgaande extract-resolutien ter aantooning van hetgeen nog dienzelfen avond, door ons op het verzoek van den Heer Raad-ordinaris Wybrand Blom als eerste en voorzittend lid der Vergadering by den anderen gekomen, is beslooten en vast-

gesteld, mitsgaders om welke redenen men op dien tyd tot de verkiezing van een nieuwen Gouverneur-Generaal op de approbatie van UwEdHoogagtb. niet is getreden; maar zulx uytgesteld geworden tot den daaraan volgende morgen, wanneer hetselve heeft voortgang genomen, in diervoegen als by een ander extract uyt onse resol. van dien datum werd beschreven gevonden, ten blyke dat de raden extraordinaris Adriaan Valkenier en Abraham Patras ider drie, en dus gelyke stemmen voor hun gehad hebbende, men in dit geval heeft goedgevonden, recours te nemen tot het lot als een middel, hetwelk tot eene spoedige decisie het naast en bequaamst zynde, in dezen scheen gebruykt te moeten worden en dienvolgende heeft plaats gehad, gelyk dat ook benevens meer andere specialiteiten, waarvan wy in dezen om kort te zyn, geen gewag zullen maken; maar in eerbied de vryheyd gebruyken UEdh. tot de voorsz. extract resol. ten dien opzigte over te wyzen, daarby alzoewel komt te consteeren, als dat het lot gevallen is op den raad-extraordinaris Abraham Patras, dewelke dus op zoodanige ongemeene wyze zynde verkoren geworden tot Gouverneur-Generaal op de approbatie van UEdHoogagtb. wel verklaard heeft het Generale Gouvernement, niet-tegenstaande zyne bekende zwakheden en hooge jaren te zullen aanvaarden; dog egter betuygen moet tot soodanig besluyt ten principale overgetreden te wezen, omdat hy vermeende van de goedgunstigheyd UwerEdh. te mogen verwagten, dat zyn ernstig verzoek en bede om van dien swaren last op eene reputatieuse wyze weder ontheven te mogen worden, de vereyschte ingang zal vinden en het dienvolgende aan UEdh. zal behagen tot zyners aflossing een subject van meerder bequaamheden en kragten te designeren en aan te stellen; enz. .

Desselfs (van den G. G. Patras) publieke voorstelling of autorisatie (is) vooreerst nog uytgesteld, egter in die verwagting ongeagt zyne zwakheden (dat hy) niet nalaten zal, onder Godes genadigen zegen en bystand met hulpe en assistentie der Heeren Raden volgens plicht en gehoudenissen te betragten en alles wat hem mogelyk is in het werk te stellen, dat tot een gewenschten voortgang in den cours der zaken ter behartiging van 's Comps. belang en interest ten meesten nutte en welweezen van dezelve vereyscht wordt.

Alschon nu uyt dit voorenstaande aan UEdh. is gebleeken, op

hoedanige wyse in opzichte van dit eminente en swaarwigtige ampt provisioneel is voorzien geworden en de hiervoren geciteerde extract resol. van den 10 deser maand bovendien nader kan komen aan te wyzen, om welke redenen is van de hand gewesen den voorslag van den heer raad-ordinaris Wybrand Blom om met de provisioneele verkiesing van een Gouverneur-Generaal tot den ontfang der advysen uyt de jongst gepasseerde herfstvergadering van UEdhoogagtb. te supercederen, in navolging van hetgeen in opsigt van de generale directie, uytwysens onse resolutie van den 31 Dec. des voorl. jaars was gepractiseerd geworden, zoo heeft men egter niet alleen goedgevonden ten respecte van dit laatste geen de minste verandering te maken en de zaken tot den geprefigeerden tyd in dienzelfen staat te laten, als zig thans in dat cas komen te bevinden; maar ook op de propositie van den presenten Heer Gouvern. Generaal met unanime stemmen best geoordeeld, om de twee heeren, die door ons tot de waarneming van de generale directie zyn gecommiteerd geworden ¹ daarby te laten continueren, totdat men de dispositie van UEdh.-Agtb. over en omtrent dit point sal ontfangen hebben.

XLIV. Rapport van de Raden extra-ord. van Indie F. J. Coyett en G. W. van Imhoff over de koffykultuur en eenige andere kulturen aan den Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Raden van Indie, dd. 26 Augustus 1735.

Hoog Edele Gestrenge Heeren!

Aan de ondergeteekenden ter resolutie van den 27 November anno passado en 7 Juny deses jaars gedemandeert zynde de executie van het voornemen Uwer Hoog Edelens, tot diminutie van de coffyculture, soo op Cheribon en in de Prianger-landen, als in de Jaccatrase bovenlanden en hier omher, in nadere overweginge te nemen, en daartoe de bequaamste middelen te proponereen, om soodanige rede-

¹ De heeren Valckenier en Thedens. Resol. 31 Dec. 1734 en 3 January 1735, aan wie voorloopig de generale directie als commissarissen was opgedragen, gedurende de ziekte van den Directeur Genl. Westpalm.

nen als Uw Hoog Edelens daartoe hebben gepermoveert en te deser plaatse niet behoeven herhaalt te worden, soo hebben deselve ter voldoeninge van de voors. commissie, nadat ter ordre van Syn Edelheyt den Heere Gouverneur-Generaal aen de hoofden der voors. boven en Prianger-landen herwaarts op ontboden en verschenen waaren, deselve ten bywesen van den gecommiteerde over de saken der inlanders, den opperkoopman Nicolaas Crul, en anderen tot synen dienst mede gehorende, over den staat der presente coffyplantagien gehoort en ondervraagt, mitsgaders het voornemen Uwer HoogEd. tot diminutie van deselve bekend gemaakt, met hetgeene daaromtrent tot harer onderrigtinge soowel, als tot derselver geruststellinge noodig was, in soodanigen algemeene byeenkomste en conferentie met deselve, als waarvan de ondergeteekenden de eere hebben sullen den uitslag althans aan Uw Ed. te bedeele.

Hiertoe sal het niet noodig syn den oorsprong en voortgang van dese voor de E. Compagnie soo profitable culture uyt den grond op te speuren, en vervolgens na te gaan tot op den tegenwoordigen tyd met alle de precautien, die ten opsigte van derselver accessement en verminderinge met gantsche differente oogmerken zyn gebruykt en bekend staan by seer vele resolutien deser tafel, soo ten opsigte der plantagien, als den prys der vrugten en hare leverancie, en speciaal by die van den 14 April 1711, 29 April 1712, 12 October 1714, 30 Maart 1723, 11 April en 12 December 1724, 21 Augustus en 30 October 1725, 15 January 1726, 20 May 1727, 13 January en 16 April 1728, 24 January, 14 en 21 July 1730, 13 November 1731, 9 December 1732, en eindelyk het aangeteekende by resolutie van den 15 Juny 1734, want dat zoude een gants onnodig werk wesen tot de materie in questie, die eigenlyk in haren oorsprong verschuldigt is aan de ongemene vergrootinge der leverantie, sedert de laatste drie of vier jaren, sooveel verschillende van de voorgaande, dat dezelve daarmede byna geen gelykheyt hebben, en bygevolge ook niet anders noodig heeft tot den grondt en het oogmerk der verminderinge, dan alhier kortelyk te seggen, dat sedert het jaar 1731 de coffyleverantie, soo te dezer plaatse als te Cheribon soo verre toegenomen is, dat men na de jongste of voorjarige versendinge van 4.015.616½ ₧ na Nederlant, zoo in de westzydse pakhuyzen, als die bezyden de waterpoort en op de ey-

landen Onrust en de Kuyper, uyt de voorgaande leverantien overgehouden heeft ƛ 7329088, dewelke met 1375000 ƛ, die op Cheribon in selver voegen syn blyven leggen, wel 8704038 ƛ komen uit te maken, ofte eenen tweejarigen voorraad, gerekend op den ordinairen eysch uyt Nederlandt tot 4000000 ƛ, dewelke na gedagten dit jaar wel sooverre nog vergroot werden sal by een ordinairen afscheep van voors. quantiteit, dat d'E. Compie. na het vertrek van de ophanden synde retourvloot in hare pakhuysen zal kunnen overhouden een voorraad van drie jaren, en dus na verloop van nog twee jaren geen andere koffy naar Nederland sal behoeven te versenden, dan die alvorens reeds drie jaren op hare solders gelegen heeft.

En hoewel dat in sigzelfs een groote zegen is omtrent eene culture, waarover men sooveel hoofdbreeckens en swarigheden in den beginne heeft gehad, en ook ten opsigte van voors. boonen een seer gewenschte saak is, soo om het broeyen in de scheepen, dat van sulke door en door gedroogde vrugten veel minder dan van nieuw ingesamelde te wagten is, als ook in het generaal ten opsigte van derselver smaak, die men door den ouderdom ondervindt te beteren, en dus ook ten opsigte van haren debiet in Nederlant, die daardoor geensints minder worden sal, soo dient het aan de andere kant oock wel daarby te blyven, sal de Compagnie niet overkropt raken met een gewasch, welkers aftrek en consumtie in geheel Europa niet soude kunnen toeryken tot den sleet van hetgene Java, of liever dit gedeelte van hetselve alleen uytleveren kan, indien de leverantie soodanig bleef toenemen, als in het jongst voorgaande jaar, en indien daarop de noodige ordre niet werd gesteld, voornamentlyk daar men sig geen vermeerderinge in het debiet, na proportie van het accressement der plantagien en leverantien, in Europa mag beloven, door de menigte van andere plantagien, soo in de West-Indien, als op Mascaregnas en op Mauritius, die men segt dat considerable quantiteiten deser boomvrugten uytleveren, en aan de plantagien van de Compagnie ten desen eylande dus een groot nadeel toebrengen, waartegens geen verhaal of redres te denken is.

Wat nu het beste of kortste expedient is, om den voors. excessiven aengroey der coffyplantagien op een efficacieuse wyse te stuyten, en eenmaal soodanig te reduceren, dat d' E. Compagnie niet verder over-

kropt rake, daarover behoeft men sig niet lange te bedencken, want de hoofden der campongs, die te gelyck oock de hooftleveranciers syn, erkenden selfs wel haast, wanneer door de ondergeteekendens dit aan haar eygen overleg en bedenckinge gedefereerd wierd, dat er geen korter of beter weg is, om tot dat oogmerk te komen, dan de overtollige boomen uyt te roeyen, en geen nieuwe aan te planten boven het gefixeerde getal.

En dit hebben zylieden in 'talgemeen oock sonder eenige swarigheid of ongenoegen aangenomen, op de verzekeringe door de ondergeteekendens aan haar gedaan, dat de leverantie van het loopende jaar daaronder niet begrepen was, maar dat integendeel de reeds ingesamelde boonen compleet aan d' E. comp. sonder een eenige agter te houden, soude moeten geleverd werden, hoe groot en opulent ook het ingesamelde gewas mogte zyn, niet twyfelende of dit is oock conform de intentie van Uw Hoog Edelens, die men begrypt dat alleen op het toekomende haar aspect heeft.

Dus meenen dan den ondergeteekenden voor haar aandeel, dat de coffyplantagien in de Preanger en Jaccatrasede bovenlanden, begrypende onder de eersten, Baudong, Sumadang en Pracamoentjang, die herwaarts hare leverantien doen, naar den staat waarinne zy zig thans bevinden, door uytroeyinge van de oudste en verplantinge van de jongste, die dat nog lyden kunnen, by het overschot van de vrugtdragende tot op de helfte behoorden gediminueert te worden, naar hetgeen sy oock reeds by provisie met voors. hoofden afgesproocken zyn, en nu maar afhangt van Uw Hoog Edelens approbatic en nader ordre; want dan sal d' E. compagnie die in den voorleden jare van voors. Preanger en Bovenlanden heeft moeten accepteren een quantiteit van 4654000 g , buyten hetgene de ingesetenen van hare eygene landen, ten pryse van 7 rd. per picol leveren, en in dat jaar nog bedragen heeft 983101 g , makende te samen wel 5637101 g nog ruym van hier kunnen voldoen de helfte van den jaarlyksen tytel uyt Nederlandt, al was het dat het gewas telkens soo compleet of opulent niet quam te slagen, als in den voorleden jare, overmits de voors. Boven en Preanger landen met de plantagien der ingesetenen alsdan nog jaarlyx door den anderen sullen kunnen leveren van 20 tot 25 maal hondert duysent g en daarboven; wanneer men nu op Cheribon, alwaar in de leverantie tsedert het boekjaar 173 $\frac{1}{2}$ weinig

differentie is, en hetwelk oversulx op den tegenwoordigen voet wel soude kunnen blyven, mits niet hooger komende dan hetgene de voors. drie boekjaren bedragen, namentlyk 2172083 ₧ door den anderen, indien men niet tot voorkominge van misnoegen onder dese ingesetenen ook aldaar eenige verminderinge moeste doen, de plantagien voor een agtste gedeelte by provisie laat reduceren, dat door het uytroeyen der alleroudste boomen alleen geschieden kan, soo blykt dat Cheribon by voorm. Bataviasen insaam jaarlyx nog verschaffen kan van 18 tot 20 maal hondert duysent ₧, en dan blykt ook met enen dat d'E. Compagnie een ordinairen eysch van 4000000 ₧ completely sal kunnen voldoen, ja nog al yets overhouden by een opulent gewasch om weder te compenseeren hetgeene by een minderen insaam mogte komen te manqueeren, dan wel dat ook het apparentste is, door den tyd nog een jaartje te vooren te raken, namentlyk in 10 off 12 jaaren, daar ook vooreerst niet aan verbeurt is, omdat de voors. boonen dog door het leggen niet bederven, maar integendeel beter worden, en dus d'E. Compagnie niet anders kosten als de plaats, de moeyte en kosten van het omschoppen nu en dan, mitsgaders de interessen van het capitaal dat men daarvoor betaalt, en hetwelke daarentegen rykelyk soude werden gerecompenseert, indien door het eene of andere toeval aan de vooraangehaalde mededingende plantagien den aftrek by d'E. Compagnie in der tyd eens mogte grooter worden, wannecr de Compagnie in staat is het gaande te houden met haren opgeschuurden voorraad, tot dat men op de vergrotinge der plantages de noodige ordres konde stellen, en daarvan de vereyschte vrugten sien, overmits de coffyboomen met het derde jaar reeds eenige vrugten beginnen te geeven, die vervolgens van jaar tot jaar toenemen, en met alle andere boomen by verouderinge weder diminueren.

Wel is waar dat er eenige irregulariteit schynt te resideren in het uytroeyen van een agtste der coffyboomen op Cheribon, en de helfte in dese Bovenlanden, maar het oogmerk van de ondergeteekenden is dit, om dese bovenlanden eenmaal op sulken vasten voet te zetten, dat de ingesetenen met gerustheid by de peperplantagie blyven, en daartoe de overschiefende landen employeeren kunnen, sonder bekommeringe voor nadere diminuatie en extenuatie, of ook aan de andere kant van eenige nadere aanplantingen, en om daarentegen op Cheribon dese verminderinge als provisioneel te doen gelden en te sien, hoe

het in 't vervolg met de coffy afloopen zal, mitsgaders om in eas d' E. Compagnie alsnog met die vrugten overkroopt bleeff, alsdan de verminderinge omtrent Cheribon alleen te laten plaats hebben, sonder bemoeyenisse van de Bovenlanden; want nadien het oogmerk is om peper in stede van coffy voor d' E. Comp. te besorgen, soo is oock het best de Jaccatrase bovenlanden daartoe aanstonds in staat te stellen, van deweleke men omtrent een getrouwe leverantie der producten, om de nabyheyt, meer meester is, en op Cheribon daarentegen sullen naar gedagten de ledig wordende landen door de uytroeyinge, geconverteert werden in rysvelden, waarvan Cheribon ook niet te veel voorsien is, en dat kan altyt en alle jaar geschieden, sonder den eygenaar zyne inkomsten te onthouden, maar de peper daarentegen heeft zoowel als de cauwa zynen tydt van noden, eer men vrugten daarvan siet, in voegen in het vervolg nader blyken zal.

En alhoewel de ondergeteekende ten opsigte der verminderinge van de coffyplantagien hiermede aan hare commissie voldaan zouden schynen te hebben, soo vermeenen sy egter ook ten opsigte van den prys der boonen, het volgende Uw HoogEdns. in bedencken te moeten geven. Namentlyck of het niet noodig en dienstig soude zyn, den prys dier vrugten eguaal op 6 Rds. te stellen, soo voor de ingesetenen of eygen erven en de Javanen in de Bovenlanden, die gerekent worden 's Comps. landen te bewonen; niet dat de ondergeteekende souden willen tegenspreecken, het oogmerk waaromme men dese leverantien van de andere heeft gedistingueert, maar omdat het haar toeschynt dat de meeste der Bovenlandsche leverantien vry wat meer onkosten hebben in het afbrengen harer vrugten, dan degene die naby en in de ommelanden deser stad hare thuijn hebben, en dat voors. groote verschil van kosten wel ruym kan opwegen het verschil dat er is tusschen haar en de andere ten opsigte der besittinge van de landen; want om alleen te spreecken van Tsjandjoer en de negory aan de Zuydzee, campong Baroe, Prakamoentjang, Bandong en Sumadang, welkers leverantie noghtans $\frac{1}{2}$ bedraagt van alles wat uyt de bovenlanden, en ruym 4 maal zooveel als hetgeene door de eygen erven hierom her geleverd wordt, soo is het seecker dat deselve alle en insonderheyt de eerstgenoemde, welkers leverantie egter alleen ook ons soo veel en meer bedraagt, dan alle hetgene de voors. ingesetenen van hare eygen landen leveren, ongelyk meer kosten en moeyte hebben, wanneer

zy met draagbecsten sooveele dagen reysens door het gebergte heen moeten trekken, tot digte by de stad, daar de meeste van de eygen erven hare vrugten gemakkelyk in praauwen te water afbrengen, en daardoor ook ongelyk beter met den prys volstaan kunnen, al krygen sy nevens de andere één geld voor haar goedt, buyten een nadere consideratie die de ondergeteckende tot desen voorstel anset, namentlyk dat het haar niet onmogelyk voorkomt, en selfs seer practicabel toeschynt, dat d' E. Compie. op de naam van voors. eygen erven, veele coffy, om de wille van de meerder prys soude kunnen werden opgedragen, die effective in de Bovenlanden is gegroeyt, en dat men dus sonder een exacten opneem en navorschinge, mitsgaders een gedurige toesigt over hare plantages, niet gerust weesen kan, of de voors. eygen erven, die uyt burgers, Mardykers, Chineesen en andere inlandse coloniers bestaan, effective wel vrugten van hare eygene thuynen leveren, waartoe de quantiteit van 7864 picols sooals sedert den 10n Augustus 1734 tot den 17n January 1735 van haar by d' E. Comp. ten voors. pryse aangenomen zyn, al wat groot voorkomt, kunnende de ondergeteckenden ook in dese egualisatie geen de minste swarigheid vinden nu den oogst van de coffy soo ruym en opulent is, dat men des noods wel de voors. planters op eygen gronden in 't geheel soude kunnen missen, en sy merken daarentegen deselve aan, het regte middel te zyn om de plantagien van alzulke ingesetenen van selfs wat te doen inkrimpen, sonder eenige ordre tot extirpatie, die sy ook vermeenen dat omtrent deselve, in sulken gevalle niet noodig en in 't generaal ook niet dienstig zoude zyn, omdat men dese menschen weleer soo sterk heeft aangeset tot den aenqueek en aanplantingen, en sy daartoe hare eygene landen hebben bestect en van de revenuen leven, soodat het eenigsints hard schynen soude, deselve nu weder te noodsaken het geplante uyt te roeyen, en de voors. vaste inkomsten te moeten missen, sonder eenige verseeckering waaraan sy de sedert sooveele jaaren nu met veele kosten onderhoudene thuynen sullen kunnen employeeren met gelyk voordeel; dat omtrent de Bovenlanders van geheel andere consideratie is, omdat sy 's Comps. landen bezitten en sig dus ook moeten getroosten daarop soodanige producten te cultiveren als d' E. Comp. het aangenaamste syn; dog men zoude nevens de voors. reductie der prysen ook een interdictie tot verdere aanplantinge kunnen doen by de voors. eygen erven, om de quantiteit niet te sien acresseren, hoewel het apparenter

is, dat deselve wel yets diminueeren sal, indien Uw HoogEd. sig kunnen laten welgevallen de voors. bedenklngen, die de ondergetekenden voor den dienst van d' E. Compie. vermeent hebben by desen Uw Hoog Edns. te moeten voordragen tot derselver nader overleg en dispositie.

Om nu aan de andere kant ook de voors. Bovenlanders geen ongelijk aan te doen met het reduceeren der koffyplantages, daar zy bevorens sooveel moeyten hebben gehad in het schoonhouden en suyveren der tuynen, die als nu ledig leggen souden, soo hebben de ondergeteckenden de bovengemelde hoofden en hoofdleveranciers in vooraangetogene conferentie selfs in bedencking gegeven, wat sy, in stede van de coffyboonen uyt de andere Javase producten liefst zouden willen aanplanten, hoewel sy op den Curcuma soo hard niet hebben aangedrongen, omdat die wortel reets in een goede quantiteit uyt het district van Craoang en andere plaatsen versamelt wordt, en den eysch van deselve uyt Nederlandt juyst soo heel groot niet is, maar wel de hoope, om deselve binnen weynig jaren compleet van hier te sullen kunnen voldoen, sonder Mallebaar eens noodig te hebben, bedragende het g'eyachte niet meer als doorgaans 40000 f, en het versondene in anno passato van desen eylande daarentegen reeds 22482 f, welke quantiteit in de nu op handen zynde of reets begonnen leverantie, na gedachten al merkelyk grooter zyn zal, soodat de ondergeteckenden onnoodig geoordeelt hebben tot dies verder extensie eenige adhortatien te gebruyken.

De indigo daarentegen is wel een seer voordeelg en gewild product by d'E. Compagnie, maar ook te gelyk, soo in de voortplantinge als toebereidinge van den annyl, een werk van sooveel assiduiteyt en moeyte voor den luyen Javaan, dat sy daarvan een grooten afkeer hebben, te meer omdat het met den prys gantsch niet ruym omkomt, en sy integendeel het broodt nauwlyx of niet daarvan hebben kunnen hetgene almede wel Uw Hoog Edns. nadere bedenkinge meriteert, indien deselve oordeelen mogten dat men tot vergrootinge van dese culture eenige meerdere moeite behoorde te nemen, dan de ondergeteckende sig gegeven hebben in het aanmanen van voors. hoofden tot een precisen opbreng van hetgene haar daaromtrent is opgelegd, en welken taxt nevens die van:

Het Cattoene garen by haar als een contributie gerekend wordt,

omdat sy met den prys niet, of ten minsten maar seer sober uyt kunnen, hetwelke dan ook de reden is dat de ondergeteekende dese twee posten almede niet verder hebben aangedrongen, dan om te blyven by hetgene zy nu jaarlyx van beyde soorten moeten verschaffen en opbrengen, omdat sy niet konden berekenen de voors. hoofden buyten ongenoegen te sullen kunnen houden, indien men haar, in stede van een voordeelig product, dat zy thans cultiveren en missen moeten, een lastpost, soo groot als deze wilde opleggen dat deselve ook ligtelyk soude hebben kunnen discourageeren omtrent de aanplantinge van :

Peeper, een saak by Uw Hoog Ed. al over lange, om vele redenen soo noodig en ten dienste van d'E. Comp. soo heylsaam aangesien door den grooten verval der insamen van desen, nu by uytstek in Europa soo gewilden korl, beyde op Palembang en Bantam, den duuren inkoop van deselve op Mallebaar, en het woelen der competitieurs aldaar en elders, tot het bemagtigen van aansienlyke quantiteiten derselve, ten bederve van de Compagnie, of om met haar den winst te deelen, dat de ondergeteekende ook niets nagelaten hebben om de voors. bovenlanders aan te setten tot het planten van peperstekken, in stede van de g'extirpeerde coffyboomen, te meer zy lieden daartoe ook niet ongenegen waren, maar integendeel verklaarden dat deselfde thynen voor de peper konden worden gebruykt, om de overeenkomste die er is in het terrain, de moeyte van het schoonhouden en de insameling van beyder vrugten, alschoon het gewas soo verschillende is, als de heester of klim, die deselve voortbrengt, sullende naar de gedachten van de ondergeteekenden daarentrent nu niets anders noodig zyn, alsdat deze menschen door een gedurig toezigt tot de voors. aanplantingen werden aangeset en alle noodige hulpe toegebracht tot het bemagtigen van de noodige peperstekken, waarvan de jongste opgave tot 1240000, die soo in de Prianger als Bovenlanden, door de sorge van den Heere Gouverneur Generaal Mr. Dirk van Cloon zg. geplant soude syn, en waartoe de hoofden ook reeds by wege van vooruytverstrekinge 1300 Rds. van d'E. Compie. genoten hebben, door de ondergeteekenden seer viticus en onereus bevonden is, buyten dat ook door de onkunde der aanplanters in het besorgen van de voors. stekken vele en wel de meeste reeds weder syn uytgegaan; dog dat belet de hoope niet om in korte

jaren de voors. peeperculture even als de coffyplantagien te sien flo-reeren, omdat men door den tyd wel stekken genoeg sal weten te krygen, indien het Uw Hoog Edns. maar behaagt, boven den ordi-nairen prys der betalinge, die naar de gedachten van de onderge-teekenden op den duur niet meer als 5 Rd's. per picol behoorde te syn, en dus ook, met believen van deselve, daarop al aanstonds by den aanleg van dese culture, zoude kunnen gefixeert worden, ge-durende de eerste 5 jaaren, te reekenen van primo January aanstaande, een premie te stellen van 100 Rds. voor yder 100 picols die door eene negory sullen werden geleverd, omdat het seeker is, dat alle saaken, en ook dese in den beginne vry wat ongemacke-lyker en kostbaarder zyn als in het vervolg, wanneer men deselve tot hare perfectie heeft gebragt, en dit expedient naar onse gedag-ten vry wat beeter is, tot conservatie van 's Comps. credit en agting, als eerst de prys sooveel hooger te nemen en daarna te reduceeren, waar benevens ook in dese culture naar het sentiment van de onder-geteekenden geen onderscheyt van betaling behoorde geadmittceerd te worden tusschen de bovenlandsche Javanen en de ingesetenen, om reeden die voorwaards van de coffy gegeven syn, en omtrent de peper ook hare applicatie hebben.

Waarmede de ondergeteekende Uwe Hoog Edn. nadere dispositie afwachten en met alle respect verblyven enz.

(geteekend) F. J. Coyett.

G. W. van Imhoff.

Overgegeven in Rade van India den 26n Augustus 1735.

XLV. De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gener. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 6 April 1736.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Alhoewel de tegenspoedige voyage, enz.

Java's Oostkust, hebben wy, enz.

Op de inlandse saken heeft men ook het nodige ge-rescribeert by een aparten brief aan den gesaghebber . . . en

daarby aangaande de tegenwoordige gesteldheid van het Hoff, het credit van Demang Oerawang, zoon van den alhier in ballingschap overleden en in den jongsten oorlog soowel bekend geworden prins Pourbaya, de disavantageuse beschryvinge, die by continuatie van zynen inhaligen heerschzugtigen en turbulenten geest werd gedaan, de voorvallen, die tot bewys van zyne magt en geweldenarye successive zyn bygebragt en meer andere dingen den Soesoehoenang en zyn ministerium rakende, ons in zoodanige termen verklaart, dat daaruyt voor gem. gezaghebber genoegsaam te begrypen sal syn, wat hem in desen allen te doen staat, namentlyk sig soo min als mooglyk met voorm. hofsaken 's Comps. wegen te mesleeren, solange het niet al te hoog loopt en ingesien kan worden, en egter een oog in 't zeyl te houden en oplettend te zyn.

. Wy mogen verzekeren, dat alles soo binnen als buyten 's lands wat tot Java eenige betrekking heeft, sigh in eene diepe en gewenschte rust bevindt excepto eenige nog al swevende geschillen tusschen UEdhoogagt. onderhorige regenten tot Sumanap en Pamacassan, by de brieven vermeld, die geen plaats in desen meriteren. Eyndelyk heeft men sedert onse veelgem. rescriptie ook alhier nog ontvangen de nader gemeene en aparte advisen van voorz. Samarangse bedienden, in dato 5 der gem. maand Maart, op welke beyden na het vertrek dezer schepen het nodige zal worden gerescribeerd, alhoewel niet veel van remarque in de eene nog de andere te vinden is, dan de communicatie van het afsterven eenes Balischen Konings, bekend onder den naam van Dewa Agong, in syne residentie op het voorz. eyland, die genaamd word Klonkong en dat de andere groote koning van dat land, Gusty Agoeng sig met 400 koppen op weg begeven hadde naar zyne onderhorige plaats Balemboang, liggende aan de wal van Java, omdat aldaar kort bevorens overleden was het Balyse hoofd Bagus Patty, anders, ook genaamd Pangerang Mancoenagara, wiens ligchaem met negen zyner wyven, naar de wyze der heydenen en het gebruyk ook van deze volkeren, op zyn tyd was verbrand geworden, dog dat desniettemin in den oosthoek alles sig nog in deselfde rust en vrede bevond.

Cheribou en de Priangerlanden. Ingevolge ons voornemen vermeld by ons vorig schryven aan UEdh. dd. 16 Dec. ll. op 10 January

daaraanvolgende over sommige versoeken der Cheribonse princen naar vereysch gedisponeerd zynde, zoo zullen UEd indertyd desgelievende by dat besluit kunnen vinden aangewezen, dat daaronder geen poincten van belang begrepen zyn, des onvermindert zullen wy in desen daarvan mede een kort detail doen en tegelyk ook eerbiedig berigten, de verdere sedert voorz. tyd voorgevallen zaken concernerende het comptoir Cheribon, zynde het voornaamste onder al hetzelfde de gedane toezegging der voormelte gesamentlyke princen, om de coffyplantagien, door het uytroeyen van de alderoudste boomen een agste gedeelte te zullen laten verminderen als wanneer nae calculatie jaarlyx nog 18 à 20 maal hondert duysent ponden uyt de Cheribonse landen zullen geleverd worden, gelyk ook met eenen besloten is, dat voor een picol van 125 ₧ in stede van 6 Rd. voortaan maar 5½ Rd. zal worden betaald, welke vermindering noodzakelyk scheen en Haar Hoogh. zig ook hebben laten welgevallen; terwyl de coffy uyt de Preanger en de Jacatrane bovenlanden, althans voor 6 rds. de gelyke picol in de Bataviase pakhuyzen werd geleverd, daar integendeel de Cheribonse Cauwa met 's Comps. schepen moet worden afgehaald en waarop dan nog 13¾ stuyver per ider picol aan onkosten komen te vallen.

En vermits de gedagten princen versogt hebben, dat de jaarlykse eysch van ryst mogte gerigt worden, naedat het gewasch opulent of schraal zoude geslaagt zyn, dat omtrent de leverantie van Tamerinde aan de bedientens tot Cheribon, eenige vermindering mogte plaats hebben, dat de ongemeene keurigheit der Chinesen omtrent de aannemingen van het payement na de nieuwe verhoging mogte beteugelt en die muntspeeie by een yder aangenomen worden, volgens den teneur van het dierwegens geëmancerde placeaat; dat de Europese opzigtters zoo over de indigo in het district van Gabang als het branden van houtskolen mogte werden ingetrokken, onder aanbieding om voor het een en ander de vereyschte zorge te zullen dragen en voorts dat de eerste resident van Soesdyk, minder togten ter inspectie van de coffyculture landwaards in mogte doen, als eenigen tyd herwaarts geschied zy, zoo hebben wy het een en ander ter believing van Haar Hoogh. geaccordeerd en dierwegens aan de Kesidenten van dit comptoir het noodige geordonneerd hetwelk aan haar is afgezonden met de alsdoen van hier vertrokken Cheribonse princen meergemeld, die met voorsz. onze dispositien en de alhier genoten beleeftheden zig

alsoo vernoegt hebben getoond als in 't bysonder den minderjarigen Sulthan Anum en den Pangerang Mochamet, den eersten over het ter hand stellen van de krits en het zegel van den overleden Sulthan Anum, onvermindert denzelven egter tot zyne meerderjarigheid zal moeten continueren onder het opsigt van syne presente voogden, en den laatstgenoemden Pangerang wegens het desereren van den eernaam van Pangerang Dipatty Topatty, uyt inzigte van zyne voogdye over den jongen Panembahan; maar het verzoek van Sulthan Zeppoh, omme ter zake hy thans de oudste onder de Cheribonse princen is, om onder zyn bewind te mogen hebben, het district en de volkeren van Gabang, heeft men even als anno 1730 uytwyzens ons besluyt van den 15 Dec. desselven jaars beleefdelyk gedeelineert, dewyl men over den presenten Gabansen regent, Pangerang Soeta Djaja by de advisen der residenten geen klagten zyn voorgekomen waaromme hy van dat bestier zoude dienen gedimoveert te worden. (Kort nae het retour der meergem. princen is een der voogden van Sultan Anum overleden en de verkiezing van een tweeden voogd onnoodig geoordeeld) daerentegen is Ke-maas Karta Widjaja op de goede getuygenis der residenten als de bequaamste en eene egte zoon zynde van den overleden Ingabey Wira Loddera regent van Indramayoe aangesteld en vermits (een der voogden van den Panembahan almede is overleden) zal men binnen kort in overweging nemen of men het opzigt over gemelden prins alleen zal gedemandeert laten aan zyn anderen voogd, den voorn. Pangerang Dipatty Topaty, enz.

XLVI. De Gouverneur-Generaal Abraham Patras en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 2 April 1737.

Edele Hoog Agtbare, enz.

Aangesien wy al wederom door, enz.

Java's Oostenst. By onse vorige eerbiedige missive aan UEd. van den laetsten December des gepasseerden jaers, onder het capittel van Java's Oostenst, voornamentlyk mede gesproken zynde van de nadeelige gerugten wegens de dangereuse conduite van den Radeen Demang Oerawang met byvoeginge van onse consideratien over deselve, voorts

van verscheyde door den Soesoehoengang en van synentwege door deszelfs gesanten gedane versoeken, zoo zullen wy alsnu de eer hebben ten vervolge van dien aan UEdh. te communiceren, wat door ons nopens het een en ander verrigt is. Belangende nu den voorn. Radeen Oerawang zoo gelieven UEdh. by de nevensleggende copia secreete resolutien van den 31 January ll. te beoogen, de redenen en motiven, die ons bewogen hebben, om te besluiten, den Soesoehoengang geen de minste kennis te geven, van hetgeen dien radeen beschuldigd werd en de Samarangse ministers desenthalven eeniglyk te recommanderen voorzigtig en op hoede te wesen, mitsgaders deselve van hier zooveel mogelyk te assisteren, dat zy in een behoorlyk postuur van defensie (zich) kunnen stellen, conform hetwelk wy aan deselven hebben toegesonden 100 Europese militairen om te dienen tot versterking van de vesting Cartasoera.

Buyten het geschrift der gezanten by ons laatste schryven van den laatsten Dec. a°. p°. gecommuniceert . . . hebben deselve op den 7 January p°. aen ons wederom doen presenteren een tweede geschrift in de Javaense tael . . . behelzende de nadere last van den Soesoehoengang aen haer gegeven, uyt vrees dat by Syn Hoogheys brief somtyds het noodige niet na verelysch mogte wesen geëxtendeerd en vermits vervolgens in onse byeenkomst op den 17 der gem. maend January noodzakelyk gecoördteed en besloten wierd de Heeren Raden ordinar en extraordinair Johan Paul Schaghen en Pieter Rochus Pasques de Chavonnes, benevens een der secretarissen deser vergadering te committeren, om over de voorgedragen poincten met de gezanten, die daartoe door haren vorst gequalificeert waren, te aboucheren en in onderhandeling te treden, zoo hebben gem. leeden . . met haer geconferceert en dierwegens sodanigen schriftelyken rapport (overgeleverd) als ter resolutie van den 28 January meermelt geïnscereert is, dog waerby verondersteld wierd een nadere verklaring der gesanten diende te werden vernomen, wegens hunne eygentlyke meening nopens de judicature ter ontwyking van alle verkeerde exceptien, waervan sig naderhand zouden kunnen bedienen, waertoe overzulxs de voorn. Heeren Commissarissen nader versogt en gecommiteerd zynde, hebben haer op den 29 dierselve maand desenthalve een nader schriftelyk rapport overgeleverd, hetwelk niet alleen verstaan wierd by de resol. van dien

datum in te schryven; maer waerop ook te gelyk na rype delib-
 ratie en overweging van hetgene nopens de geproponeerde pointen
 zoo pro als contra in consideratie konde komen, zoodanige besluiten
 zyn genomen, als wy de eere zullen hebben Uw Edelh. te verthoo-
 nen, omme waertoe over te treden sullen wy beginnen, met het
 point der judicature, ten welken reguarde vastgesteld en besloten
 is, dat alle geschillen welke de Javanen onder malkanderen mogten
 hebben, alleen door de regters van den Soesochoenang zullen werden
 beslist, voorts dat alle gemeene Javanen sorterende onder de Ooster
 en Westerstand-Gouverneurs over begane delicten tegens de compa-
 gnie of hare onderdanen, door de Samarangse ministers van de res-
 pective Javaense regenten, waaronder deselve sorteren of haer ont-
 houden, directelyk sullen mogen werden opgeeyscht om vervolgens
 door 's Comps. bediendens terecht gesteld en gevonnist te werden,
 mits dat by de examinatie van den Soesochoenang altoos iemand
 zal mogen present wesen, en het de Compie vrystaan hetselve ook
 te doen tot Cartasoera. Egter zal de executie van zoodanige delin-
 quenten geschieden door de Javaense geregtdienaren excepto by extra-
 ordinaire execrable misdaden, als wanneer deselve tot des te meerder
 afschrik door 's Comps. scherpregter zullen werden geëxecuteerd,
 waerentegen al verder gearresteerd wierde, dat alle op het territoir
 van den Soesochoenang delinquerende strantjavanen tot Cartasoera
 en ter contrarie de in de benedenlanden delinquerende bovenlanders
 tot Samarang zullen moeten worden terechtgesteld onder expresse
 conditie nogthans, dat alle Javanen, die van Soesochoenangswege eenig
 bewind of gesag hebben, zonder uytsondering door de Javaense
 regters tot Cartasoera zullen worden gesententieerd, welk een en
 ander vervolgens aen de gezanten gecommuniceerd zijnde, hebben
 zig deselve daarmede ten volle geconformeerd; overzulkts heeft men
 wegens dit point een contract laten ontwerpen, waervan wy de eere
 hebben UEDh. nevens desen een afschrift ¹ aan te bieden en wel-
 kers drie originele op den 7en der jongst afgeweken maant Maart soo
 door voorm. Heeren Commissarissen en secretaris uyt onsen name
 als de gezanten plegtiglyk geteikent en bezegelt zyn

1 Zie dit contract onder No. XLVII; daaruit leert men tevens genoegzaam kennen
 den inhoud der resolutiën van de Hooge Regering dd. 28, 29 en 31 January 1737.

UEd. Hoogahtb. (zullen) by evengem. resol. (dd. 31 January II.) diverse redenen aangewezen vinden, waarom de Gouverneur-Generaal vermeende, dat het derde verzoek van den Soesochoenang om de zoogenaamde Oeroet dallangs of volkeren, die langs den grooten weg tusschen Samarang en Cartazoera woonagtig zyn en door zyn Hoogheys grootvader Pacoebocana in den jare 1705 aen den doemaligen Depatty van Samarang, Socria Dimangala aan hem en zyne nazaten geschonken, wederom te hebben en over hetzelfde een apart hoofd te mogen aanstellen, niet gevoeglyk konde of mogte werden geweygert, dan dewyl de meeste Heeren raden ter contrarie sustineeren, dat de finale dispositie nopens den afstand dier volkeren behoorde uytgesteld en op de lange bank geschoven, mitsgaders aan UEdh. diende te worden voorgedragen, zoo zullen wy ons desenthalve reverentelyk referereen aan het meer geciteerde besluit.

Nu ontbreekt aen de bedeeing van het verhandelde en gearresteerde met de gezanten nog maer het point betreffende den inzaam van ryst op de respective Javase comptoiren . . en twelk by meergec. resolutie van den laetsten January almede geïnserceert is ten genoegge bleken synde, dat de ongemeene zwarigheden, waarom het versoeck van den Soesochoenang niet zoude hebben kunnen worden geaccordeert, kwamen te cesserem door de nadere aanbieding en verklaring der gezanten aen hem gedaen, dat het tot contentement van syn Hoogheyt genoeg zoude zyn, wanneer jaarlyks aen den ryksbestierder kennisse wierde gegeven, hoeveel lasten ryst de Comp. komt te vorderen, ten cynde daardoor in staet te wesen om de leverantie van dien, onder de respectieve districten op eene draagsame wyse te verdeelen en voor 's Keyzers gerechtigheeden sorge te kunnen dragen, in welke propositie men niet heeft kunnen sien voor de generale maatschappye eenig nadeel te resideren waermde dan de Commissie der meergedagte gezanten afgelopen zynde, heeft men aan haar navolgens het vorig gebruyk een vriendelyk afscheydmaal laten geven en beschonken met eenige goederen mitsgaders op den 28 der jongst afgeweken maand Maert, nadat sy hun seer voldaan over het alhier genotene onthaal getoond hadden van hier gedimitteerd. . . .

Voorts zullen UEdh. desgelievende by het Samarangse schryven van den 29 Nov. kunnen vinden aangewesen, dat de in 1735/6 gesuppor-

teerde lasten langs gantsch Java bedragen	f 252983.—
en winsten daerentegen maer	f 28419. 4
oversulks veragtert	f 224563.16
zynde nogthans f 9692.10.8 minder als het jaer bevorens vermits de doemalige lasten monteerden	f 262500. 1.8
en de winsten ter contrarie	f 28243.15
komt voor de veragtering van 1734/5	f 234256. 6.8
enz. ¹ ,	

XLVII. *Poincten en artieulen* van verdrag op heden geslooten, vastgesteld en getekent, tusschen de Heeren Raden-ordinaris en extraordinaris Joan Paul Schaghen en Pieter Rochus Pasques de Chavonnes en den tweeden secretaris Roelandt Cau, uyt name ende van wegen den Hoog Edelen Heere Abraham Patras, Gouverneur-Generael en de Edele Heeren Raden van Nederlands India, wegens de Generale Vereenigde Nederlandse Geootroyeerde Oost-Indische compagnie ter eenre, mitsgaders den Radeen Adipatty Natta Coessoema, den Tommagong Tirta Wiegoena, den Aria Djaja Santika van Coedoes en den Radeen Aria Soera Laya van Brebes, als gevolmagtigde van den Soesochoenang Pakoebocana Senepatty Ingalaga Abdul Rachman Sahiedin Panata Gama, uyt name van haren voorm. Vorst en Heere, ter andere zyde: dienende tot wederzydse vaststellinge van judicature door de regters van de Generale Maatschappye tot Samarang en die van den Soesochoenang tot Cartasoera, luydende aldus:

Art. 1. Werd vastgesteld en besloten, dat gene 's compagnies

¹ Eéne maand na de afzending van dezen brief overleed in den nacht tusschen 2 en 3 Mei 1737 de Gouverneur-Generaal Abraham Patras. In de bijeenkomst van den Raad van Indie op 3 Mei, werd daarop na eenige discussie over de wijze van stemmen, met acht stemmen, d. i. eenparig tot Gouverneur-Generaal onder nadere goedkeuring van het Opperbestuur verkozen de directeur Generaal Adriaan Valckenier.

dienaren ofte onderdanen haar zullen mogen aantrekken of bemoeien met eenige geschillen, die de Javanen onder malkanderen mogten hebben ofte krygen; maar deselve moeten overlaten aan de judicature van hare eygene ofte des Soesoehoengangs regters, om na hare wyse en welgevallen daarover te disponeren.

2. Dat alle gemeene Javanen, soo beoosten als bewesten Samarang, en in soo verre deselve sorteeren onder het gebied der respectieve strandgouverneurs, zonder eenig onderscheyd by het begaan van dese of geene delicten tegens d' E. Compie. ofte hare onderdanen zullen worden geëxamineerd en gesententieerd tot Samarang door 's compies. regters aldaar, by welke examinatie van wegen den Soesoehoengang altoos iemand zal mogen present wezen, gelyk het d' E. compie. mede vry zal staan des begerende zulx ook te mogen doen tot Cartasoera.

3. Dat zodanige gemeene Javanen invoegen voors. gesententieerd synde, na de gebruykelykheden van vroegere tyden ter presentie van fiscaal en gecommiteerdens zullen werden overgegeven aan den Javaansen gouverneur tot Samarang, om door zyne of soo die te kort mogten schieten, alsdan 's Comps. geregtsdienaren op de Passeebaau tot Samarang na haar vonnis gestraft te werden, uytgesondert nochtans by extraordinaire execrable ofte aangelegene misdaden, wanneer deselve door den scherpregher ten afschrik van andere dienen te werden gestraft.

4. Dat alle zodanige strand-Javanen gedelinqueert hebbende tegens d' E. Compagnie ofte hare onderdanen, door de Samarangse ministers directelyk zullen werden opgeëyscht, van de respectieve regenten der districten, onder wien deselve gehooren, zonder daarover eerst en alvorens aan de strandgouverneurs te schryven, om dus niet te veel tyd te laten verlopen, en de delinquanten geen gelegenheid te geven, om ondertusschen met de vlugt te echapperen.

5. Dat aan soodanigen regent kennis gegeven synde, deselve aan de uytgesondene de noodige bystand van volk zal moeten bieden, om den misdadiger of misdadigers na te speuren, en des mogelyk op te ligten en te brengen op Samarang.

6. De E. Comp. zal zorge dragen dat door hare dienaren ofte onderdanen geene zodanige ongeregeltheden, soo door het opligten van menschen als andersints gepleegt werden, als den Heere Gouverneur Generaal en de Raden van India alhier, tot verwondering en onge-

noegen, van de Heeren gesandten is te voren gekomen, maar wanneer daarover eenige klagten komen te vernemen, de schuldige na verdiensten corrigeeren.

7. Daarentegen werd vastgesteld, dat alle benedenlandse Javanen, schoon sorteerende onder het gebied der twee strandgouverneurs, indien buyten derselver districten, en overzulk in de bovenlanden op 's Soesoehoenangs territoir mogten komen te delinqueeren, zullen moeten terecht gesteld tot Cartasoera en niet tot Samarang.

8. Gelyk ook in selver voegen viceversa de bovenlandse Javanen in de benedenlanden of aan de stranden komende te delinqueeren, zullen werden geëxamineerd en gevonnist tot Samarang en niet tot Cartasoera.

9. En zullen alle benedenlandse of strand-Javanen in de districten der strandgouverneurs, of van d' E. Comp. tegens de maatschappye of hare onderdanen gedelinqueerd hebbende, indien haar na het begaan van soodanigen delicten met de vlugt quamen te begeven naar Cartasoura of elders in de bovenlanden en 's Soesoehoenangs territoir, by agterhaling moeten gesteld werden in handen van de justitie tot Samarang, zooals ook de bovenlandse Javanen in het district van den Keyser eenig feyt begaan hebbende en comende vlugten in de benedenlanden of tot Samarang door 's Comps. bediendens zullen werden overgegeven aan den Soesoehoenang of te syne ordre.

10. Dat onder de voorenstaande articulen niet zullen wezen begrepen eenige Javanen, tzy bovenlandse of benedenlandse die enig bewint of gesag hebben van 's Soesoehoenangs wegen, maar dat die alle sonder onderscheyd of uytsondering sullen werden opgesonden na Cartasoera, om door de regters aldaar na 's lands gewoonte, terecht gesteld te werden.

11. Maar 's Compagnies onderdanen, als Chinesen, Maccassaren, Baleyers, Maleyers, Mooren ofte andere vreemdelingen zullen conform het 9e articul van het contract met de Heer de Wilde op den 5n October 1705 aangegaan, alleen onder 's Compagnies gebied blyven staan, tenzy in saken van groot belang en voorcomende differenten omtrent deselve en daar des Soesoehoenangs Javaanse gouverneurs mede vermengt waren, welkentwegen de decisie aan den Soesoehoenang en den Gouverneur-Generaal met de Heeren Raden van India tot Batavia zal gedefereerd blyven.

12. Eyndelyk beloven de gesandten in den hoofde deses gemeld te sullen besorgen de approbatic en ratificatic van haren Vorst, op de hiervooren vastgestelde poin ten.

Aldus gedaan, gecontracteerd en besloten int casteel Batavia op het eyland groot Java, den 7n Maart anno 1737, of na de Mahome-taanse tydreekening op Donderdag den 4de dag van de maand d' Zoel Chayda, in tjaar 1661. (Onder het Nederduyts waaren alle drie onder malkanderen volgende gestelde cachetten, van de Heeren Raden ordi-naris en extraordinaris Johan Paul Schaghen en Pieter Rochus Pasques de Chavonnes, met den tweeden secretaris Roeland Cau (en daarnevens was getekent) Jan P. Schaghen, Pr. de Chavonnes en Rd. Can; onder het Javaanse stonden mede de vier zegels der gesandten in den hoofde deses gemeld, en daarnevens in het Javaans getekent: Raden Adipatty Natta Coesoema, Tommangong Tirtawigoena, Aria Djaja Santika van Coedoes en Radeen Aria Soera Laya van Brebes.

(onderstond)

Accordeert.

(geteekend)

Wm. v. Bruynink.

XLVIII. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia dd. 25 January 1738.

WelEdele Hoogagtb. enz.

By onse jongste, enz.

Java's Oostcust. By onse, eerbiedige missive van den 2n April des gepasseerden jaars, hebben wy onder anderen d'eere gehad aen UEdh. een verslag te doen over het subject der gereclameerde Oeroet Dallangs en alsoo wy alsdoen ons hebben geflatteerd, dat de Soesoehoenan daertoe geen nader tentamen zoude komen te doen, zoo heeft men nogthans zyne begeerte tot deselve volkeren wederom aen-gespoort, by zynen brief aen ons op 25 May pass^o. toegebracht op nieuws daerom te insteren en sig voorts daerby te verklaren daarvan geen afstand te sullen doen, hetwelke ons dan bewogen heeft by ons ant-

woordschryvens dd. 18 Juny daeraen, hetzelfde volstrektelyk van de hand te wyzen en ook by onsen aparten brief van evengem. datum den commandeur Nicolaas Crul te gelasten, dat hy by syn aanwesen ten hove voornamentlyk zoude moeten tragten den voors. vorst van dijt zijn onversettelyk concept in een verzoek, waerin wy om de wille van de presente tydsconstitutie onmogelyk konden condescenderen, te diverteren, gelyk deselve daertoe ook zyn best heeft gedaan en die saek door eene goede demonstrantie sooverre schynt gevordert te hebben, dat Zyn Hoogheyd zig voor dien tyd heeft laten tevreden stellen, hetwelke egter niet langer van duur geweest is, dan op het vertrek van hem, Commandeur synde inmiddels den Radeen Demang Oerawang, waarvan mede by ons eerbiedig schryvens aen UEdh. soo van den laatsten Dec. 1736 als van den voors. 2 April ll. gesproken werd, niet tegenstaande deszelfs suspect gedrag en het ten synen laste gelegene door den Javaansen rebel Dipa Sono omtrent het geinvadeerde district Toeban door den Soesoehoenan niet alleen vereerd met den titel van Pangerang Aria Pourbaya, maer aan denselven volgens het eygen schryven van Syn Hoogheyd van 25 May ook toevertrouwd het gesag beneden den ryksbestierder Adepatty Nata Coessoema, welke gunstbewyzing hem dan mede heeft doen teekenen de contracten by onze meergem. missive dd. 2 April ll. bereeds beknoptelyk verhandeld en dewelke sedert over en weder behoorlyk geratificeert (zijn)

By onse aparte rescriptie dd. 18 Juny (hebben wy) nopens den voors. Demang Oerawang den commandeur geordonneerd op het gedrag van dezen nieuwen Pangérang met de meeste attentie te letten.

. Door voorz. Zyn Hoogheyd (is mede) de na derwaerts (Kartasoera) getransporteerde familie van den op Ceylon overleden pangerang Adepatty Anom aldaar zeer genereuslyk behandeld, als hebbende niet alleen het lyk van voorn. Adepatty Anom in de keyserlyke begraeftplaetse laten bysetten; maer ook den prins Mankoeningrat vereert met den titul van pangerang Topposono en 400 huysgezinnen, mitsgaders den Prins Mankoenagara, die ook om de wille van zyne gebreekeleykheyd van het verschynen ter passebaen geëxexcuseert is, met den titul van pangerang Wira Mongolo en 100

huysgezinnen en voorts den pangerang Boeminata onder de benaming van Radeen Djo-coessoema met 100 huysgezinnen, dewelke na dato nog geaugmenteerd zyn geworden met 1000 andere huysgesinnen en alle de goederen van syn overleden broeder met en benevens het militair honneur, onder verdere belofte van deselve familie altoos in zyne bescherminge te zullen houden

Het voorwerp der Madurese saken (geeft ons) aanleyding alhier kortelyk te noteren, dat de Pangerang Tsjacraningrat seer misnoegt schynt te wesen over de behandeling van den keyzer en deze wederom niet minder geraekt te syn over het gedrag van den eerstgenoemde, als hebbende hy Tsjacraningrat niettegenstaende 's keyzer's expresse begeerte en zyne derwaerts gesonden diverse gedeputeerden, waervan de laetste door een militair escorte onder letteren van geleyde van den Commandeur Nicolaas Crul syn geadsisteerd geweest, volstrektelyk geweygert ten hove te komen, of te derwaerts te laten opgaan syne vrouw Radeen Ayoe Binkreeng, dan wel desselvs zoon, Raden Tommogong Soera Diningrat, tot een blyk van synen wesendlyken afkeer omtrent het Mattaramsche ryk, hetwelke hem dan al wederom heeft aengedrongen soo aan den voorsz. Commandeur als directe by een brief van den 21 der jongst gepasseerde maand December aen dese regering te vernieuwen syne te meermalen gedane instantie, omme onder d'Ed. Comp. te mogen sorteren, niet alleen met aanbieding van syn eygen persoon, kinderen en onderdanen, wanneer deselven in den presenten Maceassaerzen oorlog ofte andersints mogten gerequireerd worden; maer ook onder rondborstige verklaring buyten syn totaet ruïne van land en volk niet langer van den Soesochoenang te kunnen afhankelyk zyn, doch waarop wy, alshoon dezen prins met veel genegentheyte tot den dienst van UEd. II. schynt aengedaen te zyn, ter voorkoming van alle verwydering met den Soesochoenang by onsen meerm. brief van den 6 courant, den Commandeur maer enkel hebben aengeschreven, dat hy ingevalle den voorz. pangerang sig desenthalve nader by hem mogte adresseren, soude moeten tragten denselven op de bestvoegelykste wyze tevreden te stellen, sonder hem egter met eenige positieve verzekeringen ter obtenu van syn gedaen versoek te streelen, nog hetselve ten eenemale van de hand te wyzen ofte hem anders zoo sterk meer aan te dringen tot de opreysse naar Car-

tasocra voors. inmiddels dat wy by aparte missive van den 4 Sept. hebben gerequireerd de vereischte elucidatie omtrent het geadviseerde by brieven van den 30 July, alsof hy, Tsjacraningrat, tegens zyn oudsten zoon, den hiervoren vermelden Soera Diningrat enig misnoegen opgevat hebbende, deszelfs jongsten zoon Sasna Diningrat om zyne goede hoedanigheden scheen te distingueren ten opsigte van het regt der Madureese successie onder verdere aanwyzing van de ware redenen deser praeferentie en den aerd, eygenschap, het gedrag benevens de erlangde jaren der opgem. 2 princen toonende (verder het schryven van 9 dec. 11 verder) in syne omstandigheden ook aen, hoe dat, de eerste regent tot Qualla damak Radeen Aria Sitjonapoura soo stoutmoedig heeft durven zijn, onder diverse frivole buytensporigheden het gem. district te brengen in eene formele rupture, ten merkelyke praëjuditie van d'Ed. Comp. omtrent derselver competentie van hout en ryst, tot weering van welke inconvenienten voor den aenstaende wy aen den Commandeur . . . hebben geordonneert desenthalven by den Soesoehoenang ten spoedigste het noodige redres te versoeken en ons voorts te bedeele Z. Ms. antwoord om onse mesures daernaec te kunnen nemen in een tyd, die de meeste securiteyt niet schynt te willen beloven en waerin na het genoteerde by den voorn. aparten brief van den Commandeur. dd. 14 November den Radeen Tommongong Sasra Winata, zyne onderdanen niet alleen op bedreyging des doods soude hebben verboden eenige gemeenschap met 's comps. dienaren te houden; maer ook tegens eenigen syner vertrouwelingen gedeclareert, dat alle degene, die het wel met d'E. Comp. meenden, vyanden waren van den Soesoehoenan en den ryxbestierder

Middelerwylen sal UEd. Hoogagt. by de ontvangen Samarangse gemeene brieven dd. 1 May en 30 July al verder kunnen blyken, de volbragte Sumanapse commissie door den Capt. von Glan, het Sourabays opperhoofd Visscher en den onderkoopman van der Heyden omtrent de voorstelling van den Radeen Tommongong Tsjacranagara tot hoofdregent van het land van Pamacassan.

Bantam. Volgens de korte staectrekening van de onder ult^o. aug^o. 11. gesloten negotie-boeken deses comptoirs hebben de lasten van a^o 1736/37 beloopt eene somma van / 90702.17.8 en de winsten daerentegen niet meerder dan / 8052.1, ten blyke dat Bantam in het jongste

boekjaer meer als het jaer bevorens, veragterd is een bedrag van / 9201.5.

(De Sultan) heeft over het subject der Bantamse en Palembangse geschillen ofte riviergraving op Lampong Toelang Bauwang. aen ons op den 11 April toegezonden een ampel schriftuur van verdediging by welkers breedten inhoud UEdh. des behagende sal kunnen consteeren, niet alleen den oorspronk, het gevolg en de presente constitutie derzelve differenten; maer ook hoe dat dezelve zyne dolcantien en reclamatie der voors. districten komt te vestigen op eene vredige possessie, waerin het ryk van Bantam die landen nu allereerst den tyd van 263 jaren sonder eenige krenkinge hadde beheerscht en dat dezelve op de successive Bantamse Koningen door synen eersten voorsaat, den Siri Soesoehoenan Sabakienking Moulana Hasanoedien waren gedevolveert, mitsgaders dat het voorgeven van den Palembangse sultan, alsof de evengem. districten synen predecesseur Cobon Gedé soude toebehoord hebben en onder de Bantamse kroon door het middel van usurpatie gebragt waren niet anders dan een verdigtsel en notoir bedrog was ¹, waardoor hy de bewoners op eene seer onwettige wyse hadde gecorrumpeerd en deselve tot haren gerebelleerden afval misleyd, onder een gecombineerd versoek, dat het deze regering behagen mogte de saken wederom te redresseren en soodanig te schikken, gelyk deselve ten

1 In het bovenaangehaald geschrift van den Sultan van Bantam, Aboe'l Fatach Mochamet Sifar Zeinoel Arifin, leest men o. a. over de aanspraken van Bantam op Lampong en over den oorspronk der geschillen tusschen Bantam en Palembang het navolgende: „Ook zegt de resident, bij de brieven van den Coning van Palembang, dat er gezegd wordt, dat aan des Sri Sulthans grootvader, veelgen. Lampong Toelang Bauwa niet soude toebehooren en dat zulk bewesen is bij eene acte, die daarvan is, maar dat daarentegen Lampong Toelang Bauwa aan de kroon van Palembang soude eygen wesen; was het nu dat Haar Hoog Edelh. 't voorgeven van den Coning van Palembang advoueerden, soo sal sekerlyk de Sri Sulthan geen rust of vrede kunnen hebben. De reeden waarom de Sri Sulthan dus spreekt, is omdat Lampong Toelang Bauwa waarlyk aan den Sri Sulthan toebehoort, als afgedaald en gedevolveerd sijnde van derzélver eersten voorsaat, den Sri Soesoehoenan Sabakienking Moulana Hasan Oedien op de successive op hem gevolgde Coningen van Bantam, 't welk na de Machometaanse tijdrekening een getal van 263 jaren soude verleden wesen, dat Lampong Toelang Bauwang onderworpen is geweest aan de Bantamse kroon, en aangemerkt er sedert soo een reeks van jaren door niemand daarin tegenspreken nog belet; maar integendeel door de successive Bantamse Coningen vreedig beseeten is geworden, enz.

tyde van synen grootvader Sulthan Hadje geweest waren, navolgens het contract tusschen desen en d' Ed. Comp. aldoen gesloten, in-middels dat ons by het schryven der Bantamse ministers van den meerm. 16 July is gecommuniceerd geworden een formeele rust en vrede op Lampong Toelang Bawang en dat voorts de rebellige onderdanen door de Palembangers aen den Bantamsen vorst als haren wettigen Heer terug gesonden waren (doch by) het nader schryven der bedienden van den 18 December komt te blyken, dat sulx aldaer op verre na soo favorabel van aanschouw niet is, aengesien daerby gezegd werd den Palembanger de meergenoemde districten op nieuws hadde geinvadert met 7 geërmeerde vaartuygen en 140 coppen, waaronder sig 32 stux Chineesen bevonden, die haer aldaer ter neder souden setten en waertegens van de Bantamse syde ook derwaerts waren vertrokken 15 geërmeerde vaertuygen met 429 coppen, hetwelk ons dan bewogen heeft op den 24 der bovengem. maand December onder onse instructie derwaerts met de Chialoup Ligoor in commissie te zenden den boekhouder Reynier de Clercq, omme niet alleen na de waerheyd der voors. opgave te inquireren; maer ook des doenclyk oculaire inspectie van de gesteldheyd dier landen en de eygentlyke gelegenheyd der spruyt of rivier op Toelang Bauwang te nemen ter onser verligting in het afdoen dezer geschillen.

Batavia.

De Generale verpauwing van 's comps. domeynen buyten die van de waag, dewelke men weder als voorheen aan de officieren van de Chineesen voor 650 Rds. ter maend heeft afgestaen na gewoonte op den laatsten dag van het gepasseerde jaer weder voortgang hebbende, zyn dezelve te samen gemynt geworden voor een somma van rds. 17890 ter maand ofte rds. 710 's maends, dan wel 8520 voor het geheele jaar minder dan het voorleden jaar . . . aengewesen by de navolgende specificatie:

	1737	1738
De groente-kramers en winkeliers Rds.	4010	4140
"T'hoofdged der Chinesen	3450	3500
De vischmarkt	1610	1310
d'aankomende ryst	2660	2950
de scheepenhandel	1020	720

	1737	1738
de waag	650	650
't slagten van 't vee	930	1090
de herbergen binnen de stad	490	320
de herbergen buyten de stad	270	180
de koornmolen	450	500
't kerven van de Chineseese tabak	400	430
De waskaarsen	180	210
de rystpasser	160	170
De hanekamp	150	70
het toppen der Chinesen	2030	1400
d' aankomende suyker	140	180
	Rds. 18600	17890
enz.		

XLIX. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 31 January 1739.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Met de terugkomst, enz.

Java's Oostkust seheen in hare gedaente niet soo wenschelyk by den onsen van 31 Maart des voorl. jaars als men dat gaarne gesien hadde.

Omme tot eene ordentelyke verhandeling der voorgevallen zaken te treden, sullen wy de aparte van de gemeene (brieven van daar ontvangen) afzonderen en met de eersten een begin makende UwEdHoogagtb. aanvankelyk bedeele, dat wy de ordres door den Commandeur Nicolaas Crul aan die van Soerabaya gegeven, tot een exacte opletting van de bewegingen, die door den Madurecs pangerang Adepatty Tsjacraningrat in den Oosthoek mogten worden gemaakt en vermeld staen by syn apart schryven dd. 21 April jl. . . . voor ditmaal gepasseert hebben.

By ons apart schryvens dd. 22 dec. pass°. . . . sal komen te consteren op wat fundament wy in steede van den overleeden regent

over de landen van Sumanap en Pamacassan, radeen Tommongong Tsjaeranagara tot hoofdregent over die districten weder hebben aangesteld zyn jongsten neef Radeen Absara onder voogdy van zyne muy, radeen ajoe Souradiningrat e. s, die men daerbenevens toegelegd heeft den titul van radeen Tommagong Tsjaeranagara in welke hoedanigheid deselve by bequame gelegenheid en na het voorbeeld van syn overleeden oom volgens de daervan geëxpedicerde acte door de gecommiteerdens by gem. schryvens genoemd staende, sal worden voorgesteld en voorts gehouden weesen jaerlyks tegens het kenteren van de mousson op Samarang te verschynen voor den Commandeur ofte dengenen, die uyt name van UwEdH. het gesag zal voeren; terwyl wy almeede onder voogdye van syne moeder, de radeen Ayoe Wira Nagara tot onderregent van Pamacassan onder het hooger gezag van den jongen radeen Tommagong Tsjaeranagara hebben aangesteld synen ouder broeder radeen Soedjaga en voorts de gesamentlyke mantries ernstig gereprocheert over hare voorbarige verkiesing van gem. regenten, sonder alvorens daerop onse qualificatie daerop te hebben afgewagt, zynde de overige zaken in den Oosthoek voorgevallen van weynig, althans van dat belang niet, om UEdH. langer daarmede op te houden ten ware men daeronder wilde rekenen de opzending ten hove van de Madurees prinses vrouwe Radeen Ajoe Binkreeng benevens hare drie dogters en twee zonen; dog dewyle zulk veel eygentlyker schynt te wesen onder de verhandeling van saken concernerende het Cartasoerese Hof soo sal men het daer ook syn beslag geven, na alvorens soo kort doentlyk niet alleen te hebben aengehaelt het overlyden van den Sousouhoungs egte vrouw de Ratoc Maas mitsgaders dat derselver lyk in de Mattaram in de keyzerlyke graven is bygeset; maar ook in hoedanigen hachelijken toestand het ryk is geweest door de tirannique en niet min gevaerlyke gedoentens van Sousouhoungs twee eerste ministers den radeen Depatty Natta Cousouma en den sooscer by 's Comps. papieren bekenden pangerang Aria Pourbaya, die, indien men se niet door goede orders en derwaerts zending van 300 militairen, daeronder gerekend ses officieren in haer vaart gestuyt hadde, het ryk, was het niet tot den ondergang, ten minsten in een gevreesden oorlog soude gebragt hebben, sonder dat de vorst daervan de minste kennisse, dan wanneer het te laet was, soude bekomen hebben, want wat heyllose aanslagen door dezelve en haren aanhang

zyn gesmeed, mitsgaders wat moeyte men gehad heeft om den onnosolen vorst te doen begrypen, dat gem. door hem seer geliefde en zoo na geparenteerde ministers waerlyk vyanden waren van Zyn Hoogh^{da}. persoon en ryk sal UwEdelh. niet alleen te voren komen by de meergem. gewisselde brieven; maar ook dat men het cyndelyk door den aangewenden vlyt van den Commandeur Crul en de tusschenkomste van wel geintentioneerde ministers soo verre gebragt heeft, dat de vorst onder een versoek van vergiffenis voor den eerstgen. den laatste van zyn eertitul van pangerang Pourbaya en verdere digniteyten beroofd, aen ons onder den naem van Poerba Wiksoema ter versending van desen eylande heeft overgegeven, synde deselve op den 29 december per het schip de Jonge Willem onder een escorte alhier overgekomen, in civiel arrest mitsgaders soodanig op de Waterpoort deser stede overgebragt om per eerste gelegenheid gerelegeerd te worden na Cabo de Goede Hoop, ingevolge ons besluit van den 30n daaraen, dog dit is naderhand op zyne ernstige gedane instantien veranderd en besloten hem naar Ceylon over te zenden.

Alhoewel men gaerne gezien hadde dat de Soesochoenang in de verzending van den eerstgem. mede geconcedeert en dus zyn land gezuiverd hadde van beyde deze quade subjecten, soo heeft men nogtans op het verzoek van den Keyser tot behoud van syn ryxbestierder niet raedsaam geoordeelt tot dies relegatee by den vorst aen te houden; maar hem het behoud van denzelven toegestaen, dewyl hy met eede betuygd hadde synen vorst en d' Ed. Comp. getrouw te zullen wezen en dat alle quade gangen, door hem gegaen, geschied waren uyt vreesse en ontsag voor gemelten Pourbaya, waerdoor wy dan ook hopende, dat nu de oorsaeck weggenomen is, het quaed van selfs wel sal ophouden en Java in een vollen fleur geraken, sal men . . . over haer quaedwillig gedoente niet verder uytlaten en hier nog maer als met een woord te passe brengen, dat de huysvrouwe van den meergem. Madurees prins, Radeen Ayoe Binkreeng met haar gevolg door 's Keyzers moeder, de ratoe weduwe Amancoerat niet alleen plegtig ingehaald en by den Sousouhounang vriendelyk ontfangen mitsgaders soodanig na haren gemaal weder vertrokken is; maar ook dat de vorst uyt genegentheyd, die hy betuygde voor den Madurees prins Adepatty Tsjaeraningrat te hebben, zynen oudsten soon, den radeen Tommongong Soura Diningrat vereerd had het regentschap van Sidajoe, in

steede van den gedimoveerden Tommongong Tirta Wiedjaja mitsgaders het gesag over de Calangers, bestaende in 6000 huysgesinnen en 1000 tjatjas en hetgeen verders onder Pourbaya gestaan heeft, door den vorst verdeeld zyn onder verscheyden andere grooten. zynde ook ter behoorlyker tyd door den ryxbestierder voldaan de 1000 Coyangs off lasten ryst en 10000 sp. realen, die volgens het jongste verdrag aan de Comp moeten geleverd en betaald worden.

Van *Samarang* en de onderhoorige comptoiren (is) sedert den 6 January tot den 4 December des jongstgepasseerden jaars van daar ontfangen . . . t. w.:

8966933 $\frac{1}{4}$ ₧ off 2924 lasten ryst (behalve 700 lasten ten behoeve der Oostersche provincien Amboina en Banda uit Tagal en onderh.)

81290 ₧ peper, swarte geharpte,

80000 ₧ lange peper,

8357 ₧ staartpeper,

7960 ₧ Indigo,

115 ₧ sappanhout,

12000 ₧ cattoene garens in soort,

4531 $\frac{1}{4}$ ₧ Cardamon,

18400 ₧ Cadjang,

140 $\frac{5}{8}$ lasten zout,

1070 pc^s. sware balken (en nog een groot aantal houtwerken) te zamen bedragende een aanzienlyk montant van f367879.9.8 enz.

Cheribon en de Preanger-landen, door Gods goedheyd een gewenschte rust en vrede genietende, sal ook dies beschryvinge ditmael weder geen groote plaats beslaen en alhier buyten de communicatie, dat de gesamentlyke princen, ingeolge van haer gedane beloften, tot de ceremoniele begroetinge van den ondergeteekende, Gouverneur-Generael eyndelyk te deser hoofdplaetse aengekomen mitsgaders na verrigting van hare affaires weder nae haer land gedimitteerd zyn geworden; maer eenlyk behoeven aengehaeld te werden, dat wy om de daarvan gegeven redenen ter sessie van den 15 July jl. geaccordeert het aen ons gedaen schriftelyk drieledig versock van Sulthan Cheribon, ten eynde dat na syn overlyden niet alleen synen soon pangerang Aria Adiwidjaja in syne plaatse mogte komen te succederen en het bestier over de landen en volkeren mitsgaders hetgeene hy verder soude komen

nae te laten; maer ook dat na het afsterven van gem. zyn soon sonder descendentes van het mannelyk oor en gem. Pangerang Cheribon syne dogter, een soon mogte komen natelaten, deselve in syne plaats opvolgen, mitsgaders de successie in contrarie gevallen devolveeren op des Sulthans broeder Soura-di-redja.

Het jongst gepasseerde jaar (heeft men) aen diverse producten wederom van daer ontfangen een retour ten bedrage van f'303325 : 9 bestaande in de volgende: t. w.

429333½ ₧ ryst of 140 lasten,
 1300000 ₧ coffyboonen,
 14250 ₧ Indigo in soort,
 23250 ₧ cattoene garen,
 3125 ₧ capok,

1964 p^s. balken enz. (verder verschillende houtwerken) en 3275 ₧ swavelaerde, die men ongerekend 6 houtvloten heeft doen afhaken met 6 schepen en 3 houtvaertuygen, buyten dewelke soo op Cheribon als Indermayoc nog per restant gebleven is 2600 picols Cauwa, 3 picols Indigo en 155 lasten ryst, item 3 scheepsladingen met houtwerken, hetwelk men mits gebrek aen genoegsame scheepsruynte en om met de coffy, waervan alhier een ruymen driejarigen voorraad aan handen was, niet overkropt te raken, aldaer soolange heeft laten blyven liggen, totdat men betere gelegenheyd sal aan handen hebben en voorts den Cheribons resident om redenen dat gewasch soodanig in quantiteyt komt aen te groeyen, dat men daarmede indertyd soude verlegen raken op fundament van het gearresteerde in rade van India op den 5 december pass^o. aengeschreven omme de gesamentlyke princen en leveranciers tot het aenplanten van peperstekken met kragt aan te manen, mitsgaders sooveel mogelyk te encourageeren en haar voorts uyt onsen name laten aankundigen, dat men voortaan niet meer dan de helft van de cauwa, dewelke desen jare door haar geleverd is sal accepteren, mitsgaders dat dies afbetaling gedurende de presente schaarsheyd van geld geschieden soude, de helft in contant en de andere helft in obligatien tegen den intrest van 4½ pcto. 's jaers, soo als men dat de leveranciers in de Jacatrasc bovenlanden ook heeft gecommuniceert.

Bantam. Het vervolg en den uytslag der gerezen geschillen tusschen de koningen van dit ryk en Palembang over het vrugtbare peper-

district Lampong Toelang Bawang, waarvan den oorsprong bereets aan UEdh. is verhoond by onse successive brieven, soo zullen wy den draed van dit historiael, dewelke by ons voorn. schryvens met de communicatie van de benoeming der raden extraord. Elias de Haeze en Pieter Duquesne mitsgs. onsen tweeden secretaris Gerardus Cluysenaer tot gecommiteerden om met wedersytse gezanten over dies eygendom te confereren afgebrooken wierd, als nu wederom opvattende UEdh. aanvankelyk en dus vóór eenige andere sake, dit comptoir betreffende, communiceeren, dat voors. Commissarissen in voldoening van de op HaarEd. gedecerneerde commissie op 22 Maert des voorl. jaers aen den ondergeteekende Gouverneur-Generael, wegens hare gehoudene conferentien met voors. gesanten hebben overhandigd een schriftelyk rapport, tén blyke dat de reedenen, die voors. gezanten te dier tyde wegens het regt van eygendom op en over het landschap Lampong Toelang Bauwang quamen te geven geensints voldoende en eenlyk maer bestaende waren in relasen en simpele verhaalen van het gepasseerde in den alouden tyd, waervan het meerendeel niet alleen 's menschen geheugen ontrokken; maer ook niet te vinden waren onder de papieren van de generale secretary, waeromme men alvorens te treden tot de afdoening van een saek, die indertyd van veel hasleep en verwydering tussehen dese vorsten soude kunnen worden en om niet in den blinde toe te tasten: maer een ieder gelyk en regt te doen Haar Ed. nader gecommiteerd heeft omme van gemelte gesanten te vorderen soodanige schriftelyke bewysen als dienen konden tot corroboratie van den waren eygendom, die zy vermeenden, dat haar Heeren meesters op het voors. landschap hadden en dewelke in een nader gehouden conferentie, door de wedersytse gezanten aan voors. commissarissen overgelevert, mitsgaders op den 8 may ter onser vergadering gebragt en ter vertaling overgegeven zynde, aan den Maleyts translateur Johannes Simong heeft men op den 6n Juny daeraen over gem. affaire besoignerende, soo uyt aanmerking van de validiteyt der bewyzen, dewelke door de Bantamse gezanten ter aantooning van het regt dat haren vorst op het voors. landschap indisputabel was competeerende, als omdat hetselve bereets een reeks van juren onder de Bantamse kroon gestaan heeft, sonder dat de Palembangers daer ooyt iets tegen hebben geluid en hare bygebragte bewyzen ook ten eenemale onvoldoende

waren, mitsgaders nadat vooraf beslooten was aen alle de leden onser tafel in deesen een concludeerende stem te geven, de saek in quaestie afgedaen mitsgs. het voors. landschap aan den Bantamsen vorst toegewesen.

Alverder (hebben wy) de eere (UEdh.) ter kennisse te brengen, dat wy ter vermyding van alle disputen, dewelke door deese onse decisie, tusschen de voors. natien mogten komen te ontstaen en om een oog in 't zeyl te kunnen houden, by onse arresten van den 6, 20 en 24 der meergem. maand Juny goedgevonden hebben, aldaer op de grensscheyding voor reecq. van den Bantamsen koning te laten extrueren een suffisanten pagger en deselve besetten met eenige Comps. dienaren, waarover men ten gen. dage niet alleen als hoeft heeft aengesteld den boekhouder Rijnier de Clercq met de qualiteyt van ondercoopman; maar denselven daerbenevens tot assistentie toegevoegt een scriba, een meester, een sergeant, 2 corporaals en 24 gemeene militairen, mitsgaders een tamboer en 2 bosschieters, dewelke dan ook in geselschap van den luit. ingenieur Joan François Maffon en 2 kaartenmakers vertrokken zyn na Bantam ter afwagting van sodanige orders omtrent haar verblyf of vertrek van daar als haar door onsen oud-eersten secretaris Willem Maurits Bruynink, die op den 4 bevorens in geselschap van den capitein militair Johannes van Velsen, den coopman Vincent van Wingerden en den ondercoopman Gillis Keyzer tot teruggeleyde der alhier aanwezende gesanten vertrokken was, souden worden gegeven en overeenkomende waren met de aparte memorie, dewelke men ZynEd. op desselfs vertrek heeft medegegeven en waerby denselven gelast is omme voors. vaertuygen soo lange aen te houden totdat de koning eerst soude hebben geconsenteerd in soodanige ses punten als hem ter voordraginge aan den vorst waren aanbevolen en bestaen om, buyten de uytkiessing van een bequaemen plaets op de grensscheyding van zyn Hoogheys gebied voor de gem. pagger, van dien vorst niet alleen te bedingen omme deselve voor zyne rekening van hegte en sterke palissaden te laten opmaken en daaraan de noodige reparatien te doen mitsgaders de soldyen der manschappen, die men tot maintien van zyn Hoogh . regt goedgevonden heeft aldaar te laten post vatten, jaarlyxs aen de Ed. Comp. te restitueren; maer ook omme de pagger met de daerin te extrueren gebouwen en sooveel lands

rondom deselve als met een canon soude connen bereykt werden aan d'Ed. Comp. in eygendom af te staan, mitsgaders de Lamponders te ordonnoren haren peper alvorens sy die van daer komen te vervoeren, aen den resident, dan wel die aldaer het gesag 's Comps wege soude voeren aen te geven, om onder een geleyde briefken van denselven naar Bantam voorgesonden en volgens de contracten by de Comp. aangenomen te worden

Soo heeft Syn Hoogheyt op den ernstigen aandrang van den Commissaris en de vertooning van de billykheyt, die in het accorderen dezer poincten lag opgesloten, na een vooraf gedaan versoek dat het bestek voor gem. pagger verkleend, mitsgaders de bestellingen verminderd mogten worden een weynig beginnen te luysteren en na bekomen qualificatie omme juist op de voorgestelde grond ter bereyking van een canonschoot, soo seer niet te staen, mitsgaders maar eenlyk 100 roeden rontom de pagger te bedingen de voors. articulen met dese verandering heeft aangenomen, met dewelke men het jongst tussehen zyn Hoogheyt en den Heer Raad-ordinaris en Commissaris aan het Bantamse hof, Wybrand Blom, gesloten contract heeft doen amplieren, mitsgs. na voorgaande wederzydse onderteekening en ratificatie des conings geaprobeert, geratificeerd en onderteekend, item twee stellen na derwaerts teruggesonden

Batavia na gewoonte sullen wy alhier ook nog insereeren eene distinete specificatie van het geladene in de elf retourschepen (verkorte opgave:)

Cormandelse coopmanschappen :

(Onderscheidene geschilderde en gebleekte kleeden, in den brief gespecificieerd opgegeven) te zamen ter waarde van. / 899606.—.—

Bengal'se coopmanschappen :

(Lynwaden als boven) te zamen ter waarde van. . - 73407. 6.—

Persiaens pont-goed :

1280 pond Kirmanse wol, te zamen ter waarde van - 1101. 4. 8

Bataviase verzameling :

403 g Indigo Amboins	1298. 1.—
8605 " " Javaes eerste soort -	15457.11.—
4100 " " " 2e " -	5223. 2. 8
7875 " Indigo Javaes 3e soort . -	7511.18.—

2816	Paerlemoer scholpen . . . f	106. 2.—
487	Zoogenaemde paerlemoer- scholpen	— . —
1128	Buffelshoornen	198.13.—
797894	Poeder zuyker Cabessa . .	67023. 2.—
31065	Sappanhout Siams	807.14.—
234224	ditto Bima's	4684.10. 8
219000	Caliatourhout, cleene cust. .	7637.12. 8
35279	Camphur Satsumase	33778. 8. 8
1150	Cardamon Javaes	175. 8. 8
600	" " Malabaers	778. 4. 8
1000	Cattoene garen Javas La. A .	755. 9.—
5750	ditto dito " La. B	3541. 3.—
16750	" " " " La. C	7313.14. 8
22875	" " " " La. D	6449.18.—
84800	Curcuma Java's	10176.—.—
2125	ditto Mallabaers	298. 4. 8
1564060	Peper, swarte geharpte Ban- tamse	212712. 4.—
1772	ditto Jaccatrase	255. 7. 8
6	" witte	19.—
43318	ditto gekalkte	9382. 4. 8
1297	ditto ongekalkte	293.11.—
2400	lange	300. 3.—
55670	Nootenmuschaten vette . .	} 33851.19.—
360970	ditto middelbare	
81000	Garioffelnagelen	25312. 9.—
23562	Foely of macis (klim). . . .	} 59449.16.—
83314	" " " " (raap).	
10080	Gomlak, Siams op stokjes. .	2879.86. 8
10000	Notenmuscaten geconfijte. .	1701.17. 8
59138	Gember geconfijte	22409.13. 8
600	Bensuim Extraordr. witte. .	469.12.—
757975	Thee in soort	460207. 3. 8
2039197½	Coffyboonen Javaes.	304935.19.—
11500	Thin, Malax	3942. 4.—
30500	Koper, Japans in staven. .	13944.12.—

36 kelders Zoija, Japanse . . . f	1231.16. 8
45000 # Spialter	- 15606. 6. 8
4209 " Zwart Ebbenhout	- 90. 3.—
1000 " Groene tamarinde.	- 77.10.—
de Bataviase versameling beloopt . . .	f1.342270. 4.—
(Cormandelse coopmansgoederen) . .	- 899606
Bengaelse "	- 73407. 6.—
Persiaense "	- 1101. 4. 8
Totaal retourwaren	f2.316384.14. 8 ¹

L. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valekenier en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Generale Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 12 december, 1739.

Edele Hoogagtb. enz.

Hoegaarne men, enz.

Javas Oost-cust. Concerneerende de zaken van deze Oostcust sul-
len wy onder UwEdh. welduyden, omtrent de verhandeling derselve
en soodanig die beschreven staan by de successive van daar ónvangen
berigten alhier het voornaamste en hetgene dat de at-
tentie van UwelEdHoogagtb. waardig is, noteeren en dus beginnende
eerstelyk melden, dat de Maduresen pangerang al vry wat stoffe
uytlevert om in desen te werden ternedergesteld, want men heeft op
den 9 May dezès jaers desselvs schryven beantwoord en het ontvan-
gen geschenk gerecompenseert en daarbenevens hem niet
alleen bedankt voor de communicatie wegens d'aanstelling van zynen
oudsten zoon tot regent van Sidayo, maar ook betuygt dat hy van
des keyzers goetheyt zal moeten blyven afwagten, dat zyne twee andere

1 Uit dit cijfer blijkt hoe gering eigenlijk de uitvoer was van een zóó groot en omslagtig werkend ligchaam als de Oost-Ind.-Comp. De retourschepen van de najaarsvloot bragten het grootste retour naar Nederland, daarbij kwamen dan nog enige schepen in het voorjaar en een paar theeschepen. Indien men de rekening ruim neemt was de waarde van de op Batavia verzamelde en van daar uitgevoerde goederen, dus 's jaarlijks *niet* veel hooger dan \pm vier à vijf millioen.

Hoe zwak dus de handel van de Comp. was, blijkt het duidelijkst bij vergelyking met tegenwoordige toestanden. In 1873 en 1874, (ongunstige jaren voor den handel) bedroeg de waarde van den uitvoer uit Java en Madura *alleen*, van koopmanschappen en spetic, zoo voor rekening van particulieren als van het gouvernement, resp. niet minder dan f 155.880.110 in 1873 en f 144.212.835 in 1874.

zoonen, de radeen Tommagons Sasra-en-Rana-di-ningrat in het bewind van eenige landen op Java werden gesteld en soo mede syne dogter de Radeen Ayoc Roman gelaten in 't behoud, by zyn afsterven, van de landen van Madura; dewyl daaromtrent onvermogens was hem eenige behulpzaamheyt te bewyzen, sonder dat men ons omtrent den zelve eenigermate verder heeft uitgelaten of ons doelwit ter contrarie hem te kennen te geven, niettegenstaande sulx, gelyk dat UwelEdhoogagtb. in desen sal consteren niet is gebleven buyten zyne kennis; want den presenten heer Raad-extraordinair Crul heeft ons by zyn schryven van 8 Augustus dezès jaars, gecommuniceert, dat deze Pangerang Syn Edele by een briefje versogt hebbende zyn adjude tot bereiking syner bovengem. oogmerken alverder hadde te kennen gegeven, dat de ratoe Aging denoterende daarmede de keyserinne-moeder Ratoe Amancoerat hem hadde verwittigd, dat niettegenstaande den keyzer daartoe genegen was, egter de Comp. Zyn Hooght. hadde afgeraden meerdere landen aan zyne zonen af te staan dan Sidayoe en dat hy daarover met beschaamtheid en bedroeftheyt was aengedaen, dewyl volgens het aangekondigde door zyne zendelingen of bestelders van gedagte schyvens aan dezelve, niet konde begrypen, wat redenen van misnoegen hy aen de Comp. hadde gegeven. Wy hebben dit point, soowel aangesien voor een blyk dat dezen Madurees op eene heimelyke wyze elucidatien geniet van hetgeen men den Soeschoenang ten zynen beste komt aan te raden, als een schadelyk werk, de bewegingen, die evengem. keyzerinne moeder heeft gemaakt om van haren zoon, den vorst, te genieten voor gedagte twee jongste zonen van geeiteerden pangerang, de landen van Toeban, Grissée en Passourouang, zooals dat door den ryxbestierder radeen Depatty Nattacoesoema aan meerm. heer Crul by zekere conferentie was verwittigd en uyt dien hoofde in onze byeenkomste van den 11 Augs. jl. . . . was ter kennis gebragt, dat den keyzer de begeerte van syne moeder met ongenoegen was te voren gekomen en ook had doen betuygen, daartoe ongenegen te zyn, van de uysterste noodzakelykheyt geagt god. heer Crul by apart schryven van 25 daaraan met ernst en nadruk aan te schryven, om by deze occasie in het ooge te houden het aangeschr. by brieve van 3 April dezès jaars in opsigte of wel by gelegenheyt van de verkiezing van den oudsten zoon des Pangerangs Tommagong Soera

Diningrat tot regent van Sidayoe en door alle practicable en politieke wegen den keyzer te houden in dat concept, om die princen geheel te secluderen van de landen van Java, om het gevaar en nadeel, dat uyt een contrarie gedoente soo voor den vorst, deszelve ryk als onderdanen indisputabel staat te volgen, zooals dat Syn Hoogheyd ook niet kan wezen onbekent, aangezien hem zulx nog jongst is aangewezen by ons schryven van den 3 April meerm. mitsgaders den Maduresen Pangerang almede op de best doenlyke wyze te diverteren van diegelyke sollicitatiën, dog op de voorzigtigste wyze met deze affaires te werk te gaan, zonder dat men heeft kunnen goedvinden daerover aan ged. vorst of prins eenig schryvens af te zenden, omdat dezelve hun met deze zaak niet hebben geadresseert aan deze regering, die ook, niettegenstaande ged. Heer Crul by desselvs nader schryven dd. 4 Sept. jl. communiceert, dat de Ratoe Amancoerat geen verdere movementen ten aensien des pangerangs zoonen maakte en ook sustincert dat de keijser tot voorm. afgave der landen Toeban, Grissée en Passourouan (aan de zoonen des pangerangs van Madura) om het opgevat misnoegen tegen hunnen vader niet zal overtreden, heeft goedgevonden by afgegaan schryven van 25 nov. (jl.) aan den gesaghebber Visscher de novo te recommanderen, om het voren gerecenseerde in opmerking te nemen bestaande de redenen waarover gem. Soesochoenang zoo zeer gebelgt geraakt is op geciteerde Madurees in des pangerangs praematuur gedoente, als hebbende dezelve sonder de voorkennisse van Syn Hoogheyd eenige manschappen met vaartuygen getransporteert naar de negoryen Pradjagon en Bondawassa bewoond door Balemboangers en sorterende onder den koning van Baly, Gusty Agong, mitsgaders die in 't geheel verdistruert, door roven, plunderen en branden, item van daar weggevoert 42 koppen en soo mede omdat zyne twee jongste sonen tegen het expres bevel van zyn Hoogt. de dragt der Balyers aangenomen en dat hy pangerang zig voorsien had van een Balyse lyfwagt van wel 300 koppen, na het aankundigde uyt vreesse voor zyne eygen onderdanen, die dezen prins om zyne strenge regering niet veel beminnen. Niettegenstaande meerm. Soesochoenang van de weggevoerde menschen eenigen van dezen Madurees heeft geaccepteert en dus onder het voorgeven dat zulx geschied was, om hem Pangerang geen spyt aan te doen, deel ge-

nomen aan het geroofde, (is hy) egter sooverre bereeds op gedagten prins verbitterd geraekt, dat deselve zyn ryxbestierder met zyn schryven naar ged. Heer Crul heeft gedimiteert om zyne ongerustheid en dolcantien over des princeen gedrag te kennen te geven en ook van denselven te verzoeken adsistentie van de Comp. en het maineteneren van zyn gezag aan zyne verdere onderdanen te doen blyken (waarop wy) den gezaghebber Visscher bij secreet schryven (hebben verwittigd), dat hoe zeer men ook des vorsten ongenoegen gefondeert agte, tog op syn gedaen verzoek om adsistentie ter bestraffing van dien prins geen reflectie hadde kunnen nemen, maar best en met de meeste voorzigtigheyd overeenkomende bevonden om Zyn Hoogh^h. schryven aen deze tafel af te wachten

waarop wy den gem. Visscher ook gerecommandeert hebben om Zyn Hoogh^h. door een voorsigten weg te doen weten, dat men ook het-selve blyft afwagten, om daardoor te beletten eenige ligte attentaten, die van veel nasleep en ook soude kunnen wezen van soodanige gevolgen, dat men ons daarmede soude moeten mesleren

dog hoedanig het een en ander sal worden bevonden zal de tyd moeten leeren, die ons uyt het jongste schryven van gem. heer Crul, dd. 2 Nov. II. heeft doen zien dat des prinsen vrouwe Kadeen Ayoe Binkreeng aan het hof van haren broeder den Socsochoenang bevallen was en met haar jonggeboren zoon ten hove verbleven is en soo mede deze Madurese pangerang besig is preparatie te maken om in het presente regenmousson den Balemboanger weder te attaqueren uyt alle welke bewegingen niet veel goeds te wagten zynde, zullen wy niet manequeren hieromtrent met alle waaksaamheyd om te gaan en zorge te dragen voor het meeste interest van UwH^{Edh.}, gelyk wy ook bereeds de Samarangse bedienden aanbevolen hebben, om een wakend oog te houden op alle zyne gedoentens en mesures, mitsgaders ons daarvan kennis te geven, evenals dezelve dat gedaan hebben ten aensien der beleedigde Balimboangers en haren vorst den voorm. Batysen Koning Gusty Agong, welke laatste schoon d'eerstgen. de vaartuygen der particuliere handelaars in beslag nemen tot overbreng van troupen uit Baly na derwaarts, zig nog niet heeft gerevengeert en na de berigten alvorens wil zyn geëluideert of het gedoente des madurees is met voorkennisse

van deze regering en den Soesochoenang; dog deswegens heeft men vooralsnog geen aanzoek geleden en men gelooft, dat deze Balyer ook niet wel tot voorn. wraakoefening zal kunnen overgaan, om de troubles, welke in zyn eygen landen zyn ontstaan door rebellie van zynen broeder Gusty Camassan, die met een hoop volks van 5000 koppen zig meester gemaakt heeft van de negory Manghoy en de zoon des Konings, die het commando over dezelve hadde, bereeds zoo verre in 't nauwe gebragt, dat die met wel 200 koppen heeft moeten retireeren in een pagger in dewelke hy beslooten en zonder toevoyer zittende sekerlyk genoodzaakt zal zyn zig over te geven of door 't een of ander canael den dans soeken te ontspringen en waarvan d'uytval in 't vervolg zal moeten blyken en zoomede hoeverre met de waarheyt zal worden bevonden overeen te komen, hetgeen de in dezen al dikmaal genoemde Maduresen pangerang Adepatty Tsjacraningrat heeft komen te poseren wegens de nadeelige attentaten der regenten van: *Sumanap* en *Pamacassan* dewyl men den gezaghebber Visseher op 25 Novber. heeft ordre gegeven om niet alleen te onderzoeken waarin eygentlyk bestaet het verlies van 4 à 5000 rds. dat deze regenten door geweld aan de Comp. komen te lyden, zooals door den Madurees werd opgedischt; maar ook wat er zy van haar gedaan verzoek aan Craïn Bontolaniás (sic) om 10000 man tot verjaging der madurezen en het te onderbrengen van geheel Java, enz, . . . aengezien het daerby genarreerdo voorkomt te zyn geïnventeert in een gemoed, hetwelk geladen is geweest met quaadaardigheyt tegens voorn. regenten overgaande tot *Het Hof van Carlaoorra* dan wel dies bezitter den Soesochoenang, van wien men op den 2 Juny dezes jaars ontfangen heeft desselvs schryven aan deze regering uyt dies teneur (men) beschouwt zyn Hoogheys dankbetuyging voor de condescendance dezer regeering in zyne gedane verkiezing tot zynen successeur, van desselvs zoon Adepatty Anum en desselvs communicatie wegens het goed gedrag van den ryxbestierder Depatty Nattacoesoema na de verbanning van den radeen Poerba Wiksoema (?)

Bantam. Onder de verhandeling der zaken dit comptoir concenterende sullen wy met believen van UwEdh. wegens Lampong Toelung Bawan preferentie gevende daervan aenhalen, dat hoezeer wy ook gehoopt hadden UwEdh. alsnu kennisse te mogen

geven nopens het beslag der voorgenomen affaires egter zulx tot ons leedwezen niet kan geschieden, dewyl genoegzaam men met het essentieelste derzelve of wel eygentlyk met de extractie der pagger even zooverre gevordert is, als doen men eerst handen aan het werk heeft geslagen tot de vaststelling van dien en dat voornamentlyk veroorzaakt, door de ongemeene talmeryen soo van den Koning van Bantam als zyne na derwaarts geëxpedieerde gecommiteerden.

Batavia. . . . Ten vervolge van het genoteerde by onze cerbiedige advysen van den 31n January wegens den toestand der producten in de Jacerataste Boven- en- Preangerlanden hebben wy als nu de eere UweEdele Hoogagtb. te communiceren, dat wy ingevolge onse daarby gedane beloften ter sessie van den 7n april jl. goedgevonden hebben, de voorz. landen door de ondercoopliden Johannes de Jong en Sandinnies c. s. enz. van district tot district exact op te nemen, in hoeverre de in den voorleden jare geordonneerde extirpatie van de helft der Cauwa en acplanting van peper door den inlander was geobserveert; mitsgaders hoedanig de voors. landen geconstitueert waren en van wat aanschouw zig de laatstgem. culture quam te bevinden, item wat apparentien zig niet alleen daaromtrent opdede; maar ook hoedanig het gelegen was met het cattoenne garen, indigo en cureuma, ten eynde daarvan aan deze regeringe te doen een schriftelyk berigt in voldoening van hetwelke dan ook by haar retour aen ons zyn overgegeven zoodanige drie ampele rapporten . . . waarby (UEdh.) des gelievende zullen ontwaren, dat zy na eene accurate opneem van alle de voormelte districten, niet anders hadden kunnen ontwaren of de extirpatie der coffyboonen was op de meeste plaatsen of diegene dewelke zy hadden kunnen genaken voor het meerendeel behoorlyk volbragt en den inlander op andere plaatsen, daar sulx vooralsnog niet had kunnen worden in het werk gesteld, daartoe geconstringeert en teffens aangemaent de peperculture, dewelke zig meest overal voordeelig vertoonde en van dewelke soodanige aansienlyke quantiteyt vrugtdragende, halfwassen en jonge boomen zyn geteld, als aan het eynde van gemelte beëdigde rapporten werden aangewezen, met alle kracht en yver te behartigen en voort te zetten, enz.

LI. Provisionele separate verdediging door den onderget. Gouvernr.-Genl. van N. I., Adriaan Valekenier, ingerigt omtrent seker geresolveerde in Rade van India, op dingsdag 30 augs. 1740 nopens de belasting door de H. Ed. HH. XVII by derselver eysch van retouren voor den jare 1741, zoo wegens de in den jare 1738 te meer gesondene 1463173 R zuyker als te kort afgeschcepte 1394430 R coffy geordonneerd aan den voorn. Gouv.-Genl. en de Raden van N. I. gedemandeert. (Extract.)

Nadien, enz.

Vooraf tot een grondslag en klaar begrip van zaken zoo kort doenelyk narrative voor te dragen, dat wanneer het ongenoegen der HH. 17en over het in den hoofde dezès aangeroeerde . . . door den onderget. Gr.-Genl. en Raden van Indie met veel leetwezen op den 18 July 1740 bespeurd was en ook bevonden daarby op het ernstigste gerecommandeert te wezen . . . om de hierover gereguleerde belastinge te stellen op rekening van dengenen, dien zulx zoude incumberen, dan ook de gesubsigneerde . . . op maandag 29 augs. jl. dit point in de vergadering heeft voorgedragen en alvorens daarop zelve te delibereren vooraf in aanmerking gebragt:

Eerstelyk of men dien dag, nadien de vergadering als doen compleet was, zou treden in een finaal besluyt nopens de voors. belastinge.

Ten tweede of nopens deze zaak ten principalen aan de extraordinaire leden der regeringe eene concluderende stem zoude werden gegeven, dan wel of door onderget. als G.-G. met de ses ordinaire concluderende stemmen dit point zou worden beslist.

Op het eerste is by pluraliteit van stemmen verstaan met de belasting zonder uytstel voort te gaan, nietjegenstaande de onderget. G.-G. om geallegerde redenen vermeende, dat de zake na het vaderland en ter decisie van de HH. Meesters konde worde gerenvoeyert.

En op het tweede, mede by meerderheyl verklaard, dat deze zake door den Gouv.-Genl. en de ses concluderende leden afgedaan behoorde te werden, wyl de HH. Meesters wel geweten hebbende, dat de beantwoorde eysch door G. en R. getekend was, al egter de decisie der zake aan dezelve speciaal hadden gedemandeerd, zonder begeerte

dat aan de extraordinaire raden daarover eenige autoriteyt van conclusie zoude competeren, aan welken ook nimmer dan alleen by verkiezing van een Gouver.-Genl. die faculteit wierd toegestaan.

Wanneer vervolgens door onderget. in de 3e plaats het principale point is geproponcirt, wie namentlyk dan de vergoedinge der te veel gezondene zuyker en te min overgestuurde coffy was aangaande en om redenen, by de resolutie in 't breede ter nedergesteld verklaard, dat de geëyschte vergoedinge alleen den Heer Directeur-Generaal, aan wien het bestier over den coophandel was toevertrouwd was incumberende; waarop door den Heer Directeur zeer twyfelachtig geretracteerde zyn gegeven advies over het voorgest. bovengem. tweede point in substantie is gesustineert, dat de gezamentlyke heeren, die den beantwoorden eysch hadden geteekend, voor deze belasting aansprekelyk waren.

En vervolgens is door den Heer Thedens de vergoedinge dezer belastinge mede op den Heer Directeur bepaald. Dog de Heer van Imhoff als het hoofd der geallieerde heeren, vresende, dat de stemmen ten principale dus voortlopende, hy zyn bekuypt voornemen om den onderteekenaar in dezen de kool te stoven zoude zien verydelen . . . heeft, op zyn beurt zullende adviseren, niet gelieven goed te vinden het principale point, hetwelke door den onderteekenaar als Gouv. Genl. en voorzitter ter deliberatie was gebragt, te verhandelen, maar occasie van brouillerie zoekende, over een wytloopig raisonnement gevoerd, hetwelk tendeerde om de extra-ordinaire leeden, die meest blykens hunne daarna gegeven advisen op zyne zyde waren in de zaken te doen voteren.

Waarna weder tot de principale zaken gekomen wezende heeft de heer van Imhoff gesustineert, dat de zuyker door den Hr. Directeur-Generaal diende te werden vergoed; maar daarentegen de coffy door den ondergeteekende.

Eyndelyk hebben de III. van Imhof en de Haze tot weringe der suspicie van partyschap tegens ondergeteekende, die genoegsaam uyt hunne gepassioneerde en singuliere advisen quam te blyken, zig gevoegd by het sentiment van den Heer van Schinne, hetwelk voor den onderget. het nadeeligst zynde zy best oordeelden om hun huut en quaadwyligheyt te kunnen bereyken, waarop ten voors. dage niettegenstaande de onderget. daartegens met alle ernst quam te protesteren is door-

gedrongen, dat de concluderende stemmen van de Heeren van Imhof, de Haeze en van Schinne de meerderheyt quamen uyt te maken en dienvolgende abusive by besluyt verstaan, de rekening van den onderget. Gouver-Genl. voor een bedrag van / 168493.12.8 en die van den heer directeur-generaal voor eene som van / 216656.7.8 ligt geld te laten belasten enz.

LII. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valekenier en Rade van Indie aan Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII).

Batavia, dd. 31 October. 1740.

WelEdele Hoog Achtb. enz.

Ofschoon wy ter sessie van 22 Sept. ll. wel hebben goedgevonden op den 15 deser vooraf na den Africaanschen uythoek te doen reys vorderen ses schepen van de thien kielen geprojecteerd tot de eerste retourbesending deses saysoens zoo heeft men door een extraordinair en fataal geval deser dagen tegens verwagting van allen en een iegelyk in dese colonie geëxteert, moeten afsien van de executie onser voormelte resolutie en overtreden tot het besluyt om alle voorn. retourbodems tot heedigen dage te doen verblyven te deser rhee de en daarvan eenlyk op dato deses . . . vooraf te laten vertrekken vyf derselver en by dese onse geringe letteren Uw EdlAgtb. prealabel kennis te geven nopens den toestand der saken of wel eygentlyk wegens het voorn. geval, uytmakende eene ongehoorde rebellie en stoutmoedige onderneming der Chinesen tegens de Comp. in zooverre, dat zy haar gewapent hebben durven vertoonen en openbaer geweld uytvoeren in 't gesigt en onder het bereyk van het canon tusschen de poorten Nieuw-en-Diest van dese stad op den 8en deser maand.

Doeh om UEd. HoogAchtb. punctuel van het een en ander, in zoo verre ons doenlyk is, te elucideren zoo zullen wy omtrent de beschryving deser troubelen eerstelyk melden, hoe dat op den 26 Septber. passe in den avond by den onderget. Gouverneur-Generaal verscheenen zynde drie luytenants van voorgem. natie in name Oey Theko, Oey Somko en Khouw Thinko of Khouw Thing Leeng, gerelateerd hebben,

dat haar was te voren gekomen, den opstand van verscheyden bovenlandse Chineese en eenige andere actien van dezelve, die na vyandelyke bewegingen quamen te gelyken, ten eerste by welgem. ZynEd. is overwogen de nootsakelykheyd, die er resideerde in het geven van kennisse nopens voormelde communicatie aan de Heeren leden dezer regering, ter voldoening van hetwelke dan de vergadering illico beledigd en binnengeroepen zyde voorm. drie chineese officieren, zoo hebben deselve in gedagte byeenkomste nader berigt, dat haar uyt den mond der Chinese bode Uwjianko in den middag was ter oore gekomen, niet alleen het complotteren van voorm. Chinesen onder diverse hoofden en dat de oude Chinees-molenaar Lim Tsjonko tot een medelhoofd was aangesogt geworden; maar ook dat een onbekende Chinees in de bovenlanden woonagtig, by een yzersmit buyten de Uytregtse poort hadde zoeken te verkrygen den aanmaak van eene goede quantiteyt houwens en dat schoon genomen zulx door denselven was van de hand gezet; egter diergelyk geweer binnen korten in chineese doodkisten stond te worden gebragt binnen deser stede, mitsgaders dat een Chinees Isjong Tsanko op de Grogol buyten deser stede remorerende, werving van volk gedaan en aan 't selve uytgedeeft hadde een lap blaauwlinnen tot een kenteeken, item dat het hoofd der voormelde yzersmeeders betuygd hadde, langs de wegen en de kraampjes discourswyze te hebben vernomen, dat de Quintangs of Cantonders met de Berg-Chinesen al verscheyden hopen volks van 50 tot 100 mannen hadden byeenvergaderd, zonder dat egter het voornemen derselver was bekend, 't geen staande de vergadering door voormden Lim Tsonko en ged. bode Uw-Tianko geasfirmeert en door den burger Augustinus Thornton gecommunicceerd wierd, de te samenrotting van dat volk agter Cadewang op Tjakong, Djatting-Nagara en Bacassie, mitsgaders dat degeene die zig aan het hoofd deeser oproerige gestelt hadde, woonagtig was op den weg van de Fluyt, in een onbekende thuyt met name Thiosia, een zoon van een Edele of Hannim, die over begane misslagen uyt China na herwaarts zoude overgekomen zijn en dewelke uyt zyne medegebragte middelen in de bossen zeepmessen hadde laten aanmaken, welke rapporten op welkers ontfangst en de daarnevens bekomen informatie, dat de quaetwillige Chinesen op dienselfden nagt een uytval stonden te doen binnen deeser steede onder het spelen van de Wajang aen de Hoendermarkt, welgem.

Zyn Edt. heeft doen ordre stellen tot het beletten van het evengem. spel tot nader ordre en het patrouilleren den gantschen nagt daarentegen met dubbele patrouilles binnen en buyten dese stad en het houden van een goede wacht alomme, dat haar gerugten aanslag sekerlyk zoowel zal hebben doen evanesceren als haar nader gedivulgeert besluit om den 3den der meerm. maand October. zulx te ondernemen, ons te dien byeenkomste (sic), schoon alle deselve maar voortgekomen waren uyt traditien en hooren zeggen en uyt dien hoofde niet volkomen konden worden geaccrediteerd, heeft doen besluyten den capiteyn der voorn. natie Nihoekong, die zich ten eenemale ignorant hield op de gedane afvrage deswegens, en ged. drie luytenants te gelasten om op alles de vereyste acht te slaan en by erlanging van eenige nadere informatie of ontdekking ten eersten daarvan kennis te geven en den drossaart Justinus Vink te bevelen, dienzelfden nagt de voorn. weg van de Fluyt te laten bekruyssen en des doenlyk zynde geciteerde onbekende thuyt te ontdekken, mitgaders de daarinne te vinden Chinesen te doen oppakken en door den Commissaris tot en over de zaken van den inlander de door den burger Thorton opgegeven plaatsen te laten recognosceren ter ontwaring of er wel waarlyk eenige Chinesen aldaar zig quamen vergaderen, ingevolge van welke mandaten des anderendaags 'smorgens door voorn. drossaert opgebracht zynde 14 Chinesen, hebben wy deselve in de boeyens laten overbrengen om aldaar geëxamineert te werden door schepenen deser stede als degenen zynde, aan wien men het onderzoek der zaken hadde gedemandeert mitgaders op den 2den der aanvolgende maand October verstaan door gedagte officieren en den bailliu te deser stede te doen opvatten alle Chinesen die van 20 tot 50 by den anderen mogten wezen gerot; dog daaronder geensinz te begrypen eenige goede ingezetenen en de respective poorten met eenige meerdere manschappen te versterken en de burgers almede in de wapens te doen komen op haar bescheyden post, het Stadhuys te deser steede, om by opkoming van eenige revoltes in deze stad deselve met alle kracht tegen te gaan en te stuyten, in hoedanigen voegen, dat deze precautie ook is te werk gesteld en aan ons sedert dien (tyd) door voorn. Drossaert Vink gerapporteert, dat de uytgezondene bediendens ter ontdekking van de waarheyd wegens de te saamenrotting der meergeciteerde natie, uytgesondert zeker

zergeant der Balyers, die door voorn. gespuijs was vermoort, gereverteert zijnde, voor berigt hadde gedient, dat op verscheiden plaatsen in de bovenlanden een goed getal chinesen waren te samen geloopen, item boven des door den posthouder Sergeant in de veldschans Mr. Cornelis, by een briefje aangeschreven, dat hy uyt de negorye der Maleyers was verwittigd geworden, (van) het vagebondereen van by de zeshondert Chinesen daaromtrent, met vendels en trommels, met versoeck om adsistentie van volk; waaruyt dan ons te voren gekomen zijnde, dat het gerelateerde hier voorwaarts door ged. drie Chinesen officieren nopens het complotteren dier natie wel met de waarheyd quam overeen te stemmen en het tyd was, om naar middelen om te sien, ten eynde de conjunctie van deze hopen te beletten, om dus haar magt niet formidabel te doen worden; maar deselve door een grooter verstrooying kragtloser te maken, zoo hebben wy ten eersten van de meeste dienstigheyt geagt de veldschans Mr. Cornelis onder hare officieren te adsisteren met 50 Europesche militairen en ook eèn gelyk getal manschappen af te depecheren, naar Bacassy en Tana Abang met zooveel inlanders als noodig mogt bevonden worden, aldaar te zullen vereyschen om eenige agresserende partyen het hoofd te kunnen bieden en tegenstaan, item om het commando van de fortressen Anké en Noordwyk op te dragen aan den luytenant Bartel Gernitz, en vendigh Frederik Jurgen Vieravond, mitsgaders in de veldschans Mr. Cornelis te stellen den mede-luytenant Benjamin Petzolt om des te geruster te kunnen wezen op de commando's die by een aanval der Chinesen zeer wel zouden komen te vereischen, al waaromme ook ten zelven dage gedagte commando's zyn uytgemarcheert en ter voorn. zitting in deliberatie genomen in houdanigen voege men zig tegens die muytinerende volkeren zoude hebben te gedragen, of wy deselve zouden moeten attaqueren, dan wel by eenige agressien defensief ageren of door minnelyke wegen een ider derzelve tragten te brengen tot hun pligt en ten dien dage verstaan de Heeren ordinair-en-extraordinair raden Gustaaf Willem van Imhof en Maurits van Aerden te verzoeken en committeren om zich met voormeld corps van 50 grenadiers, 25 ruyters en een goed getal inlandse militairen te vervoegen naar Tana Aban en aldaar met den andere naar middelen om te zien, om was het mogelyk de muytinerende Chinesen te bevredigen en neder te zetten of by het con-

trarie en eene blykbare onwilligheid, al sulke maatregelen te beramen als Haar Ed. mogten vermeenen het salutairste te wesen en te dien fine onder hun Ed. commando te stellen, soowel de respectieve buytenforten en posten als de hiervoren gemelde detachementen, die alle gelyk voorzegd niet alleen uyt de stad getrokken; maar ook dienzelfden avond naar Tana Aban voortgeroyst zyn ged. HH. commissarissen; terwyl ons des anderen daags wierde ter.kennisse gebragt, hoedat diverse Chinesen, dewelken rondom deze stad gewoon waren dagelyx hare kraampjes open te setten, alle deselve gesloten hielden en op de gedane aanmaning door den substituut van gem. Drossaart tot opening derzelve onder diverse frivole voorwendselen hadden uytgelagchen en hare warongs gesloten gehouden, mitsgaders dat de Chinesen uyt hare huizen diverse prauwen met ryst quamen te vervoeren, sonder dat men wist werwaard en dat die van gem. natie buyten de Uijtregtse poort, tegen de gewoonte voor ieder bamboes of setstok hadde betaald een dubbele in plaats van een enkele stuyver en dat zy 250 stux daarvan gekogt hadden en nog meerder souden genomen hebben, indien de verkoopers van dien, twee Balyers niet uyt overweging van de te samenrotting dier volken hare Bamboesen hadden weggesloten, alle hetwelk met het daarop gevolgd relaas dat ged. Chinese kramers door eenige gemeene Europese en andere volken wierden mishandeld, door het omverre stooten harer kraampjes en meer andere baldadigheden, die er voor de inlandse wagen en op de straten wierden gepleegd, ons op den 7den daaraan heeft doen beslyten allen en een ygelyk by beekenslag te interdicceeren het molesteeren der Chineesen en dezen laatsten daarentegen door haren bode alsmede in dier voege te laten verzekeren, dat zy gerustelyk konden overgaan tot hare gewone handtering zonder vreesse voor overlast, ingevalle zy haarzelve maar stille quamen te houden, met dat oogmerk om de goede ingezetenen te laten profiteren van hare vorige voorregten, waarvan zy haar zelve hadden verstoken, en de schuldigen aan voors. misdryven te laten straffen naar hunne verdiensten, wanneer na het een en ander behoorlyk onderzoek zoude wezen gedaan, dat men ter voorg. sessie besloten en alstoen ook geresumeert heeft soodanigen brief als door de Heeren van Imhoff en van Aerden van Tana-aban medegebragt en geschreven was door den overste der aldaar byeenvergaderde Chinezen, in

name Tay Wansoey uyt het geslacht van Oey aan den Capiteyn der Chineze natie alhier, uyt welkers name aan voors. rebellerende volkeren, twee oude Chinesen afgezonden zyn geworden, ten eynde deselve te vermanen om van alle hostile actien af te zien en weder te keeren tot hare vorige diensten en gehoorsaamheyt, maar hoezeer zy met een vyandelyk voornemen zyn aangedaan geweest zullen Uw Edh. . . . kunnen beschreven vinden by de copia van ged. brief desen accompagnerende, als behelzende dezelve buyten verscheyden arrogante en aanstotelyke expressien een versoek aan gem. Capitayn tot het attacqueren van alle Europesen te dezer stede, onder belofte dat hy, van zyne zyde, dezelve almede zoude tragten uyt te roeyen en ook hare stoutmoedigheyt kunnen afmeten uyt de boodschap door ged. twee oude Chinesen gedaan, dat namentlyk in geval men haar niet quam aan te tasten zy voornemens waren ons zelve te komen opzoeken, 't geen ons dan ook gepermoveert heeft om over te treden tot middelen van constrainte en dienvolgende gem. Heeren van Imhoff en van Aerden te qualificeren om ingevalle de nadere uytgesonden sendelingen met last om haar door vriendelykheyt nogmaals te vermanen van alle vyandelyke bewegingen af te sien. niet quamen te reverteren, alsdan daartoe over te gaan om dat geboefte te verjagen of was het mogelyk te verdelgen, ten welken fine men ook ten versoeke van den Heer v. Imhoff boven de hier voorwaarts gem. onder den capitayn Jan van Oosten gedetacheerde 57 handgranadiers 26 ruyters en 4 stukken drieponder veldeanon met de noodige artunittie en volk tot het slepen van het ged. geschut nog naar derwaarts heeft gedepecheert, 53 fusiliers en 25 granadiers in geselschap van 18 timmerlieden met bylen en pistolen voorsien en nog 5 handmortieren, met de daartoe gehorende granaten mitgaders eenige andere benoedigde gereetschappen, onder verderen last om van de buytenforten zoodanig getal manschappen te ligten als vermeend zou worden dienstig te zyn en aan ged. Heeren Raden te defereren d'expeditie in persoon by te wonen of niet. Ondertusschen hebben wy ter versterking van de fortresse Anké, niet alleen afgezonden een sergeant en 25 Europese militairen; maar ook op de communicatie van den Tangerang's commandant, Hendrik Hoorenaar dat een groot getal gewapende Chinesen aan zeker zuykermolen Coeda gent. en gelegen een quartier van evengen. veltschans zig zoude ophouden om aldaar af te wagten de

aankomst van hare mackers, naar derwaarts gecommandeert den vendrig Edzard Lammoraal Rengers, met 24 Europese militairen, om ter fortresse te gaan verblyven, die dan ook op den namiddag van hier vertrocken, dog tot ons smertelyk leetwesen door een grooten hoop swervende Chineesen, op den weg tusschen de geciteerde fortresse Anké en Tangerang geattaqueert en daarvan, met ged. officier neder-gemaekt twaelf dier militairen, zynde d'overige het met de vlugt ontkomen en ten dese casteele verscheenen, alwaar men ook des avonds van het eyland Onrust by een briefje van den baas Claes Gijzepijl en den eersten administrateur der pakhuyzen aldaar, Abraham Roos berigt erlangde, dat den vendrigh Hendrik van Norden en veertien andere militairen, die wy naar de post De Qual hadden gezonden, teruggekeerd en met zich medegebragt hadden twee Europeese en twee Boegineese militairen, die zy ter halver weg in een vaartuyg hadden ontmoet, met relaas, dat op den 7^{den} des morgens te thien ure ged. post door meer dan seshondert Chineesen overweldigd was, nadat de aldaer bescheyden sergeant en vier gemeene en wel 20 van de haren waren gesneuveld, mitsgaders dat zy dien post vervolgens aan den vuure hadden opgcoffert en voortgemarcheert waren naar de suykermolens daaromher, zynde ons denzelven avond nog door voorm. Heeren Commissarissen, van Imhoff en van Aerden wegens het agterblyven van de nader uytgesonden Chinesen kennis gegeven en zoo mede nopens HunEd. voornemen om des anderen daags de vyandelyke Chinesen met de wapens aan te tasten, 't geen dan ook zoodanig is te werk gestelt onder commando en opvoering van gem. Heeren leden en welke van dien hoop geheel kloekmoedig wierden geresisteert tot zoolange ons canon met schroot in haar legertje een verscheuring kwam te veroorsaken, wanneer zy aansiede den dapperen aanval onser volkeren ten eersten op de vlugt zyn geraakt en door de ruyterye sooverre mogelijk vervolgt met neder-sabeling van een goed gedeelte dier rebellen, dewelke zig wyd en zyd in de bosschen hebben begeven en aldaar ook niet weder zyn te voorschyn gekomen; maar alhier ter stede vernomen, dat eenige quaad geintentioneerde Chinesen evenals bevorens met geheele troepen sonder dat zy echter eenige wapens by zig hadden de stadspoorten quamen uytte loopen, mitsgaders dat een groot getal Chinese vrouwen haar met derzelve kinderen quamen te begeven buyten deze stad,

al waaromme wy op den 8 der meergem. maand October uyt overwening, dat uyt alle deze bewegingen niet dan zeer gevaarlyke gevolgen te verwagten waren, hebben goedgedagt de Chinesen met geen troepen in te laten, noch ook niet te gedoogen het vertrek van derzeiver wyven en kinderen uyt deze stad en daarenboven op de gedane berigten van den drossaart Vink, dat de Chinesen allerhande hostiliteyten quamen te plegen, verstaan allen van ged. natie, die niet gewilliglyk hare wapens, welken zy by haar mogten hebben op bevel quamen neder te leggen sonder aensien voor den kop te doen schieten, mitsgaders rondom de stad binnen het geschut en de hekken te laten patrouilleren, met een zergeant, een corporaal en 18 Europeese soldaten, met nog eenige christen-inlanders en de hekken van de Diest-en-Uytrechtse poort te sluyten, doch het klinket daarvan zoowel open te houden als dat aan de Rotterdammerpoort en geen rytuygen te laten passeren, dan door de Nieuwepoort; maar de burgerye en inlanders in volle wapens op hare gewone wagten te laten postvatten, item boven des aan alle Chineese binnen deeser stede, te doen aankundigen, dat zy, na de klokke van half seven des avonds haar sullen hebben te begeven binnen hare huizen en geensints uyt deselve mogen komen, vóór den dag; noch ook des nagts eenige lichten of lanthaarns aan te steken, om dus te beletten dat zy daarmede geene seynen zouden kunnen geven aan de buyten deser stede rebelleerende Chinesen, soo als alhier ter stede gerucht wierd, dat met lichten stond te geschieden, ten eynde alsdan op de stad te gelyk van binnen en buyten aan te vallen, om welke redenen wy ook de beyden Comps. der pennisten des daags te voren hebben laten in de wapens trekken en in de stad verdeeld in verscheyden commando's, de wagt doen houden om by eenige rupture zig met de burgerye te conjungeren en welke pennisten wy vervolgens hebben verdeeld op de respective punten dezses casteels om mits de uytgesondene commando's en de daaruyt voortgevlouyde zwakke gesteldheyd der militairen de posten behoorlyk beset te houden, mitsgaders ter voormelde sessie al verder gearresteert, diverse huysen der Chinezen binnen deser stede, die navolgens gedane opgave den capitain dier natie Niehoekong zouden hebben toegekomen te doen visiteeren door gecommitteerde scheepenen en bailliuw, ter ontwaring of in deselve ook na gerugt eenige geweeren mogten te vinden wezen, 'tgeen dan ook by de gedane visitatie soodanig bevonden zynde, als

hebbende dezelve in de woningen soo begraven als andersints gevonden eenige buffelshuiden, waaruyt eene soort van harnessen met dewelke de hovenlandse Chinese zyn gewapent waren gesneden en diverse houwers, klingen, soover vervaardigd als ten halve in gereetheyt gebragt, met nog verscheyden zeepmessen en een vendel en zyn daarop ten eersten de bewoners dier huizen in de boeyens overgebragt en ingevolge onse resolutie van dien dage almede besteld diverse Chinezen, die aan de Nieuwpoort te deser stede waren geapprehendeert, overmits deselve haar naar buyten hadden willen begeven met houwers en ander snydend geweer, die zy in bamboesen als andersints hadden verholen en 't geen by de visitatie harer perzonen was ontdekt, uyt alle welke omstandigheden ons dan te voren gekomen zynde het verraderlyk voornemen dier geboeftens, zoo heeft men ter evengeciteerde vergadering gearresteerd sooveel voorsorge te gebruyken als doenlyk mogte wezen en dienvolgende de posten op Mr. Cornelis, Tangerang en Tana-Aban, ieder met nog een Comp. van 48 militairen met granadiers-geweer voorzien te versterken en na Anké 100 inlanders af te zenden mitsgaders de Utrechtse en Diespoort, ter zake dat rondom dezelve buyten deze stad wel de meeste Chineezzen woonagtig waren, almede by te staan met eenige matrozen en ambagtsgezellen van de schepen en de wal, met snaphanen, donderbussen en houwers voorzien en als commissarissen aan de respectieve poorten te dezer stede het commando te defereren aan de Heeren Thedens en van Imhoff aan de Diest —, de Heeren van Suchtelen en Chavonnes aan de Rotterdammer —, de Heeren van Schinne en Lakeman aan de Uytregtse —, de Heeren Guillot en van Berendregt aan de Nieuw —, de Heeren Crul en Macaré aan de Stads-Water-poort en de Heeren Nolthenius en van Aerden in het Casteel, hebbende de Heer raad-ordinaris en Collonel der Bataviase Burgerye de Haeze zig te dien eynde almede begeven naar het stadhuys en aldaar in die qualiteyt post gevat om in cas van onverhoopte voorvallen ten eerste de noodige ordres te verleenen en het best tot verydelling van het voornemen der quaedwillige Chinezen in het werk te stellen, welk conform dan HunEd. aldaar het gezag aanvaard hebbende, wierd geheel onverwacht des avonds te zeven ure in 't gezigt dezer steede de Papanger-wagt, gelegen tegenover de punt Zelandia door een grooten hoop Chinezen soodanig aangetast, dat de aldaar posthoudende manschappen genoot-

saakt wierden gem. wagt te verlaten en te retireren naar de inlandse wagt tussehen de punten Zeelandia en Hollandia, alwaar ged. rebel-leerende volkeren, nadat se eerstgem. in ligten vlam hadden gestelt meede verscheenen zyn en alle de daar te vinden manschappen op de vlugt gedreven en dewelke dus haar combineerden met de burgerwagt, staande onder de punt Hollandia en binnen het hek aldaar, op dewelke ged. Chinesen met sulken kragt quamen te stormen, dat ged. wagt volkeren genooddwangt wierden om adsistentie van binnen te verzoeken, die men haar ook heeft toegeschikt om met vigueur dezelve te keer te gaan, hetwelk dan ook van zooveel effect is geweest, dat ged. hoop met verlies van een parthy volk teruggeslagen is geworden; dog egter niet in diervoegen of dezelve heeft in de nanagt hare onderneming om, was het mogelyk door het ged. hek heen te breken en dus in de zuydervoorstad te kunnen geraken, gereëntameerd; maar die rebellen zyn alstoen door ged. burgerwagt zoo kloekmoedig ontfangen en uyt het kanon van de voorschreven punt Hollandia begroet geworden, dat deselve met agterlating van vier vendels de vlugt genomen en zig in de huysen der voorsteden geretireerd hebben, welke stoutmoedige uytvoering ons des anderen daags morgens heeft doen besluyten buyten deser stede met parthyen te doen recognoseeeren ter ontwaring hoedanig het aldaar mogte wezen gesteld; item door gecommiteerde schepenen geëscorteert, eene generale afkondiging te laten doen tot bevrediging der oproerige gemeente, mitsgaders de gecommiteerdens van den agtbaren raad van justitie deses casteels en schepenen meerm. binnen deselve alle de huizen der Chinesen te laten visiteeren en by bevinding van geweiren of dat daarinne eenig volk mogte verzameld wezen alle dezelve in de boeyen te doen overbrengen en de goeden daarentegen te verzekeren, dat haar geen leed zou geschieden, mits zy haar, als voorzegd, na den gezetten tyd zouden moeten houden binnen hare huysen; maar hoezeer men onvermogens is geworden aan dat besluyt te kunnen voldoen zullen UwEdh. kunnen afmeten als deselve reflecteren op de fatale omstandigheid, waarinne men ten zelven dage is geraakt; want even na het scheidyden van onse meer-mentioneerde byeenkomste ¹ den Heere Gouverneur-Generaal gerap-

1 In dezen brief is alzoo verzwegen, het voorstel van Valckenier en het daarover gehouden debat in Rade van Indië, *„of saen de stad niet behoorde te raymen van de Chinezzen.“* Resol. Zondag 9 october 1740 6 ure 's morgens.

porteed zynde in een der huizen staande in de Utrechtse-straat brand gestigt en dezelve in ligten vlam geraakt en op de Groene-gracht drie differente schoten uyt de Chineeze huizen op de passanten gedaan zynde, raakte het gemeene Europeeze en andere volk, dat bereets met een ongelooftyke wraaklust was aangedaan over het massacreren onser volkeren op de Qual en Tangerang, item het sneuvelen van ons gantsch detachement na Bacassy, onder den luytenant Jan Arends, bestaan hebbende in 56 koppen en het verjagen van onze posthoudende militairen op de groote Maronde, alwaar dat geboefte den burger Hendrik de Groot almede op eene jammerlyke wyze hadde om 't leven gebragt en desselvs vrouw en kind met een klein vaartuygje haare moordzieke handen even was ontkomen, in diervoegen genoegzaam aan het woeden, dat zy zowel als de slaven der ingezetenen binnen en buyten de muren en in de voorsteden een generale massacre onder de Chinezen begonden aan te rigten, zonder dat de interdictie door den Heere Gouverneur-Generaal daartegens gedaan ¹ van dat effect is geweest, dat eenig redres daromtrent is vernomen; maar integendeel zag men in de woningen staande aan de Oostzyde van de groote rivier op de bazar's namiddags een zeer hevige brand ontstaan, die vervolgens tot verscheyden plaatsen van de stad overgeslagen is en 2 à 3 dagen duurt, mitsgaders de pakhuizen van de Comp. op de Ankerwerf staande gedreigd heeft te verslinden, terwyl men op voors. Zondag de massacre hoe langer hoe heviger zag worden, in diervoegen dat de stad van dat gespuys binnen 24 uren is gezuverd geworden en de westzijde derzelve door den gestichten brand der Chinezen als in lichten vlam gezet, zonder dat, dat vernielend element, hetwelk als gezegd van den 9 tot den 12 dezer maand in de stad heeft doorgestaan en alstoen eerst geblust is geraakt, eenige andere huizen, dan die van die natie heeft aangetast, in zooverre dat, naar gissing wel 6 à 700 huizen en huysjes binnen en buyten deze wal soo verdustrueert als in de assehe gelegd zyn, waaronder zich mede heeft komen te bevinden de woning van den thans gedetineerde Capitain der Chinesen Nic-Hoekong, in dewelke te dien dage van rapport gediend zynde, dat een zeer groot getal Chinesen vergadert waren, is

1 Van zoodanige interdictie blijkt niets. Eene commissie uit de Staten-Generaal constateerde in haar verslag in dato 30 oct. 1741, integendeel, dat uit niets haar gebleken was van „deboiren aangewend om het tulmult te stillen.“

deselve aanstonds door onse militie en pennisten bezet, voorts door klein geschut ten meerendeele onder de voet en in brand geschoten en vervolgens almede van kant geholpen, de daarin te vinden geweest zynde Chineesen, van dewelke zich een goed gedeelte gewapent hebben vertoond met pieken en stokken aan welkers cynden Chinesee houwers waren vastgemaakt, in welke nare en gevaarlyke toestand van zaken, van Tana Aban, in voldoening van ons arrest des avonds binnen deser stede is verscheenen den Heer raad-extraordinair Mauritz van Aerden, met alle afgezondene Europese en inlandse militie, mitsgaders het geschut, sonder dat Zyn Ed. op den weg eenige swervende Chinesen heeft komen te vernemen; dog van welk gespuys 's daags te voren tot twee differente reyzen aangetast is geworden, onze post op Mr. Cornelis dewelke sig zoo manmoedig by die occasie en ook op de 11 daaraan, wanneer op dezelve *de novo* tot tweemalen is aangevallen, heeft gedefendeert, dat ged. Chineesen met verlies van een parthy volk en drie stukjes klein kanon zyn afgeslagen geworden, hoedanig deselve almede gevaren zyn aan 's Comps. kruytmolen gelegen op den Molenvliet tot welkers overmeestering zy alle mogelyke vlyt hebben in 't werk gestelt en dezelve geattacqueert, nadat zy haar hadden gestelt agter eenige vaten met zand gevuld en door dewelke men onvermogens was, haar met handgeweer eenig quaad te doen, hoewel zy in weerwil van alle hare lagen echter de vlugt hebben moeten nemen en men heeft des anderen daags goedgevonden alle het buskruyt, hetwelke aldaar in gereedheyt lag en men niet in staat was binnen deeser stede te doen brengen om den brand die allomme was ontstaan, in het water te laten werpen, tot voorkominge dat hetselve by overweldiging van ged. molen niet quam te geraken in de handen van voors. vyanden, mitsgaders aan voorm. Heeren Commissarissen te defereren om aan de aan Hun Ed. aanbevolen respectieve poorten alles te verrigten, hetwelk Hun Ed. mogten vermeenen te strecken ten beste van 't algemeen belang, gelyk men ingevolge het vastgestelde ter voorm. zitting het volk dat voor het huis van meerm. Capitain der Chinesen is geposteerd geweest heeft doen aftrekken en voor hetzelfde heeft laten verblyven één honderd handgrenadiers en de ruyterye buyten dezer stede doen patrouilleren en voorts niet alleen door twee trompetters te doen uytroepen, dat zig een ieder op zyn bescheyden post

zoude hebben te begeven, maar ook de ministers op Java en Bantam ten eerste met communicatie van voors. revolte aan te schryven de overschicking van zooveel Europese militairen als uyt hare guarnizoenen maar eenigsints zouden kunnen worden gemist, ten eynde ons guarnizoen, dat na d'omstandigheyt der zaken vry zwak gesteld is eenigermate daarmede versterkt te zien, hoewel ons zoodanige recruten, excepto 25 militairen van laatstvermelde plaatse als zelve aldaar benoodigd zynde niet zyn overgezonden en daaromme hebben wy op de erlangde berigten van den Tangerangngen Commandant, Hendrik Hoorenaar, dat een aantal van 1500 Chineezen de Maccassersse pagger en alles rondom de veldschans in den brand gestoken en vervolgens driemalen op ged. vastigheyt gestormt, doch de neerlage gekregen hadden, mitgaders zyne instantie om gesecondeert te mogen worden ter zake de passagie van hier te lande naar Tangerang meerm. ten eenemale gesloten was door de geciteerde Chineesen, verstaan deselve te qualificeeren om de twee onder de gez. behorende posten Tsiampja en Panjawongang te doen intrekken en zig dus te versterken met de manschappen die aldaar bescheiden zyn, 'tgeen dan ook dusdanig door hem is te werk gesteld, nadat die postjcs waren overgegeven aan eenige Javanen, onder twee harer hoofden ter bewaring en defendering, terwyl men op den 11e dezer maand ordre heeft verleend, om alle zwarten, die gewapend alleen langs de straten mogten lopen, gelyk dat sedert den aanvang van voorgem. massacre was gepractizeerd, door de bedienden van de Justitie laten brengen by hare meesters, en geen derzelve in te laten in de afgebrande huizen mitsgaders de zoldaten, ambachtsgezellen en zeevarenden, dewelke op eene zeer enorme wyze de verdistrueerde huizen quamen te plunderen en alles weg te sleepen en die men door eenige detachementen heeft moeten noodsaeken om naar derselver posten te vertrekken, dog egter op straat geraakt waren, door haare officieren op een sagte wyse te doen brengen op hunne bescheyden plaatsen en tot een premie aan deselve voor hun goed gedrag by deese omstandigheid toe te leggen 6 ducatonen aan ieder gemeen en een dubbele portie aan derselver officieren, gelyk dat ook bereeds voor een gedeelte naar den teneur van ons arrest van den 17 courant heeft plaats gehad, omtrent eenige zeevarenden, die van hier stonden te vertrekken, zooals dat nader zal komen te

consteren by onse evengem. resolutie met en benevens ons besluit om den capitain Jan van Oosten, die met een Comp. handgranadiers en een goed getal inlandse militairen de Chineesen buyten de Utregtse poort, dewelke een vendel uytgestoken en verscheyden bravades hadden aangeregt op den 12 deeser maand heeft verslagen en 2 stukjes canon van dezelve overmeestert, mitsgaders op Tangpriok, die oproerige natie met agterlating van 5 stukjes canon en verscheyden dooden van daar doen delogeren, weder met zyn byhebbend volk naar binnen te doen marcheren en op een voordeeligen post ter laatstverm. plaatse onder commando van den vaandrig Gideon de Maffé te laten verblyven 24 granadiers, 12 ruyters en 100 Balyers van welk laatstvermeld krygsvolk men ook in gezelschap van 24 Europeese militairen naar de veldschans Tangjong-poura heeft afgezonden een aantal van 200 stux ten eynde ged. sterkte te brengen in een staat van behoorlyke defensie tegens de daarom versameld zynde Chinezen en op welk gespuis, dat op den 12 meerm. door ons uytgesondene ruyterye boven den weg van Sunthar almeede is verdreeven en een parthy van dat geboefte met overwinning van 5 vendels needergekapt, alhier mede een goed oog te doen houden om van hetzelfde niet onverhoeds overvallen te worden, men eene accurate verdeling gemaakt heeft omtrent de twee Comp. pennisten en in de wapenen zynde burgerye ter waarneming van de noodige wagten, mitsgaders goedgevonden de poorten dezer stad als voren te laten openen, 's morgens te zes uren en des avonds alweder ten soodanige uure te doen sluyten; maar het klinket aan de Nieuwpoort voor de voetgangers open te houden, tot de klokke van neegen, hoedanig dan het een en ander tot alsnu werd verrigt en by ons ten voorm. dage na overweginge van het noodige besloten is aan alle Chinesen, die sig gewilliglyk aan de Comp. onderwerpen met neederlegging der wapenen, te verleenen soodanige generale amnestie, als UwEd. Hoogagt. eerbiedig versogt werden, te willen beoogen by de nevens dezen leggende copia van ged. acte op den 22 deser alhier en ook bereeds alomme in 't land gepubliceert, mitsgaders de Javase, Bantamse en Cheribonse bedienden medegeedeeld, welke even gementioneerde amnestie, van sooveel uytwerking is, dat dagelyx eenigen dier natie daarvan komen te profiteren, met afhaling van al sulke briefjes als onder 's Comps. zegel, door den eersten secretaris dezer regering aan ieder derzelven gratis werd verleent en in druk gevoegt

is neevens desen, gelyk wy ook vertrouwen dat voors. acte nog wel een groot deel dier swervende rebellen sal doen wederkeren tot hare verschuldigde onderdanigheyd, dewyl sig eene naamwaardige quantiteyt dier volkeren om de oostzyde dezer stad op Bacassy onthoudende by een brief aan den onderget. Hr. Gouvernr. Genr. adresseert en door twee Javanen alhier besteld, onder versoek van vergiffenisse hare genegentheyt te kennen geeven om sig te submitteeren aan de Comp. ingevalle zy verseekering van voors. pardon mogten genieten, ten welken fine men gedte. amnestie in hare tale geschr. versegelt en onderteekend na derwaart niet alleen heeft afgesonden; maar ook op de bekomen informatie, hoe een aantal van 2000 Chinesen op den weg boven Anké, sig met moorden, branden en blaken besig hielden en dat wel 3 à 400 inlanderen de vlugt na de benedenlanden hadden moeten nemen, na derwaart geëxpédieert heeft den capitain Jan George Krummel met een Comp. van 72 granadiers, 30 burger ruyters onder haren ritmeester Christoffel Mol, 12 timmerlieden, 12 bosschieters, so veel Balyers alsdoen maar te krygen zyn geweest en 4 stukjes canon in gezelschap van 4 handmortiertjes en de nodige amunitie, met last om nevens nog 24 Europeese militairen uyt de fortresse Anké gesterkt zynde, den vyand aan te tasten en sooveel mogelyk te verdelgen en verstroyen, welk detachement dan ook op den 18 dezer maand na derwaart voortgemarcheert en met nog 48 man uyt de veldschans Tangerang beneevens 24 ruyters 30 marinen 30 ambagtsgezellen en een bombardier met 2 mortieren en 25 bommen versterkt zynde, daarom hier, door de genadige zeegen des Heeren op den 25 en 27 deeser een goede overwinninge heeft behaald op ged. vyanden, als zynde niet alleen een groot getal derzelver gesneuveld en een menigte van haare wapens veroverd daaronder eenige yzer-enmetale bassen en 5 pes. houten canons, dewelke wel sufficant met yzer waaren beslagen; maar ook zes diverse zuykermolens, waarinne zy hebben genesteld aan den vuure geoffert en by den doortogt van boven na benedenwaard seer weynige Chinesesen, die het met de vlugt naar het land van Bantam, zyn ontkomen, vernomen, soodat wy hopen willen, dat dat gespuys van daar wel voor het grootste gedeelte verdreeven en de overige doolenden afgeschrikt zullen zyn, tot het pleegen van meerder hostiliteyten, opdat men des te eerder mag erlangen een gewenschte vrede, alomme ten platten lande alwaar

onse voorengeciteerde manschappen met en benevens den baas ten eylande Onrust, Claas Gysepyl, by hem hebbende eene goede parthy timmerlieden sig nog onthoudende zyn, om of er nog eenige van de rebellige mogten opkomen, almede uyt te roeyen, waarvan wy het beste blyven te gemoet zien en intusschen op den 21 Courant goedgevonden hebben, totdat de regter daarover sal hebben gedisponeert en behoudens nogthans het regt van een ander, indertyd aan de crediteuren die dezelve tot een wettig hypotheek hebben, toe te wyzen, de erven der afgebrande, verdistrueerde en verlaten huizen, erven en landen, soo binnen als buyten dese stad ten eynde dus die spoedig opgeruynd te zien en degeene, welke niet mogten wesen veronderpant voor d'Ed. Comp. aan te slaan, mitsgaders almede met overlating van de dispositie deswegens aan den regter door den sequester in 's Comp. cassa te laten overbrengen soodanige rds. 20921 als uyt de voorm. huizen der Chinesen, dewelke van de daarin te vinden geweest zynde, gemassacreerde en verbrande lyken door de directie van de Heeren raden Extraordinair Daniel Nolthenius en Maurits van Aerden ten eersten zyn gesuyvert geworden ter voorkominge van het quaad, dat uyt de vehemente gestank soude hebben kunnen ontstaan, op het stadhuys alhier zyn overgebracht in geselschap van nog diverse andere goederen; item aan den agtb. raad van Justitie deeses casteels gedemandeert om door affixie van biljetten een ygelyk te adverteeren tot het aangeven van alsulke slaven als onder hun mogten worden bevonden en in eygendom toekomen aan verlopen of gemassacreerde Chinesen op poene van calange by stilswygentheyt, gelyk wy ter evengemelte byeenkomste uyt overweging van de nootsakelykheyt, dat twee Heeren leden deser regering sig quamen te verledigen tot het uytdenken van al sulke middelen als HunEd. mogten vermeenen, dat strekken zouden tot herstelling van deze door voorm. rebellie en de daaruyt geresulteerte fatale gevolgen, seer vervallene Colonie, de uytvoering van dit notabel en heylsaam werk hebben opgedragen aan de Heeren Raden-extraordinr. Nicolaas Crul en Maurits van Aerden met qualificatie om des noodig zynde van schepenen en heemraden gecommitteden en hare secretarissen te mogen vorderen en employeren.

Hiermede dan in sooverre mogelyk is geweest, beschreven synde alle hetgene dat alhier geëxteert en dat men tot veydeling van de quaataardige ondernemingen dier natie en ten meesten dienste tot

beveyling van dese hoofdplaats en het gemeene best te werk gesteld heeft, soo sal men alhier onderdanig noteeren, dat men alsnu onvermogens is UEdh. te kunnen suppeliteren de ware redenen al waaromme de meerm. Chinesen aan het rebellieeren syn geraakt en de wapens hebben durven opvatten tegens de Comp. dewyl ons daarvan nog niets met sekerheyd is te voren gekomen; maar naardien den in desen ten meermalen genoemde capitain der Chinesen Niehoekong, dewelke onder voormelde massacre op den 10 courant in vrouwengewaad heeft zoeken te echappeeren en soodanig verkend synde is opgevat en ten desen castele in arrest gesteld en nog verscheyden andere Chinesen althans in Comps. boeyen syn gedetineerd en door den raad van Justitie deses casteels aan dewelke men het ondersoek van 't door voorm. geboefte gesmeed landverraad met den aankleve van dien en aan het collegie van schepenen, alle hetgene de magistratuur, met dat daarvan dependeert, aangaat, heeft gedemandeerd gelaten (sal) werden geëxamineerd, soo twyfelen wy niet, schoon al bereeds door eenigen, gem. capitain als den autheur van dit gantsche werk is aangegeven, of men sal binnen korten agter hetselve, wel geraken en alsdan ook ontdekken, wat raadslagen deselve hebben gehad, te meer ons dusverre van het gantsche systema niets wesentlyks is te voren gekomen om UEdh. nopens dien toelig iets met sekerheyd te kunnen bedeele; maar wel dat het den Almagtige door Zyn genade, zegen en bystand behaagt heeft ons gelukkiglyk te doen zegepraalen over dese ondankbare en quaadaardige volkeren, door het triumph dat onse wapenen op haar hebben behaalt en Wien wy voorts sijn biddende, dat het Zyne Divine Majesteit behagen mag al verder dese stad en dies inwoonderen te bevryden voor alle nadeelige aanslagen en over dezelve mitsgaders de Generale Maatschappy mildelyk uyt te storten een volle mate van gedesidereerde zegeningen, opdat het vervallene mag opgebeurd en alles weder hersteld worden in een wenschelyken en sekeren toestand in dese colonie, waarinne als voorsegd, gem. Chinesen wel sullen worden geadmitteerd, dog egter niet verder dan buyten de muuren van dese stad op alle sulke woonplaatsen als wy daartoe bequaamst sullen oordeelen, na hetgeen wy de eere sullen hebben UEdelh. onderdanig te verwittigen by ons nader en hiervoren gem. generaal schryven, hetwelk op den 10^{den} der naastkomende maand met de 3 der alsdan te vertrekken schepen of wel met haar

te volgen mackers desen staat te volgen; ondertusschen dat men alhier maar kortelyk sal byvoegen, dat die van de Chincese natie ten eylande Java en Bantam haar geheel stil en tranquil komen te gedragen, na het geadviseerde door de ministers aldaar, mitsgaders dat de Bantamse Zulthan syne grenzen bezet houdt met een aantal van 3000 koppen om te beletten, dat de vlugtende Chineesen niet in zyn land overkomen.

Waarmede Edele Hoogagtb. Wyze, enz. Heeren, deesen voor tegenwoordig sullen besluyten met onze eerbiedige groete en betuyging dat wy zyn UwEd. Hoogagtb. enz. onderdanige en getrouwe dienaren :

Batavia, in 't Casteel,
31 October 1740.

de Gouverneur-Generaal en Raden
van India :

P. de Chavonnes.
Pr. du Quesne.
Elias Guillot.
N. van Berendregt.
Nicolaas Crul.
Jⁿ. Macaré.
D. Nolthenius.
M. v. Aerden
J. Lakeman.

Aⁿ. Valckenier.
P. Schaghen.
J. Thedens.
G. W. van Imhoff.
H. v. Suchtelen.
E^s. de Haeze.
J. v. Schinne.

LIII. Secrete Brief door den Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier aan de Vergadering van Seventienne, geschreven: Batavia in dato 31 October 1740.

Edele, Hoogagtb. enz.

Allschoon ik, gedurende myne ruym driejarige regering, als Gouverneur-Generaal over 's Comps. staat en belangen in deze uytgebreyde gewesten nooit stoffe hebbe gevonden om aan UEd. Hoogagtb. apart te schryven en uyt een liefde voor de rust en vrede ook alle gelegenheden hebbe pogen te vermyden of uyt den weg te ruymen, welke daartoe eenige aanleiding hadden kunnen geven, zoo heeft egter dit loopende jaar van 1740 of liever de zes eerste maanden, welke thans zedert die van April tot nu toe zyn doorgeslipt

zooveele extra-ordinaire en nooit gehoorde zaken uytgeleverd, dat het my onmogelyk is geweest dezelve langer voor UEdH. te verbergen; want nadat men alhier alomme geleefd had in eene tranquilleit zonder weergâ, zynde de Vergadering der Hooge Regering in de meeste voorvallen steeds met my eenstemmig geweest, 's Comps. dienaren wel te vreden, mitgaders de gemeente (zonder dat ik my zulks in het particulier tot glorie wil toerekenen) in één genoeggen over de zagtheid myner regering, welke men op de aangezigten konde lezen en in de dagelykse discoursen doorgaans gehoord heeft, is egter deze geruste tyds-periode genoegzaam in het geheel geëindigd, zedert dat in de voors. maand van April den Heer raad-ordinair en doenmaals afgeganen gouverneur van Ceylon, Gustaaf Willem van Imhof deszelfs voeten heeft aan land gezet

Daar zyn gedurende myn verblyf in deze gewesten al zeer vele gouverneurs van de respectieve buytencomptoiren alhier; 'tzij in de qualiteyt van ordinaire of extra-ordinaire raden van Indie, gearriveerd en om van vele andere te zwygen, zoo staat my de komst van den Heere Mr. Dirck van Cloon, welke niet lange na dato door UEdH. opgebeurd is geweest tot de waardigheyt van Gouvern. Genl. nog zeer levendig nevens anderen voor, toen dezelve uyt het Gouvernement van Cormandel was afgelost; maar onder die allen is er nooit iemand te vinden geweest, waaromtrent zulke singuliere bewegingen gemaakt of liever welke zig voor haar deel zelve, zooveel in dit stuk hebben aangematigd als de gem. Heer van Imhof. . . .

De gerugten, die men onder de gemeente al by voorraad en zedert de aankomst van 't fregat Ridderkerk van Ceilon in de maand van January had gespargeerd, dat er een secrete brief Uwer Ed. Hoogagtb. op Batavia lag, of wel in persoon door den Heer van Imhof stond medegebragt te worden, waarby Ik uyt de regering ontslagen en Zyn Ed. tot Gouverneur-Generaal gepromoveerd was; moesten door lieden van kundigheyt in 's Comps. maximen wel worden bespot, dog dezelve bragten egter de mindere dienaren en de gemeente, welke de groote verandering van den jare 1732 nog in een versch geheugen lag tot de uysterste onzekerheyt en men zag den een den anderen, 'k en weet niet wat voor ongerymdheden in 't oor luysteren. Hierop volgde ruym twee maanden naderhand, de man in persoon, met een lyfwagt van 36 Europese koppen onder een luytenant en verdere

officieren, die men expres op de schepe Goudschalksoord had geplaatst, niet alleen buyten eenig voorbeeld omtrent andere gouverneurs, welke hare gouvernementen verlaten; maar ook nog buytendien op een zeer speculative wyze, dewyl deze lyfwagt was gekleed met de monture, van rood en geel die de Gouverneur-Generaal uyt naam van Haar Hoogmogenden eeniglyk te dezer hoofdstad van Indië bevoegd is te voeren en uyt de gem. lyfwacht stonden toen Zyn Ed. te dezer rhesde verscheen, twee handgrenadiers met bajonetten op de snaphanen vóór deszelfs vertrek binnenboord op schildwagt, tusschen dewelke de lieden moesten passeren, waardoor de receptie werd bygewoond, zoodat er aan dit alles niet anders scheen te ontbreken, dan de naam van Gouverneur om den gem. Heer van Imhof in 't geheel met my parallel, indien niet boven my, te stellen.

Aan land gekomen en de lieden door den tyd verligt geraakt wende, dat de gespargeerde gerugten nopens Zyn Eds. electie tot het opperbestief van Indien by een pretenzen secreten brief voor onwaar moeste gehouden worden, zoo hoorde men al immediaan een nieuw praatje uytstrooyen, dat er namentlyk een Engelse, doch echter secure tyding was van de verandering in de regering, welke by den ontvangst van de papieren uit Patria vast en onfeylbaar stond te volgen ten faveure van dezen Heer, in wiens eygen bywezen zulks telkens tot een stoffe van discours, ja zelfs tot een drink-conditie van het goed succes over de tafel wierd gemaakt, zoodat de gheele wereld ziende, dat men zig zulke zaken, gelyk men zegt, liet aanleunen, ja, daarmede kittelde, tot twyfelmoedigheid, mitsgaders tot allerhande nieuwe concepten oversloeg. — Ja! Het is zooverre gegaan, Edel Hoog agtb. HH. dat de inlandsche koningen en vorsten daarmede gemoeid zyn geweest; dog egter insgelyks niet anders dan door het bedryf van den Heer van Imhof in persoon, want door Zyn Ed. buyten eenige ordre of qualificatie der regering ter tyd den Heer gg. Abrah. Patras zalr. het bestief van zaken in handen hield, reeds had onderstaan op eigen autoriteit by deszelfs vertrek naar Ceilon voor Bantam te blyven leggen en van daar den koning af te wagten, wierd deze methode welke zoo buyten eenige recherche of reproche voor de eerste maal was gepasseert, ten tweede male herwat, by de terugkomst en men zag den gem. Bantamsen koning binnen boord recipieren met die pragt en pompe, waarmede Zyn Ed.

zolve als gezegd, door een Europees lyfwacht in de liverey van den Gouverneur-Generaal omstuwde was.

Wat nu in deze twee ongequalificeerde, om niet te zeggen 't eenemale ongeoorloofde conferentien voorgevallen is, kan in dezen niet gemeld worden dewyl ik, om de Regering al immediaan na Zyn Eds. arrivement in geen volslagen combustie te brengen, doenmaals niet kragtig heb aangedrongen om zulks te willen weten en in allen gevallen daarvan ook geen verder opening zoude erlangd hebben, als men dierwegen had willen geven. Dog dit is zeker, dat deze twee rencontres of wel eygentlyk de laatste, als gantsch andere merkteekenen dan de eerste gehad hebbende, van zooveel influentie op het gemoet des Bantamsen konings zyn geweest, dat men uytwysens de nevensliggende extracten uyt het Batavia's dagregister brieven van dien vorst aan den Heer van Imhoff apart heeft zien rigten van genoegzaam gelyken inhoude als Zyn Hoogheits schryvens aan het gecombineerd ligchaam van Generaal en Raden, zoodat zulke zaken nevens meer andere nieuwicheden, die ZynEd. na eigen willekeur onderneemt en waarvan nog eenige staaltjens in 't vervolg deses sullen gemeld worden, geen geringe gelykenis beginnen te krygen na een *imperium in imperio* 't geen altoos oorzaak is van duyzenderhande verwarringen en voornamentlyk in deze gewesten van een zeer schadelyk gevolg moet zyn.

En hoe weynig respect ZynEd. niet alleen de Hooge Regering, maar ook alle diegenen, welke 's Comps. zaken zoo hier, als in Nederland manieren, doorgaans schynt toe te dragen, waaruyt dan zulke licentieuze ondernemingen wel ten principale haren oorsprong trekken, blykt niet duyster uyt de memorie, by deszelfs depart van Ceylon aan den presenter Gouverneur Willem Maurits Bruynink ter narigt en provisionele observantie ter hand gesteld; want welverre van aan zulk een important stuk, 't geen voor de posteriteit ten eeuwigen dage blyft liggen, de marques van subordinatie te geven, welke tot een voorbeeld en rigtsnoer voor anderen zouden kunnen strekken, zoo vindt men zulks ter contrarie genoegzaam doorzaaid met hatelyke glossen en remarques, op de besluyten aan de Hooge tafel gevallen; ja! zelfs op de ratificatien en nadere ordres uyt den boezem van UEdh. voortgevlod

En indien het nog alleen bleef by het staande houden, mitsgaders

by het doordryven der zaken, het Gouvernement van Ceylon of de verrigtingen van den Heer van Imhof afzonderlijk concernerende, zoude men zulks nog eenigsints kunnen inschikken; maar daar is genoegzaam geen een vergadering der Hooge Regering of dezelve levert door ZEd. propositien en raisonnementen, de eene of andere nieuwigheid uit, waarvan uit velen tot een important staaltje kan verstrekken het besluit *in dato 25 July II.* genomen op het subject der Chinese vagebonden, welke zoo te dezer stede als in de bovenlanden by gebrek van eene behoorlyke kostwinning door rooven, steelen en het doen van huysbraak meer en meer haar bestaan zoeken. T' is wel waar, dat het zeer hoog noodig was geworden, om daar tegen 't vereischte redres of eenig goed expedient uyt te vinden; maar tegelyk ook zeker, dat daaromtrent een middelweg en wat meer voorzigtigheid behoorde gebruykt te zyn, dan zoo immediaan aan de officieren der justitie te dezer stede, mitsgaders aan den Commissaris over de zaken der inlanders een formelen last te geven om alle suspecte zwervende Chinesen onaangesien zy ook van een permissiebriefje dezer regering om alhier haar verblyf te houden, mogten voorzien zyn, te doen oppakken en in de boeyen overbrengen, ten fine nadat zy alvorens geregelyk zouden wesen geëxamineerd en dierwegens gediend van rapport, vervolgens eene nadere dispositie over hare personen te erlangen. Want behalve het misbruyk, waartoe deze generale qualificatie veelzins aanleiding gaf, zoo was het ook in 't geheel onmogelyk, dat de geweldigers, caffers en verdere bediendens, der gem. officieren en van den commissaris zoo met één opslag by ontmoeting van Chinesen konden zien, of zy een eerlyk middel van bestaan hadden of niet, 't geen dan geëffectueerd heeft, dat onder de groote confluentie van dit volk zig hier ter plaatse onthoudende, den een met den anderen, ja, daaronder somtyds zeer gegoede en welgezeten lieden wierden gesaïssiseerd mitsgaders in dier voegen als uyt het midden van haren handel en welvaren weg gerukt.

. Hierop is al verder gevolgd eene algemeene vreeze onder alle de Chinesen, welke geene actueele bedieningen of pagten hadden, zynde een party daarvan naar Bantam en vele anderen naar de bovenlanden gevlugt, mitsgaders eenige dagen een genoegzaam generale stilstand geweest van alle neringen en handteringen, die meest onder deze natie gedreven worden, den een zig in zyn huys opgesloten gehouden en

den anderen, volslagen geweigerd hebbende zyn zoogenaamden warong of winkel open te zetten, waardoor de pagten voor dien tyd niets hebben opgebracht en genoegzaam geen eetwaren of levensmiddelen ter bazar te bekomen zyn geweest, zoodat ieder door zulke nieuwigheden min of meer reden van klagten en expostulatiën heeft gehad. Dit heeft my zelfs onaangezien myne doemalige onpasselykheit en terwyl ik daardoor buyten staat was om personeel in rade van Indie te verschynen, bewogen den Heere Directeur-Generaal reets op den 16 augusti jl. uyt mynen name alle dese inconvenienten te laten voordragen en een vrage doen hoe dezelve best zoude wezen te redresseren, zynde daarop ook wel zoodanig een besluit gevallen, om de respectieve officieren en den commissaris der inlanders op dit subject te reden te stellen, als door UEdh. onder dien datum uit de voorkomende resolutien zal kunnen gezien worden, dog zonder dat myn advis om, nu het er reeds toe lag echter aan het vorige geresolveerde eenige verzachting toe te brengen met de opgevatte Chinesen niet in vinculis door gecommiteerde schepenen, maar slegts op staanden voet door de officieren zelven te doen examineren en de onschuldigen al met eenen hares weegs weder te laten wandelen eenige reflectie of ingressie heeft gevonden. Maar ter contrarie is den Heer van Imhof doen hy den quaden uytslag deser zaken zag en een uytweg scheen te moeten zoeken om zulks eenigzins te bemantelen tot die exorbitantie overgeslagen om my als Gouverneur-Generaal ter verantwoording te willen stellen of opening af te vorderen van de redenen waaromme het eerste besluit dd. 25 July niet eerder was geëxecuteerd dan ses à seven dagen daarna of wel op 1°. augs. doen de officieren betuygden zulks eerst ontfangen te hebben evenals of de spoed in dit stuk ook minder quade effecten zoude te weeg gebragt hebben, dan men daaruyt heeft zien resulteren en alsof ik had moeten instaan voor de versuymenissen, die dan 't zy dan ter generale secretary of wel, gelyk de bediendens aldaar affirmeeren, door den Heer president van schepenen mogten begaan zyn, om aan arresten van die natuur na het bekomen van goede ordres eene spoedige expeditie te geven. Ondertusschen zullen UEdh. uyt de thans overgaande papieren der Ed. Comp. komen beoogen, dat het nog by de voorschr. quade en nadeelige gevolgen geensints is gebleven; maar dat de Chinesen ziende zig in diervoegen van alle kanten geperst, mitsgaders eene

goede party uyt de hunnen, waaronder zy sustineerden vele onschuldigen te vinden te zyn, naar Ceilon versonden, by troupen zoo in de bovenlanden als te dezer stede zyn 't zamengerot, ja attentaten gesmeed hebben, die in gevalle dezelve door Gods genadigen zeegen nog niet even in tyds aan my waren outdekt, om daartegen met advis der regering van Indie de noodige maatregelen te kunnen beramen, uytgewerkt zouden hebben een rampzalig bloedbad in deze colonie, ja! zoodanige afschrikkelyke zaken, dat ik schrome om met een detail van alle de byzonderheden, daarvan UEdh. alhier weder te vermoeyelyken, enz.

Zie daar het effect van nieuwigheden, welke een geest als die van den heer van Imhof, waaraan de jaren nog geen genoegzame bezadigheid schynen te hebben bygezet en die zig allezints zoozeer picqueert om boven anderen te excelleren, kan brouwen en uytwerken, enz.

Want ik verklaar UEdh. dat er genoegzaam geen vergadering passeert, waarin ik om de klem der regering niet t' eenemale quyt te geraken, buyten de noodzakelykheid mag blyven, om my tegen ZynEd. in de bres te stellen, zynde den toeleg zigtbaar blykelyk om my den Gouverneur-Generaal stoel slechts te doen ruymen, en met postpositie van andere voorzittende heeren plaats te doen maken voor meerged. ZynEd., welke daarnaar aspireert, met eene ambitie, die noch maat, noch palen schynt te kennen, zonder dat ik om alle deze en meer andere redenen, waarvan de speciale allegatie in de bepaling van dit apart briefken niet wel te bevatten is, egter kan zien, dat de Ed. Comp. veel gebeterd zal zyn, wanneer ik gelyk alle mensche-lyke apparentien daartoe leggen eens resolvere om ingevolge, de gunstige qualificatie uwer HEd. per 't retour van 't aanstaande jaar 1741 de reize na Nederlandt te ondernemen; maar ter contrarie zoude ik misschien kunnen en moeten propheteren, indien ik ondernemen wilde uyt de tegenwoordige gebeurtenissen tot de toekomstige eenig-sints in te dringen en UEdh. met zulke facheuse zaken vóór den tyd te vermoeyelyken.

Egter moet ik tot myn uysterste leedwezen en met zooveel eerbied als ik aan UEdh. verschuldigd ben thans betuygen, dat tot alle de vorenstaande bewegingen en attentaten van den Heer van Imhof weinig goeds heeft gedaan, dien ongelukkigen eisch van retouren voor

den jare 1741 uit naam uwer Hoogagtb. nevens de jongste brieven alhier ontfangen en waarby na het voorafgaan van zeer touchante remarques over het bestier van zaken in Indien, onder dewelke het gantsche lichaam der Hooge Regering egaal gesteld wordt met de bediendens op het minst onderhorig comptoir, nog werkelyk aan diegene, welke men zoude oordeelen zulks te incumberen eene zeer considerable belasting werd opgelegd van f 385150 en zulks, enz. . .

(Valckenier treedt nu in eene lange herhaling van wat hy reeds aan het Opperbestuur by zyne provisionele separate verdediging en doleantie, dd. 30 Aug. 1740, zie boven N°. LI had voorgedragen. Wanneer hy eindigt over dit onderwerp treedt hy over tot zyne verantwoordinge wegens den opstand en moord der Chinezen in de navolgende bewoordingen:)

Dus is deze zaak (der vergoeding en belasting) hiervoor zooverre geapplaneerd en daar blyft my niet anders overig, dan om UEd. Hoogagtb. thans met den meesten ernst te verzoeken, dat dezelve in goede consideratie gelieven te nemen, hetgeen ik met alle mogelyke beknoptheid hiervoren dienaangaande hebbe ter nedergesteld; want ingevalle zulks haar niet kan bewegen om de gantsche belasting in te trekken, alhoewel ik dierwegens uyt hoofde der billykheit daarin residerende en ook ter bewaring van den luyster dezer regeering in de personen des Gouverneurs-Gouvernaal en Directeur-Genl. een beter vertrouwen hebben, zoo zal het ten minste haar kunnen overtuygen, hoe onwettig, oneigen, ja, t'eenemale nietig men my als hoofd der vergadering daarin afzonderlyk betrokken heeft en derhalven in staat zyn my van zulk een bezwaarnis gunstiglyk te doen ontheffen, opdat myne langjarige diensten aan d' Ed. Comp. met zooveel trouwe gepresteert voor 't laatst niet mogen wegdragen een zoo slegten en eerkrenkenden loon.

Deze dusverre gebragt zynde in concept, met gedagten het daar maar by te zullen laten berusten als bereeds al van eene zoo uytgebreitheyt geworden zynde, met te vrezzen UEdh. daar almede vermoeylykt te zullen hebben, zoo is nogtans dat inziende my de tyd nog eenigzins toeliet om eene provisionele verantwoording (zooveel mogelyk de confuse tyden quam toe te laten) te kunnen doen over de opgekomen rebellie der Chinezen zoo binnen als buyten Batavia

en gevolgelyk vermeend hebbe my zelve te kort te zullen doen, dat present dese goede gelegenheit niet nog waarnam om my te déchargeren van eene zaak, welke myne parthyen, voornamentlyk de Heer van Imhof voor myn reekening willen laten komen, om dus haar te ontlasten van eene schuld, daar sy selve oorzaak van zyn en hierna maar al te klaar zal aangetoond worden.

En om nu zulks in ordre te doen, zoo zal aan UEdh. eerst voor oogen brengen de resolutie van den 25 July 1740 in de bylagen La. A., waarby dan om reden daarby vermeld geresolveerd wierd, alle suspecte Chinesen te laten opvatten en naar de boeyen brengen, tegens myn gevoelen aan, vermits verklaarde grootelyks te vreezen, dat niet alleen deze genomen resolutie tot het oppakken der Chinezzen groote bewegingen onder deselve soude veroorzaken; maar dat daardoor ook te dugten was, de Comp. in haar debit van waren en koopmanschappen veel nadeel stondt toegebracht te worden, door het verlopen van de voornaamste Chinezzen kooplieden, enz. na andere plaatsen en dat daarom van meeninge was het vry beter zoude zyn, dat de justitiedienaren, daaromtrent maar behoorden gerecommandeerd te worden wat beter te moeten vigileren. (Nota, deze myne consideratien haal ik hier wel ter aantooning aan, dat zeer tegens deze resolutie ben geweest, moet UEdh. bekend stellen, dat daarvan de aanteekening derzelve den secretaris gelast hebbe, niet te doen, omdat niet hebben kunnen denken, dat deze zaak van zoo groote en quade gevolgen zoude geworden zyn; dog hetgene egter des noods zynde door ged. secretaris Otto zoude kunnen getuigd worden, dat hetzelve aan hem geordonneert hadde te royeren, om reden het anders zoude schynen als off ik niet genegen was om het quaad te helpen stuyten nevens de Heeren.) Dit oppakken is dan oorzaak geweest van dezen zoo droevigen opstand der Chinesen, nademaal de goeden daardoor gaande gemaakt zyn geworden, met eerst daarover hevige te doleren onder uytinge, dat men met haar als ingesetenen, die tol en hoofdgeld betaalden soo niet behoorde te handelen in verwagting van een spoedig redres daarin; dog ziende dat de Heeren geensints op het voordragen van my, daarin wilden komen ter verzagting, vide bylagen 1, 2, 3, 4, 5 en 6, zoo vermag men met waarheit wel zeggen, dat door dien hoop getergde goeden, zig by de quaden hebbende vervoegd, die doodelyke opstand is veroorzaakt,

zooals dat maar al te klaar komt te consteren uyt de ingewonnen examinatien en verklaringen by Heeren Schepenen eerst en daarna by den Achtb. Raad van Justitie en wel inzonderheid by die van Juffrouw Amerongen en haar meyd en waarvan de copye om dies notabelheyd hiernevens gevoegd wordt onder de bylagen n°. 7 en 8.

Door dezen fatalen uytslag op hun besluyt, de parthydige heeren dan ziende, dat zy daardoor geraakt waren in eene zware verantwoordinge, zoo was den Heer van Imhof al ten eersten bedagt om te zien of hetzelfde voor myn rekening niet konde doen overkomen en waartoe ZynEd. geen beter expedient vermeende gevonden te hebben, dan van my verantwoording (tegens het gevoelen van de andere Heeren aan) te vorderen, waarom dat de executie van het besluyt zoo laat en niet ten eersten was uytgevoerd geworden, vooronderstellende dat alsdan de zaak van beter uytslag zou geweest zyn; dog hoe dwaas nu deze sustenue is, laat ik aan het oordeel van allen en een yegelyk onpartydig mensch, buyten dat ik moet verklaren, aan dies uytstel geen deel te hebben, naardien zulks voor rekening van den Secretaris loopt, als zynde gehouden daarvoor ten eersten zorge te dragen, door het afgeven van de notul aan diegene die zulx moest ter executie laten brengen en waarin dezelve dan ook niet gemancqueert heeft, in voegen dat consteert by de bylaag n°. 9; zoo dat dan wezenlyk de schuld zou moeten gegeven worden aan den president van schepenen den Heer de Haeze en niet aan my, zooals de Heer van Imhof dat vermeend hadde.

Dit dan almede niet gelukt zynde, zoo moest men alweder iets anders uytdenken, om my dan nevens haar in beswaarnisse te brengen en daar scheen geen beter gelegenheit toe aan de hand te komen, dan my te beschuldigen, dat ik tegens de resolutie van den 9 October 1740 aan, ordre zoude gegeven hebben om de Chinesen maar van kant te helpen en dat zy deze zoo ysselyke zaak ook voor myn rekening zouden laten gelyk ook het onschuldig bloed, dat daardoor vergoten is geworden. Zoude men nu niet meenen, dat ik zekerlyk daaraan deel hadde, immers met den eersten opslag is zulks al te geloven, dog vermits ik my verzekert houde van UEdH. regtvaardig oordeel zoo stelle my dan ook gerust dat te zullen verwerven, wanneer UEdh. maar eens gelieven in te zien de hiernevens gevoegde verklaring onder de bylagen sub. N°. 10 en 11, door de voornaamste

bediendens van de Comp. en die by deze gelegenheit dagelyks op 't rapport by my komen, om ordres af te wagten, gepasseerd en al verder aanstonds beoogen, dat al wederom schendig door den Heer van Imhof gelasterd ben geworden.

Omme nu UEdh. niet te abuseren met uyt het voren aangehaalde aan te toonen even of alle deze beschuldigingen my direct van haar of dien heer particulier waren toegevoegd geworden, dientwegen moet ik noteren, dat zulks niet direct is geschied; maar egter nogtans op eene zoodanige wyze in myn presentie, waaruyt men niet veel moeyte behoefde te nemen, om daarna te raden wien het betrof en nademaal ik my dan verzekerd houde, dat dese quade geintentioneerde Heeren my daarmede bedoeld hebben, zoo zullen zylieden ook niet afzyn om hun quaad na vermogen goed te maken met alles ten mynen laste over te brieven, wat maar denkelyk is, waaromme dan ook vermeend hebbe van myn pligt te wezen voor my te moeten sorgen en UEdh. af te bidden, dat my in myn goede zaak dog gelieve te maintaineren, enz. als betuygende niets te kunnen uytdenken, waaraan ik schuldig zoude mogen gerekend worden en verzuymd hebben in myn pligt, gelyk daarvan getuygenissen zouden kunnen dragen genoegzaam de gansche gemeente in Batavia en de kerkenleeraren, die daarom haar ook niet geschroomd hebben opentlyk daarvan te prediken en zulks in het bywezen van dien ontzachelyken Heer van Imhof en diverse van ZynEd. aanhangers.

Ik twyffel niet WelEdHoogagtb. HH. of men zal over dien en andere heeren haar passieus gedrag tegens my rykelyk schryven, nadien zyl. my in deze naare dagen hebben gehandeld *niet*, als of ik was hunnen Gouverneur-Generaal aan wien zy trouw van gehoorzaamheid en hulpe gesworen hebben; maar of ik was een man met haar in zoo een tyd maar egaal en twelk zyl. ook wel zoo sterk hebben aangedrongen, dat nu en dan genoodzaakt ben geworden van my met alle macht, daartegen te moeten zetten en haar met zoodanige woorden te keer gaan, waardoor vooreerst geen lust meer hadden my te genaken; niettegenstaande alle deze zoo misselyke en hatelyke traversen zoo hebbe ik nogtans hooglyk reden, niet alleen van Gode te danken en loven, dat hy Zyne Genade over Comps. wapenen ter triumph tot heden toe heeft gelieven te verleen, enz. nu zoude het ook nog wel nodig wezen, dat by dezen aan UEdh. een détail quame

te doen van de ontdekking van dit zoo gruwelyk verraad en het geresolveerde dientwegen, ware het niet dat zulx verhandeld stond te worden door Generaal en Raden zelve terwyl ik dan nog tot slot UEdh. moet bekend maken, dat de ontdekkinge van dit verraad my op den 26 Sept. 1740 is aangekundigd geworden door den inlandsen capitein Pasquaal Andriesz; met verzoek van hem, dat zyn naam vooreerst daarvoor gesccreteerd mogte blyven, en de Regeringe daarvan kennisse geven, nadien hy vreesde als zulx bekend wierde dat hy niet lang in 't leven blyven; maar door de Chinezen vermoord zoude worden, enz.

Voor 't overige, enz.

Batavia, 31 October. 1740. UwEd. H.achtb. zeer onderd. enz.
(get.) A. Valckenier.

LIII^a. Eenige bylagen behorende tot den secreten brief van Gouvⁿ.-Generl. A. Valckenier dd. 31 Oct. 1740.

1. Extract uyt de notulen van 't gebesoigneerde en geresolveerde in Rade van India op Maandag 25 July 1740.

Alsnu wederom nader gesproken wezende over het groot getal Chineeze vagebonden en landlopers, dewelke soo in de bovenlanden als te dezer stede overal omswerven en als geen behoorlijke kostwinning hebbende sig komen te ernceeren met rooven, stelen en huysbraak, welke laatste tans wederom extraordinaris en in soo verre was doorgebroken, dat de noodzakelykheit vereyschte daarinne een behoorlyk redres wierd gemaakt, soo is hierover gedelibereerd zynde, niet alleen gearresteerd alle suspecte swervende Chinezen, onaengesien van een permissie briefje om te mogen overblyven voorsien zyn, door de respectieve officieren van de justitie benevens de gecommitteerden tot en over de zaken van den inlander te laten oppacken en in de boeyen overbrengen omme door gecommitteerde schepenen en den secretaris geëxamineerd zijnde, daarvan by een duydelyk berigt aan deze regering rapport te doen, ten eynde daarover alsdan nader te disponseeren, maar ook de voors. officieren te ordonneren de voorm. ordres stipt en punctuelyk te observeren en daarmede hoe eerder hoe liever een begin te maken tot voorkoming van verdere quade gevolgen.

2. Extract uyt de notulen van 't gebesoigneerde en geresolveerde in Rade van India op Dingsdag den 16en augs. 1740.

Al verder door den Heer Directeur-Genrl. uyt name en van wege den Heere Gouvernr.-Generl. aan de vergadering te kennen gegeven zynde, dat de ordre zoo tot zuivering der bovenlanden als deze stad en desselvs voorsteden van alle Chinese vagebonden en swervers tot voorkoming van de menigvuldige dieveryen en huysbraken, dewelke hier en daar by nacht en ontyden gepleegd wierden, door deese regering ter sessie van 25 July jl. is geëxpedicert geworden door een verkeerde interpretatie aan deselve te geven, ten eenemale geinfringeerd wierde en meer quaad als goed quam uyt te werken aangesien niet alleen de soodanige, maar ook een groot getal andere Chinezen, die zig eerlyk erneerden op den weg als in haar kostwinning zyn opgepakt, en in de boeyen overgebracht, waardoor sommigen uyt vrees, dat haar soodanigen lot mede stond te beurt te vallen zig naar Bantam en elders geretireerd hebben en andere difficulteerden zig buyten de deur te begeven, om hare waaren te koop te brengen, maar hare warongs meer als eens gesloten hebbende men genoegzaam geen eetwaren ter basaar konde krygen, tot merkelyke prejuditie van de ingezetenen, onder eene verdere vrage hoedanig Haar Edcle vermeenden, dat zulk het best zou worden geresolveert; zoo is, hierover gedelibereerd zijnde, vooraf goedgevonden en verstaan den Balliuw. Drossairt en den gecommiteerde tot en over de zaken van den inlander te deser vergadering te ontbieden en dezelve onder afvraag waerinne het voors. besluit soo qualyk ter nytvoer wierde glegt, hetzelfde de novo te doen voorlezen, mitsgaders daarvan niet alleen aan den Heere Gouverneur-Generaal kennisse te laten geven, door den Heer Directeur-Generaal; maar telfens ook door gem. ZEd. daarop het advys van ZynEd. te verzoeken, al hetwelke door dikgem. heer Directeur Generaal met bereytwillichheit aangenomen en weder ter vergadering verschenen zynde voor rapport medegebragt, dat ZynEd. verklaart hadde zig met het besluit van HaarEd. in sooverre wel te kunnen conformeren, dog telfens ook van sentiment was, dat de examinatie der opgevat werdende Chinezen niet aan schepenen maar aan de officieren der Justitie, diende te worden overgelaten, omme de opgepakte onschuldig bevonden werdende al ten eersten weeder te largeeren en buyten de boeyen te

houden en hierop de veelgewaagde officieren, dewelke bereets op de voorsaaie verscheenen waren binnengeroepen en nadat haar de voors. ordre voorgelezen en gerecommandeerd was, om dezelve na den letterlyken zin en niet na hare willekeurige interpretatie te voldoen, ook afgevraagd wesende om wat redenen sy het voorn. besluit niet eerder geëxecuteerd hadden, daarop quamen te repliceren daarmede al ten eersten na den ontfang, dat geweest was den eersten hujus, een aanvang te hebben gemaakt, soo is al verder gearresteerd het requisit deezer regering daarmede te houden voor voldaan, contrarie het sentiment van den heer raad-ordinair van Inhoff, dewelke van gevoelen was, dat de vergadering nader opening diende te worden gedaan van de redenen, waaromme de executie van het voorn. besluit soolange was uytgesteld gebleven. Accordeert enz.

.....
 N°. 7. Attestatie van Barbara van Amerongen.

Op huyden 24 October 1740 compareerende voor Heeren Commissarissen uit den achtb. raad van Justitie des casteels Batavia, Mr. Willem Vincent Helvetius en Mr. Theodorus Policarpus Wogt, benevens my, Paul Frederik Eversoon, geswn. Clercq enz.

Barbara van Amerongen oud 28 jaren weduwe van den vermoorden burger Salomon Herinson woonagtig geweest op den Tanjon-priok.

Dewelke ter requisitie van d' Heer Mr. Cornelis Philips advocaet-fiscaal van India, ratiōe officij synde gehoord: attesteerde voor de waarheyd:

Dat nu eenigen tyd geleden aan haer woonplaats voors. niet een chais verscheenen was, zeker Chinees molenaar by haar met den naam van Pottia Sampan bekend, dewelke nevens haar man aldaar hadde overgegeven twee Chinesen, door hem op den weg opgevat, alsoo hy die voor vagebonden hadde aengesien, overmits dezelve enige pe. wit lywaat by sig hadden, dat volgens zyn voorgeven aen de rebellen zoude werden uytgedeelt om daarvan stukken af te scheuren, die tot veldteekens stonden te worden gebruykt ende dat haar man die zoolange zoude in bewaring houden, tot tyd en wyle sig gelegenheid mogte opdoen om deselve naar de stad te brengen, ten welken eynde hy sig stadwaarts zoude vervoegen om by den Heer Landdrost volk tot assistentie te versoecken en de gem. Pottia Sampan haar man voorkomende een wel geïntentioneerde te weesen, alsoo hy teflens voorgaf dat alle zyn volk op de zuykermolen bereets door de rebellen

vermoord waren, zoo hadde haar, attestantes man, nadat gem. Sampan van daar was vertrocken, sig binnen huys begeven en weeder om buyten gekomen wezende by sig hebbende een paar pistolen, nevens een carbyn, ten eynde alsoo de wagt te houden, zoo hadden gem. twee opgevatten Chinesen een groot geschreeuw gemaakt en waren daarop na gissing van de attestante aangekomen omtrent 30 à 40 andere Chinesen, op welk gesigt des attestantes man, haar ordonneerde om sig binnen 's huys te (be)geeven, hadde zy attestante na alvorens haar man versogt te hebben om mede na huys te gaan, nevens haar kind en de vrouw van hun mandadoor de vlugt binnen 's huys genomen mitsgaders deur en venster toegesloten, na 't welk haar attestantes man buyten de deur is vermoord geworden, alsoo zy kort daaraan, door het dak ziende, ontwaard hadde, dat de Chinesen voors. haar mans carbyn en pistoolen bereeds in hun magt hadden, wanneer kort daaraan door de Chinesen de deur was opengebroomen, die nae alles binnen 's huys te hebben aen stukken geslaegen vervolgens op 't geluyd of geschreeuw van haar attestantes kind, op de vliering alwaer zy nevens opgem. vrouw zig hadde verborgen, gekomen waren, die haar attestante en kind alsdoen insgelyks willende vermoorden, hadden deselve egter op haar groote beede, die zy met het nedervallen aan hun voeten quam te doen en de beloften van te sullen aanwysen waar haar mans geld was, mitsgaders op de interessie van geciteerde vrouw haar attestante alsnog in 't leven gelaten en deselve weggegaen zynde, hadde zy zig met de vlugt begeven by een Chinee, die op haar attestantes land woonagtig was, alwaar verbleven is, totdat 's Comps. militie nu eenige dagen geleden aldaer waren gekomen, die haar vervolgens naar Batavia hadden laten brengen, en dat aan haar, door eene vrye vrouw, die by hun als kockin voor geld dienst heeft gedaan, vervolgens was verhaeld, dat de Chinesen haren man den cop afgekapt mitsgaders die op een pen gesteeken hadden, wanneer zy attestante aan gedagte vrouw hebbende verzogt, dat zy aan haar man wilde zeggen, om het doode lyk van des attestantes man nevens desselvs kop in zee te gooijen, hadde denzelven zulk ook gedaan, zoo mede hadde zy attestante 't sedert den tyd van elff dagen verblyf ten huize of plaatse voorn. zoowel van de Chinee aldaar woonagtig gend. Toesing⁹ als van desselvs broeder Radjae, die mede by hem woonagtig was, hooren verhalen, dat de Chinezen

rondom Tandjongpriok wel 6000 stux in getal waren en dat de stad Batavia als ook de veldschans Jacatra bereets veroverd weezende, alles wat Europeezen en mans waren stonden vermoord te worden, excepto nogtans Zyn HoogEd. de Heere Gouvern.-Genrl., die alleen in het leven zou worden gespaerd omme tot quittasoldrager van den Capitayn der Chinesen te dienen en dat alle de Europeze vrouwen tot slavinnen zouden gebruykt worden, mitsgaders dat zoo haest het easteel van Batavia in hun magt was, zy alsdan sig souden begeven na de buytencomptoiren omme die almeede meester te worden; voorts betuygt de attestante hoe de voorm. twee Chineezen by discours aen haer hadden verhaeld, dat de aldaer tzaamgerotte Chinezzen twee hoofden hadden, die op het land van de Edele Heer Crul woonagtig waren geweest, dewelke by haar attestante niet alleen van aensien maer ook met den naem van Ti-Amho en Qué Tsaey bekend zyn en dat de eerstgem. Ti-Amho op Tanna-abang en de lactste op Tandjongpriock het gebied voerde, edog dat zy nog een generael hoofd hadden, die gend. werd de Radja der Chinezzen, dewelke zig by Tangerang ophield ende over de aldaar zynde Chineezen het commando voerde, welke Radja, zooals haar attestante is beduyd, bereeds een oud man met een lange baard en sterk en lang van postuur zoude weezen. Ook hadden dezelve voorgegeven, dat het nog wel drie maanden zoude duuren eer en bevorens de onrusten over en zylieden wederom tot stilstand zouden komen en dat niettegenstaande de hooge Regering hun hoofden bereeds by een brief hadde laten vreedde aanbieden syl. sulx al egter niet hadden willen accepteren, maar dat integendcel tot den dood toe zouden vegten, vermits zy voor de Hollanders niet bevreesd waren, ende dat hun hart onrustig gemaakt mitsgaders tot weerwraak aangezet was om reeden de Chineezen wierden opgevat en aan boord van de scheepen gebragt, onder pretext, dat deselve naer Ceylon zouden vervoert worden; edog dat hun wel bekend was, dat wanneer ter halver weg in zee quamen, alsdan over boord wierden geworpen, mitsgaders dat met de comst van den Edelen Heer van Imhoff tot Batavia niet alleen Batavia was bedurven; maar ook dat gedte. Syn Ed. nevens den Heer Theedens de ooirsack van het opvatten en versenden der Chineezen waeren geweest, die invoegen voorm. vervolgens in zee waeren verdronken geworden, voegende de attestante eyndelyk hier nog by, dat veelgem. twee Chineezen of gebroeders

by dewelke zy zich heeft schuijl gehouden, door de rebellerende Chinesen volgens hun eygen seggen waren gedwongen geworden om met hun mede te doen ende dewelke intusschen van tyd tot tyd tsedert het aanwezen van de attestante, by hun tehuijskomst het voorestaande aan de attestante hadden verhaald, die nogthans by de komst van de militairen aldaer, soo haest door de inlandse soldaten ofte boeginezen in hun pondok wierden ontdekt zyn doodgeschoten geworden, niettegenstaende deselve zig voor Malayers quamen uyt te geven en ook zoodanig zyn gekleed geweest.

Eyndigende hiermede deze attestatie, gevende voor redenen van wetenschap als in den text, presenterende over 't zelve ten allen tyde desgerequireerd werdende, nader met den Eede gestand te doen, dat aldus enz. get. enz.

LIV. Secrete Brief van den Gouver.-Genl. Adr. Valckenier aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia, dd. 1 deeber. 1740.

Ed. Hoogagtb. enz.

Zedert dat ik de eer hadde, enz. aan UEdH. te schryven, dd. 31 oct. II. zoo ben ik thans weder genootzaakt UEdh. met deze nadere te vermoeyelyken en op het allereerbiedigst te suppliceren, dat door UEdh. dog zal mogen gemaintineert worden, niet als een particulier, maar als UwEdh. agtb. Gouverneur-Generaal van N.-I. het hoogste gezag is aanbetrouwd geworden, tegens de geweldenaryen van de Heeren van Imhoff e. s. hem in zyne regeringe zoo sensibel aangedaan, en wel invoegen als hier navolgen zal, namentlyk over zeker commando, welke ik in den beginne van de maand November goedvond uyt te geven, omdat het met de billijkheit en redelykheit overeen quam, op de klagten en versoeken van diverse Christen burgeringezetenen, die haar ten uystersten hadden beklagd over dat zylieden geen de minste douceur hadden of genoten, hetzy van eenige toevoeging van honneur als officieren of wel erlanginge van eenig rantsoen tot sustentatie van haar en haar familien vermits syl. sustineerden zulx zoowel te competeren dan enig Comps. officier voornamentl. in desen tyd van oorlog, nademaal zy zoowel hun leven voor den vyand

moesten wagen, dan de anderen die daarvoor beloofd wierden, ja zelfs dat zy zulx ook wel degelyk getoond hadden by diverse voorvallen van haar, te weten, de burger capitains, Luytenants en vaandrigs toe te voegen en te laten aandoen het fatsoen by het passeren van de wagten even als dat geschied omtrent 's Comps. dienaren en zulxs wel voornamentlyk eensdeels om dese menschen, die haar zoowel gedragen hadden by de eerste storm der Chinesen op de zuydervoorstad, daardoor te meerder op te wekken tot de continuatie van haren waren yver en liefde voor de Comp. en anderdeels om voor te komen, dat by weigering van dit gering versock zyl. daarinne niet en mogten komen te verflaauwen en by voorvallende gelegenheid hun niet ziek en schuyl houden, als wel van zoodanigen humeur zynde, invoegen de exempelen daarvan blyken hebben gegeven, dat zyl. en hun onderhorige soldaten liever ten roof hebben willen gaan dan voor den vyand pal te staan en dat wel onder voorgeven, dat met zulx hun huyshouden nog konden blyven voorstaan, maar met het andere hun ruïne voor oogen zagen. als niets daarvoor genietende, ja zelve geen de minste douceur van eer boven hun medemaats, daar zy nogtans die eer genoten by haar overlyden, van als een officier begraven te worden, boven en behalven, dat zy hetzelfde genoten by alle oorlogen op de buytencomptoiren als op Macassar, Mallabar, Java en elders, waar de Comp. die heeft moeten voeren en zyl. by zoo eene occasie daarnaar toe zyn gecommandeert geworden, in welk geval zy dan nog komen te genieten randsoen nevens de andere Europesche officieren en soldaten.

Dese ordre dan door my om gedagte redenen tot het geven van dat fatsoen by het passeren van alle wagten, den sergeant-majoor gegeven hebbende, om sulx aan alle wagten bekend te maken en te laten naarkomen, gelyk dat ook behoorlyk is geobserveert geworden, zoo wil ik wel bekennen, niet gedagt te hebben, dat hetzelfde zooveel misnoegen zou hebben gecauseerd onder de Heeren van de Hooge Indiase regering, voornamentl. aan den Heer v. Imhoff, nademaal die, als baas en voorvegter van gedte. Heeren zynde, dat heeft laten blyken, zoodra Zyn Ed. dese myn commando was te ooren gekomen, met in rade van India zig tegens my te uyten, dat zoodanige commandos niet en vermogten te geschieden zonder voorkennis van de vergadering en dat hy vermeende de Heeren daartegens moesten wezen,

met my te noodzaken dese ordre weder te laten intrekken, gelyk zulx al bereets al afgesproken zynde, ook haastelyk wierde toegestemt egter met dat succes, dat te dier tyde daarinne niet hebben kunnen reussieren, vermits dat voorquam, door myn zeggen, dat als gouverneur generaal niet gehouden was daaromtrent de Heeren te kennen, als zulx my alleen en niet HaarEd. was rakende, nademaal het een domestique zaak was, en bovendien den soldaat daardoor geen naamwaardige verhinginge toegebracht en die daarover ook niet hadden geklaagd, zooals HaarEd. voorgeven nogtans was, van door deze nieuwe ordre te veel gefatigueerd te zyn, met verdere verklaringe dat ik geensins voornemens was om dit myn gegeven bevel weder te zullen intrekken, als zoude zulx strekken tot een publicq affront voor my en kleinagtinge van de gantsche gemeente en alle nabygelegen inlandse vorsten, die zulx al haast mede ter ooren zouden komen, waarom ik de Heeren ook verzogte haar daarover niet meer geliefden te vermoeyelyken met zig te houden binnen de palen van redelykheit en billykheit, van my geen redenen van laesie meer te geven tegens hun gedanen eed en gehouden pligt in myn character als Gouverneur-Generaal, die navolgens zyn commissie daartoe niet alleen gequalificeert was, maar ook nog wel in andere zaken vooral als er periculum in mora resideert.

Dog hoedanig nu deze verklaring en vermaning gedagte Heer van Imhof e. s. voorquam, dat zal nader consteeren by het vervolg van desen, nadien dien heer daarmede niet te vreden zynde en zig gerust kunnende houden, al kort na het scheyden van de vergaderinge daarover met zyne voornaamste medehulpers de Heeren van Schinne, Guillot en Berendregt al ten eersten aboucheerden en besloten, alvorens daaromtrent een naderen torn te doen met alle de andere heeren berst de concert te gaan, gelyk ZynEd. daaromtrent ook zyn but bereikte zoo gewillig als bevorens met overeenkomst van dat waar te nemen, terwyl my, vermits myn indispositie nu uyt de vergadering absentcerde, tgunt dan ondernomen wierd op den 8 november daaraan, met dat succes dat het voorgedragene van den Heer van Imhoff volkomenlyk door de afgesproken heeren geampteet werd met ordre aan de secretarissen van dit besluyt aantekening te houden en verdere last van my deze resolutie te gaan bekend maken, onder aanzegging uyt name van de gezamentlyke heeren, dat haar Ed. goedgevonden hadden,

om de ordre tot het geven van het fatsoen aan de Christen burger ingezetenen zoo Europezen als inlanderen weder te laten intrekken, dog dat Haar Ed. wel lyden mogten om fatsoens wille, dewyl ik die ordre alleen zonder voorkennis van de vergadering gegeven hadde, dat ik die ook weder konde intrekken, met afwagting van antwoord daarop.

Hoe ontstigtelyk my nu dit gedoente ook te voren quam, zoo ontzette my daarover geensints, maar gaf, na myn gewoonte, den secretaris Cluysenaar in alle zagtmoedigheid en bedaardheid myn response onder dictamen op, namentlyk: dat my niet genoegzaam konde verwonderen over dat de Heeren haar zooverre voorby quamen te loopen in eene zake, welke my alleen en haar in 't minste niet was rakende en dat ik dierhalven my genoodperst vond, om te moeten protesteren over het deel in my daaromtrent in myn character aangedaan en vermits nu de Heeren deze resolutie hadden genomen buyten myne voorkennis en in myn absentie, dat ik besloten hadde van geensints myn ordre, schoon hun genomen resolutie, weder te zullen intrekken; maar de executie dierwegens aan HaarEd. des geraden vindende, over te laten; dog by voortgang van dien verklaarde ik my, dat niet voor myne rekening wilde nemen, de gevolgen, die daaruyt zouden kunnen of mogen voortkomen waarmede ik den secretaris weder na binnen liet gaan om de Heeren dit myn advies voor te lezen, dog welke zoo haast niet geschied zynde of de Heer van Imhoff had ook al daarop ten eersten zyn remarques en liet sig in gants rebellerende termen uyt, met te zeggen: „hoe? Wat is dat? dat gelykent wel een „dreygement, wy zitten zoodoende niet secuur myne Heeren, wat of „de Heer Generaal daarmede te kennen wil geven, daar zal nader „uytshytinge op moeten gevorderd worden”.

Met zoo alleinig al voort te praten, meende zyn Ed. (zyn oog en al rondslaande naar de Heeren) nog andere raden in zyn sentiment over te brengen, dog het contrarie van dien volgde, vermits geen één heer daarop sprak, waardoor ZynEd. genoodzaakt wierd, van met zyne ergerlyke en aanstotelyke redevoering op te houden, en inmiddels den heer Directeur-Generaal aanporde om myn advis in omvragte te brengen, om te vernemen of er dan niet ictwes uyt de Heeren mogte te voorschyn komen, dat hem in zyn kraam konde dienen ten fine met een passiaal opzet, vlak tegens myn commissie en bevelen der Heeren Meesters

aan, my al egter vóór myn begeerte te doen noodzaken, voor hem op te staan en aan hem den generaals stoel over te laten.

Ik wil wel bekennen, doen het my maar pèle-mêle wierde aangebragt, dat ik gants daarover toornig by myzelve wierd en in twyfeling geraakte of ik my van zyn persoon niet wilde versekeren en als een verstoorder van de gemeene ruste, die vóór zyn aankomst van Ceylon hier in volmaaktheid hebbe bezeten, na Nederland op te zenden. . .

Ondertusschen zoo had de heer Schaghen zig al laten leyden tot het in omvrage brengen van myn ingekomen advis, met verzoek, op het verzoek van den heer v. Imhoff, dat ieder heer daarop zyn schriftelyk advis geliefde te geven, hetwelk dan hier op uytquam, dat de Heeren bleven persisteren by hun vorig beslyt.

Hiermede scheydden de Heeren van den anderen en quam de secretaris by my en communiceerde het nader beslyt en het gepasscerde, onder afvraginge wat daaromtrent nu doen zoude, en wat verder voor berigt zoude dienen.

Ik bedagt my daarover niet lang, nademaal ik by myzelve overwogen en besloten had, wanneer de regering by haar verklaard sentiment bleef persisteren en absoluut begeerde, (dat myne ordre) wederom zoude ingetrokken moeten worden, om zulx ten beste van de Comp. toe te staan en dan hetzelfde te laten afzeggen om deze navolgende wigtige redenen, namentlyk, wanneer ik dat niet en dede, het zeer apparent was 1° dat den officier en soldaat aan de poorten deze door my gegeven ordre zonder myne speciale permissie niet zoude blyven aflaten naar te komen en uytwelke weygering dan ook na alle gedagten zoude voortgekomen zyn eene nadere resolutie van dwang door meerm. raden van India, van den officier en soldaat daartoe te noodzaken

.
en nadien ik bedugt was dat zulx door den Heer van Imhoff zoude worden doorgedrongen, om reden my voor waarheit berigt was geworden dat ZynEd. zig, als ook de heeren van Schinne, Guillot, Berendregt en Lakeman, haar allen hadden geëmancipeert in caraceter als commissarissen van de poorten, van zulx voor hun genomen beslyt in Rade van India, op eene rebellige wyze werkstellig gemaakt, met de capitains van de Nieuw — Diest — en Uytregtse poort te verbieden, dat aan myn ordre tot het geven van het fatsoen enz. niet

zouden gehoorzamen maar integendeel agterwegen laten onder bedreiging als voren ¹ en waarover gedagte officieren ook zoodanig buyten postuur raakten, dat nauwlyks wisten wat haar te doen stond, als gaande den een hier en den ander daar by hunne vrienden om raad daarover in te nemen; dog welke daarop uytvielen, dat zy kapiteinen immers wel wisten, dat van niemand ordres konden verwagten dan van hunnen Gouverneur en Kapitaïn-Generaal en dat die heeren als commissarissen van de poorten, immers niet anders in commissie hadden, dan te bezorgen, dat de poorten en bolwerken van de stad een ijder voor haar poort, in behoorlyken stand van tegenweer tegens den rebelligen Chinees wierde gebragt, enz.

Ondertusschen zoo exteerde het geval, dat er eenige van ged. officieren de poorten of wagten waren gepasseert, die zy na myne ordre volgens hunnen eedt en plicht (honneurs) hadden behoren te bewyzen, dog heden onder het schryven dezës verstaan hebbende, zulk door ged. officieren al egter niet was nagekomen, vermits zyl. de mynen verworpen en die van de Heeren commissarissen op haar dreygement zonder de minste kennisgeving aan my te obedieren. Eene zake, welke ik wel verklaren wil *alle subordinatie te buyten te gaan*. Goed is het geweest WelEd. Hoogagt. HH. dat ik zulk te dier tyd niet geweten hebbe, anderzints ware het te bedugten geweest dat ik daar tusschen ingekomen zoude zyn en illico de officieren van de poorten by my laten roepen en haar op het leven belast myne ordres en gene andere na te komen. Hoedanig nu deze tegenstrydige ordres zouden afgeloopen hebben, dat is Gode bekend, schoon in vertrouwen ben, ged. officieren op myn nader bevelen wel zouden voldaan hebben aan hun plicht, omdat zy door myne nadere ordre zouden zyn gesterkt geworden, waaruyt het dan ligtelyk zoude hebben kunnen gebeuren, wanneer ged. Heeren Commissarissen hare ordres diendwegen zouden hebben willen maintineren tegens die van de mynen aan, dat er een tweeden opstand, onder den zoldaat niet alleen maar

1 Nota. De drie kapiteins van de poorten hebben my zulk bewaarheid, dat ze haar ordre hadden moeten nakomen als daartoe gedwongen zyude, dog hebben zulk niet willen bevestigen by zekere daartoe opgemaakte verklaring; maar betuygd hetzelve altoos op haar parool gestand te zullen doen, wanneer zulk zoude komen te requireren, om reden zy vreezen vervolgd te zullen worden, wanneer dat by haar onderteekening quam te blyken.

ook onder den burger, als zynde ten hoogste verbitterd
zoude te voorschyn zyn gekomen.

Om welke redenen dan, ik veel liever goedvond van ged. myne
ordre af te staan en in deze laesie my te getroosten

Waarlyk WelEd. Hoogagt. HH. zoo daaromtrent geen redres ge-
maakt wordt met zoodanige verstoorders van de gemeene ruste zon-
der aanzien van persoonen of bequaamheyt, de uysterste indignatie
van Uw Edh. te doen gevoelen met ontzetting van hun ambten enz.
zoo is het te dugten, dat de maatschappye gaandeweg alhier te
lande slegter varen zal en mogelyk binnen weinig jaren zig buyten
staat bevinden om iets van naam meer tot voordeel uyt te voeren.

.
De willekeurigheid van opgem. heeren raden van India, die als
voorts aangehaald commissie aan de poorten, niet verder ging dan
't commando te voeren op ged. posten, wanneer de Chinees de stad
quam te attaqueren en bestormen of wel in te sluyten, gaat ook
zoverre, dat naauwelyx present meer den naam van Gouverneur
daarover heb dat niet alleen de raad-ordinaris en collo-
nel over de burgery de Heer de Haeze, met de burger cavallery op
saturday den 26 november passo. de stad uytgereden is na Poelo
Gadong, 2 à 3 uren boven landwaarts in; maar ook de Heer van
Imhof, die dat gezelschap vermeerderde met een tal van 7 à 800
inlanders in soort, allen met geweer even als of men ten oorlog zou
trekken, en zulx alles *zonder myn consent* of spectiale ordre daartoe.

.
Ondertusschen soo werden UEdh. gesupplieerd met attentie te wil-
len nagaan zekere translaten uyt het Chinees in 't Nederduyts van
zekeren brief door de rebellige Chinezen boven Tana Abang te zamen
gerot geweest, geschreven aan den kapit. der Chinezen Nie hoekong
. . . . het eerste translaat door de heeren . . . wil ik wel
bekennen dat my zeer suspect te voren is gekomen omdat ged. HH.
ten nadeele van my, te suspeceren zyn over het besluyt tot
het oppacken der Chinezen, waaromme ik ook van noodzakelykheid
hebbe geoordeeld te wezen, dat ged. in 't Chinees geschreven brief
wel eens nader mogt getranslateerd worden, gelijk ik dan deselve te
dien einde aan den advocaat-fiscaal overhandigde . . . en by
welkers tweede legaal translaat UEdH. nu ook zullen kunnen na-

gaan dat men met den eersten niet ter goeder trouwe gehandeld heeft. Terwyl nu de vryheid neem van hier by te voegen twee contra-verklaringen en waarvan de orig. gesonden heb aan den Heere Schepen Hop, met versock dezelve by ontvangst te willen overhandigen aan den Heer advocaat van de Comp. ten fine te mogen gevoegd worden by de andere documenten agter myn secrete brief dd. 31 October 1740.

Kortom WelEd. Hoogagt. HH. de zaken gaan niet zooals ze behoren en ik wel wenste, nademaal er present niet anders dan listen en bedrog omgaat, om my desmogelyk den generaals stoel te doen ruymen, enz.

Waarmede, enz.

Batavia 1 december,
1740.

(was get.) Adrn. Valckenier.

LIVa. *Translaat van een Chinese brief*, geschreven uyt de naam van den veldtoverste Tay Wansoey uyt het geslacht van Ocy, die van meening is om Batavia met de wapenen aan te tasten, geadresseert aan den capitein der Chineesen alhier.

Gelyk een groot land door wyse en verstandige luyden geregeert en behouden moet worden, alzoo moet ook een land, schoon hetzelve al groot en uitgebreit is, verloren gaan, ingevalle hetzelve van goede en verstandige regenten ontbloot is, de verstandige en goede voorouders van den jegenwoordigen Chineesen keyser hebben met een geringe en bynae niet naamwaardige macht van sestig duisent mannen het groote Chinesee keyserryk overwonnen, by gelegentheyd dat er alsdoen een slegte en onbesonne regering in China gehouden wierd, dit land nu daarin wy zyn, dat in comparatie van het Chinesee keyserryk, zoo klein en zoo onmagtig is, daarin zoo weynige Hollanders en integendeel zoovele Chineesen woonagtig zyn, daarin durft men de Chineesen zoo extraordinaris hard vallen en zoo onregtvaardiglyk verdrukken, zoodat zulx niet langer heeft kunnen werden verdragen, maar die van de Chinesee natie genoodsaakt syn geworden haar met den anderen te samen te voegen en den oorlog tegens de Hollanders te verklaren, de wapenen van voors. Chineesen die

dagelyks grootelyx vermeerderen en niemand wederstaan kan, alzoo hare zake op de regtvaerdigheyd gegrondvest is, hebben op den vyftienden van dese maand, genaamt Pegoejsap Gouw, al bereyts een goed succes gehad, en zullen onder den zegen van God Almagtig altoos de overwinninge behalen. Wy hebben van de twee oude Chineese door UwE. tot ons gesonden UE. bootschap en intentie verstaan, waarop wy dese brief voor antwoord senden om aan de Hollanders bekend te maken, dat sy op morgen aanstonds zullen hebben te largeeren de Chineese, die op dien dag geapprehendeerd en in de boeyen gebragt zyn en deselve onder het geleyde van UE. en alle verdere Chineese officieren ons alhier te laten toekomen, om dan sulke maatregelen met den andere te kunnen beramen, als wy noodig zullen oordeelen. Ondertusschen versocken wy UE. dat UE. van alle kanten de Hollanders wilt attaqueren, gelyk wy in geen gebreeken zullen blyven haar aan te vallen en te verdelgen.

LIVb. Op huyden den 20n October 1740 compareerde voor Heeren Commissarissen uyt den Agtbaren Raad van Justitie des casteels Batavia, Mr. Theodorus van Reverhorst en Cornelis van Riel, de gedetineerde luytenant der chineese natie Oeg tSomko, benevens den Chinees Oeg Djiko, aan dewelke ter hand gesteld zynde sekere brief in het Chinees geschreven, soo hebben deselve verklaart den naasten inhoude van dien sodanig te syn, gelyck deselve hieronder is bekend gestelt, t geene sy uyt het Chinees in het Maleyts hebben opgeleesen en beduit aan den oud-weesmeester Augustinus Thornton, door wie het vervolgens in 't Nederduits is opgegeven en waarmede den insgelyx gedetineerden Chinees-luitenant Lintsanko, wanneer aan hem by een meede-compartie de voors: brief wierd overgegeven, sig heeft geconformeerd, luidende dies vertaalden inhoude van woorde tot woorde als volgt:

Tay Oewansoey Ocy (beduidende den grooten majoor) zend desen brief met groetenisse aan den Edelen capitain Toalang (of den grooten).

Schoon Batavia nog soo groot is, indien uw herten maar vereenigt zyn, kan het gewonnen worden, en of God al magtig is en uw herten niet eens syn, soo moet het te niet of verloren gaan.

Want ofschoon den keyzer van China een Tartaar is, soo is egter zyn ryk bestendig omdat hij van een goeden inborst is en de geringe menschen wel behandelt, van dewelke hy daarom ook word bemind. Ik hebbe onder my in de bovenlanden zestig duisent koppen.

China is wyt uitgestrekt, indien daar nogtans de herten niet opregt syn, soo kan het almede niet bestendig blyven, en Batavia is daarentegen soo klein, hoeveel te gemackelycker soude hetselve dan niet kunnen werden vernielt, in gevalle de herten aldaar niet goet en opregt worden bevonden.

De Chineesen worden alhier op een onlydelyke wyse mishandelt en onderdrukt, dierhalven heb ick uyt medelyden my tot hoofd opgeworpen en haar byeen vergadert om Batavia te beoorlogten.

Ik danke God dat ik op den 15 voor de eerstemaal ben uytgetrocken en de overwinning hebbe behaalt, waardoor het my toeschynt dat God my helpen wil.

Ik hebbe twee sendelingen ontfangen die hebben mij wel ten besten vermaant, en daarom schryf ik desen brief, opdat de gevangenen kunnen werden ontslagen en morgen nevens de capitains en luitnants by mij komen, alsdan sal ik my verder beraden

Dierhalven is myn versoeck dat UEd. volk gelieft te vergaderen, en my dus soowel van binnen by te staan, als UE. sal van buyten te hulp komen.

Verders heb ik niets te seggen (in dorso stond:) aan den capitain Toalang.

Van welk een en ander is verstaan dese aantekening te werden gehouden. (onderstond) In kennisse van my, (was geteekent) P. F. Eversoorn, gesworen clercq.

LIVc. De notaris Abraham van Dinter zal zich behoorlyck geadsisteert synde uyt de naem ende van wegen my ondergetekende zig vervoegen aen de persoon van Pieter Boockesteyn, bailliuw deser stede ende denselve affte vraegen:

Art. 1. Door wiens ordre hy geinsinuerde de Chineesen in de borger boeyen heeft laten massacreeren?

De geinsinueerde zegt op ordre van den WelEdelen Achtbaero Gestrengen heer Elias de Haaze, raad-ordinaris van Nederlands Indiã, en president van het Eerwaerde collegie van heeren schopenen deser stede, welke tegens den geinsinueerde heeft gesezt met dese of diergelycke woorden in substantie: Bailljuw, den heer advocaet-fiscael is in 's Compagnies boeyen, omme alle de daarin zynde Chineesen te massacreeren off dooden, en als hy gedaan heeft zal hy zyn geweldigers en caffers UE. toesenden, en gaat dan UE. gang ook maar om alle de Chineesen die in de burgers boeyen zyn te dooden, en dat daarop den geinsinueerde gevraegt heeft off hy alle de Chineesen die in de boeyen waren zoude massacreeren off dooden, en dat daarop welgemelte Edele heer president tot antwoord gaff, jae alle de Chineesen, en dat voorts kort daarop den heer Mr. Cornelis Philips naer gedaene verrigting, zyn E. bediendens voorschreeven aan den geinsinueerde, benevens den geweldiger van den drossaart der Bataviase ommelanden, Albert Steensma, item des geinsinueerdens geweldiger, Jan Clement, die de massacre in 's compagnies boeyen mede hebben helpen verrigten, heeft toegesonden, en dat daarop hy geinsinueerde met voorschreeven geweldigers en caffers zig immediaan naer de boeyen ten eynde als voors. heeft vervoegt gehadt.

2. Op wat dagh en den hoeveelsten van de maand October sulx is geschiet?

Den geinsinueerde segt nae zyn beste geheugenis op Maandagh den 10den October jongstleden, en dat des agtermiddags, welkers uur niet perfect kan seggen, alsoo hem sulx ontschoten is.

3. Wyders werd den geinsinueerde nog gevraegt: off hy aen de Diestpoort geen ses Chineesen heeft laten dooden door desselfs geweldiger en caffers?

Den geinsinueerden antwoord: jae, welke drie aen drie van de kanten van de punten Nassauw en Zeelandia waren gebragt aan de Diestpoort.

4. Zoo jae, op wat dagh en den hoeveelste van de maand October sulx is geschiet?

Andwoord: op Maandag den 10n October jongstleden des agtermiddags tegens den avond.

5. Waaromtrent, die massacre hy geinsinueerde heeft laten doen?

Den geinsinueerde zegt, aan de oostzijde van de groote revier omtrent de brug van de Diestpoort.

6. Op wiens ordre hy geinsinueerde die massacre heeft laten doen?

Den geinsinueerde zegt: syn gedagte dieswegens nauwkeurigh te hebben laten gaan, maar door de continueele troublen hem ontschoten is, wat Eedelen heer hem sulx heeft belast gehad, en dierhalven naar waerheyt in gemoede sulx niet kan seggen.

7. Of hy geinsinueerde bereyt is zyn hiervoren gedeposeerde met eede te stercken?

Den geinsinueerde zegt: jae.

Op huyden den 1n. December 1740 heb ik, Abraham van Dinter enz.

LIVd. Verklare ik ondergeteekende, advocaat-fiscaal Mr. Cornelis Philips, ter requisitie van zyn Edelheit den Hoog Edelen Groot Agtbaren Gest. Heere Adriaan Valckenier, Gouverneur-Generaal van Nederlands India, gelyk ik ook aanneme ten allen tyde (des noods) met solemnelen eede te bevestigen, dat ik des Zondags den 9en der gepasseerde maand October, wanneer de Chinesen omtrent de middag binnen deze stad overal daar sy konden bykomen, de huysen in de brand gestoken, en op de onderdanen en militie van de E. Compuytvallen gedaan, geschoten en met de pannen der daken gegooyt hadden) tegen den avond my hebben vervoegd by opgem. Zyn Hoog. Edelheit, aan wien ik (zoo als door my des morgens vroeg by het scheidyden der vergaderinge van de Hooge Indiasche regeringe al insgelyx aan den Edelen heer President des Raads van Justitie Mr. Jacob Lakeman was geschied) onder anderen niet alleen voorstelde het groot getal Chineesche gevangenen, die er in de beide boeyens, soo van den Raad, als van heeren schepenen, waren zittende, maar ook te kennen gaff myne bedugtinge nyt dien hoofde, voor uytbreeken brand en verdere onheylen; dat Zyn Hoog Edelheit hierop gesegt hebbende, na ingenomen preadvys my deswegen wel nader te zullen spreken, en den WelEdelen Heer Directeur-Generaal, Joan Paul Schaghen inmiddels binnen getreden zynde, ik onderget. na nog een kort verblyf, weggegaan en den volgenden Maandag ochtend weder in het kasteel ontboden ben, als wanneer hooggedagte zyn Edelheit my, niet eenvoudig nyt eigen name, maar uytdrukkelyk mede van wegens de WelEdele Heeren leden der hooge tafel, die zig in het

casteel onthielden, en waarvan de Edele Heer van Aerden op de voorzale zat, heeft bevolen ten spoedigsten en op de stilste wyze alle de voorschreve gedetineerde Chinesen in Compagnies boeyen van kant te helpen, en zulk ook uyt ordre als zo even door den heer balliuw Pieter Bokesteyn in de burger boeyen te laten doen.

Dat ik ondergeteekende ten huysse van voorn. Edelen Heer president Lakeman my begeven, dog zyn E. aldaar niet aangetroffen hebbende, voors. politicque last, welke geen uytstel lyden konde, aanstonds, zooveel my concerneerde, hebbe geëxecuteerd, en na zulk myne verdere commissie uyt name van Zyn Edelheyd en de sigh in 't casteel bevindende heeren Raden van India voor op het bordes vant stadhuys gecommuniceert aan den Edelen Heer Raad ordinaris, president van schepenen en colonel Elias de Hase, die immediaet door den coopman en administrateur, van Oort, gemelden heer balliuw Bokesteyn heeft laten aanseggen om met den eersten op denselven trant, als ik gedaan hadde, in zyne boeyen te beginnen en voortgang te maken.

En dat ik eyndelyk zonder tydversuym van myne verrigtingen en behandelinge een specifycq mondeling rapport en detail hebbe gedaan aan Zyn Hoog Edelheid, welgemelden Edelen Heer van Aarden, en des anderen daags ook voor myne deure aan den Edelen Heer president Lakeman, zonder yetwes het allerminste te hebben ontmoet off bespeurt, dat na misnoegen, qualyk nemen ofte disapprobatie zoude gelykenen.

Aldus geattesteerd, Batavia den 9en November 1740.

(geteekend)

Corns. Phillips.

LIV. Extract uit eene secrete missive van den Gouverneur-Generaal Adriaan Valckenier aan de Bewindhebbers der Gen. O.-Ind. Comp. (Heeren XVII.) (Verweerschrift van Valckenier.) ¹

Batavia, dd. 8 January 1741.

Edele Hoog Achtbare, enz.

Art. 1. Meer door eene bovennatuurlyke ingevinge als myn gering menschelyk overleg, in het voorleden jaar door my tegens mijne bekende neyginge en buyten gewoonte aan UWelEdele Hoog Agtb. synde gecarteerd twee privative en secrete missivens, de eene gedateerd ult. October en de andere gesloten primo December, en daarby overgesonden sekere separate provisonale verdediginge met eene menigte noodzakelyke klagten over het aanstotelyke gedrag van sommige heeren leeden der Hooge Indiase regeringe, en wel speciaal van de heeren ordinaris-raden Gustaaf Willem van Imhoff, Elias de Haeze en Mr. Isaac van Schinne;

2. Sal uyt dien hoofde thans aan UWelEd. Hoog Agtb. door dese vooraf gedaane ernstige waarschouwingen met veel minder bevreemdinge voorkomen;

3. Dat ik ondergeschrevene gouverneur en capitain-generaal van Nederlands Oost-India, na langduurige oefeninge van te grooten guld en langmoedigheyd;

7. Eyndelyk, hoewel tegens myne wil en dank ben gedrongen en genoodsaakt geworden;

9. Omme de drie bovengenoemde heeren myne door UWelEd. Hoog Agtb. bygevoegde ordinaris-raden, op den 6n December jongstleden voor eyge rekeninge en particuliere verantwoordinge in een militair arrest te neemen en met dese schepen na Nederland op te senden;

10. Ten eynde aldaar voor UWelEd. Hoog Agtb. dan wel voor Haar Hoog Mogende de Heeren Staten-Generaal der Vrye Vereenigde Nederlanden ofte voor eenen vaderlandschen regter hun irreverent,

¹ Deze missive, op zonderlinge wyze als eene conclusie van eisch in artikelen verdeeld, is zoo noodeloos uitgebreid, dat zij in haar geheel niet kan worden opgenomen. De artikelen waarin den meest overbodigen omhaal van woorden of minder belangrijke feiten zijn te lezen, zijn om die reden weggelaten. Deze weglating blijkt telkens uit de cijfers voor de artikelen.

aanstotelyk en gantsch sorgelyk gedrag, mitsgaders hunne turbulente, gevaarelyke en pernitiouse ongequalificeerde ondernemingen en geweldenaryen tegens my, hunnen wettigen en met'er daad nog in regeringe zynden gouverneur en capitain-generaal, aan wien het hoogste gesag en 't opperste regiment van saaken in dese magtige wingewesten van India, door UWelEd. Hoog agtb. uyt naam der Hoog Mogende Heeren Staaten-Generaal voormelt, is toevertrouwd, te verantwoorden;

12. Ick sal om UWelEd. Hoog Agtb. van dese myne (soo vertrouwd werd) seer salutare actie behoorelycke rekenschap te geven, de volgende ordre observeren;

13. En vooreerst middagklaar aantoonen, dat de niet alleen suspecten, maar ook ten vollen baarblyckelyken handel, wandel, menées en oproerige faicten, die ieder van dese voornoemde drie heeren, soo in zyn privé, als alle gesamentlyk hebben gehouden en int werk gesteld, hun ten vollen hebben schuldig gemaakt aan ongehoorsaamheid en oproer tegens hunnen wettigen oppergebieder alhier, alsmede hunne gevaarlyke ondernemingen nergens anders op hebben gedoeld, als om my onschuldig op eene ongequalificeerde wyse uijt de regeringe te werpen, mitsgaders den eerstgemelde van dese drie, namentlyk den heer Gustaaf Willem van Imhoff aan het hoofd van zaaken te stellen;

14. Ten tweeden verhaalenderwyse noteeren, de voorsorgen en middelen, welke ik nodig hebbe geoordeeld om dese nog nimmer hier voorgevalle proceduren omtrent leden der regeringe secuur en sonder opschuddinge ter executie te brengen;

15. Ten derden, sal ik laten volgen een kort detail van de qualificatie, het regt en de omstandigheeden van tyden en saaken, die ik meen mynen in desen gehouden handel ten vollen te moeten justificeeren;

16. En ten vierden, sal ik tot voorkominge van alle twyfelingen hieraan voegen de noodige oplossingen van dese en gene contrarie speculation en objectien, die men sedert het gedaane arrest alhier heeft beginnen te maken en my zyn te vooren gekomen;

17. Tot betragtinge van het eerste sal het separate gedrag van een iegelyck deeser drie heeren tegens my, vooraf ter examen moeten worden gebracht.

22. Om dan ter materie selver te komen, soo dient omtrent den

heer Gustaaf Willem van Imhoff, die het hoofd van allen is, te worden in consideratie genomen;

23. Hoe hy uit eene onbepaalde regeersugt en al te precipitante ambitie al aanstonds kort na zyne bevordering tot extraordinarisraad van India;

24. Waarvan de tydinge in anno 1733 alhier is gearriveerd;

25. Sig niet alleen heeft geïmagineerd, maar door zyne creaturen en geduurende syn secretarisschap der Hooge Indiase regeringe al seer grooten verkregeen aanhang, ook heeft doen divulgeeren;

26. Dat zyne extraordinaire bequaamheden en magtige vaderlandsche bloedverwanten hem binnen korten zouden procureren het eminente character van gouverneur-generaal van Nederlands India;

27. Onaangesien er in dien tyd nog veele leeden der Indiasche regeringe voor hem saten;

33. Dat hy, heer van Imhoff, voorsiede, dat ik de grootste hinderpaal in zyne ontydige ambitie soude zyn en blyven;

34. Indien hy daarinne niet voorsag;

35. Tot bereyking van zyn verfoeyelyk oogmerk, sooverre is durven uytspatten;

37. My in de volle vergaderinge der Hooge Indiase regeringe uyt te schilderen als onbequaam, om dat ampt (van Directeur-Generaal) alleen te kunnen waarneemen.

53. Want schoon ik als oudste commissaris der directie tot het generalaat de naaste volgens de ordres en maximen van de Compagnie was;

54. Moest ik egter dezen mynen antagonist met zyn bekuypte aanhangers, waaronder de heer van Schinne, schoon de jongste extraordinaris raad, egter geen van de minste was, het zoodanig zien bewerken;

55. Dat door eene nieuwmmodische verkiesinge;

56. By een tweede sessie, die daags na den dood van den vorigen evengenoemden heer gouverneur-generaal wierd gehouden;

57. Mitsgaders door middel van ongeteekende briefjes;

59. My hetzelfde voor dien tyd al mede wierde ontworpen; . .

62. Mitsgaders nietjegenstaande, ik onaangezien de klaarblykende conkelaryen, egaliteit van stemmen voor my hadde;

63. Door eene seer suspecte lotinge ter contrarie den nog maar extraordinaire heer Raad, Abraham Patras, zaliger, my boven het hoofd wierde gestelt;

66. Zynde dit almede door dezen heer van Imhoff met geen andere inzigten in diervoegen bestoken;
67. Als om zyne, buyten alle palen strevende heerschzugt te ondersteunen;
68. Met een iedle hoope en voornemen;
69. Om of in het Vaderland door eene bedoelde disapprobatie van dese verkiesinge, zelve tot het generalaat mogelyk te kunnen geraken.
70. Dan wel, alhier by eene zeer apparente spoedige te volgen dood van dien hoogbejaarden en teeringagtigen heer, het spel door een grotelyks accresserend credit en aan hem gans eygen cuypwerkje meester te worden;
110. Dat schoon zyn eerste voren aangeroeerde concept, om my het directeur-generaalschap te bedisputeeren tot zyne groote spyt was mislukt;
111. En UwWelEd.HoogAgtb. door een contrarie gevoelen omtrent myn persoon, niettegenstaande de quaadaardige voorgevens van hem van Imhoff het evengenoemde honorabel employ aan my gunstiglyk hadden opgedragen;
112. Mitsgaders hy daardoor niet meer konde in twyfel wezen;
113. Nopens het genoeg en vertrouwen, dat UWelEd. Hoog Agtb. aangaande myne capaciteit hadden opgevat.
115. Gelyk dan ook naderhand myne aanstellinge tot oppergebieder van India; door UwEdH. Agtb. zoo favorabel is geconfirmeert. . .
117. Dat (zeg ick) nietjegenstaande dit alles, hy heer van Imhoff zig altyd heeft durven flatteeren;
118. Om myn credit of by UWelEd. Hoog Agtb. door onwaaragtige en injurieuse uytstroyselen uyt te wisschen;
119. Dan wel by verdere mislukking van dien, een ongequalificeerd middel te ondernemen;
120. Om my tegens wil en dank van UWel Edele Hoog Agtb. uyt de regeringe te dringen.
123. Dat namentlyk, zedert het vertrek van desen onrustigen heer en gedurende desselfs verblyff ten eilande Ceilon, men ter dezer hoofdplaatse heeft geleefd gehad in een weergaloose tranquilliteit;
- 123½. Totdat de terugkomst van dezen heer herwaarts henen, by zijne aanhangers kennelyk was geworden;
124. Wanneer men al aanstonds door dezelve heeft hooren spareren eenige voor my zeer nadeelige gerugten.

146. Maar neen, men moest nog al andere middelen employeeren om tot zyn ongehoord oogmerk te komen;

147. En om my buyten het ontroofde respect myner onderhoorigen, ook by de Javasche natien in veragtinge te brengen;

148. Deze gefingeerde en oproerige voorgevens ook ingang doen krygen in de hoven der inlandsche vorsten.

208. Ik hebbe mede reeds aan UWelEd. Hoog Agtb. by myne secrete missive van ult^o. October 1740 ter kennisse gebragt cenige staaltjes van het oneerbiedige, superbe en alle subordinatie declinerend humeur van den heer van Imhof.

317. Met ootmoedig verzoek, dat de nevensgevoegde en nog te volgen documenten en bewysen mogen werden exactelyk nagezien.

318. Als wanneer UWelEd. Hoog Agtb. met verwondering zullen ontwaren;

319. Dat er nog honderde van strafbare misdaden tot laste van dezen heer van Imhof daarin zyn begreepen;

320. Die klaar zullen ontdekken;

321. Dat dezen ambitieusen wargeest niets anders heeft betragt;

322. Als, hetzy per fas aut nefas de regeringstaf van India my uyt de handen te wringen;

331. En alles, zoo in het politicque, justitieele en wat daarvan dependeert na zyne onbepaalde eygene wille en particulier welbehagen te dirigeeren en te bestellen;

332. Daartoe capterende de onlangs alhier ontstane Chineesche troublen;

333. Die, zooals in het vervolg staat te werden aangewezen, aan dezen heer van Imhof en zyne adherenten, de lange gewenschte gelegenheid zoo voordeelig hebben aan handen gegeven;

334. Dat de voorgenomene geweldadige dimotie van myn persoon nergens anders door verhinderd is geworden of heeft kunnen werden;

335. Dan door het kragtdadige middel, waarmede ik dat verfoeyelyk desseyn eyndelyk hebbe moeten omverre werpen en ganschelyk veydelen.

349. Maar nademaal daartoe de adsistentie en reële adjude van de mede gearresteerde en te zamen thans overkomende heeren, ordinaris raden, Elias de Haeze en Isaac van Schinne door dezen heer is geemployeerd;

350. Zoo vereyst de voorgestelde ordre, dat vooraf tans mede ter examenen moeten werden gebragt;

351. De daartoe ten hoogsten relative particuliere gehoudenisse en daden van deze twee heeren;

352. En staat omtrent den heer Elias de Haeze te remarqueeren;

353. Dat denzelven in den jare 1734 in eenen kommerlyken staat en beladen met diverse beschuldigingen nopens zyn ten eylande Ternaten als gouverneur gehouden regiment van zaken, ter dezzer hoofdplaatse verschenen zynde;

354. Op de klagten en accusatien van wylen den Ternaatschen commissaris en raad-extraordinaris van Indien, Johannes Bernard. . .

384. (En) nietjegenstaande uyt vorig misnoegen de agtinge van den Heer van Imhof, voor hem de Haeze, zeer kleyn was;

385. Zoo ruste nogtans de heer de Haeze niet om dezen heers (van Imhoff) vriendschap door allerhande beleefdheden als het ware af te smeken.

386. En in alle voorvallen, wanneer hy maar meende den Heer van Imhof zynen gewesen vyand te kunnen behagen, my zynen beproefden weldoender en gunstigen hoofdgebieder tegen te streven;

387. Secunderende al aanstonds alle de nieuwe concepten en tot myn nadeel gebruykt werdende enterprises van den heer van Imhof.

.

436. Omtrent de particuliere gehoudenisse en faicten van den heer Mr. Isaak van Schinne zal thans overgegaan;

437. En in aanmerking genomen werden;

438. Dat dezen heer, hier in Indien by veelen en byna een yge-lyk heeft te boek gestaan voor een vindicatief, gevynst, agterhoudend en listig persoon;

439. Welke qualiteiten ook hebben gecauseerd, dat de meeste strafwaardige privé handelingen van denzelve tot nog toe zo speciaal niet hebben kunnen te voorschyn komen;

440. Als wel van voorenvermelde twee andere heeren;

441. Welkers driftige en opvliegende constitutie verscheide van hunne onbetamelyke particuliere actien al aanstonds heeft doen openbaren.

442. Desnietjegenstaande zullen UWelEd. Hoog Achtb. ten vollen overtuigd moeten wezen.

443. Dat dezen heer Mr. Isaac van Schinne door zyne bedekte

streeken ten mynen opzichte niet minder schuldig en gevaarlyk in dezen is geweest als de twee andere;

497. Zal het tans volgens myne gemaakte verdeeling alhier de regte plaats wezen;

498. Om hunne geconjungeerde ondernemingen, welke de principaalste zake ten dezen uytmaken eens te berde te brengen. . . .

500. Tot een incontestable preuve van hun strafbaar voornemen tegens hunnen wettigen hoofdgebieter in dezen gevaarlyken tydt;

501. Wanneer door hunne uytstrooysels en onbehoorlyke my aangedane kleynagtinge de Compagnies dienaren en ingezetenen in ver twyfelinge waren gebragt;

502. En door de rebellie der Chineesen in vrees, angst en kommer swevende, seer ligt tot nieuwicheden waren te brengen geweest;

503. Ja, wanneer tot beklagens toe, deze drie heeren onder alle myne bygevoegde Raden of door vrees, of door verleydinge, ofte door inzicht van aanstaande gunsten hadden weten te verkrygen zooveel credit en agtinge;

504. Dat dezelve zonder eens reflectie meer te slaan op de proposition van hunnen gouverneur-generaal alles blindelings beaamden, wat de heer van Imhof hetzy regt, hetzy verkeerdelyk quam te opperen;

505. Tot bewys van welke myne positiven door UWelEd. Hoog Achtb. uyt de successive resolutien in Rade van India genomen, des behagende kunne werden beoogd;

506. Dat de door UWelEd. HoogAchtb. geordonneerde belastinge nopens de in anno 1738 te kort van hier gesondene coffy en te veel afgescheepte stuyker aan den heer van Imhof met zyne aanhangers;

507. Sooals door my reeds by myn bevoorens afgesondene secreete missivens omstandig staat vermeld;

508. Eene lang gewenschte occasie hadde gegeven.

519. Dat UWelEd. HoogAgtbaaren primitive delegatie van het corps van de regeringe, welke tot verhandeling van alle de voorvallende zaaken, volgens de instructien en successive ordres moet bestaan uyt seeven leeden door den gouverneur-generaal en ses ordinare raaden uytgemaakt werdende, gantschelyk den bodem moesten werden ingeslagen;

520. En alhier door de regeringe selve, die immers noch door Haar Hoog Mogende Heeren Staaten-Generaal der Vereenigde Neder-

landen, nochte door UWelEdele HoogAgtbbaaren daartoe oyt was geauthoriseert, eenen nieuwen raad moeste werden opgerigt;

521. Welke met uytshuytinge van den permanenten president, den gouverneur-generaal en vyf ordinaris raden soude werden gecomponeerd door de agt heeren extraordinaire Raaden, die van hunne gevreesden extraordinairen en geliefden voorsitter, den heer ordinaris Raad van Imhof de propositien van deliberatie souden hebben moeten afgwagten;

528. Dog dese schandelyke cuyperyen alleen door eene goddelyke beschickinge niet synde gelukt, soo heeft men al egter na dato een andere gelegtheyt willen arripieeren;

531. Waartoe men de volgende schandelyke politie heeft in het werk gesteld;

533. Want als wanneer tot weeringe van het menigvuldige roven en steelen der swervende, en door de heedendaegsche overal te beklagen neeringloosheid verarmde Chineesen, op den 25n July in Raade van India de noodige maatregelen souden werden genomen;

534. En dat al te streng, onbedagsaam en na dato seer beklagelyk advys van den heer van Imhof;

535. Omme namentlyk alle Chineesen, welke maar eenigsints suspect aan de dienaren van de justitie soude voorkomen te doen opvatten en in de boeyen door schepenen te laten examineren;

536. Tegens myn sentiment, om de ordinaire middelen van justitie, alleen met meer aandrang en neerstigheyt tegens de notoire schuldige te employeeren;

539. Soo hebbe ik al aanstonds op den 16n Augusti my door desen heer van Imhof;

540. Die doen wel ontwaarde, van wat nadeelige gevolgen syn driftig concept soude wesen;

542. Seer sanglant en onwaaragtig moeten zien reprocheeren;

543. Alsof dit severe besluyt door my te langzaam en traag was ter executie gesteld;

544. Daar het (zoo als hunne eygene advysen tot eene seer subite intreckinge van dit permitieus besluyt op den 4n October na dato geuyt, overtuygend hebben doen sien) te wenschen was geweest, dat men hetselve noyt hadde werkstellig gemaakt.

547. Hetwelke my dan ook, nevens den koniuck van Bantam en

de meeste compagnies dienaren (buyten en behalven het eenstemmig voorgeven aller geëxecuteerde rebellige Chineesen en andere inlanders) is voorgekomen;

548. Als eene ware en wesentlyke oorsake der binnen en rondsom Batavia ondernomene desperate revolte van dit trotsche volk.

549. Schoon den heer van Imhof met syne complotteurs al verder lang na dato tot bereikinge van zyn onveranderlyk buut niet heeft geschroomt;

550. My door valsche voorgevens, als of onder myne regeringe door te groote toelatinge de Chineesen buyten maten waren aangegroeyd;

551. Daar egter myne besorginge omtrent den indrang van vreemde natien alhier ten vollen is gebleeken;

552. Van dese voor d' E. Compagnie en alle ingesetenen alhier seer schadelyken oproer de schuld te willen aanwryven;

553. Sonder meer indagtig geweest te syn; aan hun daartegens regtdraads sentiment by de eerste ontdekkinge van het aan te vangen verraat.

554. Wanneer sy myne correspondentie bespottende, het daardoor ontdekte quamen aen te sien als chimères.

456. jae, my te bekladden;

557. Wannneer ik met goedvinden van den heer directeur-generaal hoognoodige voorsorgen omtrent het versterken der wagten en posten, soo op het stadhuys als aan de poorten hadde beraamt;

558. En zulx de heeren Imhof en van Schinne niet aanstaande, zylieden op den 2en October deze myne militaire beschikkingen sogten te doen intrekken op fundament van eenige sophistische en leugenagtige argumenten;

559. Alsof ik als een dwaas opperregent alle myne magt, vóór dat het er op aan quam, reeds hadde geëmployeerd.

605. Ik zal verder tot vermydinge van eygen lof aan UwelEd. Hoog agtb. alles penetrerende oordeel ter betragtinge van korthed overlaten;

606. Wat maatregelen door de regeringe op myne menigvuldige heilsame voorstellen des Saturdays smorgens op den 8n October zyn genomen;

607. Zoodra als den heer van Imhof door zyne absentie in de Tana-abansche expeditie buyten staat was, om my te kunnen dwarsboomen;

608. En maar alleen ter loops aanhalen de aanstelling van de meeste raden van India tot commissaris aan de respectieve poorten, wanneer des avonds op dienzelfden dag de Chineesen reeds deze stad met een groot geweld quamen te attackeren.

609. Alsmede hoe des Sondags den 9en October, op autoriteit weder van den heer van Imhof, door alle de leeden wierd verworpen myne propositie tot het ombrengen van alle de Chineesen;

610. Die in de stadt zynde, den vorigen nagt niettegenstaande alle voorsorgen, allerhande sorgelyke en gevaarlyke bewegingen hadden gemaakt;

611. En zig dus genoegzaam gedeclareerd, mede onder de rebelen te behooren, mitsgaders maar alleen scheenen te wagten na een favorable gelegenheid om onse geringe magt te overrompelen en gelykelyk ons van binnen en van buyten op 't lyf te vallen;

612. Wanneer door gedurige fatigues onse manschap zoude afgemat, en moed en kragt benomen wezen;

613. Insgelyx, hoe daarentegens wierd verstaan om tans (daar de deegen reeds weerzyds nit de scheede was getrokken) nog door justitieele ondoenlyke visitatien en apprehensien de quade Chineesen quasi van de goeden te onderscheiden;

614. Door eene verkeerde nu eerst zeer laat opborrelende barmhartigheid tegens zoodanige ontrouwe onderdanen;

615. Die in plaats, dat zy tot bewys humer onschuld zig by de onse hadden behooren te voegen, of wel zig op discretie aan ons hadden moeten aangeven;

616. Maar alleen na eene gewenste occasie tot ondergang van alle Europesen en trouwe in- en opgezetenen onder de Compagnie sorterende, waren wagtende;

617. Om het vervloekte voornemen van hunne landsgenooten te kunnen secunderen;

618. Gelyk ook volgens alle bekomene berigten zoude zyn geschied;

619. Indien niet het woedende en ongeduldige gemeen van matroosen en ambagtsgesellen, waaronder zig zelver de militairen, pennisten, burgers, inlanders en slaven verwoegden, op eygene autoriteit waren doorgeslagen tot een generale massaere;

620. Welke, zooals hierna sal blijken aan den heer van Imhof e. s. weder occasie heeft gegeven om my, schoon onschuldig, egter

zeer vehement en leugenagtig te beschuldigen;

652. Maar om van deze hunne bedekte voornemens af te stappen, zoo moet een iegelyk verwonderd staan over de doorstralende quaadaardige en vuyle suggilatiën, die in 't vervolg dezer resolutie werden gevonden;

653. Door den heer van Imhof gecopperd en door alle de andere heeren blindelings op de autoriteit van evengem. heer nagevolgd;

656. Omme door valsche uytstrooysels onder de ministers der Compie. my als oorszaak en gebiedder der in art. voormelde massacre der Chineesen, door het grauw ondernomen, te decriëren;

657. Maar ook den directeur-generaal in dit sentiment gebragt synde, my zulx te doen voorhouden als eene onderneming, waardoor eene meenigte quasi van onschuldig bloed zoude vergooten zijn;

658. En daarenboven in volle vergaderinge by een schriftelyk libel zyne handen, om zoo spreken, te willen wasschen (even als Pilatus eertyds dede) van dit onschuldig bloed;

659. Onder voorgeven, dat zulks een uur nadat daartegens eene contrarieresolutie zoude zyn genomen, was werkstellig gemaakt;

660. En betuyginge van dit ongehoorde feit te laten tot verantwoordinge van degeene die daartoe de ordres hadde gegeven;

663. Dog indien er ooyt eene zoo sanglante en impertinente objectie en beschuldiging door raadsleden aan hun wettig opperhoofd in eenige historien te vinden mogte wezen;

664. Zal egter zoo aanstonds blyken, dat er nimmer zoo eene onwaarachtige betigtiging is geschied.

665. Want vooreerst zullen UWelEd. Hoog Agtb. bevinden uyt myne tot décharge hier tegens ingewonnen bewysen;

666. Dat verre van dat, ik dese massacre zoude hebben geordonneerd;

667. Ter contrarie de negative daarvan by alle de ministers, die daartoe de beveelen zouden hebben moeten ontfangen, werd bewezen.

668. Ten tweeden, is ook al bevorens in art . . . door my aange-toond, dat zoo zulks door my al eens was werkstellig gemaakt, het selve dan geenzins eene vergietinge van onschuldig bloed zoude kunnen werden genaamt;

669. Maar integendeel alleen een eygenwillig gebod, om de pernitieuse, ten uitersten gevaarelyke en rebellige Chinese ingeseten te straffen.

670. Ten derden, zal almede uit de ingewonnen bewyzen consteren, dat deze ontschuldiginge van den heer van Imhof zoo geene machiavellische politie, ten minsten niet excusabler zoude weezen, als de vooren geciteerde handenwasschinge van Pilatus;

671. Wyl deezen heer, verre van daarinne onschuldig te weezen, op dien eygen voormiddag voor de muuren van de stad, niet alleen een massacre der Chineesen heeft gelast, maar ook het verbranden hunner lyken;

672. En voorts binnen de stadt zes gevangene Chineesen aan de Diestpoort op eygene autoriteit heeft doen ombrengen;

673. En een zyner lievelingen, den onderkoopman van der Brugge aan my toegesonden om eene massacre voor te slaan;

674. Gelyk ook de heeren de Haeze, van Schinne en Lakeman, die almede my de schuld tragten te geven, zyn exempel hebben gevolgd;

675. Wanneer de eerstgeciteerde dien eygen dag een Chinees voor het stadhuis heeft doen doodschieten, en naderhand met een pistool-eenen anderen zelven heeft om het leven gebragt;

676. En de twee laatstgemelte heeren des namiddags almeede het moorden en branden onder de Chineesen aan de inlanders over de stadsmuuren hebben toegeroepen en geordonneerd gehad;

677. Ten vierden, komt de falsiteyt van deezen laster nog klaar-der voort;

678. Als het voorwendsel dat dese massacre zoude zyn begonnen een uur na de daartegens genomene contrarie resolutie van Sondags den 9n October werd getoetst aan dieselve resolutie, welkers inhoud men schynt vergeten te zyn geweest;

679. Want alsdan zal consteeren, dat het tumult en den oproer der gemeente, die de massacre reeds al hadde begonnen voor de vergaderinge, in welke deze inhibitoire resolutie is genomen, al aan 't gaan is geweest.

680. En kan ten allen tyde blyken, dat de voorsorgen daartegens genomen, soo door de vergaderinge als my, in plaats van redres integendeel tegens myn wil en dank de massacre meer hebben voortgeset;

681. Doordien het daartegens gecommandeert werdende volk, sonder na hunne officieren ofte eenige ordre langer te willen luysteren, daar aanstonds mede toe oversloegen;

682. En als verwocde menschen ronduit seyden, dat die haar zulks

wilden beletten oorszaak zoude weesen van den ondergang van alle de hier zynde Christenen en trouwe Compagnies onderdanen;

683. Van welk sentiment ook veele voorname ministers en er-varene krygslieden mede waren;

684. Die niet alleen op het scheidende der vergaderinge de heeren Raden aangesproken, om daartoe als tot het eenigste en secuurst middel van behoud permissie te erlangen;

685. Maar ook dien geheelen fatalen voormiddag van my honderd en honderd maalen zulks hadden afgesmeekt;

725. Het zoude, WelEd. HoogAgth. Heeren, een oneyndig werk nitleveren om buyten de doorstralende passieuse sentimenten uyt de successive resolutien te willen ophalen, alle de oppositien en tegenstrevingen.

728. En zal derhalven met eerbiedige overwysinge tot die resolutien zelve, maar werden geremarqueerd;

729. Dat dezelve nergens anders toe hebben gediend als alleenig om my maar te contrarieeren.

817. Want als men de resolutie van den 15n November doorleest, vind men;

818. Dat sy sig niet hebben ontsien, om in myn absentie en sonder myn preadvys (het gunt my egter altyd en in alle zaken competeert) beslyuten te neemen;

819. Om eene nieuwe batterye en militaire postvattinge tot dekinge van de kruytmolens te reguleren en arresteeren;

820. Mitsgaders almeede in dier voegen de privilegien van de kalk en arraksbranderyen nyt te geven;

821. En den commissaris van den inlander, die altyd direct andersints onder my staat, landwaarts heen te committeren;

822. Daar egter het eerste articul van meer geciteerde instructie van anno 1617 duidelyk citeerd;

823. Dat de Gouverneur-Generaal het hoogste gebied en het opperste gesag moet hebben over alle forten, comptoiren, plaatsen, scheepen, officieren en dienaars van d' Ed. maatschappy.

825. Al verder op den 18n November door deeze van my (naa luyd van het 3, 4, 5, 14, 142 en 143 articulen van diergelyke instructie in anno 1650 gemaakt) dependerende en afhankelijke raden goedgevonden;

826. Om een detachement van zes ruyters onder een quartiermeester digt onder Poulo Gadong te laten recognosceeren;

828. Nog om over een der helmbaardiers van myne lyfwagt te disponceeren;

832. Wyders op den 29n November 1740 een besluit te neemen over het sluyten der poorten, welke in dezen haghelyken staat op voordragt van my, bevooren waren geoordeelt op zekere wyze en tyd geslooten te moeten blyven;

835. Zonder voorkennisse of pracadvys, jaa zelve buyten eenig na-advys van my, die het hoofd en voorsitter der vergaderinge moeste wezen;

863. Laatende zig daarenboven by het uyttrekken uyt de stad door de inlanders aandoen en betoonen een honneur van een dubbeld rinket in valgeweer van de Nieuwpoort af tot zekere zoogenaamde Jassembrug, van gem. poort ontrent twee honderd roeden gelegen;

864. Welke honneur niemand anders is toekomende, als den gouverneur-generaal.

865. Deeze actie dan aan alle kanten onverantwoordelyk, strafbaar en ongequalificeerd deede my na eene naauwkeurige herdenkinge en de daaruyt vloeyjende gevolgen van hunne continuele en successive enterprises en contentantien ontwyfelbaar ontwaren;

866. Hoe myne inschikkingen van dag tot dag meer assurantie baarden;

867. En deeze heeren buyten alle subordinatie dedden streeven;

868. Ja zelve, dat zy de dienaren, burgers en inlanders zoodanig al vergiftigd en misleyd;

869. Dat die almede zonder eens meer agt te slaan op myn persoon of character en op de heylsame permanente ordres van d' Ed. Compie;

870. Zig in zulke ongeoorloofde zaaken hadden durven onderstaan te schikken ten vollen na het goetvinden en genoegen van deze heeren.

871. Ook zag ik hieruyt klaar, dat zoo wanneer ik my daartegens niet met geweld quam te opponeeren;

872. Het ongehoorde en uit het gansche vooren aangehaalde gedrag van de heeren van Imhof, de Haaze en van Schinne, incontestabel te voorschynkomend dessyn;

873. Om my te ligten en na Nederland te senden;

874. Tot zyne volle rypleit welhaast zoude zyn gekomen;

875. Terwyl men nu reeds zig hadde weeten volkomen meester te maken;

876. Niet alleen van byna alle dienaren;

877. Maar ook van alle de leeden der regeering, jaa zelve van myne nog daaronder zynde beste en oudste vrienden;

879. Mitsgaders zyn credit zeer verre gebragt onder de inlanders;

880. Weshalve ik besloot deze harde, ongehoorde en onverdragelyke gedoentens niet langer te dulden;

881. Maar eindelyk eens aan deze oproerige gemoederen en voorgangers myne magt te laten gevoelen;

882. En haar nevens diegenen, die hun de behulpzame hand boden te doen ontwaaren;

883. Wat een getergd, geinjurieerd, veragt en versmaad opperregent, na het eyndigen van zyn geduld konde en vermogte te doen.

884. Egter is zulx door my nog evenwel zoolang uitgesteld gebleven;

885. Totdat hunne laaste ondernemingen my tot de dadelykheden zelve hebben doen treden.

994. Zoo zullen UWelEd.HoogAgtbare nu nog meer (ontstigt) moeten wezen over hun verder gedrag op deezen tweeden December 1740 gehouden.

995. Wanneer zy vooraf my met geweld hebbende willen dwingen om hun op te geven den naam van een aanbrenger;

996. Die my onder belofte van hem niet dan by hooge noodzakelykheit bekend te maken, hadde berigt gedaan noopens de begravenen pretense ontdeckte schatten van den captⁿ. der Chineesen Ni Hoekong;

997. En zulks niet lückende met een aan alle kanten doorstralend opset om sig van my te ontdoen, hebben durven eene dispositie neemen;

998. Wiens weergade in onbevoegdheid en oproerigheid nergens zal te vinden weezen;

999. Alhoewel de bewoordinge, zooals my van goederhand onderligt is, door de secretarissen uit eene verkeerde vreeze en agtinge voor den heer van Imhof zeer sagt zyn ingerigt;

1006. Zoo zal egter het zakelyke van deze resolutie stoffe genoeg uytleveren;

1007. Omme myne tegenpartyen, de uysterste indignatie van UEdh. waardig te maken;

1008. Als gereflecteerd werd;

1009. Eerstelyk dat de Heeren Commissarissen, zoo van de Diest als Utrechtse poort;

1010. (Welke waren de heeren Theedens, van Imhof, van Schinne en Lakeman.)

1011. Doleerende aan de vergaderinge (weder sonder hoofd of president) te kennen gegeven hebben;

1012. Dat de capiteyns aan voormelte poorten bescheyden, door den Sergiant Majoor, Hendrik Duurvelt waren afgevordert verklaringe ten laste van Haar Edelens;

1013. Dog dat deze zulx hadden geweijgerd;

1014. Ten tweeden, dat deze heeren daarop hebben vermeend dit al vry wat verre te gaan;

1015. En den majoor daarover behoorde geroepen te werden, om te verneemen of hy zulx op zyn eygen houtje hadde gedaan;

1016. Ten derden, dat na betuyginge van verwonderinge van alle de heeren hierover, door den heer directeur daarop is geavanceerd;

1017. Dat my, voordat eenige dispositie daarover wierd genomen hiervan kennisse behoorde te werden gegeven;

1018. En Zyn Edele zulks niet en konde in omvrage brengen;

1019. Ten vierden, dat eenige heeren dit goede en billyke concept van den heer directeur hebben verworpen;

1020. En ter contrarie gesustineerd, dat hy by absentie van my, als voorsitter de voorkomende saken moest in omvrage brengen;

1021. Ten vyfden, dat by deze valsche stellinge almede wierde gevoegd een dreygement aan deezen nieuwmodischen voorzitter;

1022. Zoo hy zulks niet geliefde te doen, het dan door een van de heeren zoude moeten gedaan werden;

1023. Ten sesden, dat hierteegens door den heer directeur werdende geprotesteerd;

1024. Zyn Edele ten zeevenden, door verscheide heeren (oproermakers) daartoe is gedwongen;

1025. Ten agtsten, dat daarop den majoor zynde binnengeroepen en gecompareerd;

1026. Na reden, afvorderinge waarom en ten wiens ordre zulks hadde gedaan;

1027. In eene oogenschynelyke ontsteltenisse over het ongelyk en affront twelk men zynen hooftgebieder wilde aandoen;

1028. Heeft geantwoordt de voorsch. verklaring zyn eygen opstel te zyn;

1029. Ten negenden, dat zulks de heeren niet voldoende, hy majoor op eene nadere vrage, hebbende gezegd;

1030. Dit door hem op ordre van my te zyn geschied;

1031. Is geordonneerd buyten te staan;

1032. Ten tienden, dat daarop al verder door deeze buyten alle subordinatie strevende raden is gearresteerd;

1033. Den majoor (zonder my in een geval, waarin zy my vonden ten hoogsten geïnteresseerd, eens te kennen) eygenwillig te ordonneren;

1034. De voorschreven onderhandsche verklaringe illico in vergaderinge te exhibeeren;

1035. Ten elfden, dat zulks door den majoor aangenomen, dog op pretext van dit papier niet te hebben kunnen vinden, niet gepresteerd synde;

1036. Deeze zyne weygeringe, ten twaalfden, is opgenomeu voor eene bespottinge der (zoogenaamde) regeringe, die wel een correctie meriteerde;

1037. Ten dertienden, dat al verder op de vrage van den heer directeur, of men de zaake daarby niet maar behoorde te laten blyven berusten, is verstaan;

1038. Volgens de meerderheid, uitmakende de gevoelens van de rebellige heeren van Imhof, de Haeze, van Schinne, en Chavonnes;

1039. Den majoor andermaal aan te seggen;

1040. Dat papier aanstonts te exhibeeren op poene van correctie;

1041. Ten veertienden, dat dit alweder den majoor aangekundigd;

1042. En na eenigen tyd vertoevens onder voorwendsel van dit papier als een ongeteekend cartabel onder meer andere mogelyk te hebben gescheurd, door hem majoor niet geobtempereerd zynde;

1043. Ten vyftienden, is verstaan by wege van inschickelykheit en mit eene singuliere gratie van dese sagtsinnige heeren;

1044. Den majoor tot de naaste vergaderinge ter exhibitie van die onderhandsche verklaringe tyd te geven;

1045. Op poene van correctie, of zooals my is onderrigt op poene van een suspens;

1046. En laatstelyk ten vyftienden, nog daarenboven ten mynen opsigte gearresteerd;

1047. Om aan my te doen betuygen de verwonderinge van de vergaderinge;
1048. (Of liever van die turbulente voorengenoemde overstemmers en complotteurs.)
1049. Over dat zy hadden berigt gekregen;
1050. Dat er verscheyde verklaringen rakende de zaaken van de (zoogenaamde) regeringe en hare leeden;
1051. Even of die zonder my, hunnen gouverneur-generaal konde bestaan;
1052. Clandestin wierden belegd;
1053. Onder verdere byvoeginge van zeeker verzoek of liever ordre;
1054. Dat die verklaringen voor de vergaderinge mogten werden opengelegd.
1055. Het zoude WelEdele Hoog Agtbare Heeren, weinig moeyte weezen;
1056. Om de exorbitantien van dezen handel voor oogen te stellen.
1057. Maar zulks overlatende aan het wyser oordeel van Uw Wel Edele Hoog Agtbare;
1059. Ingevalle de naaste vergadering hadde moeten werden afgewagt;
1060. En hy (majoor) op myne absolute ordre hadde blyven persisteren de exhibitie van dit myn document, waaroer dezelve geene de minste dispositie hadde, te weygeren;
1061. Mitsgaders of hieruit niet allensins moeste volgen, dat men hem suspenderende een ander by provisie quasi in zyne bedieninge zoude hebben aangesteld;
1962. (Wyl' de Heer van Imhof dog reeds op de Mallabar zig die magt al eens hadde aangematigd.)
1063. Dewelke van hunnen aanhang, zynde de militie van het casteel, die nog maar alleen voor my getrouw en onder myne magt was gebleven van my naar hun genoegen zoude hebben ontvreemd;
1064. En aan deze oproerige heeren ganschelyk geanttacheerd;
1065. En dan laat ik voorts een iegelyk verstandig regent oordeelen;
1066. Wat deze my zooverre boven het hoofd gewassene, alles onder zig gesubordineerd ziende, entreprenante, onbedwingelyke en rebellige heeren niet verder zouden hebben durven onderstaan;

1067. Tegens myn, hunnen wettigen hoofdgebieder;

1068. Als wanneer ik by de naaste komende vergaderinge;

1069. (Sonder het employ van een extraordinair en tot myn securiteit hoog noodig middel van eene ontsagehelyke bende militairen.)

1070. Aan deze myne, byna alle verleyde en gedebaucheerde raden hadde berigt gedaan van het door my aan den heer directeur-generaal en beyde myne secretarissen;

1071. Die my dit besluyt op hunne turbulente ordre hadden gecommuniceerd, gegeven antwoord;

1072. Dat ik namentlyk, nooit zoude komen tot het openleggen myner getuygenissen ingewonnen tot laste van deeze oproerige heeren;

1073. Mitsgaders wanneer hun daarnevens was verklaard geworden myne verbasinge over de onderneminge, die zy in dezen hadden durven bestaan te doen.

1074. En stelle ik verder aan UWelEdele Hoog Agtbare alles doorgrondende kennisse.

1075. (Na eene serieuze herdenkinge van de hier voorm. in eene ontelbare menigte opengelegde injurien, impertinentien, dreygementen, irreverentien en gesubordineerde ondernemingen, hooghartige concepten, complotteryen, schandelyke voorgevens, veragtelyke uitstroyselen, onwaaragtige gefingeerde beschuldigingen en verdere forfaiten door deeze thans in militair arrest repatrieerende heeren, zoo ieder in hun particulier als te saamen, nevens alle myne door haar verleyde en geintimideerde raadsleeden ondernomen en my aangedaan).

1076. Of ik langer ben in staat geweest;

1077. Om met soodanige gevaarelyke en turbulente persoonen het zoo dierbare welwezen van de Edele maatschappij te behartigen;

1078. En in deeze droevige omstandigheden;

1079. Van eene door deze myne Raden veroorzaakte Chineesen rebellie;

1080. Eener pas opgehoudene eyselyken brand;

1081. En een verschrikkelyk nog byna rookend bloedbad;

1082. Nog daarenboven eenen tweeden oproer tegens myn hoog character formeel af te wagten;

1091. Dusverre dan, hoewel zeer langwylig, egter zoo kort doenlyk is geweest, afgehandelt zynde het eerste point, dat ik in den beginne van dit schriftuur hebbe voorgesteld;

1092. En zoo ik my verbeelde middagklaar zynde aangetoond;

1093. Dat de niet alleen suspecte, maar ook ten vollen baarblykelyke handel van de menées en oproerige faiten, die de drie tans in militaire arrest overgaande heeren, Gustaaf Willem van Imhof, Elias de Haeze en Mr. Isaac van Schinne, zoo ieder in zyn privé als alle gesamentlyk hebben gehouden en in het werk gesteld, haar lieden ten vollen hebben schuldig gemaakt aan ongehoorsaamheid en oproer teegens my, hunnen wettigen opperbeieder alhier;

1094. Alsmeede dat hunne gevaarlyke onderneemingen nergens anders op hebben gedoeld, als om my onschuldig op eene ongequalificeerde wyze uit de regeeringe te werpen, mitsgaders den eerstgemelden van deze drie aan het hoofd van zaaken te stellen.

1120. Intusschen dat ik my met alle vereyschte eerbiedigheid noeme Edele Hoog Achtbare Wel Wyse Voorsienige en seer genereuse Heeren, UWel Ed. Hoog Agtb. onderdanigsten en getrouwen dienaar

Batavia
den 8n Januarie anno 1741.

(geteekend)
A. Valckenier.

LVI. Extract uit de aantekening gehouden in Rade van India, op Dingsdag den 6n December 1740.

Na het affopen der ordinaire saken, Syn Edelheit by een briefken aan den sergeant majoor Hendrik Duirveld hebbende laten weten, omme de orders, dewelke Syn Edelheit hem gegeven hadde, ter uytvoer te brengen, quamen seer onverwagt ter vergaderzale binnentreden een gedeelte van de Comp. granadiers ten desen casteele militeerende, met hare volle geweer en de bajonetten op de lopen der snaphanen, hebbende aan haar hoofd den casteelscapitain Jan Coenraad Mulder, marcheerende deselve ter ordre van Zyn Edelheit in qualiteit als Gouverneur en Capitain-Generaal op en scharende sig rontom de tafel aan dewelke HaarEd. vergadert zaten, terwyl een andere party van 36, sig onder den luitenant Ulrich Hemmingson ter wedersyde van de vergaderzaal af tot aan de puye van des heeren Gouverneur Generaals woninge rangeerde en aldaar bleven posthouden; wanneer ter ordre van welgem. ZynHoogEdelh. de poorten deses casteels gesloten en de bruggen voor deselve leggende, agter en voor opgehaald

zynde, quam Zyn Edelh. over het gedrag van sommige leden en het affront, dat Syn Edelh. in syn character was aangedaan, door het nemen van willekeurige besluyten, ten eenemaal buyten syn Edelheijds voorkennisse, selfs over militaire saken seer hevig te doleeren, en de vergaderinge in deeser voegen aan te spreken: Mynheeren, weest niet geintimideert over desen onverwagten toestel, dien ik genootsaakt ben geweest door gewapend krygsvolk althans hier in de vergadering te vertoon, en tefiens uyt Zyn Edelhs. sak halende en aan den tweeden secretaris deser regeringe overgevende, seker eigenhandig dog onge-teekend schriftuur, luidende aldus:

Den Gouverneur-Generaal communiceert aan de Heeren leden, hoe hy nu eenigen tyd sig heeft gedrongen gevonden om buyten de vergadering te blyven ter zake hem eene menigte van steenpuisten en bloedvinnen hebben belet gehad, syne kleederen te kunnen aantrekken, dog dat daarvan nu byna verlost synde, sig weder in staat bevind om aan het hoofd van zaken, den generaals stoel te bekleden en de publieke handelingen in persoon waar te nemen.

Voorts tot een onwrickbaar fundament nemende, dat alle instructien, ordres en usancien van de Compagnie medebrengen, dat den gouverneur-generaal moet syn en blyven den oppersten gebieder hier te lande, van niet alleen alle Comps. dienaren int generaal, maar ook wel besonder van al het volk van oorlog en derselver officieren, mitsgaders dat dese laaste by uitstek van den gouverneur-generaal principaal syn dependerende, en van denselven alleen hunne ordres moeten ontfangen, die hetzy met concurrentie van Raden, hetzy op privé autoriteit door den gouverneur en kapitein-generaal (in gevallen daar zulx plaats heeft) werden gegeven, zoo verklaard den gouverneur-generaal thans aan de Heeren leden dezer vergaderinge, dat wyl hy van vorenstaande aan zyn ampt alleen eygene magt en autoriteit, by resolutie van den 8n October jl. na vereysch en noodzakelykheid van dien tyd en om redenen by die resolutie vermeld, eenige gedeeltens heeft afgestaan en gedemandeerd aan Zyne Raden de heeren van dese regeringe, in qualiteit als speciale aangestelde commissarissen van de poorten en het raadhuys van de stad Batavia, hy nu vermeend het meer als tyd begint te worden om dese magt ingevolge van syn ampt weder na sig te trekken.

Waarom hy dan als gouverneur generaal deese syne delegatie van

nu af aan komt te doen ophouden, met intentie die geleende magt weder zelve en alleen te exerceren, ontheffende te dien eynde de voors. gedelegeerde Heeren Raden van deese commissie, welke Haar Edns. extraordinair en buiten hunne gewone functie door den gouverneur-generaal is opgelegd geworden, mitsgaders van het bewaren der sleutels van de stadspoorten, Haar Edns. by dese occasie geintrageerd, welke zy zullen moeten of laten teruggeeven aan den bailliuw deser stede, alles om reden, dat de omstandigheden van zaken, die dese voorm. commissie hebben nootzakelyk gemaakt, thans komen op te houden en geheel van aanzien veranderd zyn.

Nadien men voor het apparent geweest zynde gevaar der Chineesen binnen dese stad door derselver totale uytroeyinge niets meer heeft te vreesen, en de overige rebellige Chineesen, die sig in de bovenlanden nog komen op te houden, blykens hun sedert eenigen tyd gehouden gedrag, alle gerugten ende dagelyx aankomende berigten, geheel en al buyten staat syn gebragt, om de stad of 't casteel te kunnen attaqueeren; mitsgaders dat het casteel, de stad, nevens dies buytenposten reets in een goede postuur van volkome defentie syn gesteld, en genoegsaam van al het noodige voorsien; uyt welken hoofde het nu voor den gouverneur-generaal geen de minste moeite meer sal wesen om alles tgunst verders vereyscht mogt worden, door mindere dienaren ende subalterne hoofden der militie selver te kunnen besorgen.

Buiten en behalven dese vorenaangehaalde fundamenten en redenen vind sig den gouverneur-generaal sonder eenig uytstel genootzaakt tot het intrekken van voors. zyne verleende commissie, door het despotieq gedrag, tumultueus en ongequalificeerd bestaan van eenige der gecommitteerde Raden, die (schoon wel wetende dat dese hunne ongewone geconcedeerde magt, sig niet verder konde ofte wel vermogte uyt te strecken, als alleen om by attaque der vyanden op hare toevertrouwde posten alles te beschikken tgeene tot verdediginge vereyst zoude werden, en verders al het noodige daartoe in gereedheid te brengen en te versorgen, blyvende nochtans onder het oppergesag ende onafscheidelyke subordinatie van hunnen gouverneur en kapitein-generaal; egter desniettegenstaande, deese bekomene commissie hebben durven onderwinden te extenderen tot het geven van ordres regtdraats contrarie tegens die van den gouverneur-generaal en hunne magt niet alleen

bovenmate te verheffen tot behandeling van zaken buyten communicatie van den gouverneur en kapityn-generaal, maar selver boven en over desselfs persoon en syne principaalste bediendens.

Zynde onder meer zakelykheden, die den gouverneur-generaal tot nader gelegenheid nog by sig is houdende, hem ten vollen onderrigt geworden, hoe door eenige der commissarissen van de Nieuw-Diest en Uytregtse poorten is ondernomen om op eygen autoriteit, voordat daaromtrent by de regeering seker ongequalificeerd besluit is gemaakt geworden, te contramandeeren en buyten executie te stellen, sekere ordre door den sergeant-major op speciale last van den gouverneur en kapitein-generaal aan de officieren der poorten gegeven om de Christen burgerofficieren de gewone militaire eerbewysing voor desen tyd te laten genieten.

Voorts hoe de twee heeren Raden, Gustaaf Willem van Imhoff en E. de Haze hun zooverre hebben komen te emanciperen, dat zy op hunne eygen willekeurige autoriteit, sonder prealable kennis van den gouverneur en kapitein-generaal (hoewel quasi den eerstgenoemde daags daaraan, hetselve by een particuliere, korte visite tellequellement heeft gecommuniceerd) op Saturdag den 26n November jongstleden de Chinese rebellen hebben durven gaan opsoeken en recognosceeren, alsmede tot securiteit van hunne personen, mitsgaders tot geselschap met sig nemen, niet alleen een detachement van twaalf burgerruyters en 200, of zoo als het gerugt loopt van 700 inlanders, zoo te paart als te voet, met volle geweir; maar ook daarenboven een geheele suite van Comps. voornamelyc dienaren, waaronder tot de uysterste verwondering van een ygelyk, nevens andere meer syn geweest den Capitein der Oostzydse burgercompagnie François Ryklof de Geus, den ritmeester der burger cavallerie Christoffel Mol, den cornet Pieter Donker, den commissaris van den inlander Ferdinand de Roy, den alhier gebruikt werdende luytenant tot de artillerie Cunes, de capiteins der Oost Javanen, Souta Wangsa, der Maccassaren, Capitein Daing Mabelle, der Baleyers Babanda, en nog een inlandsch luitenant Akim, daar het egter niet kan ontkend worden, dat de voornoemde twee heeren, nevens de geseigde officieren, burgers, inlanders en Comps. dienaren, soodanige expeditie niet vermogen te ondernemen, nog adsisteren, sonder expresse ordre of commissie van den gouverneur en kapitein-generaal, en nog wel te minder in desen hachelyken tyd, daar men

den rebel pas van de voorstad hebbende verdreven, en van hare dessynen nog niet de minste kennis hebbende, immers in geen deele deese benooidigde dienaren, militairen en officieren aan de schielyk op te komene commandos van den oppergebieder hadde behooren te ont-treken, en denselven dus te verliinderen om sig by noodzakelykheden daarvan te kunnen bedienen.

Hierom dan ook vind sig den gouverneur-generaal absolut geneecessiteerd tot het intrecken van dese al te ver geextendeerd werdende commissie, tot voorkominge van verwarringen, en voor het gezag van den oppergebieder seer nadeelige gevolgen, die zoo eene ongesubordineerde en veelhoofdige gebiedsoeffeninge over 's Comps. dienaren, militairen en officieren, zoude kunnen doen ontstaan, en kan om geene reden den gouverneur-generaal diergelyke gedoentens langer dulden, nog dese syne gegevene commissie eenen verderen voortgang laten nemen.

Te meer wyl hy by nadere preuves tot syn uysterste ontstigting heeft ontwaard, dat sommige heeren door de smaak, welke zy in dit klein gebied vinden, al vry duidelyk beginnen te tragten na meer en meer superioriteit, en dat ten dien fine op hunne instigatien in rade van India nu ook al verscheyde malen privative syn genomen geworden, gansch onwettige en ongequalificeerde resolutien over militaire saken, sonder dat men daartoe de voorkennisse of het advis van den gebiedende gouverneur en kapitein-generaal meer noodig heeft geoordeeld gehad, ja wat meer is, dat men reets zooverre heeft durven gaan om ter dezer vergaderinge op jongstleden Vrydag op het aandringen en den voorslag van den heer van Imhoff (zooals den gouverneur-generaal is onderrigt) een ongehoorde resolutie te nemen, ten eynde zekere enquesten na de bovenverhaalde mesuses en onordentelyke gedoentens der gesubordineerd gebleven heeren commissarissen, die door den sergeant major op specialen last van synen oppergebieder den gouverneur en kapityn-generaal waren genomen, van hem sonder des gouverneurs voorkennisse ofte communicatie af te vorderen, en denselven majoor sulx uyt verpligte eerbied voor synen oppergebieder declinerende, onder eene bedreigde penaliteit (waaromtrent almeede volgens gerugten reets eene secrete resolutie soude syn genomen) de overgave van de minute deser informatie, tegens de naastkomende vergaderinge absolutelyk te injungeeren, daar immers een ygelyk die in een regeeringe de subordinatie moet erkennen, overtuygd behoorde te zyn, dat dusdanige turbulente en

het oppergesag allesints lederende beslyuten, niet kunnen of mogen werden genomen door de Raden van India, over de persoon van den sergeant-major, en over soodanige particuliere papieren, die door den gouverneur-generaal, sonder eenige communicatie aan syne bygevoegde raden, zoo dikwyls als het hem behaagt, mogen werden belegd en ingewonnen, mitsgaders waaromtrent gemelde Raden geen resolutie of veranderingen vermogen te doen, als niet in staat synde, om daartrent met aanschouw op den persoon van den regerende Gouverneur Generaal eenige het minste pouvoir van executie te oefenen, competende aan Haar Ed. nog veel min eenige de minste dispositie over het op dien dag verdere geresolveerde, om namentlijk den Gouverneur Generaal te constringeren alle soodanige informatien ter vergaderinge te produceeren, die het hem heeft goedgeragt in te winnen tegens de leden van de regeringe, niet zooals dese resolutie dicteert tegens alle, maar alleen tegens die heeren, die hunne commissie, eedt en pligt te buyten gaande, sig hadden aangematigd eene magt, waardoor de autoriteit en het gezag van hunnen oppergebieder op eene ongehoorde en strafbare wyze was gelederd geworden.

Verklarende den gouverneur-generaal, dat hy om dese en verdere aan hem geblekene exorbitante staaltjes, die hy by nadere occasie zal doen int licht komen, en die syn geduld en bekende lankmoedigheid tegens het irreverente gedrag van sommige heeren, nu eindelyk hebben doen ophouden, onvermydelyk genootsaakt is geworden de tegenswoordige hoewel ongewone, egter tot sync versekeringe absolut vereyst werdende middelen in 't werk te stellen, die hy oordeelt thans alleen in staat te syn om sigh in het hoogaanzienelyke en onschendbare character door de heeren majores zoo honorabel op hem geconfereerd, te maintainen, als niet kunnende toelaten, dat men van hem door overstemminge, soude willen afdwingen soodanige informatien, die hy wel verzekerd is, dat den gouverneur-generaal sonder bemoeyenissen off van Raden van India, of van iemand anders, niet alleen is bevoegd, maar selver verplicht is in te winnen, als synde volgens syn instructie verobliged op alles een wakend oog te houden, na een yders handel en wandel te inquireren, daartoe sulke persoonen te gebruyken als hem goeddunkt, en daaromtrent soodanig te handelen als hy vermeent, aan syne heeren en meesters te kunnen verantwoorden, sonder almede daarover nog in syn persoon, nog in den persoon die hy daartoe wil

employeeren, eenige prohibitie, ordres of jurisdictie van syne aan hem toegevoegde raden, de leeden van dese regeeringe te tollereren of te obtempereeren.

Laastelyk wil den Gouverneur-Generaal van Nederlands India, yder lidt deser vergaderinge op het ernstigste gerecommandeerd hebben, sig met aandacht te erinneren, hoedanig een ygelyk van dien, volgens syn ampt, pligt en solemneelen, in handen van hem gedanen eedt aan den in functie synde gouverneur-generaal verbonden is en blyft, om aan denselven de behooryke gehoorsaamheid en getrouwigheid te betoonen, sonder sig eenigsints te verbasen of te ontrusten over desen ernstigen toestel, die thans in en buyten deese vergaderzaal door gewapende militairen werd verthoond, nademaal hetselve niet en geschied om de welmeenende leeden te intimideeren ofte geweld aan te doen, maar alleen om een hoog noodig eynde te maken van de duslange geexerceerde verstandhoudinge en complotteryen door eenige quaadgezinde leeden tegens den persoon van hun wettigen oppergebieder ondernomen, en door het voors. assurante attentaat van jongstleden Vrydag reets zooverre geadvanceert, dat zoo den gouverneur-generaal daartegens geene scherpe middelen quame te gebruyken, hy seer apparent volgens alle omstandigheden van zaken binnen korten tyd zig zoude hebben sien prevenieren door synen tegenparty, die ongeduldig na de glorie van het opperbestier, al verscheide reysen ten vollen heeft laten blyken syne quade intentie om synen hoofdgebieder op het eene of het andere pretext de regeeringsstaf te ontwringen, schoon egter tot soodanige entreprise alhier niemand, wie hy ook zy, eenige de minste qualificatie is hebbende, uytgesonderd alleen in gevallen dat de gouverneur-generaal sig aan landverraad, schuldig quam te maken.

Voorts eyst den Gouverneur-Generaal immediaat, sonder eenige agterhoudentheyte openinge van alles, tgeen in syn absentie, hetzy onder den naam van secretesse, hetzy onder eenige andere benamingen buyten syn voorkennisse ofte gevolgde communicatie ter dezer vergaderinge, gansch krachteloos is gepasseerd en geresolveerd, om daardoor in staat te kunnen geraken, de hoog noodige maatregelen te nemen tot een spoedig redres in deese onbehooryke huyshoudinge, en ordonneert ten dien eynde beyde de secretarissen sonder eenige uytvlugten, op den eedt van hare bedieningen tot dies ontdekkinge en bekend-

makinge aan hem Gouverneur-Generaal als het wettige opperhoofd deser regeeringe.

Hetwelke door denselven ter ordre van welgem. Syn Edelheyd opgelesen synde, soo verklaarde Syn Edelh. al verder, dat dewyl Syn Edelheyd om redenen vermeld by resolutie van den 8n October jongstleden, eenige gedeeltens van syn alleen eigene magt en autoriteit aan syne raden in qualiteyt als commissarissen aan de poorten ende stad Batavia heeft afgestaan, deselve magt als nu weder na zig quam te nemen, en Haar Ed. daarvan, soowel als van het bewaren der sleutels van de voorm. poorten, dewelke haar by die occasie waren geïntrageerd, te ontheffen, en deselve oversulx van de heeren Johannes Thedens, Gustaaf Willem van Imhoff, Hermanus van Suchtelen, Mr. Isaac van Schinnen, Pr. Rochus Pasques de Chavonnes, Elias Guillot, Mr. Nicolaas van Berendregt en Mr. Jacob Lakeman op te eysschen.

Waarop door de voors. Heeren geantwoord synde, dat deselve onder de capitains der respectieve poorten berustende waren, so wierden de voors. officieren ter ordre van welgem. Syn Edelheyd door een helm-bardier gelast de gem. sleutels immediaat binnen desen casteele te brengen.

Verklarende Syn Edelh. verder, dat dewyl de saken reeds wederom door Gods zeegen gebragt waren in dien staat, dat men voor geen aanval der Chineesen in de stad of desselfs voorsteden meer behoefde te vreesen, aangesien de overige rebellen, dewelke sig nog in de Boyenlanden komen op te houden ten eenemaal buyten staat gebragt syn om de stad of het casteel te kunnen attacqueeren, en deselve ook bereeds in een goed postuur van volkomen defensie gesteld sy, Zyn Edelh. het regimen van zaken met dies ap- en dependentie, soo als sulx vóór de rebellie der Chineesen geweest was, weder tot zig te nemen, en daartoe des te meer genoodsaakt te wesen, doordien sommige uyt de voorschreven commissarissen zig hadden derven onderwinden de ordres door Syn Edelh. als Gouverneur en capitain-generaal aan de poorten gegeven te contramanderen en regtdraats daartegens aan te gaan, te gelyk beyde de secretarissen ordonneerende omme onder den eed waaronder sy de vergadering bedienden aanstonds openinge te geven van alle de beschlyten, die geduurende Syn Edelheyls absentie in Rade van India genomen waren, en wel specyalyk het secreete arrest dat Syn Ed. verstaan had, dat er soude wesen genomen,

in voldoening van welk hoog geëerd bevel door den eersten secretaris Gerardus Cluysenaars binnen gebragt en op de tafel voor Zyn Ed. plaatse nedergelegd synde, de notulen van den 4n November tot primo December inclusy, en door den tweeden secretaris als houder derselve daarnevens gevoegd wesende, die van den 2n daaraan, dewelke door hem expres binnen gebragt waren omme conform het gearresteerde aan dese tafel ten dien dage te werden geapprobeert, en uyt dese laasten het besluyt datter dien dage, soo over sekere verklaring door den sergeant-major Hendrik Duirveld aan de capitains der Diest-Uyterse- en Nieuwpoort ter ondertekening gesonden, als over het gerequireerde van Syn Ed. omme de attestatien, dewelke over zaken de regeering en hare leeden betreffende clandestin wierden belegt voor de vergadering open te leggen, opgeslagen, mitsgaders door Syn Ed. geresumeert synde, soo verklaarde Syn Ed. sig niet genoeg te kunnen verwonderen over dat de heeren leeden tot het nemen van soo een ongehoord besluyt, sonder desselfs minste voorkennisse of communicatie hadden kunnen treden, daar een iegelyk die de subordinatie erkend, overtuygd behoorde te syn, dat soodanige turbulente en het oppergesag allesints lederende besluyten door Haar Ed. niet kunnen of mogen genomen werden over den persoon van den sergeant-major, die direct onder Syn Ed. als gouverneur en kapitein-generaal staat, en van niemand anders ordres te observeeren heeft, en nog te meer over dat de heeren hadden derven versoeken opening van de verklaring, die meerm. Syn Ed. in het particulier hadde laten beleggen, onder verdere betuyging van sulx niet gehouden te wesen en daartoe ook niet te sullen treden, wyl Syn Ed. als gouverneur en capitain-generaal het oppergesag over alles hebbende, en de waaksaamheid toevertrouwd synde, soodanige papieren soo dikwyls als Syn Ed. dat noodig oordeelde sonder bemoeyenisse van syne bygevoegde Raden mogte laten beleggen, en oversulx tegens dit tweeledig besluyt niet alleen te protesteeren, maar teflens ook soodanige maatregelen hadde moeten in het werk stellen, als oordeelde bequaam te syn omme het soo duur door de heeren meesters aanvertrouwde gesag te maintineren tegens alle degenen, die sig daartegens derfden aankanten, mitsgaders de heeren Raden ordinair, Gustaaf Willem van Imhoff, Elias de Haeze en Mr. Isaac van Schinnen dus aansprekende: Mynheeren, ik arresteere UEd. als gouverneur en capitain-generaal, en versoecke dat de

heeren gelieven op te staan en sig na buyten in de gaanderye te begeven. Waarop de heer van Imhoff verklaarde, dat Syn Ed. ter deser vergadering uyt last en bevel van de Edele HoogAgtbare heeren majores in Nederland als een stemmend lid sessia hadde, ook niet gehouden was voor iemand anders dan voor Haar EdeleHoogAgtb. op te staan, en dat wanneer deselve sulx quamen te gelasten, hy daaraan met schuldige eerbied zoude voldoen, en teffens op de doleantien van Syn Ed. over het affront, dat syn character door het nemen van soodanigen besluit omtrent den sergeant-major soude wesen aangedaan, sustineerde, dat gelyk den sergeant-major door dese vergaderinge en niet door Zyn Ed. alleen was aangesteld, hy oversulx ook onder de vergadering gesubordineert was; dog het contrarie by Syn Ed. en teffens ook vermeend synde dat aan Syn Ed. de magt en het gesag over de militaire en hare officieren alleen competeerde, en van syn doen en laten omtrent deselve selfs geen communicatie behoevde te geven, hetwelk den heer van Imhoff gelegenheid gaf aan Syn Ed. te vragen, door wie de acte van authorisatie geteekend was, en of hetselve niet door de vergadering was geschied, met verzoek dat Syn Ed. die in de vergadering geliefde te vertoonen; mitsgaders daarop door den heere gouverneur-generaal geantwoord synde: ik behoeve dat niet te doen, want schoon myne commissie door de vergadering geteckend is, soo heeft dat niet langer plaats, als tot de approbatie van de heeren majores in Nederland, door wien de goedkeuring bereets lange is geschied, ordonnerende teffens aan den eersten secretaris Gerardus Cluysenaar, omme de voor de vergadersaal wagt houdende officier binnen te roepen, dewelke daarop terstond verschenen zynde, soo geliefde Syn Ed. de voorm. drie heeren andermaal te verzoeken, sig buyten de vergadering te begeven; dog de voorm. heeren onder verscheyde protestatien evenwel zitten blyvende en door den heer van Schinne versogt synde, dat aan Syn Ed. de poincten van beschuldiging mogten werden opgegeven, omme sig te kunnen verantwoorden, replieerde Syn Ed.: die sullen de heeren in het vaderland vinden en de ordre die ik gegeven hebbe, zal uytgevoerd werden. Tegens welk gedoente de gheele vergadering verklaarde te protesteeren, en soo gesamentlyk als ieder afsonderlyk te verklaren aan dit geval geen part, nog deel te willen hebben, maar sulx ter verantwoording van Syn Ed. alleen te laten. Mitsgaders daarop, door

den heere gouverneur-generaal geantwoord synde: ik neeme het voor myn rekening als gouverneur en capitain-generaal, de heeren hebben daar niets mede te doen, en daarom heb ik het ook in geen omvraging gebragt en sal sulx alleen verantwoorden, ordonnerende teffens andermaal aan beyde de secretarissen het voorn. secreet besluyt voor Syn Ed. open te leggen. Dog nadien door deselve soowel als door de geheele vergadering betuyging gedaan wierde, dat er' gedurende de absentie van Syn Ed. geen secreet besluyt genomen was, maar het tegendeel versekerde, en overzulx versoek dede dat Syn Ed. de executie van syn gegeven ordre geliefde in te trecken, terwyl den Heer Raad extraordinaris Daniel Nolthenius daarenboven verklaarde, dat degeene die sulx aan Zyn Ed. verhaald had een schelm was, wierd daarop door Syn Ed. geantwoord: Mynheer, ik versta sulke taal in de vergadering niet, en versoeke dat Mynheer sig gelieft te houden gereïtereert. Ik weete wel, dat dien heer, wysende op den heer van Imhoff, op sekere protest, dat ik tegens het besluyt door de vergadering op den 8n wegens het intrecken van het militair honneur, dat ik geordonneert hadde aan alle burger en inlandse officiers voor desen tyd te geven, heb laten aantekenen, gesegt heeft: indien ik niet considereerde dat het 2 November was, soo soude ik wel weten daarop te antwoorden en hem op het schopstoeltje setten. Op hetwelke de Heer van Imhof repliceerde: Syn Edelheyt, ik houde dengeenen die zulx aan Syn Ed. gesegt heeft voor een braaf man als hy zulx in myn presentie derf staande houden; swygende Syn Ed. daarop stille en vervolgens ook de geheele vergadering, terwyl inmiddels de capitain van de Uytregtse poort mede op de voorsale was gecomen en de sleutels van de gesamentlyke poorten (behalven die van de stadswaterpoort) op een zilvere schotel door den cornet binnen gebragt en op de tafel voor Syn Ed. neder-geset, mitsgaders denselven weder na buyten gegaan synde, soo bedankte Syn Ed. de gesamentlyke heeren commissarissen voor hare genomen moeyten, en vervolgens de veelgeciteerde sleutels aan den voorn. officier (die expres binnengeropen wierd) weder overgegeven hebbende, omme deselve in Syn Eds. woning neder te leggen, rees Syn Ed. van syn stoel op, na alvorens den capitain geordonneerd te hebben om alle de heeren ongenoeoyd hares weegs te laten gaan, behalven de voormelte drie gearresterde leeden, dewelke Syn Ed. gelaste binnen te houden, en op deselve ingevalle

sig daartegens quamen aan te kanten, maar te resisteren, vertrok ZynEd. uyt de vergadersaale, werdende aan het eynde van deselve, door den heer Raad-extraordinairis Maurits van Aerden, die te dien eynde van syne plaats oprees, staande gehouden en zoowel door Syn Ed. als door de verdere heeren versogt zig te willen beraden en van gevoelen veranderen; dog Syn Ed. daarop antwoordende: ik hebbe lang genoeg toegegeven en de heeren hebben my genootsaakt tot het uiterste te komen, gaande vervolgens na desselfs woning, volgende den eersten secretaris Syn Ed. kort agter na, terwyl den tweeden secretaris door den heer directeur-generaal, die teffens verklaarde niet gedagt te hebben, dat Zyn Ed. dese zaak soo verre soude getrocken hebben, geordonneerd wierd binnen te blyven om aantekening te houden, werdende kort daarop den heer directeur-generaal met de raden ordinair en extra-ordinair Johannes Thedens, Hermanus van Suchtelen en Maurits van Aerden, uyt name der vergaderinge versogt en gecommiteerd, Syn Ed. nogmaal te versoeken, dat van syn voornemen geliefde te desisteren en de voormelde heeren mede na huys te laten gaan. Waarinne de voorn. drie heeren, in sooverre als wel ziende dat Zyn Ed. van syn voornemen niet zoude afstaan, wel consenteerden, dog egter op een plegtige wyse tegens het geweld dat Haar Eds. wierd aangedaan protesteerden, latende de gevolgen die daarvan mogten komen ter verantwoordinge van Zyn Ed. Zynde voorts dese commissie door Haar Ed. met bereydwillegheid aangenomen, en tot voor de deure van Zyn Eds. woning genadert synde, soo geliefde Zyn Ed. niemand van deselve, dan alleen den heere directeur-generaal te admitteren, hetwelke Haar Ed. by derselver weder verscheininge quamen te rapporteeren, en den heere directeur-generaal die kort daarop weder binnen verscheen, dat Syn Ed. na de voorstellen door Syn Ed. gedaan so min als op de protestatien van de heeren van Imhoff, de Haeze en van Schinne wilde luysteren, maar verklaard hadde onveranderlyk by syne gegeven ordre te sullen persisteren; wanneer de heeren weder gesamentlyk sitplaatse namen, en den tweeden secretaris zig buyten de vergaderzaal in de gaanderye tegenover Zyn Ed. woning vervoegde en aldaar verbleef tot omtrent na de middag ten vier uren, wanneer de vergadering nadat de voors. drie gearresterde heeren hare rottingen en zydgeweren aan den sergeant major Hendrik Duijveld, die deselve op ordre van den heere gou-

verneur en capitain-generaal Haar Ed. hadde afgeëyst, waren afgeafgegeven, van den anderen scheyden en haeres weegs gingen, behalven de drie meergeciteerde heeren, dewelke ieder door een militair officier en 24 gemeene soldaten gebragt wierden na hare woningen, omme deselve agter en voor te besetten, en de gem. Heeren te observereeren.

Accordeert.

(geteekend)

Gs. v. d. Heyden. ges. Clercq.

LVII. De Gouverneur-Generaal Adriaan Valekenier en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Generale Oost-Indische Comp. (Heeren XVII). (Uittreksel.)

Batavia dd. 6 November 1741.

WelEdele Hoogachtb. enz.

Schoon genomen wy by dezen, enz.

Java's Oostkust. Hoezeer de zaken ten aanzien der Ed. Comp. op deeze vrugtbare custe van gedaante verandert zyn, tzedert het afgaan van onze laatste dd. 25 Maart jl. zullen wy met alle eerbied UEdh. voor oogen brengen De rebellerende Chinesee natie, die tzedert het voorgevallen in 't land van Patty en de negory Madjava, omtrent het vermoorden van den indigomaker Claas Lutte, vermeld by onse jongste letteren, volgens 't schryven des ministers zig ten getalle van 800 gewapende koppen tot Tandjong opgehouden ¹ mitsgaders de aldaar remoreerende Chincees Tan Tsjoeko verdreven, zyne goedertjes gespoliceerd, eenige suykermolens gespoliceerd en hun in alle opsigten vyandelyk gedragen hadden, waarop de Commandeur Visscher om zulx by tyds tegen te gaan en hun voornemen te beletten, heeft geraadpleegd met de aldaar aangeweest zynde strandregenten, die tot welzyn van t Javaanse ryk en omdat de Soesochoenang reeds order tot vernieling dier natie gegeven had, nyt eygen motief beraamd en ter verdelging van dat gespuys

1 Tandjong, een dorp, residentie Japara afd. Pati, district, Angkattan.

derwaarts gezonden hebben een getal van 540 koppen, zoo snaphaan als piekdragers, van dewelke men naderhand vernomen heeft, dat se weder van daar vertrokken en onverrichter zake waren terug gekeerd en nadien de ministers hadden gedeeconvreerd, dat de Javanen niet veel te vertrouwen waren en eenigzins twyfelden of dezelve met de Chineezzen niet wel eenen lyn trokken, zoo hebben dezelve tot versterking van de Japarase vesting derwaarts gezonden een officier, 2 sergeants, 2 corporaals en 10 gemeene militairen, mitsgaders den resident zoowel als die van Rembang geordonneerd om alle de in die landstreek woonachtige Bougineese, Macassaren en Balyers voor randsoen en kostgeld naar oud gebruik in dienst aan te nemen, wyders de post van Damak by 't bespeuren van vyanden na haar te trekken en die van Joanna naar Rembang te doen vervoegen; terwyl de inlandse burgers, Mooren en verdere 's Comps. onderhoorigen gebruykt wierden om rondom Samarang te patrouilleren, te meer alzoo de ministers berigt hadden erlangd, dat de Chinezen tot Tandjong, die al op 1000 koppen geschat wierden, haar bereeds op de inlandsebs wyze in het huys van den verjaagden Chiness Thi Tsjocko met rystzakken gefortificeert, mitsgaders met basjes alle passagies afgesneden hadden om de Comp. den aanvoer van ryst te beletten en dat 't voorm. gespuys in stede van door de Javanen uytgeroeyd te worden, nog meerder aangroeide, gelyk zulx breeder staat aangehaald by der ministers schryven van den 30 April jl. waarop wy den 7de Mei daaraan haar hebben gelast om uyt hun garnisoen onder commando van den vendrig Meyerhoff naar Tandjong meerm. te depecheren een getal van ten minste 50 Europeese militairen, gesterkt met 100 Balyers, Macassaren en Bougineesen onder een fidel en goed officier, ten eynde ingevalle zulx mogelyk was, dat gespuys van daar te doen vernestelen en uyt te roeyen, mitsgaders daardoor te preveniëren de schade, die uyt een aanhoudend verblyf en toenemende kracht dier geboeftens zoude komen voort te vloeyen, terwyl zy binnen korten met zooveel Europese soldaten als maar missen konden benevens een aantal van 200 Balyers en Bougineesen met de geëschte 6000 ₧ buskruyt en contanten zouden werden geëssisteerd, gelyk men dan ook op den 10en Mey pass. per de schepen Troostwyk en Schuytewyk na derwaart voortgezonden hebbende 56 Europezen en 200 inlandse militairen benevens

de voorn. contanten en buskruyt, by aparte missive van den commandeur Visscher dd. 10 Mey berigt erlangden, dat de Soesoehocnang tot vernietiging van het Chinees geboeft na Samarang hadde afgesonden vier strandregenten, als die van Toeban, Caliwongoe, Candal en Grobogan met hunne wapentorsers, die volgens het geschreven door den Cartasoeras commandant van Velzen, geschat werden op 6000 man, dog egter naderhand bevonden zyn uit te maken een getal van maar 850 koppen en een daarnevens gevoegd versoeck omme aldaar eene acte van amnestie te mogen publiceren, ten fine de goede Chinezen te salveeren en de quaadgezinden des te gemakkelyker te verdelgen, alzo hy voorgaf geen staat te kunnen maken op 's keyzers gedane expeditie, te meer de vorige afgezonden 540 koppen niets hadden verrigt, 't welk dan by ons niet alleen in aanmerking genomen; maar ook 't ministerium by gemeen schryven van den 26 mey onder eenige daar by aangebaalde conditien geauthoriseerd is tot dies publicatie en wel principaal ter zaake ons by het gedagte schryven wierde voor oogen gebragt, dat de luytenant der Chinesen tot Samarang met name Que Jonko niettegenstaande hy kragtige versekeringe hadde gedaan van de Comp. getrouw te zullen blyven tot den laatsten droppel bloeds, zig heymelyk geabsenteerd en door zyne fugie te weeg hadde gebragt, dat de meeste handelaars al meede hunne huizen verlaten, mitsgaders alles in rep en roer gebragt hadden, waarop de ministers geresolveerd hebbende het huys van gede. Luyt^e. te laten visiteren, daarinne bevonden zyn te berusten 1000 R buskruyt en scherp in soorten, 24 stukken yzergeschut, 8 metale stukjes en 4 dito basjes met meer andere oorlogsgereedschappen, die zoo wel ten eersten naar Comps. logie zyn overgebragt geworden als in arrest de agtergehaalde Luyt^e. Qué Jonko, die geen andere reedenen van zyne vlugt hadde weten by te brengen als eenige frivole uytvlugten.

. By een briefje dd. 20 mey (werd by dese regering) niet alleen met leetwezen vernomen het betuygd onvermogen der ministers, om dat gespuys te verjagen zonder Samarang in perykel te stellen, aangezien haar garnisoen (slechts) kwam te bedragen een getal van 90 gezonde Europese en 208 inlandse militairen; maar ook by 't nader schryven van 2 Juny, dat de Joanna's resident Jan Gerbrandsz. aldaar was gearriveerd met de droevige tyding, dat zyn post op den 23 Mei jl. door een rot der rebellerende Chinesen,

groot ruym 1000 koppen, was overrompeld geworden, zonder dat hy van de aankomst der rebellen, door de aldaar wonende inlanders de minste kennis had erlangd en dat hy na gegeven ordre aan zyne posthouderen om zig te retireren zig hadde gesalveerd met den onderchirurgyn, een quartiermeester en 3 soldaten, dog dat de sergeant . . . benevens 2 corporaals en 6 gemeenen vermist waren . . . en dat hy vervolgens, mits contrarie winden, Rembang niet hebbende kunnen bestevenen naar Samarang vertrokken, dog onderwegen van den Damaks resident berigt was, dat van voornoemde vermisten 5 hoofden en een levende door de rebellen naar Wallaham gebragt waren en de laatstgen. aldaar op eene zeer cruelle wyze van stuk tot stuk langzamerhand gekurven en gesneden was geworden, mitsgaders dat die rebellen 22 vaartuygen in gereedheid hadden gebragt om Damak aan te doen, item dat de tweede gem. resident bedugt zynde voor ged. attaque zig met zyne bezettingen had begeven op de aldaar leggende 's Comps. pantjallang, waarop de ministers hebben besloten Damak te assisteren met 40 Boeginezen en 30 Baliërs onder commando van 3 sergeants, 6 corporaals en tgezag van den Balys vendrig Djamadje, mitsgaders den resident aldaar te ordonneren, zig illico van de pantjallang na de post te begeven en de noodige wagten uyt te zetten, mitsgaders zig met de inlanders te conjungeren. Ondertusschen had laatstged. resident geadviseert, dat het getal der rebellerende Chinesen geschat wierd op 3000 koppen, item dat van de nog mankerende Joannase posthouders twee gedwongen waren geworden 'tChineese geloof aan te nemen dog dat de derde verdrongen was, wyders dat de rebellen van meening waren Samarang te bezoeken, zoo te water als te land, en dat de overwalder te Joanna almede gedwongen waren, zig onder dat rot te begeven met verdere communicatie, dat na de aankomste van voorm. inlanders, de aldaar wonende Javanen de vlugt genomen en den balys vendrig verklaard hadde, de vyandelyke magt niet te kunnen resisteren Door de ministers by derzelver letteren van den 14 Juny is aan ons kennis gegeven, dat Samarang door de rebellerende Chinesen omsingeld was en dat dezelve hun verblyfplaats genomen hadden op de zuykermolen van den capitain der Chinesen . . . en de zogenoemde Patjesberg, mitsgaders dat zy goedgevonden hadden tot vernieling of verdryving van dat geboefte naar Toegoe en Caliwongoe

te depecheren een commando van 46 Europ. militairen onder den luyt. J. M. Constants en vendrig Meyenhoff benevens 146 inlandse militairen . . . item dat gem. commando eerstelyk door het retireren der medege trokken Javanen onder den Sourabayasen regent, Radeen Soerengrana en vervolgens door het spoliëren der arthillerygoederen door den Samarangs hoofdregent, Depatty Sistra Widja, ja buyten voorweten van opgem. 2 officieren en eyndelyk door het misleyden der Javanen door marschen en contramarschen, met de Chincese rebellen in actie geraakt, mitsgaders hun manmoedig gedragen en den vyand nog eenig; dog egter geen naamwaardige, afbreuk toegebracht had, niettegenstaande het verlaten van de Javanen en het aftrekken der Baliërs en Bouginezen en het zoek raken der 2 stukjes geschut. . .

.
 Op de communicatie van den Rembangsen resident de Benzin, wegens het gewoel der voorm. rebellen rondom de logie aldaar en zyne benoedigthheid van volk ter afwering van hare aanslagen, in onze vergadering van 19 Juny p^o goedgevonden hebben niet alleen . . . naar derwaarts 74 Europ. militairen af te zenden . . . mitsgaders om den Gouverneur en raad tot Macassar . . te gelasten om by eerste bequame gelegenheid uyt het guarnisoen aldaar naar Samarang voort te schikken, . . . zooveel Europ. militairen als daar maar eenigsints konden gemist worden; maar ook over den Cheribonsen landweg naar Samarang te laten vertrekken een aantal van 600 inlandse militairen, onder den Balisen Captain Ismaël . . gelyk wy almede versterking van 't comptoir Tagal hebben gedepecheert. . . . By der ministeren letteren van den 20 bevorens (blykt) hare voorgenomen resolutie tot eene generale massacre der Chinesen, soo tot Samarang als over geheel Java, mitsg. om den Damaks resident op te ontbieden met zyn guarnisoentje tot secours van de Samarangse logie, mits dat de verantwoording zou blyven aan den derden regent aldaar, Radeen Marta Dipocera, alsmeede dat den Socsochoenang zoude versogt worden, om de op Tarajab zig onthoudende Chincesen niet alleen; maar ook alle de op Java remorenden te willen laten uytroeyen en dan eyndelyk om den Cartasoeras Commandant te gelasten, dat byaldien hy konde bespeuren, dat Zyne Majest.; geen nadere blyken quam te geven van eene behoorlyke assistentie, hy zig met het geheele guarnisoen van daar naar Sana-

rang zoude hebben te begeben, over welke laatstgem. boven alle andere verregaande resolutien wy ons ten uystersten verlegen bevonden en na rype deliberatie noodig geoordeeld hebben, de bediendens tot Cartasoera illico aan te schryven, dat wy der ministers gegeven ordres ten hoogsten improbeerden en haar gelasten, zig in een behoorlyken staat van defensie te stellen en van de noodige provisie te voorzien, mitsgaders van daar niet op te breken, vóór de nadere en speciale last dezer regering, welke ordre ook over de residentien Tagal en Japara derwaards is gedepecheerd op 27 Juny voorm. Wyders hebben wy nog uyt laatstgem. missive der ministers tot ons leetwezen ontwaard, dat de vyanden rondom Samarang verspreid lagen tot op de Passebaan en zig dagelyx verthoonden in de afgebrande Campong der inlanders over de logie, hoewel zy telkens overal wierden afgewezen door de Bougineezen en Macassaren, die de Chineesen en Europeeze Kampong voor aanvallen en brandstiging bewaarden. Ondertusschen had de Tagals resident, Laurens Grothe de ministers geadviseert, dat het rebellig geboefte in 't land van Cadoe eene benting hadden gemaakt aan den grooten weg van daar naar Cartazoera gaande, daarin sterk zynde 400 koppen, dog dat die van de Chinese natie haar stil hielden op Pamalang, ook hadden de Sourabayase bediendens onder het bekend stellen van de geleegentheyd van zaken om dien oosthoek, de ministers verzoek gedaan tot vernieling van het Chineesehe gespuys aldaar, 't gunt hen zoowel door dezelve was toegestaan als de inroeping der Sumanap en Pamacassanse volkeren, ingevalle dezelve daartoe willig waren.

. Op den 26 (Juny) daaraan (is by ons) ontfangen eene missive geteekend door den politiquen raad tot Samarang aan deze regering geearteerd, behelzende den naren toestand, waarinne het hoofdcomptoir Samarang, dat tot nogtoc door haar was bewaakt en bewaard geworden, verseerde, nadien de vyand rondom hetzelfde in grooten getalle lag en zy genoegzaam niemand konden betrouwen, mitsgaders dat zy door haren Commandeur Bartholomeus Visscher in veele goede voornemens zouden zyn verhinderd geworden, indien zy niet tot behoud der Christenzielen en het welwezen der Compie. de depêches en andere noodzakelyke ordres op 't kragtigste hadden doorgedrongen, alzoo voorm. Commandeur niet het minste wist te ordonneren, ja finaal gezegd hadde zyn kennis meer dan half quyt te

wezen, onder verzoek, dat zy zooveel mogelyk ten spoedigsten secours mogten erlangen en ook ordres nopens het gezag; terwyl zy de zaken zoolange dralende zouden tragten te houden, totdat met meerder secours versterkt wierden, . . . welk een en ander op 27 Juny jl. in onze vergadering overwogen . . . ter resol. van voorm. datum . . . goedgevonden is, voorm. Visscher van dit commandement behoudens qualiteit en gagie te déchargeren en . . . te laten vervangen door den opperkoopman en gecommiteerde tot en over den inlander, Abraham Roos . . . terwyl men ook teffens ter voorm. arrest heeft gearresteerd den Capitain-militair Rudolph Carel von Glan en de Luyt. Gerrit Hendrik Alephelt van daar naar herwaarts te laten opkomen en van de gezamentlyke raadslieden af te vorderen hare verantwoordinge nopens voorm. beschuldiging, mitsg. gement. gezaghebber Roos by memorie aan te bevelen, na het gedrag van meerm. Visscher te inquireren en ons te dienen van berigt, met welken last en nog eenige andere poineten ter onderzoek . . . gecit. Roos met het schip Rust- en- Werk benevens den Capt. Hendrik Hoornaar en een aantal van 20 Europ. en 150 Inlandse militairen op 30 Juny van hier over Tagal naar Samarang vertroeken is en met nog 3 inl. burgervartauygen daarheen voortgezonden zyn 250 inl. militairen onder hare officieren ter assistentie van Samarang, van waar wy door de ministers by missive van 2 July tyding erlangden, dat de verleende qualificatie tot 't publiceren der acte van amnestie geen voortgang hadde kunnen nemen, mitsgaders dat de Rembangse resident de Benzin by brief van 27 Juny hen hadde bedeed, dat de vyandelyke Chinezen en Javanen haar op een kleene snaphaanschoot met aarde en balken verschanst hadden en van meening waren een generalen uytval te doen, item dat de communicatie met het aldaar ter reede liggend jagtje, de Jonge Philip ten eenemale afgesneden zynde, dezelve insteerde met 2 à 300 man, snaphanen en ryst te worden geadsisteerd, mitsgaders om qualificatie ten eynde met zyn garnizoentje te mogen retireren, . . . in welk laatstgem. verzoek de ministers niet alleen gecondescendeerd en naar derwaarts voortgesonden hebben het jagt Christina Sophia met 28 inlandse militairen en eenige ammunitie; maar ook ons by tvoors. briefje gecommuniceerd, dat aldaar even bevorens van Rembang was gearriveerd het bovengen. jagt de Jonge Philip, welks stuurman hadde gerapporteerd, dat hy wegens de magt

der Chinesen en mits gebrek aan levensmiddelen genoodzaakt was geweest, die plaatse te verlaten en dat de gezaghebber van dat jagtje Guillam Bone met 5 Europese en 9 Moorse Matroosen binnen de logie verbleven en door den den vyand afgesneden waren, weshalven de ministers zoowel het voors. jagtje Christina Sophia voorzien met de noodige provisien weder naar Rembang terug gedepecheerd, als ons by eene nadere missive van 4 July berigt hebben, dat de Chinesen overmeesterd hadden de bamboese Pangong van den Heer raad-extraords. en gew. Commandeur Nicolaas Crul . . . omme dus meester te worden van de zeestrand, waardoor de communicatie met de schepen en alle toevoer kon worden belet; wyders dat zy aan den anderen kant over den zuyderweg . . . en de passebaan haar ook versterkt hadden . . . en de ministers zoo benaauwden, dat zy gebrek aan alles zouden lyden, ja zelfs tot versch water toe, waaraan reeds schaarsheyd voor 't garnisoen en nog meer voor de schepen was, temeer dewyl de rivier van boven opstopten, om welke reden en om verscheyden andere ongemakken de ministers betuygden niet in staat te wezen om Samarang den tyd van één maand te kunnen bewaren, zoo om de wille van 't voorsz. als de sterfte der Europ. en Inlanders wegens allerhande ongemakken, die den geringen hoop verkeerde en dat ze, wanneer niet ten spoedigste gesecondeert wierden met 2 a 3000 koppen geen de minste afbreuk aan de vyanden doen, veel min dezelve ruineren konden, . . . alles rypelyk overwogen hebbende, (zyn wy) tot beslyt getreden om niettegenstaande de geringheid van ons garnisoen, derwaarts af te steeken zooveele Europese en inlandse militairen als maar eenigzints konden worden gemist, gelyk dan ook . . . van hier successive naar derwaard zyn voortgeschikt, onder het gezag van den berghopman Nathaniel Steinmetz als hoofd der militie op Java, nevens de verdere opper-en-onderofficieren een kloek getal van 143 Europ. en 1184 inlandse militairen, benevens 27 ambagtsgezellen en 41 zeevarenden, enz. middeleerwylen heeft de Tagals resident by een briefje dd. 5 July berigt gedaan, dat de aldaar remorerende Chinesen des nagts te voren de vlugt genomen en de Javanen hare huysen geplundert hadden . . . dog by een nader briefje van opgem. resident dd. 12 daaraan, consteerde, dat het aldaar vry slimmer gesteld was, zoo doordien de Bataviase Chinesen zeedert eenige dagen op Lossary . . . gearri-

veerd waren, als dat ten volle quam te blyken de verstandhouding der Javanen met de Chinezen, item dat eenen priay Soeta Dicara, dat gansche district in rep en roer hadde gebragt en volgens zeggen de vesting met de Chineezen zoude willen attaqueren. . . .

Wyders erlangden wy op den 16 July pass° van Samarang by missive der ministers dd. 12 bevorens, tyding dat de vyanden dagelyks naderden en verschansten over de logie der matrozen en van de passebaen af tot het buytengeregt toe, tgeene de ministers sustineerden te geschieden uyt inzigte om meester te worden van de rivier, even gelyk zy by de rivier van Caligawee reeds vastigheden hadden gemaakt. .

Klagende de ministers al verders, dat ze mits de zwakte van 't garnisoen niets konden uytrigten. . . . Vervolgens wierden wy door een briefje van den geëligeerden gezaghebber, Abraham Roos dd. 17 July geadverteerd, dat hy 's daags bevorens tot 'Tagal aangeland was en 's Comps. belangen, zoo door de aldaar woelende en rebelerende Chinesen, als de vlugt der Javanen . . . in een droevigen toestand bevonden had . . . dog kort daarop ontvingen wy een briefje van dien resident, dienende ter communicatie, dat de vyanden aldaar nog geen ander tentamen gedaan hadden als op den dag van het arrivement van 't schip Rust-en-werk . . dog op een canonschoot de vlugt hadden genomen, mitsgaders dat van de 1600 inlandse krygers, die wy over den landweg naar Samarang hadden gedepecheert reeds 1125 koppen op Gabang waren gearriveert. Vervolgens werd op 23 July passo. alhier aangebragt een missive der Samarangse ministers, contineerende dat het met die plaats evenals bevorens gesteld was en dat er bereets gebrek aan water en alle andere levensmiddelen bespeurd wierd communicerende de voors. ministers . . alverder, dat de vyandelyke Chineezen dienzelven dag van den vroegen morgen af langs de passebaen rondom Samarang en eyndelyk op de Campong eene attaque ondernomen en in den beginne daarvan zig meester gemaakt hadden; dog dat ze egter weder uyt dezelve waren verdreven naar de passebaen, mitsgaders dat gedte. campong door de gem. sehernutseling in brand geraakt en ten meerendeel in asche gelegd was, item dat de Sourabayase bediendens haar hadden te kennen gegeven de massacre der in dat district geremoreerd hebbende Chineezen en dat zy by dat gespuyz gevonden hadden allerhande soorten van oorlogsammunitie.

Wydere erlangden wy by missive van den Tagals resident Grothe berigt, dat de zaken aldaar van dag tot dag verergerden en hy gebragt was buyten den twyfel, omtrend de vyandschap der Javanen, alzoo dezelve 's daags bevoorens niet alleen alle Europese huysen buyten de logie staande geplunderd en verbrand; maar ook 's Comps. thuyt met de moolen op Brebes, (c. a.) in de assche gelegd hadden, met voornemen om benevens den berugten Ké Panjang, die met zyne magt daar bereeds gearriveerd was, gem. vastigheid te attaqueren, gelyk dat ook na het gecommuniceerde door voorm. resident op den 27 July des nachts hadde voortgang genomen, dog dat zy . . . den vyand genoodsaakt hadden de vlugt te nemen ook hadden de ministers van Japara berigt ontfangen, dat de twee geconjungeerde natien in een kloek getal omtrent een uur van de Japarse vesting geposteerd lagen en nog een complot na derwaarts op marsch was, mitsgaders dat niettegenstaande alle aangewende middelen ter ontzetting van de post Rembang, die logie door de vyanden zoo dicht van naby omcingseld was geworden, dat de palissaden door hun brandstigten van buyten en naderhand de gantsche logie van binnen in vlam en dus tot onze groote smerte in assche was geraakt, waardoor de ongelukkige bezettingen genoodsaakt zyn geweest door de schietgaten een goeden uytkomst te zoeken, zonder dat zy egter de woede der vyanden hebben kunnen ontgaan, alzoo alle dezelve, uytgezonderd 3 Europese en 3 moorse matroozen . . . jammerlyk zyn gemassacreert en de vyand door dit beklaglyk geval meester . . geworden van een goed getal swaar canon. De meermelte ministers hebben ordre gegeven tot bekruyssing van het vaarwater tusschen Samarang en Rembang, twelk wy verhoopen dat van alzoo goed een effect zal bevonden worden als het manmoedig gedrag van den Balischen kapitein Ismaël met zyne byhebbende volkeren ten getale van 1600 inlandse krygers, die den vyand by Tagal op de vlugt geslagen heeft. . . . Vermits Samarang nog weinig van volk voorzien was, is (door ons) noodig geoordeeld de schepen Beekvliet en Westcappel (met al het volk en 75 inlandse militairen) naar gem. hoofdplaatse op 6 Augs. te laten vertrekken . . . van welk comptoir ons door den gezaghebber Roos by een aparten brief intusschen communicatie wierde gedaan, dat hy ingevolge ordre dezer regering de logie en dies buytenposten gevisiteerd en na tyds gele-

genheid in een wel gereguleerden en bequamen staat van defensie gevonden had, item dat het onmogelyk schynt geweest te zyn het naderen der vyanden te beletten

Op 17. Augs. krygen berigt van den resident van Tagal, Grothe, dat Ke-pandjang zig geretireerd hadde naar Pamalang, dat twee dagen te voren een matroos en 2 Baliers met de meeste Cheribonse Javanen 350 in getal aldaar door de vyanden waren vermoord.

Op 30 Augustus wierd toegebracht een gem. en aparte missive van Samarang dd. 25 bevoren, waaruyt wy met veel genoegen ontwaarden, dat 's Comps. wapenen onder den zegen van God by de eerste attacque op den 21 dier maand de overwinning hadde behaald, dog niet zonder een hevig vuur uytgestaan te hebben, waardoor wy meester zyn geworden van de Chineese Campong en eenigen harer buytenwerken, hebbende onze militie zich byzonder dapper gedragen en van de vyanden 44 pes. canon en 4 vendels veroverd; doch van de onzen zyn gesneuveld 50 zoo Europese als inlandse militaire en gequetst 109 koppen. De ministers melden, dat ten gevolge dezer victorie een groot getal manschappen benooidgd hadden om alle posten te bezetten en verklaarden zich buyten staat 's Comps. wapenen uyt te breiden zoo door swakheid van garnizoen, als de situatie der vyandelyke werken. Zy verzoeken zooveel volk als gemist kan worden, 1 à 2000 koppen waren vooreerst seer benooidgd, te meer de Javaanse troepen het vyandelyk leger versterkten, enz.

Uyt onse resolutien van 21 en 22 Sept. jl. zal komen te blyken, dat wy na rype overweging besloten hebben, niettegenstaande de geringheyd van ons garnizoen 200 Europ. militairen, benevens $\frac{2}{3}$ der zeevarende van de op de ree liggende schepen, 420 ambagtsgez. een kloek getal van 1600 koppen uytmakende, zoo spoedig mogelyk naar Samarang uyt te zenden en ordre aan den Gouverneur en Raad tot Macassar afgezonden 1 à 2000 Macassaren onder een vertrouwd hoofd naar Samarang over te zenden.

Het Cartasoerase Hof, waarvan wy reden meenden te hebben, in onzen laatsten brief, goede verwachting te kennen te geven is niet alleen kort daarop van gedaante veranderd; maar heeft ook blyken gegeven van deszelfs geveinsde vriendschap en heymelyke verstandhouding met de rebellen. . . . Men zal dan aanvangen met ter neder te stellen dat by aparte missive dd. 30 April de gewezen Com-

mandeur Visscher reeds mededeelde, dat de Soesoehoenang toen reeds ongenoegen scheen opgevat te hebben, niet alleen over zyne strandregenten, dat zy niet volgens zyn bevel ten spoedigste ten Hove verscheenen waren; maar ook hulpe tegen de Chinesen buyten voorkennis van hunnen Souvereyn hadden verleend; hoewel Hy echter verzekerde de Comp. als een trouw bondgenoot in alles te willen secunderen, onder begeerte, dat de voorm. regenten ten Hove zouden komen. Op die berigten hebben wy den Soesoehoenan op dato 10 May by een briefje ons genoegen betuygd voor de heylsamen mandaten tot uytroeying der heillooze Chinesen alomme verleend en Z. H. daarnevens voorgehouden de volstreckte noodzakelykheid tot welstand van zyn land en volkeren, om te persevereren by zoodanige bevelen. Hoewel wy uyt eene nadere missive van voorm. Commandeur vernamen dat Z. H. by een briefje aan denzelven zich welmeenend had geuit en geaprobeert desselfs voorstellen, mitsgaders tot vernietiging der Chinezen vier strandregenten had afgezonden met hunne wapentorssers, zoo wierd men echter verstedigd door schryven van den commandant te Cartasoera, van Velsen, dd. 15 May dat hem berigt was door den pangerang Ingabey Lorryng Passir, die der Comp. welgesind was, van de quaadaardige voornemens van Z. M., daartoe opgehitst door zyne twee eerste ministers, den ryksbestierder en Radeen Aria Pringalaya en dat het niet lang zou aanloopen of de Europesen zouden met magt van 't Hof gejaagd ofte om 't leven gebragt worden, mitsgaders dat te dien eynde aan alle zijne regenten reeds ordre was verleend zich met hunne volkeren gereed te houden, enz. met meer andere quaadaardige desseyne, waarin opgem. Pangerang egter betuygd hadde ten koste van zyn leven nooyt te zullen toestemmen en al verder beloofd zijne broeders daaromtrent de noodige inductie te geven, verzoekende gemelte Commandant, nochtans den commandeur, aan dien pangerang een briefje te laten afgaan . . . omme daardoor was 't mogelyk den keyser te diverteren van al zulke aanslagen tot Zyner Ms. welsyn, te meer alzoo gem. Pangerang sustineerde, dat alle stranders 't wel met de Comp. mcenden en zeer droefgeestig waren over de handelingen van opgem. twee eerste ministers, die met kragt den vorst inciteerden om 't voors. werkstellig te maken en dat 's Keyzers moeder zig te zwak bevond om tegens haarl. te arbeiden; waarop de Commandeur (van Samarang) gem. Capt. van Velsen in antwoord gerecommandeert

hebbende zyn uysterste vermogen aan te wenden, om agter de ge-
 heymen van 't hof te komen, zonder egter eenige beweging te maken
 of blyken te geven van wantrouw en voor 't overige wel op hoede
 en waakzaam te wezen en door denzelven aan deze regering commu-
 nicatie gedaan zynde, wegens het arrivement aldaar van 's Keyzers
 afgezonden regenten met een gering getal van 850 koppen, mitsgaders
 dat de voorm. ryxbestierder navolgens een nadere missive van den
 voorm. Cartasoeras Commandant nog al continueerde den Soesoehoenang
 met alle magt te verleyden tot het vernietigen van 's Comps. dienaren ;
 dog dat de Keizer daaromtrent nog geen vast besluit scheen genomen
 te hebben, vermits desselfs moeder en meer andere daar sterk tegen
 waren, zoo hebben wy by ons schryven van 7 Juny daaraan de
 ministers qualificatie verleend, om in deze gevaarlyke conjuncture van
 tyden aan de Keyserinne-moeder en den welgezinden pangerang
 Ingabey Lorring Passir zoodanigen brief te carteren als zy vermeenen
 zouden van applicatie en in staat te zyn, die welmeenende personnagies
 nader aan te sporen om den Keyzer te diverteren van de voornemens,
 waarin Z. H. door de inductie en aanhitsing der twee bewuste staats
 ministers gebragt was, mitsg. ten zelfden dage aan dezen vorst laten
 afgaan een missive, dienende om Z. H. op de nadrukkelykste wyze
 te adhorteren tot het nakomen der zoo duur bezworen Contracten en
 ter aantooning, welke diensten aan Hem en Zyne voorzaten door de
 Comp. beweezen en van welke nadeelige gevolgen ten opzigte van
 Z. M. zoude kunnen worden, indien Z. H. het oor leenende aan de
 quade raadgevingen van eenige nydige subjecten, iets besluytten mogte
 ten nadeele van de Comp. waarvan de berigten hier al bereids ver-
 spreid waren, met meer andere ernstige en by ons volstrekt noodig
 geagte uitdrukkingen.

Volgens het schryven van den commandeur Visscher dd. 2 Juny
 daaraan, begonnen de voorm. twee principaalste ministers te vreezen,
 alzoo zy overtuigd scheenen te zyn, dat hunne gedoentens reeds be-
 kend waren, dewyl zy geen werk meer maakten van den Keyser
 aan te moedigen, tot het opvatten van de wapenen tegen de Comp.;
 terwyl de westerstrand-gouverneur en zyn adjunct, den Commandant
 van Velsen by een particulier discours hadde gezegd, zich niet te
 moeten storen aan de quade gerugten, die er aan t Hof omgingen,
 gelyk zulx by eene nadere gelegenheid door den ryksbestierder zelf

aan voorm. Commandant was voorgehouden, met verzekering dat de Keyser noch zyne onderdanen iets quaads in den zin hadden tegens de Comp. ja, dat het onbegrypelyk was, door wien diergelyke nadeelige spargementen gedivulgeert waren, te meer hy de weldaden van den Soesochoenang en de Comp. ter harte nam met meer andere diergelyke reedenen, die egter alle, volgens het nader geadverteerde door den meerm. Pangerang Ingabey Lorring Passir maar voorwendzelen waren om zyn quade desseinen daarmede te bewimpelen, alzoo de Keyser op een heymelyke wyze geïnduceert zynde, dat het in deze tyden niet raadzaam was met de Comp. een formeele oorlog aan te gaan en dat het beter ware zulx uyt te stellen tot eene nadere gelegenheid, daarop tot antwoord zou gegeven hebben *„ Ben je bang? „ nu zal ik het genomen desseyn uytvoeren.*

By een nadere missive van den Commandr. Visscher dd. 14 Juny p^o werd ons bedeed dat de Soesochoenang by twee zyner brieven hadde kennis gegeven, zoo wegens de afzending van 4 regenten naar Joana en de overrompeling dier post, als wegens het ongenoegen, dat hy hadde opgevat tegens den Commandant van Velsen, omdat dezelve te veel geloof defereerde aan de nadeelige Javaanse gerugten Zyne Majesteyt en desselvs ministers rakende, verzoekende, dat hy beter geïnduceert werde, waarop door dien Commandeur niet alleen in antwoord is gediend, dat de Capit. van Velsen tot een meerder geloofgeving aan het zeggen van Z. M. was aangemaand; maar ook dezen vorst voorgehouden het suspect gedrag van zyne strandregenten in de expeditie tegens de voorwaarts gemelde rebellen, met verzoek om meer assistentie ten spoedigste te mogen erlangen, waarvan wy egter geen effect vernomen, maar naarvolgens het geadverteerde door ged. commandant de Soesochoenang aan denzelven betuygd heeft onkundig te wezen, dat zooveele duyzenden van Chinezen zig op Java hadden opgehouden en dat Z. M. door de Ratoe Amancoerat mitsgs. welgezinde dienaren tot tranen was beweegd geworden om de gedane propositie der eerste ministers tot verjaging der Europeanen te verwerpen, wyders dat den vorst een goed getal gewapende volkeren onder commando van Tommongong Manko Joeda na de Kadoe hadde geëxpedicert ter vernieling van de op Tarajab gecomplotteerde Chinezen dog hoezeer dit wel van ons verwacht is geworden op de continuele beloften van Z. M. zoo hebben wy echter tot

ons leetwezen moeten ontwaren, dat het een en ander is geschied zonder de minste ernst en eenlyk om ons daardoor in slaap te wiegen, gelyk ons alvoreerst by brieve der ministers dd. 20 Juny is te voren gekomen, dat er nog geen één regent van den Soesochoenang opgedaagd en dat den hoofdregent van Samarang niet te vinden was, mitsgaders dat zy haar onder de vyanden ophielden en nog nader by advysen dd. 2 July is komen te blyken, dat de hoofd- en- strandregenten door de ministers aangemaand, door hen met frivole voorwendzels zyn beantwoord, op welk een en ander wy (regering te Batavia) den Soesochoenang alweder by missive dd. 30 Juny hebben betoond onze verwondering over Z. H. gedrag en uitgenoodigd ten allerspoedigste te expedieren zoodanige hoofden als nevens Comp^s. dienaren bequaam zouden geoordeeld worden om de Chinesche vloekverwanten ten eenemale nyt te roeyen, dewyl wy by langer delay of tergiversatie verklaaren moesten, geen deel te willen hebben aan de gevolgen, die daaruyt zouden konnen resulteren; maar ter contrarie als tot het uysterste gebragt zynde te protesteren en tot maintenu van 's Comps. regt, ontzetting harer etablissementen en redding onzer dienaren genoodzaakt te zyn zoodanige middelen in 't werk te stellen als God en de natuur ons by de hand zoude geven; terwyl wy almede by die occasie Z. M. hebben kennisse gegeven wegens het ontslag van den Commandeur Visscher en de aanstelling van den nieuwen gesaghebber Abraham Roos, waarop de Ministers volgens hun schryven dd. 12 July daaraan, den Soesochoenang almede duydelyk hadden voor oogen gesteld, den toestand aldaar, onder instantie om de noodige mesures te nemen, tot verdelging van alle verraders . . . nademaal de ministers berigt waren geworden dat meerm. Samarangs hoofdregent Depatty Astra Widjaja zig gesteld hadde aan het hoofd van de rebellerende Chinesen en dat de regent van Torbaya zyn aanbetrouwd land ter dispositie van dezelve liet, enz. . . . Wyders bedeedden ons de Ministers by hun schryven dd. 19 July den ontvangst eener Kartasoerase gemeene en aparte missive, behelsende dat de Soesochoenang reeds eene missive aan deese Regering en een ander aan den Commandeur hadde gecarteerd, inhoudende dat Z. M. het opregt meende met de Comp. en dezelve nooyt verlaten zou, noch de te duur bezworen contracten verbreken, enz. . . . en alschoon de originele brieven van den keyzer niet zyn

te regt gekomen, waren deselve (die wy voor gefingeerden moeten aanzien) nogthans in copia overgezonden door den Commandeur, die alweder communiceerde dat de gewn. Tommangong van Batang met zyne broeders Ingabey Poespa Diradja en Djo Cosoemo op eene jammerlyke wyze om 't leven zyn gebragt, over dat zy gesuspecteert waren diverse ongehoorde gerugten op Cartasoera gedivulgeert te hebben, en dat de pangerang Toppo Sono, nevens zyn jonger broeder ook na gedagten binnen 't Hoff waren omgebragt, ook dat zyn ouder broeder Aria Wira Mangala zig met de vlugt gesalveert hadde, mitsgaders dat de zoon van den ryxsbestierder in name Soemo Diwirjo door den Soesochoenan was aangesteld tot wester-strandgouverneur met den titel van Radeen Aria Socma di-ningrat enz. De zaken ten opzichte van d' Ed. Comp. aan dit Hof in voege voorsch. gesteld bevonden zynde, zonder dat men vermogens was, daaruyt op te maken aan wat zyde tzelve overhellen zoude, zoo wierd ons op 8 Augs. pass^o. toegebragt het secreet schryven van den gesaghebber Roos, continerende de droevige mare, dat de communicatie met die van Cartasoera niet alleen afgesneden, maar ook dat de ordinaire brievenbrenger onverrigterzake gereverteerd was, met berigt dat hy niet verre van Cartasoera komende verstaen hadde, dat de commandant van Velsen op eene verradelyke wyze door 's Keyzers hofboden buyten de vesting was vermoord en dat de poorten derzelve daarop immediaat gesloten en op den dalem sterk gecannoneerd was, waardoor de Tommangons Mancoenagara en d' Jaja Soederja met meer andere gesneuveld en Natta Joeda swaar gequetst waren, mitsgaders dat de luyt^l. Nicolaes Wiewang, daarop de Kraton verlaten en zig met zyne manschappen almede naar de vesting begeven, item dat de ryxbestierder 200 gewapende Chinesen naar derwaarts ontboden hadde en de Sidayoes regent met nog twee andere naar hunne woning geretourneerd waren en schoon wy nog al in den beginne aan de waarheid van het voorsz. quamen te twyfelen zoo zyn wy egter door het schryven van den Madurees pangerang, behelsende de confirmatie van dit droevig voorval, genoegzaam buyten twyfel, alzoo gem. prins berigtte zulk van zyn zoon, den voorm. regent van Sidayoe, die by hem aangekomen was, te hebben verstaan, egter met dit onderscheyd, dat de voorm. capt. (van Velsen), benevens de luyt^l. en nog 13 soldaten ter ordinaire vergaderplaatse gesneuveld en de verdere Europeanen allen

ityt het hoff naar de vesting gevlugt, mitsgaders aldaar nog strydende waren, alsmede dat er van de Cartasoerasc hoofden in den stryd gebleven waren den Socmarandana en Soera Jaja en anderen gequetst, benevens een groot getal gemeene hoofden en volkeren verder dat Z. M. met alle zyne verdere regenten hadde te zamen gestemd de vernieling van de Nederlandsche natie aldaar ter custe, onder voorgeven van de quade behandelingen van de Comp. en de strenge straffe aan den prins Poerbajja geapliceert, wyders dat Z. M. na veel lastertaal ten opzichte der Nederl. dienaren te hebben voortgebracht, tot zyne kindskinderen verboden hadde eenig goed in den aanstaande aan 's Comps. dienaren meer te bewyzen, en alhoewel men tot nogtoe geen directe tyding van Cartasoera heeft bekomen, mitsgaders aan alle omstandigheden genoegzaam bespeuren kan de vyandschap der Javanen, die over gansch Java niets tot ons voordeel; maar wel tot onze schade tragten uyt te voeren zoo hebben wy het ministerium tot Samarang by missive dd. 15 augs. daaraan gerecommandeert, nadien de oorlog thans op Java ten eenemaal seheen doorgebroken te wezen, alles met beleyd en dapperheid te handhaven en in alle zaken den oorlog rakende communicatief te gaan met den welmeenenden pangerang van Madura, Radeen Adepatty Tsjacraningrat, terwyl ons alverder door de Samarangse ministers is gecommuniceerd geworden het berigt der Passourouangse bediendens, dat de Balemboeangers met 400 man op marsch waren om Lamadjang en vervolgens Passourouang te attacqueren.

Ter sessie van 1 Sept. jl. op den gedanen voorstel van den gezaghebber Roos by aparte missive, om door publicatie van een manifest, waarby 's Keyzers onderdanen van hare gehoorzaamheyd zouden ontslagen en tot de Comp. overgeroepen worden, een verscheuring onder den grooten hoop der Javanen te maken, mitsgaders door den gewozen en alhier ter plaatse woonagtigen Depatty Marta Joeda en zyn zoon Kiay Maas de verstrooide Samarangse, Torbayse en Goemalakse volkeren verder byeen te vergaderen, hebben wy goedgevonden het eerste point als nog veel te vroeg zynde uyt te stellen; doch het tweede voorstel te ampteeren In gezelschap van het schryven van den Tagalsen resident Grothe (is ons aanhanden gekomen) eene originele Javaanse missive met translaat door den Soesoehoenan aan de gezamentlyke inlandsche capitains gerigt en met deszelfs zegel bekrachtigd, eenlyk

dienende om hen zoowel door zachte als harde termen te inciteren tot het aanhangen van zyne party en te keeren onder zijne gehoorzaamheid benevens het antwoord schryven van meerm. inlandse capitains, behelsende hare cordate en trouwhertige betuyging van nooyt de Comp. te zullen verlaten, maar althoos dezelve te zullen beklyven zoo hebben wy ons uysterste genoeg aan voorm. Capitains doen betuygen alsechoon wy by resol. dd. 1 Sept. jl. niet hebben kunnen overgaan tot het ampteeren van de gedane voorstel door den gezaghebber Roos omme een manifest te publiceren, ten eynde de onderdanen van den Soesochoengang te releveren van de dienstbaarheid aan hem als hunnen souverein verschuldigd en hen te permitteren om te mogen sorteren onder de gehoorzaamheid van de Comp.; dewyl alsdoen zulx by ons voor nog te vroeg en ontydig wierde aangemerkt, men egter ter sessie van 25 September op den naderen aandrang van opgem. Roos by zyn secreet schryven dd. 16 Sept. wel getreden is tot het besluyt om zulx te laten voortgang nemen; dog by eene nadere overweging van de onuytwisselyke verbitteringen en verdere verwyderinge, die met dit hof ontwyfelbaar zoude ontstaan en de onzekerheid in wat voege het waarlyk met hetzelfde gelegen is, gearresteerd met die publicatie te supercederen en af te wagten de nadere berigten van Samarang.

De Madureesen Pangerang Adepatty Tjaeraningrat, de eenigste nevens Sumanap van alle de Javaanse regenten zynde, die genegen is tot het onderhouden van eene ware en opregte vriendschap met de Ed. Comp. zullen wy UEdh. de daarvan betoonde blyken alsnu mededeelen en dus eerstelyk noteren dat gedagte prins verscheyde malen zyn dienst geoffereerd hebbende om Java te helpen zuiveren van de Chinese rebellen en by reïteratie verzoek gedaan om van onder de gehoorzaamheid des keyzers ontslagen en evenals die van Sumanap en Pamacassan onder de Comp. te mogen sorteren, wanneer dezelve ook wilde aannemen de Javase ryxgrooten, die de Comp. een ontrouw herte toedroegen, te verdelgen en zoo hy gesterkt mogte werden met evngem. zyne naburen, de Chineese rebellen ten eenemale uyt te roeyen mitsgaders te dien eynde de ministers aangeboden 4000 zyner onderdanen, hebben egter de Samarangse ministers denzelven in de eerste instantie bedankt; dog op zyn continuerende

betuyging van bereydvaaardigheid by een briefje dd. 27 Juny denzelven tot de asistentie van de Comp. verzogt.

Gemelte Pangerang door de Samarangse ministers propria auctoritate ingeroepen, zoo hebben wy, alvorens daarop te disponeren, goedgevonden den uytslag af te wachten doch de zaken eenigzins van gedaante veranderd zynde, door de receptie van een briefje van den voorm. Pangerang dd. 20 daaraan, waarby dezelve niet alleen weder instantig verzoek doet, om van onder het gebied des keyzers ontslagen te mogen worden, maar ook teffens communiqueert, dat hy op order van den Sourabaya's commandant alle de tot Grissee remorerende Chinesen, bestaande in 400 koppen hadde uytgeroeyd en alverder insteerde om met 100 snaphanen, kruyt en lood geriefd te worden, zoo is op 21 daaraan (21 July) gearresteerd een (tweede) ander briefje aan voors. prins te laten afgaan tot betuyging onzer tevredenheid en hebben wy egter uit het gemeen en apart schryven der Samarangse ministers dd. 31 July, hoewel zeer ongaarne moeten vernemen, dat zy als door nood geperst goedgevonden hadden den voorm. pangerang van Madura by eene behoorlyke acte, uyt name van deze regeering te ontslaan van de gehoorzaamheid aan zynen souverain, den Socsochoenang verschuldigd, onder verzekering dat de Comp. hem aannam onder derzelve protexie, waarop wy op 9 aug. van gem. pangerang ontvingen eene missive zoo ter communicatie van het beklaglyk voorval te Cartasoera, als dat hy 2000 Maduresen hadde afgezonden naar Djipang om de vyanden te attaqueren, gelyk bereeds geschied was . . . betuygende al verder zyne verwondering, dat men de Sumanappers en Pamacassers geordonneerd had in hare landen te blyven, om op hem Pangérang het ooge te houden, daar hy egter zig verzekert hielde nooyt eenige blyken van ontrouw te hebben gethoond en dat zyn begeerte was, dat zyne kindskinderen van de Comp. onafschedelyk zouden blyven, met verzoek, zoo wanneer men hem vertrouwde om 200 snaphanen en 15 metalen stukken canon, en terwyl hy by gem. missive onder eene breedvoerige aantlooning van de vyandelyke voornemens van het Cartasoerese hof van deze Regering insteert om onder zyn opzigt te hebben de landen van Soerabaya, Grissée en Toebang, mitsgaders hyaldien eene andere keyser mogte verkoren worden, dat hy, zyne kinderen en kindskinderen nooit meer

onder 't gebied van 't Javase ryk mogte wezen verbonden . . . overwelk een en ander ter sessie van 10 July p°. in 't breede ge-discoureerd zynde, hebben wy goedgevonden: 1°. om den Prins te bedanken voor de gegevene communicatie ten opzigte van het voor-gevallene te Cartasoera; 2° dat men op zyn verzoek niet alleen bereeds 100 snaphanen c. s. hadde afgezonden naar Samarang; maar dat men op zyne nadere instantie weder 200 pes. c. a. quam af te steken, enz.; 3° hem te verzekeren er nooit eenige ordres van wege deze regering aan den regent van Sumanap en Pamacassan gegeven is om in zyn land te blyven en een wakend oog te houden op het gedoente van den prins, veel min dat men eenig quaad vertrouwen op hem was hebbende; maar wel dat die volkeren bereeds door onzen com-mandeur van Samarang en nog nader van hier zyn aangeschreven om over te komen en geconjungeerd met 's princeen onderdanen d'Ed. Comp. te adsisteren, mitsgaders, dat men ook tot een overtuigend blyk van onze welmeenendheid zyn gedaan verzoek om voorm. amunitie etc. quam te accorderen, gelyk wy overigens den Commandant het noodige aangeschreven hebben in zaken den oorlog betreffende communicatief met hem te gaan; doch dat men over zyne verdere gedane instantie om het opzigt te hebben over de landen van Soera-baya, Grissé en Toebang in zyn faueur alsnog niet kon disponeren, in deze constitutie van zaken en tyden. Op 14 augs. daaraan be-quamen wy alweder een nadere missive van voorm. pangerang, waarby zyn nederigen dank betuygt voor zyn verkregen ontslag van onder de gehoorzaamheid des keyzers en communiceert het succes zyner wapenen by Djipan. Ook berigten de Samarangse bedienden dat gem. Pangerang by een briefje verzoek had gedaan dat zyn zoon, Radeen Tommangong Souradiningrat tot hoofd over Soerabaya, zyn broeder als zoodanig over Sidajoe, en Radeen T. Rama Diningrat over Grissée mogten gesteld worden; waarop besloten hebben het by het geschrevene aan gem. Pangerang te laten.

Ter sessie van den 28 Sept. jl. hebben wy gearresteerd om als onzen expressen commissaris op Java, naar Samarang te zenden den ontfanger-generaal, Hugo Veryssel, en Z. Ed. tot tweeden in die com-missie toe te voegen den oud-eersten-opperkoopman, Jan Herman Theling. . . . By schryven der ministers van Samarang dd. 30 Sept. jl. communiceren zy advys van de naauwe omcingingeling van

't Japarase comptoir door de vyanden en van hun genomen besluyten tot ontzet. Brieven van Rad. Aria Wiradiningrat en T. Wiragoena syn onderschept, waarin dezen onder belofte van groote belooningen de Boeginesche, Makassaarsche en Balische hoofden van de Comp. zoeken afvallig te maken. De resident van Tagal maakt bezwaar 300 man aan Samarang af te staan, wegens de vermeerdering der vyanden ook aldaar. De geëligeerde commissaris Veryssel is zonder instructie afgezonden, wegens het vergevorderde mouson; doch op 18 Oct. Z. Ed. zoodanig papier achteraangezonden.

Uit het ontfangen schryven der ministers te Samarang dd. 15 Oct. bleek, dat de zaken aldaar zoodanig lagen, dat zy eenlyk maar in staat waren om de buytenposten en de logie te kunnen bezetten en 't eenemale onvermogend om 's Comps. wapenen verder uyt te breiden nog veel minder eenige gedachten durfden formeren om op te trekken naar Cartasoera, nopens welke vesting ons laten toekomen een relaas, gegeven door zekeren Javaan, gen^d. Soeba Troena, behelzende dat die fortres geruineerd zoude wezen door Chinesen en Javanen, onder het commando van den ryxbestierder en syn adjunct en eenige Tommagongs en dat de Europesen, die levendig in hare handen waren geraakt, gedwongen zyn geworden het mohametaans geloof aan te nemen, buyten eenigen, die door een zugt tot hun religie, den dood hebben moeten ondergaen, wyders dat de ryksbestierder benevens anderen door den Soesochoenang naar Samarang waren gezonden, met 30 stux canon.

Voorts zullen hier nog noteren, dat wy op 6 Sept. p^o. ontfangen hebben een briefje van den Luyten. commandant tot Tanjong-poera, Pieter Sohiers c. s. behelzende, dat de regent van Banjoemaas uyt naame van den Soesochoenang tot Cartasoera, alle de Javanen uyt de Cheribonse en de Preangerlanden quam te verzoeken om bystand, ten eynde de Comp. des mogelyk uyt te roeyen, mitsgaders dat voorn. Tommangong met 5000 man in aanmarsch zoude wezen naar Cheribon ten eynde haar in 't land van Crawang neer te zetten en aldaar te verzamelen, waarop wy gearresteerd hebben den Tagals resident te gelasten, om van de aldaar aanwezende inl. militairen 500 koppen naar Cheribon te depecheren en by twee briefjes van sergeant Keyzer, dien wy van eene goede quantiteyt kruyt en kogels hebben voorzien ten eynde aan de Preanger volkeren uytgedeeld te worden, is komen te

blyken dat die Tommongong benevens den Ingebey Dyloor op 9 bevoorens tegen de volkeren uyt Soekapoera, Limbangan, Imbanagara, Tjamis en Boeyong Loopan slaags geweest zynde, de laatsten de vlugt genomen hadden, mitsgaders dat de vyanden tot aan gem. plaats Boeyang Loopan geadvanceerd waren, item dat meerm. sergeant 700 koppen naar Tyselan hadde gezonden tot een borstwering en dat de (vyandelyke) Tommog. van Banjoemaas een advertentiebrief aan de gezamentlyke prianger volken hadde gepubliceerd, waarby hy dezen op poene van met vrouwen en kinderen te worden uytgeroeid, gelastte, bruggen en wegen in orde te brengen voor zyn doormarsch; doch dat de Cheribonse resident een detachement tegens de voorm. Banjoemase vyanden had afgezonden onder den vendrig Zits, die met de vyanden drie malen in actie was geweest en telkens de overwinning heeft behaald met verovering van 11 stukjes canon, waardoor de resident goede hoop heeft zyn tegenparty te zullen kunnen verdryven.

Bantam. Het Bantamse hof houdt zig ten opzigte van de Ed. Comp. nog constant, doch de vereyschte omzigtigheid wordt gebruykt.

De geruchten, dat 4000 Chinesen aldaar vergaderden en 50 stukken canon naar Lampong zouden verzonden zyn, zyn gebleken geheel valsch te zyn. Op het verzoek van den gezaghebber had de Sultan het plegen van hostiliteyten aan Zyne onderdanen verboden.

LVIII. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Radé van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.)

Batavia dd. 6 december 1741.

WelEdele Hoogagt. enz.

Nadat de door UEdh. naar Nederland verlostte Hr. Gouv.-Generaal op den 6 November jl. per het schip Amsterdam van hier was vertrocken, hebben wy daags daaraan uyt overweging van den slegten toestand waarin de belangen van UEdh. op diverse comptoiren van India en wel voornamentlyk op Java's Oostceust zig althans komen te bevinden ten hoogsten dienstig geoordeelt, omme de retroacta ten opzigte der Javase zaken te laten nagaan, ten eynde vervolgens soowel over de nog onafgedane poincten als zoodanige andere zaken, waaromtrent tot welzyn van d'Ed. Comp. eenig redres was te maken,

het noodige te komen besluyten, gelyk wy dan ook op den 10 derzelve maand, niet alleen ten uysterste noodzakelyk hebben geagt om UEdh. soo nopens den staat van Java als van de nadeelige constitutie op de Mallebaar en Sumatra's westcüst ten allerspoedigste kundschap te geven; uyt bedugtinge dat voorm. Heer Valckenier aan Cabo de Goede Hoop na de zoo van hier te volgen staende als uyt Bengale, China en van Ceylon daar insgelyx te gemoet gezien wordende retourschepen, somtyds, gelyk hy by zyn aanwezen alhier betuygt heeft te zullen doen, mogte blyven wagten, en hierdoor veroorsaekt worden, dat onze per het voorm. schip Amsterdam in eerbied afgevaardigde generale missive UwEd. hoogagtb. seer laat aan handen komen mogte; maar ook uyt vreesse dat UEdh. vóór de paraisse van gem. bodem door particuliere tydingen van de France, Engelse of andere op dit gewest traffiquerende Europeanen nopens den toestand der zaken een gantsch ander berigt, als waarin dezelve zig wesentlyk zyn bevindende mogte gegeven worden, alwaeromme dan verder besloten zynde tot een expres advysjagt aan te leggen het jagtje Binnenwysend als wel bezeyld wesende, om van hier aan Uw Edh. te worden gedepecheerd met een submisbriefje waerby zoo kort doenlyk ter nedergesteld zoude worden alle hetgeen men oordeelde, dat UEdh. ten allerspoedigste zou moeten ter kennisse gebragt worden, opdat UEdh. daeruyt met éenen opslag het gevaar en de overgrootte verlegentheid, waarin men zich alhier bevond beschouwende, daarover des te eerder en met vry meerder faciliteit dan of zulx alles uyt de volumineuse beschryvingen moest opgesogt worden, de noodige mesures zouden kunnen nemen, soo hebben wy dan ook, in conformité van dat besluit desen onder byvoeging van een tweede stel der voors. missive van den 6den der gepass. maand november, met alle de daartoe gehorende bylagen laten afaen, dog niet met het genoemde jagtje, maar per het schip Thuys ter Duyne, nademaal men vier dagen daaraan op den 14 november om de aan eerstgen. kielte ontdekte gebreken laatstgecit. bodem in diens plaatse voor de kamer Zeeland heeft aangelegt, mitsgaders de scheepsoverheden by een nader instructie ten ernstigsten aanbevolen de Tafelbaay niet aan te doen, eensdeels uyt vreesse dat de gerepatricerde Heer Gouvern.-Generl. geen swarigheyt maken zou dién bodem daar na hem te laten wachten en onder zyne vlagge de verdere reyze te vervolgen en ander-

deels om na onsen hartelyken wensch, dat dezelve eene spoedige voyagie mag doen alle menschelyke voorsorge te gebruyken; want om die motiven hebben wy voorm. overhoden bovendien nog verder belast om den Heere Valkenier, ingevalle dezelve hem ergens, waar het ook zoude mogen zyn, mogte komen te rencontreren in geen en deelen te erkennen voor haren Admiraal; maar ter contrarie, door wat ordres of bedreyging hy haar daartoe ook mogte willen constringeren hare reyze te vervolgen, mitsgaders eenelyk en dat nogh niet dan door hooge nood, St. Helena aan te doen.

Wy hebben deze bezending al een geruymen tyd ten hoogsten necessair geoordeeld gehad en zouden ook in geen gebreken zyn gebleven, dezelve vry vroeger effect te hebben laten sorteren; maar wat moeite daartoe is aangewend, heeft men egter den afgetreden heer Gouverneur-Generaal daartoe in genen deele kunnen bewegen en of wel van hetselve telkens gelyk zulx gehoord hadde, geen aantekening by de notulen is gehouden, sullen UEdh. egter by verscheydene besluyten daarvan genoegzaam blyken vinden ter nedergesteld en daarnyt zekerlyk wel kunnen comprehenderen, dat de oorzaak der wel drie maanden te lange tardance van de depeche van dit verbiedig berigt, wegens den hachelyken staat van India, niemand te imputeren is als den Heere Valckenier en van gelyken dat de zaken op het ons hier tot een spyskamer verstrekkende Java, na menschelyke gedagten geensints in zoo een slegte gestalte zoude geraakt zyn, als dezelve beschreven staan by ons meerm. schryven dd. 6 nov. want ofschoon wy niet hebben versuymd om ZEd. van tyd tot tyd op het krachtigste aan te toonen, hoe hoog noodig er militie naar Samarang diende gezonden te worden tot demping der ontstane revolte onder de Chinese natie aldaar, zoo heeft men desnietteenstaande het hartzeer gehad van te moeten zien, dat de Heere Gouverneur-Generaal Valckenier daaromtrent by continuatie. seer afkeering is komen te blyven en genoegzaam van geen verzending van volk naar Java heeft willen hooren spreken en waarvan tot een bewys kan strekken, dat men de schepen Crooswyk en Schuytwyk op den 10 mey naar Samarang heeft gedepecheert, eenelyk met 56 Europese en 200 inlandse militairen, daar men nogthans occasie hadde met die bodems vry meerder militie derwaarts transport te doen erlangen, vermits op dien

tyd tnog een fraay getal van 1207 koppen in ons guarnisoen alhier wierden geteld; dog zulx wierd quasi by den Heere Valekenier zoo noodig niet eens meer geconsidereert op fundament, dat de Sousouhounang naar luyd van een nader ontfangen Samarangse missive dd. 10 May de strandregenten van Toeban, Caliwongoe, Candal en Grobogan met een krygsmagt van ruim 6000 man naar dat hoofdecomptoir gezonden of liever tot die expeditie ordre gegeven hadde ter verdelging van de Chinesen; maar gemerkt by denselven brief ook gezegd wierd, dat op de hulpe der Javanen weynig vertrouwen was te stellen, soo konde de voors. communicatie van gem. hulptroepen by ons ook van dat valeur niet worden aangemerkt om het daarop te laten aankomen, dierwyse als wy eerlange daarinne nog wierden versterkt door eene volgende tyding, dat die krygers in plaats van 6000, niet meer als 840 koppen quamen uyt te maken en selfs niets ter adsistentie der Samarangse ministers uytgevoerd hadden.

Alverder (zullen wy) hier aanhalen, dat wy in het midden van deze troubelen en onzekerheden op den 16 Aug. jl. met UwEdh. geveneerde missive dd. 2 december a°. pass°. zyn vereert en daarby verstandigd geworden van derselver hoog geagt goedvinden nopens de aflossing van den heer Valekenier en vermits wy daardoor met ZEd. in geen geringe geschillen zyn komen te vervallen, zullen wy niet wel kunnen voorbygaan te noteren, dat de onderget. Heer Gouverneur Generaal, (doenmaals raad-ordinaris) mits de absentie van den hr. Raad-Ords. en gewezen Ceylons gouvernr. Gustaaf Willem van Imhoff door de gunstige dispositie van UwEdh. ten zynen opzigte by voorsz. missive geëxpresseerd staande, het generalaat te beurt gevallen zynde, men uyt hoofde der onpasselykheit en absentie van ZEd. hem door den eersten secretaris Ger. Cluysenaer, staende de vergadering van die voor ons allen zeer aangename tyding kennis laten geven en doen vernemen heeft of ZEd. daartoe in staat wesende genegen was in rade van India te verschynen en aan te hooren UwEd.hoogagtb. intentie bovengen. Dezelve verklaarde tot het aanvaarden der charge van Gouverneur-Generaal ten volle bereydwillic en telfens van opinie te zyn zulx ook ten eersten of wel uytterlyk binnen den tyd van agt dagen behoorde te geschieden, dog den Heere Valekenier dit verstaan liebbende, oordeelde dat zeer ongefundeert te wezen, gelyk mede twee van de onderget., namentlyk de afgaande Directeur-Generl.

Schaghen en raad-extraords. Crul; terwijl alle de verdere leden van gevoelen waren, dat de sustenue van den heer gedespecieert Gouvernr. Generl. Thedens op goede gronden steunde en voornamentlyk by de HH. van Suchtelen, de Chavonnes, Guilliot, van Berendregt en van Aerden, op fundament van hetgeene UwEdh. ten opsigte van den gewesenen Heer Gouver. Gnerl. Joan van Hoorn, by missive van 1 November 1709 ¹ hadden gelieven te remarqueren, gesustineert dat de Heere Valekenier het generalaat ten eersten aan den Heere Thedens behoorde over te geven of zig ten minste te verklaren om daarvan binnen weinige dagen transport te willen doen, met byvoeging egter, dat ZEd. vermeenende tot deszelfs vertrekdag toe in de regering te moeten blyven, zy hetzelve zouden aanzien; maar de verantwoording daarvan dan ook voor zyn reecq. overlaten, schoon dit laatste van den Heer Valekenier zyn smaak niet synde, by de notulen niet bekend gesteld en eyndelyk het besluit van deze argumentation geweest is, dat men van den presenten Heer Gouvernr. Genrl. een nader declaratoir nopens de zake in quaestie, zoude verzoeken, vermits de Heer Valekenier verklaart hadde, zig daarmede niet verder te zullen bemoeien, hebbende welgem. Heer Valekenier hem gedurende dese sessie, ten aller uysterste gebelgd getoond en in seer onbetamelijke expressien uytgelaten, mitsgaders eyndelyk betuygd, dat hy om alle de leden dezer regering als om hare quaadaardige interpretatie van voorm. UwEdh. goëerden brief wat lachte en zich tegen haar allen met geweld mainteneren zou, weshalve men dan wel genoodzaakt geweest is, den heer Valekenier daarinne te wille te zyn, ten eynde aldus de onderlinge geschillen van dese regering zooveel mogelyk te bedecken en te houden buyten kennisse van het gemeen.

Wyders heeft de Heere Valekenier op den 4 October aan de vergadering, die door hem alleen tot het resumeren der in gereetheyt gebragt zynde resolution geconvoceert was en maar consisteerde in vyf leden laten communiceren van voornemen te wezen om na verloop van 14 dagen ofte den 18en van die maand van hier te vertrekken; dog daartegen ingebragt zynde, dat die communicatie . . . niet alleen in een compleete byeenkomste; maar ook wat omstandiger gedaan . . . behoorde te worden

1 Zie Deel VIII bladz. CXVI.

zoo heeft zyn Ed. (Valckenier) hetzelfde laten bekend stellen en den 9 derzelve maand op nieuw in rade van India verklaard van op den 18 daaraan met de schepen Amsterdam en de Oude Zype vooraf de reyse van hier naar Cabo de goede Hoop te willen ondernemen en aidaar blyven afwachten, de alhier aangelegde mitsgaders uyt Bengale en andere Indische quartieren thuis varende Comps. bodems; maar hier tegens diverse importante zwarigheden ingebracht (zynde) (is) de finale dispositie daarover gesurecheert tot 30 daaraanvolg. als wanneer ZEd. desselvs zoo even aangehaalde intentie wederom ten tapyte en na het ingekomen advys van den Heere Gouvernr. Generl. Thedens de zake zooverre gebragt heeft, dat er alsdan gearresteerd is, hem per het schip Amsterdam op den 6 Novber. te laten vertrekken invoege de Hr. Valckenier op dien gestipuleerden dag dan ook met voorm. Amsterdam alleen de reyse van deze reede ondernomen en het generalaat in behoorlyke forma aan desselvs successeur den presenten Heer Gouvnr. Genl. Johannes Thedens getransportcert en geresigneert heeft denwelken wy hebben toegeboesemt en alsnog hertgrondig zyn toewenshende, den mildryken zegen van God Almagtig, dat de vervallen zaken van UwEdh. hier te lande wederom mogen opgebeurt worden en hersteld waartoe wy eenparig beloven alles met een onvermoeiden yver te zullen adhiberen hetwelk bovendien met des te meerder vermaak en vergenoeging zal werden betracht, om reden wy ons flatteren dat Jehova den staat der maatschappy van nu af aan met een gunstiger oog zal komen aan te schouwen, als dat onder de jongst in verdeeldheid geverseerd hebbende regering van India wel is geschied.

Java's Oostkust, gelyk men hiervoren in het voorbygaan bereyds heeft gezegd, van een vry favorablen aanschouw beginnende te worden, in comparatie van de wanhopende gesteldheid, waarin dezelve by het départ van den Hr. Valckenier zyn geweest en vermits het ter aantooning van de ware geschapenheid van dien ten uysterste necessair is hier ook te noteren, wat voor berigten, sedert het afgaan van onsen jongsten, (dd. 6 Nov.) van daar ontvangen, mitsgaders wat maatregelen men daarop genomen heeft, soo zullen wy daarmede een begin makende UEdh. ter kennis brengen, dat wy over den inhoud der bereyds door ons by onsen jongsten geverbaliseerden

brief van den commissaris Veryssel dd. 25 Oct. behelsende ten principale de gedane betuyging door den Samarangsen krygsraad van met al het derwaarts gezonden volk . . . niet offensief te kunnen ageren en tevens de posten bezet houden op 7 Novber. daags na het vertrek van gem. Heer Valckenier in Rade van India gedelibereerd hebbende heeft geresolveert den Commissaris niet alleen in consideratie te geven of het comptoir Tagal als, zoo het scheen, staande den oorlog te deser custe dog van geen dienst zynde, op te breken en de daarleggende 600 militairen op Samarang te gebruyken, waartoe hem de nodige qualificatie en ordre gegeven is, onder aanmerking dat men de zeevarenden gaarne weerom hadde en propositie om van de vestingwerken des doenlyk een minder terrein te bewaken ¹ . . . weshalven wy dan met het verhaal der oorlogszaken voortvarende hier ook eerbiedig mentie zullen maken van de ons vervolgens toegesonden Samarangsen brief dd. 2 novber. tot communicatie, dat op het verzoek der Japarase bediendens om secours, dewyl de vyand haar daar hoe langer hoe nader quam, . . . welk comptoir in gevaar synde door die van Samarang met volck is geassisteert . . . en onder-tusschen in krygsrade ter laatstgem. plaatse (Samarang) gearresteerd was om aan de oostkant tegens den mond der rivier een battery op te werpen . . . om te beletten, dat er na zonsondergang geen prauwen binnen konden komen, vermits de Chinesen en Javanen, zoo men wilde, voornemens waren om voor een gedeelte in Macassaers-gewaad in eene daartoe vastgestelde nacht met kleyne vaartuygies de rivier in te sluypen . . . maar ongeagt het voornemen der bediendens om daartegens, in voegen als gezegd, op hoede te zyn, zoo schynen dezelve egter wel begrepen te hebben, dat haar het vuur hoe langer hoe nader aan de scheenen gelegd wierd en den vyand noodzakelyk den moed wat diende benomen of ten minsten eenigen afbreuk gedaen te worden, zoude men ontwyken in hare handen te vallen, als zynde dezelve allenxkens met hare bentings 800 na gekomen, dat zy malkander genoegzaam met een pistool konden beschieten; want by het apart schryven van dienzelven datum zeggen de Commissaris Veryssel en desselvs adjunct Theling, dat zy

¹ Wegens de breedspakigheid van den brief, veroorloof ik my hier en daar alleen den inhoud der marginalia op te geven

om voors. motiven in krygsrade besloten hadden om eerstdaags onder Godes zegen een attacque tegen den vyand te ondernemen, volgende voor het overige nevens dien brief, twee relasen, het eene van een Javaan, in name Marta Troena, sorteerende onder het gebied van den Damaks eersten regent, Tommogong Wiera Sestra en het andere van eene Cartasoerese vrouw Sanken genaamd, contineerende het eerste ten principale, dat zig naar gissing 20 tommogongs met 20000 gewapende Javanen en 3500 Chinesen rondom Samarang onthielden met 30 stukken canon, waarvan 14 tot Rembang en de rest tot Cartasoera waren veroverd, mitsgaders dat de Cartasoeras Tommogong Mankoe Joeda by Samarang op de passebaan een hooge battery wilde opwerpen om door dat middel in onze werken te kunnen schieten en de Javanen op Saturdag daaraan, zynde geweest 4 nov^{ber}. voornemens waren de onzen te attaqueren, dog dat zy daardoor voor de eerste en tweedemaal niets winnende, in 't zin hadden om zig elk weer naar zyn district te begeven . . . voorts zoude de Soesochoenang ses vaartuygen met een brief aan den Banthamsen Sulthan gezonden hebben, om te vernemen hoe groot het zig daar onthoudende getal Chinesen was, twelk volgens het daarop gediende antwoord, bestond in 5000, hebbende die vorst, conform dit vertelsel ook gedeclareerd de wapens tegens d'Ed. Comp. wel te willen nederleggen, ingevalle men de Chinesen wilde pardonneren, daar de ryxbestierder geen zin in hadde en eyndelyk, dat deze staatsman by den Keyser zyn meester gesuspecteert wierde van een voornemen te hebben om hem den scepter te willen ontweldigen, wordende in het tweede papier nopens Cartasoera gezegd, dat agt Tommogons zig daar met een groot gevolg in 's Comps. fort begeven hebbende, daarbinnen ten eersten amok gespeeld en na een gevegt van een geheelen dag, de overhand gekregen, of ten minste zooveel uytgeregt hadden, dat 's Comps. militairen, excepto den Commandant van Velsen, de wapens wegwerpende naar den Keyzer waren gelopen, denzelven vragende naar de oorzaak van dese haar aangedane mishandeling, zonder ander antwoord te hebben gekregen als dat, zoo zy in 't leven blyven wilden, zig moesten laten besnyden, gelyk daar ook 180 personen toe geresolveert, dog degene die sulx geweygert hadden stante pede vermoord waren, zoowel als de nog in de vesting verbleven Commandant dewelke om die reden gewurgt was, zynde voorts het gemelte fort in het geheel

gedemoliceert geworden.

Kort daaraan (zyn wy) uyt het apart schryven van 7 novber. (van Samarang) hier op den 19 . . . besteld, komen te vernemen, dat de Capitain-Commandant Gerrit Mom dien zelve morgen den weg naar Caligawe uytgetrokken zynde een quartier uurs naderhand den vyand slag geleverd en na een poos vegtens op de vlugt gedreven hadde en geavanceert waren tot aan de groote rivier of zoutpasser, mitsgaders dezelve mede hadden in bezit genomen, zoodat de vyand geen andere verschansing overhield, dan de passebaan en Caligawe, die zy den volgenden dag, onder Gods zegen, ook hoopten magtig te worden, werdende verder by gem. schryven de grootste verwondering betuygd over de betoonde dapperheid der onzen en de premature vlugt der vyanden met agterlating van verscheyden stukken geschut . . . zynde ons wyders ook nog aanhanden gekomen de afschriften van diverse Javaanse translaatbrieven, als eene door de Tommogongs Wiera Sistra Madmana Gara en Marta Dipoera van Damak en een door Aria Djaja Santika, regent van Coedoes aan veelm. onsen Commissaris c. s. gecarteerd, ter beantwoording harer briefjes van communicatie wegens derzelve aankomst en voornemen op Samarang, als komende . . . daarop uyt, dat het mistrouwen van den Cartasoerase Commandant op meest allen des Soesoehoenans ministers en zyne sterke verbintenis met de pangerangs Toppo Sono en Wira Mangala, gevoegt by de verklaarde onafhankelykheit van den Maduresen prins de beweegredenen hadden uytgemaakt, waardoor Java in soo een verwarring was komen te vervallen, hetwelk by den Commissaris c. s. als een staatkundige streek, die aan het hof en apparent wel in het brein van den ryksbestierder geformeert was, aangemerkt wezende, zoo hadden zy nopende het eerste point, betreffende den Kapit. van Velsen verklaard, denzelven wegens zyne ongehoorzaamheid en wantrouwen tegen den Keyzer geensints te willen verontschuldigen, nademaal het seer ligt wezen konde, dat dien officier zig door de eene of andere begane onhebbelykheit de regtmatige ongunst van den Keyzer hadde op den hals gehaald; maar dat zy teffens aan het oordeel van den Mattaramsen vorst en de verdere wel geintentioneerde vermogende Javanen gedefereert lieten of Z. M. zulx strekken konde tot een fundament om tegen alle contracten en verbintenissen aan, de wapenen tegens de maatsy. op te vatten, daar

hem gantsch niet onbekend konde wezen, hoe regtvaardig d' Ed. Comp. was in het straffen harer dienaren, die haar pligt quamen te vergeten . . . en dat wyders na haar gedagten de oorzaak, waarom dese regering den prins van Madura 's keysers gehoorsaamheyt outslagen hadde, by Z. M. zelve was geprocreëert, eensdeels door desselfs versuym, van aan dese regering alhier, dan wel aan de Samarangs commandeur te schryven, vermits het wel 5 maanden geleden was dat men geen tyding van het hof gehad had en ten anderen des Keysers traagheid in het uytroeyen der Chinesen; dewyl derselver magt in den aanvangh gemakkelyk was te stuyten geweest onder de bylagen van meergem. schryven is ons ook nog van speculatie te voren gekomen, de inhoud van een translaat maleytse brief door eenen Tamby Tjinia Moetiapa, of Ingabey Karta Sotana aan het hoofd der Mooren tot Samarang, Tamby Sichmira, gerigt, vermits de schryver, daarby communiceert " dat de Sousouhounang en Radeen Depatty hem " tot Sabandbaar van Joana en hoofd der overwalse volkeren hadden " gevordert, daar byvoegende, dat hy seer verlangde om hem Sich- " mira by zig te hebben, ten eynde hem in zyn hoogen ouderdom te " adsisteeren, gelyk zy met malkanderen 's Comps. zaken altoos hadden " waargenomen, zig vleyende dat hy en andere inlandse officieren te " wege brengen zouden, dat de maatsy. in tyds verlaten en afgevallen " wierde; dewyl zyl. d' Ed. Comp. van jongs af gediend hadden sonder " daar oyt iets voor te genieten; want dat d' Ed. Comp. hun van noden " hebbende veel eere bewesen, naderhand wederom niets, halende daarby " aan, wat diensten de capt. Jonker en de kapt. der maleyers d' Ed. Comp. " al gedaan hadden, sonder daarvoor oyt te zyn beloond, daar hy hoopte " dat denselven hem aan soude spiegelen, in vertrouwen van den Sousou- " hounang andere vergelding te zullen genieten, sonder dat hy bevreesd " behoefde te zyn, dat de vorst haar, als mohametanen wesende, niet " in genade zoude willen aannemen, vermits hy de Christenen tot Car- " tasoera hadde gespaart en de tyd nu volgens Mahomots profecy was " geboren, dat de Ed. Comp. zoude moeten ten ondergebragt worden, " blykens de nu te voorschyn komende exempelen, want vermits geen " natien malkander getrouwer geweest waren als de Nederlanders en " de Chinesen bleek het klaar, dat nu die vriendschap verbroken was, " de hemel van de maatsy. een afschuwen hadde en eyndelyk dat " zy de Chinezen iets outroofd hebbende, daarover niet bevreesd be-

„hoefden te zyn, nademaal die natie niets in te brengen hadde en alleen „was gebruykt tot een sleutel om de deure des oorlogs te openen”.

De commissaris e. s. hadden haar bevogten victorie aan eenige regenten gecommuniceert met eenigen ophef.

Wy hadden deze aangename berigten nog naauwelyks gelezen, wanneer ons dien eygensten dag, namelyk 19 Novber. ook nogh twee brieven besteld wierden van den commissaris e. s. dd. 9 en 10 bevorens, continerende de eerste, een bekendmaking dat 's morgens voor dies depeche na een geveght van twee uren van den vyand gewonnen hadden, de geheele rivier *Calligawa*, *Torbay* en *Pangong*, daar zy ook meester door geworden waren van de geheele landstreek

. twelk onse ministers soo hadde geëncourageert, dat zy als er geen merkelyke verhindering quam, 's daags, dan wel den tweeden dag daaraan, onder Godes genadigen bystand ook bezit van de Passebaen verhoopten te zullen krygen, om dus rondom Samarang de handen wat ruim hebbende Japara en mogelyk ook Tagal wat te kunnen assisteren, als haar de wester-mousson omtrent het derwaart zenden van volk maar niet hinderlyk was, . . . alle hetwelk zyl. den Keyser en desselvs moeder verwittigd hadden, onder betuyging van hunne verwondering aan den vorst over de groote menigte van Javanen, die zig agter de Chinesen verthoond en in stede van gem. heydense natie, onzen algemeenen vyand van agteren aan te tasten, de vlugt genomen hadden, verklarende wyders aan Z. M., dat haar zulx ten uystersten vreemd te voren gekomen was, te meer om reden zy een Javaans vaandel veroverd hadden, hebbende den vorst tegelyk by reïteratie . . . op het minnelykste voor oogen gesteld den bedroefden en beklaglyken staat van Z. Keys. Maj*. landen en onderdanen onder betuyging, dat het nog tyd was om daarin te voorzien, met verzekering dat de Ed. Comp. Zyn Hoogh. met open armen ontfangen en steeds bereyd blyven zoude, blyken te geven van hare liefde en trouw voor desselvs hontgenooten, verzoekende wyders ook de moeder van den vorst in de alderbeweeglykste termen, haar moederlyk vermogen te willen aanwenden, om den Keyzer, die mogelyk door dese of gene om den thuyne geleid wierde, klaar voor oogen te stellen, dat desselvs erflanden en onderdanen niet alleen in een jammerlyken staat stonden gebragt, maar Z. M. na alle gedagten daardoor zelfs van den troon stond gestooten te worden”. Ondertusschen waren de ministers nog

bezig met brieven van communicatie harer overwinninge aan de verdere regenten in gereedheit te brengen, en hadden bereyts zoodanige missive aan den Madureezen prins Adepatti Tsjaeraningrat; dog denzelven daarby niet verzogt om d' Ed. Comp. met zyne wapenen te assisteren, schoon de commissaris Veryssel zulk gerecommandeerd was, want vermits de zaken zedert grotelyx van gedaante veranderd en zy door de schaarsheyt van ryst ook bedugt waren om het noodige voedsel voor zooveel volk niet te zullen kunnen bemagtigen, was zulk tot ons nadre ordre by haar uytgesteld

Niet lange daaraan quam men by brief van Samarang dd. 13 Novber. te vernemen, dat ten gem. dage, de bedienden de passebaen ook hadden veroverd, sonder dat zy omtrent het getal harer dooden, die in't laatste gevecht meer als in de vorige waren geweest, nog berigt konden geven; zeggende egter 55 stukken canon in soort van den vyand veroverd te hebben. Eenige Javanen onder Samarang sorterende, mitsgaders in de dorpen Calligawe en Torbay gezeten, hadden hierop verzocht 's Comps. bescherming en waren geaccepteerd. Even na deze overwlnning verzocht ook de ryksbestierder door een zendeling te mogen ervaren, of wy ook oorlog voerden tegen de Javanen en ingeval van neen, dat hem dan door de ministers een brief mogt worden toegezonden, waarin almede bewilligd en zoodanige missive even buyten onse werken gebragt zynde was ten eerste afgehaald (doch uit de dubbelzinnige houding des ryksbestierders was weinig op te maken) . . . ondertusschen Zyn wy van intentie den commissaris eerstdaags te voorzien van eene instructie ter zyner narigt in de verdere uytvoering van de op hem gedeceerneerde commissie, schoon men gaarne eerst wilde afwachten, wat er van de begonnen onderhandeling met den ryxbestierder zal komen, hen middeleerwyle waarschowende om tegen de listigheid des ryxbestierders op hoede en ook verdacht te zyn, dat men satisfactie begeert; maar nadeemaal men by resumtie van alle de hiertoe relatie hebbende documenten den bekenden perfidieusen aard der Javanen en het gehouden gedrag van dien staatsman in het byzonder, aanmerkende, heeft moeten vaststellen, dat dien hoveling wel geheel iets anders, als die opgedaagde verandering denoteert, komt te bedoelen en onbetwistbaar moet bedugt zyn voor onze wraak zoo hebben wy om die motiven als ook om den door ons van 's keyzers gehoorzaamheyt ontslagen prins van Madura geen quaad vermoeden omtrent zyn

persoon te doen opvatten, salutair geoordeeld, om in stede van ons verder met dien staatsman in te laten, zyn vriendschap en dien van den keyzer beyden te beproeven en den vorst eens den pols te tasten, met ernstig aan te dringen op de overgave van ons volk, dat tot Cartasocra nog in wezen is

(Omtrent) Sourabaya (zullen wy) kortelyk noteren uit het Samarangs schryven van 11 november, dat de Madurese Pangerang het opperhoofd van Wingaarden gecommuniceert hadde het gequetst raken van het hoofd van Cadocang, onder het innemen van 's Comps. werken te Grissée en dat die prins voornemens was, den vyand eerstdaags slag te doen leveren op Lamongan om by eenige overwinninge, daar, door te slaan tot Toeban, ten eynde vervolgens rondom in het Sourabayse district wat ruym baan te maken. Op den 2 november waren 1500 Sumanappers en Pamacassanders onder 't bevel van den Capitein Josephus Maximiliaan Constans naar Passourouang vertrokken omtrent Japara zullen wy ook aanhalen; dat het daar nog al niet favorabel schynt uit te zien, daarom de bediendens eenige zeevarenden en oorlogsmunitie uit de schepen Delfland en Christina Sophia, daar geweest zynde, hebben geligt. De Samarangse krygsraad hadde op 16 november geresolveerd ter adsistentie dier plaats het schip de jonge Willem met 541 koppen derwaarts te zenden.

Onaangezien de gantsch onverwacht behaalde gelukkige overwinning op Java's Oostcst verseert men hier (in Indie) wegens de schaersheyt van volk, nog in de uysterste bekommering en is men ten eenemale radeloos omtrent de versending van de 9 retourschepen overzulk versoeken wy UwEd. Hoogagtb. op het allerkragtigste en met den meesten nadruk, om tot welzyn van derzelve dierbare belangen in dit gewest, hierop eene equitabele reflexie te willen slaan en de uytgaande schepen niet alleen ten minste met een dubbel getal militairen en zeevarenden te doen bemannen, maar teffens daarmede ons extraordinair van oorlogs-ammunitie te voorsien, enz.

LIX. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.) (extract)

Batavia, dd. 14 January 1742.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Wegens het op den 6 der gep. maand Dec. enz.

Java's Oostcnst. Volgens den teneur eener aparte missive gedagt. Samarang 23 Nov. geeft het hof te Kartasoera den mood, om door de wapens op de Comp. te triumferen, als verloren. Uit een brief door den ryxbestierder aan den Commissaris Veryssel gecarteerd, is te zien dat hy van den keyser een brief ontfangen hadde, continerende een belofte, dat Zyn Hoogh. alles wat hem door dien staatsman was versogt, zoo tot verdelging der Chinesen als andersints, niet alleen nakomen, maar ten blyke van dien zelfs een brief schryven wilde aan den Commissaris c. s. dewelke door den ryxbestierder ondertussehen versogd wierden hare goede officien te willen aanwenden en bewerken dat het Javase ryk en d' Ed. Maatsy. wederom als één natie mogten worden vereenigd, alsmede dat er tusschen den vorst en ons eenig geheim residerende, hy daar kundschap van mogt hebben, terwyl hem dierwegens ter ooren gekomen zynde, dat Zyn Hoogh. nog ongerust zou wesen over Madura, zoo oordeelde hy best, dat men hem daaromtrent te vreden stelde met eene belofte van dien prins wederom gelyk voor desen van hem te sullen laten afhangen. Kort daarna ontfing de Commissaris ook een brief van den Soesochoenan waarby de oorzaak van den kryg op Visser en van Velsen wordt gelegd, en met verzoek dat het wederzyds vertrouwen weer mogt vernieuwd worden en Hem een brief te zyner gerustheyd gezonden worden. Door den Commissaris Veryssel c. s. is daarop vooraf aan den ryxbestierder geantwoord, dat 's Comps. intentie niet anders behelsde, dan het welzyn van den Soesochoenang, het Mattaramse ryk en desselfs onderdanen, hem voorts bedankende voor zyne goede intercessie by den vorst tot restauratie der ruste en welstand zyner landen en volkeren, onder belofte van dese regering, zoo nopens zyne klagte over den commandant van Velzen, als aangaande de begeerte met relatie tot den Maduresen prins kundschap te zullen geven enz.; maar dat zy téffens Z. II. versogten niet alleen om de in de wapens zynde Javanen te laten aftrekken en alle vyandelykheden te verbieden;

maar volgens belofte ook de Chinezen uyt te roeyen en ons de hoofden der rebellen uyt te leveren, enz.

By een naderen brief van den Commissaris c. s. was het copia schryvens van den keyzer en desselfs moeder aan de ministers gerigt, gevoegd. Die van den vorst behelst diverse genegen betuigingen nevens eene declaratie tot last van Visser en van Velsen, benevens verzoek dat de Ed. Comp. hem het gepasserde gelieve te vergeven, met belofte dat zyn krygsvolk zou aftrekken en dat zyn ryxbestierder last had om met hen (Commissaris c. s.) over de uytroeying der Chinesen te consulteren.

Intusschen heeft men op Japara den vyand verslagen en zyn kanon veroverd mitsgaders ook eene victorieuse tyding bekomen van den Maduresen prins tot communicatie van zyne behaalde overwinning op Sidayoe, Grissée, Lamongang en Toeban, alsmede dat hy in de bataille eenigen buit gemaakt en de tommongongs van Djeipan en Toeban doodgeschoten en twee 's keyzers gandex gevangen gekregen, weshalve hy om 2000 Baleyers en Boeginesen nevens 50 Europese bosschieters versogt om Cartasoera te overmeesteren en in antwoord van hetwelke zy dien prins hun onvermogen tot voldoening zyner petitie om volk verwittigd hebben en hem verzogt hadden zich vooreerst wat stil te houden, vermits de keyzer hun verzekering had gedaan de Ooster- en Westerstrand Javanen te zullen oproepen en alle vyandelykheid te verbieden. Wy (regering te Batavia) hebben deze behandeling geaprobeert, zonder egter aan den Keyzer te schryven en voorts nopens alle het vorenstaande gearresteerd den Commissaris c. s. te bevelen om in gevalle Z. H. desselfs belofte van de tegen de Ed. Maatsy. in de wapens zynde Javanen te doen aftrekken niet bereids mogte ten uytvoer gesteld hebben, den vyand alsdan op nieuw te attaqueren en zulk ook ten eerste te verwittigen aan den Madurezen Pangerang en verder by beslyt van 11 Decb. goedgevonden den Commissaris Verryssel te voorzien van eene instructie tot zyn narigt, zoo in het bedingen van eenige praeliminaire poincten met den gemagtigde van den Soesoehoenang als tot het aangaan van een zoo zeer gewenschte vrede en het renoveren der vorige contracten, privilegien en oetroyen omtrent welkers teneur wy ons eerbiedig refereren.

(Deze instructie dd. In 't Casteel Batavia 30 Dec. 1741, schreef aan den Commissaris Verryssel voor, dat hy, alvorens tot eenige onder-

handeling over een vredestraktaat met den Soesochoenan te treden, zich moest verzekeren van de opregte bedoeling des Socsochoenans, door het stellen van eenige préliminairen, en bestaande hierin, dat Z. M. 1° op grond der artt. 5 en 11 der contracten van 24 Sept. 1646 en 28 Febr. 1677, zich verbinden zou om de Chinezen, die geen gebruik hadden gemaakt van de uitgevaardigde amnestie, als algemeene vyanden aan te merken en dezen zou doen verjagen, verdelen en uitroeien. 2° dat hy alle de militairen en verdere dienaren van de Comp. met hunne vrouwen en kinderen, die hy te Kartasoera of elders in zyne magt verkregen had, zoover zy nog in leven waren, zou uitleveren; 3° dat alle onder de wapenen zynde Javanen op Tagal, Soerabaya, Pasoeroean, Japara of elders, onmiddelyk teruggeroepen en afgedankt zouden worden; 4° dat hy zoo spoedig doenlyk de gecontracteerde hoeveelheden ryst zou doen leveren.

Wanneer deze preleminaire punten zouden zyn verkregen, mogten de Commissaris Veryssel c. s. eerst overgaan tot de onderhandeling over een nieuw vredes-contract op den grondslag der navolgende artikelen:

- 1e Hernieuwing van alle vorige contracten, privilegien en octroyen;
- 2e. Zoo voor het tegenwoordige als toekomstende erkenning van de opheffing der Vassalage van den vorst van Madura jegens den Soesochoenan en erkenning alzoo van de onafhankelykheid van dezen vorst, van Mattaram;
- 3e. Geen Javaansch Hoofd, regent of andere Javanen, die zich onder bescherming der Comp. begeven hebben, zullen om die reden door den Soesochoenan mogen worden lastig gevallen;
- 4e. De aanstelling van een ryksbestierder zal voortaan niet dan met volkomen voorkennis en toestemming van de Comp. door den Soesochoenan mogen gedaan worden;
- 5e. Vergoeding van alle schaden door verwoesting en door het dooden of aanhouden van 's Comps. dienaren veroorzaakt;
- 6e. Levering van materialen en werkvolk tot herstel van de vesting te Rembang en van de schade aan de vestingwerken te Samarang, Tagal, Demak, Japara, Joanna, Soerabaya, Pasoeroean of elders;
- 7 en 8e. Restitutie van al het genomen geschut, der geweren en der ammunitie zoo te Rembang, Kartasoera als elders;
- 9e. Ten negenden van Syn Hoogheit, onvermindert alle de boven-

staende articulen en poineten almede te bedingen den afstand en overgave in volle souveryniteit en eygendom van alle desselfs stranden met hunne afhankelykheden ende daaronder gehoorende volkeren, sonder conige reserve even als dat op den 5 October 1705 by het doemalig geslooten contract ¹ op art. 4 ten aensien van de landen van Sumanap en Pamacassan is geschied, mitsgaders (desnoods) daarentegen tot een equivalent van voors. afstand een somma gelds naarmate de Keyzer zich hiertoe genegen komt te toonen, te detraheren van de praetensie, die de Comp. ten laste van Syn Hoogh. is hebbende;

10e en ten tiende, dog de Keyser zig hiertoe ten eenemale ongenegen toononde, waartoe egter door UEd. alle mogelyke devoiren zullen moeten in t werk gesteld worden, alsdan Z. H. by faute van eene prompte betaling voor het geheele debet en agterwezen, nopens de oude en nieuwe schuld te laten veronderpanden alle desselfs landen met hare ap- en- dependentien en inkomsten van Tagal, Samarang, Damak, Japara, Jawana, Rembang, Soerabaija, Passoeroean en verdere zeeplaatsen, met het regt van het presidie en oefening van andere territoriale regten.

Laatstelyk is door ons nog goedgevonden en verstaan UEd. by dese instructie te recommanderen, om ingevalle de vorst tot geen redelyke conditien mogte overtreden en voors. voorwaarden niet begeerde te accepteren, dewelke nogthans veel gunstiger zyn, dan de toestand zyner zaken hem kunnen doen hoopen, mitsgaders by bevinding van zyne ongenegenheid tot het aangaan van cenig vreedes tractaat, met de nederl. maatschappy, dat is te seggen, wanneer hy niets van de voorenstaande pretensien begeert in te willigen, alsdan het reeds derwaarts gezonden manifest ten eersten te laten publiceren en affigeren, mitsgaders den oorlog tegen den Soesoehoengang met alle ernst en vigueur voort te zetten.)

¹ Zie bladz. 261, Deel VIII.

LX. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII) (extract en marginalia.)

Batavia, dd. 5 december 1742.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Gelyk wy, enz.

Java's Oostcust, is het comptoir dat deze tafel, successive een onbeschryfelyke moeite en verdriet veroorzaakt, ja genoegzaam by continuatie gehouden heeft in een byna radellooze becommerring, dewyl men van de eene kant hoe langer hoe meer reden vond tot bedugting, dat de Ryxbestierder, de raaden Adepatty Natta Coessoema, onder den dekmantel van het vyandelyk rot daar ter custe met eene te dien eynde byeenverzamelde groote krygsmagt te zullen verdelgen geen ander toelag maakte, dan dat gespuys in derselver quade voornemens te styven en tot een beschermer te verstrekken en men aan den anderen kant uyt de hoogvliegende desseynen door den Madureesen pangerang Adepatty Tjaeraningrat van tyd tot tyd, zoo in zyne brieven aan den Commissaris Hugo Verysseel c. s. als aan deze regering mede begon te voorschyn te komen, somtyds ook in vreeze wierde gebragt, dat die insgelyx in stede van voor de gunst en genegentheyd, die deselve in den voorleden jare door hem van de gehoorsaamheyd des Cartasoerasen Keyzers te ontslaan, bewezen is, de Comp. met zyne onderhoorige volkeren getrouwelyk te assisteeren, niet anders bedoelde, als om niet, in troebel water te visschen, zyn eygen magt uyt te breyden, alles in een tyd, dat het gering getal van 's Comps. besettingen, zoo op Samarang als de subalterne comptoiren, door sterfte dagelyx zeer verminderde en men mits de byzondere zwakheyd onses guarnisoens ten eenemale buyten staat was den commissaris Verysseel c. s. met een namenswaardig secours bystand te doen.

Op den 9 febr. heeft de Keyser zyn verlangen te kennen gegeven om zoodra hy de Cartasoerese vesting weder opgebouwd hadde, de novo eene Europese magt als bezetting daarin te mogen ontvangen. Tot de extractie dier vesting verzocht hy een architect en met de gegeven ordre aan den Maduresen vorst om zich stil te houden was

hy seer tevreden, van zyn kant zou hy zyne regenten om de Oosthoek in toom houden.

Daarby deed hy versoeck, dat Ranga Jouda Nagara of Kiay Maas, zynde zoon van den Samarangs Adepatty, Soera di Mangala eens ten hove mogt komen en approbeerde de schikking van den Commissaris c. s. met relatie tot het pardon verleenen aan de Chinesen, waarop dien vorst door den commissaris c. s. nopens het restaureren der Cartasourase vesting is gerepliceerd, dat zy eerst moesten afwagten het goedvinden deser regering. Een brief van den Soesoehoenan om den opgetreden Gouverneur-Generaal Thedens geluk te wenschen en strekkende tot betuyging zyner verheuging over de zending van den commissaris Verysseel om de geschillen tusschen de Javanen en de Comp. te decideren, hebben wy onbeantwoord gelaten. Met weinig contentement is door ons bespeurd, dat de commissaris c. s. den zoon van den Samarangsen regent naar Cartasoera hebben laten gaan met eene instructie, als werdende die Javaan door ons op weinig goeds verdacht gehouden. By zyn terugkeer heeft deze een brief van den Soesoehoenan medegebragt, waarin zich deze vorst zoekt te justificeren wegens het tegenhouden der om pardon komende Chinesen.

's Keysers verzoek om nieuwe bezettingen is met een wensch tot patientie beantwoord; terwyl inmiddels de Madureese prins by een brief van 25 Febr. heeft voorgehouden, dat het nu tyd was om den oorlog tegen de Javanen voort te zetten, waartoe hy assistentie van 2000 of zoo dat getal te groot was, van 1000 man verzocht; zeggende voorts de ordres van den commissaris c. s. tot het staken van de vyandelykheden intusschen geobserveert te hebben; maar dewyl de Chinesen en Javanen zich in de landen van Djipan hadden willen begeven en door Mas Brahim met de Sourabayers en Sasra Winata toecleg was gemaakt om in Madura te dringen, hy zooveel pantsjallangs als te bemagtigen waren geweest in zee gezonden had, door dewelke bezuyden Madura in eene bataille een vaartuyg veroverd en eenig volk van den vyand gedood en gekwetst was, alsmede dat hy op het gerucht van de aannadering der vyanden naar Toeban en Djipan zyn volk weder derwaarts had gezonden en ook berigt reeds ontvangen had, dat zy door dezelve uit eerstgen. plaats verdreven en vervolgd waren tot Balora. Deze omstandigheden neemt de Madurees als beweegreden tot het voortzetten van den oorlog. By een merk-

waardigen brief aan de hoofden der Balische militie tot Samarang, die echter toevallig in handen kwam van den commissaris Veryssel; informeert zich de Maduresche pangerang niet alleen naar de sterkte der Balische, Bouginesche en Macassaarsche troepen, maar ook of de vyandelyke Chinezen zich nog couragieus toonden, verder ook waar de ryksbestierder zich ophield en of de commissaris in dan wel buiten de loge resideerde. De commissaris Veryssel heeft daarop in antwoord hem zyne verwondering betoond over de propositie tot voortzetting van den kryg tegen den Soesoehoenan, die den vrede vroeg en daarover onderhandelde en zoomede over deszelfs wonderlyke informatien by de Balische hoofden.

Op het iteratief aan hun gedaan verzoek, van 's keyzers gevolmagtigde te Samarang, den Tommongong Tirta Wigoena, namentlyk dat men den keyzer de novo aan zyn Hoff met een Europeese wagt geliefde te voorzien, na alvorens hetzelve te hebben ontzegd onder vertooning van daartoe sonder onze qualificatie niet te kunnen overtreden, hebben de ministers te Samarang geresolveerd om twee gecommiteerdens naar gedagt hof te zenden en daartoe te verkiezen den Capitayn Johan Andries van Hohendorff, als aldaar meer geweest zynde, geassisteerd door den vendrig Ferdinand Carel Hogewits, nevens een taalkundig pennist, een corporaal en zes soldaten, behalven eenige oppassers; want behalven dat daarop zoo sterk aangedrongen was, dat dit laatste versoeck door den commissaris e. s. aan den vorst niet wel hadde kunnen of durven geweigert worden, zoo vermeenden zy daardoor ook niet alleen 's vorsten wantrouwen op de Comp. te kunnen wegruymen en de sinistre desseyne (tegen Kartasoera) van Singseek te veydelen, maar daarenboven door dat kanaal aan 't hoff agter de geheimen te geraken en om welke goede insigten wy alle hare genomen maatregelen in cas subject, als deselve wezentlyk voor een inleiding tot de onderhouding eener zoozeer gewenschte vrede aanzierende, hebben gepasseert

Twee copia brieven van die commissianten dd. 18 en 21 Maart zyn ons daarop ter hand gekomen, dienende de eerste tot communicatie van haar arrivement en seer minsame receptie ten hove, alsmede dat de keyser betuygd hadde daardoor ten eenemale gerust gesteld te zyn en den 22 daaraan den ryxbestierder neven den radeen Wira Diningrat en Tommongong Mankoe Prodjo, dewelke reeds tot het

verdelgen der Chinesen benoemd waren, te zullen rytsenden. Ecnige regenten hadden zig 's keyzers ongenoege op den hals gehaald; terwyl Aria Pringalaja met nog 2 andere hoofden tegen de rebellen in Grobogan gezonden waren, enz. . . . Kort na den ontvang van alle voren geciteerde berigten, quamen wy op den 16en April seer onverwagt uit een aparten brief der ministers (te Samarang) te vernemen, dat de rebelleerende Chinesen en Javanen eene nieuwen keyser geëligeert en daartoe genomen hadden een zoon van den Toppo Sono, Mas Grendie genaamd, willende verscheidene berigten, dat de Madureesen prins en Maas Brahim in de electie souden deelhebben, terwyl hun door den Japara's regent Adepatty Tsitrasoema by brieven in klagende termen te kennen gegeven was, dat zyne twee zoons, tot de rebellen overgeloopen zynde, in het dorp Tamby een benting gemaakt en vervolgens haar vader versogt hadden om ook tot haar te willen overkomen, als zynde zy niet genegen den Soesoehoenang te gehoorzamen; maar vereenigd met den Madurees pangerang en Maas Brahim (te blyven?) met relatie tot welke affaire den commissaris c. s. op 3 April ook een brief door den ryxbestierder was vertoond van de Dewangs Sawongaling en Wiera Seraja van Soerabaya, volgens welke de Ingebeys voornemens zouden wezen, die plaats over te geven aan de Madureesen en deze odicuse tyding wierd door de Sourabayse bediendens by brieven van 14 maart noch tegengesproken, noch geëconfirmceerd, als dicteerende dat zig de gemeene Javanen meerendeels by de rebellen voegden en de Ingabeys of regenten aldaar haar toevlugt genomen hadden op 's Comps vesting om buyten gevaar voor den vyand te zyn. Daarby wilden diverse met den ander overeenkomende gerugten van Passourouang, dat alle de volkeren, die den Maduresen pangerang zyne geconquesteerde plaatsen rondom Soerabaya, als Djipan, Grissé, Sidayoe, Jambong, Toeban enz., ter bewaring in possessie gegeven hadde, bedektelyk met voren gementionceerde muylers Wiro Seroyo, Sawongaling en Maas Brahim souden te zamen spannen en geintentionceerd zyn om het masque binnen korten af te ligten. Echter wierden alle deze spargementen aangemerkt te vereyssehen nadere confirmatie. . . .

. . . . Hoezeer wy nu van tyd tot tyd ook hoopten met onze te werk gelegde mesures, een spoedig redres ten goede te zullen en mogen te wege brengen, of hoezeer den keyzer en ryxbestierder ons

successive ook quamen te verzekeren, dat daartoe door hen, alles wat maar immers doenlyk was wierde gecontribueert bleef zulx van die zyde nogthans genoegsaam alles by simpele beloften dierhalven wy hoe langer hoe meer tot leedwezen beginnen te dugten, dat de instantien, groote pronades en menigvuldige beloften successive door den keyzer en zyne staatsdienaren nopens de vernieuwing des vredes gedaan, niet ter goede trouwe; maar veelligt geschiedde met het een of ander bedekt oogmerk

Intusschen insteert de keyzer de novo op assistentie, als hebbende tyding gekregen, dat de rebellen onder den Tommongong Mangoenoneng uyt het land Patty met sterke magt naar Grobogan getrokken waren, om zig vervolgens met Marta Dipoura geconjungeert hebbende voort te marscheren naar Catasoera, ten eynde den gewaanden nieuwen keyzer op den troon te zetten. Onze gecommiteerden ten Hove zyn hierdoor zeer verlegen, vermits de commissaris op grond van zwakte des garnisoens het versochte secours den keyzer had gerefuseerd. De gecommiteerden krygen order by noodzakelykheid den keyzer te persuaderen om na Samarang te komen. By deze missive van 17 Mei vertoonen commissaris e. s. onder eene reeks van daartoe. relatieve argumenten, hoe noodzakelyk zy ten spoedigste met eene aansienlyke krygsmagt dienden te worden voorzien en eyndelyk by het postscriptum van den brief aanhalende, dat 's vorsten gevolmagtigde daags te voren audientie by hen verzocht en voorgesteld hadde, dat een fatalen uytslag van Pringalaya's attaque zyn meester in zoo groote verlegenheid had gebragt, dat hy gevaar liep om door den vyand, zoo tot zyn totale ruine, als groote schade van d'Ed. Comp. overweldigd te worden. De gevolmagtigde permoveerde in die conferentie de ministers, om den Soesochoenang te seconderen mits hy in ostagie naar Samarang zenden wilde desselfs zoon pangerang Depatty Anum, Z. Ms. broeder pangerang Ingabey Lorryng Passir; benevens de oudste zoonen zoo van den ryxbestierder als voorn. Aria Pringalaya Schoon in het uysterste gevaar van goed en bloed te verliezen begeerde de keyzer verandering ten opzichte der geëschte gyzelaars, willende in de plaats van zyn zoon, zyne moeder Ratoe Hageng Amancoerat zenden en deze verandering werd Z. M. onder zekere voorwaarde, door den commissaris e. s. geaccordeerd.

Over welke importante poincten dan in rade van India met attentie gedelibereert zynde en ten aanbelange van 's ministers gedane belofte aan den Soesoehoengang, van namentlyk hem met volk te zullen assisteren, als hy de voorsz. persoonen tot gyzelaars overzond, vooraf in aanmerking genomen zynde, dat dit hun gedoente strydig was met de hun op dat stuk voorgeschreven bepaling, als zynde hun by missive dd. ult°. Maart absoluut verboden te condescendeeren in zoodanig versoek om militie, vóórdat, niet alleen de vrede gesloten; maar bovendien d' Ed. Comp. genoegsaam versekering voor de securiteit voor haar volk zoude gegeven zyn, zoo hebben wy by schryvens van 12 Juny hierover onse surprise en misnoegen te kennen gegeven en haar onder vertooning dat dierwegens eerst ons goedvinden hadde moeten afgewacht worden voorgehouden, dat zelfs uyt alle die berigten nog niet klaar genoeg consteerde of de swarigheid aan het Cartasoerasche hof wezentlyk wel zoo groot was als deselve wierd afgebeeld, dat zy alvorens eenige punten met den Keyser moeten bedingen en wel voornamentlyk Z. M. moeten doen condescenderen in de onafhankelykheid van den Maduresen pangerang, waardoor deze prins ondertusschen te overtuigen geweest zyn zoude, zoo van onze goede intentie te zynen opzigte, als van het fundament waarop men met den Soesoehoengang in onderhandeling was. . . . Dit alles hadden wy vermeend by den commissaris in diervoegen mede ten vollen begrepen en bygevolge niet versuymd te zullen zyn in overweging te nemen, by een gelegenheid zoo favorabel als de vorenceitcerde conferentie met des Soesoehoengangs plenipotentiaris, gelyk ons dat tot groot leedwezen bleek en dit laatstgezegde nopens den Maduresen prins is ons van zooveel gewigt voorgekomen, dat wy onder de daarover gehouden besoigne te rade geworden zyn van hier aan denzelven af te zenden twee gecommitteerden, t. w. den capt. Bartel Gerritsz, nevens den koopman en translateur in de Maleytse taal Johannes Simong, dewelke wy dan ook op 19 Juny van hier over Samarang derwaarts hebben geëxpeditieerd met een brief aan Z. H. waarby men hem kennis geeft van de vredesonderhandelingen met den Keyzer uit begeerte om aan het eiland Java weder rust te verschaffen, in verwachting dat, om van zyn kant daarvan geen minder blyken te toonen, de Comps. bedienden tot Passourouwang en Sourabaya, na derzelve verzoek, met zyn volk assisteren zoude. Daarbenevens heeft men ged. zendelingen

by eene instructie aanbevolen om den prins daarover mondeling breeder te onderhouden en hem des mogelyk te sonderen, wat hy wezentlyk met zyn gedaan verzoek, om dese en geene gedurende deze beroertens by hem veroverde districten zelfs in possessie te hebben eygentlyk bedoelde of hoeverre zich zyne descynen daaromtrent wel quamen uyt te strekken.

By later schryvens der Ministers (te Samarang) dd. 9 Juny quamen wy te dezen opzigte al verder te vernemen, dat ged. prins hun by brieve had verzocht hem behulpzaam te willen zyn by deze regering, ten eynde de landen beoosten Toeban, Djipan en de rivier van Belora onder zyn bewind mogten worden gesteld, belovende daarvoor jaarlyx zooveel contanten en ryst aan d' Ed. Comp. te zullen opbrengen, als die districten uytleverden. Een finaal besluit over dit verzoek had men uitgesteld en gezocht den Madureschen vorst in een goeden luim te houden om des geraden vindende zich van zyne adsistentie te verzekeren. De ryxbestierder maakt zich inmiddels van tyd tot tyd nog meer suspect en volgens berigten uit het Hof wilde de Keyser hem afsetten, en alshoon aan zoodanige berigten in zig zelfs wel niet veel geloof konde gedefereert worden, wierd onse reeds opgevatten argwaan omtrend zyn persoon daardoor nogtans hoe langer hoe grooter men vond aan het eynde van den brief dd. 9 Juny nog door den commissaris c. s. aangehaald, dat de ryxbestierder niet alleen met de Chinezen correspondentie hield; maar deselve ook speciaal kundschap zoude gegeven hebben, dat er eenige personen in hostagie stonden af te komen naar Samarang, waaruyt voortgevloeyt was, dat die natie een gedeelte harer magt om sulx te stuyten, uytgesonden hadde, weshalven de ministers order krygen om zig van den ryxbestierder meester te maken. . . . De commissaris c. s. inmiddels een besluit genomen hebbende, om hem in arrest te houden, hadden hem op de gewone wyze door twee gecommitteerdens laten afhalen en in de logie begeleyd wesende, na eene breedvoerige harangue over zyn suspect gedrag zyn geweir afgenomen en gecommunicceert, dat hy daar by provisie of tot een gedaan onderzoek van zaken zoude aangehouden worden, sonder dat hy voor enig leed behoefde te dugten welk voorval nauwelyx twee uren geleden geweest was, wanneer de commissaris c. s. een brief van de gecommitteerdens aan het Cartasoerache hof, dd. 13 Juny ontfangen

hadden, behelsende, dat de vorst hen liet verzoeken om hem van voors. zynen eersten minister te ontslaan. De Javanen zyn er verblyd over. Wegens het bezetten der Cartasoerasche wegen was de Keyzer verlegen en versogt den commissaris c. s. de gyselaars van Salatiga te laten afhalen. Te dien eynde wilde men een vliegend leger er op uytzenden. Eenige regenten presenteerden hun dienst daartoe; maar een verraderlyk voornemen heeft die expeditie gestaakt; want voor en aleeer deze beraamde maatregelen nog ter executie gesteld waren, quam den commissaris c. s. ter oore, dat voorn. hoofden in stede van iets tot assistentie der Comp. na het even aangehaalde te besluyten, gantsch ter contrarie in de woning en ten bywezen van Ranga Jouda zouden geresolveerd hebben om 's Comps. uyttrekkende magt op den weg door de rebellige Chinezen en Javanen, die zig op en omtrent Salatiga onthielden van voren te laten op het lyf vallen, terwyl die van Damak dezelve van agteren ataqueren zouden. Om veele by missive dd. 25 Juny geallegerde motiven hebben commissaris c. s. de novo gearresteerd die expeditie te staken en vragen zy een considerabel getal Europesen; want zy meenen thans op Java alles voor vyand te moeten aanzien. . . . De ministers heeft men met 200 Europesen en 100 inlanders gerecruiteerd en van Macassar zyn wy met 410 koppen onder den hoofdman van Tanette versterkt; terwyl zy uyt Amboina met circa 380 koppen zyn geassisteerd. Commissaris c. s. hebben ons vervolgens by een secreet briefje van 7 July bekend gemaakt, de vlugt van den Soesoehoenang Pacoebocana uyt zyne residentieplaats Cartasoera, volgens het gerelateerde van twee Javanen, dewelke van Samarang ter bestelling van een brief van Cartasoera zynde gesonden, onverrigter zake waren teruggekeert, met berigt, dat zy tot die hofplaats naderende vernomen hadden, hoe deselve reeds veroverd, mitsgaders de Soesoehoenan met radeen Pringalaya, radeen Malayoe Coesoema, Radja Nitie en alle de princen door de rebellerende Chineezen en Javanen op de vlugt gedreven was, hebbende deselve zig getireert na de Mattaram, dog de relatanten zulx voor gefingeert considererende hadden hunne reyze vervolgd; maar tot op een uur gaans na aan de Craton genaderd zynde vernomen, dat deselve reeds was verbrand en dat 's vorsten moeder Ratoe Hageng Amancoerat, nevens twee Europesen aan de westkant van Cartasoera op Woedjil zouden agterhaald zyn, terwyl den nieuwen Keyser

Maas Grendie op den 1 July tot Cartasoera was aangekomen en welk nieuws door zendelingen van den Chinees capitain Qué Jonko meeren-deels geconfirmeert, mitsgaders tot Samarang ten eersten van die uytwerking geweest was, dat de regenten Aria Souralaya van Brebes en Ingabey Awongó van Candel den commissaris e. s. waren komen smeeken om onder 's Comps. bescherming te mogen worden aangenomen, onder betuyging van d' Ed. Comp. getrouw en gehoorzaam te zullen zyn. Zulx is door ons goedgekeurd onder recommandatie aan den commissaris e. s. van zich onzydig te houden. De nieuwe keyser Maas Grendie heeft den commissaris e. s. ten eersten van zyne komst tot Cartasoera by een brief kennisse gegeven, met versoeck om te mogen weten, wat zy van hem begeerden gedaan te hebben, zeggende aan niemand verplicht te zyn als aan d' Ed. Comp. dewelke zyn overgrootvader daar eerst van Tagal gebragt en op den troon hersteld, mitsgaders zyn grootvader onderhouden op zyn vader weder naar Cartasoera gebragt hadde, alwaar die met de Europesen te gelyk was verdelgd en dewyl hy zig daarnu bevond, zoo versogt hy te mogen weten, wat hy met de Chinezen zoude aanvangen; want dat hy, als men dezelve uytroeyen wilde den Tommongong Padmanagara naar Samarang zoude zenden om de onsen nevens de strandregenten naar Cartasoera te convoyeren, aangesien het die natie was, dewelke zyn familje en d' Ed. Comp. had zoeken te verdelgen, zynde de commissaris e. s. dezen brief toegebragt door twee Javanen, die yder apart door hen ondervraagd wesende, eenparig gerelateert hadden, dat de nieuwe keyzer deselve by nacht in stilte had geschreven, . . . daar de commissaris e. s. nochtans eenelyk op geantwoord hebben van niets te kunnen of willen ordonneren aan ymand, die vereenigd was met d' Ed. Comps. vyanden, hem daarby te kennen gevende, dat zyn betuyging van groote genegentheyd voor d' Ed. Comp. wel eerst diende te blyken.

In een ontfangen copia brief van den capitain Hohendorff e. s. dd. 4 July (hebben wy) gelezen een betuyging dier commissianten van uit allen deele te hebben kunnen bemerken, dat de gedetroneerde keyzer aan de hinderpalen omtrent de afscheyding der hostagiërs onschuldig; maar de ryxbestierder, na hun gevoelen alleen de oorzaak daarvan was en dat de vorst in zyn magt niet gehad had de rebellen van Salatiga te verdryven, meldende voorts in een tweeden brief van

Magittan of Kamagettan (drie dagen reysens van Cartasoera en ruym eens zoover van Sourabaya gelegen) den bedroefden toestand van hem en den keyser, item van den pangerang Depatty Anum meenende zich met den anderen te begeven naar laatstgem. plaats, sonder dat zyl. wisten waar de ratoe Aman Courat met de verdere famielje des keyzers gebleven was, of in staat geweest waren noch dezelve, noch 's vorsten onwaarderbare schatten te salveren. . . . De ministers vermeenen dat de gevlugte keyser niet ten eenemale diende verlaten te worden, om reden dat zyn tegenparty op den troon gesteld was door 's Comps. openbare vyanden, waaraan desen nieuwen vorst dierhalven te veel verpligting hadde om haar niet te souteneren en waardoor gevolgelyk het land gedurig met nieuwe troubelen moest worden ontrust. . . . By missive dd. 30 Augs. (van Samarang) ontfangen, heeft men berigt van de met den keyser van Cartasoera gevlugte en sedert tot Samarang aangekomen gecommiteerden, den capitain Hohendorff c. s. nevens een schriftuur door dien capit. afzonderlyk aan den commissaris c. s. overgegeven, behelsende het eerste een omstandig verhaal hoedanig zyl. met Z. H. zedert hare vlugt van het hof in bosschen en woestynen omgezworven, mitsgaders hem eyndelyk verlaten hadden in het Pranaragas gebergte waarheen de vorst geretireert was. . . . Inmiddels heeft de commandant Mom na het innemen van Damak de vyanden op Wallahan geattacqueerd en na hevige bataille op de vlugt gedreven. Van Japara werden daarop 432 militairen naar Wallahan getransporteerd. Daarop is tyding van voorn. Mom gekregen dat Coedoes, door de onzen is ingenomen, . . . terwyl capit. Korenaar, na Batang opgetrokken zynde met den Adepatty Djajaningrat en den regent van Bredes, de vyanden op Batang heeft geattacqueert en op de vlugt gedreven. . . .

Door den commissaris Veryssel c. s. is ged. Korenaar o. a. aangemaand om alle regenten des doenlyk ook wederom door het passeren van solemnellyk beëdigde verbandschriften aan d' Ed. Comp. te verbinden en daaronder te submitteren, invoegen de regenten van Brebes, Tagal en Pamalang zulx uyt eygen beweging reeds hadden volbragt. . . . By welke en meer andere in gedte. advysen beschreven progressen door den commissaris c. s. gereflecteerd zynde, hoedanig de vyand reeds verstrooyt en vol vreesse gebragt was, zoo verklaren dezelve by laatstgem. schryven geen de minste zwarigheid te maken om als

er maar een weynig magt wierde gebruykt op te trekken naar de keyzerlyke hoofstad; doch zy zyn verlegen om ordres nopens het bewyzen van adsistentie aan den gedetroncerden keyzer. Hun gedrag ten opsigte der regenten hebben wy geapprobeerd, en voorts hen aangemaand om de rebellen allen afbreuk aan te doen en ondertusschen den gevlugten Soesoehoengang by een brief niet alleen te verwittigen, dat zulx alles ten beste van Zyn Hoogh. quam te geschieden; maar hem teffens te adhorteren, om met de hem nog aanklevende onderdanen ook alle devoir tot verdelging des vyands te doen, mitsgaders Z. H. voor te houden de noodzakelykheit dat hy naar Samarang moest zien te geraken. Ten opsigte der adsistentie moeten zy zig naar de instructie dd. 30 Dec. 1741 gedragen en dewyl ons uyt het berigt van veelmaals genoemden capitain Hohendorff gebleken was, dat Zyn Hoogh. hem betuygt hadde om weder op den troon hersteld wordende niet alleen de stranden maar ook het regt der elexie van een ryxbestierder wel aan d' Ed. Comp. te willen afstaan, zoo heeft men de ministers aanbevolen om zig dien teneur dier instructie in allen deelen te laten strekken tot narigt en observance. Voorts de keyser van intentie wesende, om zoo hy op den troon wierd hersteld een ander plaats als Cartasoera tot zyn residentie te verkiezen heeft men hierover 's ministers consideratien gevorderd.

LXI. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII.) (extract en marginalia.)

Batavia dd. 11 January 1743.

WelEdele HoogAgth. enz.

Java's Oostcust wegens hetgeene, enz.

(De ministers te Samarang uit verschillende berigten) opmakende, dat de vyand zig gesamentlyk na Cartasoera begon te retireren, hebben *de novo* met dies te meer ernst in overweging genomen den voorgenomen togt naar Cartasoera; dog zulx is om diverse impedimenten en motiven zoolange in de molen gebleven tot de prins van Madura dat werk reeds verrigt hadde; want behalven dat onse magt aldaar

van tydt tot tydt hoe langer hoe swakker wordende, niet dan met het grootste gevaar aan zulk eene expeditie zoude te wagen geweest zyn, als men teffens voor Samarang en eenigen de novo geconquesteerde plaatsen behoorlyk sorge bleef dragen, zoo heeft by de ministers ook moeten in overweging genomen worden, dat zoo een togt, alshoorn men volk genoeg hadde, seer qualyk soude kunnen uytvallen om de op handen zynde Westmousson. Bovendien waren de berigten uyt den Oosthoek niet favorabel, waarom de Passourouangse Commandant propositie had gedaan om een chialoup voor de drie aldaar zynde rivieren te laten kruysen; dog sulx is wegens gebrek aan vaartuygen achterwegen gebleven.

By missives dd. 24 en 28 October heeft de aldaar posthoudened capitain Christiaan Benjamin Rhenert berigt gegeven wegens de ondernemingen van den Madurees Pangerang ofte eygentlyk de beginselen waaruyt zyn desseyen om zig meester van Cartasoera te willen maken niet duyster kon afgeleyd worden; want schoon hy het Sourabays opperhoofd de Klerk slegts kundschap gegeven hadde van het uytzenden van een commando sterk 1000 koppen, naar Djipan, om de rebellen, aldaar doorbreken willende, resistentie te bieden, met byvoeging zyner belofte van te zullen zorgen, dat op de grenzen van Sidayoe, Toeban, Balora en Djipan goede wagt gehouden wierde, zoo had gem. De Clerk nothans uyt den bestelder van die missive ervaren, dat door Zyn Hoogheit een zwaar detachement naar Cartasoera geëxpédieert en hetzelfde al reede tot Awic, omtrend een dagreyse van die hofplaats gelegen, genaderd was en terwyl de Klerk by een briefje van den prins wat meer elucidatie dierwegens verzogt hebbende, antwoord te gemoet zag, was hem by een extraordinaris gezant van wege Zyn Hoogheit geboodschapt, dat de Sumanapse regenten hem op Madura per expresse zendelingen hadden te kennen gegeven, dat zeker Macassaars Radja (Aroe Tanette) voornemens zoude zyn, hare landen te invaderen, met verzoek om te mogen weten of zulx door ged. regenten, ook geadverteert was aan gem. de Clerk, die daarop gerepliceerd hadde, dat noch hy, noch de zich daar onthoudende Sumanapse hoofden iets van die affaire wisten en niettegenstaande hy die tyding niet anders aanmerkt als voor een sinistre streek door Zyn Hoogheit verzonnen, om in het een of ander by hem secreet gehouden wordende voornemen, met dies te meerder facilitate te kunnen slagen,

zoo had hy voors. regenten daarvan egter verwittigd, sonder dat men nog weet wat daarop tot antwoord is gediend, hoewel uyt de omstandigheden en gevolgen van dien . . . faciel kan gepenetreert worden, dat de boodschap by het ged. opperhoofd De Clerk niet qualyk begrepen en seer presumpatief door dien staatkundigen prins gefingeert is. . .

LXII. De Gouverneur-Generaal Johannes Thedens en Rade van Indie aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII) (extracten en marginalia.)

Batavia, dd. 5 April 1743.

WelEdele Hoogagtb. enz.

Met de depêche, enz.

Java's Oostcust. Welken aangaande wy by meerm. onse geringe letteren dd. 11 January ll. UEd. voor oogen bragten, hoedanig de Maduresen pangerang, Adepatty Tjaeraningrat zig hadde weten meester te maken van Cartasoera, sonder dat zyne legerhoofden die hofplaats, onvermindert sulx, zoo er gesegd wierde, door den prins wierd be- loofd, aan den Soesoehoenang Paoeboeana wilden overgeven, alsmede hoe de commissaris e. s. uyt bedugting, dat Zyn Hoogheit daarvan somtyds bezetter tragtende te blyven, daar zeer difficiël weder zoude uyt te krygen zyn, een brief aan Hem geschreven hadden om door het Sourabayas opperhoofd, den oppercoopman Reynier de Klerk in persoon te worden besteld ten eynde zyn Hoogh. in minnelyke termen tot de overgave van den Keyserlyken zetel te recommanderen, sonder dat wy vóór de depêche van gem. onsen brief, dienaangaande nog uyt het onsekere waren geraakt en nademaal ons de gevolgen van dien, eenige dagen naderhand, ofte den 16en der voorm. maand January uyt een aparte Samarangse brief dd. 27 December en diverse daartoe gehoordende bylagen omstandig zyn ter kennisse gekomen, hebben wy by dezen de eer UwEdH. nopens deze affaire al verder te verwittigen, dat het daarmede door den commissaris e. s. bedoelde oogmerk van het gedesidereerde effect geweest en dus de zwarigheid, die invoegen voorz. van 's prinsen onwilligheid gevreesd wierde, verdwenen is; alhoewel de pangerang zig by de receptie ofte na het lezen van gecit. missive in den beginne al vry wat te onvrede getoond heeft

over de daarby door den commissaris c. s. ter nedergestelde supplicatie, dat zyne troupen zekerlyk tot 's keyzers hulpe waren opgemarcheert en zy dierhalven geenszins twyfelden of Zyn Hoogh. zoude in de weygering zyn'er legerhoofden voorsien met een bevel, van Cartasocra aan den Soesochoenang in te ruymen, aangezien hy volgens schryvens van gem. de Clerk dd. 18 dec. daarop in zeer hevige termen verklaard hadde, die hofplaats aan den Soesochoenang in ceuwigheid niet te willen ovegeven, zeggende dat dien vorst zyn onversoenlyken vyand en daarenboven nog zeer ontrouw geweest was aan d'Ed. Comp. blykens zyn gewelddadige handeling omtrent derzelve bedienden, zodat hy ten afschrik van alle ontrouwe vorsten, diende te worden gekrist, betuigende dat dit wesentlyk zyne intentie, en hy overzulx geensints van meening was zyne troepen weder terug te ontbieden; maar de Clerk hierop in zeer minzame termen gereplicieert hebbende, dat dese regering van Zyn Hoogh. altoos zeer favorabele gevoelens hadde gehad en uyt aanmerking van zyne betoonde trouwe, ook nimmermeer zoude kunnen gelooven, dat zyn Hoogh. ons goetvinden ooyt zoude tragten te wederstreven vooral niet in dit geval, vermits de Ed. Comp. zelf door den Soesochoenang het meeste ongelyk ondergaan en dus te meer reden hadde, daarentrent naar eygen welgevallen te handelen, ongerekend nog, dat die affaire enkel en alleen dependerende was van de Ed. Comp. die zig daarin ook niet ligt eenige wetten zoude willen laten voorschryven; zoo heeft dit, met hetgeen verder door gem. de Clerk daar by te pas gebragt en dien Pangerang met veel ernst voorgehouden is uytgewerkt, dat Z. II. een vry bedaarder taal gevoerd en de hem vertoonde argumenten voor billyk verklaard heeft, met betuyging dat hy Cartasoera ten respecte van d'Ed. Comp. aan den Soesochoenang zoude inruymen; maar telfens bedugt was dat het overblyfsel der rebellen, zig by absentie van zyn heir, daar weder meester van maken zoude, dog door het antwoord van de Clerk, dat zyn Hoogh. een corps van 300 man kon laten vertoeven tot de komst van d'Ed. Comps. bezettingen is die zwaarigheid insgelyx veydeld, vermits de prins daarop heeft betuygd, dat hy, schoon voor d' Ed. Comps. welwezen van gevoelen zynde dat de Soesochoenang moest werden gekrist de vorstelyke residentieplaats nogtans ten spoedigste zou laten overgeven en zyn volk op 300 man na terug ontbieden, na het

voorstel van de Clerk in voorengec. brief dd. 18 dec. waarby hy komt te notceeren, dat het schryven van den Soesoehoonang als of de Madoerezen, met de Javanen by het herwinnen van Cartasoera zouden geallieerd geweest zyn, weinig geloof scheen te meriteren, gelyk mede dat de Pangerang, behalven het voren aangehaalde nog gezegt hadde, de meerm. hofplaats aan den keyser, gelyk gezegd, wel te willen afstaan; maar egter best oordeelde, dat de vorst ten exempel van anderen met den dood gestraft wierd; want dat hy aan de oorzaak van de hostiliteiten, die zontyds tot Cartasoera weder mogten getenteerd worden, noch part noch deel begeerde te hebben; waaruyt dan niet duyster te conjectureren is, dat dien prins bysonder op den keyzer moet zyn verbittert en in welk gevoelen wy nog al meer gesterkt wierden uit het verder verhaal van gem. de Clerk, contineerende dat Zyn Hooght. ten zynen bywezen of staande de conferentie een brief van den Soesoehoenan besteld zynde, deselve absoluut niet had willen accepteren; doch eyndelyk ter lecture had overgegeven aan den Scriba van Sourabaya, dien de Clerk voor tolk met zig genomen hadde, schynende die prins daarmede te willen doceeren, dat hy niet van intentie is eenige zaken van secretesse met den keyser te willen verhandelen, hoewel die hem daarby ook maar in korte; doch zeer vriendelyke termen voor het innemen van Cartasoera bedankt en verzoekt by hem te willen komen, zonder dat Zyn hooght. zig daarover veel uytgelaten, maar intusschen onder het met de Clerk vervolgde discours te kennen gegeven hadde, zyne inclinatie om eene attaque te beginnen tegen de Passourouangers, alsoo hy dat district nevens Sumanap en Pamacassan gaarne scheen in possessie te willen hebben en schoon de Clerk sustineerde, dat hy te dien eynde zonder onse toestemming wel niets zoude ondernemen, zoo herhaalde hy nogthans desselfs vroeger versoek om met eenige manschappen te mogen werden geassisteerd; maar de commissaris c. s. deze zaken in haren samenhang overwegende, hebben den eysch van volk onvoldaan gelaten en vooraf eenige nadere redenen wegens dies noodzakelykheid gevorderd, mitsgaders kort daaraan onse magt onder den gewezen commandeur en veldoverste Nathaniel Steynmetz naar Cartasoera gecommandeerd.

De veldoverste Steynmetz heeft daarop gediend voornemens te wezen om op 20 dec. in Cartasoera te trekken, gelyk hy dat almede

aan de legerhoofden der Madurcesen heeft gepraeadverteerd en daarop is hem door den keyzer afgezonden de Radeen Aria Pringalaya, om hem tot Salatiga te verwelkomen, terwyl Steynmets het hem door den commissaris c. s. medegegeven schryven zoo aan gem. legerhoofden als aan den vorst had voorafgeschikt en dezen laatsten de novo op het kragtigste by die missive geadhorteerd om ten spoedigste tot Samarang te willen komen of gemagtigden te zenden, ten eynde aldaar zoodanige maatregelen te kunnen beramen als tot herstelling der ruste op Java en vernieuwing van het bondgenootschap tussehen Zyne Majesteit en d'Ed. Comp. zoude werden dienstig geacht zynde voorts aan den Commissaris c. s. by twee brieven dd. 19 en 21 december door den Ed. Steynmets gecommuniceert dat de by troepen hier en daar zwervende Chinezen zyn verderen opmarsch naar Cartasoera vernemende, zig in de Cadoe hadden geretireerd, mitsgaders dat hy op den 20 van gem. maand in des keyzers hofplaats gearriveert was, na omtrent een quartier uurs bevorens door de Madurese legerhoofden verwelkomt en verwittigd te zyn; dat zy de passebaan en Lemma-doehoer voor hem ingeruymt en ook ordre van haar pangerang ontfangen hadde, om naar huys te keeren, mits aldaar 400 man tot de komst van d'Ed. Comps. magt latende vertoeven, terwyl hy den keyser zyne komst en daar benefens aangekondigd hebbende desselvs genegentheyd om hem den volgenden dag in den Dalm te recipiëren, zoo is den vorst in conformité van dien 's anderen daags te 10 ure, ook door gecommiteerdens uyt zyn logement een halve myl van ons leger afgehaald, mitsgaders met slaande trommen, ranquet van 10 compagnien militairen binnengeleyd langs de passebaan, alwaar hy door den veldoverste plegtig ontfangen zynde van 't paard gestapt en dus te voet binnen zyne residentie geleyd, en op de plegtigste wyze gecompliceerd is waarvoor Z. M. zyne uysterste verpligting heeft betuygd en beloofd ten eersten een brief van dankbaarheid aan den Commissaris c. s. te zullen afvaardigen, gelyk ook gezanten tot het sluyten der contracten In den brief van den veldoverste Steynmets, dd. 24 december vindt men ook aangehaald, dat de vorst hem te eten genoodigd, en over tafel zittende, onder het drinken van een glas wyn, verhaald hadde op de bekomen tyding wegens de aannadering van 's Comps. krygsmagt een egte vrouw

getrouwd hadde, zynde een dogter van den tot Japara gestranguleerden pangerang Aria Mattaram, met intentie om die aan de eene en de Ed. Comp. aan de andere hand te houden.

Voorts berigt de veldoverste, dat de zoons der Sourabayse hoofden met 1000 man waren aangekomen tot secours tegen het overblyfsel der rebellen. Dagelyks kwamen uit de Kadoc partyen Chinezen om pardon verzoeken te Samarang, dit gespuys geraakt hoe langer hoe meer verstroot en ten eenemaal zoo van magt als van moed en hoop ontbloot. De Keyzer, onder voorwendsel van vermoedheid na zyn lang zwerven en zyn berooiden staat, verontschuldigt zich om af te komen naar Samarang; doch wil gevolmagtigden zenden.

De ministers te Samarang zyn nog steeds beducht voor den Maduresen pangerang, want schoon gen. prins zyne inschikkelijkheid in de overgave van Cartasoera hunne verwachting verre gesurpasseerd hadde, konden zy zig nogtans niet verbeelden, dat hy tot de restitutie der successive door hem geconquesteerde landen zoo gemakkelyk zou overtreden, uit aanmerking van zyne iterative zoo aan deze regering en hun gedane verzoeken, als zyne mondelinge declaratien tegen de naar Madura geweest zynde expresse commissianten Gerritz en Simong, aan dewelke hy al vry duydelyk heeft te kennen gegeven desselfs genegentheyd, om de districten van Passourouang en Soerabajja voor zyne zoons ter leen te bedingen.

De, eenigen tyd, onder den titel van Soesochoenang tot Cartasoera geresideert hebbende Maas Grendie, onthout zig thans in de Mattaram tot Jogia, dog zyn leger een dagryzen van Cartasoera, op eene plaats Parambanato genaamd, volgens gerugten 600 Javanen sterk, tegen welke wederspannelingen de Soesochoenang eenige manschappen had uitgesonden onder Aria Pringalaya e. s. maar 's Keyzers uytgeschikte volkeren zyn binnen Cartasoera teruggejaagd, waarop Hohendorff het gevaar van zulke vyandelyke naburen vreezende, deze rebellen verslagen en verdreven heeft.

De Keyzer inclineert zeer om zyne residentieplaats te veranderen, de negorye Tinker omtrent Salatiga gelegen, die de Soesochoenang tot eene nieuwe residentieplaats komt voor te stellen, schynt goed te wezen. By nadere aparte missive uit Samarang dd. 17 febr. berigt, dat de nog in Mattaram te vinden Chinezen zig nevens het volk van Maas Grendie weder verzameld en een leger

van 600 Chinczen, mitsgaders 5000 Javanen byeengebragt hebbende op nieuw onlusten hebben aangeregt en zoowel den Tamm. Soerabrata als den Ingabey Soerawikrama op de vlugt geslagen hadden, avancceerende vervolgens tot op twee uren na aan Cartasoera, waarop de Capt. Hohendorff deze rebellen met succes heeft geslagen en nadrukkelijk gegeesseld en 4 mylen ver vervolgd.

Van den nieuwen Keyzer (Maas Grendi) die zig reeds in een zeer deplorablen toestand bevond, zyn de zaken zedert nog zoodanig verergert, dat hy den Commissaris c. s. jongst by brieve heeft excuus verzogt over zyne begane menigvuldige fauten en het verlaten van d' Ed. Comp., zig verschoonende met te betuygen dat hy tegen zyn zin onder de rebellen vervallen is en nu kans ziende, daarvan af te raken hare bevelen komt te verzoeken, zeggende zyn lever en sterven te stellen aan d' Ed. Comp. waarop de Commissaris c. s. alleen mondeling aan de bestellers van die missive gereplicceert hebben, dat hy zig wesentlyk zoo geheel en al aan d' Ed. Comp. overgevende ook geen leed te verwagten hadde en dierhalven gerust tot haar konde overkomen om onderling met malkander te besluyten t geen tot zyn meeste welzyn strekte, sonder dat men daarvan nog eenige gevolgen vernomen heeft, hier voorts ook ten opsigte der by meerm. jongste aparte Samarangse missive dd. 17 febr. gecoucheerde consideratien over het gedrag van den Madurees Pangerang reverentelyk aanhalende, dat dien prins, volgens het gevoelen van den Commissaris c. s. geen ander oogmerk met alle zyne oorlogsdaden heeft, dan op de eene of andere wyze zyne heerschappy te vergrooten, als hebbende de vrypostigheyt jongst al gebruykt om hun zekeren pangerang van Giri toe te zenden met een brief, tenderende om dezen voor de opperhoofdye van Coedoes aan te bevelen; terwyl uit schryven van het Soerabayas opperhoofd Reynier de Klerk blykt, dat 500 van 's princen volkeren over de rivier Solo getransporteerd zich hadden om aldaar het noodige gereed te maken tot eene expeditie, hebbende inmiddels des pangerangs zendelingen by reiteratie van de Sourabayase regenten doen opoyschen de landstreek Caboclinker, ruym een derde van het Soerabayas district uytmakende, ende zulx op fundament, dat de mantris van die landen zig volgens zyn voorgeven met den aanvang van den oorlog al aan hem hadden onderworpen, overzulx heeft hy zig met dit verzoek aan gem. de Clerk geadresseert en sterk aangehouden, dat die hem

dog in deze zyne pretensie die hy regtmatig noemt, behulpzaam wezen wilde en schoon hem hierop door de Clerk diverse vragen zyn gedaan, t. w. hoedanig Z. H. die landen eygentlyk in possessie gekregen en naderhand weder verlaten hadde, item met wat insigt hy zyne troupen zoo marsvaardig hield, enz. zoo is hem dienaangaande geen de minste ouverture gegeven; maar alles op een onverschillige frivole wyze by dien prins beantwoord.

Wat wyders het regentschap van Sumanap en Pamacassan aanbelangt, daar vinden wy ook niet anders van te zeggen, dan dat de jonge Tommongong by continuatie versoekt om alleen het bewind van zaken als hoofdregent in handen te mogen hebben.

LXIII. De Gouverneur-Generaal Gustaaf Willem van Imhoff en rade van Indie, aan de Bewindhebbers der Gen. Oost-Ind. Comp. (Heeren XVII) (extract.)

Batavia, 31 december. 1743.

WeEd. Hoog agtb. enz.

De schepen de Hersteller, enz.

Het sedert eenige jaren hier ingekropen copieren van alle, selfs ook de minste papieren, waaronder velen zelfs de kosten van het copiëren niet waardig zyn, en andere op dien tyd als men die zoo sorgvuldig hier laat naschryven al overlange hebben uytgediend en dus naauwlyx onse, geswogen nog UEdh. attentie dienende op te houden, het ordinaire langdradige Indiase schryfwerk zoo bovenmatig hebben doen uytdyen, dat men door alle de prullen, die daaronder loopen, byna gedegouteerd word van het essentiele, daar het om te doen is . . . waaromme wy vertrouwen, dat UwEdhd. sig de reductie onder het schryfwerk door den eersten onderget. Gouverneur Genl. na zyn terugkomen hier te lande by provisie ter genle. secretarie alhier gemaakt, sullen laten welgevallen.

Java's Oostkust, zoude vry wydloopig in de beschryving vallen, indien wy alles wilden aanvoeren . . . dog nadien wy niet kunnen denken, dat UwEdh. gediend zouden zyn met een recit van veele door de verandering des tyds, voor ons zelfs byna onkenbaar geworden dingen, welker herhaling ook soo verdrietig als lastig valt en anderen voor een groot gedeelte gehoren onder de dagelyxe be-

sorging en huysselyke bestellingen van den inlander, dewelke van verre beschouwd, soo weynig klaarheyt als agreement in derselver doorgaans zeer langwylige descriptie geven, soo proponeren wy ons ditmaal eene korte verbalisatie van het gepasseerde, zoodat het een en ander thans zeer beknopt vallen en bequaamlyk afgedeeld kan worden in eene korte beschryving van het vervolg der oorlogsbedryven, eene wat meer geëxtendeerde deductie van de bevrediging, een concis rapport van hetgene nopens de landen de Comp alleen toehorende te seggen valt en eene succinete narratie van het voorgevallene omtrent de ordinaire zaken.

De oorlogszaken gaan vooraf: men vindt onder dezelve, met praerititie van verscheyden voorafgegane mindere voorvallen en differente bewegingen der vyanden, voornamentlyk te noteren de op den 3 Juny in de nabuurschap van Cartasoera voorgevallen en eenigermate decisive actie, waarinne de tot Cadarsanan en Randoelawan gelegerde vyanden onder de conduite van capitain Hohendorf door een corps van ruim duyzend man, waaronder een vierde Europesen geattaqueerd, uyt hunne retrenchementen gedreven en uyt het Mattaramse district gedelogeerd geworden syn, sonder aan onse zyde verlies te hebben geleden, door welke nederlage de rebellen verstrooyd by partyen na het gebergte aan de zuydzee deses eylands en na de westelyke districten waren gevlugt en dus ook de afgesnedene toegangen, waardoor Cartasoera gebrek aan vivres was lydende weder geopend, zyn geworden; dog om volgens de propositien der ministers deze digt by Cartasoera behaalde voordeelen in sooverre te pousseren om den opgeslagen vyand met onse krygsmagt door de Javasche boven en binnenlanden, al was het zelfs tot Passoroang toe, te vervolgen, om welke expeditie te faciliteren men ook tevens van Soerabaya een ander corps wilde laten optrekken om met den anderen te conjungeeren, dat hebben wy by onse missive van 27 July niet kunnen approberen, eensdeels zeer diffieciel oordeelende parthy vagebonderende volkeren door inaccessibele wegen na te loopen en anderdeels ook niet welvoegelyk vindende, hetzelve ten uytvoer te brengen in een tyd, dat men reeds het middel van gratie prefererende de malcontenten door een zachter weg wilde doen submitteren, waarom wy capt. Hohendorff hebben gelast naar Cartasoera terug te keeren met een gedeelte syner troupes, om onse uytgesette krygsmagt, aldaar

by den anderen te houden en maar een matig corps van observatie op Jogia, daar hy na de voorgevallen actie nog gecampeerd was te laten verblyven om schielyk aan de hand te wezen, daar men dezelve van noode hebben mogte; want het voordeel, dat men zig van zoodanigen doortogt beloofde, hoe faciel ook de marsch en combinatie der wederzydsche legertjes voorgesteld wierde, scheen ons toe niet te kunnen opwegen het sekere gevaar, waarin men sig vooraf stelde om nog meer volk door marches en contramarches te sien consumeren als Java reeds zoo menigmaal en misschien wel voor een groot gedeelte buyten nootsakelykheid gekost heeft en dan nog niets uyt te voeren dat doorgaans het slot der meeste dier expeditien tegens enen inlandsen vyand tot nog toe is geweest en hoe gemakkelyk men ook aan ons die zaak quam voor te dragen, soo was het toch geaccrediteerd aan verzoeken om volk en alles byna wat tot een nieuwen veldtogt behoort, daar men reeds alles bygebragt en sig zelfs zeer uytgeput hadde, om de onophoudelyke verzoeken tot versterking van Java te voldoen, des wy reden hebben den hemel te danken, dat met dese onse ordre ook de verdere ontrustinge der bovenlanden van dien tyd af gecesseed heeft, soo men uytsondert het geval dat na het verdryven der rebellen uyt de Mattaram in die contreyen heeft geëxsteerd omtrent een nieuwen woelgeest, Radeen Panoeloe genaamd, die door eenige aldaar verblyf houdende superstitieuse heydenen tot Keyzer verkoren en voornemens was met zyn byeen vergaderde magt na Cartasoera af te zakken, dog die door Hohendorf met 450 koppen tegengetrokkenwezende, na eene nog al hardnekkige verdediging met velen der zynen om 't leven geraakt en alzoo byna zoo schielyk verdwenen als voor den dag gekomen was.

Onderwylen geraakten de om de West gelegen districten allengskens van selfs tot zoodanigen staat van tranquilliteyt, dat wy onnoodig hebben geoordeeld op Paccalongang tusschen Samarang en Tagal langer eenige troupes gecantonneerd te houden; maar om de oost zyn, niettegenstaande de aangewende persuasive middelen tot submissie der quaadwilligen, altoos nog eenige oorlogsgerugten overgebleven dewelke egter door onze herhaalde ordres om alle oorlogszugtige concepten te laten varen en niet te schielyk de trompet te steken, dat anders in dien afgelegene hoek de mode is.

.

Om nu van deze oorlogsgevallen over te gaan tot het geene ter *beveeliging van Java's Oostkust* is in 't werk gesteld, beyden ten belange van het land in 't gemeen, als byzonder om de zaken van het Kartasoerasc hof weder in eeffenheid te brengen, sullen wy voor een moment terugkeeren tot de consideratien der ministers over dat subject by hunne brieven van den 27 Maart ter nedergesteld, by dewelke zy vooraf tot een grondslag leggen des Soesoehoena's Packobocana's herstellinge als het prompte en sekerste middel, sustinerende zelfs dat de electie van een anderen Keyzer tegen 's Comps. belangen aanloopen souden, hoewel zy ook bybragten de swarigheden, die in dese herstellinge opgesloten waren, na hare gedagten, voornamentlyk om het goed vertrouwen tusschen hem en de regenten te herstellen, als zynde dezelve meerendeels zeer avers van 's Keyzers regeering, censdeels omdat zy gaarne by dese gelegenheyd wilden afschudden het juk van syne despotique en haar seer lastige heerschappye en aan den anderen kant, uyt vreesse voor een gevaarlyk ressentiment van het gepasseerde, hoewel zy vermeenden dat het laatste kon worden geremedieerd, door een generaal pardon sonder eenige uytsonderinge, hetwelk zy oordeelden, dat door de Comp. en ook door den Soesoehoenang behoorde verleend te worden om de gemoedren dien aangaande gerust te stellen.

Maar nadien men het op Java selfs niet eens was en in verscheydene préliminaire poincten, die vooraf gedeedeert moesten worden, soo men desen generalen voorstel soude kunnen amplecteren, als *eerstelyk* of de Soesoehoenang, dog wel syne ministers of die beyden schuldig waren aan hetgeen ons soowel tot Cartasoera a°. 1741 als vervolgens is overgekomen; *ten tweeden*, of men, met sig soo gemakkelyk omtrent hem in de versoening te laten vinden, het hoekje nog wel eens omtrent syne, veel meer dan tegens 's Comps. partyders, te boven syn soude; *ten derden* hoe men het soude aanleggen om sulk een stap niet aanstotelyk voor gemeente en voor de Comp. voordeelig te doen uytvallen, soo waren die voorstellen ook nog maar als in vago wanneer de eerstonderg. Gouv.-Genrl. hier in het bestier der zaken trad, hetwelk hem teffens soo veel werk verschaftende, dat hy soo schielyk geen tyd konde vinden om sig door eene wegens hare extensie degouterende resumtie der retroacta in staat te stellen, om met eenig fundament over soo importanten articul

syn oordeel te vellen, veel minder om selfs iets naders en beters uyt te denken . . . wanneer men inwagende het by secrete resol. van den 25 Juny nader gevorderde advys der ministers over de overige deelen van hare vorige en eenige door ons daarby gevoegde propositien, by provisie getreden is tot het voorgestelde hulpmiddel eener nadere amnestie; dog aan 's Comps. zyde alleen verleend voor den tyd van drie maanden na de publicatie sonder eenige reserve, te meer daartoe eene favorable gelegentheyd voorquam, door de onverwagte tydinge, dat sekeren soogenaamden eersten minister van den chimeriquen Soesoehoeng of Maas Grendie, in name Mangononeng, die vóór de troubles regent van Patty is geweest, op den 22 Juny binnen de logie op Tagal met een gezelschap van omtrent seventig personen, waaronder de moeder van gem. Maas Grendie nevens zyne drie zusters en eenige andere nabestaanden, sig was komen onderwerpen, beloften brengende van zyn meesters persisterende intentie om sig van de rebellen te separeren soodra hy konde, sooals men die ook in t vervolg bewaarheyd heeft bevonden; verscheyden bovenlanders volgden dit voorbeeld op Cartasoera en onze gereïtereerde recommandatien om dit exempel door een minsaam tractement aan de reeds overgekomenen, ook aan de nog uytgewekenen smakelyk te maken hebben sedert dien tyd, diverse der omswervende boven en binnenlandse regenten, soo niet terug doen keeren, ten minsten stil doen zyn om de zaken ten haren opsigte als in 't vergeetboek te laten komen.

Onse onophoudelyke adhortatien om met alle zagtsinnigheyd de gemoederen tot bedaren en de nog wederspannigen tot inkeer te brengen, hebben door des Heeren zegen ook om de oost van dat effect geweest, dat de jonge Maas Grendie, die door het geweld der rebellen in dese troubelen geproduceerd is als een hoofdacteur op het tooneel der Javasche beroertens onder den geïsurpeerden titul van Soesoehoeng Amancoerat sig van die partye heeft los gemaakt en in den aanvang van de gepasseerde maand October tot de Comp. is overgekomen met een gevolg van 129 koppen, allen tot Soerabaija minnelyk gerecipcierd en thans nog op Samarang onder 's Comps. protexie remorerende, waardoor naar onse opinie niet weynig bevorderd is, de generale pacificatie van het land.

Wat nu het accommodement met het Hoff aanbelangt, soo hebben wy na het inkomen der aparte advisen, beyden van den Commissaris

Veryssel en Commandeur Theling deze zaak na ver-
 scheyden voorafgegane generale deliberatien, op den 26 July daaraan-
 volgende in ernstige overweging genomen en considererende dat,
 welke parthye men ook kiezen mogte egter geen erger weg oogens-
 chynlyk konde worden ingeslagen, dan de zaken te laten in die
 onsekerheyd en algemeene twyfelmoedigheid, waarin deselve nog
 verseerden, den inlander niet wetende, wat er van de oude regering
 des lands nog worden zou, wy volgens de breedvoerige redenen, die
 gegeven zyn by de secr. resolutie van dien dag de
 readmissie van den vorst des lands in dien staat, dat men met hem
 tot een contract soude kunnen komen, aan eenige praeliminaire punten
 van satisfactie geaccrocheerd ¹ waaraan vervolgens door denzelven,
 meer dan men zelfs gevorderd hadde en dus volkomentlyk voldaan
 en boven dit alles nog by geschrifte in forme van praeliminaire articulen
 uyt eygen beweging en ongevergd ingesteld, solemnellyk beloofd zynde,
 dat hy sig in alles naar 's Comps. begeerte soude schikken, soo heeft
 men conform onse secrete resolutie van den 22 augs. dit goede werk
 niet langer willen ophouden, maar de hand doen leggen aan de

1 Waarin deze praeliminaire punten bestonden en dat het by de Hooge Regering
 ernstig daarmede gemeend was, blykt 1° uit een secr. brief van G.-G. en R. dd.
 29 July 1743; 2° uit eene secr. ordre, van diezelfde dagt. aan den kapitein Joann
 Andries van Hohendorff, kommandant te Cartasoera. In den brief leest men, dat
 Hohendorff in 't geheim aan den Soesochoenan moest verklaren, « dat de Comp. alvorens
 contract met Z. M. te kunnen aangaan, ouder al het voorgevallene op Cartasoera
 in den jare 1741 speciaal met afschuwten komt aan te merken het geweld aan ons
 volk gepleegd, om dezelve tot eene andere religie te dwingen en voornamentlyk het
 gemeene volk met vastbinden en allerhande plagingen ook met bedreygingen van den
 dood tot het Mahometaansch geloof over te brengen, . . . en waarvan men hier
 de schuld voornamentlyk toeschryft aan de booze inblazing van zekeren opperpriester
 Said Aalowie en de barbarische behandeling van zekeren Radja Nitie. » Van deze
 twee personen eischte de Hooge Regering de uitlevering. By de secrete order kreeg
 Hohendorff bevel dat hy « indien de Soesochoenang niet te brengen mogt zyn om ons
 de geeychte satisfactie voor het affront onse natie en godsdienst door het geweld
 ontrent de Cartasoerane bezettingen in a^o 1741 gepleegd, voor het oog van de ge-
 heele wereld aangedaan, door de overgave der twee belhamels, goedwillig te geven »
 zig met den eersten zou meester maken van des Soesochoenangs persoon
 zelf, nevens die van zyn zoon, pangerang Depatti en de twee belhamels bovengen.
 Deze gewaagde onderneming binnen Kartasoera zelve, moest Hohendorff « z66 spoedig
 en met zooveel expeditie uitvoeren, dat niemand in staat zou zyn eerder advies te
 brengen van het voorgevallene, of de voorsz. persoonen zonden te gelyk reeds naby
 Samarang zyn. » Aan de gevaarlyke volvoering van dezen lust ontkwam Hohendorff,
 daar de Soesochoenan aan den eisch tot uitlevering der Comp. toegaf.

executie onder mediterende resol. van 29 July bevorens, waarby men in avans hadde vastgesteld de poincten, die de ingredienten souden moeten uytmaken van het nieuwe verdrag en met dewelke de Commissaris Veryssel op den 3 october naar Cartasoera opgetogen zynde, omdat men geen tyd wilde verspillen met pointilles om den Soesoehoenang naar Samarang af te doen komen, dat dog van langen nasleep en vol van inconvenienten soude zyn geweest, na eene der Comp. seer honorable en satisfactoire inhalinge, de *vrede* vervolgens op den 11 november *finaal gesloten is*, genoegsaam op den voet, die men hadde voorgeschreven, enz.

LXIV. *Articulen van reconciliatie, vrede-vriend- en- bondgenootschap tusschen de Doorlugtige Nederlandsche Oost-Indische Compagnie ter eenre en den Soesoehoenang Pacoebocana Senepatty Ingalaga Abdul Rachman Sahidin Panatagama ter andere zyde*, uyt name en op specialen last van Z. Edelh. den HEd. H^e. Gust. Will. Baron van Imhoff G.-G. enz. en de Ed. HH. Raden v. Indie, enz. door den Heer Hugo Veryssel, enz. Plenipotentiaris, enz. tot Cartasoera Adiningrat, gearresteerd en vastgesteld. (11 November 1743.)

Art. 1. Nademaal de Heeren, de Gouv. Genl. en de raden van India op de aanhoudende verzoeken van den Soesoehoenang om vergiffenis van hetgeen in den jaare 1741 tot Cartasocra omtrent de Europese bezetting van de Comp. en vervolgens gedurende de troubles met de Chinesen op Java voorgevallen is, met betuyging van een opregt leedwezen over hetgeen hy, in dat stuk van de pligt eens opregt bondgenoot afgeweken is en verseekering dat zulks voornamentlyk aan de quaade raadgevingen van eenige qualyk gezinde en ontrouwe ministers moet worden toegeschreven, mitsgaders met belofte om in den aanstaande dese nieuwe weldaad van de Comp., waardoor Hy zyn ryk en regeeringe als op nieuws van deselve komt te ontfangen met de uysterste opregtheyd en aanklevinge aan de be-

langen van Hooggem. Comp. te allen dage te zullen erkennen, uyt name en van wege de Ned. O. I. Maatsy. den gemelden Soesoehoenang vergeven ende geremitteert hebben alle zoodanige redenen van offensie en tot een billyk ressentiment als in opgemelde gevallen aan Hooggem. HEd. gegeven zyn en dienvolgens goedgevonden is den voorn. Soesochoenang Pacoeboana voor hem en zyne erfgenamen zoolang dit contract heylig onderhouden werd, weder te herstellen op den Mattaramsen thron, waarop Zyne voorvaderen, naast God, alleen door de hulpe en bescherminge van de Nederl. Comp. zyn geraakt, zoo verklaar ik, Hugo Veryssel, plenipotentiaris van Hooggem. Ned. Comp. aan myn kant uyt naam als voorzeyt is, den gem. Soesochoenang Pacoeboana daarin te herstellen by desen, onder de conditien en voorwaarden hiernavolgende, en verklaar ik, Soesoehoenang, Pacoeboana door de barmhartigheyd en mededogentheyd van de Comp. myn ryk weder te ontfangen, onder de voorwaarden hierna volgende, dewelke voor my en myne opvolgers op den troon, waarop ik door de hulpe Gods en de magt van de doorlugtige Ned. Comp. nu op nieuw bevestigd werde als eene eenwigdurende wet heyliglyk en opregtelyk zullen onderhouden werden.

Art. 2. Daar zal dan, nu en ten allen dage eene opregte vriendschap en harmonie wezen, tusschen de onderdanen van de Doorl. Ned. Oost-Ind. Comp. en de volkeren van Java om malkanderen in allerley nood en verlegenheyd getrouwlyk met raad en daad by te staan, malkander best te zoeken en schaden af te weren even als of het één volk was.

Art. 3. En om zulx te beter te bevestigen zullen zoowel den ryxbestierder als andere hoofdregenten en alle degenen dewelken aan de stranden eenig gezag hebben, wanneer zy door den Soesochoenan worden aangesteld, alvorens tot de exercitie van haar ambt te worden geadmitteert, tot Samarang in persoon moeten komen afleggen, in handen van den commandant, die aldaar van wegens de Ned. O. I. C. het gezag zal voeren, den eed van trouwe en gehoorzaamheyt even als omtrent haren vorst en met gelyke betrekkinge als tot denselven, ja met deese uytdrukkelyke beloften, dat wanneer de bevelen, die zy van den eenen zoowel als van den anderen quamen te ontfangen, met den anderen strydig waren, zy altoos de preferentie zullen geven aan die van Hooggem. Comp. totdat zy op

haar nadere vertoogen, daarover tzy na Samarang of na Batavia te doen, daaromtrent nader ordre bekomen.

Art. 4. De Soesochoenang zal ook niemand tot voors. cerampten van ryxbestierder of hoofdregent mogen verheffen en aan de stranden eenige hoofd of andere regenten mogen aanstellen dan na voorgaande approbatie van Hooggem. Generaal en Raden, aan dewelke de genomineerden zullen worden voorgedragen tot het erlangen van derzelve toestemming, tzy door den Soesochoenang zelfs of zynen ryxbestierder by een brief direct aan Haar HoogEd. dan wel door den commandeur op Samarang, nadat hem zulx van het Hof zal wezen verzogt en opgedragen, gelyk ook den Soesochoenang in zelve voegen niemand van de bovengen. regenten uyt hare diensten zal mogen verstooten, zonder de redenen van dien alvorens te hebben opgegeven aan de HH. Generl. en Raden en derzelve toestemming te hebben erlangd, alles om tot een openbaar bewys te dienen, dat de Comp. en Java voortaan onafscheydelyk en als één zullen zyn.

Art. 5. De Soesochoenang verklaart en verseekert ook by desen niemand van de regenten thans in 't leven zynde oyt eenige de minste moeyte te zullen aandoen ofte deselve tot eenige verantwoording of rekenschap te zullen trekken over hetgeen in dese troublen voorgevallen is en het gedrag dat zy daarin gehouden hebben; maar gelyk de Comp. generuslyk vergeven heeft, alle het groote ongelyk dat haar is aangedaan, alzoo ook Z. H. niets zal revengeren; maar gaarne vergeven, wat zyne onderhoorigen omtrent Hem mogten hebben gepeceerd, ten minste zal Z. H. niemand uyt de tans in leven zynde, zoo boven- als benedenlandse regenten over iets dat in deze troublen en zedert het jaar 1740 voorgevallen is, mogen aanspreken, zonder alvorens de redenen te hebben opgegeven aan de Comp. en toestemming daartoe te hebben erlangd; ook zal Z. H. niemand van de thans in 't leven zynde regenten mogen constringeren om in persoon ten hove te komen, wanneer hy uyt vreesse of om andere reedenen daartoe niet genegen is; maar de voorz. regenten zullen kunnen volstaan met de jaarlykse revnuen van Z. H. en hetgeen hare landen contribuieren moeten met iemand van haar familie of met een ander gedistingueerd persoon, uyt haar regentschap ten hove op te zenden, ten ware de Comp. goed vond zulks nevens den Soesochoenang aan haar te ordonneren, wanneer zy gehouden zyn dat

te gehoorzamen, op poene van uyt haare ampten te worden verstootten en afgezet; dog dat zulks noyt door de Comp. geordonneert zal worden, zonder alvorens na de billykheyd te hebben onderzocht, de reedenen, die gem. thans in 't leven zynde regenten van hare weygering komen te geven.

Art. 6. Den Soesoehoenang verklaart ook by desen aan de Comp. te cederen en af te staan het geheele landschap of eyland Madura met alle het regt van opperheerschappy, dat Z. H. en deszelfs voorzaten op het gem. Eyland hebben gehad, in diervoegen als by contract den 5 Oct. 1705 omtrent Sumanap en Pamacassan is geschied en zoo het noodig is in de allerbeste form, als hetzelve geschieden kan, verklaarende voor hem en zyne successieurs in het ryk nu nog ten eeuwigen dage, oyt ofte oyt eenig gezag over de landen of volken te zullen pretenderen, veel minder exerceren; maar integendeel voorsz. afstand aan de Comp. te goedertrouw te zullen garanderen met alle zyne magt en vermogen, zoo menigmaal als hy daartoe door de Comp. zal worden versogt, tegens alle degenen die de Comp. in de vreedige beheersching van die landen, eenige hindernisse mogten willen toebrenghen, hetzy van binnen ofte van buyten wie deselve ook soude mogen wezen.

Art. 7. De Soesoehoenan belooft ende versekert wyders op het versoek van de Comp. om ten respecte van desselfs magtige intercessie, voor de familie van den tegenwoordigen Regent van Madura, Pangerang Tsjacraningrat, voortaan altoos te zullen geven het regentschap van Sidajoe aan een van de zoons des gemelden Pangerangs, die door de Comp. daartoe aan den Soesoehoenan zal worden voorgedragen, welke regent van Sidajoe niet teffens zal mogen zyn regent van Madura; maar by optreding van denzelven in dat regentschap zal een ander uyt die familie aan den Soesoehoenang worden voorgedragen, tot het regentschap van Sidayoe, welke regent ook even als alle andere strandregenten den eed van trouw en gehoorzaamheyd aan den Soesoehoenang en de Comp. beyden, tot Samarang zal moeten afleggen, alvorens in dat regentschap te kunnen treden en wyders verpligt zal zyn, jaarlyks op Herri Moelnt ten hove te compareren, ten ware de Comp. hem daarvan excuseerde, waarmede de Soesoehoenan verklaart tevreden te zullen zyn.

Art. 8. In zelve voegen belooft de Soesoehoenang aan den zoon

van den overleden Pangerang Mankoe Nagara, dewelke thans tot Batavia woont, een behoorlyk onderhoud te zullen bezorgen na zyne geboorte, tzy dat hy daarmede ter woon mogte verblyven of dat hy genegeen was en de Comp. hem permitteerde na Cartasoera terug te keeren, waaromtrent de Soesoehoenang verklaard zig altoos te zullen schikken naar het welbehagen van de Comp.

Art. 9. Alle landen in desen oorlog door de wapenen van de Comp. veroverd, verklaard deselve by dezen genereuslyk weder aan den Soesoehoenang te restitueren en in vollen eygendom weder over te geven, uytgesondert alle die districten, dewelke in het volgende articul nadër zullen worden bepaald en verklaart de Soesoehoenang met de restitutie in diervoegen, als dezelve thans geschied, zig volkomen gecontenteerd te houden en dienvolgende voor hem en zyne erfgenamen in het ryk te renuncieren van alle pretentien nopens geleden schade of verlies in desen oorlog, die te eenigertyd konden gemaakt worden.

Art. 10. In erkentnisse van dese genereuse restitutie en de herstelling van den Soesoehoenang in het Javasche ryk, verklaart de Soesoehoenang by desen aan de Comp. te eedderen en met hetzelfde regt van opperheerschappy, dat hy tot hiertoe op die landen heeft gehad, volkomen over te geven en af te staan:

Eerstelyk, den oosthoek van dit eyland Java, in diervoege als of er een linie getrokken was van Passoeroeng dan wel eenige naby gelegen plaats of rivier, Zuyd en Noordwaarts op tot aan den oever der zee tot een limietscheyding voor het land van den Soesoehoenang en dat alzoo alles wat beösten die linie ligt zal zyn en blyven aan de Comp. en wat bewesten ligt aan den Soesoehoenang even en in diervoegen als de rivier Lossary aan de westkant, de scheyding maakt tussehen zyn Hooghs. land en dat van de Comp., welke oosthoek van Java de Comp. voortaan sal bezitten met hetzelfde regt van Souvereyniteyt, dat de Soesoehoenang daarover heeft gecompeteert en zal de voorm. plaats alwaar de limietscheyding zal beginnen, ter keure van de Comp. gelyk ook de verdere limiten ten haren genooge en zoo ras de gelegenheid zulx toelaat gereguleert worden.

Ten tweeden, word generalyk aan de Comp. afgestaan ses honderd roeden lands langs de boord van de zee en even zooveel langs de boord van alle de rivieren, die in zee uytloopen, op en rondom geheel Java met alle regt van eygendom, opperheerschappy en gebruyk naar

eygen welgevallen, verklaarende den Soesoehoenang voor hem en zyne erfgenamen in het ryk over de voorsz. zoomen, beyden van de zee en de rivieren geen de minste jurisdictie te zullen oeffenen ter boven bepaalde distantie, zoo menigmaal als de Comp. zulx komt te interdiceren en zig van het voorschr. regt van eygendom en dezen afstand wil bedienen, nog ook iemant van degeenen die ter voors. distantie langs de zee of de rivieren geseten zyn, te zullen constringeren van daar te verhuysen, en onder syne jurisdictie te komen wonen, wanneer de Comp. goedvind van dese cessie gebruyk te maken, waarentegen de Comp. aan den Soesoehoenang toestaat om het gemelde district lands daar en zoolange het de Comp. niet eygent onder zig te mogen houden tot wederzeggens toe en zonder dat hetzelfde tot eenige consequentie en veel minder tot eenige prejudicie zal mogen strekken van deze generale en speciaalen afstand, die begrepen wordt in de beste forma te wezen gedaan met alle hoogheden en praëminentien, die den vorigen eygenaar daarover hebben gecompeteerd.

Ten derden, werd in zelve voegen met alle vryheden, heerlykheden en voorregten van de souverayniteyt in vollen eygendom afgestaan en overgegeven Sourabaya met dies onderhoorige regentschappen of districten, in diervoegen als deselve onder den Soesoehoenang tot hiertoe hebben gesorteerd en dus ook na diezelfde limiten, dewelke het district dier regenten tot hiertoe heeft gehad, dewelke zoo er eenig verschil over ontstaan mogte, nader door ervaren inlandse hoofden zullen worden aangewezen en bepaald, beyde ten zekeren getalle aan de zyde van de contractanten te benoemen, dewelke verklaren sig nopens dat point ook met derzelver uytspake tevreden te zullen houden.

Ten vierden, werd in selver voegen soals even van Soerabaja is gezegd, ook aan de Compagnie gecedeert en afgestaan het geheele district van Rembang met de houtbosschen daartoe behoorende, item Japara met dies houtbosschen en alle andere voordeelen, geregtigheden en inkomsten dier plaatsen, in diervoegen als deselve by den Soesoehoenan genoten en geheft zyn en met zoo volkomen regt als de Soesoehoenan daarop heeft gehad.

Ten vyfden, verklaart de Soesoehoenang ook te desisteren van de Sabandharyen, zoo op Samarang zelis, als in dies onderhoorige districten Caligawe, Torbaja en Goemoelak waarvan de eerstgem. onaangesien

den afstand in eygendom van die plaatsen met dies onderhoorige dorpen of zeeplaatsen, Torbaya en Goemoelak bovengem. ingevolge de oude acte van 15 January 1678, by het contract van 5 oct. 1705 aan de Comp. overgegeven, tot hiertoe onder des Soesechoenangs inkomsten zyn gerekent, dog waarvan Z. H. verklaart alsnu met alle hetgeen verder nog aan dien afstand, voortyds gedaan, in eeniger maniere deficiëren mogte, zoo volkomen te renunciëren en hetzelve met den aankleve van dien zoodanig aan de Comp. te cederen, als eenigermate geschieden kan, even en in zelve voegen als boven van Madura, den Oosthoek deses lands, Sourabaya en dies onderhoorige districten, Rembang met dies district en houtbossen, item Japara met dies district en houtbossen is gezegd, belovende de possessie van alle de voors. gecedeerden landen, item van de voors. seshondert roeden diepte langs den oever van de zee en langs de boord der rivieren altoos te zullen garanderen, zoo menigmaal hem zulx door de Comp. verzogt werden zal, waarenboven nog in volle kragt en waarde blyft hetgeen ingevolge zeker geschrift van den jare 1707 tot nader interpretatie van het 10^e articul van het bovengem. contract van 5 oct. 1705 is geclausuleert, dat het niemand dan de Comp. alleen vry zal staan op eenige andere plaatsen in Zyn Hoogheyts landen, Logies, forten, of vastigheden te extrueren en zig in dezelve te etablissieren, hetwelk voor gerepeteerd en gerenoveerd werd gehouden by dezen.

Art. 11. Dewyl men ook wederzyds overeengekomen is, dat de Comp. tot meerder gerustheyd van den Soesechoenang voortaan zoo op Cartasoera als op den weg tussen het Hoff en Samarang in stede van 200 koppen by contract a^o 1705 vastgesteld, een garnisoen zal doen houden van 300 koppen te voet en 50 ruyters, gerekend als 100 koppen te voet, en dus in alles 400 koppen, zoo belooft de Soesechoenang het voorschreven volk te zullen betalen op den voet als tot hiertoe gebruykelyk is geweest, ider man gerekent tot $6\frac{1}{2}$ reaal spaans ter maand of 2600 R. sp. ter maand en 31200 sjaars in contanten gelde te voldoen, cederende Z. H. te dien eynde en om het noodige fonds daartoe te vinden aan de Comp. alle de Sabandharyen aan de stranden, dewelke niet onder de bovenstaande afgestane landen en districten behooren, om jaarlyks door de Ministers van de Comp. ten overstaan van Z. H. gecommiteerden tot Samarang te worden verpagt en openbaarlyk aan de meestbiedende opgeveylt, mitsgaders dies be-

dragen by de Comp. te ontfangen om te dienen tot voldoening van de voorsz. onderhoudspenningen, waarvan voor de Sabandharyen van Samarang, Japara, Rembang en Soerabaya, die onder de afstanden der bovengen. landen in vollen eygendom begrepen zyn, jaarlyks 7200 sp. realen zal werden afgetrokken, zullende alzoo de inkomsten der overige Sabandharyen tot Samarang in voegen voorsz. te verpagten en by de Comp. te heffen tot voldoening van het restant tot 24000 sp. realen moeten dienen, waarvan het deficiërende by den Soesoehoenang dadelyk in contanten gelde zal worden gesuppleerd, gelyk hem daarentegen in zulker voegen zal worden betaald alles, wat de voorsz. Sabandharyen meer dan het bovenst. bedrag van 24000 sp. Realen mogten komen te monteeren. Hiertegen verbindt de Comp. zig van hare zyde, het voors. getal van troupen altoos zooveel mogelijk voltallig in de bovenlanden te houden, zoowel tot Cartasoera, als langs den weg tussen die plaats en Samarang en sal de Soesoehoenang ten synen koste, naar den zin en aanwyzing van 's Comps. ingenieurs laten herbouwen een ruym en bequaam fort op Cartasoera, van steen, hout en aarde, zooals het zal worden geordonneert en ter plaatse men het terrein het voordeeligst oordeelt, item ook zoodanige gedetacheerde wagtten en de noodige logementen voor officieren en gemeenen en alles wat in 't generaal daartoe behoort en in selver voegen langs den weg van Cartasoera na Samarang laten leggen twee of drie veldschansen tot posthoudingen voor ons volk, ter plaatze, die men daartoe zal aanwyzen, om de communicatie met dat hoofdcomptoir altoos open te houden en eyndelyk zal Z. H. besorgen de noodige levensmiddelen en battors tot den dagelyxen dienst dier forten en het onderhoud der bezettingen, alles agtervolgens het art. 4, 13 & 14 van het contract a°. 1733 gesloten, geamplieert naar de thans geclausuleerde vermeerdering van het garnisoen.

Art. 12. Dewyl ook op hetgeene a°. 1733 tot Cartasoera Adinigrat met den Soesoehoenang door wylen den Heer Coyett, uyt name van de Nederl. O. I. C. gecontracteert is, om jaarlyks boven de 15600 sp. realen voor het onderhoud van 't Cartasoerese guarnisoen 10000 sp. realen den tyd van 22 jaren na den anderen en 1000 Coyangs ryst den tyd van 50 jaren na den anderen, jaarlyks te leveren, na verloop van deze tien jaren nog maar 204800 sp. Realen en 7309 Coyangs ryst voldaan en dus tot heden toe nog sp. R.

51200 en Coyang ryst 2691 resteerende zyn, zoo zal Z. H. order stellen, dat deese agterstallen ten spoedigsten en uysterlyk in den tyd van ses jaren werden verevend.

Art. 13. En nademaal het den Soesochoenan ondoenlyk of ten minste zwaar zoude vallen nevens dese reeds bedongen vergoeding voor de excessive kosten door de Comp. in de vorige Javase oorlogen om de wille van Z. H. en desselfs voorzaten aangewend, alhoewel die in vergelyking van evengem. kosten seer gering genomen en op verre na niet toereykende zijn, in 't vervolg ook te moeten dragen, de lasten van de jongste troublen, waartoe hy zekerlyk gehouden is en ook by desen verklaard volkomen genegen te zyn, zooverre zyn vermogen immers strekken kan, versoekende alleen 's Comps. mededogentheyd over hem en zyn thans zoozeer bedurven land, zoo verclaart de Comp. onder de voorwaarden bereeds opgenoemd en verder nog volgende conditien aan den Vorst niet alleen generaalyk quyt te schelden, alles wat zy in cas van vergoeding van schade nopens den jongsten oorlog zoude kunnen pretenderen; maar ook daarenboven alles wat zy uythoofde van het evengeciteerde contract a°. 1733 nopens de vergoeding der vorige oorlogslasten nog te pretendeeren ofte volgens de daarby bepaalde termynen in het vervolg nog te verwagten heeft, zynde 120000 sp. realen en 40000 Coyang ryst voor niet, mits de conditien van dit altoosdurend contract zoo volkomen aan Z. Hs. zyde werden vervuld, dat daarop niet het minste te zeggen is; want andersints houd de Comp. alle hare pretentien op het land en de onderdanen van den Soesochoenan in hare volkomen kragt gereserveert, schoon ook eenige jaren na den anderen dit contract wel onderhouden en daarna eerst eenige infractie in de nakoming der articulen vernomen wierd, hetwelk de Soesochoenang verklaart wel te mogen lyden en volkomen toe te stemmen, dat alsdan in geen de minste computatie werd gebragt, gelyk hy zig ook in zulk een geval onderwerpt aan de vergoeding niet alleen van alle vorige praetentien; maar ook aan die van de jongst gedragen oorlogslasten en alle daaraan behoorende schaden en winst dervingen die de Comp. cenigermate zal kunnen opmaken, om te toonen dat Z. Hs. intentie tot naarkoming van dit verbond geheel opregt en zuiver is.

Art. 14. En om van zyne zyden te erkennen zoo genereuse quyt-

scheldingen van zoo considerable agterstallen en nieuwe wettige pretentien; dewelke in gelde berekend wel op 2000000 sp. realen en meer zouden lopen, zoo verelaart de Soesochoenang door zyne onderdanen van nu voor altoos jaarlyx aan de Comp. over geheel Java te zullen laten leveren, 5000 Coyang ryst voor de betaling van 10 Rds. courant geld voor ieder Coyang, door de leveranciers contant van de Comp. te ontfangen en te leveren op zoodanige plaatsen als by een apart articul zullen werden aangewezen tot het meeste gemak van de Comp. omtrent den afscheep dier granen en ook tot zooveel meer gerief voor den aanbrenger en leverancier en zal voorsz. leverantie absoluut moeten volbragt en verevend worden in yder jaar op peene, dat het de Comp. vry zal staan door militaire executien, zooveel daaraan komt te ontbreken, uyt het naaste aan de hand zynde graan, tzy van de boven tzy van de benedenlanden na zig te nemen, waarvan dengeenen die in gebreke gebleven is zyn contingent te leveren de schade zal moeten boeten, waarom tot beter observantie van het articul goed gevonden is by een apart geschrift eene generale verdeling van de voorsz. leverantie naar 's Comps. goeddunken te maken, opdat men wete, wie men jaarlyks aanspreken kan.

Art. 15. De Soesochoenang belooft in zelve voegen te zullen doen leveren 500 lastens Cadjang en boonen, van yder de helft tegen 20 rds. cour^t. voor de Cadjang en 16 rds. courant voor de boonen, zullende de vorst door syne ordres, de aanplanting dier aardvrugten in dier voegen doen vergrooten, dat het opgem. getal van lasten ruym zal kunnen voldaan worden en is al verder verstaan, dat de leverantie van yder der regenten en de plaats waar dezelve zal moeten geschieden by een apart geschrift evenals bevorens van de ryst gezegd is, bepaalt zal worden, ten eynde de nalatige over hetgeen hem opgelegd is, mede op gelykerwyze kunne worden aangesproken.

Art. 16. By art. 11 van het contract a^o. 1733 tussen de Comp. en den Soesochoenang geteekend Z. H. zig verbonden hebbende het Cattoene garen in grooter quantiteyt te zullen doen leveren en zulx tegen de bedongen pryzen van 36 Rds. per picol voor de eerste soort of Lit. A. en 25 Rds. voor de tweede of Lit. B. zonder dat men zedert van deze beloften het gewenschte gevolg gehad heeft, zoo is het dat de Comp. tot meerder aanmoediging der leveranciers by dit

nieuwe contract beloofd de prys te verhogen van 36 tot 40 Rds. voor de eerste en van 25 tot 30 Rds. voor de tweede soort; dog op deze belofte verbindt zig dan ook de Soesochoenang tot een jaarlyx vaste leverantie van 300 picols of 37500 ponden, waaronder één derde van de eerste soort tegens opgem. pryzen, zullende voorts wat boven deze quantiteyt door den inlander mogt geleverd worden, tegens 50 en 40 Rds. het picol voor de twee opgem. zoorten betaald, dan wel tot den verkoop van dien aan de particulieren, vryheid gelaten worden.

Art. 17. Ook belooft de Soesochoenang alomme in zyn ryk de nodige ordre te zullen stellen, dat de aanplanting van peper met meer vigueur als tot nog toe geschied is, werde in het werk gesteld zoodanig, dat Z. H. in het vyfde jaar na dese contractatie zig verbindt om aan de Comp. te leveren 5000 picols peper droog en wel geharpt en voor dien tyd jaarlyx onbepaald zooveel het land fourneeren kan, in het sesde jaar 6000 picols., in het 7e 8000 en in het 8e 10000 picols ten pryze van 4 rds. Ort. voor het pic.: dog de Comp. zal al hetgene boven die quantiteyt geleverd werd, betalen tot 5 rds. het picol, zullende de leverantie van dien korl geschieden ter plaatse daar het de Comp. best gelegen komt die af te halen en den Soesochoenang om deselve te leveren, waarover men zig indertyd zal verdragen.

Art. 18. In zelve voegen belooft en verbindt zig de Soesochoenang om de indigoculture in deszelfs landen alomme op het kragtigste te doen voortzetten en de Comp. sal daartoe de noodige Europese bedienden geven, tot onderrigting van de Javanen, zoo menigmaal als daartoe door den Soesochoenang verzoek zal worden gedaan.

Art. 19. En vermits het ware voordeel van een land en gevolgelyk ook het regte interest van een vorst daarin bestaat, dat hetzelfde allerley voordeelige producten uytlevere, waardoor de inwoonder zyn bestaan en den vorst zyne inkomsten sooveel te ruymmer kan vinden, zoo is men ook overeen gekomen, dat in de landen van den Soesochoenang zal worden getenteert de voortteeling der zydewormen en dat Z. H. zyn onderdanen zal houden tot de aanplanting van genoegsame moerbeziestekken tot voedsel van dezelve, na de onderrigtinge, die daarvan door 's Comps. bedienden gegeven zal werden, ten cynde den Soesochoenang is het doenlyk in staat moge zyn, na verloop van drie jaren, al was het ook maar 10 fl zyde uyt de

producten van het land aan de Comp. te laten leveren en het 5e jaar $\frac{1}{2}$ picol of 62 $\frac{1}{2}$ ₧ in het 6e jaar 1 picol of 125 ₧, in het 7e jaar 5 picol of 625 ₧ en in het 8e jaar 10 picol of 1250 ₧ en voorts zooveel mogelyk, ten pryse van 125, 150, 175 ja tot 200 en 250 rds. het picol, na proportie van de soorten, ten eynde door deze langzame opklimming de inwoonders tyd te geven om de moerbiesiestekken tot noodig voedsel voor die wormen in genoegzaam quantiteyt aan te planten.

Art. 20. Al het hout, dat op Java valt, zal privative aan de Comp. moeten geleevert worden, met exclusie van alle andere, dan die door de Comp. daartoe werden gepermitteerd, excepto alleen de eygen benooidghheid der regenten en inwoonderen en zullen voorschr. regenten en inwoonders ook alleen voor hare eygene benooidghheid permissie hebben tot het aantimmeren van eenige vaartuygen langs de Javasche stranden, dog het overschot van het hout, dat zy daartoe benooidgd zyn, zullen zy niet mogen verkoopen aan particulieren, dan met permissie van de Comp. Ook zullen zy op haar naam geen vaartuygen mogen timmeren voor andere menschen buyten Java, ook niet ten verkoop op Batavia: maar zullen de voorsz. benooidgde aantimmeringen, zoowel van groote als kleyne vaartuygen voor overwalders, Chinesen en andere natien alleen tot Batavia voortaan geschieden mogen, waarenboven niet alleen gerenoveert wordt hetgeen ten opzigte der houtleverantie by het contract van 1733 art. 7, 8 en 9 is bedongen, soewel nopens het getal van het leverbare als de taxatie van het onleverbare hout in de landen, die aan den Soesochoenang verblyven; maar men bedingt ook daarenboven dat het aan de Comp. vry zal staan, die leverantie te vergrooten, nadat men gebruyk daarvan kan maken en dat de Soesochoenang door zyne volkeren als het noodig is de Comp. de behulpsame hand zal laten bieden tot het kappen en afbrengen der houtwerken in de bosschen voorwaards aan de Comp. in eygendom afgestaan en Zyn Hoogh. zal ook zyne regenten tot de wederaanplantinge houden op plaatsen, daar het hout bereeds zooveel weggekapt is, dat men daardoor indertyd gebrek konde lyden.

Art. 21. Nopende de vaart der onderdaanen van den Soesochoenang verbindt zig Z. H. hun te interdicereu alle andere vaart dan direct van de eene plaats op Java na de andere en van Java naar Batavia heen- en- weder; egter sal Baly om de nabyheid als

aan dit eyland gehoorende en zoo ook Madura worden gerekend, maar verder als het gem. eyland Baly zullen alle vaartuygen van Java kommende confiscabel zyn en opdat men des te beter verzeekert mag zyn, dat de voorsz. gepermitteerde vaart langs Java en heen en weder na Batavia langs de wal heenen niet komt te strekken om eenige sluykvaart van en na den overwal daaronder te mengen, zoo zullen alle vaartuygen verder als vyf mylen buyten de wal gevonden wordende, door 's Comps. scheepen of vaartuygen mogen aangehouden en opgebracht worden als suspect van overtredinge deser ordre, schoon ook de pas goed was en zy zullen zelfs confiscabel zyn, als men deselve buyten de voorsz. vyf mylen op zee vind, schoon ook niets daarin gevonden wierd, dat confiscatie op zig zelfs subject mogte wezen, zooals in gelyker voegen confiscabel zullen zyn, alle vaartuygen van den overwal; wanneer die binnen de voorschr. 5 mylen worden aangetroffen, waarvan men de noodige advertentie zoowel 's Comps. wege als ook van wegen den Soesoehoenang sal laten doen, opdat een yder wete waarnaar hy zig te rigten en voor schaade te wagten hebbe.

Art. 22. Voorts verklaard de Soesoehoenang by desen nog aan de Comp. te cedeeren en af te staan het regt, dat hem als een souverain vorst competeert om in zyne landen munten te laten slaan en zal hy daarvan nog in klyne nog in groote specien, immers voor zig zelfs buyten de Comp. eenig gebruyk maken; doch het zal de Comp. daarentegen gepermitteerd zyn de stempel van den Soesoehoenang zoo hy het goed vind, op haar munt te laten zetten en die munt alomme in de lande van den Soesoehoenan te laten slaan en vervolgens na haare waarde gangbaar te maken, zonder dat de Soesoehoenan daarvoor oijt iets sal mogen pretenderen, 't zy dat het goude, zilvere of kopere, loot, grote of klyne muntspecien zyn en zullen ook alle muntspecien thans by de Comp. courshoudende ofte dewelke na desen mogten werden gangbaar gemaakt even en in selver voege zonder eenig onderscheyd in de landen van den Soesoehoenang gangbaar zyn alomme.

Art. 23. Byaldien er ook nu of te enigertyd ontdeckinge mogten worden 'gedaan, van goude, silver- koopernynen ofte eenige andere mineralen in de landen van den Soesoehoenang zoo bedingt de Comp. en belooft de Soesoehoenang, dat het Haar vry zal staan, alle bergen en de landen van Z. II. die eenige goede apparentien mogten

vertoonen zonder nadere toestemming van den Vorst of zyne regenten te laten onderzoeken en dat de Soesochoenang daartoe, door het leenen van zyne onderdanen en het leveren van allerley benoodigheden in zyn land vallende, voor eene redelyke betaling de behulpzame hand zal bieden.

Wyders dat na bevindinge van eenige goede apparentie de Comp. de vryheyt hebben zal zoodanige bergwerken voor eygen rekening te bebouwen of aan anderen wie die ook zyn mogten te verhuren, aan te besteden of in pacht of eygendom over te geven, onder zodanige conditien, als de Comp. goedvinden zal en zal de Soesochoenang de geregtigheden, die de Comp. voor zulke bebouwing van bergwerken bedingen mogte met de Comp. deelen, mits daartoe door syn volk latende leveren, het noodige hout en andere dingen, die het land geeft voor eene dagelykse betalinge.

Art. 24. Eyndelyk en ten laatste omtrent alle zoodanige punten, die in dit nieuwe contract van reconciliatie- vrede- vriend- en-bondgenootschap niet speciaelyk zyn aangevoerd, werden by desen in de beste formen gerenoveert alle de voorige verbindtenissen, overeenkomsten en contracten tusschen de Comp. en den Soesochoenang, mitsgaders zyne voorvaders gesloten en aangegaan en speciaal dat van den jare 1705 en 1733 dewelke by dezen gehouden worden voor geinsereert in zooverre in de poineten, daarby bedongen, thans geen veranderinge is gemaakt.

Aldus gedaan ende gecontracteerd in het Hoff van den Soesochoenang tot Cartasoera Diningrat op den 11 November anno 1743.

(Onderstont) het Comps. zegel gedrukt in rooden lak (en ter zyde geteekend) H. Verryssel, J. H. Theling (daarnevans) Soesochoengangs en drie andere zegels met eenige Javaanse characters, daarby gestelt.

Daaronder: Wy ondergeschr. zyn by het teekenen en zegulen van dit contract present geweest: (get.) J. A. van Hohendorff, P. J. Bange-man, J. van Suchtelen, T. Lesueur, J. B. Toutlemonde.

Lager: En zyn van dit contract twee eenslydende afschriften op een en deselfde wyze geteekent en besegult, een onder Syn Hooght. en een onder den Heer Commissaris verbleven.

Geollationeert accordeert. get. J. v. Suchtelen, seers.

(Geratificeert in rade van Indie, 4 febr. 1744.)

'Te vinden in Deel 1, Batavia, overgekomen in 1746.)